

DE DIENSTPLICHTWET
VOORZIEN VAN AANTEEKENINGEN

DOOR

A. J. GROUSTRA

ADMINISTRATEUR BIJ HET DEPARTEMENT VAN OORLOG

EN

P. W. OOSTERHOFF

REFERENDARIS BIJ HET DEPARTEMENT VAN OORLOG

ALPHEN AAN DEN RIJN

N. SAMSOM

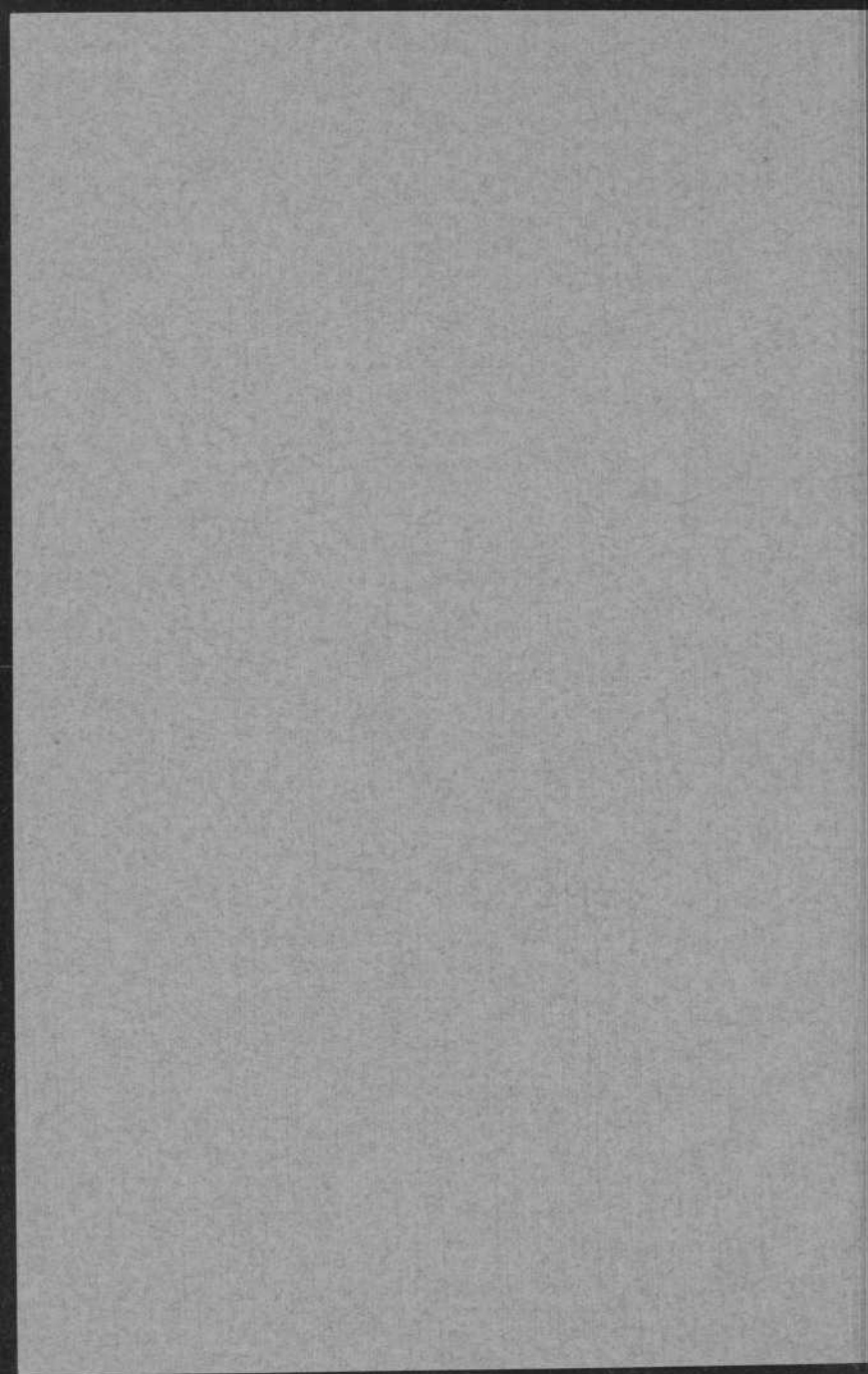
1922

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

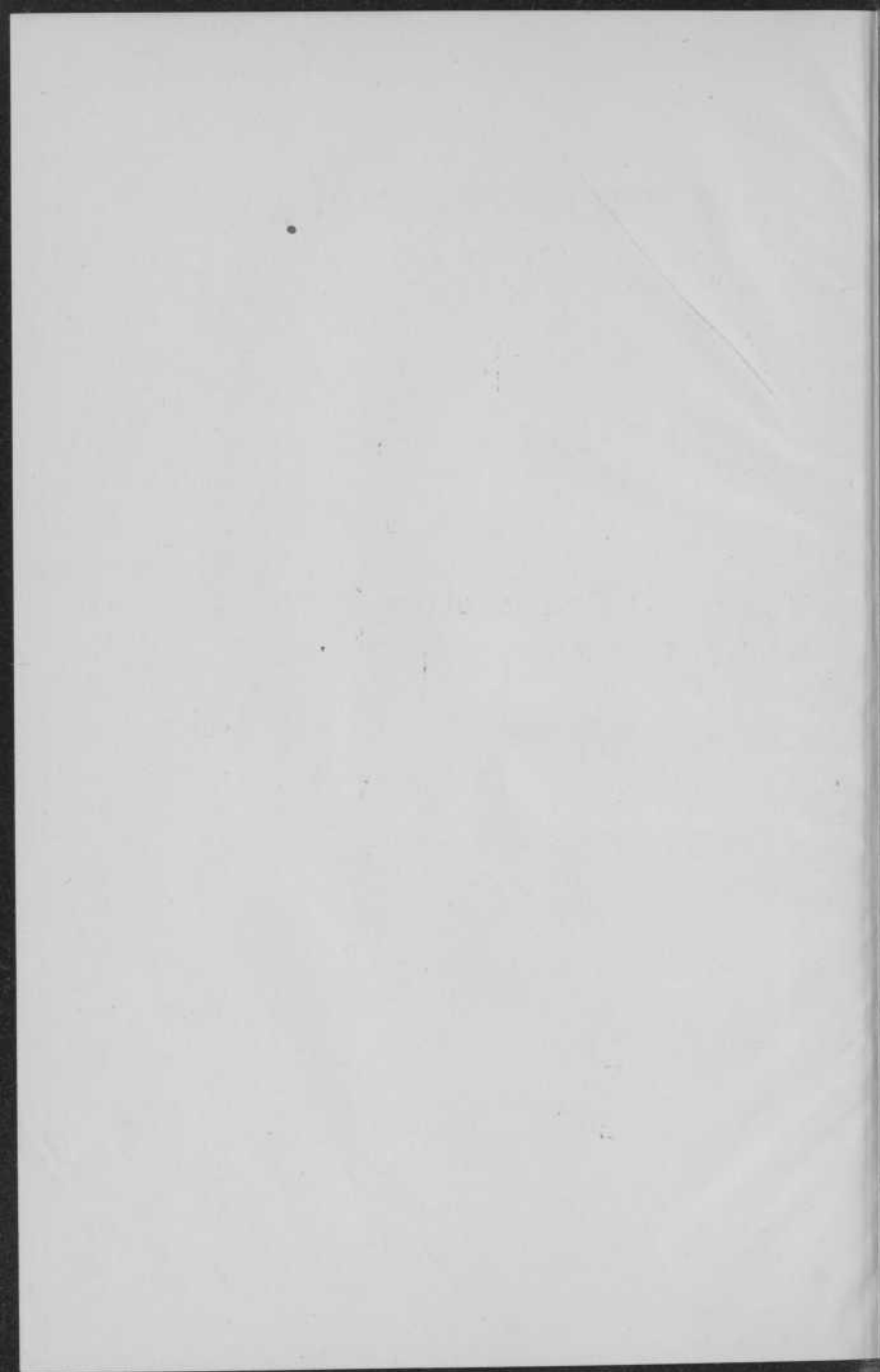

0271 6915

6-

DE DIENSTPLICHTWET

1156 C. 6 R.

2384

DE DIENSTPLICHTWET

VOORZIEN VAN AANTEKENINGEN

DOOR

A. J. GROUSTRA

ADMINISTRATEUR BIJ HET DEPARTEMENT VAN OORLOG

EN

P. W. OOSTERHOFF

REFERENDARIS BIJ HET DEPARTEMENT VAN OORLOG

ALPHEN AAN DEN RIJN
N. SAMSOM
1922

OF THE NETHERLANDS

IN THE YEAR 1811

AMSTERDAM

PRINTED BY J. M. DE WITTE, IN THE BUREAU OF THE NATIONAL ARCHIVES

THE NATIONAL ARCHIVES

OF THE NETHERLANDS

1

THE NATIONAL ARCHIVES

OF THE NETHERLANDS

1811

VOORBERICHT.

In het gedeelte van dit boek, waarin de artikelen van aantekeningen zijn voorzien, vindt men bij elk artikel vermeld o. a.:

de wijzigingen, die het artikel heeft ondergaan sedert de indiening van het wetsontwerp bij de Tweede Kamer; bekendheid met deze wijzigingen toch is menigmaal noodig om de door de Regeering gegeven toelichting van de bepalingen in den juisten zin te verstaan;

de opmerkingen, die de Raad van Defensie heeft gemaakt in het advies, dat bij de Memorie van Toelichting is overgelegd, en de aantekeningen, door de Regeering bij deze opmerkingen geplaatst;

den inhoud van de Memorie van Toelichting; en

den inhoud van de over het wetsontwerp tusschen de Regeering en de Kamers gewisselde stukken en van de in de Kamers gevoerde openbare beraadslaging.

In het algemeen is de plaatsing van de aantekeningen onder de artikelen geschied in de volgorde, waarin de stukken verschenen zijn of de beraadslaging heeft plaats gehad. Enkele malen is aanleiding gevonden om van deze volgorde af te wijken.

Wat in de verschillende schrifturen — memories en verslagen — voorkomt over de artikelen, is volledig opgenomen. De algemeene beschouwingen zijn in beknopte vorm in de inleiding verwerkt. Ook de mondelinge gedachtenwisseling is hier en daar verkort weergegeven. Die betreffende art. 27 beslaat, ondanks de aangebrachte verkortingen, zoodanige ruimte, dat het verkieslijk is geacht haar als bijlage een plaats achter in het boek te geven.

Bij het kennismaken van de opmerkingen van den Raad van Defensie dient er rekening mede gehouden, dat dit advies is uitgebracht vóór de indiening van het wetsontwerp bij de Tweede Kamer. De opmerkingen hebben derhalve betrekking op een voorontwerp, dat — zooals blijkt uit sommige Regeeringsaantekeningen — niet in alle opzichten gelijklopend was met het ontwerp, zooals het de Kamer heeft bereikt. Voor zoover het tot recht verstand van de opmerkingen noodig is te weten hoe het artikel in bedoeld voorontwerp luidde, valt dit uit de opmerkingen voldoende op te maken.

De aantekeningen onder de artikelen zijn van volgnummers voorzien. Deze houden echter geenerlei verband met de overeenkomstige cijfers, die als volgnummer vóór de leden van de artikelen voorkomen.

Voor het overige moge voor de inrichting van dit boekwerk worden verwezen naar de inhoudsopgaaft.

INHOUD.

	Blz.
Verkortingen	IX
INLEIDING:	
I. Voorgeschiedenis en totstandkoming der wet	1
II. Sterkte van land- en zeemacht	28
III. Oefening	32
IV. Kaderopleiding	33
V. Organisatie en dislocatie	34
VI. Inrichting van de wet	39
TEKST VAN DE DIENSTPLICHTWET	43
DIENSTPLICHTWET MET AANTEEKENINGEN	65
Hoofdstuk I. Algemeene bepalingen (artt. 1—5)	66
" II. Inschrijving (artt. 6—9)	73
" III. Keuring (artt. 10—14)	76
" IV. Vrijstelling (artt. 15—22)	81
" V. Uitsluiting (art. 23)	106
" VI. Loting (artt. 24 en 25)	108
" VII. Inlijving (artt. 26—30)	112
" VIII. Werkelijke dienst (artt. 31—38)	125
" IX. Groot verlof (artt. 39—42)	147
" X. Ontslag (artt. 43—45)	153
" XI. Strafbepalingen (artt. 46—49)	156
" XII. Overgangs- en slotbepalingen (artt. 50—54)	158
BIJLAGEN:	
A. Vergelijkend overzicht bepalingen Dienstplichtwet en vroegere wetten	168
B. Opgaaf Gedrukte Stukken en Handelingen	172
C. Statistische gegevens betreffende de lichten 1896— 1920	178
D. Gewetensbezwaren	182
E. Beraadslaging over art. 27	212
ALPHABETISCH REGISTER	261

VERKORTINGEN.

<i>B. W.</i>	Burgerlijk Wetboek.
<i>M. v. T.</i>	Memorie van Toelichting.
<i>M. v. A.</i>	Memorie van Antwoord op het 1e Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer.
<i>2e M. v. A.</i>	Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag betreffende het hernieuwde afdeelings- onderzoek van de Tweede Kamer.
<i>M. v. A. Ie K.</i>	Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van de Eerste Kamer.
<i>V. V.</i>	1e Voorloopig Verslag van de Tweede Kamer.
<i>2e V. V.</i>	Voorloopig Verslag betreffende het hernieuwde afdeelingsonderzoek van de Tweede Kamer.
<i>V. V. Ie K.</i>	Voorloopig Verslag van de Eerste Kamer.

VERBETERINGEN.

- Bladz. 77. Aan den kant, bovenaan, staat als onderwerp: „Tijdelijke ongeschiktheid”. Dit moet naast het derde lid staan.
- Bladz. 89. Aan den voet, in noot 1, staan vermeld de bladz. 182 en 186; dit moet zijn: 183 en 187.
- Bladz. 119, regel 3 v. o. Voor „a,” te lezen: „en”.
- Bladz. 137. In aant. 3, regel 9 v. o., staat achter „reservetroepen”: „¹⁾”; dit moet zijn „²⁾”.
- Aan den voet bij te voegen: „²⁾ Zie noot 1”.
- Bladz. 176. Aan het slot op te nemen:

HANDELINGEN EERSTE KAMER.

Zitting 1921—1922:

- Bladz. 294, 295. Voorloopig Verslag 12 Jan. 1922.
- „ 311—314. { Memorie van Antwoord } 24 „ 1922.
 { Eindverslag }

Beraadslaging 2 Februari 1922:

- Bladz. 329—332. Mevr. POTHUIS—SMIT.
- „ 332—334. De heer SLINGENBERG.
- „ 335—336. „ „ VERHEIJEN.
- „ 336—340. „ „ IDENBURG.
- „ 340—343. „ „ POLAK.
- „ 343—346. „ „ VAN DIJK, Minister van Oorlog.
- „ 346—347. Mevr. POTHUIS—SMIT.
- „ 347—348. De heer SLINGENBERG.
- „ 348. „ „ KRAUS.
- „ 348. „ „ VAN DER FELTZ.
- „ 348—349. „ „ IDENBURG.
- „ 349. „ „ VAN DER FELTZ.
- „ 349. „ „ VAN DIJK, Minister van Oorlog.

INLEIDING.

I. VOORGESCHIEDENIS EN TOTSTANDKOMING DER WET.

Tien jaren hield zij stand, de militiewet van minister COLIJN: 1 Maart 1912 trad zij in werking, 1 Maart 1922 moest zij haar plaats ruimen voor de „Dienstplichtwet“. Lang mag deze duur voor een dergelijke wet niet heeten, te minder omdat haar totstandbrenging indertijd als een groot succes werd beschouwd. Maar de groote oorlog, die zooveel levens vernietigde, heeft waarschijnlijk ook hier den levensduur helpen verkorten.

Tot dit tienjarig tijdperk willen wij ons bij deze voorgeschiedenis beperken; anders zouden wij te uitvoerig moeten worden. Zij, die belang stellen in de voorvallen op het terrein der militaire wetgeving ook over de daaraan voorafgaande jaren, vinden hun gading in de rede, die minister COLIJN op 19 October 1911 in de Tweede Kamer hield ter verdediging van het toen ahangige militie-ontwerp. Daarin gaf hij een overzicht van de herhaalde pogingen, tot herziening van de naar algemeene overtuiging reeds sedert lang verouderde wet van 1861 ondernomen en die alle op mislukking waren uitgelopen, totdat eindelijk in 1901 de Regeering er in geslaagd was een wijziging van de militiewet aanvaard te zien, die het karakter droeg van een algemeene herziening. Te gelijk was de landweerwet tot stand gekomen.

De militiewet van 1912 was van groote beteekenis, in de eerste plaats voor zoover zij verhooging van 's lands weerkraft beoogde te brengen, maar eveneens ten aanzien van de militaire wetgeving. Droeg de herziening van 1901 te veel het karakter van een nieuwe lap op een oud kleed, thans konden, nu de regeling geheel vernieuwd werd, tal van verouderde bepalingen opgeruimd en kon aan de wet een meer logische opbouw gegeven worden. Met de totstandkoming van deze wet achtte minister COLIJN zijn hervormingsarbeid niet afgedaan; het jaar daarop bracht een belangrijke herziening van de landweerwet en invoering van de landstormwet, die als het ware den sluitsteen vormde van het gebouw onzer dienstplichtwetgeving.

De dienstplichtregeling vormde aldus een afgewerkt geheel en naar veler verwachting zou hiermede een tijdperk van langdurige rust intreden op het gebied der militaire wetgeving. Het mocht echter niet zoo zijn. De nieuwe militiewet had nog slechts twee lichten geschonken van de nieuwe grootere sterkte van 23.000 man, de landstorm telde nog niet eens twee volledige jaarklassen, toen in Augustus 1914 de groote oorlog losbrak. Even te voren, toen de oorlog onvermijdelijk scheen, waren leger en landweer op voet van oorlog gebracht. Liep de opkomst vlot van stapel, de mobilisatietoestand, die daarmede intrad, sleepte zich, als de oorlog zelf, jaren lang voort en stelde hen, die deel van onze weermacht uitmaakten, op een harde proef. Toen die toestand eenige maanden had voortgeduurd, openbaarde zich een hoe langer hoe sterker wordende drang om de dienstplichtigen der oudere lichten naar hun gezin en naar hun werkkring

Militiewet
van 1912.

Vroegere
wetswij-
zigingen en
voorstellen.

Landweer-
wet.

Beteekenis
wet van 1912.

Herziening
Landw.wet.
Landstorm-
wet.

Mobilisatie
1914.

te doen terugkeeren. Tot vermindering van de gemobiliseerde weermacht meende de Regeering echter niet te mogen overgaan. Het op 1 Augustus 1914 nog niet ingelijfde deel van de lichte 1914 was reeds spoedig opgeroepen; ook de inlijving van de lichte 1915 werd vervroegd; de hierdoor verkregen aanvulling was echter noodig ten deele voor noodzakelijk geoordeelde nieuwe onderdeelen, voor een ander deel om als tegenwicht te dienen voor de vele verliezen, voornamelijk ontstaan ten gevolge van afkeuringen. De tot den landstorm behoorende jonge mannen waren ongevoerd en, doordat de Landstormwet belette hen voor gewapenden dienst te bestemmen, mochten zij daarvoor ook niet worden gevoerd. Toen de drang om huiswaarts te keeren bleef aanhouden en geen nieuwe manschappen beschikbaar waren om de onder de wapenen zijnde dienstplichtigen te vervangen, nam men zijn toevlucht tot noodmaatregelen. Het getal jaarklassen, dat tot den landstorm behoorde, onderging een aanmerkelijke uitbreiding en de bepaling betreffende bestemming enkel voor ongewapenden dienst kwam tijdelijk te vervallen. Deze gang van zaken stelde in een helder licht, dat de regeling, in de dienstplichtwetten neergelegd, onvoldoende was, zoodat het geen verwondering kan wekken, dat stemmen opgingen voor een herziening der dienstplichtwetten in de richting van algemeenen dienstplicht.

Uitbreiding
Landstorm.

Minister BOSBOOM, die nagenoeg den geheelen duur van de mobilisatiejaren het bewind voerde aan het Departement van Oorlog, deelde dat inzicht. Trouwens, reeds vóór den oorlog, in de Memorie van Antwoord betreffende de oorlogsbegroting voor 1914, had hij verklaard afschaffing van de loting nog slechts een kwestie te achten van korten tijd en in het overeenkomstige staatsstuk betreffende het dienstjaar 1915 schreef hij:

Afschaffing
loting.
Alg. dienst-
plicht.

„De ondergeteekende is het dan ook eens met die leden, welke van meening zijn, dat, om in tijd van oorlog voor de landsverdediging over de meest geschikte krachten te kunnen beschikken, het stelsel van algemeenen dienstplicht onmisbaar is. Hoewel het oogenblik thans niet geschikt schijnt om reeds tot eene gedachtenwisseling over te gaan over de wijze, waarop dit beginsel zal worden belichaamd, wil hij wel de mededeeling doen, dat het in zijn voornemen ligt ten spoedigste de ter zake noodige voorstellen te doen.”

In de Memorie van Antwoord betreffende een der noodwetten, die van 11 Juni 1915 (*Staatsblad* no. 242), klinkt het wat minder stellig, althans wat het spoedig indienen van voorstellen betreft:

„Heeft dus de Regeering zich op het standpunt geplaatst, dat zij vooralsnog in het stelsel der bestaande wetten geen wijziging van beteekenis zou trachten te brengen, dan geschiedde dit hoofdzakelijk op grond van overwegingen van practischen aard. Niet dus, omdat zij zich wenscht gerekend te zien tot de onvoorwaardelijke bewonderaars van het stelsel, voor zoover dat in de regeling der vrijstellingen tot uiting komt. Ook zij gevoelt het pijnlijke van het feit, dat onder de omstandigheden, die wij beleven, zoo velen — en daaronder tal van gezonde, krachtige mannen, die bovendien beter uit hun werkkring gemist kunnen worden dan vele oudere personen, die thans onder de wapenen zijn — niet kunnen verplicht worden met de wapenen mede te werken tot de taak, die aan elk Nederlander moet kunnen worden opgelegd, tenzij daarin door wettelijke maatregelen worde voorzien.”

Ook in de Memorie van Toelichting betreffende het ontwerp voor de wet van 31 Juli 1915 (*Staatsblad* no. 345) — de aflossingswet — komt het standpunt van de Regeering tot uiting. Deze Memorie vangt aan met de volgende woorden:

„Sinds de tegenwoordige oorlog woedt, is steeds duidelijker gebleken, dat een volk zich niet mag veroorloven voor de landsverdediging geschikte krachten onbenut te laten. Er zijn teekenen, dat dit besef ook tot het Nederlandsche volk is doorgedrongen.”

Uit deze door de Regeering waargenomen teekenen mag worden afgeleid, dat in het tijdperk, waarover wij spreken, het stelsel van algemeenen dienstplicht een groot aantal voorstanders begon te tellen. En dan geen algemeene dienstplicht, zooals sommigen dien plegen te verstaan, niet verder gaande dan de verplichting voor allen om te dienen in oorlogstijd, maar den zuiveren algemeenen dienstplicht, die voor alle geschikten in zich sluit de verplichting om zich reeds in tijd van vrede voor te bereiden voor de oorlogstaak.

Was dit bij een groot deel van de bevolking de stemming in de jaren 1915 en 1916 en misschien ook nog in 1917, geleidelijk werd een kentering merkbaar. De verschrikkingen van den oorlog en de ontberingen, die deze in zijn gevolg medebracht, bleven niet zonder invloed op veler inzichten ten aanzien van het militaire vraagstuk. Eindelijk kwam daarbij nog de boodschap van president WILSON, die voor de menschheid klonk als een verlossing, als de belofte voor een toekomst, waarin geen plaats meer zou zijn voor oorlogsgeweld. Bedenkt men daarbij, dat de militaire uitgaven naast de overige groote crisislasten de nationale schuld tot een bedenkelijke hoogte hadden opgevoerd, dan wordt het verklaarbaar, dat van de vroegere stemming niet veel overbleef en dat zich integendeel een algemeene drang afteekende naar beperking van militaire lasten.

Ook het inmiddels op 9 September 1918 opgetreden nieuwe ministerie, waaraan deze teekenen des tijds niet konden ongaan, streefde naar vermindering van militaire lasten. Herziening van onze dienstplichtregeling scheen aanvankelijk nog geen deel van zijn plannen uit te maken. Althans de Troonrede van 1918 — de oorlog was toen nog niet ten einde — gewaagde nog slechts van verlichting der lasten van de mobilisatie zonder vermindering van de weermacht. Een jaar later evenwel, in de Troonrede van 16 September 1919, luidt het:

„Op het defensievraagstuk blijft Mijn volle aandacht gevestigd. De oplossing kan eerst ter hand worden genomen, wanneer omtrent de internationale regeling, door den Volkerenbond beoogd, meer zekerheid bestaat.”

Echter bleek al spoedig, dat het niet in de bedoeling lag alles bij het oude te laten, zoolang deze zekerheid nog niet verkregen was. Reeds in de Memorie van Toelichting op het VIIIste hoofdstuk der staatsbegrooting voor 1920 trad de minister van oorlog, Jhr. ALTING VON GEUSAU, in een uitvoerige beschouwing over de richting, waarin ons defensiebeleid zich naar zijn oordeel in de toekomst zou moeten ontwikkelen. Het denkbeeld van ontwapening was, zoo wordt in die memorie gezegd, in het voorjaar (van 1919) op veler lippen en inderdaad had ook de minister zich eenigen tijd geleid met de hoop, dat het hem gegeven zou zijn, in die richting zijn krachten te besteden. Evenwel — zoo gaat de memorie voort — het ziet er niet naar uit, dat binnen afzienbaren tijd ontwapening mogelijk zal zijn. De Volkerenbond zal bovendien, dit staat wel vast, als eisch stellen, dat de leden elk beschikken over een weermacht van zekere sterkte. Ook in verband met de ligging van ons land is daarom de regeering van oordeel, dat Nederland een weermacht moet behouden, ter verdediging van zijn onafhankelijkheid, ter bescherming van de in-

Kentering.

Drang naar beperking militaire lasten.

Ministerie 1918.

Troonrede 1918.

Troonrede 1919.

Begrooting 1920.

tegriteit van zijn grondgebied, ter handhaving van zijn staatsorde en ter bewaring van de inwendige rust. Na deze algemeene beschouwing gaat de minister over tot een vrij uitvoerige uiteenzetting van zijn denkbeelden. Hij houdt vast aan een sterkte van leger en landweer te zamen van ongeveer 200.000 dienstplichtigen, te verkrijgen door jaarlijksche lichteningen van 23.000 man. Den eerste-oefeningstijd echter wil hij inkrimpen, voor de onberede korpsen tot 6, voor de bereden korpsen gedeeltelijk tot 12, voor het overige tot 18 maanden. De opleiding zal geschieden bij recruten- en kaderscholen, één per regiment. Voor de uitwerking van deze denkbeelden acht de minister den tijd nog niet gekomen, omdat nog steeds elke aanwijzing ontbreekt omtrent de regelen, volgens welke Nederland zijn weermacht zal moeten inrichten, wanneer het zal worden opgenomen in den te stichten Volkerenbond.

Wetsontwerp
lichting 1920.

Van een voornemen tot algeheele herziening der dienstplichtwetten wordt in bedoelde memorie niet met zooveel woorden gesproken. Toch wenschte de regeering de uiteenzetting van de daarin vervatte denkbeelden blijkbaar als een aankondiging van een zoodanig voornemen te zien beschouwd. Dit mag althans worden opgemaakt uit den aanhef van de Memorie van Toelichting, gevoegd bij een op 10 December 1919 voor de lichting 1920 ingediend ontwerp betreffende „tijdelijke afwijkingen van de Militiewet”. Deze aanhef immers zegt:

„Blijkens de uiteenzetting in de Memorie van Toelichting op het VIIIste Hoofdstuk der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1920 ligt het in het voornemen bij de in uitzicht gestelde algeheele herziening der dienstplichtwetten een voorstel te doen tot vermindering van den eerste-oefeningstijd, bij de onberede korpsen tot ten hoogste zes en bij de bereden korpsen tot ten hoogste twaalf à achttien maanden.”

Aanvaarding van dit voorstel — zoo ongeveer gaat het staatsstuk voort — zal leiden tot belangrijke beperking van persoonlijke en financieele lasten. Deze bate moet zoodra mogelijk worden verkregen; vandaar de indiening van een wetsvoorstel om van de bepalingen der militiewet reeds voor hen, die in 1920 hun eerste oefening zullen aanvangen, af te wijken en den duur dier oefening te bepalen op ten hoogste 6, 18 en 12 maanden, onderscheidenlijk voor de onberede korpsen, de cavalerie en de bereden artillerie. Tegelijk hield het ontwerp voor de Kroon de bevoegdheid in om het wettelijk maximum van 1500 voor de administratietroepen te overschrijden. Deze bepaling zou strekken om de verkorting van de eerste oefening mogelijk te maken; de grootere sterkte van de administratietroepen toch zou de overige dienstplichtigen vrijmaken van alle niet op de eigenlijke opleiding betrekking hebbende diensten, zoodat dezen in hun geregelde opleiding zoo min mogelijk stoornis zouden ondervinden. Ten einde voorts de bezwaren te kunnen ondervangen, die mogelijkerwijze zouden ontstaan door bij den verkorten oefeningsduur vast te houden aan de bij art. 72 der militiewet vastgestelde inhijvingstijdvakken, bevatte het ontwerp een bepaling, die de bevoegdheid schiep om van die tijdvakken af te wijken. Eindelijk nog kwam het ontwerp een gunst brengen voor zekere groepen van mannen, die reeds waren opgekomen; ook voor hen, die reeds in 1918 en 1919 waren ingelijfd en nog onder de wapenen verbleven, zou de duur van de eerste oefening zooveel mogelijk worden gebracht binnen het maximum, in het ontwerp voor de komende nieuwe lichting voorgesteld.

Het ontwerp werd met spoed behandeld. Op 22 December 1919 verscheen het verslag van de Tweede Kamer, dat nog dien eigen dag door den minister van oorlog werd beantwoord. De Kamer begroette het ontwerp met instemming. Sommigen leden ging de verkorting van den oefeningsduur niet ver genoeg; 4 maanden voor de onbereiden en 9 maanden voor de cavalerie was in hun oog voldoende. Men drong verder aan op spoedige indiening van het toegezegde ontwerp tot algeheele herziening der dienstplichtwetten.

Den dag daarop had de mondelinge behandeling in de Tweede Kamer plaats. De verdediging van het ontwerp viel ten deel aan den heer DE VISSER, minister van onderwijs. De heer ALTING VON GEUSAU was inmiddels démissionair geworden; wel had hij zijn oorlogsbegroting voor 1920 in die Kamer zien aannemen, doch daarin waren zooveel posten geschrapt of verminderd, dat hij aanleiding had gevonden zijn ontslaaanvraag in te dienen.

Aftreden
minister
Alting von
Geusau.

Nieuwe gezichtspunten werden bij de mondelinge beraadslagingen niet geopend. In het bijzonder werden beschouwingen gewijd aan de uitdrukking „ten hoogste”; betoogd werd, dat deze term toelaat ook beneden de 8½ maand oefeningsduur te gaan en dat het ontwerp alzo niet noodig was. Minister DE VISSER hield vast aan de interpretatie, door de ministers COLIJN en HEEMSKERK in 1912 bij de behandeling van het militie-ontwerp aan die uitdrukking gegeven. Volgens die interpretatie zouden de woorden „ten hoogste” in de Militiewet de betekenis hebben van „nagenoeg”. Van socialistische zijde kwam een amendement om voor de onbereiden korpsen de eerste oefening te bepalen niet op zes, doch op vier maanden. Dit amendement haalde met medewerking van de vrijzinnig-democraten 24 stemmen; er tegen waren 39 stemmen. Daarop volgde de aanneming van het wetsontwerp zonder hoofdelijke stemming.

Mondel.
behandeling
Tw. Kamer
Behting 1920.

De Eerste Kamer bracht dadelijk „eindverslag” uit onder dagteekening van 8 Januari 1920. Hier was de instemming met het ontwerp slechts matig. Vooral voor de cavalerie vreesde men nadeelige gevolgen van den ingekorten oefeningsduur. Verder vroeg men, of de Raad van Defensie was gehoord en, zoo dit het geval was, overlegging van diens rapport. Ook op overlegging van de rapporten over de proef met den korten oefeningstijd verklaarde men prijs te stellen.

Behandeling
Eerste Kamer
Behting 1920.

Bij de mondelinge behandeling, die plaats had op den dag na de verschijning van het eindverslag, gaf minister DE VISSER mondeling antwoord op de in het eindverslag voorkomende opmerkingen. Uit dit antwoord bleek, dat de Raad van Defensie niet was gehoord. De heer 't HOOFT brengt tegen het ontwerp verschillende bezwaren betreffende de verkorting van den oefeningsduur naar voren; voorts betreurt hij de haastige behandeling en het niet hooren van den Raad van Defensie. Zijn medelid, generaal STAAL, kiest nog geen partij in zake den oefeningstijd, doch wenscht de gelegenheid niet af te snijden een proef te nemen met den voorgestelden korteren duur; bij de in uitzicht gestelde definitieve herziening kan deze zaak nader worden bekeken en beslist. Daarin ondersteund door den heer STORK, dringt de heer 't HOOFT aan op het hooren van den Raad van Defensie en in verband hiermede op uitstel, voor bijv. 14 dagen, van de behandeling van het ontwerp. De minister, die hierin steun vindt bij den heer STAAL, ontraadt zoodanig uitstel, waarna het ontwerp wordt

Wet lichting 1920. aangenomen zonder hoofdelijke stemming. Het verscheen in het *Staatsblad* onder no. 9 als wet van 10 Januari 1920.

Optreden minister Pop.

Ofschoon de verdediging van het ontwerp in de Eerste Kamer nog geschiedde door minister DE VISSER, was inmiddels een tijdelijke voorziening getroffen voor de portefeuille van Oorlog; met ingang van 5 Januari 1920 was de minister van binnenlandsche zaken, Jhr. Mr. RUYS DE BEERENBROUCK, opgetreden als minister van oorlog a. i. Dit tusschenbewind duurde tot 31 Maart d. a. v. Met ingang van dezen datum trad als minister van oorlog op de luitenant-generaal W. F. POP, chef van den generalen staf. Te gelijk werd deze ad interim belast met de portefeuille van marine, die gedurende eenigen tijd, nadat de heer BIJLEVELD op zijn verzoek uit zijn ambt was ontheven, was waargenomen door den minister van Landbouw, Nijverheid en Handel, den heer VAN IJSELSTEIN. Dat de heer POP belast werd en bleef ook met het beheer van het departement van marine, hield wellicht ook verband met de plannen tot samensmelting van dit departement met dat van oorlog tot één departement van defensie. Het Koninklijk besluit van 27 September 1920 (*Staatsblad* no. 759), waarbij tot deze samensmelting besloten werd, is thans nog niet in werking getreden; dit wacht op de totstandkoming van de desbetreffende wet, waarvan het ontwerp bij Koninklijke boodschap van 15 November 1920 bij de Tweede Kamer ahangig is gemaakt (*Gedrukte Stukken* 1920—1921, 312).

Volkenbond.

Vóór wij verder gaan, dienen wij nog gewag te maken van een gebeurtenis op algemeen politiek terrein, die nochtans met de zaken van de defensie nauw verband houdt. In Februari 1920 toch kwam bij de Tweede en in Maart 1920 bij de Eerste Kamer in behandeling een ontwerp van wet, houdende „voorbepaling der bevoegdheid tot toetreding tot het volkenbondverdrag”, waarbij de wetgevende macht gesteld werd voor de vraag, of Nederland zou aannemen de uitnoodiging tot toetreding tot dien bond. Beide Kamers hechtten hun sanctie aan het ontwerp. Het werd bekrachtigd op 6 Maart 1920 en verscheen in het *Staatsblad* onder no. 108. Onze toetreding zelve tot den bond volgde bij Koninklijk besluit van 26 Maart 1920, *Staatsblad* no. 127 ¹⁾.

Troonrede 1920.

Het optreden van minister POP bracht uiteraard geen ommekeer in de richting, die de regeering op defensiegebied had ingeslagen. Verminderen van lasten bleef voorzitten in haar streven. Hiervan legt getuigenis af de Troonrede, die de Koningin uitsprak bij de opening van de zitting 1920—1921 der Staten-Generaal, waarin het heet:

„ Intusschen blijft de toestand van Europa onzeker. Daarbij zijn de vooruitzichten, welke door den Volkenbond worden geopend ten aanzien van de toekomstige Statenverhoudingen, nog niet in vervulling gegaan. Onder deze omstandigheden blijf Ik bedacht op maatregelen tot sterking van de weerkracht van ons volk met vermindering van den persoonlijken en geldelijken druk van den militairen dienst.”

Wetsontwerp lichting 1921.

Te voren, bij Koninklijke boodschap van 3 September 1920, was bij de wetgevende macht weder ahangig gemaakt een voorstel van wet, betreffende „tijdelijke afwijkingen van de militiewet”. De considerans van dit op de lichting 1921 betrekking hebbend ontwerp spreekt de wenschelijkheid uit om, in afwachting „eener algeheele herziening der dienst-

¹⁾ In dit *Staatsblad* treft men mede aan een afsdruk van de teksten van het volkenbondverdrag en van deel XIII van het vredesverdrag van Versailles van 28 Juni 1919, houdende instelling eener Permanente Arbeidsorganisatie, waarvan het lidmaatschap verbonden is aan dat van den Volkenbond, alsmede een Nederlandsche vertaling dier teksten.

plichtwetten", de bij de wet-ALTING VON GEUSAU ingevoerde beperking van den duur van het verblijf onder de wapenen te bestendigen voor de lichting van 1921. Daarnaast werden echter nog andere belangrijke maatregelen aan de Kamers voorgesteld. Een verdere beperking van den werkelijken dienst zou worden bereikt door de afschaffing van het blijvend gedeelte, maar wat wel het voornaamste mag heeten, mede werd voorgesteld een vermindering van de maximale sterkte der lichting 1921 van 23.000 tot 13.000 man, waarvan ten hoogste 1000 man voor de zeemilitie; de 13.000 man vermeerderd met de bekende verhooging tot dekking van tekorten. Volledigheidshalve mag hier niet onvermeld blijven, dat het ontwerp ook in één opzicht verlenging van het verblijf onder de wapenen bracht. Het stelde voor de hospitaalsoldaten den maximalen duur der eerste-oefening op 12 in plaats van op 8½ maand. Deze verlenging zou gepaard gaan met vrijstelling van herhalingsoefeningen. Deze maatregel sproot echter enkel voort uit de noodzakelijke behoeften van den dienst bij de hospitaalsoldaten; een terugtred mag hierin alzoo niet worden gezien en aan de ingeslagene algemeene richting deed deze verlenging niet te kort.

In verband met zijn bestemming om als voorlooper te dienen voor een ontwerp tot algeheele herziening der dienstplichtwetgeving, gaf de Memorie van Toelichting reeds in algemeene trekken een beeld van het militair programma van de Regeering. Bij dit programma was rekening gehouden:

Grondslag
regeerings-
program.

1°. met den door het volkenbondverdrag in uitzicht gestelden waarborg, dat men in de toekomst als regel niet onmiddellijk in een gewapend conflict gewikkeld zal kunnen worden, zoodat veeltijds een tijdperk van voorbereiding verzekerd zal zijn;

2°. met de mogelijkheid, dat men, tegen de door den Volkenbond gestelde waarborgen in, onverhoeds kan worden aangevallen en, in afwachting van den door den Volkenbond te verlenen steun, den eersten stoot zelfstandig zal moeten afweren;

3°. met de eischen, welke aan de weermacht gesteld kunnen worden met het oog op in het verdrag van den bond zelf voorziene handelingen in het verband van den bond.

Verder had de Regeering bij het wetsvoorstel rekening gehouden met de sterke reserve aan geoefende landstormmannen, in de oorlogsjaren gekweekt. Deze schept, zoo betoogt de Memorie verder, de mogelijkheid, voorshands de defensielasten te beperken, ook al is de onzekerheid betreffende onze internationale veiligheid nog niet opgeheven. Komt het in de eerstkomende jaren tot een nieuwe mobilisatie, dan zullen deze geoefende landstormmannen hun plaats in de gemobiliseerde strijdmacht weder kunnen innemen. Tot en met 1928 zullen zij in voldoende getale beschikbaar komen om deze strijdmacht geheel op ten minste de tegenwoordige sterkte te brengen, en eerst in 1935 zou deze reserve aan geoefenden geheel zijn ingeteerd. Vredesverplichtingen zullen hun niet behoeven te worden opgelegd dan alleen die om bij verhuizing de hun uitgereikte kennisgeving te doen wijzigen. Bij mobilisatie zullen deze mannen in de opkomstplaatsen worden gekleed en uitgerust, om daarna te worden geoefend in hun verbanden, waarvan de organisatie en de encadreering te voren zullen zijn voorbereid. Voor zoover deze regeling voorziening bij de wet behoort, was deze neergelegd in een te gelijk met de wetsvoordracht aangeboden ontwerp van wet, houdende „landstormvoorzieningen”.

Ontwerp
landst.voorz.

Inhoud
regeerings-
program.

Gelijk te verwachten was, zou het militaire programma der Regeering een onderwerp van eerste orde uitmaken bij de beraadslagingen over deze ontwerpen. In het kort zij daarom aangegeven wat de Memorie van Toelichting betreffende het eerste ontwerp ons hieromtrent leert.

Noodig is een betrekkelijk klein, doch goed toegerust kernleger, dat binnen korten tijd door uit reservetroepen gevormde afdeelingen op groo-tere sterkte kan worden gebracht. Het kernleger zal worden gevormd door 20 lichten van 13.000 man, de reservetroepen uit de overige voor den dienst beschikbare jongelieden, aan wie voor zooveel noodig een oefenplicht wordt opgelegd. Deze oefenplicht zal moeten worden volbracht door enkele jaren een zeker getal buiten school- en werktijd val-lende uren per week aan sommige oefeningen deel te nemen, bij welke plaatselijke instructie aan den vrijwilligen landstorm belangrijke diensten zijn toegedacht. De dienstplichtigen van het kernleger zouden krijgen een eerste-oefening van:

6 maanden voor de onbereden troepen (voor voorgeoefenden met ten hoogste 4 maanden te verkorten);

12 maanden voor de hospitaalsoldaten;

12 maanden voor de bereden manschappen der artillerie; en

18 maanden voor de cavalerie.

Opkomst in ploegen; het verblijf onder de wapenen zal zoodanig over dat der volgende ploeg heen strekken, dat steeds geoefende manschappen in werkelijken dienst zijn. Opleiding bij oefeningseenheden; eerst bij de herhalingsoefeningen komen de manschappen in de oorlogsverbanden. Het percentage administratietroepen zoo groot, dat de overige dienst-plichtigen tijdens de oefeningsuren vrij zijn van alle huishoudelijke diensten en elken dag aan de opleiding kunnen deelnemen.

De oefenplicht zou niet reeds dadelijk en niet aan alle beschikbaren worden opgelegd; dit zou afhangen van de behoefte en van de mogelijk-heid van plaatselijk onderricht. De aanwezige reserve aan geoefende land-stormplichtigen geeft gelegenheid om de organisatie eerst gaandeweg tot stand te brengen. Het kader voor de reservetroepen wordt getrokken uit en opgeleid bij de kerntroepen. De weermacht moet worden opgebouwd op den breeden grondslag van een behoorlijke lichamelijke ontwikkeling der jongelingschap. Ook daarom achtte de Regeering noodig, voor de lichamelijke ontwikkeling van de rijpere mannelijke jeugd (14e—19e levensjaar) een wettelijke regeling in het leven te roepen. Het voorstel hiertoe geschiedde later bij een van het Departement van Onderwijs af-komstig, bij Koninklijke boodschap van 9 December 1920 ingediend ontwerp van wet (*Gedrukte Stukken* zitting 1920—1921, no. 346)¹⁾.

Op 5 November 1920 verscheen het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer omtrent het wetsvoorstel voor de lichting 1921 en omtrent dat betreffende landstormvoorzieningen. Daar het zich liet aanzien, dat de ontwerpen niet meer tijdig vóór de inlijving van de eerste ploegen der lichting 1921 het *Staatsblad* zouden kunnen bereiken, kwam een Koninklijk besluit, gegrond op de aanwezigheid van „buitengewone omstan-digheden”, als bedoeld in het laatste lid van art. 72 der militiewet, voor-

Uitsel
inlijving
lichting 1921.

¹⁾ Opmerkingen omtrent dit wetsvoorstel komen voor aan het slot der algemeene beschouwingen van het V. V. en de M. v. A. betreffende het ontwerp-Dienstplichtwet; voorts in redevoeringen van de Tweede Kamer-leden DECKERS, ROMANÉ, VAN DER VOORT VAN ZIJPE, MARCHANT en OUD en van minister POP (Handel. Tweede Kamer 1920—1921, bladz. 2754, 2783, 2790, 2800, 2810 en 2817).

ziening brengen in de daardoor gerezen moeilijkheid. Bij dit besluit — het Koninklijk besluit van 10 December 1920, no. 63 — werd de inlijving van de eerst aan de beurt zijnde dienstplichtigen naar een later tijdvak verschoven; dit uitstel werd bij een nader besluit nog eens verlengd.

Bedoeld verslag ademde in het algemeen een gunstige gezindheid ten aanzien van de strekking der ontwerpen. Echter waren er groepen van leden, die verder wilden gaan in de richting van inperking van militaire lasten, zelfs was daaronder één groep, die in vertrouwen op den invloed der moderne arbeidsbeweging aandrang op algeheele ontwapening, en een andere groep, die haar drang naar verdere inkrimping grondde op de te verwachten werking van den Volkenbond; daartegenover stonden andere fracties, wien de voorgestelde maatregelen te ver gingen, inzonderheid voor zooveel deze zouden leiden tot contingentsvermindering. Enkele leden zelfs achtten deze vermindering in die mate ontoelaatbaar, dat zij verklaarden zich onder geen voorwaarde daarmede te kunnen vereenigen. Men vroeg de Regeering verder aan de Kamer een volledig inzicht te verschaffen in haar voornemens door overlegging van tal van gegevens; vooral voor de beoordeeling van het te wachten definitieve ontwerp meende men uitvoerige inlichtingen niet te kunnen ontberen.

V. V. Tweede
Kamer
Rechtling 1921.

In de op 25 November 1920 verschenen Memorie van Antwoord treedt de Regeering in een uitvoerige weerlegging van de aangevoerde bedenkingen. Omstandige inlichtingen worden verstrekt nopens de opkomst in ploegen — voor de onberedenen in het algemeen in drie, voor de onbereden artilleristen van het veldleger echter en voorts voor alle beredenen in twee ploegen —, de herhalingsoefeningen, de voorgenomen organisatie, den oefenplicht, den vrijwilligen landstorm, vooroefening enz. Omtrent den oefenplicht stippen wij uit deze inlichtingen aan, dat het voornemen is om uit de dienstplichtigen, die hun opleiding ontvangen door oefeningen buiten het leger — 200 oefeningsuren, verdeeld over 2 jaren — 72 bataljons (rond 72.000 man) reservetroepen te vormen, waartoe van elke lichting ten hoogste 10.000 oefenplichtigen voor deze reservetroepen zullen moeten worden bestemd. Aan de bedenkingen tegen de contingentsverlaging kwam de Regeering tegemoet door in het militie-ontwerp een bepaling in te lassen, dat deze verlaging geen toepassing zou vinden, zoo niet vóór 1 September 1921 een wet zou zijn tot stand gebracht tot nadere regeling van de lichtingsterkte.

M. v. A.
Rechtling 1921.

Bij de mondelinge behandeling in de Tweede Kamer, welke op 9 December 1920 een aanvang nam, werden vele opmerkingen en bedenkingen vernomen, welke reeds in het Voorloopig Verslag naar voren waren gebracht. Ontwapening, geheel of gedeeltelijk, werd eenerzijds bepleit, anderzijds bestreden. Een enkele wil de weermacht terugbrengen tot een politieleger. De sociaal-democraten komen met amendementen tot verdere vermindering van den duur der eerste oefening voor de onberedenen tot 4½ en voor de cavalerie tot 12 maanden. Van de zijde der Christelijk-historischen wordt wel aangedrongen op bezuiniging, maar het beroeps-kader acht men daarvoor geschikter object dan het contingent of den duur van het verblijf onder de wapenen. De anti-revolutionairen deelen in het algemeen dit gevoelen; in de hiervóór besproken nader ingelaschte bepaling, waarbij de contingentsvermindering een voorwaardelijk karakter verkreeg, ligt voor hen blijkbaar voldoende reden zich niet tegen de aan-

Mondel.
behandeling
Tw. Kamer
Rechtling 1921.

neming van het militie-ontwerp te verzetten. Na verwerping van de amendementen volgde de aanneming van het militie-ontwerp op 14 December 1920. Even daarna haalde ook het landstorm-ontwerp een meerderheid met 46 tegen 27 stemmen.

V. V. Eerste
Kamer
Rechtling 1921.

Het op 10 Januari 1921 verschenen Voorloopig Verslag van de Eerste Kamer getuigt van ernstige bezwaren, in het bijzonder tegen de contingentsvermindering. Ook tegen vele der denkbeelden, in de Memorie van Antwoord aan de Tweede Kamer ontwikkeld, bestonden bij sommige leden ernstige bedenkingen. Vooral echter het kleine contingent was het, dat tegenkanting ontmoette. Bij zulk een contingent van geringe sterkte is het, om bij mobilisatie een leger van zekere sterkte te verkrijgen, uiteraard noodzakelijk een betrèkkelijk groot aantal lichten voor het bereiken van de gewenschte oorlogsterkte te gebruiken. Dit stelsel van kleine lichten en veel dienstjaren, gewoonlijk bestempeld met organisatie in de diepte, vond in de Eerste Kamer weinig aanhang; men sprak zijn voorkeur uit voor een organisatie in de breedte, sterke lichten met weinig dienstjaren. In dit verband werd ook een lans gebroken voor afschaffing der loting, waardoor de organisatie in de breedte eerst ten volle tot haar recht zou komen. Van de vooroefeningen, die een integreerend deel uitmaken van 's ministers stelsel, koesterde men geen groote verwachtingen; de uitkomsten zoowel als de kosten zouden niet medevalen, vreesde men. Voor zoover die vooropleiding zou geschieden bij den vrijwilligen landstorm, schenen de daartegen aangevoerde bedenkingen voor sommigen echter minder zwaar te wegen.

M.v. A.
Rechtling 1921.

De Memorie van Antwoord kwam 14 Januari 1921. Dit staatsstuk opent met het uitspreken van het vertrouwen, dat de tegen het ontwerp gerezen bezwaren ten slotte minder ernstig zullen blijken dan het Voorloopig Verslag doet vermoeden. De contingentsvermindering is slechts voorwaardelijk, zegt de Regeering daarin, en deze geeft verder de verzekering, dat de vredesorganisatie van het leger intact zal worden gehouden tot na de beslissing over de reorganisatie. Omtrent de uitkomsten en de kosten der vooroefeningen koestert de Regeering minder sombere verwachtingen dan de Kamer. Uitvoerig verdedigt zij het drieploegenstelsel als middel zoowel tot vermindering van lasten als ter verzekering van een volwaardige taak, het heele jaar door, voor het instructiekader. De loting bewonderen doet ook de Regeering allermint, zij is er daarom op bedacht, ook ter gedeeltelijke ondervanging van de mede door haar gevoelde ethische bezwaren, in haar ontwerp voor de definitieve regeling van den dienstplicht door uitbreiding der vrijstellingen de kans op vrijloten en daarmee het gewicht der loting zelve te verkleinen. Zij vestigt er evenwel de aandacht op, dat verruiming van de vrijstelling wegens kostwinnerschap of persoonlijke onmisbaarheid licht zou kunnen voeren tot al te groote vrijgevigheid, misschien zelfs tot willekeur. Aan het slot doet de Regeering uitkomen, dat ook overigens getracht zal worden bij het definitieve ontwerp te gemoot te komen aan te berde gebrachte bezwaren, zonder natuurlijk de hoofdbeginselen, die de Regeering voorstaat, aan te tasten. Onder meer is onder die hoofdbeginselen te begrijpen de noodzakelijkheid om jaarlijks te kunnen beschikken over ± 23.000 man, waarvan een deel bestemd is een volledige oefening te ontvangen in het leger en het andere deel met geringer geoefendheid kan volstaan.

De beraadslaging in de Eerste Kamer, welke plaats had op 15 Februari 1921, bepaalde zich tot een schier academische gedachtenwisseling tusschen den heer IDENBURG en den minister van oorlog. In beginsel waren zij het eens: geen verzwakking van de militaire weerkracht, maar anderzijds geen financieele of persoonlijke lasten zwaarder dan tot behoud van die weerkracht noodzakelijk zijn. Over de uitwerking van dat beginsel evenwel loopen de meeningen uiteen. Het drieploegenstelsel, het zoogenaamde kernleger met aan infanterie niet meer dan 36 tegen thans 72 bataljons kunnen den heer IDENBURG niet bekoren, evenmin als de organisatie in de diepte, maar vooral heeft deze groot bezwaar tegen de plannen omtrent oefenplichtigen en hun onvoltooide opleiding, waardoor zij bij mobilisatie niet dadelijk gevechtsbruikbaar zullen zijn; met de voorgenomen vermindering van de kans op vrijloten betuigt hij echter zijn instemming, al ware algeheele afschaffing der loting hem nog meer welgevallig geweest. De minister verdedigt het hebben van een klein, doch uitstekend geoefend kernleger, geheel volledig toegerust, ook met artillerie; hij doet verder uitkomen, dat de oefenplichtigen bij mobilisatie zullen blijven in het verband, waarin zij opkomen, en dat alsdan zoo goed en zoo snel mogelijk hun opleiding zal worden voltooid; in hun eigen verband zullen zij dan zoo noodig voor den vijand worden gebracht, na te zijn voorzien van mitrailleurs, geweren, handgranaten enz., doch niet van artillerie, omdat anders de kosten te hoog zouden oploopen; eventueele bondgenooten zullen mogelijk bereid zijn tot verschaffing van de technische hulpmiddelen, die wij voor de uitbreiding van het leger zouden behoeven.

Na deze gedachtenwisseling ging het militie-ontwerp er zonder hoofdelijke stemming door en eveneens het landstorm-ontwerp, dat trouwens in de Eerste Kamer met voldoening was ontvangen en waarin men een maatregel zag, die ook zonder samenhang met het militie-ontwerp wenschelijk werd geoordeeld.

Bekrachtiging van beide wetten volgde op 16 Februari 1921. Zij werden in het *Staatsblad* geplaatst onder de nos. 60 en 61.

Mondel.
behandeling
Eerste Kamer
lichting 1921.

Wetten
lichting 1921,
landst.voorz.

Zooals wij zagen, kwam de wet van 16 Februari 1921 (*St.bl.* no. 60) niet tot stand dan nadat daarin was ingelascht een bepaling, dat voor de lichting van 1921 alsnog 10.000 man zouden worden ingelijfd, zoo niet vóór 1 September 1921 de sterkte der jaarlijksche lichting nader bij de wet zou zijn geregeld. Verwacht kon daarom worden, dat de regeering het hare zou doen om vervulling van deze voorwaarde mogelijk te maken.

Indiening
ontwerp-
Dienstplecht-
wet.

Op 11 Maart 1921 kwam het in uitzicht gestelde ontwerp voor een nieuwe dienstplichtwet bij de Tweede Kamer in. Zooals uit het bij de Memorie van Toelichting overgelegde advies van den Raad van Defensie blijkt, was het ontwerp op 2 Februari 1921 aan dien Raad toegezonden en is bedoeld advies uitgebracht onder dagteekening van 7 Maart 1921.

Het ontwerp strekt tot vervanging van drie bestaande wetten, de militie-, de landweer- en de landstormwet door één algemeene wet. Het telt slechts 53 artikelen (later tot 54 uitgebreid). De wettelijke scheiding tusschen militie, landweer en landstorm kent het ontwerp niet; de geheele diensttijd, tot den 40-jarigen leeftijd — voor onderofficieren tot den 45-jarigen en voor officieren tot den 50-jarigen leeftijd — wordt wettelijk volbracht in dezelfde dienstverhouding, ook al zou men ter wille van de administratie,

Inrichting
wetsonwerp.

organisatie of mobilisatie de benamingen militie, landweer en landstorm misschien, zij het voorloopig, willen handhaven. Het vervallen van de wettelijke scheidelijnen schiep de gelegenheid voor groote vereenvoudiging, o. a. door samenvoeging van in de drie bestaande wetten voorkomende overeenkomstige bepalingen. Verder zijn onderscheidene voorschriften van administratieve aard en in het algemeen bepalingen, die niet dienen tot regeling van rechten en verplichtingen, buiten het ontwerp gehouden en verwezen naar de uitvoeringsvoorschriften.

Wat den bouw van het ontwerp betreft, onderscheidt het zich van de bestaande militiewet op tal van min of meer belangrijke punten. Wij verwijzen daarvoor naar hoofdstuk VI van deze inleiding.

De technische inrichting van het ontwerp en de nieuwe regeling, daarbij voor zoo menig belangrijk onderdeel voorgesteld, ontmoetten bij de Kamer weinig opmerkingen en over het algemeen instemming.

Wij komen thans tot de militaire eischen van het ontwerp.

Militaire
eischen.

Behoudens uitzonderingen voor dienstplichtigen met den rang van onderofficier of van officier, wordt een diensttijd voorgesteld van 20 jaar. Het jaarlijksch contingent aan voor oefening in vrede tijd bestemde personen zal bedragen ten hoogste 23.000 man, vermeerderd met een wisselvallig overschot in verband met het verlies, dat de lichte in haar eerste dienstjaar lijdt ten gevolge van niet-opkomen, afkeuring enz. De aanvankelijke plannen van minister POP, zooals deze bij diens ontwerp „tijdelijke afwijkingen” waren ontwikkeld, hielden een contingent in van ten hoogste 13.000 man (plus het gewone excédent) voor de kerntroepen; naast deze 13.000 man zouden er nog zijn oefenplichtigen ten getale van ten hoogste 10.000 man, bestemd voor reservetroepen. De opleiding van deze oefenplichtigen zou eerst kunnen beginnen na de aanwijzing voor deze categorie, alzoo na de loting. De minister voorzag moeilijkheden bij de toepassing van dezen oefenplicht, zoodat nadere overweging hem had gebracht tot de overtuiging, dat het, ook om het uitzicht op betere resultaten, de voorkeur verdiende de opleiding van de voor de reservetroepen bestemde personen op een andere leest te schoeien. Zij zouden namelijk in beginsel voor eerste oefening een verblijf onder de wapenen van 4 maanden moeten doormaken, maar zij zouden gelegenheid krijgen zich van deze verplichting te ontdoen door vóór de inlijving een voldoende graad van geoefendheid te verwerven door vrijwillige deelneming aan oefeningen. De voorgeoefenden zouden als regel in de eerste plaats voor de reservetroepen in aanmerking komen. Overschreed het getal voorgeoefenden het contingent voor de reservetroepen, dan zouden ook voorgeoefenden aan de kerntroepen worden toegewezen, echter met behoud van hun aanspraak op vermindering van den eerste-oefeningsduur met 4 maanden. Van de sterkte van de jaarlijksche lichte zouden de kerntroepen ontvangen 14.000 man plus hetgeen de lichte aanvankelijk sterker zou zijn dan 23.000 man, de reservetroepen ten hoogste 8000 en de zeemacht ten hoogste 1000 man. De kerntroepen zouden dus wat sterker en de reservetroepen iets minder sterk zijn dan bij de aanvankelijke voornemens.

Naast de lichte sterkte is het de duur der eerste oefening, die in elke dienstplichtregeling een voornaam rol speelt. In dit opzicht vertoont het ontwerp weinig of geen afwijking van de vroeger door minister POP aan-

gegeven eischen; 6 maanden alzoo in het algemeen voor de onberedenen, 12 maanden voor de beredenen der artillerie, 18 maanden voor de cavalerie; 8 maanden voor de militaire werkers (in de militiewet betiteld met „administratietroepen”); verder voor de onberedenen, in opleiding voor onder-officier of voor officier, onderscheidenlijk 9 en 12 maanden; voor de zieken-verplegers (vroeger geheeten hospitaalsoldaten) 12 maanden; voor de dienstplichtigen bij den luchtvaartdienst eveneens 12 maanden.

Deze eischen gelden alleen de kerntroepen; voor de reservetroepen vraagt het ontwerp een eersten oefeningsduur van 4, voor de zeemacht een van 8 maanden.

De onberedenen van de kerntroepen ontvangen tijdens de eerste oefening een niet geheel voltooide militaire opleiding; den geheelen duur der eerste oefening verblijven zij namelijk bij de oefeningseenheden (instructiescholen). Eerst bij de zoogenaamde vervolgoefeningen — die in de plaats zouden treden van de vroegere herhalingsoefeningen — worden zij geoefend in de verbanden, waarin zij in geval van mobilisatie zullen dienen; daartoe blijven zij dan voor den verderen duur van hun dienst bij het kernleger behooren.

Het kader voor de reservetroepen wordt opgeleid bij de kerntroepen; bij de toewijzing aan de kerntroepen wordt gezorgd, dat hierbij een voldoende aantal voor kaderopleiding geschikte personen wordt ingedeeld, ten einde ook de reservetroepen van het vereischte officiers- en onder-officierskader te voorzien.

De vervolgoefeningen bedragen: voor de onberedenen van de kerntroepen 46 dagen, te verdeelen over ten hoogste 3, voor de beredenen 40 dagen, te verdeelen over ten hoogste 2 tijdvakken. Deze vervolgoefeningen strekken, behalve ter voltooiing van de eerste opleiding, mede ter vervanging van de herhalingsoefeningen, die onder deze benaming komen te vervallen. De reservetroepen hebben vervolgoefeningen voor ten hoogste 20 en de dienstplichtigen van de zeemacht voor ten hoogste 40 opeenvolgende dagen.

In woord en beeld geeft de Memorie van Toelichting verder aan hoe de Regeering zich de toekomstige organisatie denkt. De 20 lichteningen zullen, het verloop in aanmerking genomen, geven rond 373.000 man, waarvan bestemd voor de kerntroepen 251.000 en voor de reservetroepen 122.000. Bij mobilisatie zullen echter niet dadelijk alle 20, doch alleen de jongste 15 lichteningen moeten opkomen; voor de kerntroepen bedraagt de sterkte van deze lichteningen 193.000 en voor de reservetroepen 93.000, in totaal 286.000 man. Een zeker deel van de opgeroepen zal echter niet of niet aanstonds aan de oproeping kunnen voldoen of wel bij opkomst ongeschikt blijken voor den dienst te velde; dit deel wordt geschat op 12 %. Bij het vaststellen van de organisatie voor het gemobiliseerde leger dient alzoog gerekend te worden op een totale sterkte van rond 250.000 man.

Het zou ons te ver voeren de voorgenomen organisatie volledig uiteen te zetten; tot de hoofdlijnen dienen wij ons te bepalen.

Uit de *kerntroepen* wordt gevormd in de eerste plaats het veldleger. Slechts een deel der kerntroepen is voor het samenstellen van het veldleger noodig, voor de infanterie slechts de jongste 6 lichteningen en de 7de lichtening als depot voor aanvulling. Zodoende krijgt het veldleger 36 bataljons infanterie. Om het veldleger te completeeren, worden aan deze bataljons

infanterie in goede evenredigheid toegevoegd artillerie, genie en verdere hulpwapens, te trekken niet uit de jongste 6, maar voor de artillerie en de genie uit de jongste 8 en voor den treindienst zelfs uit de jongste 12 lichten. Alles te zamen bestaat het veldleger uit 4 divisien, elk van 16.000 man.

Voor zooveel de manschappen van de infanterie der jongste 15 lichten van de kerntroepen niet noodig zijn voor het veldleger met bijbehorend depot, worden zij tot en met de 14de lichting bestemd voor bezettings- en territoriale troepen, terwijl de 15de lichting zal vormen het depot voor deze troepen. Aan infanterie zullen deze bezettings- en territoriale troepen tellen 36 bataljons, evenveel alzoó als het veldleger; artillerie, genie en hulpwapens worden ook toegevoegd, doch in lagere verhouding, omdat, zooals we zagen, van deze wapens een grooter getal der jongste lichten naar het veldleger gaat.

Uit de jaarlijks aan de *reservetroepen* toe te wijzen 8000 dienstplichtigen worden mede gevormd 36 bataljons als reserve voor het veldleger en 12 depotbataljons; hiervoor worden gebezigd de jongste 6 lichten en voor onmiddellijke aanvulling de 7de lichting. De oudere lichten worden aangewezen voor bezettings- en *étappetroepen*.

Ten behoeve van het indeelingswerk wordt het Rijk verdeeld in 36 recruteeringsdistricten; elk district zal alzoó aan infanterie kunnen leveren 1 bataljon voor de kern- en 1 bataljon voor de *reservetroepen*.

V. V. Tweede
Kamer.

Het Voorloopig Verslag draagt de dagteekening van 13 Mei 1921. Het eerst komen daarin aan het woord de voorstanders van volkomen ontwapening. De oorlog is volgens hen uitvloeisel van het kapitalistische stelsel; is dit stelsel vernietigd, dan zal zelfs het begrip „oorlog” tot het verledene behooren. Daarom hebben de arbeiders zich aangegord tot den strijd tegen dit stelsel, maar tevens tegen den oorlog, een der meest weersinwekkende gevolgen van dit stelsel. De macht der arbeiders is groeiende en er is geen twijfel aan, of het zal hun gelukken in dezen kamp de zege te behalen. Vertrouw op deze steeds wassende macht der arbeiders, zoo roepen zij de regeering toe, en geef het voorbeeld van ontwapening. Bij het meerendeel der leden stuitte deze aandrang op verzet. Van deze zijde werd aangevoerd, dat de vredeseisch kwalijk past in den mond van de mannen der zoogenaamde moderne arbeidersbeweging, die den jongsten oorlog als anderen hebben medegestreden en onder wie er, getuige hetgeen onlangs in België is geschied, nog op dit oogenblik zijn, die ongezind of onmachtig bleken een groote uitbreiding van het leger tegen te gaan, welke naar hun standpunt als een maatregel tot voorbereiding van een nieuwen oorlog moet worden beschouwd. Ook kwam ter sprake de vraag, of een leger voor ons kleine land wel eenig nut zou kunnen opleveren. Sommige leden, die meenen daarbij onderscheidene deskundigen aan hun zijde te vinden, betwisten deze mogelijkheid en dit gaf een nieuw argument om de liquidatie onzer weermacht te bepleiten; voor Nederland beschouwen zij het als ondenkbaar een stelsel van verdediging uit te vinden, dat eenigen waarborg van veiligheid geeft en te gelijker tijd evenredig is aan de persoonlijke en geldelijke draagkracht der bevolking. Anderen wezen er op, dat juist het bezit van een weermacht er ons voor heeft gevrijwaard in den oorlog te worden betrokken, gelijk ook was verklaard door den kolonel DELFRASSE in een artikel, dat men aantreft in de aflevering van

Maart 1921 in de *Reveu militaire générale*. Gewezen werd van deze zijde op de groote kans, dat wij in een toekomstoorlog niet alléén zullen staan en dat het dan zaak is voor het bereiken van het gemeenschappelijke oorlogsdoel een bijdrage aan strijdkrachten te kunnen leveren, die eenig gewicht in de schaal legt; anders toch zou een bondgenootschap met ons voor een bevriende mogendheid weinig waarde hebben. Maar ook zonder de aanwezigheid van bondgenooten is het bezit van een voldoende sterke en goed toegeruste weermacht onmisbaar; waar deze ontbreekt, staat men voortdurend bloot aan een wederrechtelijken aanval. Nederland zorge daarom, zoo luidt hun conclusie, voor de instandhouding van een goed leger, met inachtneming van de grenzen zijner krachten.

Wat betreft het stelsel, dat in de wetsvoordracht is belichaamd, wordt er op gewezen, dat dit op verschillende punten belangrijk afwijkt van het vroeger door den minister van oorlog ontwikkelde: men wees voornamelijk op het contingent, weer op 23.000 man gebracht, en op het doen vervallen van den oefenplicht. Anderzijds werden deze afwijkingen niet van groote beteekenis en in elk geval als verbeteringen beschouwd; liever zelfs zou men gezien hebben, dat de minister nog iets verder ware gegaan, ook voor de reservetroepen een oefentijd had voorgesteld als voor de kerntroepen en daarmede de onderscheiding tusschen deze beide troepen-soorten had laten vervallen, en dat het veldleger aan infanterie zou krijgen 72 in stede van 36 bataljons. Opmerkingen werden voorts gemaakt nopens de opleiding tot onderofficier, waarvoor sommigen niet 9, gelijk voorgesteld, doch 12 maanden noodig achtten. Ook de vooroefeningen bleven niet onbesproken, evenmin de mate van verkorting der eerste oefening, die door deelneming aan die oefeningen kan worden verkregen; in verband hiermede kwam mede ter sprake de vrijwillige landstorm, diens werkzaamheid en diens verhouding ten opzichte van het leger. Eenige leden betreurden, dat het vestingstelsel bij aanneming van het ontwerp verhoogde waarde zou krijgen; andere leden wenschten vereenvoudiging van dit stelsel, liever nog zijn algeheele opheffing. Een ander punt, waarover opmerkingen werden gemaakt, betreft de loting. Sommigen bepleitten haar afschaffing en vervanging door een stelsel van aanwijzing.

De Memorie van Antwoord bereikte de Tweede Kamer in het laatst van Mei 1921. Omtrent den aandrang tot algeheele ontwapening zegt de Regeering, dat niet blijkt, waaruit de voorstanders de verzekerdheid putten, dat in de nieuwe maatschappij, gelijk zij deze zich denken, de mogelijkheid van nieuw oorlogsgeweld ten eenenmale zou zijn uitgesloten; veeleer acht zij grond aanwezig voor de meening van hen, die in de zonden der menschen hier op aarde de bron zien voor steeds nieuwe botsingen, die alzoo niet zullen uitblijven, ook al zou het kapitalisme te eeniger tijd het veld moeten ruimen voor een ander stelsel. Zoolang de politieke en maatschappelijke verhoudingen zich niet geheel anders afteekenen, blijft het uitzicht op een duurzamen vrede verduisterd en mogen maatregelen ter bescherming van land en volk niet achterwege blijven. Bij wijze van voorbeeld ter navolging Nederland te doen voorgaan in de afschaffing van leger en vloot, zou niet getuigen van wijs beleid en de Regeering rekent het zich dan ook tot plicht ter beveiliging van de landsgrenzen een goed toegeruste weermacht van toereikende sterkte te onderhouden. De in het Voorloopig Verslag gedane vraag naar het nut eener weermacht voor een land als het

M. v. A. op
V. V. Tweede
Kamer.

onze vond mede uitvoerige beantwoording. Na te hebben doen uitkomen de onwaarschijnlijkheid, dat wij in een toekomstigen oorlog zonder bondgenooten zouden staan, wordt betoogd, dat ook in het geval, dat wij enkel op eigen krachten zouden zijn aangewezen, het bezit van een weermacht voor ons van groote waarde mag heeten. Absolute veiligheid, dit sta voorop — aldus de memorie — is niet te verzekeren. Tegen een geweldige overmacht is op den duur niets bestand, ook niet de sterkst gewapende natie. Zoo kan ook onze onafhankelijkheid gevaar loopen ten onder te gaan. Heeft echter ons volk in den strijd de nationale eer hoog gehouden, dan behoeft aan de toekomst niet te worden gewanhoopt. Alle grond is er voor de verwachting, dat het verlies van onze onafhankelijkheid alsdan niet anders zal zijn dan een tijdelijke tegenspoed, gelijk die in de geschiedenis van eigen en van zoo menig ander volk meer valt aan te wijzen, en dat na korter of langer tijd onze eigen vlag weer zal uitwaaien over onze lage landen. Al ware dit lot dan misschien tijdelijk, het zou niettemin het lot zijn van den overwonnene. Door alle eeuwen heen is dit lot hard geweest. Zoover moet het daarom niet komen. Tijdens den geheelen duur van den jongsten wereldoorlog hebben wij onzen vasten wil getoond ons met kracht te weer te stellen tegen elke krijgsmacht, die ons erf niet zou ontzien. Het is vooral deze krachtige houding geweest, die onze grenzen deed eerbiedigen. Zóó moet — zegt de Regeering — ook in de toekomst onze houding zijn. Wil echter zulk een houding haar uitwerking niet missen, dan moet zij steunen op de aanwezigheid van een deugdelijke weermacht, die, geëvenredigd aan de krachten, waarover de natie voor dit doel beschikt, in materielen zin uiting geeft aan den vasten wil van het geheele volk om geen ons aangedaan onrecht te dulden. Dit eischt persoonlijke en geldelijke offers. Het leger, dat men heeft, moge dan betrekkelijk niet groot, het moet goed zijn, voldoende geoefend en doelmatig toegerust.

Wat het wetsvoorstel zelf aangaat, erkent de memorie, dat dit op enkele punten afwijkt van 's ministers aanvankelijk plan. Deze punten raken echter niet de hoofdlijnen van het stelsel. Steeds toch is uitgegaan van een contingent van 23.000 man, waarvan het grootste deel te bestemmen voor kerntroepen. Oorspronkelijk zou er zijn een oefenplicht van 2 jaar met 200 oefeningsuren per jaar, gevolgd door een verblijf in oefeningscentra gedurende één of twee perioden van een week. Hiervoor is in de plaats getreden de gelegenheid om vrijwillig de geschiktheid te verwerven van individueel geoefend man, waarvoor ook noodig zal zijn een oefening buiten het leger gedurende 2 jaar, terwijl zij, die deze geschiktheid niet vrijwillig zich eigen maken, 4 maanden geoefend zullen worden in het leger. Aan het beginsel is dus vastgehouden, doch de uitvoering is verbeterd. Ook alle verdere beginselen zijn onveranderd behouden. Aan de onderscheiding tusschen kern- en reservetroepen blijft de Regeering vasthouden. Dit doet zij om de mindere kosten van de reservetroepen en deels ook om de vermindering van personeelen druk, die de voorgestelde opleiding van deze reservetroepen medebrengt; gelijkmaking van deze troepen met de kerntroepen zou voorts beteekenen een belangrijke uitbreiding van de organisatie, van de garnizoenen en van de materiele toerusting. Zou men, om de kosten van zoodanige gelijkmaking laag te houden, de duur der eerste oefening voor kern- en reservetroepen beide willen brengen op 5 maanden, dan zou daartegen het bezwaar gelden, dat de oefenings-

duur van 5 maanden voor de kerntroepen niet de mate van geoefendheid waarborgt, die van deze troepen moet worden verlangd. Voor de opleiding tot onderofficier kan met 9 maanden worden volstaan; in dezen tijdsduur ligt trouwens voor hen, die de geschiktheid voor deze opleiding bezitten, reeds een belangrijk zwaarder offer ten behoeve van de landsdefensie dan voor hen, die deze geschiktheid missen. Uitvoerige inlichtingen geeft de memorie nopens de wijze, waarop de Regeering de vooroefening denkt te regelen. Alhoewel aan den vrijwilligen landstorm daarbij een voornaam rol is toegedacht, zou het niettemin bezwaar ontmoeten in de wet een bepaling op te nemen, dat de vereischte voorgeoefendheid uitsluitend bij deze organisatie kan worden verworven. Groote vereenvoudiging of opheffing van het vestingstelsel wordt niet mogelijk, aanbouw van nieuwe forten niet noodig geacht. Afschaffing van de loting zou de Regeering gaarne hebben voorgesteld, zoo haar andere geschikte middelen bekend waren om het doel der loting te bereiken. Deze te vervangen door een stelsel van aanwijzing is niet gemakkelijk uitvoerbaar en zou bovendien de deur ontsluiten voor onbillijkheid en willekeur.

De Memorie van Antwoord ging o. a. vergezeld van een nota van wijzigingen en van een gewijzigd ontwerp van wet. De aangebrachte veranderingen hadden evenwel geen betrekking op de algemeene, aan het wetsvoorstel ten grondslag liggende beginselen.

Met de ontvangst van de Memorie van Antwoord was de schriftelijke gedachtenwisseling nog niet geheel ten einde. De Commissie van Rapporteurs vond aanleiding bij haar op 2 Juni 1921 uitgebracht Eindverslag nog eenige vragen te stellen, die haar beantwoording vonden in een nota der Regeering, gedagteekend 4 Juni d.a.v.

Eindverslag
Tweede
Kamer.

Zeër spoedig daarop, den 8sten Juni 1921, nam de openbare behandeling een aanvang.

De algemeene beraadslaging vulde drie dagzittingen en één avondzitting. Gezichtspunten, ons niet reeds bekend uit de gewisselde bescheiden, werden daarbij niet geopend. Toch kan het zijn nut hebben met enkele woorden de positie aan te geven, die de verschillende partijen in de Kamer ten aanzien van het militaire vraagstuk en in het bijzonder ten aanzien van het ontwerp innamen.

Mondel.
behandeling
Tweede
Kamer.

Beginnen wij aan den linkervleugel, dan treffen wij daar in de eerste plaats aan de communisten. Dezen zien in het militarisme het instrument van het kapitalisme; daarom sturen zij aan op ontwapening, opdat aan het kapitalisme de wapens onttrokken en de heerschappij kome aan den arbeid. De sociaal-democraten erkennen het belang van onze nationale onafhankelijkheid; de militaire verdediging van het land echter, de verdediging met wapengeweld, keuren zij af. Zij zijn vol vertrouwen op het Internationaal Verbond van Vakvereeningen, dat naar hun overtuiging er in zal slagen bij het opnieuw dreigen van een gewapend conflict den oorlog te voorkomen. Daarom heeft de partij haar vroegere sympathie voor een volksleger verloren en dringt zij aan op ontwapening. Ontwapening zou ook den vrijzinnig-democraten niet onwelgevallig zijn. Zij zijn evenwel van oordeel, dat ontwapening geen nationaal, doch een internationaal vraagstuk is. Overigens is hun partij voorstander van algemeenen oefenplicht, waarmede zij zich voorstelt naast de weerbaarmaking van de geheele

jongelingschap groote bezuiniging op legeruitgaven te bereiken. Het ontwerp kan te minder op hun instemming rekenen, nu daarin, in afwijking van de aanvankelijke voornemens, de oefenplicht (de oefening buiten het leger voor een deel van het contingent) niet is opgenomen. Voor de leden van den Vrijheidsbond daarentegen heeft het ontwerp veel aantrekkelijks; het gekozen stelsel van een klein, doch goed toegerust leger met een betrekkelijk groote reserve achten zij van alle aanbevolen stelsels het minst kwade. Nemen zij jegens het ontwerp alzoo een welwillende houding aan, niettemin laten zij niet na den vinger op te heffen ter waarschuwing, dat deze gezindheid wel eens zou kunnen omslaan, zoo de in het ontwerp neergelegde militaire eischen eenigszins belangrijk mochten worden verzwagd. Komende tot de partijen van de rechterzijde, vinden wij ook daar geen eenstemmigheid. De roomsch-katholieken begroeten de voorgestelde regeling in het algemeen met instemming. Vooral de daarmede te verkrijgen verkorting van het kazerneverblijf heeft veel aantrekkelijks voor hen, terwijl zij mede goede verwachtingen hebben van de vooroefeningen. Hoewel ook de christelijk-historischen en de anti-revolutionnairn zich niet vijandig stellen tegenover het ontwerp, zien zij daarin toch een groot gebrek, hierin gelegen, dat de splitsing van het contingent in kern- en reservetroepen de eenheid in de opleiding verbreekt en daarbij een veldleger scheidt van huns inziens ontoereikende sterkte.

Moties.

Vóór wij van de algemeene beraadslaging afstappen, dient nog vermeld, dat deze het aanzijn schonk aan een vijftal motiën. Twee daarvan werden ingediend door den heer WIJK, gekozen tot lid der Kamer als candidaat van den bond tot democratisering van de weermacht. Van deze moties sprak de eerste de wenschelijkheid uit om een nader onderzoek ten aanzien van de landsdefensie door een commissie van deskundigen, economen en politici te doen instellen en in afwachting daarvan de beraadslagingen over het aanhangige wetsontwerp te schorsen; de andere strekte om den minister van oorlog uit te noodigen het ontwerp te herzien door daarin de loting te vervangen door een stelsel van aanwijzing naar regelen, bij de wet te stellen. Geen dezer beide moties werd echter ondersteund, zoodat zij geen onderwerp van beraadslaging konden uitmaken. Een andere motie was van den heer DRION, die daarin tot uiting bracht den drang naar de grootst mogelijke bezuiniging op het vestingstelsel. Nadat de minister van oorlog had te kennen gegeven, dat aan de forten niet meer zou worden gewerkt, doch slechts de inundatiewerken in goeden staat zouden worden onderhouden, trok de voorsteller de motie in. De vierde motie was afkomstig van den heer K. TER LAAN, die daarin vroeg de overlegging van een nota van kosten van het ontwerp en in afwachting daarvan schorsing der beraadslaging en maatregelen tot het niet oproepen van de 10.000 man der lichting 1921, die voorwaardelijk van inlijving waren vrijgebleven. De vijfde motie liep evenwijdig aan die van den heer K. TER LAAN, doch sprak niet over de 10.000 man; zij was van den heer KRUYT. Deze twee moties werden beide verworpen, de eerste met 53 tegen 29, de tweede met 78 tegen 6 stemmen.

Behandeling art. 27.

De beraadslaging over de artikelen is hierna bij de bepalingen of, voor art. 27, onder de bijlagen vermeld. Echter moeten wij ook hier, als van bijzonder gewicht, melding maken van de behandeling van art. 27, waarin was voorgesteld een lichtingsterkte van ten hoogste 23.000 man, vermeer-

derd met een zeker overschot tot dekking van de in het jaar van inlijving te lijden verliezen; hiervan ten hoogste 1000 man voor de zeemacht, ten hoogste 8000 man voor de reserve- en de overigen voor de kerntroepen.

Op dit artikel was in de eerste plaats ingediend een amendement van den heer WIJK, in hoofdzaak beoogende een contingent van 28.000 man; het wordt verworpen met 68 stemmen tegen 1.

Een tweede amendement is van de heeren DE MONTÉ VER LOREN c.s. en houdt verband met eenige andere door hen ingediende amendementen, o.a. op art. 16 (vrijstelling wegens broederdienst; de behandeling van dit artikel was uitgesteld tot na de behandeling van art. 27), art. 28 (bestemming voor oefening), art. 32 (eerste oefening) en art. 33 (vervolgoefeningen). Te zamen hebben deze amendementen ten doel om uit de jongste lichten een veldleger te scheppen van 72 in stede van 36 bataljons, door de scheiding tusschen kern- en reservetroepen te laten vervallen, en om zooveel mogelijk eenheid van oefeningsduur te verkrijgen; ter compensatie van de hieruit voortvloeiende hoogere lasten zou de eerste oefening voor de onberekenden van de kerntroepen bepaald worden niet op 6, doch op 5 maanden, terwijl voor de reservetroepen die duur zou worden 5 in plaats van 4 maanden. Daarmede zou de scheiding tusschen deze troepen en hun afzonderlijke naamsaanduiding uit het ontwerp verdwijnen.

Na te zijn toegelicht door den heer DE MONTÉ VER LOREN, werd het krachtig ondersteund van anti-revolutionnaire en christelijk-historische zijde, doch bestreden door de vrijheidsbonders, vrijzinnig- en sociaal-democraten; de roomsch-katholieken, die reeds bij de algemeene beraadslaging hadden doen blijken de voorkeur te geven aan het voorstel der Regeering, hielden zich bij art. 27 buiten het debat. De minister van oorlog bleef bij zijn reeds bij de algemeene beraadslaging uitgesproken oordeel, dat een klein en volledig toegerust leger, voorzien ook van de noodige artillerie, meer waarde heeft dan een leger van dubbele sterkte, waaraan artillerie niet in goede evenredigheid zou kunnen worden toegevoegd; aanschaffing van de noodige artillerie ook voor de 36 bataljons van het veldleger, die zouden voortkomen uit de voor reservetroepen bestemde manschappen, zou een uitgaaf vorderen van 123 millioen. Ten slotte verklaarde hij het amendement op art. 27 voor de Regeering onaannemelijk; in stemming gebracht, haalde het slechts 18 stemmen, enkel van anti-revolutionnair en christelijk-historischen; de tegenstemmers waren 67 in getal.

Op verzoek van den heer K. TER LAAN werd daarop tot stemming over art. 27 zelf overgegaan. Bij de anti-revolutionnair en christelijk-historischen voegden zich toen de vrijzinnig- en sociaal-democraten met dit gevolg, dat er zich 46 tegen en slechts 37 (van roomsch-katholieken en vrijheidsbonders) vóór verklaarden.

Deze op 15 Juni 1921 gevallen beslissing gaf minister POP aanleiding namens de Regeering schorsing der beraadslagingen te vragen. Daarop volgde de ontslagaanvraag van het geheele kabinet.

Schorsing
beraad-
slagingen.

Spoedig reeds verluide, dat de kabinetscrisis niet zou leiden tot het optreden van een nieuw ministerie, doch enkel tot vervanging van enkele ministers. Toch hield de crisis nog eenige weken aan.

Kabinet-
crisis.

De *Staatscourant* van 28 Juli 1921 bracht het bericht, dat bij Koninklijk

Optreden
minister
Van Dijk.

besluit van 27 Juli 1921, no. 30, met ingang van 28 Juli de ministers van Financiën en van Oorlog vervangen werden door nieuwe titularissen. Minister van oorlog werd toen de heer J. J. C. VAN DIJK, directeur van de topographische inrichting en oud-officier van het Nederlandsche leger. Evenals zijn ambtsvoorganger verkreeg hij tevens ad interim het beheer van het departement van marine.

Wetsvoorstel
Bomans-
Deckers.

Tijdens de crisis greep een gebeurtenis plaats op militair-wettelijk terrein, die hier niet onvermeld mag blijven. Door de schorsing van de behandeling van het dienstplichtontwerp was er groote waarschijnlijkheid ontstaan, dat een nieuwe regeling van de sterkte der jaarlijksche lichting niet vóór 1 September 1921 zou tot stand komen. Gevolg hiervan was, dat de 10.000 man der lichting van 1921, wier inlijvingsplicht krachtens de wet van 16 Februari 1921 (*Staatsblad* no. 60) voorwaardelijk was vervallen, alsnog voor den militairen dienst zouden worden opgeroepen. Dit gaf den leden der Tweede Kamer, den heeren BOMANS en DECKERS, aanleiding het initiatief te nemen voor indiening van een voorstel, strekkende om de inlijving van deze 10.000 man voorgoed achterwege te doen blijven. Dit voorstel verwierf de instemming in beide Kamers, in de Tweede Kamer op 12 Juli 1921 met 71 tegen 9 en in de Eerste Kamer den 28sten van dezelfde maand met 21 tegen 8 stemmen. Het gereconstrueerde kabinet vereenigde zich met het voorstel, dat als wet van 9 September 1921 onder no. 1051 in het *Staatsblad* werd opgenomen.

Wijziging
ontwerp.
Dienstplicht-
wet.

Het was te voorzien, dat de reconstructie van het kabinet, met name het optreden van een nieuwen bewindvoerder aan het departement van oorlog, niet zonder invloed zou blijven op het dienstplichtontwerp. Gewijzigde plannen werden aanhangig gemaakt bij een tweede nota van wijzigingen, die de minister van oorlog, mede als minister van marine, en die van binnenlandsche zaken op 25 Augustus 1921 bij de Tweede Kamer indienden. Deze nieuwe plannen spreken zich voornamelijk uit in contingentsverlaging van 23.000 tot 19.500 man — beide getallen vermeerderd met de bekende verhooging ter goedmaking van het in het eerste dienstjaar te lijden verlies — en invoering van een 5½-maandsche eerste oefening voor het gros der onberede troepen, gepaard met weglating van de onderscheiding tusschen kern- en reservetroepen. Van bedoelden eerste-oefeningstijd zal de laatste 1½ maand in kampementen worden doorgebracht. Dit gedeelte verkrijgt het karakter van „vervolg-oefening”, doch worde wel onderscheiden van de vervolgoefeningen van het oorspronkelijke stelsel. De bepaling omtrent den oefeningsduur van de militaire werkers is weggelaten in verband met het voornemen om deze categorie van dienstplichtigen bij de nieuwe regeling niet te behouden, doch, voor zooveel noodig, het getal burgercorveeërs uit te breiden. De herhalingsoefeningen — welke naam in de dienstplichtregeling komt te herleven — worden gesteld op ten hoogste 40 dagen, voor de landmacht in den regel verdeeld over twee tijdvakken. De datum van inwerking-treding, aanvankelijk 30 Juli 1921, wordt bij deze wijzigingen 1 Januari 1922. De nota bevat voorts nog wijzigingen van minder gewicht en gaat vergezeld van een vrij uitvoerige toelichting omtrent contingentsverdeling, bestemming der lichten, opkomst in ploegen, kaderopleiding, organisatie enz., welke onderwerpen men behandeld vindt in de hierna volgende hoofdstukken.

Bij een op 13 September 1921 uitgebracht verslag spreekt de commissie van rapporteurs als haar oordeel uit, dat de aangebrachte wijzigingen, die voor het meerendeel de grondslagen van de voorgestelde regeling betreffen, een nieuwe overweging van het wetsontwerp in de afdelingen gewenscht maken. Overeenkomstig haar voorstel besluit de Kamer tot een nieuw afdelingsonderzoek.

Nieuw
afdelings-
onderzoek.

Op 27 October 1921 verschijnt het Voorloopig Verslag betreffende het hernieuwde afdelingsonderzoek. Dit verslag opent met eenige beschouwingen over de gestie van het zittend kabinet in het militaire vraagstuk en over de wenschelijkheid van hetzij geheele, hetzij gedeeltelijke ontwapening, om daarna te treden in een vergelijking tusschen het stelsel-POP en het daarvoor in de plaats gekomen stelsel-VAN DIJK. Eenerzijds wordt het nieuwe stelsel bestreden en getracht aan te toonen, dat de aangebrachte veranderingen geenszins als verbeteringen zijn te beschouwen, anderzijds wordt gepoogd het bewijs te leveren, dat onder de gewijzigde regelen een leger zal worden verkregen, in getalsterkte en in innerlijke waarde zich gunstig onderscheidende van dat van minister POP. Ook over de kosten zijn de opinies verdeeld; van verschillende zijden vraagt men op dit punt van de Regeering nadere gegevens. Omtrent de organisatie en omtrent de artillerie verklaart men behoefte te hebben aan meer toelichtingen. Het verslag geeft verder een relaas van de min of meer uitvoerige gedachtenwisseling, die plaats had over onderwerpen als vooroefening, beroepspersoneel, inkrimping der cavalerie, enz.

2e Voorl.
Verslag
Tw. Kamer.

Het verslag wordt beantwoord op 25 November 1921 met een memorie, waarin, na bespreking van de geleverde meer algemeene beschouwingen, een uiteenzetting wordt gegeven van de voordeelen, die het nieuwe stelsel biedt boven het oorspronkelijke. Verkregen zal worden een gelijkwaardige opleiding van $5\frac{1}{2}$ maand voor het gros der onbestede troepen. De laatste $1\frac{1}{2}$ maand van dezen termijn zal de infanterie doorbrengen in kampementen; hiervan koestert de Regeering hooge verwachtingen. De dienstplichtigen toch zullen gelegerd zijn zoo dicht mogelijk bij de oefenings-terreinen, zoodat met heen en weer marcheeren nagenoeg geen tijd verloren gaat; alle beschikbare uren zullen gewijd zijn aan opleiding en oefening. Officiëren en onderofficiëren zullen verblijven te midden van de manschappen, hetgeen aan de oefeningsbelangen zal ten goede komen, het gevoel van saamhoorigheid zal versterken en de mogelijkheid opent, dat leiding worde gegeven bij het verschaffen van nuttige en aangename ontspanning, bij de beoefening van sport, enz. De geoefendheid aan het einde van de eerste oefening zal niet achterstaan bij die, welke het oorspronkelijk voorstel in uitzicht stelde. Ter vergelijking van de kosten der beide stelsels verstrekt de memorie tal van gegevens. De inkrimping van de vredessterkte der cavalerie wordt uitvoerig verdedigd. Voor artillerie-bewapening wordt een ontwerp van wet toegezegd tot stichting van een fonds ter voorziening in aanschaffing en onderhoud. Na bespreking van de in het verslag gemaakte opmerkingen omtrent vooroefening, inkrimping van beroepspersoneel, kosten voor burgercorveeërs en na mededeeling van de plaatsen, waar volgens de bestaande voornemens de garnizoenen gelegerd en de kampementen tot stand gebracht zullen worden, volgt de toelichting van verschillende nader in het wetsontwerp gebrachte wijzigingen, welke zijn neergelegd in een (derde) nota van wijzigingen. Bij deze wijzigingen worden

2e Mem. v.
Antwoord.

o. a. nieuwe benamingen ingevoerd voor de dienstplichtigen, die voor oefening in vredetijd en voor die, welke *niet* voor zoodanige oefening bestemd zijn; zij krijgen den korteren naam onderscheidenlijk van „gewone dienstplichtigen” en van „buitengewone dienstplichtigen”; de laatsten zijn alzoo zij, die wel worden ingelijfd, doch alleen behoeven op te komen, zoo zij in buitengewone omstandigheden daartoe worden opgeroepen. Bij deze nota van wijzigingen is tevens de datum van invoering der wet veranderd van 1 Januari in 1 Maart 1922.

Eindverslag.

Op 1 December 1921 verscheen het (eind)verslag over het hernieuwde afdeelingsonderzoek. In dit stuk stelt de commissie van rapporteurs een viertal vragen; de eerste drie hebben betrekking op den vrijwilligen landstorm, de laatste strekt om te vernemen waar de Regeering zich voorstelt de vervolgoefeningen te doen plaats hebben, zoolang de kampementen nog niet of althans nog niet alle zullen zijn tot stand gebracht.

Nota naar
aanl. v. h.
verslag.

Den 5den December d.a.v. werd dit verslag door de Regeering beantwoord bij een nota, die met betrekking tot de laatste vraag de mededeeling inhoudt, dat het in de bedoeling ligt in 1922 één kampement geheel gereed te maken voor de alsdan te houden eerste vervolgoefening en voorts de drie andere kampementen zoodra mogelijk te voltooien; op de ontwerp-begroting voor 1922 zal alsnog een memoriepost worden gebracht ten behoeve van het tot stand brengen van al de vier kampementen¹⁾. Bij de behandeling van dezen post zal dan kunnen blijken, of de volksvertegenwoordiging instemt met het plan van de Regeering om de kampementen alle binnen korten termijn af te werken. Het bezwaar, dat in 1922 nog slechts over één kampement zal kunnen worden beschikt, acht de Regeering niet groot, omdat in dat overgangsjaar het getal der in de kampementen te oefenen dienstplichtigen nog ongewoon laag zal zijn — slechts ± 7.500 man, doordat er geen tweede ploeg van het voorgaande lichtingsjaar voor de vervolgoefening beschikbaar is — en voorts omdat, zoo noodig, gebruik kan worden gemaakt van nog bestaande barakkenkampen.

Voortzetting
openbare
behandeling.

Met de indiening van de hiervóór bedoelde nota achtte de Commissie van Rapporteurs de mondelinge behandeling van het ontwerp in zijn gewijzigden vorm voldoende voorbereid. De heropening van het debat had plaats op 8 December 1921.

Zooals men zich zal herinneren, was de beraadslaging geschorst na verwerping van art. 27 van het oorspronkelijk ontwerp. Bij dit artikel, thans in zijn nieuwe lezing, werd de mondelinge behandeling hervat. Gelegenheid werd gegeven hierbij opnieuw algemeene beschouwingen te houden in verband met het ontwerp. Van deze vrijheid werd slechts door enkele leden gebruik gemaakt. De gedachtenwisseling, die meer omstandig is weergegeven in de in dit boek opgenomen bijlage E, handelde voor een groot deel over de reconstructie van het kabinet, over militarisme en ontwapening, over beperking van bewapening en over de kosten. Overigens bepaalden de redevoeringen zich tot de verdiensten van het nieuw voorgedragen stelsel. Van rechts traden twee sprekers op tot verdediging, van links een viertal tot bestrijding van dit stelsel. De discussies leerden

¹⁾ Zooals blijkt uit mededeelingen, door den Minister van Oorlog op 23 Maart 1922 aan de Tweede Kamer gedaan (Handelingen bladz. 2105), is nader het voornemen opgevat slechts twee kampementen te stichten, n.l. te Ede en te Milligen.

al spoedig, dat de partijen aan de linkerzijde niet gezind zouden zijn haar stem aan het ontwerp te geven, met uitzondering misschien van den Vrijheidsbond. Deze stelde echter haar medewerking aan de totstandkoming van het ontwerp afhankelijk van het bescheid, dat de minister zou geven op twee vragen. De eerste strekte om te vernemen, of de minister zich zou neerleggen bij een verlaging van het contingent tot 17.600 man; de tweede, of deze bewindsman de verklaring zou willen afleggen, dat het ontwerp geheel los staat van de in uitzicht gestelde organisatie, zoodat de voorstemmers van het ontwerp zich aan die organisatie in geen enkel opzicht gebonden behoeften te gevoelen. Bij gunstig antwoord op deze twee vragen zou alsdan een amendement tot contingentsverlaging volgen.

In de rede van den minister was uiteraard van bijzonder gewicht het bescheid, dat hij zou geven op bedoelde twee vragen. Met betrekking tot de contingentsverlaging gaf hij te kennen, dat met een contingent van 17.600 man slechts zouden kunnen worden verkregen 72 veldlegerbataljons en 53 reservebataljons, zoodat hiermede niet zou kunnen worden voldaan aan den door hem gestelden minimum-eisch van 72 veldlegerbataljons en een even groot getal reservebataljons en de eischen van 's lands defensie bij zoodanige contingentsvermindering derhalve niet zouden zijn gewaarborgd. De tweede vraag beantwoordde de minister in dezen zin, dat de organisatie wettelijk geheel los staat van de dienstplichtwet en dat de eerste in de toelichtingen is medegedeeld om te doen zien wat men voor het gevraagde contingent zal verkrijgen; de Regeering kan zich daarvan echter niet losmaken en moet kunnen doorwerken in de richting van de voorgenomen reorganisatie. Evenwel zal de Kamer kunnen oordeelen over elke zaak, waarvoor gelden worden aangevraagd. Bij den verderen opbouw van de organisatie zal steeds naar de eenvoudigste oplossing worden gestreefd. Aan de Kamer zal volledige opening van zaken worden gedaan.

De Vrijheidsbond bleek door deze antwoorden niet bevredigd, wat in zijn gevolg medebracht, dat deze met de overige partijen aan de linkerzijde, met uitzondering van één lid, stemde tegen art. 27, waardoor dit slechts met een kleine meerderheid (50—48) werd aangenomen, nadat was voorafgegaan de verwerping (65—33) van een motie-K. TER LAAN, strekkende om de behandeling van het ontwerp te schorsen in afwachting van de ontvangst van volledige financiële gegevens nopens de geheele legerinrichting.

Aanneming
art. 27.

Motie
K. ter Laan.

De verdere behandeling van het ontwerp kenmerkte zich door een bijzonder snel verloop. Het in de eerste periode van behandeling aangehouden art. 16 en de verdere artikelen na art. 27 werden alle zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming aangenomen. Daarna werd op voorstel van den voorzitter — echter niet met algemeene instemming — besloten de tweede lezing van het ontwerp en de eindstemming onmiddellijk te doen volgen.

Op 14 December 1921 eindigde de tweedaagsche beraadslaging met de aanneming van het ontwerp met 50 tegen 48 stemmen.

Aanneming
wetsontwerp.

Het op 12 Januari 1922 verschenen Voorloopig Verslag der Eerste Kamer maakt gewag van vele blijken van instemming met het wetsontwerp in zijn nieuwen vorm. Evenwel, ook bedenkingen ontbreken niet, bedenkingen zelfs van dien aard, dat daaraan verbonden wordt de verklaring,

V. V. Eerste
Kamer.

dat de leden, van wie zij afkomstig zijn, hun stem niet aan het ontwerp zullen geven. Deze leden behooren tot tweeërlei schakeering. De eene groep stelt een zoodanig vertrouwen in de kracht der internationale arbeidersbeweging, dat zij deze bij machte acht door haar optreden in het beslissend oogenblik het uitbreken van een nieuwen oorlog te beletten, en te grooter is dit vertrouwen, nu in de toekomst de leiding in dezen zal berusten in handen van de zich van de politiek afzijdig houdende vakverbonden. De andere groep koestert groote verwachting van den haars inziens toenemenden invloed van den Volkenbond, wiens roeping het evenzeer is, nieuw wapengeweld te voorkomen door vreedzame beslechting van internationale geschillen. Eenige leden stellen hun stem over het ontwerp afhankelijk van het antwoord, dat de minister van oorlog zou geven op hun vraag om een volledige opgaaf van de kosten, die uit de totstandkoming van de wet zouden voortvloeien.

M. v. A.
Eerste Kamer.

De Memorie van Antwoord draagt geen dagteekening, maar maakt deel uit van het Eindverslag, dat op 24 Januari 1922 het licht zag. In deze memorie beantwoordt de Regeering de ingebrachte bedenkingen in denzelfden zin als de gelijksoortige beschouwingen van de Tweede Kamer. Dit deel van het staatsstuk kan uit dien hoofde hier gevoeglijk verder worden ter zijde gelaten. Omtrent de kosten bevat de memorie enige bijzonderheden; bovendien geeft deze een verklaring, waarom er voor aandrang naar een volledige kostenopgaaf eigenlijk geen voldoende grond bestaat. Omtrent een en ander houdt de memorie het volgende in:

„De eerstondergeteekende stelt er bijzonder prijs op te verklaren, dat niets hem aangenamer zou zijn dan geheel te kunnen voldoen aan den wensch van sommige leden om een nadere juiste opgaaf te ontvangen van de aan de nieuwe wet verbonden kosten. Gelijk hij echter ook reeds aan de Tweede Kamer heeft medegedeeld — en sedert zijn de omstandigheden niet noemenswaard veranderd —, is hij daartoe niet in staat; bij tenuitvoerlegging van de wet toch moet rekening worden gehouden met tal van factoren, welker invloed het thans niet mogelijk is met voldoende nauwkeurigheid onder cijfers te brengen. Het bezwaar, dat nauwkeurige cijfers worden gemist, is echter, naar gemeend wordt, minder groot, nu het niet gaat om een *nieuwe* instituut met *nieuwe* lasten, maar om vereenvoudiging en inkrimping van een *bestaand* instituut met vermindering van lasten. Een globaal overzicht van hetgeen verwacht mag worden, volgt hierna.

Over de geldelijke gevolgen van de inrichting van kampementen en de vermeerdering van het aantal burgercorveeërs zijn aan de andere Kamer volledige inlichtingen verschaft, terwijl omtrent de uitgaven, voor de artilleristische toerusting van het leger vereischt, nog nadere gegevens zullen worden verstrekt bij het in te dienen voorstel tot instelling van een wapeningsfonds.

Met belangstelling zal evenwel worden vernomen, dat de oorlogsbegroting voor 1922, na bij eerste nota van wijzigingen te zijn verminderd met f 2.000.000, bij tweede nota van wijzigingen opnieuw zal worden verminderd, andermaal met ruim 2 miljoen gulden. Beide verminderingen zijn een rechtstreeksch gevolg van het rekening houden met de totstandkoming van het ontwerp. Deze besparing van ruim 4 miljoen jaarlijks wordt alzoo dadelijk bij de invoering verkregen.

Daarnaast staan echter andere bezuinigingen, die eerst geleidelijk zullen zijn te verwezenlijken en voor het oogenblik nog niet in betrouwbare getallen zijn weer te geven. Daartoe rekent hij de baten, die verkregen zullen worden door de verdere doorvoering van de inkrimping der cavalerie, de inperking van het getal garnizoenen en de voorgenomen algemeene vereenvoudiging in het legerbeheer.

Een verdere belangrijke bate is te wachten van de voorgenomen inkrimping van

het beroepspersoneel, waaromtrent bij de mondelinge behandeling van het ontwerp in de Tweede Kamer eenige globale gegevens werden verstrekt.

De gelden, jaarlijks voor dat personeel op de begrooting te brengen, zullen diensgevolge een aanzienlijke vermindering ondergaan.

Hierbij verdient het evenwel de aandacht, dat deze vermindering zich eerst geleidelijk zal doen gevoelen. Immers, het personeel, dat overcompleet geraakt, kan niet zonder meer worden ontslagen; er zullen pensioenen, c. q. wachtgeld, moeten worden toegekend volgens een in bewerking zijnde regeling, die aan de volksvertegenwoordiging zal worden aangeboden."

De mondelinge behandeling in de Eerste Kamer, die op 2 Februari 1922 plaats had, meenen wij hier eenigszins uitvoerig te moeten weer- Mondel.
behandeling
Eerste Kamer. geven, omdat behandeling artikelsgewijze in deze Kamer niet plaats vindt.

De beraadslagingen worden geopend met een redevoering van mevr. POTHUIS-SMIT, van de partij der sociaal-democraten. Zij ziet in de beslissing, in de Tweede Kamer over het ontwerp gevallen, een overijld besluit en de Eerste Kamer zou, zoo meent zij, haar bestaansrecht metterdaad bewijzen, indien deze dat besluit ongedaan zou maken. Naar haar inzicht zijn de arbeidersklasse en de middenstand van het ontwerp niet gediend. Zich daarbij beroepende op het oordeel van den luitenant-generaal KOOLEMANS BEIJNEN in *Het Vaderland*, meent zij, dat de minister met de door hem in het ontwerp gebrachte wijzigingen de zijde der militaristen heeft gekozen. Daarvoor bestond te minder aanleiding, nu van Duitschland en België geen militaire bedreiging is te vreezen. In zijn gebrek aan vertrouwen in den Volkenbond gaat de minister haars inziens te ver. Zij wijst op de taak, die de vrouw heeft te vervullen in de ontwapeningsbeweging, ongeacht de politieke partij, waartoe zij behoort. Wat de houding der sociaal-democraten in België betreft, waarop in de Memorie van Antwoord was gewezen om te doen uitkomen hoe geheel daarvan afwijkt de houding der sociaal-democraten in ons land, vestigt zij er de aandacht op, dat in die houding ginds reeds een keer ten goede is gekomen sedert die partij daar uit de regeering is getreden. Zij getuigt van haar vertrouwen in het Internationaal Vakverbond en meent in dat verband te kunnen wijzen op sommige door dit verbond reeds bereikte resultaten, om te eindigen met de verklaring, dat zij niet erkent het bestaan van den plicht het vaderlijk erfdeel te verdedigen (dit slaat terug op een uitspraak van minister VAN DIJK in de Tweede Kamer).

Deze rede wordt gevolgd door een van den heer SLINGENBERG, vrijzinnig-democraat. Deze stelt zich wel op een ander standpunt dan de spreekster, die hem voorafging, maar zijn slotsom is ook, dat het ontwerp behoort te worden afgewezen. Hij had gewild, dat de Regeering had vastgehouden aan het contingent van 13.000 man. Hij treedt in een vergelijking van het voorgedragen stelsel met dat van minister POP en dat van minister COLIJN en besluit daaruit, dat het nieuwe stelsel in zeker opzicht nog verder gaat dan dat van laatstgenoemden minister. Wat betreft den duur der eerste oefening en het systeem van vooropleiding, juicht hij echter de aanhangige plannen toe; hij verwacht van den minister, dat deze er tegen zal waken, dat de vooroefening van de zijde van het beroepskader tegenwerking zou ondervinden. Hij betreurt de afwezigheid van een kostenberekening en klaagt over de hooge kosten, die uit de wet zullen voortvloeien, wat vooral

tot hem spreekt, nu onze schulden zoo oploopen en in zoovele nooden niet kan worden voorzien.

De woordvoerder van de roomsch-katholieken, de heer VERHEIJEN, zegt de technische waarde van de voorgedragen plannen niet te kunnen beoordeelen. Wel wil hij zijn oordeel geven over de internationalistische gedachte en over den Volkenbond. De eerste acht hij voor het oogenblik nog een *fata morgana*; van den Volkenbond, aan welks oorsprong z. i. een groote fout kleeft, heeft hij geen hooge verwachting. Bewapening acht hij vooreerst nog noodig, ook in het belang van het vaderland, en hij zal daarom met genoegen zijn stem geven aan het ontwerp.

De heer IDENBURG, anti-revolutionair, steunt het ontwerp gaarne naar zijn beste vermogen. Geenszins militaristisch of imperialistisch is hij gezind, een oorlog echter ter verdediging van eigen erf, van eigen hoogste goederen, acht hij gerechtvaardigd. Van de internationale arbeidersbeweging verwacht hij geen heil, ook in sociaal-democratische kringen schijnen de verwachtingen in dit opzicht bescheiden; hij wijst op België, Frankrijk, Duitschland en Zweden en ook op de uitlatingen van de Labourpartij in Engeland, om in het licht te stellen hoe de houding hunner partij daar verschilt bij die, hier ingenomen, hoe zij daar hun stem geven aan de uitgaven voor militaire bewapening en ze hier weigeren onder het motto van ontwapening. Ook de Volkenbond zal die ontwapening niet brengen; deze eischt trouwens bewapening in de mate als noodig is in de eerste plaats voor eigen veiligheid. Iets geheel anders is het, te spreken over beperking van bewapening, maar dan moet hij daaraan aanstonds toevoegen, dat wat het ontwerp vraagt geen ander doel heeft dan het nakomen onzer internationale verplichtingen. Zijn wenschen zijn daarin niet belichaamd; hij zou gewenscht hebben een grooter contingent en korter diensttijd; aan de eischen van de anti-revolutionaire partij voldoet het ontwerp dus niet, zoodat onjuist is de somtijds gegeven voorstelling, alsof de katholieken zouden hebben gecapituleerd. Wat ten slotte de financieele lasten betreft, is hij van meening, dat het stelsel van minister VAN DIJK minder duur is dan dat van minister POP. Toch zou hij zich kunnen voorstellen, dat in het eind de toestand onzer financiën dermate ongunstig wordt, dat wij verschillende noodzakelijke uitgaven niet meer zouden kunnen doen. Daar gaat het echter thans niet om, zulk een drastisch ingrijpen als dan misschien noodig is, is thans niet aan de orde. Spreker gelooft, dat het wetsontwerp voor het oogenblik ook in financieel opzicht het minimum aangeeft, waartoe men kan gaan.

De heer POLAK, sociaal-democraat, betoogt, dat èn wegens de geringe meerderheid in de Tweede Kamer èn om de geldelijke gevolgen het ontwerp moet worden van de hand gewezen. Zelfs op onderwijs- en op sociaal gebied moet worden bezuinigd, des te meer acht hij dit noodig op militair gebied. Hij geeft een opsomming van hetgeen er al zoo noodig is om een leger van de voorgestelde sterkte volledig toe te rusten met artillerie, vliegtuigen enz.; dat alles zal zooveel kosten, dat wij het niet zullen kunnen betalen en ons land zeker te gronde zal gaan. En dat alles voor een waan, want verdedigen met goeden uitslag kunnen wij ons toch niet, zoo meent hij. Hij vordert het vertrouwen op voor de doelbewuste internationale arbeidersorganisatie, die beter kans van slagen biedt dan de organisatie, zooals die nog in 1914 bestond. In den Volkenbond heeft

hij ook slechts een matig vertrouwen. Zijn land heeft hij lief en hij is bereid daarvoor een offer te brengen, maar geen nutteloos offer.

Nadat de minister van oorlog, de heer VAN DIJK, zijn dank heeft betuigd voor de uitnemende verdediging, die het ontwerp in de Kamer heeft gevonden, komt hij in de eerste plaats op tegen de conclusie, die getrokken is uit de geringe meerderheid, waarmede het ontwerp in de Tweede Kamer is aanvaard. Hij is er volstrekt niet van overtuigd, dat een referendum niet een gunstiger aspect zou geven, mits de bevolking te voren goed ware ingelicht. Hij is, evenals anderen, gevoelig voor de vriendelijke woorden, zoo nu en dan in België oyer ons gesproken, maar voor hem ligt er een argument van grootere beteekenis in het feit, dat het contingent daar thans niet minder bedraagt dan 113.400 man. En waarom, zoo vraagt hij zich af, hebben de sociaal-democraten daar geen vertrouwen in de internationale arbeidersorganisatie en stemmen zij daar vóór de oorlogsbegroo-ting, hoewel toch de Belgische arbeiders niet van oorlogslessen verschoond zijn gebleven. Zich keerende tegen de beschouwingen van den heer SLINGENBERG, stelt hij in het licht, dat het contingent van 13.000 slechts uitvoeisel was van een uitzonderingsmaatregel voor een enkel jaar en dat het ontwerp van zijn ambtsvoorganger een contingent inhield van 23.000 man, zoodat het niet aangaan te spreken van vermeerdering, nu hij niet meer vraagt dan 19.500 man. Tegenwerking van de vooroefeningen door het beroepskader zal hij den kop weten in te drukken, zoo deze zich mocht vertoonen. Het is hem onmogelijk de kosten van het ontwerp op te geven; anders zou hij het hebben gedaan. In dit geval lijkt hem dit geen groot bezwaar, immers het gaat om bezuiniging op de instelling, gelijk deze bestaat, en dat in velerlei richting. Verhoudingsgewijze zijn onze uitgaven ten behoeve van militaire doeleinden reeds belangrijk teruggelopen, in de laatste 10 jaar is er een teruggang van 25 % tot op 16 % van het geheel der staatsuitgaven. Aan den heer POLAK antwoordt hij, dat met de f 106 miljoen, in de geheime nota genoemd, zal worden volstaan tot aanschaf-fing van de benodigde artillerie en bijbehorende munitie en dat een leger naar dit ontwerp een redelijken waarborg schenkt voor de handhaving onzer neutraliteit.

Na replicken van mevr. POTHUIS-SMIT en van den heer SLINGENBERG, die beiden hun standpunt nader verdedigen, komt de heer KRAUS, lid van den Vrijheidsbond, verklaren, dat hij en een groep zijner politieke vrienden zich tot hun leedwezen genoopt zien hun stem aan het wets-ontwerp te onthouden. Zij geven de voorkeur aan een kleiner, goed uitgerust leger boven een grooter leger, welker uitrusting niet voldoende is. Ook achten zij zich onvoldoende ingelicht omtrent de kosten.

De heer VAN DER FELTZ deelt mede ook tegen het ontwerp te zullen stemmen, omdat hij de kosten niet kan overzien.

De heer IDENBURG geeft uiting aan zijn diepe droefheid over deze beide laatste verklaringen; de traditie van de partij, waartoe de sprekers behooren, had anders doen verwachten.

Nadat de heer VAN DER FELTZ opnieuw uiteenzet waarop zijn houding berust, betoogt de minister, dat het ontbreken van een kostenberekening, gelijk begeerd, geen reële basis mag heeten voor afwijzing van het ont-werp.

Aanname
wetsontwerp
Eerste Kamer.

Het ontwerp, daarop in stemming gebracht, wordt aangenomen met 27 tegen 13 stemmen, rechts tegen links, waarbij rechts versterkt werd door twee leden van links.

II. STERKTE VAN LAND- EN ZEEMACHT.

Algemeene
dienstplicht.

Zooals de Regeering in § 2 der Memorie van Toelichting te kennen geeft, is in de nieuwe wet belichaamd „het beginsel van algemeen dienstplicht, evenwel met gradatie in verplichtingen”.

Loting.

Diende de loting vroeger om een scheidingslijn te trekken tusschen hen, die voor den dienst werden bestemd, en hen, die geheel vrij waren, later — door de invoering van de Landstormwet — kwam hierin reeds in zoover verandering, dat op de z.g. vrijgelote en ook op het meerendeel van de vrijgestelde militieplichtigen verplichtingen kwamen te rusten voor het geval van buitengewone omstandigheden. Behoudens wijziging in den vorm, is dit stelsel behouden. Voortaan echter zullen degenen, die alleen in geval van buitengewone omstandigheden kunnen worden opgeroepen, geen van allen van deelneming aan de loting worden uitgezonderd. Ook zullen zij reeds in vreedstijd bij land- of zeemacht worden ingelijfd.

Inlijving.

Zoo is ook ten aanzien van de inlijving een andere toestand te wachten. Werd onder de vroegere wetten als regel ieder ingelijfd ook voor den militairen dienst geoeftend, thans wordt van hen, die voor inlijving zijn aangewezen, slechts een deel bestemd voor oefening in vreedstijd, of zooals de nieuwe wet zegt: „tot gewoon dienstplichtige”. Dit deel — het contingent — bedraagt 19.500 man, vermeerderd met het getal dergenen, die aan de voorvorige lichting ontbraken bij het einde van het jaar dier lichting. Deze vermeerdering kan, blijkens de tweede nota van wijzigingen, worden geschat op 2000 man¹⁾, zoodat het getal der gewone dienstplichtigen per lichting zal bedragen ongeveer 21.500 man.

Contingents-
verdeeling.

De wet laat zich niet in met de verdeeling van het contingent over de onderscheidene deelen der landmacht en de zeemacht; alleen schrijft zij voor, dat het aandeel van de zeemacht in de jaarlijksche lichting het getal van 1000 niet mag te boven gaan. In de tweede nota van wijzigingen komt evenwel een plan van verdeeling voor, dat nader is uitgewerkt in de 2e M. v. A. Aan deze memorie ontleenen wij de volgende getallen:

Regimenten infanterie	12.725
Oefeningsdetachementen voor scholen voor verlofsofficieren . . .	200
Oefeningsdetachement voor de Kon. Mil. Academie	100
Wielrijders	500
Ziekenverplegers	167
Ziekendragers	333

Transporteeren 14.025

¹⁾ Zie hierbij echter hetgeen hierna aan de M. v. T. is ontleend.

	<i>Transport</i>	14.025
Intendancetroepen		70
Motordienst		90
Luchtvaartafdeeling		140
Genietroepen (zonder pontonniërs en torpedisten)		950
Pontonniërs en torpedisten		175
Regiment vestingartillerie		690
Regiment kustartillerie		450
Korps luchtdoel-artillerie		150
Artillerie-schiet-school-compagnie		210
Bereden artillerie { beredenen		1.644
{ onberedenen		1.006
Cavalerie		900
Zeemacht		1.000
Totaal		21.500

Opmerking verdient het, dat blijkens deze opgaafe de pontonniërs en de torpedisten van het wapen der artillerie, waartoe zij tot dusver behoorden, zullen overgaan naar dat der genie. Voorts, dat het voornemen bestaat om in het algemeen aan alle voor oefening in vreedstijde aangewezen personen een volledige militaire opleiding te geven; daarom zullen voortaan geen dienstplichtigen meer worden aangewezen voor administratietroepen (militaire werkers), doch zullen de huishoudelijke diensten, die de opleiding zouden kunnen schaden, aan burgercorveeërs worden opgedragen.

Neemt men bij de inlijvingsgetallen in aanmerking, dat als regel de diensttijd 20 jaren bedraagt — voor onderofficieren en voor officieren duurt de diensttijd tot 1 October van het jaar, waarin zij onderscheidenlijk 45 en 50 jaar oud worden —, dan beschikt men nog niet over alle gegevens, om de totale sterkte der geheele weermacht en die der zeemacht en de onderscheidene deelen der landmacht afzonderlijk te kunnen berekenen.

Wat dit betreft, laten wij hier volgen een gedeelte van § 2 der Memorie van Toelichting:

„Om te berekenen, welke sterkte aan dienstplichtigen in geval van mobilisatie zal worden bereikt, moet men, behalve met de twee voornaamste factoren: jaarlijksch contingent en getal dienstjaren (art. 43), nog rekening houden met de mate, waarin de sterkte van elke lichte gaandeweg afneemt door afkeuring, vrijstelling en andere oorzaken. Ten gevolge o. a. van het in 1912 veranderde stelsel omtrent aanvulling van opengevallen plaatsen en van de invoering in 1918 van een nieuw keuringsreglement verschillen de cijfers, welke vroeger omtrent dit „verloop” zijn bekendgemaakt (zie Gedrukte Stukken 1899—1900, 94, no. 3) te veel van het tegenwoordige verloop om ze bij de berekening van de toekomstige sterkte te kunnen bezigen. Nieuwe cijfers, die het verloop bij den huidige toestand met juistheid aangeven, zijn nog niet verkregen, daar zoodanige cijfers behooren te worden afgeleid uit gegevens over een reeks van jaren, waarin de van invloed zijnde factoren geen belangrijke verandering ondergingen. Die factoren hadden echter in de laatste jaren geen groote vastheid. Niettemin is aan de hand van verschillende verkregen uitkomsten een reeks van cijfers samengesteld, die het in de toekomst te wachten verloop benaderen, voor zoover dit thans reeds mogelijk is. In afwachting van het beschikbaar komen van nadere gegevens aan de hand van de in de eerstvolgende jaren te verkrijgen uitkomsten, wordt bij sterkte-berekeningen van deze cijfers uitgegaan. Wel zal de nieuwe regeling van de bestaande afwijken

Sterkte-
berekening.

ook ten aanzien van punten, die van invloed zijn op het te wachten verloop gedurende het eerste dienstjaar van elke lichting. Maar aangezien met dit verloop gelijken tred houdt de verhooging, die een volgende lichting ondergaat — zie art. 27 van het ontwerp en art. 4 van de bestaande Militiewet — levert de voorgestelde gewijzigde regeling geen bezwaar op tegen gebruik van laatstbedoelde verloopcijfers.”

Deze verloopcijfers, vermeld in bijlage A van de Memorie van Toelichting, laten wij hier volgen:

Verloopcijfers.

De sterkte eener lichting bedraagt in verhouding tot de oorspronkelijke sterkte:

na 1 jaar	88	pct.
„ 2 „ „ „ „ „ „ „	86	„
„ 3 „ „ „ „ „ „ „	84	„
„ 4 „ „ „ „ „ „ „	82	„
„ 5 „ „ „ „ „ „ „	80	„
„ 6 „ „ „ „ „ „ „	78	„
„ 7 „ „ „ „ „ „ „	77	„
„ 8 „ „ „ „ „ „ „	76	„
„ 9 „ „ „ „ „ „ „	75 ⁵	„
„ 10 „ „ „ „ „ „ „	75	„
„ 11 „ „ „ „ „ „ „	74 ⁵	„
„ 12 „ „ „ „ „ „ „	74	„
„ 13 „ „ „ „ „ „ „	73 ⁵	„
„ 14 „ „ „ „ „ „ „	73	„
„ 15 „ „ „ „ „ „ „	72 ⁵	„
„ 16 „ „ „ „ „ „ „	72	„
„ 17 „ „ „ „ „ „ „	71 ⁵	„
„ 18 „ „ „ „ „ „ „	71	„
„ 19 „ „ „ „ „ „ „	70 ⁵	„
„ 20 „ „ „ „ „ „ „	70	„

Om te berekenen welke sterkte men bij een zeker getal lichtingen (dienstjaren) verkrijgt, moet de oorspronkelijke sterkte van één lichting worden vermenigvuldigd als volgt:

bij 1 dienstjaar met . . .	0.88
„ 2 dienstjaren „ „ „	1.74
„ 3 „ „ „ „ „	2.58
„ 4 „ „ „ „ „	3.40
„ 5 „ „ „ „ „	4.20
„ 6 „ „ „ „ „	4.98
„ 7 „ „ „ „ „	5.75
„ 8 „ „ „ „ „	6.51
„ 9 „ „ „ „ „	7.26 ⁵
„ 10 „ „ „ „ „	8.01 ⁵
„ 11 „ „ „ „ „	8.76
„ 12 „ „ „ „ „	9.50
„ 13 „ „ „ „ „	10.23 ⁵
„ 14 „ „ „ „ „	10.96 ⁵
„ 15 „ „ „ „ „	11.69
„ 16 „ „ „ „ „	12.41
„ 17 „ „ „ „ „	13.12 ⁵
„ 18 „ „ „ „ „	13.83 ⁵
„ 19 „ „ „ „ „	14.54
„ 20 „ „ „ „ „	15.24

Uit deze opgaaf volgt o. a., dat de gezamenlijke sterkte van 20 lichtingen gewone dienstplichtingen bij land- en zeemacht wordt geschat op 15.24 × 21.500 = 227.660 man.

Het ligt niet in de bedoeling om bij mobilisatie reeds dadelijk over deze getallen manschappen ten volle te beschikken. Dit valt, behalve uit eenige bij art. 34 vermelde uittalingen, af te leiden uit een staat, voorkomende in de toelichting van de tweede nota van wijzigingen. Behoudens een ondergeschikte wijziging in den vorm, laten wij dezen staat hier volgen.

LICHTING.	VELDLEGER						Bestemming der lichten.
Jongste	Infanterie (24 regimenten).	Wielrijders.	Cavalerie (1e t/m 4e lichting).		Veld-artillerie. Genietroepen Veldleger.	Artillerie bezetting stellingen.	Speciale korpsen.
2e							
3e							
4e							
5e							
6e							
7e							
8e	Infanterie (24 reserve- regimenten).	Depot	Cav. Wielrijders.	Treinen.	(1e t/m 10e lichting).	Artillerie bezetting stellingen.	Speciale korpsen.
9e							
10e							
11e							
12e							
13e							
14e							
15e							
16e	AANVULLINGSRESERVE						
17e							
18e							
19e							
20e							

Deze figuur doet zien, dat volgens de ontworpen plannen de mobilisatie zich zal moeten uitstreken over 15 lichten; dit getal lichten toch is in het ontworpen stelsel noodig om de 24 reserve-regimenten infanterie, de treinen, de artillerie- en geniebezettingen en de speciale korpsen de vereischte sterkte te doen bereiken. De mobilisatiesterkte bedraagt alzoo $11.69 \times 21.500 = 251.335$ man. Voor de aanvullingsreserve, die men in verband met de omstandigheden eerst later zal willen doen opkomen, rest dan nog een sterkte van 21.500×3.55 of 76.325 man.

„Vermelding verdient nog” — aldus lezen wij in de M. v. T. — „dat bij een buitengewone opkomst niet mag worden gerekend op aanwezigheid van alle opgroepen. Een gedeelte hunner voldoet om verschillende redenen niet aan de oproeping of is althans niet dadelijk bij mobilisatie aanwezig. Bij de mobilisatie van 1914 bedroeg dit gedeelte 7.2 pct. Bovendien is onder de opgekomen een deel door ongesteldheid of lichte gebreken niet geschikt om dadelijk te velde te trekken. Alles te zamen genomen, behoort te worden gerekend, dat bij mobilisatie over ± 12 pct. van de opgroepen niet voor den strijd kan worden beschikt.”

De gegeven becijferingen hebben enkel betrekking op de gewone, dus op de geoefende, dienstplichtigen. Naast dezen staat echter een grooter getal ingelijfd, die in vreedstijd niet verplicht zijn tot het ontvangen van een militaire opleiding. Ten aanzien van dit getal is slechts een ruwe schatting mogelijk.

In § 2 van de M. v. T. en in § 6 van de M. v. A. is het getal ingeschreven voor de eerstkomende jaren geraamd op 63.000 man. Hiervan af-trekkende het getal van degenen, die niet aan de loting deelnemen (voorgoed-ongeschikten enz.), welk getal is geraamd op 14.000, komt men tot een getal van 49.000 lotelingen, die allen inlijvingsplichtig zijn. Van dezen worden ongeveer 21.500 tot gewoon dienstplichtige bestemd. Per lichte kan dus worden gerekend op een getal buitengewone dienstplichtigen van rond 27.000. Onder dit getal bevinden zich echter ook geestelijken en anderen, die niet voor oproeping in aanmerking zullen komen. Voorts is uiteraard ook dit getal onderhevig aan verloop.

Oproeping bij
mobilisatie.

Getal buiten-
gewone
dienstplich-
tigen.

III. OEFENING.

In hoofdstuk I gaven wij een beschrijving hoe de duur der eerste oefening oorzaak werd van belangrijken strijd en hoe deze strijd aanleiding gaf tot het aftreden van minister POP en diens vervanging door minister VAN DIJK, welke ministerswisseling ten gevolge had, dat de eerste-oefeningstijd, die naar de oorspronkelijke voorstellen voor de kerntroepen over het algemeen 6 en voor de reservetroepen 4 maanden zou bedragen, ten slotte voor het gros der onbereiden troepen is bepaald op $5\frac{1}{2}$ maand.

Omtrent de voorwaarden, waaronder de eerste oefening zal worden volbracht, omtrent de wijze van opkomst en omtrent de herhalingsoefeningen ontleenen wij aan de tweede nota van wijzigingen de volgende mededeelingen.

Eerste
oefening.

Voor de infanterie, de wielrijders, de onbereiden der artillerie, de genietroepen (inbegrepen pontonniers en torpedisten), de zieke dragers, de motorafdeeling en de intendancetroepen zal met een eerste-oefeningstijd van $5\frac{1}{2}$ maand kunnen worden volstaan, doordat de oefeningsvoorwaarden zoo gunstig mogelijk zijn gemaakt en van den beschikbaren tijd het meest mogelijke nut wordt getrokken.

Voor het verrichten van huishoudelijke diensten, waarvan nadeel zou kunnen uitgaan voor de opleiding, zullen uitsluitend burgercorveeërs en alzoo voortaan geen militaire werkers worden bestemd. Wel zullen hierdoor de — overigens zoo veel mogelijk te beperken — kosten voor burgerpersoneel stijgen, maar daartegenover staat het groote voordeel, dat geen militairen worden aangewezen voor diensten, welke met het ontvangen van een opleiding als militair geen verband houden. Het vervallen van de militaire werkers opent voorts de mogelijkheid het contingent te verminderen, wat in zijn gevolg medebrengt, dat minder jongemannen aan de nationale voortbrenging worden onttrokken en dat mede voor de kosten van het verblijf onder de wapenen en voor kostwinnersvergoedingen met lagere bedragen kan worden volstaan.

Van bedoelde $5\frac{1}{2}$ maand worden de eerste 4 maanden besteed aan individueele opleiding en oefeningen in klein verband. De verdere opleiding — die „vervolgoefening” zou kunnen heeten — geschiedt voor de infanterie, de wielrijders en de genietroepen in kampementen, voor de vesting-artillerie op de forten.

De voorgeoefenden, die voorshands wel in hoofdzaak tot de infanterie zullen behooren, zullen alzoo niet in de kazerne behoeven te verblijven; zij toch zijn, althans voor zoover zij niet in opleiding worden genomen voor kader, alleen gehouden tot het volbrengen van de vervolgoefeningen in de kampementen.

Deze kampementen zullen doelmatig worden ingericht en voorzien worden van hetgeen noodig is om ze tot een aantrekkelijke verblijfplaats te maken.

Opkomst.

Voor de opkomst bij de infanterie, de wielrijders en de genietroepen is de volgende regeling ontworpen:

	15 Mrt.	15 Juli	1 Sept.	1 Nov.	1 Mrt.
Ia	4 maanden		$1\frac{1}{2}$ md.	II	4 maanden
		Ib	$1\frac{1}{2}$ md.		
		II (vorig jaar)	$1\frac{1}{2}$ md.		

Zooals bovenstaande figuur aangeeft, zal de opkomst geschieden in 2 ploegen: ploeg Ia, bestaande uit de helft van het voor het korps bestemde lichtingsgedeelte

en samengesteld uit niet-voorgeoefenden, alsmede alle tot kader op te leiden dienstplichtigen (zoowel uit de voorgeoefenden als de niet-voorgeoefenden); ¹⁾

ploeg I^b, bestaande uit alle voorgeoefenden, behalve hen, die tot kader worden opgeleid; ¹⁾

ploeg II, bestaande uit de rest van het lichtingsgedeelte.

(Indien het getal voorgeoefenden bij het korps gelijk is aan of grooter is dan de helft van het aan het korps toegewezen lichtingsgedeelte, vervalt de 2de ploeg.)

De voordeelen van deze regeling zijn:

gunstig seizoen voor oefeningen voor het grootste gedeelte van de lichting;

de maanden September en October blijven beschikbaar, deels voor de herhalingsoefeningen, deels voor verlof voor het beroepspersoneel;

het vertrek met groot verlof valt niet in de wintermaanden;

van 15 Juli tot 1 September — tijdvak, waarin de vacantes vallen — verblijven de voorgeoefenden onder de wapenen en wordt tevens de sterkte bereikt van een volledige lichting, hetgeen ten goede komt aan de oefening der aanvoerders.

Zij, die moeten worden opgeleid tot kader, tot mitrailleur-bediende, tot seiner, enz. (de z.g. „specialisten”), worden allen ingedeeld bij of genomen uit de 1ste ploeg.

Het personeel van de vesting- en de kust-artillerie, het hospitaalpersoneel, alsmede zij, die bestemd worden voor den motordienst en de intendancetroepen, zullen in 3 ploegen van gelijke sterkte opkomen; voor hen zal de vervolgoefening aansluiten aan de eerste periode van 4 maanden. Voor de opleiding van deze groepen toch legt het seizoen, waarin geoefend wordt, minder gewicht in de schaal, terwijl anderszijds toepassing van het drieploegenstelsel ontegenzeggelijk hier het meest economisch is.

De beredden en de onberedden van de veldartillerie komen, evenals de cavalerie, in 2 ploegen op. Bij beide wapens wordt de geheele eerste-oefeningstijd zonder onderbreking volbracht.

Het ligt in het voornemen de herhalingsoefeningen, voor wat de infanterie en de wielrijders betreft, per divisie eenmaal in de twee jaar te doen plaats hebben. Vier lichtingen kunnen dan te gelijk onder de wapenen komen, waardoor een ook voor het houden van groote oefeningen doelmatige sterkte wordt bereikt.

De herhalingsoefeningen zullen in den regel gehouden worden in de maand September. In die maand zal dan mede gebruik kunnen worden gemaakt van de kampementen, die van half Juli tot einde Augustus in gebruik waren voor de vervolgoefeningen.

De regeling van de opkomst voor herhalingsoefeningen bij de overige wapens en dienstvakken zal in beginsel op soortgelijke wijze plaats hebben.

Herhalings-
oefeningen.

IV. KADEROPLEIDING.

Omtrent de opleiding van dienstplichtigen tot (verlofs-)officier en (verlofs-)onderofficier vermeldt de tweede nota van wijzigingen het volgende.

De opleiding tot verlofs-officier zal, gelijk thans, plaats hebben aan de scholen voor verlofs-officiëren. De scholen voor de cavalerie en voor de bereden artillerie zullen worden overgebracht naar Breda, hetgeen voordeelen oplevert ten aanzien van het gebruik van leerkrachten en leermiddelen van de Koninklijke Militaire Academie. Van de scholen voor verlofs-officiëren der infanterie worden alleen gehandhaafd die te Breda en te Amersfoort; concentratie tot één school is, met het oog op het groote aantal leerlingen, bij dit wapen niet mogelijk. Voor de onbereiden artillerie wordt een school voor de opleiding tot verlofs-officier toegevoegd aan het regiment vestingartillerie.

Officiëren.

Zoowel voor de Koninklijke Militaire Academie als voor de beide scholen voor

¹⁾ Deze plannen hebben in zoover verandering ondergaan, dat alle voorgeoefenden — dus ook die, welke voor kaderopleiding worden bestemd — in ploeg I^b worden samengevoegd.

verlofsofficieren der infanterie zal een afzonderlijk oefeningsdetachement worden aangewezen.

Voor de hier niet genoemde wapens en korpsen heeft de opleiding bij de regimenten plaats.

Nevens de herhalingsoefeningen zullen de vervolgoefeningen een goede gelegenheid bieden voor de verdere militaire ontwikkeling van den verlofsofficier.

Onder-
officieren.

De opleiding tot onderofficier zal bij de korpsen met $5\frac{1}{2}$ -maandschen eerste-oefeningstijd 9 maanden duren. Deze opleiding zal zoodanig geschieden, dat in het eerste dienstjaar $7\frac{1}{2}$ maand wordt gediend en in het tweede $1\frac{1}{2}$ maand, waardoor het voordeel wordt verkregen, dat twee perioden van vervolgoefeningen worden medegemaakt.

Bij de wapens, waarbij de opkomst plaats heeft volgens de hiervóór onder „Opkomst” voorkomende figuur¹⁾, zullen de kaderadspiranten moeten opkomen op 15 Januari en, voor zooveel zij tot de voorgeoefenden behooren, op 15 Mei.

V. ORGANISATIE EN DISLOCATIE.

Zowel de memorie van toelichting als de eerste memorie van antwoord hield uitvoerige mededeelingen in nopens de organisatie der landmacht, gelijk minister POP zich deze had gedacht. Het schijnt niet van genoegzaam belang de hoofdlijnen van deze organisatie hier te vermelden, daar minister VAN DIJK bij de tweede nota van wijzigingen een daarvan op vele punten afwijkend plan van organisatie ontwikkelde. Dit plan houdt het volgende in:

OORLOGSORGANISATIE.

Veldleger.

1. Het Veldleger.

Hoofdkwartier;

4 divisiegroepen;

Lichte brigade, bestaande uit 3 bataljons wielrijders van 5 eskadrons (gewezen huzaren), 1 bataljon infanterie van 3 compagnieën en 1 mitrailleur-peloton, vervoerd op automobielen, en 4 batterijen van 4 vuurmonden²⁾ (naar omstandigheden kan aan dit verkenningsorgaan een deel der cavalerie van de divisiegroepen worden toegevoegd);

Legerartillerie, bestaande uit:

1 regiment zware houwitsers van 4 afd. 15 c.M. (à 2 batterijen van 4 stukken).

Elke divisiegroep bestaat uit:

Staf der divisiegroep;

2 divisieën;

1 compagnie wielrijders;

2 eskadrons huzaren³⁾;

divisiegroep-	{	1 afd. 12 c.M. Hw. (3 batt. van 4 st.)
artillerie		1 afd. 10 c.M. L. (2 batt. van 4 st.)
		1 afd. zw. bommenwerpers (3 batt. van 4 st.)

divisiegroep-trein.

Elke divisie bestaat uit:

Staf der divisie;

3 regimenten infanterie, elk van 3 bataljons, 1 batterij van 6 lichte infanteriekanonnen en 1 batterij lichte bommenwerpers;

¹⁾ Zie hoofdstuk III.

²⁾ Type nader vast te stellen.

³⁾ Zie hierbij hetgeen hierna nader over de cavalerie wordt medegedeeld.

- 1 compagnie wielrijders;
- 1 regiment veld-artillerie van 2 afd. 7 c.M. (à 3 batt. van 4 st.) en 1 afd. 10 c.M. Hw. (3 batt. van 4 st.);

- 1 compagnie veld-pioniers.

2. 24 reserve-regimenten infanterie (gevormd uit de 8ste—15de lichter).

Reserve-regimenten.

3. de bezettingstroepen der vesting-artillerie en der kust-artillerie, 8 compagnieën vesting-pioniers, de compagnie torpedisten en eenige kleinere onderdeelen.

Bezettingstroepen enz.

- 4. depottroepen.

- 5. grens- en kustwacht.

- 6. vrijwillige landstorm.

De artilleristische bewapening telt, in vergelijking met de aanvankelijke voornemens, tweemaal zooveel lichte infanteriekanonnen, lucht-afweerkanonnen en lange zware vuurmonden, voorts ruim tweemaal zooveel lichte houwitser. Nieuw zijn toegevoegd een aantal zware bommenwerpers en artillerie voor de lichte brigade (verkenningsorgaan).

Bewapening.

Verdere afwijkingen betreffen:

de toedeeling aan de infanterie van een modern licht kanon, in plaats van het voor dat doel minder bruikbare kanon van 6 c.M., en van moderne lichte bommenwerpers, in plaats van de aanwezige, hetgeen met betrekkelijk geringe uitgaven mogelijk is;

de indeeling van de artillerie in divisie-artillerie, divisie-groep-artillerie en leger-artillerie, welke echelonnering een meer economisch gebruik en hooger rendement geeft (o.a. mogelijk geworden door de groepeerings der 8 divisies in 4 divisiegroepen).

Indeeling artillerie.

Aldus zullen per 1000 man van het veldleger ruim 6 vuurmonden aanwezig zijn tegen $8\frac{1}{2}$ volgens de aanvankelijke voornemens, waarbij echter in aanmerking is te nemen, dat geen artilleriebewapening was uitgetrokken voor de 36 reserve-bataljons van het veldleger en dat voor het met deze bataljons versterkte veldleger slechts over $4\frac{1}{4}$ kanon per 1000 man beschikt zou kunnen worden.

Het wordt mogelijk geacht de kosten voor de noodig geachte versterking der bewapening, ondanks de belangrijke uitbreiding, slechts weinig hooger te doen worden dan het bedrag, genoemd in het overzicht, ter griffie van de Kamer neergelegd, door de eerste uitrusting met munitie binnen lagere grenzen te houden dan aanvankelijk was voorgenomen. In aanmerking is genomen, dat, indien het nieuw aan te schaffen materieel — zooals in de bedoeling ligt — grotendeels hier te lande wordt vervaardigd, de hierbij betrokken fabrieken in staat zullen blijven om in oorlogstijd in de aanvulling van munitie te voorzien. (In vredetijd kunnen zij aan de levering van de jaarlijksche vervanging van verschooten munitie deelnemen.) In het bijzonder levert dat weinig moeilijkheden op ten aanzien van het lichte infanteriegeschut en de bommenwerpers, waarvan de munitie een zeer eenvoudige samenstelling heeft. Voor de meer ingewikkeld samengestelde munitie zal het noodig zijn enkele grondstoffen en bestanddeelen in voorraad te houden.

Kosten bewapening.

Dat op deze wijze aanmerkelijk bezuinigd kan worden, volgt uit de verhouding, waarin de kosten der munitie tot de totale kosten staan. Zoo kost de munitie der lange kanonnen van 10 c.M. bij een eerste uitrusting van 4000 schoten per vuurmond ongeveer het $\frac{4}{5}$ van de totale kosten dezer artillerie.

Het ligt in het voornemen weldra de instelling van een bewapeningsfonds voor te stellen ter verzekering van een behoorlijke en spoedige bewapening van het leger.

De 24 reserve-regimenten infanterie worden deels bestemd voor stelling- en territorialen dienst en blijven deels beschikbaar als algemeene reserve.

Bestemming reserve-regimenten.

In de 2e M. v. A. komt omtrent het wapen der cavalerie nog het volgende voor:

Cavalerie.

„Ten einde aan de bezwaren, die door het halveeren van de cavalerie ontstaan, zoo eenigszins mogelijk tegemoet te komen, zal door een commissie, onder voor-

zitterschap van den inspecteur der cavalerie, worden nagegaan in hoever het mogelijk is bij mobilisatie, met personeel der oudere lichtingen dan wel met landstorm-cavaleristen, reserve-eskadrons te vormen, met bestemming voor de taak der divisiegroep-cavalerie en bereden gemaakt op gevorderde, voor dit beperkte doel bruikbare paarden. Indien dit mogelijk blijkt, kunnen de beide regimenten, die ook in de vredesorganisatie gehandhaafd blijven, alsnog de bestemming verkrijgen om bij mobilisatie ter beschikking te komen van den commandant van het veldleger, ten einde door dezen, na toevoeging van rijdende batterijen, zoo noodig voor speciale verkenningsofdrachten gebezigd te worden."

Bij de mondelinge behandeling in de Tweede Kamer antwoordde minister VAN DIJK op het tot hem gerichte verwijt, dat hij bij de memorie van antwoord weer teruggekomen was op de voorgenomen afschaffing van 2 regimenten cavalerie, dat dit verwijt ongegrond was, doch dat in de memorie slechts een onderzoek was toegezegd, of het mogelijk was tot een oorlogsformatie van 2 reserve-regimenten te komen. Hij zeide daarbij verder:

"Immers voor die 2 reserve-regimenten is alles aanwezig, behalve de paarden; de wapenen, ledergoed, harnachement, kortom alles, zoodat het zal afhangen van de vraag, of voldoende paardenmateriaal in ons land aanwezig is, of die beide regimenten kunnen worden gevormd. Indien dit mogelijk is, zullen zij in de oorlogsformatie worden opgenomen."

VREDESORGANISATIE.

De vredesorganisatie bepaalt zich tot de voor de mobilisatievoorbereiding ontontbeerlijke staven en de school(oefenings)eenheden.

Hoofdkwartier van het Veldleger;

4 divisiestaven (vormen bij mobilisatie de staven van 4 divisiegroepen).

Infanterie.

Wapen der infanterie.

Staf van het wapen;

8 brigades, elk bestaande uit een staf, 3 regimenten en een opleidingscompagnie (elk regiment bestaat uit een staf en 3 schoolcompagnieën);

2 stormscholen;

Instructie-Bataljon;

4 schoolcompagnieën wielrijders;

2 scholen voor verlofsofficieren der infanterie;

Normaal-Schietschool;

Militaire Gymnastiekschool.

Cavalerie.

Wapen der cavalerie.

Staf van het wapen;

2 regimenten huzaren, elk bestaande uit een staf en 4 eskadrons;

Depot huzaren, tevens Rijschool;

Hoefsmidschool;

School voor verlofsofficieren der cavalerie.

Artillerie.

Wapen der artillerie.

Staf van het wapen;

4 brigades veld-artillerie, elk bestaande uit een staf en 3 regimenten¹⁾ (elk regiment bestaat uit een staf en 3 schoolbatterijen, bij één der regimenten per brigade bovendien een treinafdeeling);

Regiment zware artillerie, bestaande uit een staf en 2 schoolbatterijen;

¹⁾ Bovendien schoolbatterij(en) voor de artillerie van de lichte brigade, waarvan het type nader zal worden vastgesteld.

School voor verlofs officieren der bereden artillerie;
 Instructie-batterij;
 Artillerie-paardendepot;
 Regiment vesting-artillerie, bestaande uit een staf, 4 schoolcompagnieën, een artillerie-schietschoolcompagnie, een opleidingscompagnie en een school voor verlofs officieren der vesting-artillerie;
 Regiment kust-artillerie, bestaande uit een staf, 2 schoolbataljons (5 compagnieën) en een opleidingscompagnie;
 Korps luchtafweerartillerie, bestaande uit een staf en een schoolcompagnie;
 Artillerie-schietschool;
 Commissie van proefneming.

Wapen der genie.

Staf van het wapen ¹⁾;
 Regiment genietroepen, bestaande uit een staf en 3 schoolbataljons;
 Ie Schoolbataljon (pioniers), bestaande uit een staf, 2 schoolcompagnieën pioniers, een spoorwegcompagnie en een exploitatiecompagnie;
 IIe Schoolbataljon (telegraaf troepen), bestaande uit een staf en 2 schoolcompagnieën;
 IIIe Schoolbataljon (verlichtingstroepen), bestaande uit een staf en 2 schoolcompagnieën.

Korps pontonniers en torpedisten, bestaande uit een staf, 2 compagnieën pontonniers en 1 compagnie torpedisten.

Remontedepot.

4 compagnieën hospitaalsoldaten.

Luchtvaartafdeeling.

Schoolcompagnie motordienst.

Compagnie intendancetroepen.

Vrijwillige landstorm.

Verschillende staven, diensten en inrichtingen van militair onderwijs.

Ten behoeve van de recruteering zal het Rijk worden verdeeld in 24 districten.

De vredeseenheden zullen zoodanig worden geëncadreerd, dat de mobilisatievoorbereidingen en de goede opleiding der dienstplichtigen gewaarborgd blijven. In verhouding tot thans zal het beroepspersoneel echter zeer aanzienlijk worden ingekrompen. Een regeling zal worden ontworpen voor de afvloeiing van het overcomplete personeel. Omtrent deze regeling zal met de organisaties van het personeel overleg worden gepleegd.

Andere
onderdeelen.

Indeelings-
districten.
Enca-
dreering.

DISLOCATIE.

De Regeering deed in de tweede memorie van antwoord opgaaf van de garnizoenen, die zullen blijven bestaan, en van die, welke zullen worden opgeheven; zij wijst er echter op, dat zij zich door deze opgaaf niet gebonden kan achten, aangezien ten opzichte van verscheidene garnizoenen nog een onderzoek hangende is. Bij de keuze heeft de mogelijkheid van concentratie in verband met de beschikbare kazerneerings- en oefeningsgelegenheden den doorslag gegeven, zegt de Regeering verder; zij voegt hieraan nog toe, dat aan wenschen, gegrond op locale belangen, die met de gestelde eischen niet in overeenstemming zijn, niet voldaan zal kunnen worden.

Garnizoenen.

Gehandhaafd zullen waarschijnlijk blijven — zij het niet alle op de vroegere sterkte —: Alkmaar, Amersfoort, Amsterdam, Arnhem, Assen,

¹⁾ Zal gaandeweg worden ingekrompen.

Bergen op Zoom, Breda, Delft, Deventer, Dordrecht, Ede, Gorinchem, 's-Gravenhage, Groningen, Haarlem, Harderwijk, Helder, 's-Hertogenbosch, fort Hoek van Holland, Kampen, Leiden, Maastricht, Middelburg¹⁾, Milligen, Naarden, Nieuwersluis²⁾, Nijmegen, Legerplaats bij Oldebroek, Schiphol³⁾, Soesterberg, Tilburg, Utrecht, Venlo, Vlissingen, fort IJmuiden en Zwolle.

Opgeheven zullen waarschijnlijk worden: Beverwijk, Brielle, Doesburg, Geertruidenberg, Gouda, Hellevoetsluis, Hoorn, Laren, Leeuwarden, Muiden, Roermond, Schoonhoven, Willemstad en Zutphen, terwijl voorts de belegging van fort St. Aagtendijk, fort Velsen, de forten van de positie van Spaarndam, fort Penningsveer en fort Pannerden een einde zal nemen¹⁾ ²⁾.

Kampementen.

De kampementen zullen waarschijnlijk komen nabij Zeist, Harderwijk of Milligen, Ede en Gilze-Rijen⁴⁾.

Elk kampement zal bevatten: logiesbarakken voor huisvesting van onder-officiëren en minderen, die daarin slapen op ijzeren kribben en eten in afzonderlijke eetzaalen; keukens, cantines, privaten, wasch- en badgelegenheid als in de kazernen; de noodige barakken voor bureelen van onderwijs, voor kwartier- en lichte zieken, alsmede een hospitaalbarak. De officieren zullen in afzonderlijke barakken worden gehuisvest en beschikken over een cantine-eetzaal. Elk kampement zal gelegenheid bieden voor het bijwonen van godsdienstoefeningen. De kampementen zullen tusschen en nabij de gebouwen worden bestraat. Er is verder gerekend op electrische verlichting, waterleiding, schietbanen en sportvelden.

De kosten voor het bouwen en inrichten van een kampement — zoodanig gebouwd, dat het ten minste 40 jaren in goeden staat kan blijven — worden geraamd op f 2.000.000; voor de 4 kampementen te zamen dus f 8.000.000⁵⁾. Deze som zal, daar de kampementen niet alle te gelijk gesticht zullen worden, bij gedeelten op de begrotingen voor de eerstkomende jaren worden aangevraagd. Nadat de kampementen alle gereed zullen zijn, zullen de onderhoudskosten naar schatting jaarlijks f 20.000 per kampement bedragen.

Vesting- en kust-artillerie.

De vestingartillerie zal worden gelegerd in kazernen te Utrecht en te Gorinchem; de vervolg- en herhalingsoefeningen zullen waarschijnlijk worden doorgebracht op de forten bij Velsen, bij Spijkerboor, in de vesting Muiden, op de forten bij Rijnaauwen, Vechten, Honswijk en aan den Up-pelschen dijk. De kustartillerie zal, behalve in de reeds onder de garnizoenen genoemde forten IJmuiden en Hoek van Holland, de vervolg- en herhalingsoefeningen volbrengen op het fort Kijkduin en in de vestingen Willemstad en Hellevoetsluis. De kosten voor de inrichting van het logies worden op f 12.500 geschat.

¹⁾ Volgens de opgaf, zooals deze in de tweede memorie van antwoord voorkomt, zou het garnizoen te Middelburg worden opgeheven. Op 23 Maart 1922 heeft de minister van oorlog evenwel aan de Tweede Kamer medegedeeld, dat Middelburg als garnizoensplaats gehandhaafd blijft (Handelingen Tweede Kamer, bladz. 2106).

²⁾ In de oorspronkelijke opgaf was Nieuwersluis vermeld onder de op te heffen garnizoenen; in Legerorder no. 64 van 1922 komt deze plaats evenwel voor als garnizoen van het depot politietroepen.

³⁾ Schiphol was in de oorspronkelijke opgaf niet vermeld; deze plaats is hier genoemd, daar volgens Legerorder no. 64 van 1922 de Luchtvaartafdeeling aldaar voor een deel garnizoen zal houden.

⁴⁾ Deze plannen hebben wijziging ondergaan in dien zin, dat er slechts twee kampementen zullen komen, n.l. te Ede en te Milligen (Handel. Tweede Kamer 23 Maart 1922, bladz. 2105).

⁵⁾ Blijkens een mededeeling, door den minister van oorlog op 23 Maart 1922 aan de Tweede Kamer gedaan, zal voor de twee kampementen — zie noot 4 — 3½ miljoen op de begroting worden aangevraagd (Handel. bladz. 2105).

VI. INRICHTING VAN DE WET.

De Memorie van Toelichting vermeldt omtrent de inrichting van het wetsontwerp o. a. het volgende:

„Het wetsontwerp vereenigt in zich de regeling van hetgeen de kern uitmaakt van de Militie-, de Landweer- en de Landstormwet. De ondervinding, met deze drie wetten opgedaan, heeft hoe langer hoe meer de overtuiging doen postvatten, dat zij — welke verdienste elke wet voor zich ook mag hebben — te zamen niet een goed geheel vormen. Er zijn bepalingen in de eene wet, die men ook in de andere terugvindt. Voor zoover ze niet noemenswaard van elkander verschillen, springt de wenschelijkheid in het oog ze met elkander te vereenigen. Voor zoover de verschillen wel van eenige beteekenis zijn, is niettemin voor de ongelijkheid niet altijd een goede reden aanwezig. Voorts zijn in de eene wet punten geregeld, die in de andere geheel ongeregeld gebleven zijn. En hierbij valt weer te onderscheiden tusschen bepalingen, waaromtrent in de wet, waar ze thans ontbreken, een leemte gevoeld wordt, en andere, die daar, waar ze voorkomen, overbodig geacht moeten worden.

Gebreken
vorige wetten.

De verdeling van de stof over drie wetten heeft de regeling, vooral wat de uitvoeringsmaatregelen betreft, in verschillende opzichten ingewikkeld en omslachtig gemaakt. Hieraan zijn nadeelen verbonden, waarmede tal van overheidspersonen, zoowel burgerlijke als militaire, schier dagelijks hebben te kampen, om nog niet te spreken van de moeilijkheid, die het voor belanghebbenden oplevert om zich de gewenschte kennis van hun verplichtingen en rechten te verschaffen.

Om hierin zooveel mogelijk verbetering te brengen, is het noodig geacht de genoemde drie wetten door één wet te doen vervangen. Hierbij kon — zij het ook in velerlei opzicht niet zonder ingrijpende wijziging — zoowel wat den bouw van de wet als wat de behandeling van de stof betreft, de Militiewet als model dienen, ook doordat daarin worden aangetroffen bepalingen omtrent verrichtingen — inschrijving, vrijstelling, keuring en loting — die bij de huidige regeling middellijk tevens strekken tot aanwijzing van de dienstplichtigen bij landweer en landstorm.

Door den duur van den militieplicht te verlenen met dien van den landweer- en den landstormplicht, kon reeds veel vervallen van hetgeen in de Landweer- en in de Landstormwet voorkomt.

Een en ander zou, evenals de verandering van contingent en eerste-oefeningstijd, er toe hebben kunnen leiden te volstaan met intrekking van Landweer- en Landstormwet en wijziging van de Militiewet. Intusschen bleek deze wet, ook afgescheiden van de samensmelting, onderscheidene wijzigingen te behoeven en dit maakte het raadzaam, zoo niet noodzakelijk, een geheel nieuwe wet tot regeling van den dienstplicht te ontwerpen. Gedurende het negenjarig bestaan van de Militiewet toch zijn sommige gebreken aan het licht getreden, waaromtrent voorziening niet achterwege mag blijven. Bovendien zijn wijzigingen noodig geworden door andere wettelijke regelingen (Indische dienstplicht, voorwaardelijke veroordeeling).

Zooveel mogelijk is vereenvoudiging betracht, zoowel bij de inrichting van het ontwerp in zijn geheel als bij de inkleeding van de bepalingen. Tevens is er naar gestreefd de regeling zóó te maken, dat ook ten aanzien van de toepassing vereenvoudiging kan worden bereikt. Voorschriften van zuiver administratieve aard en in het algemeen bepalingen, die niet dienen tot regeling van rechten of verplichtingen, noch uit anderen hoofde tot de voornaamste gerekend moeten worden, zijn uit het ontwerp weggelaten om ze later, voor zooveel noodig, een plaats te geven in de uitvoeringsvoorschriften.

Vereenvou-
diging.

Verdeling van de landmacht in onderdeelen, waartoe de dienstplichtigen in den loop van den diensttijd achtereenvolgens komen te behooren — zooals leger, landweer en landstorm — is geacht niet in het ontwerp thuis te behooren. Voorloopig zullen in de organisatie de benamingen „landweer”, „dienstplichtige-” en „vrijwillige landstorm” gemakshalve nog gebezigd worden. Op den duur zal het woord

Onderdeelen
landmacht.

„landstorm” kunnen blijven voortbestaan uitsluitend voor de organisatie, thans bekend onder den naam van „vrijwillige landstorm”¹⁾.

Verplichte
krijgsdienst.

De voorgedragen wet is bedoeld als uitvoeisel van art. 181, tweede lid, eersten volzin, der Grondwet²⁾ en strekt dus tot regeling van den verplichten krijgsdienst. In verband hiermede zijn bepalingen tot regeling van vrijwilligen dienst, met name van den vrijwilligen landstorm, achterwege gelaten. Voor dit instituut zal, evenals het geval is met de gewone verbintenissen tot vrijwilligen dienst, de grondslag gelegd kunnen worden in een Koninklijk besluit³⁾.

Vrijwillige
landstorm.

Keuring.
Vrijstelling.

In de bestaande Militiewet is de keuring geregeld in het hoofdstuk „Van de colleges voor het doen van uitspraken” en is aan de vrijstellingen een afzonderlijk hoofdstuk gewijd, waarin echter niet alles omtrent de vrijstellingen voorkomt, daar hetgeen op het nemen van de beslissingen betrekking heeft, in eerstgenoemd hoofdstuk is ondergebracht. Het nieuwe ontwerp is ook te dezen aanzien eenigszins anders ingericht. Het bevat een hoofdstuk over de keuring en een over de vrijstelling. In elk dezer hoofdstukken zijn alle over het onderwerp handelende bepalingen bijeen gevoegd. De regeling van de keuring gaat — in tegenstelling met de bestaande wet — aan die van de vrijstelling vooraf in verband met de bedoeling om in het algemeen dezelfde volgorde in acht te nemen bij het houden van de keuring en het verleenen van de vrijstellingen. Dat bij de bestaande wet de keuring volgt op het verleenen van de meeste vrijstellingen, houdt verband met de bepaling, volgens welke de vrijgestelden zich niet aan de keuring behoeven te onderwerpen. Dit laatste kan echter niet worden bestendigd, daar in geval van oorlog enz. ook de vrijgestelden tot dienst kunnen worden geroepen; het is van groot belang, dat indien oproeping van deze personen zou moeten plaats hebben, niet eerst — zooals in de mobilisatiejaren met duizenden landstormplichtigen is moeten geschieden — een algemeene keuring van hen behoeft te worden gehouden. Bovendien is keuring ook van degenen, die voor vrijstelling in aanmerking kunnen komen, wenschelijk omdat hiermede voor een groot deel kan worden vermeden het aanvragen van vrijstelling door personen, die later zouden blijken ongeschikt te zijn. In het bijzonder is dit van beteekenis ten aanzien van tijdelijke vrijstellingen, daar deze in den regel periodiek nieuwe vrijstellingsaanvragen ten gevolge hebben. Brengt het achterwege blijven van nuttelooze vrijstellingsaanvragen het besparen van moeite door belanghebbenden met zich, niet minder zal het een voordeel opleveren voor de administratie.”

Verschillen
met Militie-
wet.

De M. v. T. geeft verder een beknopt overzicht van een aantal der voornaamste verschillen tusschen de vorige en de nieuwe wet. Wij laten dit overzicht in eenigszins gewijzigden vorm volgen, o.a. omdat het oorspronkelijk ontwerp in sommige opzichten verandering heeft ondergaan. Van bedoelde verschillen stippen wij de volgende aan:

- uitbreiding van de verklaring van uitdrukkingen (art. 1);
- regeling van de verhouding tot den Indischen dienstplicht (art. 4);
- opneming van de bepalingen omtrent lichtingsterkte en dienstduur in de hoofdstukken „Inlijving” en „Ontslag” (art. 27 en art. 43);
- uitbreiding van het gebied en van de leeftijdsgrens voor inschrijvingsplicht (artt. 6, 7 en 9, derde lid);

¹⁾ De wet kende tot dusver slechts den „landstorm” zonder eenige bijvoeging. Benamingen als „dienstplichtige-”, „vrijwillige-”, „gewapende-” en „ongewapende landstorm” zijn of door uitvoeringsbepalingen of door het gebruik ontstaan. Intusschen is door de aanneming van het op art. 1, eerste lid, j, voorgestelde amendement het voortbestaan van de benaming „vrijwillige landstorm” voor het vooroefeningsinstituut noodig geworden.

²⁾ Art. 181 der Grondwet luidt in zijn geheel:
„Tot bescherming der belangen van den Staat is er eene zee- en eene landmagt, bestaande uit vrijwillig dienenden en uit dienstplichtigen.
De wet regelt de verplichte krijgsdienst. Zij regelt ook de verplichtingen die aan hen, die niet tot de zee- of landmagt behooren, ten aanzien van 's Lands verdediging opgelegd kunnen worden.”

³⁾ Door aanneming van het in noot 1 bedoelde amendement is de grondslag voor den vrijwilligen landstorm opgenomen in art. 1 der Dienstplichtwet.

- voor de herkeuring ingesteld herkeuringsraden (art. 10);
 - tijdelijke afkeuring (art. 12, tweede lid);
 - nietigverklaring van door bedrog verkregen afkeuring (art. 14);
 - vervallen van vrijstelling wegens eigen vrijwilligen dienst (zie hierbij art. 28, tweede lid, tweeden volzin, en vijfde lid);
 - verruiming en vereenvoudiging van de vrijstelling wegens broederdienst (art. 16);
 - hierbij is een tabel, als bij de Militiewet gevoegd is, niet noodig;
 - uitbreiding van de vrijstelling van kostwinners en beperking van de kostwinners-vergoeding tot het geval, dat om redenen van dienstbelang geen vrijstelling wordt verleend (art. 38);
 - het beslissen omtrent vrijstelling wegens broederdienst opgedragen aan gedeputeerde staten, omtrent alle andere redenen van vrijstelling aan den minister van oorlog of van marine, een en ander met beroep op de Koningin (art. 15, 2e lid);
 - uitsluiting in handen gelegd van de ministers met beroep op de Koningin (art. 23, 4e lid);
 - afschaffing van militieraden en militiecommissarissen;
 - aanvulling van de bepalingen omtrent uitsluiting en vervroegd ontslag in verband met buitenlandsche veroordeelingen, met omstandigheden, die grond opleveren tot het achterwege laten van de uitsluiting, en met het instituut van voorwaardelijke veroordeeling (art. 23, eerste lid, b, en derde lid; art. 44, eerste lid, c, en tweede lid);
 - vervallen van de voorloopige uitsluiting; bij de uitvoeringsvoorschriften zal hiervoor, voor zooveel noodig, verschuiving van de inlijving in de plaats komen;
 - deelneming aan de loting ook van vrijgestelden wegens broederdienst, enz. (art. 24);
 - bevoegdheid om voor de loting twee of meer gemeenten samen te voegen (art. 24, tweede lid);
 - weglating van de regeling van de inlijvingstijdvakken, welke regeling alzoo aan de uitvoeringsvoorschriften is overgelaten;
 - afschaffing van het z.g.n. blijvend gedeelte;
 - regeling van de buitengewone oproeping in geval van oorlog, oorlogsgevaar en andere buitengewone omstandigheden (art. 34);
 - vervallen van de verplichting van verlofgangers tot het vragen van vergunning tot verblijf buitenslands enz. en vervanging van den aanmeldingsplicht bij verhuizing door een verplichting tot adresopgaaf (art. 40).
-

TEKST VAN DE DIENSTPLICHTWET

(WET VAN 4 FEBRUARI 1922, STAATSBAD NO. 43).

Wij WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat een algemeene herziening van de regeling omtrent den verplichten krijgsveldst noodig is;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

HOOFDSTUK I.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

Artikel I.

1. In deze wet wordt verstaan:

a. onder „minister” Onze minister van oorlog of, indien het de zeemacht geldt, Onze minister van marine;

b. onder „landmacht” de landmacht van het rijk met inbegrip van het reservepersoneel van deze landmacht;

c. onder „zeemacht” de Koninklijke marine met inbegrip van het korps mariniers en van de Koninklijke marine-reserve;

d. onder „overzeesche weermacht” het leger in Nederlandsch-Indië met inbegrip van de koloniale reserve en het reservepersoneel van dat leger, de troepen in Suriname en Curaçao, het korps inlandsche schepelingen bij de Koninklijke marine, het reservepersoneel van de zeemacht in Nederlandsch-Indië, en de groep van hen, die dienstplichtig zijn krachtens voor de koloniën geldende bepalingen;

e. onder „wettige vertegenwoordiger” degeen, die de ouderlijke macht, de voogdij of de curateele uitoefent;

f. onder „woonplaats” — voor zooveel betreft hen, die geen vrijwillige woonplaats hebben — de plaats, waar zij werkelijk wonen en, zoo deze ontbreekt, de plaats van verblijf;

g. onder „ingezetene” hij, die in Nederland woonplaats heeft en die of wiens wettige vertegenwoordiger gedurende de voorafgaande achttien maanden in Nederland of in de koloniën woonplaats gehad heeft;

h. onder „broeder” de wettige broeder of wettige halfbroeder;

i. onder „dienstplichtige” — voor zoover niet van het tegendeel blijkt — hij, die krachtens deze wet tot de land- of de zeemacht behoort;

j. onder „voorgeoefende” hij, die vóór de inlijving, behoudens door Ons te bepalen uitzonderingen, bij den Vrijwilligen Landstorm is geoefend

Verklaring
uitdruk-
kingen.

geworden en van wien gebleken is, dat hij voldoet aan de eischen van voor-geoeffendheid, door Ons gesteld.

2. Onder de ingevolge deze wet voor den dienstplicht in te schrijven personen worden uitsluitend mannelijke personen begrepen.

3. Waar in deze wet wordt gesproken van het roepen of het komen in werkelijken dienst, wordt daaronder ten aanzien van hen, die zich reeds in werkelijken dienst bevinden, verstaan het houden of blijven in werkelijken dienst.

Artikel 2.

Verplichtingen
autoriteiten
enz.

1. De autoriteiten, colleges en ambtenaren, daartoe door Ons of door den minister aangewezen, zijn verplicht tot het verstrekken van opgaven, inlichtingen en adviezen en het verleenen van medewerking in verband met de uitvoering van deze wet.

2. De vertrekken, meubelen en schrijfbehoeften, noodig voor de vergaderingen van den keuringsraad en van den herkeuringsraad, voor het bij deze raden te verrichten geneeskundig onderzoek, voor de loting, de inlijving, het onderzoek van verlofgangers en de uitreiking en inlevering van militaire goederen van verlofgangers, worden beschikbaar gesteld vanwege de gemeente, waar deze verrichtingen plaats hebben, tenzij daarin op andere wijze wordt voorzien. Voor den keuringsraad en den herkeuringsraad wordt bovendien een plaats voor het bewaren van bescheiden en van bij den raad benoodigde voorwerpen beschikbaar gesteld vanwege de door den daarbij betrokken voorzitter aan te wijzen gemeente.

Bevoegdheden
autoriteiten.

3. De voorzitter van den keuringsraad, de voorzitter van den herkeuringsraad, de autoriteit, te wier overstaan de loting plaats heeft, en de autoriteiten, belast met de inlijving of het onderzoek van verlofgangers, zijn bevoegd om tot handhaving van de orde bij de door hen of onder hun leiding plaats hebbende verrichtingen de hulp van de politie of van de militaire macht in te roepen.

Vrijdom
leges enz.

4. Alle stukken, die in verband met de bepalingen van deze wet of van de te harer uitvoering gegeven voorschriften worden gevorderd, ingediend, overgelegd of uitgereikt, zijn vrij van legesheffing, van kosten van legalisatie en van griffiekosten.

Artikel 3.

Vrijwillige
verbintenissen.

1. Hij, die voor den dienstplicht is ingeschreven, kan niettemin, ook al is hij als dienstplichtige ingelijfd, overeenkomstig de daaromtrent bestaande voorschriften worden toegelaten tot een vrijwillige verbintenis bij de landmacht, bij de zeemacht of bij de overzeesche weermacht.

2. Hij, die zoodanige verbintenis heeft aangegaan, wordt geacht, zoodra zijn verplichte dienstdaag een aanvang neemt, of, indien hij reeds ingelijfd was, zoodra de verbintenis is ingegaan, den verplichten dienst te gelijk met den vrijwilligen dienst te vervullen tot den tijd, waarop een van beide eindigt.

3. Overigens zijn de bepalingen van deze wet gedurende den tijd der vrijwillige verbintenis slechts van toepassing, indien en voor zoover de minister dit bepaalt.

Artikel 4.

Dienstplichtigheid in
Indië.

1. Zolang iemand, die voor inlijving aangewezen of ingelijfd is, ook in Nederlandsch-Indië aan den dienstplicht onderworpen is, zijn de be-

palingen van deze wet, voor zoover het tegendeel niet blijkt, niet op hem van toepassing.

2. Hij, die voor inlijving aangewezen of reeds ingelijfd is, geeft, als hij zich naar Nederlandsch-Indië begeeft, hiervan vóór zijn vertrek daaraan kennis aan den burgemeester der gemeente, waar hij voor den dienstplicht staat ingeschreven of, zoo hij groot verlof geniet, waar hij laatstelijk overeenkomstig deze wet opgaaf van zijn adres deed. Hij geeft daarbij op naar welke plaats en voor welk doel hij zich daarheen begeeft.

Vertrek
naar Indië.

3. De in het vorig lid bedoelde persoon, die Nederlandsch-Indië verlaat, zendt hiervan vóór zijn vertrek, met volledige opgaaf van zijn nieuw adres, bericht aan den burgemeester der in het vorig lid bedoelde gemeente. Vertrekt hij naar Nederland, dan zendt hij dit bericht binnen tien dagen na aankomst in Nederland.

Verlaten
van Indië.

Artikel 5.

De bepalingen, noodig ter uitvoering van deze wet, worden door Ons vastgesteld.

Uitvoering
der wet.

HOOFDSTUK II.

INSCHRIJVING.

Artikel 6.

1. Behoudens de bepaling van het tweede lid wordt voor den dienstplicht ingeschreven:

Wie moeten
worden
ingeschreven.

a. de Nederlander, die op 1 Januari van het jaar, waarin hij 19 jaar oud wordt, in Europa woonplaats heeft of wiens wettige vertegenwoordiger op genoemd tijdstip in Europa woonplaats heeft;

b. de niet-Nederlander, die op genoemd tijdstip ingezetene is.

2. Voor den dienstplicht wordt niet ingeschreven de ingezetene, niet-Nederlander, die blijkt te behooren tot een Staat, waar de Nederlanders niet aan verplichten krijgsmacht zijn onderworpen of waar ten aanzien van den dienstplicht het beginsel van wederkeerigheid is aangenomen.

Wie niet
wordt inge-
schreven.

Artikel 7.

1. Voor den dienstplicht wordt ook of wordt opnieuw ingeschreven — voor zoover hij niet reeds ingevolgt art. 6 is ingeschreven —:

Inschrijving
na den ge-
wonen tijd.

a. de Nederlander, die na 1 Januari van het jaar, waarin hij 19 jaar oud wordt, en vóór 1 Januari van het jaar, waarin hij 25 jaar oud wordt, zijn woonplaats in Europa heeft gevestigd of wiens wettige vertegenwoordiger in dat tijdvak zijn woonplaats in Europa heeft gevestigd;

b. hij, die in bedoeld tijdvak Nederlander of opnieuw Nederlander is geworden, indien hij of zijn wettige vertegenwoordiger in Europa woonplaats heeft;

c. de niet-Nederlander, die in bedoeld tijdvak ingezetene of opnieuw ingezetene is geworden;

d. de ingezetene, niet-Nederlander, die in bedoeld tijdvak ophoudt te behooren tot een Staat, als bedoeld in art. 6, tweede lid.

2. Met betrekking tot het bepaalde onder c geldt art. 6, tweede lid.

Artikel 8.

Aangifte ter
inschrijving.

1. Behoudens de door Ons vast te stellen uitzonderingen geschiedt de inschrijving voor den dienstplicht op aangifte bij den burgemeester der door Ons aan te wijzen gemeente.

2. De aangifte geschiedt door den in te schrijven persoon zelf of bij verhindering door zijn wettigen vertegenwoordiger; zij kan geschieden door tusschenkomst van een daartoe schriftelijk gemachtigde.

3. De aangifte geschiedt:

a. voor zooveel betreft de ingevolge art. 6 in te schrijven personen, in de maand Januari van het jaar, waarin zij 19 jaar oud worden;

b. voor zooveel betreft de ingevolge art. 7 in te schrijven personen, binnen dertig dagen na den dag, waarop het in dat artikel bepaalde op hen van toepassing is geworden.

Artikel 9.

Inschrijvings-
register.

1. Voor elke lichting wordt een afzonderlijk inschrijvingsregister gehouden.

2. Behoudens de door Ons vast te stellen uitzonderingen geschiedt de inschrijving voor de lichting van het jaar, waarin de in te schrijven persoon 20 jaar oud wordt.

3. In geval van oorlog of oorlogsgevaar kan door Ons worden bepaald, dat de inschrijving voor een lichting een jaar wordt vervroegd, in welk geval ook de inlijving een jaar kan worden vervroegd. Ook kan de gelegenheid worden opengesteld, dat personen op hun verzoek een jaar eerder worden ingeschreven dan naar hun leeftijd zou moeten geschieden. Ten aanzien van de gevallen, in dit lid bedoeld, wordt in de artikelen 6, 7 en 8 voor „19 jaar” gelezen: „18 jaar”.

4. Het inschrijvingsregister wordt met een daaruit opgemaakt alphabetisch register gedurende tien dagen op de secretarie der gemeente voor een ieder ter inzage gelegd. Tegen deze registers kan binnen dien tijd bij een met redenen omkleed verzoekschrift bezwaar worden ingebracht. Het verzoekschrift wordt ingediend bij den burgemeester der daarbij betrokken gemeente. Deze zendt het aan den commissaris der koningin, die beslist bij een met redenen omkleed besluit.

5. Zoodra de tijd, gedurende welken de registers ter inzage hebben gelegen, is verstreken of, indien bezwaar is ingebracht, zoodra daaromtrent uitspraak is gedaan, worden zij geacht voorgoed te zijn vastgesteld, behoudens het bepaalde in het volgend lid.

6. Van het inschrijvingsregister en, zoo noodig, mede van het alphabetisch register, wordt afgevoerd de ingeschrevene, omtrent wien vóór den dag, waarop de loting aanvangt, is gebleken, dat hij:

a. is overleden;

b. heeft opgehouden Nederlander te zijn en ook geen ingezetene is;

c. als niet-Nederlander heeft opgehouden ingezetene te zijn;

d. verkeert in het geval, in art. 6, tweede lid, vermeld;

e. terecht in een andere gemeente is ingeschreven.

HOOFDSTUK III.

KEURING.

Artikel 10.

1. De geschiktheid of ongeschiktheid voor den dienst in verband met lichaamslenkte of met ziekten en gebreken wordt beoordeeld naar door Ons te stellen regelen. Redenen van ongeschiktheid.
2. De uitspraak omtrent geschiktheid of ongeschiktheid geschiedt in het algemeen door keuringsraden en herkeuringsraden.
3. De uitspraken van deze raden worden in het openbaar medegedeeld.

Artikel 11.

1. Een nieuw geneeskundig onderzoek van een ingeschrevene, omtrent wien door den keuringsraad uitspraak is gedaan, kan binnen tien dagen — te rekenen van den dag, waarop de uitspraak in het openbaar is medegedeeld — worden aangevraagd door den ingeschrevene, wien de uitspraak geldt, door elk der overige voor de gemeente ingeschreven personen of door den wettigen vertegenwoordiger. Herkeuring.
2. De aanvraag moet op aannemelijke in het verzoekschrift omschreven gronden berusten.
3. De aanvrager dient het verzoekschrift in bij den burgemeester der gemeente, waar de persoon, wien de uitspraak geldt, voor den dienstplicht ingeschreven is. De burgemeester zendt het verzoekschrift aan den herkeuringsraad, die omtrent de aanvraag beslist.
4. Verschijnt de ingeschrevene niet voor den herkeuringsraad, dan wordt de aanvraag, indien zij is gedaan door den ingeschrevene, wien de uitspraak geldt, of door zijn wettigen vertegenwoordiger, als vervallen beschouwd, behoudens de door Ons vast te stellen uitzonderingen.
5. Indien het vanwege den herkeuringsraad te houden onderzoek niet mocht kunnen plaats hebben, wordt de ingeschrevene voor geschikt gehouden.

Artikel 12.

1. Behoudens de door Ons vast te stellen uitzonderingen is ieder ingeschrevene verplicht zich te onderwerpen aan een onderzoek omtrent zijn geschiktheid voor den dienst en daartoe te verschijnen op plaats en tijd, welke hem worden aangewezen. Keurings-plicht.
2. Op den ingeschrevene, die tijdelijk ongeschikt wordt verklaard, rust de in het vorig lid omschreven verplichting nogmaals in het jaar, volgende op dat, waarin deze uitspraak geschiedde.

Artikel 13.

Elke voor het onderzoek van ingeschrevenen opgeroepen geneeskundige is verplicht de hem door den voorzitter van den keurings- of van den herkeuringsraad opgedragen werkzaamheden te verrichten. Verplichtingen geneeskundigen.

Artikel 14.

1. Blijkt, dat iemand voorgoed ongeschikt is verklaard als gevolg van bedrog, dan wordt hij op last van den commissaris der koningin in de provincie, binnen welke hij was ingeschreven, opnieuw voor den dienst- Afkering enz. door bedrog.

plicht ingeschreven, tenzij hij reeds heeft geloot, in welk geval hij op last van den minister weder wordt geplaatst in de verhouding tot den dienstplicht, waarin hij stond, toen hij ongeschikt werd verklaard.

2. Art. 21 is hierbij van toepassing.

HOOFDSTUK IV.

VRIJSTELLING.

Artikel 15.

Redenen van
vrijstelling.

1. Vrijstelling van den dienstplicht wordt verleend wegens:
 - a. broederdienst;
 - b. kostwinnerschap;
 - c. persoonlijke onmisbaarheid;
 - d. het bekleeden van een geestelijk of een godsdienstig-menschlievend ambt of opleiding tot zoodanig ambt;
 - e. verdrag;
 - f. aanwezigheid van een bijzonder geval.

Wie vrij-
stelling
verleent.

2. Het verleenen van vrijstelling geschiedt:
 - voor zooveel betreft de onder *a* genoemde reden, door gedeputeerde staten of, in geval van beroep, door Ons;
 - voor zooveel betreft de overige redenen, door den minister of, in geval van beroep, door Ons.

Duur der
vrijstelling.

3. De vrijstelling om de reden, genoemd onder *a*, wordt voorloopig verleend, indien de beslissing vóór de loting plaats heeft en van het getal broeders de helft of, is het getal oneven, de kleinste helft nog niet heeft gediend, noch tot gewoon dienstplichtige bestemd is; in alle andere gevallen wordt zij voorgoed verleend. De vrijstelling om een der redenen, genoemd onder *b*, *c* en *d*, wordt aanvankelijk een of meermalen voor een bepaalden duur verleend; blijkt de grond voor de vrijstelling, nadat deze reeds voor een gezamenlijken duur van ten minste vier jaren is verleend, ook bij de daarna te nemen beslissing nog aanwezig, dan wordt de vrijstelling voorgoed verleend, behoudens het geval, voorzien in den tweeden volzin van het vijfde lid. De vrijstelling om een der redenen, genoemd onder *e* en *f*, wordt hetzij voorgoed, hetzij voor een bepaalden duur verleend.

4. De vrijstelling om een der redenen, genoemd onder *a*, *b* en *c*, geldt niet in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden, om het even of zij voorgoed, voorloopig of voor een bepaalden duur is verleend. Voor zoover dit bij het verleenen van de vrijstelling wordt bepaald, is hetzelfde van toepassing ten aanzien van de vrijstelling om de reden, genoemd onder *f*.

5. De tijdelijke vrijstelling om een der redenen, genoemd onder *b* en *c*, kan door degeen, die haar verleende, worden ingetrokken, indien blijkt, dat de grond voor de vrijstelling niet meer bestaat. De vrijstelling om de reden, genoemd onder *d*, houdt op te gelden, zodra de vrijgestelde op-houdt te verkeeren in een geval, als onder *d* is bedoeld.

Artikel 16.

Broeder-
dienst.

1. Vrijstelling wegens broederdienst wordt verleend aan den ingeschrevene, wiens broeder gediend heeft bij de landmacht, bij de zeemacht of bij de overzeesche weermacht.

2. Als broederdienst komt slechts in aanmerking de dienst van den broeder, die:

a. gedurende ten minste vijf en een halve maand — de maand gerekend op 30 dagen — in werkelijken dienst is geweest of, indien hij als dienstplichtige een eerste oefening van korteren duur te vervullen had, deze oefening heeft volbracht;

b. militair pensioen geniet of heeft genoten;

c. gedurende zijn werkelijken dienst is overleden.

3. Door Ons wordt bepaald:

a. in hoever de tijd, gedurende den werkelijken dienst met verlof doorgebracht, en in hoever de duur der verbintenis van den vrijwilliger voor de toepassing van het tweede lid al of niet als werkelijke dienst wordt beschouwd;

b. welke groepen van personen moeten worden geacht dienst te hebben vervuld van zoodanigen aard, dat deze als broederdienst buiten aanmerking blijft.

4. Met den dienst, door een broeder vervuld, wordt gelijkgesteld de dienst, vervuld door een ingevolge de wet voor den broeder gestelden plaatsvervanger bij de militie.

5. Dienst als plaatsvervanger bij de militie geldt niet tot vrijstelling van den broeder van hem, die als zoodanig optrad. Dienst als nummerverwisselaar bij de militie geldt niet als broederdienst. De dienst, krachtens een vrijwillige verbintenis vervuld door een plaatsvervanger of nummerverwisselaar gedurende zijn dienstdtijd als zoodanig, geldt niet tot vrijstelling van een broeder van hem, door wien die dienst is vervuld.

6. Indien van een aantal broeders meer dan één een voor broederdienst geldigen dienst heeft vervuld, wordt hij, op wiens dienst de aan een broeder verleende vrijstelling is gegrond geweest, niet zelf wegens broederdienst vrijgesteld. Ingeval het onzeker is, op wiens dienst de vrijstelling is gegrond geweest, wordt de oudste der broeders, die een voor broederdienst geldigen dienst hebben vervuld, en bij gelijken ouderdom hij, die het eerst in het alphabetisch register werd vermeld, beschouwd als degeen, aan wiens dienst het recht op vrijstelling werd ontleend.

7. Indien twee of meer broeders voor eenzelfde lichting tot gewoon dienstplichtige bestemd zijn, wordt, tenzij zij onderling anders overeenkomen, de oudste hunner en bij gelijken ouderdom hij, die het eerst in het alphabetisch register werd vermeld, beschouwd als degeen, wiens dienst — zoo deze voldoet aan hetgeen in het tweede lid is bepaald — recht op vrijstelling voor de anderen oplevert.

Artikel 17.

1. Vrijstelling wegens kostwinnerschap wordt verleend aan hem, door wiens verblijf in werkelijken dienst voor eerste oefening voldoende midelen tot levensonderhoud aan andere personen ontbreken of zouden komen te ontbreken.

Kostwinners.

2. Onder de personen, in het vorig lid bedoeld, worden uitsluitend begrepen:

a. de echtgenoot van den ingeschrevene;

b. zijn bloed- en aanverwanten in de rechte linie;

c. zijn andere bloed- en aanverwanten in den tweeden graad;

d. zijn pleegouders;
e. degenen, in wier onderhoud de ingeschrevene ingevolge rechterlijk vonnis moet voorzien.

3. Geldt het iemand, die reeds is ingelijfd, dan wordt de vrijstelling niet verleend, zoo de belangen van den dienst het wenschelijk maken haar niet te verleen.

Artikel 18.

Persoonlijke
onmisbaar-
heid.

Vrijstelling wegens persoonlijke onmisbaarheid wordt verleend aan hem, wiens aanwezigheid noodzakelijk is voor de instandhouding der middelen van bestaan van personen, als in art. 17, tweede lid, bedoeld.

Artikel 19.

Geestelijken
enz.

Vrijstelling om de reden, genoemd in art. 15, eerste lid, onder *d*, wordt met inachtneming van door Ons vast te stellen bepalingen verleend:

a. aan den geestelijke, den bedenaar van den godsdienst, den zending-leeraar, den broeder-diakoon van een godsdienstige vereeniging en den roomsch-katholieken ordebroeder;

b. aan den student in de godgeleerdheid en den zendeling-kweekeling, die tot geestelijke, tot bedenaar van den godsdienst of tot zending-leeraar wordt opgeleid, en aan den proefbroeder, die tot broeder-diakoon van een godsdienstige vereeniging wordt opgeleid.

Artikel 20.

Verdragen.

Vrijstelling wegens verdrag wordt verleend aan hem, die blijkt ingevolge een verdrag met een vreemden Staat niet tot krijgsveld verplicht te zijn.

Artikel 21.

Beroep.

1. Tegen elke omtrent vrijstelling gedane uitspraak kunnen binnen tien dagen — te rekenen van den dag, waarop de uitspraak ter algemeene kennis is gebracht — bij Ons in beroep komen de ingeschrevene, wien de uitspraak geldt, elk der overige voor de gemeente ingeschreven personen of de wettige vertegenwoordiger. Voor zooveel betreft de uitspraken van gedeputeerde staten, kan bovendien de commissaris der koningin binnen denzelfden termijn bij Ons in beroep komen.

2. Het verzoekschrift, dat met redenen omkleed moet zijn, wordt ingediend bij den burgemeester der daarbij betrokken gemeente. De burgemeester zendt het verzoekschrift aan Ons door. De commissaris der koningin stelt zijn beroep echter rechtstreeks bij Ons in.

3. Nadat de raad van state, afdeeling voor de geschillen van bestuur, is gehoord, wordt op het beroep beslist bij een met redenen omkleed besluit.

Artikel 22.

Vrijstelling
door valscheit
enz.

1. Blijkt, dat iemand ten onrechte van den dienst is vrijgesteld doordat het bewijsstuk of een der bewijsstukken, waarop de vrijstelling is verleend, vals of vervalscht is, een onvolledige of met de waarheid strijdige verklaring, getuigenis of opgaaf bevat, of een ander geldt dan hem, op wien het beschouwd werd betrekking te hebben, dan wordt gehandeld op de wijze, omschreven in art. 14, eerste lid.

2. Art. 21 is hierbij van toepassing.

HOOFDSTUK V.

UITSLUITING.

Artikel 23.

1. Van den dienst wordt uitgesloten hij, die:
 - a. bij onherroepelijk geworden uitspraak, hetzij bij één vonnis, hetzij bij verschillende vonnissen gezamenlijk, door den Nederlandschen of den kolonialen rechter is veroordeeld tot een straf, zwaarder dan gevangenisstraf of militaire gevangenisstraf van zes maanden;
 - b. blijkt in het buitenland bij onherroepelijk geworden uitspraak, hetzij bij één vonnis, hetzij bij verschillende vonnissen gezamenlijk, te zijn veroordeeld tot een straf, die, ook in verband met het gepleegde feit, kan worden geacht gelijk te staan met een straf, als onder *a* bedoeld;
 - c. hetzij krachtens onherroepelijk geworden uitspraak ontslagen is uit den militairen dienst met of zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen, hetzij door den Nederlandschen of den kolonialen rechter bij onherroepelijk geworden uitspraak van het recht om ooit weder bij de gewapende macht te dienen, ontzet, of van den militairen stand of van de betrekking van militair geëmployeerde vervallen verklaard is;
 - d. bij wijze van krijgstuchtelijken maatregel uit den dienst bij de land- of de zeemacht of bij de overzeesche weermacht is weggezonden.
2. Voor de toepassing van het eerste lid wordt hij, die gratie heeft verkregen, geacht slechts te zijn veroordeeld tot de straf, welke krachtens de gratie op hem blijft rusten of komt te rusten.
3. In bijzondere gevallen kan de uitsluiting om een der in het eerste lid onder *a* en *b* vermelde redenen achterwege worden gelaten.
4. De uitsluiting geschiedt door den minister.
5. Art. 21 is hierbij van toepassing.

Redenen van uitsluiting.

Beslissing.

HOOFDSTUK VI.

LOTING.

Artikel 24.

1. Voor elke lichting afzonderlijk wordt een loting gehouden, waaraan deelnemen alle voor den dienstplicht ingeschreven personen, met uitzondering van hen, omtrent wie vóór den dag, waarop de loting aanvangt, is gebleken, dat zij bij onherroepelijk geworden uitspraak:
 - a. voor den dienst voorgoed ongeschikt zijn verklaard;
 - b. van den dienst zijn uitgesloten.
2. De loting kan zoodanig worden geregeld, dat voor twee of meer gemeenten één loting wordt gehouden.

Wie aan de loting deelnemen.

Wijze van loten.

Artikel 25.

1. Binnen tien dagen, te rekenen van den dag, waarop de loting heeft plaats gehad, of, indien zij niet in één dag afloopt, van dien, waarop zij is geëindigd, kunnen tegen de wijze, waarop zij is geschied, bij een met redenen omkleed verzoekschrift bezwaren worden ingebracht door be-

Bezwaren.

langhebbende lotelingen of door hun wettigen vertegenwoordiger. Het verzoekschrift wordt ingediend bij den burgemeester der gemeente, voor welke de ingeschrevene, die of wiens wettige vertegenwoordiger de bezwaren inbrengt, voor den dienstplicht is ingeschreven. De burgemeester zendt het verzoekschrift aan den door Ons aan te wijzen commissaris der koningin.

2. Deze commissaris beslist bij een met redenen omkleed besluit, hetzij tot handhaving, hetzij tot vernietiging van de loting, naar gelang en voor zoover een gepleegde onregelmatigheid op den uitslag der loting van invloed heeft kunnen zijn.

3. Strekt de uitspraak tot geheele of gedeeltelijke vernietiging van de loting, dan bepaalt de commissaris der koningin het houden van een nieuwe loting, voor zoover noodig. De artt. 24 en 25 zijn, voor zoover zij daarvoor vatbaar zijn, ook ten aanzien van de nieuwe loting van toepassing.

HOOFDSTUK VII.

INLIJVING.

Artikel 26.

Aanwijzing
voor
inlijving.

1. Behoudens de bepaling van het tweede lid worden allen, die aan de loting hebben deelgenomen, aangewezen voor inlijving bij de land- of de zeemacht. Naar door Ons te stellen regelen kan overplaatsing geschieden van de land- naar de zeemacht en van de zee- naar de landmacht.

2. Voor inlijving wordt niet aangewezen hij, die bij onherroepelijk geworden uitspraak:

- a. voor den dienst voorgoed ongeschikt is verklaard;
- b. van den dienstplicht is vrijgesteld om de reden, genoemd in art. 15, eerste lid, onder e;
- c. van den dienst is uitgesloten.

Artikel 27.

Lichting-
sterkte
gewone
dienst-
plichtigen.

1. Van de voor inlijving aangewezen personen worden — behoudens het bepaalde in art. 28, vierde lid — tot gewoon dienstplichtige bestemd ten hoogste 19 500 man, vermeerderd met het getal van hen, die bij de voorvorige lichting tot gewoon dienstplichtige zijn bestemd, doch op het tijdstip van eindiging van het jaar dier lichting ontbraken, doordat zij:

- a. in gebreke zijn gebleven aan de verplichting tot opkomst voor eerste oefening te voldoen;
- b. van den dienstplicht zijn vrijgesteld of uitgesloten;
- c. uit den dienst zijn ontslagen;
- d. zijn overleden.

2. Van de gewone dienstplichtigen worden per lichting bestemd:

- a. ten hoogste 1000 man voor de zeemacht;
- b. de overigen voor de landmacht.

3. De aandeelen, door de gemeenten of groepen van gemeenten in het getal gewone dienstplichtigen te dragen, worden bepaald in evenredigheid tot de getallen der ingeschreven personen.

4. Onder de getallen, aan het slot van het derde lid bedoeld, worden niet begrepen degenen, omtrent wie vóór de maand, waarin de loting

aanvangt, bekend was, dat zij zijn overleden of bij onherroepelijk geworden uitspraak:

- a. voor den dienst voorgoed ongeschikt zijn verklaard;
 - b. van den dienstplicht zijn vrijgesteld;
 - c. van den dienst zijn uitgesloten.
5. De voor inlijving aangewezen personen, die niet tot gewoon dienstplichtige worden bestemd, worden bestemd tot buitengewoon dienstplichtige.

Buiten-gewone dienstplichtigen.

Artikel 28.

1. De bestemming tot gewoon dienstplichtige geschiedt zoodra de uitslag der loting onherroepelijk is geworden en de in de lichtung te dragen aandeelen zijn bepaald.

Bestemming tot gewoon dienstplichtige.

2. Deze bestemming geschiedt in volgorde van de lotingsnummers, te beginnen bij het laagste. Hierbij blijven buiten aanmerking zij, van wie bekend is, dat zij overleden, bij onherroepelijk geworden uitspraak van den dienstplicht vrijgesteld of uitgesloten zijn of krachtens een vrijwillige verbintenis tot de land- of de zeemacht of tot de overzeesche weermacht behooren; wat de vrijwillig dienende personen betreft, behoudens de door Ons vast te stellen uitzonderingen. Indien naar deze regelen een gemeente of een groep van gemeenten het vastgestelde aandeel niet zou kunnen leveren, kunnen, voor zoover noodig, ook zij, die wegens broederdienst voorloopig zijn vrijgesteld, tot gewoon dienstplichtige worden bestemd; ook deze bestemming geschiedt in de volgorde van de lotingsnummers, te beginnen bij het laagste.

3. Voor hen, die aan de overeenkomstig de vorige leden samengestelde aandeelen blijken of komen te ontbreken, worden geen andere personen tot voltalligmaking aangewezen.

4. De gewone dienstplichtige, aan wien vrijstelling van den dienstplicht is verleend, wordt voor den duur van de vrijstelling en voor den tijd, dat de vrijstelling ingevolge art. 15, vierde lid, niet geldt, beschouwd als buitengewoon dienstplichtige.

5. De buitengewone dienstplichtige, wiens vrijstelling van den dienstplicht of wiens dienst als vrijwilliger een einde neemt, wordt beschouwd als gewoon dienstplichtige, tenzij zijn lotingsnummer hooger is dan het hoogste der nummers van degenen, die overeenkomstig het tweede lid tot gewoon dienstplichtige bestemd zijn.

Artikel 29.

1. Hij, die ter inlijving heeft moeten opkomen en op tijd en plaats, voor zijn verschijning bepaald, niet is verschenen, meldt zich zoodra mogelijk aan bij den commissaris der koningin in de provincie, binnen welke hij voor den dienstplicht is ingeschreven. De in art. 49 bedoelde personen en ambtenaren kunnen hem voor den commissaris der koningin brengen en hem daartoe aanhouden en, voor zooveel noodig, in verzekerde bewaring houden.

Niet-opkomst ter inlijving.

2. De commissaris der koningin geeft hem terstond aan de daarvoor aangewezen autoriteit over.

3. De minister kan gevallen aanwijzen, waarin toepassing van het eerste en het tweede lid achterwege blijft.

Artikel 30.

Toepassing
militair
straf- en
tuchtrecht.

1. Van het oogenblik, waarop de dienstplichtigen zijn ingelijfd, zijn op die der landmacht het Crimineel Wetboek en het Reglement van Krijgstucht voor het krijgsvolk te lande en op die der zeemacht het Crimineel Wetboek en het Reglement van Krijgstucht voor het krijgsvolk te water van toepassing, zoo vaak en zoo lang zij als militair worden aangemerkt.

2. De dienstplichtige wordt als militair aangemerkt:

a. zoodra hij, ter inlijving of in werkelijken dienst opgeroepen of vrijwillig in werkelijken dienst komende, op de plaats van zijn bestemming is aangekomen, zoodra hij zich voor dezen dienst heeft aangemeld of zoodra hij voor dezen dienst is overgenomen, een en ander totdat hij met groot verlof vertrekt;

b. zoolang hij deelneemt aan militaire oefening of militair onderricht dan wel eenige andere militaire werkzaamheid verricht;

c. zoolang hij als dienstplichtige of als verdachte of beklaagde in een militaire strafzaak bij eenig onderzoek tegenwoordig is;

d. zoolang hij uniformkleeding of het voor hem vastgestelde ken- of onderscheidingsteeken draagt;

e. zoolang hij ingevolge art. 42 streng of licht arrest ondergaat;

f. voor zooveel desertie betreft, indien hij niet voldoet aan een op hem rustende verplichting tot opkomst in werkelijken dienst.

3. De dienstplichtige, die niet voldoet aan een op hem rustende verplichting tot opkomst in werkelijken dienst, wordt als deserteur behandeld.

HOOFDSTUK VIII.

WERKELIJKE DIENST.

Artikel 31.

Verplichting
tot werke-
lijken dienst.

1. De gewone dienstplichtigen zijn — behalve in andere bij de wet voorziene gevallen — verplicht tot het vervullen van werkelijken dienst:

a. voor eerste oefening;

b. voor herhalingsoefeningen;

c. in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden.

2. De buitengewone dienstplichtigen zijn — behalve in andere bij de wet voorziene gevallen — alleen verplicht tot het vervullen van werkelijken dienst in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden.

3. Voor hem, aan wien vrijstelling van den dienstplicht is verleend om de reden, genoemd in art. 15, eerste lid, onder d, gelden de in het eerste en het tweede lid omschreven verplichtingen slechts nadat hij heeft opgehouden te verkeeren in een geval, als in eerstgenoemde bepaling is bedoeld.

Artikel 32.

Duur eerste
oefening.

1. De duur der eerste oefening bedraagt:

L a n d m a c h t.

a. ten hoogste vijf en een halve maand voor de onberekenden, behoudens onder b en c;

b. ten hoogste *negen maanden* voor de onberedenen — de ziekenverplegers en de dienstplichtigen van den luchtvaartdienst uitgezonderd —, die na hun inlijving in opleiding zijn genomen tot onderofficier;

c. ten hoogste *twaalf maanden* voor de onberedenen, die na hun inlijving in opleiding zijn genomen tot officier, voor de ziekenverplegers, voor de dienstplichtigen van den luchtvaartdienst en voor de beredenen der artillerie;

d. ten hoogste *achttien maanden* voor de cavalerie;

Zeemacht.

e. ten hoogste *acht maanden* voor de zeemacht.

2. Voor de voorgeoefenden van de landmacht wordt de duur der eerste oefening met vier maanden verkort, althans indien zij behooren tot een wapen of korps, waarop de voorgeoefendheid betrekking heeft.

3. Behoudens de uitzonderingen, uit deze wet of uit door Ons vast te stellen bepalingen voortvloeiende, wordt de eerste oefening terstond na de inlijving aangevangen.

4. Voor de berekening van den duur der eerste oefening wordt deze oefening geacht te zijn aangevangen op den eersten dag van het tijdvak van inlijving, waarin de aanvang plaats heeft. Wie ter vervulling van de eerste oefening in werkelijken dienst komt buiten een tijdvak van inlijving voor de groep, waartoe hij behoort, wordt geacht deze oefening aan te vangen in het eerstvolgend zoodanig tijdvak, tenzij de minister anders bepaalt.

5. Naar door Ons te stellen regelen kan de dienstplichtige worden verplicht de eerste oefening bij gedeelten in twee of meer niet aansluitende tijdvakken te vervullen.

6. Zij, die in gewone tijden voor opleiding tot officier worden bestemd na voor eerste oefening in werkelijken dienst te zijn gekomen, worden, indien de opleiding niet dadelijk aanvangt, uiterlijk veertien dagen na opkomst met groot verlof gezonden tot in het tijdvak, waarin de opleiding begint. De vóór dit verlof vervulde werkelijke dienst komt niet in mindering van den duur der eerste oefening.

7. Naar door Ons te stellen regelen kan geheele of gedeeltelijke vrijstelling van de eerste oefening worden verleend.

Artikel 33.

1. De duur der herhalingsoefeningen bedraagt ten hoogste 40 dagen. Voor zooveel de landmacht betreft, worden deze oefeningen in den regel over twee tijdvakken verdeeld. Herhalings-oefeningen.

2. Voor zooveel noodig, duurt voor de onderofficieren elke herhalingsoefening zeven dagen langer dan voor de andere dienstplichtigen.

3. Behoudens de door den minister vast te stellen uitzonderingen worden de herhalingsoefeningen vervuld binnen zes jaren na het jaar, waarin de eerste oefening werd beëindigd of waarin den dienstplichtige, die van de eerste oefening is vrijgesteld, voor het eerst groot verlof werd verleend.

4. De ziekenverplegers en de dienstplichtigen van den luchtvaartdienst zijn vrij van herhalingsoefeningen.

5. Naar door Ons te stellen regelen kan ook aan kostwinners en anderen geheele of gedeeltelijke vrijstelling van de herhalingsoefeningen worden verleend.

Artikel 34.

Buiten-
gewone
opkomst.

1. In geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden heeft buitengewone oproeping in werkelijken dienst van dienstplichtigen plaats, voor zoover Wij dit noodig achten.

2. Wordt een bevel tot oproeping, als in het eerste lid bedoeld, gegeven ter handhaving of tot herstel van de openbare rust of orde, tot uitvoering van wettelijke voorschriften of om andere overwegende redenen, dan geschiedt dit zoodanig, dat, voor zoover een groep van dienstplichtigen niet in haar geheel wordt opgeroepen, de oproeping van dienstplichtigen eener jongere lichting aan de oproeping van die der daarop volgende oudere lichting vooraf of daarmede gepaard gaat.

3. Door Ons kunnen groepen van dienstplichtigen worden aangewezen, die in geval van een buitengewone oproeping, als in het eerste lid bedoeld, niet of voorloopig niet in werkelijken dienst komen.

Artikel 35.

Vrijwillige
opkomst.

Aan dienstplichtigen, die in werkelijken dienst wenschen te komen buiten den tijd, welken zij in werkelijken dienst moeten doorbrengen, kan dit naar door den minister te stellen regelen worden vergund.

Artikel 36.

Verlenging
werkelijken
dienst.

1. De dienstplichtige kan, als hij voor groot verlof in aanmerking komt, in werkelijken dienst worden gehouden:

a. zoolang hij den graad van geoefendheid, dien hij bij het einde van den oefeningstijd had moeten bezitten, niet heeft bereikt;

b. gedurende evenveel dagen als hij door het ondergaan van straf, door ongeoorloofde afwezigheid of door desertie niet aan den dagelijkschen dienst heeft deelgenomen;

c. zoolang dit noodig is tot het ondergaan van straf of voor het onderzoek omtrent een strafbaar feit of een krijgstuchtelijk vergrijp, waarvan hij verdacht of beklaagd wordt;

d. zoolang hij de geldelijke schuld, die ingevolge administratieve bepalingen op hem rust ter zake van zijn aansprakelijkheid voor militaire goederen, niet heeft aangezuiverd;

e. zoolang hij ziek is, voor zoover hij zelf verlangt in werkelijken dienst te blijven en zijn toestand dit wenschelijk maakt;

f. zoolang het vertrek met groot verlof gevaar zou opleveren voor verspreiding van in de kazerne of aan boord heerschende of geheerscht hebbende besmettelijke ziekte.

2. De dienstplichtige, die niet in werkelijken dienst is, kan ter zake van de in het eerste lid onder *c* omschreven reden in werkelijken dienst worden geroepen.

Artikel 37.

Dienst
buitenslands.

1. De dienstplichtigen van de landmacht worden niet dan met hun toestemming naar de koloniën gezonden.

2. De dienstplichtigen van de zeemacht kunnen worden bestemd voor diensten buiten Europa:

a. ingeval zij daartoe hun toestemming hebben gegeven;

b. in geval van oorlog of oorlogsgevaar;

c. in geval van andere buitengewone omstandigheden op door Ons te verleenen machtiging;

d. in gewone tijden, indien het te verwachten is, dat de voor hen bepaalde oefeningstijd daardoor niet zal worden overschreden.

3. Ingeval onvoorziene omstandigheden — niet inbegrepen de gevallen, bedoeld in het tweede lid onder *b* en *c* — verhinderen, dat dienstplichtigen van de zeemacht, die in gewone tijden voor diensten buitenslands in Europa of krachtens het bepaalde in het tweede lid onder *d* voor diensten buiten Europa zijn bestemd, vóór het einde van den voor hen bepaalden oefeningstijd in Nederland terugkeeren, kunnen zij, zonder hun toestemming, niet langer dan twaalf maanden in werkelijken dienst worden gehouden.

4. De dienstplichtigen, die in de koloniën of tusschen de keerkringen buiten de koloniën dienen, genieten de voordeelen, aan vrijwillig dienende militairen aldaar toegekend.

Artikel 38.

1. Heeft het verplicht verblijf in werkelijken dienst van een dienstplichtige ten gevolge, dat voldoende middelen tot levensonderhoud ontbreken of zouden komen te ontbreken aan personen, als in art. 17, tweede lid, bedoeld, en wordt hem om redenen van dienstbelang geen vrijstelling van den dienst of van den werkelijken dienst verleend, dan wordt naar door Ons te stellen regelen aan bedoelde personen op hun verzoek een vergoeding uit 's rijks kas toegekend. Ook in geval van onverplicht verblijf in werkelijken dienst kan zoodanige vergoeding worden toegekend.

Kostwinners-
vergoeding.

2. Wanneer in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden de dienstplichtigen — hetzij allen, hetzij voor een deel — buitengewoon in werkelijken dienst zijn geroepen, worden de gelden, benoodigd voor de uitbetaling van de in dit artikel bedoelde vergoeding, voorgesloten uit de gemeentekas, tenzij de minister dit niet noodig acht. Bij de regelen, omtrent het verleenen van het voorschot te stellen, kan van de bepalingen der Gemeentewet in zake het doen van betalingen uit de gemeentekas worden afgeweken.

HOOFDSTUK IX.

GROOT VERLOF.

Artikel 39.

1. Zoodra voor een dienstplichtige een tijdvak aanbreekt, waarin hij niet in werkelijken dienst is, noch in werkelijken dienst behoeft te zijn, treedt hij in het genot van groot verlof.

Verleenen
groot verlof.

2. Voor de toepassing van de volgende artikelen wordt onder groot-verlofganger verstaan de gewone dienstplichtige, van het tijdstip, waarop het groot verlof ingaat, tot het tijdstip, waarop hij daarna in werkelijken dienst komt.

Artikel 40.

1. De groot-verlofganger doet binnen tien dagen na den dag, waarop hem na den aanvang van de eerste oefening voor de eerste maal groot verlof is verleend, volledige opgaaf van zijn adres aan den burgemeester

Opgaaf
van adres.

eener Nederlandsche gemeente. Hij, die, na als vrijwilliger te hebben gediend, als dienstplichtige met groot verlof vertrekt, doet zoodanige opgaaf binnen tien dagen na den dag, waarop het verlof is verleend.

2. De opgaaf geschiedt in de gemeente, waarin de verlofganger gevestigd is of zich vestigt. Indien hij niet in Nederland gevestigd is of zich vestigt, zoomede indien hij zich bij vertrek met groot verlof tijdelijk buiten Nederland begeeft, doet hij de opgaaf in de gemeente zijner keuze.

3. De groot-verlofganger, die van adres verandert, doet binnen tien dagen daarna volledige opgaaf van zijn nieuw adres aan den burgemeester der gemeente, waar hij laatstelijk als groot-verlofganger werd ingeschreven. Is deze gemeente hem niet bekend, dan doet hij de opgaaf aan den burgemeester der gemeente, waar hij voor den dienstplicht werd ingeschreven. Heeft hij zich in een andere gemeente in Nederland gevestigd, dan doet hij zoodanige opgaaf binnen tien dagen tevens aan den burgemeester van laatstbedoelde gemeente.

4. De groot-verlofganger, wien een zakboekje is uitgereikt, legt dit over zoowel bij de eerste als bij elke latere opgaaf van adres. In geval van vestiging in een andere gemeente in Nederland geschiedt deze overlegging alleen in de gemeente, waarin de nieuwe woonplaats is gelegen. In geval van verandering van adres in het buitenland behoeft de overlegging niet plaats te hebben.

5. Tot het doen van de opgaaf verschijnt de verlofganger ter secretarie der gemeente op de daarvoor bestemde plaats. Onder verantwoordelijkheid van den verlofganger kan de opgaaf echter, met overlegging van het zakboekje, namens hem door een ander of schriftelijk door hem zelf geschieden.

6. Naar door den minister te stellen regelen en behoudens de daarbij vast te stellen uitzonderingen en afwijkingen, geeft de groot-verlofganger, op gelijken voet als in het derde lid omschreven, kennis van vertrek naar en terugkeer uit het buitenland ter zake van de uitoefening van de zeevaart of de zeevisscherij.

Artikel 41.

Uitrusting.

1. De groot-verlofganger is verplicht de tot zijn uitrusting behorende goederen, voor zoover deze hem zijn uitgereikt of door hemzelf zijn aangeschaft, naar behooren te bewaren en te onderhouden, zoomede te zorgen, dat zij niet worden gebruikt buiten de gevallen, door den minister aangewezen.

2. De groot-verlofganger is verplicht om in de gevallen en naar de voorschriften, door den minister vast te stellen, goederen in ontvangst te nemen of in te leveren.

3. Behoudens de door den minister vast te stellen uitzonderingen is de groot-verlofganger verplicht zich elk jaar eenmaal te onderwerpen aan een onderzoek. Hij verschijnt daarbij in uniform gekleed en bovendien voorzien van de overige in het eerste lid bedoelde goederen.

4. De groot-verlofganger, die een der in het tweede en het derde lid omschreven verplichtingen niet naleeft of wiens goederen bij de inlevering of bij het onderzoek blijken niet in den vereischten staat te verkeerren, kan nogmaals worden verplicht tot gelijke handelingen, als in genoemde bepalingen omschreven.

5. De groot-verlofganger staat bij het onderzoek, in het derde lid bedoeld, en zoolang hij ter gelegenheid van het onderzoek in uniform gekleed is, onder de bevelen van de autoriteit, die het onderzoek houdt.

Artikel 42.

1. Aan hem, die niet voldoet aan een ingevolge art. 41, tweede of derde lid, op hem rustende verplichting, kan een streng arrest of een licht arrest van ten hoogste zes dagen worden opgelegd door de door den minister aangewezen autoriteit. Het streng arrest wordt in een daartoe bestemd vertrek of een huis van bewaring, het licht arrest in een kazerne of aan boord ondergaan. Straffen.

2. Hij, die niet voldoet aan een ingevolge art. 40 of art. 41, eerste of vierde lid, op hem rustende verplichting, kan voor den tijd van ten hoogste twee maanden in werkelijken dienst worden geroepen. De minister bepaalt den duur van dezen werkelijken dienst. Hij, die in Nederlandsch-Indië verblijft, kan worden verplicht dezen werkelijken dienst aldaar te vervullen.

3. De dienstplichtige, die zich niet onderwerpt aan een hem krachtens dit artikel of krachtens een andere wettelijke bepaling opgelegde straf of niet voldoet aan een oproeping voor den werkelijken dienst, kan door de in art. 49 bedoelde personen en ambtenaren worden aangehouden en naar de plaats van bestemming worden overgebracht.

HOOFDSTUK X.

ONTSLAG.

Artikel 43.

1. De dienstplichtigen worden — behoudens het bepaalde in het tweede lid — uit den dienst ontslagen: Algemeene dienst-eindiging.

a. voor zoover zij den rang van onderofficier of dien van officier niet bekleeden, met ingang van 1 October van het jaar, waarin zij 40 jaar oud worden;

b. voor zoover zij den rang van onderofficier bekleeden, met ingang van 1 October van het jaar, waarin zij 45 jaar oud worden;

c. voor zoover zij den rang van officier bekleeden, met ingang van 1 October van het jaar, waarin zij 50 jaar oud worden.

2. De dienstplichtigen van de zeemacht, die als vrijwilliger bij de zeemacht worden gepensionneerd en als zoodanig krachtens andere wettelijke bepalingen in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden kunnen worden opgeroepen, worden op den datum van hun pensionneering tevens als dienstplichtige uit den dienst ontslagen.

3. Zij, die als dienstplichtige van de landmacht tot officier worden benoemd, behooren van hun benoeming af tot het reservepersoneel der landmacht voor den tijd, dien zij als dienstplichtige nog hebben te dienen.

4. De dienstplichtigen van de zeemacht, die vóór de eindiging van hun dienstplicht worden ontslagen als vrijwilliger bij de zeemacht en niet behooren tot de dienstplichtigen, bedoeld in het tweede lid, behooren van dat ontslag af tot de Koninklijke marine-reserve voor den tijd, dien zij als dienstplichtige bij de zeemacht nog hebben te dienen.

5. Het ontslag, bedoeld in het eerste lid, kan worden opgeschort zoolang de dienstplichtige krachtens art. 36 in werkelijken dienst behoort te blijven en zoolang hij den ingevolge een andere wettelijke bepaling te vervullen werkelijken dienst nog niet heeft volbracht.

Artikel 44.

Tusschen-
tijdsch
ontslag.

1. Met afwijking van de bepalingen van het vorig artikel wordt zoo spoedig mogelijk uit den dienst ontslagen de dienstplichtige:

- a. die wegens te geringe lichaamslengte of wegens ziekte of gebreken blijkt voorgoed ongeschikt te zijn voor den dienst;
- b. die van den dienstplicht wordt vrijgesteld om de reden, genoemd in art. 15, eerste lid, onder e;
- c. die van den dienst wordt uitgesloten;
- d. die bij wijze van krijgstucltelijken maatregel uit den dienst moet worden weggezonden;

e. wien tijdelijk het recht is of wordt ontzegd om bij de gewapende macht of als militair geëmployeerde te dienen, of die tijdelijk van dat recht is of wordt ontzet, met dien verstande, dat hij alleen in bijzondere gevallen, ter beoordeeling van den minister, opnieuw wordt ingelijfd, mits de ontzegging of de ontzetting, hetzij door het verstrijken van den daarvoor bepaalden termijn, hetzij ten gevolge van verleende gratie een einde heeft genomen.

2. Ten aanzien van den onder e bedoelden persoon blijft toepassing van het eerste lid achterwege, indien de ontzegging of de ontzetting voorwaardelijk is uitgesproken en geen last tot tenuitvoerlegging is gegeven, er kan zij achterwege worden gelaten, indien de ontzegging of de ontzetting, hetzij door het verstrijken van den daarvoor bepaalden termijn, hetzij ten gevolge van verleende gratie reeds een einde heeft genomen.

Artikel 45.

Schorring
ontslag.

1. In geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden kunnen Wij dienstplichtigen langer in dienst doen houden dan is bepaald in art. 43.

2. Nadat van deze bevoegdheid is gebruik gemaakt, wordt onverwijld een voorstel van wet aan de staten-generaal gedaan, om het langer in dienst houden zooveel noodig te bepalen.

HOOFDSTUK XI.

STRAFBEPALINGEN.

Artikel 46.

Nalatigheid
inschrijving,
opgaven
en keuring.

1. Met hechtenis van ten hoogste veertien dagen of geldboete van ten hoogste honderd vijftig gulden wordt gestraft:

- a. hij, die niet voldoet aan een ingevolge art. 4, tweede of derde lid, art. 8, tweede lid, of art. 12 op hem rustende verplichting;
- b. de voor den dienstplicht in te schrijven of ingeschreven persoon en zijn wettige vertegenwoordiger, die de in verband met deze wet van hem gevraagde opgaven niet of niet naar waarheid verstrekt;

c. diegene der bestuurders van krankzinnigen-, idioten-, doofstommen- of blindengestichten, rijksopvoedingsgestichten, tuchtscholen, gevangnissen of rijkswerkinrichtingen, die niet voldoet aan een ingevolge art. 8, tweede lid, op de bestuurders rustende verplichting of die niet overeenkomstig door Ons te geven voorschriften opgaven verstrekt ter inschrijving voor den dienstplicht van in die gestichten opgenomen personen.

2. Met gevangenisstraf van ten hoogste twee maanden of geldboete van ten hoogste zeshonderd gulden wordt gestraft hij, die opzettelijk een der in het eerste lid bedoelde feiten pleegt.

Artikel 47.

1. Met hechtenis van ten hoogste een maand of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden wordt gestraft:

Nalatigheid
inlijving.

a. hij, die ingevolge deze wet ter inlijving moet opkomen en niet verschijnt op tijd en plaats, voor zijn verschijning bepaald, tenzij blijkt, dat voor zijn niet-verschijning een geldige reden bestond;

b. hij, die niet voldoet aan de ingevolge art. 29, eerste lid, eersten volzin, op hem rustende verplichting.

2. Met gevangenisstraf van ten hoogste tien maanden of geldboete van ten hoogste drie duizend gulden wordt gestraft hij, die opzettelijk een der in het eerste lid bedoelde feiten pleegt.

Artikel 48.

De feiten, bij deze wet strafbaar gesteld, worden als overtredingen beschouwd, met uitzondering van die, strafbaar gesteld bij art. 46, tweede lid, en bij art. 47, tweede lid, welke als misdrijven worden beschouwd.

Overtredingen
en misdrijven.

Artikel 49.

Met de opsporing van de feiten, bij deze wet strafbaar gesteld, zijn, behalve de in art. 8, onder nos. 1—6, van het Wetboek van Strafvordering aangewezen personen, belast de marechaussee, de militairen der politietroepen en alle verdere ambtenaren van rijks- en gemeentepolitie.

Opsporing
strafbare
feiten.

HOOFDSTUK XII.

OVERGANGS- EN SLOTBEPALINGEN.

Artikel 50.

1. Zij, die voor de lichting der militie van 1923 zijn ingeschreven, worden geacht voor den dienstplicht te zijn ingeschreven overeenkomstig de bepalingen van deze wet.

Ingeschre-
ven
lichting 1923.

2. Zij, die vóór het in werking treden van deze wet voor de militie hadden moeten worden ingeschreven, doch wier inschrijving niet heeft plaats gehad, worden voor den dienstplicht ingeschreven, zoodra het verzuim blijkt.

Verzuimde
inschrijving.

3. Door Ons wordt bepaald in hoever de wettelijke bepalingen, die laatstelijk vóór het in werking treden van deze wet golden, na dat in werking treden nog worden toegepast ten aanzien van de lichtingen van 1922 en vroegere jaren en in hoever de bepalingen van deze wet niet voor die lichtingen gelden.

Toepassing
bepalingen
op lichting
1922 en
vroegere
lichtingen.

- Tijdelijk vrijgesteld.
4. Zij, die bij het in werking treden van deze wet in het genot zijn van tijdelijke vrijstelling van den dienst bij de militie of van ontheffing van den werkelijken dienst bij de landweer, worden, totdat de duur van deze vrijstelling of ontheffing zal zijn geëindigd, geacht vrijstelling van den dienstplicht te genieten overeenkomstig de bepalingen van deze wet.
- Ter inlijving bestemden.
5. Zij, die bij het in werking treden van deze wet ter inlijving bij de militie bestemd zijn, worden geacht overeenkomstig de bepalingen van deze wet tot gewoon dienstplichtige bestemd te zijn, met dien verstande, dat een deel van hen, die voor de lichting van 1922 ter inlijving zijn bestemd, alsnog tot buitengewoon dienstplichtige kan worden bestemd.
- Ter inlijving opgeroepen.
6. Zij, die vóór het in werking treden van deze wet ter inlijving bij de militie zijn opgeroepen, maar nog niet zijn ingelijfd, worden geacht overeenkomstig de bepalingen van deze wet ter inlijving te zijn opgeroepen.

Artikel 51.

- Ingelijfden militie en landweer.
1. Zij, die bij het in werking treden van deze wet bij de militie of als dienstplichtige bij de landweer dienen, worden geacht overeenkomstig de bepalingen van deze wet tot gewoon dienstplichtige bestemd te zijn. Te hunnen aanzien geldt het bepaalde in art. 26, eerste lid, tweeden volzin.
- Landweer-vrijwilligers.
2. Zij, die bij het in werking treden van deze wet tot de landweer behooren krachtens een bij het reservepersoneel der landmacht aangegane verbintenis, volbrengen de uit deze verbintenis voortvloeiende, bij de landweer te vervullen, verplichtingen na het in werking treden van deze wet bij de landmacht.
- Landstorm-plichtigen.
3. Zij, die bij het in werking treden van deze wet als dienstplichtige behooren tot den landstorm, worden beschouwd als buitengewone dienstplichtigen in den zin van deze wet. Voor zooveel zij, hetzij vóór, hetzij na den aanvang van den landstormplicht, in werkelijken dienst zijn geweest, zijn de artikelen 39—42, met uitzondering van het derde en het vijfde lid van art. 41, op hen van toepassing. Echter geldt voor hen, die bij de zeemacht hebben gediend, het bepaalde in art. 41, eerste lid, slechts ten aanzien van uitrustingsgoederen, die zijn uitgereikt of aangeschaft na het in werking treden van deze wet. De minister kan groepen van dienstplichtigen aanwijzen, voor wie het bepaalde in den tweeden volzin niet geldt.
- Vrijgestelden eigen vrijwilligen dienst, enz.
4. Zij, die vóór het in werking treden van deze wet een vrijwillige verbintenis hebben aangegaan, niet bij de militie zijn ingelijfd en niet tot den landstorm behooren, worden eveneens beschouwd als buitengewone dienstplichtigen in den zin van deze wet, voor zoover het in art. 43 bedoelde tijdstip te hunnen aanzien nog niet is verstreken en de vrijwillige dienst niet is geëindigd om een reden, als bedoeld in art. 44. Ten aanzien van diegenen hunner, wier vrijwillige dienst bij het in werking treden van deze wet nog niet is geëindigd, wordt de bepaling van den vorigen volzin eerst toegepast van het tijdstip af, waarop zij den vrijwilligen dienst verlaten.
- Landstorm-vrijwilligers.
5. Zij, die bij het in werking treden van deze wet tot den landstorm behooren krachtens een daarbij aangegane verbintenis, volbrengen de uit deze verbintenis voortvloeiende verplichtingen na het in werking treden van deze wet bij een onderdeel van de landmacht of bij de zeemacht.

6. Zij, die bij het in werking treden van deze wet krachtens art. 79, vijfde lid, der Militiewet of krachtens art. 16, vierde lid, der Landweerwet tot het reservepersoneel der landmacht behooren, blijven daartoe behooren tot 1 October van het jaar, waarin zij 50 jaar oud worden, tenzij hun volgens de geldende wettelijke bepalingen eerder ontslag wordt verleend. Gedurende den tijd, dien zij krachtens deze bepaling dienen na het tijdstip, waarop zij volgens de Militiewet of de Landweerwet zouden zijn ontslagen, zijn zij niet verplicht voor oefeningen in werkelijken dienst te komen.

Dienst-
plichtige res-
officieren.

7. De wet van 6 Juni 1905 (*Staatsblad* no. 178) is niet van toepassing op hen, die na 1 Maart 1912 uit de militie tot officier zijn benoemd.

Militie-
officieren.

8. De dienstplichtigen van de zeemacht, die als vrijwilliger bij de zeemacht zijn ontslagen of die als zoodanig worden ontslagen voordat de wettelijke voorzieningen ter uitvoering van het bepaalde in art. 43, vierde lid, in werking zullen zijn getreden, komen eerst met ingang van den datum van die inwerkingtreding tot de Koninklijke marine-reserve te behooren.

Gewezen
vrijwilligers
zeemacht.

9. Zij, die bij het in werking treden van deze wet den werkelijken dienst, dien zij ingevolge een vroegere wet te vervullen hadden, nog niet hebben volbracht, zijn verplicht dien dienst nog te volbrengen, tenzij de minister anders bepaalt.

Werkelijke
dienst.

10. Voor hen, die vóór het in werking treden van deze wet ter inlijving bij de militie bestemd zijn en hun eerste oefening nog niet hebben volbracht, duurt deze oefening niet langer dan zij volgens de Militiewet zou hebben geduurd. Hierbij wordt het in art. 79, zesde lid, der Militiewet bedoeld verlengd verblijf in werkelijken dienst van dienstplichtigen, die tot onderofficier worden opgeleid, gerekend tot de eerste oefening te behooren.

Artikel 52.

Voor zooveel de lichteningen van 1923 en 1924 betreft, kan ten aanzien van het getal voor oefening in vredestijd te bestemmen personen worden afgeweken van art. 27, eerste lid, met dien verstande, dat op het einde van het lichtingsjaar het getal van deze tot de land- of de zeemacht behorende personen voor elk der genoemde lichteningen niet meer dan 19500 mag bedragen.

Lichting-
sterkte 1923
en 1924.

Artikel 53.

Deze wet kan worden aangehaald onder den titel van „Dienstplichtwet”. Titel.

Artikel 54.

1. Deze wet treedt in werking met ingang van 1 Maart 1922.

Inwerking-
treding.

2. Alsdan vervallen de Militiewet (*Staatsblad* 1912, no. 21), de Landweerwet (*Staatsblad* 1901, no. 160) en de Landstormwet (*Staatsblad* 1913, no. 149) met de in die wetten gebrachte wijzigingen, zoomede de wet van 16 Februari 1921 (*Staatsblad* no. 61).

3. Art. 30 geldt slechts zoolang het Wetboek van Militair Strafrecht en de Wet op de Krijgstucht niet in werking zijn getreden.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministerieele departementen, autoriteiten, colleges en ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's-Gravenhage, den 4den Februari 1922.

WILHELMINA.

De Minister van Oorlog,
VAN DIJK.

De Minister van Marine a. i.,
VAN DIJK.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
CH. RUYS DE BEERENBROUCK.

Uitgegeven den dertienden Februari 1922.

De Minister van Justitie,
HEEMSKERK.

WET van 4 Februari 1922 (*Staatsblad* no. 43),
houdende een nieuwe regeling van
den dienstplicht.

Wij WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden,
Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat een algemeene herziening van de regeling omtrent den verplichten krijgsdienst noodig is;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

1. In het wetsontwerp, zooals het oorspronkelijk luidde, stond aan het slot van het formulier van afkondiging, achter „bij deze”, waar thans een dubbele punt staat, een komma, gevolgd door de woorden: „vast te stellen de volgende bepalingen, welke zullen uitmaken de *Dienstplichtwet*”. Voorts de volgende bepalingen, welke zullen uitmaken de *Dienstplichtwet*. Voorts waren de woorden „Raad van State” en „Staten-Generaal” zonder hoofdletters gedrukt. Titel der wet.

Hieromtrent wordt verwezen naar de aanteekeningen bij art. 53.

HOOFDSTUK I.

Algemeene bepalingen.

Artikel 1.

Verklaring
uitdruk-
kingen.

1. In deze wet wordt verstaan:

a. onder „minister” Onze minister van oorlog of, indien het de zeemacht geldt, Onze minister van marine;

b. onder „landmacht” de landmacht van het rijk met inbegrip van het reservepersoneel van deze landmacht;

c. onder „zeemacht” de Koninklijke marine met inbegrip van het korps mariniers en van de Koninklijke marine-reserve;

d. onder „overzeesche weermacht” het leger in Nederlandsch-Indië met inbegrip van de koloniale reserve en het reserve-personeel van dat leger, de troepen in Suriname en Curaçao, het korps inlandsche schepelingen bij de Koninklijke marine, het reservepersoneel van de zeemacht in Nederlandsch-Indië, en de groep van hen, die dienstplichtig zijn krachtens voor de koloniën geldende bepalingen;

e. onder „wettige vertegenwoordiger” degeen, die de ouderlijke macht, de voogdij of de curateele uitoefent;

f. onder „woonplaats” — voor zooveel betreft hen, die geen vrijwillige woonplaats hebben — de plaats, waar zij werkelijk wonen en, zoo deze ontbreekt, de plaats van verblijf;

g. onder „ingezetene” hij, die in Nederland woonplaats heeft en die of wiens wettige vertegenwoordiger gedurende de voorafgaande achttien maanden in Nederland of in de koloniën woonplaats gehad heeft;

h. onder „broeder” de wettige broeder of wettige halfbroeder;

i. onder „dienstplichtige” — voor zoover niet van het tegendeel blijkt — hij, die krachtens deze wet tot de land- of de zeemacht behoort;

j. onder „voorgeoefende” hij, die vóór de inlijving, behoudens door Ons te bepalen uitzonderingen, bij den Vrijwilligen Landstorm is geoefend geworden en van wien gebleken is, dat hij voldoet aan de eischen van voorgeoefendheid, door Ons gesteld.

2. Onder de ingevolge deze wet voor den dienstplicht in te schrijven personen worden uitsluitend mannelijke personen begrepen.

3. Waar in deze wet wordt gesproken van het roepen of het komen in werkelijken dienst, wordt daaronder ten aanzien van hen, die zich reeds in werkelijken dienst bevinden, verstaan het houden of blijven in werkelijken dienst.

1. M. v. T.: Het omschrijven in één artikel van de beteekenis, waarin verschillende uitdrukkingen in de wet zijn gebezigd, maakt het mogelijk in het verdere deel der wet des te beter beknoptheid te kunnen betrachten.

Sommige onderdeelen van art. 1 regelen onderwerpen, die — zij het ten deele in eenigszins anderen vorm — ook in de bestaande Militiewet zijn omschreven, met name in art. 11 (ontwerp-artikel: punten b, c, e en f), art. 12, tweede lid (ontwerp-artikel: punt g), art. 23, tweede lid (ontwerp-artikel: punt h), en de artt. 12 en 17 (ontwerp-artikel: tweede lid).

De onder *d* vermelde uitdrukking „overzeesche weermacht” vervangt den o. a. in de Militiewet voorkomenden term van „koloniale troepen”. Deze verandering houdt verband met de wenschelijkheid om onder de gebezigde uitdrukking ook te begrijpen het korps inlandsche schepelingen bij de Koninklijke marine en het binnenkort in het leven te roepen instituut van reservepersoneel bij de zeemacht in Nederlandsch-Indië. De gegeven omschrijving zal mede er toe leiden, dat ook dienst van dienstplichtigen in Indië bij vrijstelling wegens broederdienst (art. 16) in aanmerking kan komen.

Een bepaling in den zin van art. 11, vierde lid, der Militiewet, omtrent gelijkstelling van de gouvernementmarine met de koloniale troepen, is achterwege gelaten, daar de gouvernementmarine geen deel uitmaakt van de krijgsmacht.

Het voorbehoud, onder letter *i* gemaakt, houdt verband met art. 16, voor zoover dit artikel ook op den Indiischen dienstplichtige betrekking heeft, en met art. 51, eerste en derde lid.

Het derde lid maakt het overbodig in sommige over den werkelijken dienst handelende artikelen telkens naast „roepen” tevens van „houden” en naast „komen” tevens van „blijven” te spreken (zie o. a. de artt. 81 en 82 der Militiewet).

2. In het wetsontwerp, zooals het bij de Tweede Kamer werd ingediend, Punt j.
luidde de bepaling onder *j*:

„onder „voorgeoefende” hij, van wien vóór de inlijving is gebleken, dat hij voldoet aan de eischen van voorgeoefendheid, door Ons gesteld ten aanzien van het wapen of het korps, waaraan hij is toegewezen.”

De weglating van de slotwoorden „ten aanzien van het wapen of het korps, waaraan hij is toegewezen” geschiedde bij de nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de M. v. A. Deze memorie vermeldde omtrent de weglating het volgende:

„Het is wenschelijk gebleken om in art. 28, derde lid¹⁾, en in art. 32, tweede lid, rekening te houden met uitzonderingsgevallen, waarin de in die bepalingen neergelegde regelen niet op alle voorgeoefenden van toepassing behooren te zijn. In verband met de verandering van die artikelen is ook de onder *j* gegeven omschrijving eenigszins gewijzigd.”

Haar tegenwoordige lezing verkreeg de bepaling onder *j* ten gevolge van een daartoe strekkend amendement van de heeren DUYMAER VAN TWIST c. s.

Amendement
Duymaer
van Twist.

Genoemd lid lichtte het amendement enkel mondeling toe en wel in de volgende bewoordingen:

„De bedoeling van het amendement is, om in de wet vast te leggen, dat de vooroefeningen in den regel zullen plaats hebben bij den vrijwilligen landstorm, behoudens uitzonderingen, door de Kroon te bepalen. Deze gedachte vinden wij ook uitgewerkt in de Memorie van Toelichting. Wil nu het instituut van de vooroefening slagen en het bewijs van voorgeoefendheid inderdaad een vermindering van den tijd van opkomst onder de wapenen tot 4 maanden rechtvaardigen, dan moet het onderwijs op hoog peil staan. Dit hooge peil kan alleen worden verkregen, wanneer de regeling van de vooroefeningen en al wat daarbij behoort in handen is van den vrijwilligen landstorm. Bovendien is het om de kosten noodzakelijk, dat de leiding in handen van één persoon is, d. i. van den inspecteur van den vrijwilligen landstorm.

Na al hetgeen reeds over deze zaak bij de algemeene beschouwingen is gezegd²⁾, meen ik met deze korte toelichting te kunnen volstaan.”

¹⁾ Het hierbedoelde derde lid is bij de tweede nota van wijzigingen vervallen.

²⁾ Bij de algemeene beschouwingen is over den vrijwilligen landstorm als vooroefeningeninstituut gesproken door de heeren DPICKERS, DUYMAER VAN TWIST, VAN DER VOORT VAN ZIJP en minister POP (Handelingen Tweede Kamer 1920—1921, bladz. 2752, 2778, 2791, 2792, 2809, 2810, 2815, 2816, 2823 en 2824).

Op het vooroefenen buiten den vrijwilligen landstorm, de militaire tucht en het dragen van uniform bij de vooroefeningen heeft ook betrekking het antwoord van den Minister van Oorlog op een eenigen tijd vóór deze beraadslagingen door den heer VAN DER VOORT VAN ZIJP gestelde vraag (Aanhangsel Handel. Tweede Kamer 1920—1921, bladz. 281).

De Minister van Oorlog, de heer POP:

„Na al hetgeen ten aanzien van de vooroefeningen bij de algemeene beschouwingen is gezegd, spreekt het wel vanzelf, dat tegen de strekking van het amendement bij mij geenerlei bezwaar bestaat. Wel is de vraag bij mij gerezen, of in de wet tot regeling van den verplichten krijgsveld dien een afzonderlijke bepaling, regelende de vrijwillige oefening, op haar plaats is.

Daaromtrent zou verschil van meening kunnen heerschen en in verband daarmee heb ik overwogen, na kennisneming van het amendement, of het niet beter was, om in plaats van „bij den vrijwilligen landstorm" te lezen: „onder militaire leiding". Dan zou vermoedelijk hetzelfde doel worden bereikt, terwijl vermeden zou worden het opnemen van een bepaling, die uitsluitend betrekking heeft op een instelling, die geheel op vrijwilligheid berust.

Maar overigens, wanneer de Kamer deze wijziging wenscht, heb ik daartegen geen bezwaar, omdat zij geheel overeenkomt met hetgeen ik zelf wenschelijk acht."

De heer K. TER LAAN verbaast zich over 's Ministers antwoord, dat hij niet in overeenstemming acht met hetgeen in de stukken staat. Hij stelt de lezing van het amendement tegenover de redactie van het ontwerp en vervolgt dan:

„Nu is de redactie van den minister zoodanig, dat de vrijwillige landstorm, die hier inderdaad zeer ijverig werkt, geheel vrij blijft en van den Minister den noodigen steun krijgt, die door Zijne Excellentie is toegezegd, hetgeen in de praktijk ook reeds het geval is. Daarnaast kunnen echter andere lichamen bestaan. Men noemt hier de burgerwachten. Ik ben van die lichamen geen groot bewonderaar, maar als zulk een ongelukkig instituut ook eens wat goeds doet, of wanneer er door iemand anders wat goeds gedaan wordt — want er zullen ook wel particulieren zijn, dat weet de heer DUYMAER VAN TWIST wel —, wat kan het mij dan schelen, waar en hoe iemand de noodige bekwaamheid opdoet, die de militaire overheid van hem eischt. Dat moet alleen maar het criterium zijn. Daarom zou ik tot den minister willen zeggen: maar houd uw eigen redactie; uw systeem is beter, omdat u nooit kunt weten, op welke manier zich dat instituut van de voorgeoefendheid zal ontwikkelen.

In het amendement van den heer DUYMAER VAN TWIST staat: „behoudens door Ons te bepalen uitzonderingen", maar het gevolg daarvan is, dat de minister dan moet komen met de uitzonderingen; die moeten dan weer worden vervat in reglementen, terwijl dit alles niet noodig is, omdat het artikel volkomen voldoet."

Nadat de voorzitter van de Commissie van Rapporteurs, de heer DUYMAER VAN TWIST, verklaard had, dat 4 leden der Commissie vóór het amendement waren en 1 daartegen, werd het amendement op verzoek van den heer K. TER LAAN in stemming gebracht en met 55 tegen 25 stemmen aangenomen.

Aanname
artikel.

3. Het gewijzigd artikel is aangenomen zonder hoofdelijke stemming.

Vooroefening.

4. 2e V.V.: § 5. Verscheidene leden verklaarden gaarne omtrent 's Ministers oordeel over het instituut der vooroefening te worden ingelicht In dit verband werd tevens de vraag gesteld, welk het oordeel van den Minister is over de tijdens de openbare behandeling in het eerste lid van art. 1 sub j aangebrachte wijziging.

Vooroefening.

5. 2e M. v. A.: § 5. De eerstondergeteekende ¹⁾ verdedigt het instituut van de vooroefening niet alleen omdat hij het bij zijn optreden vond, hij is daarvan tevens een overtuigd voorstander. Ook kan hij er zich mede vereenigen, dat door de bij de openbare behandeling in art. 1, eerste lid, onder j, gebrachte wijziging de vrijwillige landstorm is aangewezen als het lichaam, waarbij de vooroefeningen moeten plaats hebben, met dien verstande, dat uitzonderingen toelaatbaar zijn ...

¹⁾ D. i. de Minister van Oorlog.

Artikel 2.

1. De autoriteiten, colleges en ambtenaren, daartoe door Ons of door den minister aangewezen, zijn verplicht tot het verstrekken van opgaven, inlichtingen en adviezen en het verleenen van medewerking in verband met de uitvoering van deze wet.

Verplichtingen autoriteiten, enz.

2. De vertrekken, meubelen en schrijfbehoeften, noodig voor de vergaderingen van den keuringsraad en van den herkeuringsraad, voor het bij deze raden te verrichten geneeskundig onderzoek, voor de loting, de inlijving, het onderzoek van verlofgangers en de uitreiking en inlevering van militaire goederen van verlofgangers, worden beschikbaar gesteld vanwege de gemeente, waar deze verrichtingen plaats hebben, tenzij daarin op andere wijze wordt voorzien. Voor den keuringsraad en den herkeuringsraad wordt bovendien een plaats voor het bewaren van bescheiden en van bij den raad benoodigde voorwerpen beschikbaar gesteld vanwege de door den daarbij betrokken voorzitter aan te wijzen gemeente.

3. De voorzitter van den keuringsraad, de voorzitter van den herkeuringsraad, de autoriteit, te wier overstaan de loting plaats heeft, en de autoriteiten, belast met de inlijving of het onderzoek van verlofgangers, zijn bevoegd om tot handhaving van de orde bij de door hen of onder hun leiding plaats hebbende verrichtingen de hulp van de politie of van de militaire macht in te roepen.

Bevoegdheden autoriteiten.

4. Alle stukken, die in verband met de bepalingen van deze wet of van de te harer uitvoering gegeven voorschriften worden gevorderd, ingediend, overgelegd of uitgereikt, zijn vrij van legesheffing, van kosten van legalisatie en van griffiekosten.

Vrijdom leges, enz.

1. M. v. T.: Het eerste lid komt voor een groot deel overeen met art. 10 derde lid, der Militiewet. Gevolgd is de eenigszins ruimere strekking van art. 10, laatste lid, der Landweerwet.

Het tweede lid is hoofdzakelijk een samenvatting van een vijftal in de Militiewet verspreid liggende bepalingen (art. 44, tweede lid, art. 57, derde lid, art. 63, tweede lid, art. 73, tweede lid, en art. 92, derde lid). In verband met art. 41, tweede lid, van het ontwerp spreekt het ook van uitreiking en inlevering van militaire goederen.

In het derde lid zijn, met eenige wijziging en aanvulling, vereenigd de bepalingen, in de Militiewet voorkomende in art. 44, vierde lid, art. 57, vijfde lid, art. 64, vijfde lid, en art. 93, derde lid.

Het vierde lid stemt zakelijk overeen met art. 9 der Militiewet, zooals dit artikel luidt na de wijziging, die het heeft ondergaan uit kracht van art. 103, eerste lid, der Registratiewet 1917 (*Staatsblad* no. 243) en art. 98, eerste lid, der Zegelwet 1917 (*Staatsblad* no. 244). De rechten, bedoeld in art. 2 der wet van 23 April 1879 (*Staatsblad* no. 72), zijn niet met name genoemd, omdat deze reeds behooren tot de in het vierde lid vermelde leges.

2. V. V.: Het in het tweede lid van dit artikel bepaalde gaf sommigen leden aanleiding als hunne meening te kennen te geven, dat de kosten van de hier bedoelde vertrekken, meubelen en schrijfbehoeften niet door de gemeenten behooren te worden gedragen, doch, evenals de kosten der controle in zake de kostwinnersvergoedingen, ten laste van het Rijk behooren te worden gebracht.

Uitgaven voor gemeenten.

Andere leden verklaarden deze opvatting niet te kunnen deelen. Zij waren van de wenschelijkheid eener zoodanige regeling niet overtuigd, en koesterden bovendien de vrees, dat deze de gemeenten tot veel verder gaande eischen, gelijk bijv. die tot vergoeding van de kosten der afdeling Militaire Zaken der verschillende

Vertrekken
enz. in
garnizoens-
plaatsen.

secretarieën en van de door haar ingevolge de Kieswet te doene uitgaven, zou leiden.
Door eenige leden werd nog de wensch uitgesproken, dat in garnizoensplaatsen de vertrekken en benoodigdheden, waarvan hier sprake is, door den garnizoenscommandant beschikbaar zullen worden gesteld.

Uitgaven voor
gemeenten.

3. M. v. A.: Aangenomen mag worden, dat het tweede lid voor de gemeenten over het algemeen geen groote uitgaven veroorzaakt. Veelal kunnen lokalen van gemeentegebouwen voor de keuring, enz. worden beschikbaar gesteld. Wordt de gelegenheid opengesteld gemaakte onkosten aan het Rijk in rekening te brengen, dan mag worden betwijfeld, of men niet al te gemakkelijk tot het huren van lokalen enz. overgaat en de drang tot zuinigheid niet gaat verslappen.

Militaire
gebouwen.

Voor zoover lokalen voor de in het tweede lid omschreven doeleinden beschikbaar kunnen worden gesteld in militaire gebouwen, wil de eerstondergeteekende er gaarne toe medewerken om de gemeenten van het voorzien in dergelijke lokalen te ontlasten.

Aaneming
artikel.

4. Art. 2 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Artikel 3.

Vrijwillige
verbinten-
nissen.

1. Hij, die voor den dienstplicht is ingeschreven, kan niettemin, ook al is hij als dienstplichtige ingelijfd, overeenkomstig de daaromtrent bestaande voorschriften worden toegelaten tot een vrijwillige verbintenis bij de landmacht, bij de zeemacht of bij de overzeesche weermacht.

2. Hij, die zoodanige verbintenis heeft aangegaan, wordt geacht, zoodra zijn verplichte dienstdienst een aanvang neemt, of, indien hij reeds ingelijfd was, zoodra de verbintenis is ingegaan, den verplichten dienst te gelijk met den vrijwilligen dienst te vervullen tot den tijd, waarop een van beide eindigt.

3. Overigens zijn de bepalingen van deze wet gedurende den tijd der vrijwillige verbintenis slechts van toepassing, indien en voor zoover de minister dit bepaalt.

1. M. v. T.: Art. 3 heeft dezelfde strekking als art. 7 der Militiewet. In het voorgestelde eerste lid is getracht duidelijker dan in het bestaande uitdrukking te geven aan de bedoeling, dat het ingeschreven zijn voor den dienstplicht of het onderworpen zijn aan dien plicht op zich zelf geen beletsel vormt voor het sluiten van een verbintenis tot vrijwilligen militairen dienst.

Ter bevordering van een eenvoudige toepassing is in het slot van het derde lid niet overgenomen het in de Militiewet voorkomende voorschrift, dat de minister voor het vaststellen van bepalingen, als daar bedoeld, de machtiging van de Koningin noodig heeft.

Aaneming
artikel.

2. Art. 3 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Uitdruk-
kingen.

3. Zie voor de uitdrukkingen „landmacht”, „zeemacht” en „overzeesche weermacht” art. 1, eerste lid, letters *b*, *c* en *d*.

Rang.

4. V. V. Ie Kamer (slot):
..... Nog werd gevraagd, of men, indien men gediend heeft bij de land- of zeemacht, maar nog dienstplichtig is, bij het weder in dienst treden in denzelfden rang treedt als dien men bekleedde bij het verlaten van den dienst. Men meende, dat dit wel het geval was, maar wenschte dit toch gaarne bevestigd te zien.

5. M. v. A. Ie Kamer (slot): Als regel geldt, dat militairen, die bij land- of zeemacht hebben gediend, maar nog dienstplichtig zijn, bij het weder in dienst

treden den rang herkrijgen, dien zij bij het verlaten van den dienst bekleedden. Tenzij mocht blijken, dat zij niet meer aan de gestelde eischen voldoen, blijven zij in dien rang gehandhaafd.

Artikel 4.

1. Zoolang iemand, die voor inlijving aangewezen of ingelijfd is, ook in Nederlandsch-Indië aan den dienstplicht onderworpen is, zijn de bepalingen van deze wet, voor zoover het tegendeel niet blijkt, niet op hem van toepassing.

Dienstplich-
tigheid in
Indië.

2. Hij, die voor inlijving aangewezen of reeds ingelijfd is, geeft, als hij zich naar Nederlandsch-Indië begeeft, hiervan vóór zijn vertrek daarheen kennis aan den burgemeester der gemeente, waar hij voor den dienstplicht staat ingeschreven of, zoo hij groot verlof geniet, waar hij laatstelijk overeenkomstig deze wet opgaaf van zijn adres deed. Hij geeft daarbij op naar welke plaats en voor welk doel hij zich daarheen begeeft.

Vertrek naar
Indië.

3. De in het vorig lid bedoelde persoon, die Nederlandsch-Indië verlaat, zendt hiervan vóór zijn vertrek, met volledige opgaaf van zijn nieuw adres, bericht aan den burgemeester der in het vorig lid bedoelde gemeente. Vertrekt hij naar Nederland, dan zendt hij dit bericht binnen tien dagen na aankomst in Nederland.

Verlaten van
Indië.

1. M. v. T.: *Eerste lid.* Door de invoering van den dienstplicht voor de Nederlandsche onderdanen van Europeeschen landaard in Nederlandsch-Indië (zie *Staatsblad* 1917, no. 610) ontstaat voor sommige personen, die ook in Nederland aan den dienstplicht onderworpen zijn, dubbele dienstplicht. Het artikel beoogt de hieruit voortvloeiende moeilijkheden te vermijden door de verplichtingen, in de Nederlandsche dienstplichtregeling neergelegd, op te heffen voor hem, die in Nederlandsch-Indië dienstplichtig is, voor zoolang als deze dienstplichtigheid voortduurt. De hierbedoelde vrijdom behoort automatisch in te treden en niet, zooals met de huidige vrijstelling voor in Indië wonende dienstplichtigen het geval is, slechts een recht te zijn, ten aanzien waarvan het aan den dienstplichtige staat er al of niet gebruik van te maken.

Om, in afwachting van wetwijziging, aan de moeilijkheden te gemoet te komen, is bij Koninklijk besluit van 20 Juni 1918, no. 25 (*Staatscourant* 21 Juni 1918, 5de bijvoegsel) een algemeene vrijstelling van den dienst bij de militie en een algemeene ontheffing van den werkelijken dienst bij de landweer in het leven geroepen voor hen, die zoowel in Indië als in Nederland dienstplichtig zijn. Deze maatregel was echter, zooals ook uit den inhoud van het besluit blijkt, slechts bedoeld als een voorloopige voorziening.

Tweede lid. Het eerste lid brengt de noodzakelijkheid mede, dat de burgemeester van de gemeente, waar de naar Indië vertrekkende staat ingeschreven, kennis draagt van het vertrek. De in het tweede lid omschreven verplichting is niet beperkt tot hen, die zich in Indië gaan vestigen, omdat sommigen, die de kennisgeving mochten verzuimen, er dan wellicht toe zouden komen zich te verantwoorden met de bewering, dat zij aanvankelijk slechts voornemens waren zich in Indië op te houden zonder er zich te vestigen. Het ligt in het voornemen, van de kennisgevingen, bedoeld in het tweede lid, opgaaf te doen aan de Indische overheid, ook om te voorkomen, dat de daarbij betrokken personen aan de aandacht van de dienstplicht-autoriteiten in Indië zouden kunnen ontsnappen.

Derde lid. Wanneer een Nederlandsch dienstplichtige ophoudt in Indië dienstplichtig te zijn, komen de Nederlandsche dienstverplichtingen weer op hem te rusten. Ofschoon ook langs officiëelen weg van een dergelijk geval bekendheid hier te lande kan worden verkregen, is het toch wenschelijk den dienstplichtige, die Indië verlaat, zelf er toe te doen medewerken, dat dit zoodra mogelijk ter kennis komt van de autoriteit, van welke de oproepingen hier te lande uitgaan.

2. V. V.: De in dit artikel vervatte regeling achtte men zeer juist. Echter verklaarden verschillende leden het te betreuren, dat ook niet, in aansluiting aan hetgeen in het eerste lid van art. 21, sub 6^e., der tegenwoordige Militiewet is bepaald, van den dienst hier te lande wordt vrijgesteld hij, van wien het vaststaat of van wien althans op redelijke gronden te verwachten is, dat hij zijn woonplaats binnenkort naar Nederlandsch-Indië zal overbrengen.

3. M. v. A.: Al kent de voorgestelde wet geen vrijstelling op grond van toekomstige woonplaats in Nederlandsch-Indië, dit neemt niet weg, dat aan hen, die reeds spoedig daarheen zouden willen vertrekken en voor wie het van groot belang zou zijn de eerste oefening in Indië te vervullen, de gelegenheid daartoe kan worden geschonken door middel van uitstel van eerste oefening. Vóór het verstrijken van dit uitstel kan dan art. 4 op den vertrokkenen van toepassing zijn geworden.

Veranderingen
ontwerp-art.

4. In het wetsontwerp stond oorspronkelijk in het eerste en het tweede lid voor „voor inlijving aangewezen”: „ter inlijving bestemd” en in het tweede lid voor „zoo hij groot verlof geniet, waar hij”: „waar hij, zoo hij verlof geniet.”. De verandering had plaats bij de nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de M. v. A. Deze memorie vermeldde omtrent de verandering het volgende:

„De uitdrukking „voor inlijving aangewezen” stemt beter dan „ter inlijving bestemd” overeen met art. 26.

De omzetting in het tweede lid van enkele woorden dient om buiten te sluiten, dat men, zooals bij de aanvankelijke redactie mogelijk was, uit de bepaling zou kunnen lezen, dat het den verlofganger, die zich naar Nederlandsch-Indië begeeft, vrij zou staan te kiezen in welke der beide in dit lid bedoelde gemeenten hij de voorgescreven kennisgeving zal doen.

De vervanging van „verlof” door „groot verlof” strekt tot wegneming van een onnauwkeurigheid.”

Aanname
artikel.

5. Art. 4 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Nalatigheid.

6. Nalatigheid ten aanzien van een der in art. 4, tweede en derde lid, neergelegde verplichtingen is strafbaar gesteld in art. 46.

Artikel 5.

Uitvoering
der wet.

De bepalingen, noodig ter uitvoering van deze wet, worden door Ons vastgesteld.

1. M. v. T.: Door deze bepaling kan in onderscheidene artikelen een verwijzing naar bij Koninklijk besluit te stellen regelen achterwege blijven. Niet ten aanzien van alle artikelen evenwel kon dit worden bereikt, ten deele doordat in sommige bepalingen het juist weergeven van de bedoeling dit niet toeliet, en voorts doordat in eenige bepalingen sprake is van nader vast te stellen uitzonderingen, wat verder gaat dan de in art. 5 bedoelde uitvoering.

Aanname
artikel.

2. Art. 5 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

HOOFDSTUK II.

Inschrijving.

Artikel 6.

1. Behoudens de bepaling van het tweede lid wordt voor den dienstplicht ingeschreven:

Wie moeten worden ingeschreven.

a. de Nederlander, die op 1 Januari van het jaar, waarin hij 19 jaar oud wordt, in Europa woonplaats heeft of wiens wettige vertegenwoordiger op genoemd tijdstip in Europa woonplaats heeft;

b. de niet-Nederlander, die op genoemd tijdstip ingezetene is.

2. Voor den dienstplicht wordt niet ingeschreven de ingezetene, niet-Nederlander, die blijkt te behooren tot een Staat, waar de Nederlanders niet aan verplichten krijgsdienst zijn onderworpen of waar ten aanzien van den dienstplicht het beginsel van wederkeerigheid is aangenomen.

Wie niet wordt ingeschreven.

1. M. v. T.: *Eerste lid*. In beknopten en meer eenvoudigen vorm behelst dit lid hetzelfde wat de inhoud van art. 12 der Militiewet uitmaakt.

De voorgestelde bepaling spreekt van woonplaats in Europa, waar de Militiewet spreekt van woonplaats „binnen het Rijk, in het Duitsche Rijk of in het Koninkrijk België”. Aan laatstbedoelde begrenzing zijn te veel nadeeien verbonden. Menigeen toch, die b.v. woont in Engeland, Frankrijk of Zwitserland, zal evengoed als hij, die in midden- of oost-Duitschland woont, in staat geacht kunnen worden (art. 180 der Grondwet) tot het vervullen van den dienstplicht. Ook in verband met het feit, dat de dienstplichtigen, die zich na het volbrengen van hun eerste oefening naar het buitenland hebben begeven, bij mobilisatie moeten opkomen ook als zij in den vreemde buiten Duitschland en België verblijven, is het raadzaam voorgelaten de gebiedsgrens hier eenigszins ruim te trekken.

Woonplaats in Europa.

De beteekenis van enkele in dit lid voorkomende uitdrukkingen is te vinden in art. 1.

Tweede lid. Hierin is de uitzondering neergelegd, thans voorkomende in art. 13, 1°, der Militiewet.

Punt 2°. van dat artikel is niet opgenomen in verband met het voorgestelde art. 4. Woonplaats in de koloniën toch behoort niet meer een reden te zijn om den Nederlander, wiens wettige vertegenwoordiger in Europa woont, buiten inschrijving te laten. Zoolang eerstbedoelde in Indië blijft wonen en daar dienstplichtig is, zal, mocht hij in Nederland voor dienstplicht in de termen vallen, het eerste lid van art. 4 op hem van toepassing zijn. Houdt hij op aldaar dienstplichtig te zijn, dan behoort hij in gelijke verhouding tot den Nederlandschen dienstplicht te geraken als het geval is met Nederlanders, die elders dan in de koloniën gevestigd zijn.

Woonplaats koloniën.

2. Art. 6 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Aanbeveling artikel.

3. De beteekenis van de uitdrukkingen „wettige vertegenwoordiger”, „woonplaats” en „ingezetene” is omschreven in art. 1, eerste lid, onder e, f en g. Ingevolge het tweede lid van dat artikel komen alleen mannelijke personen voor inschrijving voor den dienstplicht in aanmerking.

Beteekenis uitdrukkingen.

Of iemand Nederlander is, moet worden beoordeeld naar de wet van 12 December 1892 (*Staatsblad* no. 268), gewijzigd bij de wetten van 8 Juli 1907 (*Staatsblad* no. 177), 10 Februari 1910 (*Staatsblad* no. 56), 15 Juli 1910 (*Staatsblad* no. 216) en 31 December 1920 (*Staatsblad* no. 955).

Artikel 7.

Inschrijving
na den gewo-
nen tijd.

1. Voor den dienstplicht wordt ook of wordt opnieuw ingeschreven — voor zoover hij niet reeds ingevolge art. 6 is ingeschreven —:

a. de Nederlander, die na 1 Januari van het jaar, waarin hij 19 jaar oud wordt, en vóór 1 Januari van het jaar, waarin hij 25 jaar oud wordt, zijn woonplaats in Europa heeft gevestigd of wiens wettige vertegenwoordiger in dat tijdvak zijn woonplaats in Europa heeft gevestigd;

b. hij, die in bedoeld tijdvak Nederlander of opnieuw Nederlander is geworden, indien hij of zijn wettige vertegenwoordiger in Europa woonplaats heeft;

c. de niet-Nederlander, die in bedoeld tijdvak ingezetene of opnieuw ingezetene is geworden;

d. de ingezetene, niet-Nederlander, die in bedoeld tijdvak ophoudt te behooren tot een Staat, als bedoeld in art. 6, tweede lid.

2. Met betrekking tot het bepaalde onder c geldt art. 6, tweede lid.

Woonplaats
in Europa.
Leeftijdsgrens.

1. M. v. T.: Art. 7 stemt overeen met de eerste twee leden van art. 17 der Militiewet, behoudens afwijking in den vorm en voorts met dit verschil, dat, evenals in art. 6, hier van Europa wordt gesproken en dat de leeftijdsgrens voor de inschrijvingsplichtigheid is verhoogd. Voor deze verhooging pleit o. a. de omstandigheid, dat het, ook met het oog op het uitstel van eerste oefening, dat velen op hun verzoek ontvangen, en met het oog op gevallen, waarin tijdelijke vrijstelling niet in definitieve vrijstelling overgaat — in welke gevallen de eerste oefening later dan den gewonen tijd wordt vervuld — geacht moet worden geen overwegend bezwaar op te leveren ook hen, die enkele jaren na het normale lichtingsjaar in omstandigheden geraken, die grond voor inschrijvingsplicht opleveren, nog aan oefening te onderwerpen.

Aanname
artikel.

2. Art. 7 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Artikel 8.

Aangifte ter
inschrijving.

1. Behoudens de door Ons vast te stellen uitzonderingen geschiedt de inschrijving voor den dienstplicht op aangifte bij den burgemeester der door Ons aan te wijzen gemeente.

2. De aangifte geschiedt door den in te schrijven persoon zelf of bij verhindering door zijn wettigen vertegenwoordiger; zij kan geschieden door tussenkomst van een daartoe schriftelijk gemachtigde.

3. De aangifte geschiedt:

a. voor zooveel betreft de ingevolge art. 6 in te schrijven personen, in de maand Januari van het jaar, waarin zij 19 jaar oud worden;

b. voor zooveel betreft de ingevolge art. 7 in te schrijven personen, binnen dertig dagen na den dag, waarop het in dat artikel bepaalde op hen van toepassing is geworden.

1. M. v. T.: Art. 8 laat aanwijzing van de gemeente, waar de inschrijving moet geschieden, thans opgenomen in art. 14 der Militiewet, over aan de Kroon.

Voor het overige regelt het ontwerp-artikel de aangifte ter inschrijving, ten aanzien waarvan het in hoofdzaak overeenkomt met art. 15 der Militiewet.

Uitzonde-
ringen.

Uitzonderingen, als in het eerste lid bedoeld, zullen worden gemaakt ten aanzien van vrijwillig dienende militairen, verpleegden in krankzinnigengestichten, enz. Hun inschrijving zal geheel langs administratieve weg worden bevorderd. Ten deele in de strafbepaling, opgenomen in art. 46, eerste lid, c, ligt een waarborg

voor nakoming van de verplichtingen, welke in de uitvoeringsvoorschriften zullen worden neergelegd tot het verkrijgen van de opgaven, die voor de inschrijving van de hierbedoelde personen noodig zijn (zie hierbij art. 16 Militiewet).

2. Art. 8 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming. Aanname-
artikel.

3. Nalatigheid ten aanzien van de in het tweede lid neergelegde verplichting is strafbaar gesteld in art. 46. Bij dat artikel is ook straf gesteld op het niet of niet naar waarheid verstrekken van opgaven, gevraagd in verband met deze wet. Nalatigheid.

4. De beteekenis van de uitdrukking „wettige vertegenwoordiger” is omschreven in art. 1, eerste lid, onder e. Wettige
vertegen-
woordiger.

Artikel 9.

1. Voor elke lichting wordt een afzonderlijk inschrijvingsregister gehouden. Inschrijvings-
register.

2. Behoudens de door Ons vast te stellen uitzonderingen geschiedt de inschrijving voor de lichting van het jaar, waarin de in te schrijven persoon 20 jaar oud wordt.

3. In geval van oorlog of oorlogsgevaar kan door Ons worden bepaald, dat de inschrijving voor een lichting een jaar wordt vervroegd, in welk geval ook de inlijving een jaar kan worden vervroegd. Ook kan de gelegenheid worden opengesteld, dat personen op hun verzoek een jaar eerder worden ingeschreven dan naar hun leeftijd zou moeten geschieden. Ten aanzien van de gevallen, in dit lid bedoeld, wordt in de artikelen 6, 7 en 8 voor „19 jaar” gelezen: „18 jaar”.

4. Het inschrijvingsregister wordt met een daaruit opgemaakt alphabetisch register gedurende tien dagen op de secretarie der gemeente voor een ieder ter inzage gelegd. Tegen deze registers kan binnen dien tijd bij een met redenen omkleed verzoekschrift bezwaar worden ingebracht. Het verzoekschrift wordt ingediend bij den burgemeester der daarbij betrokken gemeente. Deze zendt het aan den commissaris der koningin, die beslist bij een met redenen omkleed besluit.

5. Zoodra de tijd, gedurende welken de registers ter inzage hebben gelegen, is verstreken of, indien bezwaar is ingebracht, zoodra daaromtrent uitspraak is gedaan, worden zij geacht voorgoed te zijn vastgesteld, behoudens het bepaalde in het volgend lid.

6. Van het inschrijvingsregister en, zoo noodig, mede van het alphabetisch register, wordt afgevoerd de ingeschrevene, omtrent wien vóór den dag, waarop de loting aanvangt, is gebleken, dat hij:

- a. is overleden;
- b. heeft opgehouden Nederlander te zijn en ook geen ingezetene is;
- c. als niet-Nederlander heeft opgehouden ingezetene te zijn;
- d. verkeert in het geval, in art. 6, tweede lid, vermeld;
- e. terecht in een andere gemeente is ingeschreven.

1. M. v. T.: Art. 9 vervult de plaats, in de Militiewet ingenomen door de artt. 18, 19 en 20, doch laat het een en ander van hetgeen deze artikelen bevatten over aan regeling bij Koninklijk besluit.

Waar het tweede lid spreekt van uitzonderingen, valt te denken aan gevallen

als het ontdekken van verzuim van inschrijving nadat het register, waarin 's mans naam naar den gewonen regel had behooren voor te komen, is gesloten. Dergelijke gevallen kan men thans vermeld vinden in art. 19, tweede lid, der Militiewet.

Het derde lid heeft een tweeledig doel: het dient om het voor het geval van oorlog of oorlogsgevaar mogelijk te maken de inschrijving en, zoo noodig, ook de inlijving van een lichter een jaar te vervroegen, en om aan inschrijvingsplichtigen, die er prijs op stellen, toe te staan zich van hun eventueelen dienstplicht, in het bijzonder wat de eerste oefening betreft, een jaar eerder te kwijten dan naar de gewone regelen zou moeten geschieden. Tot dit laatste — dat niet tot tijden van oorlog of oorlogsgevaar is beperkt — zal alleen vergunning worden verleend, indien fysieke geschiktheid en lichamelijke geoefendheid de bezwaren, welke in het algemeen aan vervroegde inlijving kleven, te niet doen.

Kaarten-
stelsel.

2. V. V.: Sommige leden, die er op wezen, dat een kaartsysteem hier goede diensten zou kunnen bewijzen, terwijl tóch het inschrijvingsregister in den vorm, waarin dit thans bestaat, niet kan worden gemist, stelden de vraag, of het niet gewenscht is, te bepalen, dat naast het register, in het eerste lid van dit artikel bedoeld, een kaartregister moet worden aangehouden. Het in het vierde lid van het artikel genoemde alphabetische register zou dan achterwege kunnen blijven.

3. M. v. A.: Aan het kaartenstelsel wordt aandacht gewijd bij de samenstelling van de uitvoeringsvoorschriften. Een alphabetisch register kan niet worden gemist, vooral niet met het oog op de loting.

Verandering
ontwerp-art.

4. In het wetsontwerp stond oorspronkelijk in het vierde lid, eersten volzin, voor „gelegd”: „nedergelegd”. De verandering had plaats bij de nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de M. v. A. Deze memorie vermeldde omtrent de verandering:

„Ter inzage leggen” schijnt meer gangbaar dan „ter inzage nederleggen”.

Aanname
artikel.

5. Art. 9 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

HOOFDSTUK III.

Keuring.

Artikel 10.

Redenen van
ongeschiktheid.

1. De geschiktheid of ongeschiktheid voor den dienst in verband met lichaamslengte of met ziekten en gebreken wordt beoordeeld naar door Ons te stellen regelen.

2. De uitspraak omtrent geschiktheid of ongeschiktheid geschiedt in het algemeen door keuringsraden en herkeuringsraden.

3. De uitspraken van deze raden worden in het openbaar medege-deeld.

1. In het advies van den Raad van Defensie is het volgende opgemerkt:

In verband met de invoering van het in het tweede lid van art. 12 nader omschreven nieuwe begrip: tijdelijke ongeschiktheid, wordt het noodzakelijk geacht dit beginsel ook vast te leggen in het eerste lid van art. 10, bijvoorbeeld door het bijvoegen van de woorden: „tijdelijke ongeschiktheid” tusschen de woorden „geschiktheid” en „of” in den eersten regel.

De Regeering heeft bij deze opmerking aangeteekend:

Een dergelijke aanvulling wordt niet noodig geacht, daar het woord „ongeschiktheid” op zich zelf niet uitsluitend definitieve ongeschiktheid omvat.

2. M. v. T.: De eerste twee leden treden in de plaats van art. 58 der Militiewet. Het derde lid komt overeen met art. 57, vierde lid, dier wet. Zooals uit het eerste lid blijkt, zal in de daarin bedoelde regelen ook vaststelling van de vereischte minimum-lengte worden opgenomen. De samenstelling van keurings- en herkeuringsraad, de wijze, waarop de uitspraken tot stand komen, de tijd van zitting enz. zijn onderwerpen, die eveneens bij Koninklijk besluit geregeld zullen kunnen worden.

Tijdelijke
ongeschiktheid.

Het eerste lid spreekt van geschiktheid of ongeschiktheid „in verband met lichaams-lengte of met ziekten en gebreken”, daar de geschiktheid ook afhankelijk is van eigenschappen van zedelijken aard; deze zijn behandeld in het hoofdstuk over de uitsluiting (art. 23).

Bij den tegenwoordigen toestand wordt elk jaar een aantal personen afgekeurd, te wier aanzien kans bestaat, dat de reden van hun ongeschiktheid niet van blijvenden aard is. Dit doet zich inzonderheid voor met personen, die op 19-jarigen leeftijd nog in den groei zijn en wier gebrek bestaat in onvoldoende lichaamsontwikkeling, uit de kracht gegroeid zijn of iets dergelijks. Het ligt in de bedoeling een zoodanige regeling te treffen, dat in zulke gevallen de definitieve beslissing omtrent de geschiktheid een jaar kan worden uitgesteld. Hiermede houdt verband de verplichting, neergelegd in art. 12, tweede lid.

De keuringsraden zullen, evenals thans, worden belast met het verrichten van de keuring van ingeschrevenen, die nog niet hebben geloot. De voorged-ongeschikthebenvonden zullen dan niet aan de loting behoeven deel te nemen.

Taak
keurings-
raden.

Het tweede lid draagt de uitspraak omtrent geschiktheid slechts „in het algemeen” aan keurings- en herkeuringsraden op, omdat zoodanige uitspraak soms ook noodig is ten aanzien van reeds ingelijfde personen en in dat geval is de militaire geneeskundige dienst in den regel meer geschikt tot het nemen van de beslissing. Echter zal nader kunnen worden overwogen, voor ingelijfden, die alleen in geval van oorlog enz. kunnen worden opgeroepen, de gelegenheid open te stellen om, wanneer zij meenen ongeschikt te zijn geworden, zich bij den keuringsraad aan een onderzoek te onderwerpen.

3. V. V.: Verschillende leden waren van oordeel, dat de lichaamslengte, welke men moet hebben om niet op grond daarvan ongeschikt voor den dienst te worden verklaard, evenals thans het geval is, in de wet zelve behoort te worden vastgesteld.

Lengte.

4. M. v. A.: Vermelding van de vereischte minimum-lengte is in het wetsontwerp achterwege gelaten, omdat vaststelling van deze lengte geacht werd beter in een Koninklijk besluit thuis te behooren, wanneer ook de aanwijzing van de ziekten en gebreken, welke ongeschiktheid medebrengen, aan de Kroon wordt overgelaten.

Het denkbeeld is in overweging om hen, die bij de eerste keuring slechts weinig beneden de minimum-maat zijn, tijdelijk ongeschikt te doen verklaren. Werd de minimum-lengte bij de wet vastgesteld, dan zou dus bij verwezenlijking van bedoeld denkbeeld de bepaling meer uitgebreid dienen te zijn dan de tegenwoordige. Ook dit is een reden om aan regeling bij Koninklijk besluit de voorkeur te geven.

5. Art. 10 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Aanname
artikel.

Artikel 11.

1. Een nieuw geneeskundig onderzoek van een ingeschrevene, omtrent wien door den keuringsraad uitspraak is gedaan, kan binnen tien dagen — te rekenen van den dag, waarop de uitspraak in het openbaar is medegedeeld — worden aangevraagd door den ingeschrevene, wien de uitspraak geldt, door elk der overige voor de gemeente ingeschreven personen of door den wettigen vertegenwoordiger.

Herkeuring.

2. De aanvraag moet op aannemelijke in het verzoekschrift omschreven gronden berusten.

3. De aanvrager dient het verzoekschrift in bij den burgemeester der gemeente, waar de persoon, wien de uitspraak geldt, voor den dienstplicht ingeschreven is. De burgemeester zendt het verzoekschrift aan den herkeuringsraad, die omtrent de aanvraag beslist.

4. Verschijnt de ingeschrevene niet voor den herkeuringsraad, dan wordt de aanvraag, indien zij is gedaan door den ingeschrevene, wien de uitspraak geldt, of door zijn wettigen vertegenwoordiger, als vervallen beschouwd, behoudens de door Ons vast te stellen uitzonderingen.

5. Indien het vanwege den herkeuringsraad te houden onderzoek niet mocht kunnen plaats hebben, wordt de ingeschrevene voor geschikt gehouden.

1. M. v. T.: Art. 11 is een samenvatting van de bepalingen, vervat in art. 61 en art. 46, vierde lid, der Militiewet.

Geen
herkeurings-
plicht.

Een verplichting tot verschijning voor den herkeuringsraad — op den voet van art. 46, tweede lid, der Militiewet — is achterwege gelaten. Voor zoodanige verplichting toch zou slechts aanleiding zijn in het uitzonderingsgeval, dat herkeuring wordt gevraagd van iemand, die afgekeurd is, doch voor dit geval zal van de bepaling van het vijfde lid — o. a. meebrengende, dat de niet-verschijnende, die wel zou kunnen verschijnen, voor geschikt wordt gehouden — voldoende aandrang op den ingeschrevene uitgaan om aan de oproeping voor den herkeuringsraad gevolg te geven.

Aanname-
artikel.

2. Art. 11 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Wettige
vertegen-
woordiger.

3. De beteekenis van de uitdrukking „wettige vertegenwoordiger” is omschreven in art. 1, eerste lid, onder e.

Artikel 12.

Keurings-
plicht.

1. Behoudens de door Ons vast te stellen uitzonderingen is ieder ingeschrevene verplicht zich te onderwerpen aan een onderzoek omtrent zijn geschiktheid voor den dienst en daartoe te verschijnen op plaats en tijd, welke hem worden aangewezen.

2. Op den ingeschrevene, die tijdelijk ongeschikt wordt verklaard, rust de in het vorig lid omschreven verplichting nogmaals in het jaar, volgende op dat, waarin deze uitspraak geschiedde.

Uitzonde-
ringen.

1. M. v. T.: „Alleen het meest belangrijke is uit art. 59 der Militiewet overgenomen. Krachtens den aanhef van het eerste lid zullen van den keuringsplicht worden uitgezonderd groepen van personen, als vermeld in het tweede lid van genoemd art. 59. Voor vrijgestelden en uitgesloten, die in het eerste lid van dat artikel zijn uitgezonderd, zal de uitzondering in het algemeen niet worden gehandhaafd om de redenen, uiteengezet in § 5 der algemeene beschouwingen.

Het voor het geval van tijdelijke afkeuring opgenomen tweede lid vindt zijn verklaring reeds in de toelichting van art. 10.”

Keuring vóór
vrijstelling.

In de hierboven aangehaalde § 5 komt met betrekking tot de keuring het volgende voor:

„De regeling van de keuring gaat — in tegenstelling met de bestaande wet — aan die van de vrijstelling vooraf in verband met de bedoeling om in het algemeen dezelfde volgorde in acht te nemen bij het houden van de keuring en het verleenen

van de vrijstellingen. Dat bij de bestaande wet de keuring volgt op het verleen van de meeste vrijstellingen, houdt verband met de bepaling, volgens welke de vrijgestelden zich niet aan de keuring behoeven te onderwerpen. Dit laatste kan echter niet worden bestendigd, daar in geval van oorlog enz. ook de vrijgestelden tot dienst kunnen worden geroepen; het is van groot belang, dat indien oproeping van deze personen zou moeten plaats hebben, niet eerst — zooals in de mobilisatie-jaren met duizenden landstormplichtigen is moeten geschieden — een algemeene keuring van hen behoeft te worden gehouden. Bovendien is keuring ook van degenen, die voor vrijstelling in aanmerking kunnen komen, wenschelijk, omdat hiermede voor een groot deel kan worden vermeden het aanvragen van vrijstelling door personen, die later zouden blijken ongeschikt te zijn. In het bijzonder is dit van beteekenis ten aanzien van tijdelijke vrijstellingen, daar deze in den regel periodiek nieuwe vrijstellingsaanvragen ten gevolge hebben. Brengt het achterwege blijven van nuttelooze vrijstellingsaanvragen het besparen van moeite door belanghebbenden met zich, niet minder zal het een voordeel opleveren voor de administratie."

2. Art. 12 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming. Aannemings
artikel.

3. Nalatigheid ten aanzien van een der in art. 12 neergelegde verplichtingen is strafbaar gesteld in art. 46. Bovendien is bij dat artikel straf gesteld op het niet of niet naar waarheid verstrekken van opgaven, gevraagd in verband met deze wet. Daartoe zijn ook te rekenen de opgaven, die bij de keuring worden gevraagd ten behoeve van de indeeling. Nalatigheid.

Artikel 13.

Elke voor het onderzoek van ingeschrevenen opgeroepen geneeskundige is verplicht de hem door den voorzitter van den keurings- of van den herkeuringsraad opgedragen werkzaamheden te verrichten. Ver-
plichtingen
genees-
kundigen.

1. M. v. T.: Art. 13 is van nagenoeg gelijke strekking als art. 55, vijfde lid, der Militiewet. Van een eed of belofte is gezweven, omdat deze niet noodig wordt geacht. Voorts zijn achterwege gelaten de aan het slot van genoemde bepaling der Militiewet voorkomende woorden „op den tijd en de plaats, hem door den voorzitter van den raad bekendgemaakt”; in de verplichting van den geneeskundige om de hem opgedragen werkzaamheden te verrichten ligt reeds opgesloten, dat hij ook in acht moet nemen wat bij de verstrekte opdracht omtrent tijd en plaats wordt aangegeven. Eed.

Doordat de bepaling spreekt van „elke” geneeskundige, is zij ook van toepassing op militaire geneeskundigen. Wel zouden dezen ook zonder een bepaling als de hierbedoelde kunnen worden verplicht tot het vervullen van een opdracht o. a. als deskundige bij een keuringsraad, maar niettemin schijnt het — vooral nu de samenstelling van den keuringsraad niet in de ontworpen wet is geregeld — raadzaam niet uitdrukkelijk van enkel burger-geneeskundigen te spreken. Ook militaire
genees-
kundigen.

2. Art. 13 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming. Aannemings
artikel.

3. Het niet voldoen aan een oproeping, krachtens art. 13 gedaan, is strafbaar krachtens art. 192 of art. 444 van het Wetboek van Strafrecht. Deze artikelen luiden: Nalatigheid.

Art. 192: „Hij die, wettelijk als getuige, als deskundige of als tolk opgeroepen, opzettelijk niet voldoet aan eenige wettelijke verplichting die hij als zoodanig te vervullen heeft, wordt gestraft:

- 1°. in strafzaken met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden;
 2°. in andere zaken met gevangenisstraf van ten hoogste vier maanden."

Art. 444: „Hij die, wettelijk als getuige, als deskundige of als tolk opgeroepen, wederrechtelijk wegblijft, wordt gestraft met geldboete van ten hoogste zestig gulden."

Geschiedenis
van de
bepaling.

4. Een verplichting, als in art. 13 neergelegd, is voor het eerst opgenomen in de Militiewet 1901. Deze opneming geschiedde naar aanleiding van een arrest van den Hoogen Raad van 30 October 1899 (*Weekblad van het Recht* no. 7350). Op de toen in het leven geroepen bepalingen hebben betrekking de „Gedrukte Stukken" van de Tweede Kamer, zitting 1899—1900, 95, nos. 5, 6 en 7.

Artikel 14.

Afkeuring
enz. door
bedrog.

1. Blijkt, dat iemand voorgoed ongeschikt is verklaard als gevolg van bedrog, dan wordt hij op last van den commissaris der koningin in de provincie, binnen welke hij was ingeschreven, opnieuw voor den dienstplicht ingeschreven, tenzij hij reeds heeft geloot, in welk geval hij op last van den minister weder wordt geplaatst in de verhouding tot den dienstplicht, waarin hij stond, toen hij ongeschikt werd verklaard.

2. Art. 21 is hierbij van toepassing.

1. M. v. T.: De mogelijkheid, dat een gekeurd wordende persoon de keurende geneeskundigen om den tuin zou kunnen leiden, althans in die mate, dat dit van invloed zou kunnen zijn op hun oordeel omtrent geschiktheid of ongeschiktheid, moge uiterst gering zijn, geheel en al uitgesloten is zij niet. Men denke b.v. aan de gebeurlijkheid, dat een gebrek moeilijk kan worden waargenomen en dat de geneeskundigen zich bij het vormen van hun oordeel zouden laten beïnvloeden door overgelegde valsche verklaringen.

Het is daarom wenschelijk, dat de wet een middel biedt om, afgescheiden van de toepassing van de strafwet, dengeen, die aan bedriegerij zijn afkeuring heeft te danken, het hiermede beoogde voordeel weer te ontnemen. Wellicht zal van zulk een middel ook deze gunstige invloed kunnen uitgaan, dat de te keuren personen of hun verwanten zich minder gemakkelijk zullen laten bewegen om in te gaan op voorspiegelingen van menschen, die beweren de afkeuring te kunnen bewerken.

Het artikel is zoodanig ingekleed, dat het van toepassing zal zijn ook als het bedrog is gepleegd door een ander dan den gekeurden persoon zelf. Ja, zelfs indien keurende geneeskundigen zich tot knoeierij mochten hebben geleend, zou de bepaling van toepassing zijn.

De maatregel slaat echter niet op gevallen, waarin twijfel aan de juistheid van een ongeschikt-verklaring mocht rijzen, zonder dat bedrog in het spel is, en evenmin op gevallen, waarin wel bedrog heeft plaats gehad, maar de afkeuring ook afgescheiden hiervan zou zijn geschied.

Het artikel heeft betrekking niet alleen op uitspraken van den keurings- of den herkeuringsraad, maar evenzeer op ongeschiktverklaringen, die na de inlijving plaats hebben vanwege den militairen geneeskundigen dienst en tot ontslag uit den dienst (art. 44, eerste lid, a) hebben geleid. Doet een geval, als in het artikel omschreven, zich voor met een aldus ontslagen persoon, dan zal hij alzoo weer in dienst gesteld kunnen worden.

Veranderingen
ontwerp-
art.

2. In het wetsontwerp kwam oorspronkelijk in het eerste lid het woord „voorgoed" niet voor en stond in de plaats van „heeft geloot": „ter in-

lijving bestemd of ingelijfd is geweest". De veranderingen hadden plaats bij de nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de M. v. A. Deze memorie vermeldde omtrent de veranderingen het volgende:

"Hij, die vóór de loting tijdelijk ongeschikt is verklaard, neemt niettemin deel aan de loting (zie art. 24). Zou hij in een geval, als in art. 14 bedoeld, worden teruggeplaatst „in de verhouding tot den dienstplicht, waarin hij stond, toen hij ongeschikt werd verklaard", dan zou hij als een niet geloot hebbend persoon beschouwd moeten worden. Er is echter geen reden in zulk een geval den uitslag van de loting te niet te doen. Het verdient daarom de voorkeur, het artikel enkel van toepassing te doen zijn op een voorgoed-ongeschikt-verklaarde. Blijkt een tijdelijk-ongeschikt-verklaring het gevolg van bedrog te zijn, dan kan met hetgeen daaromtrent aan het licht is gekomen rekening worden gehouden bij het nieuwe onderzoek, bedoeld in art. 12, tweede lid.

De woorden „ter inlijving bestemd of ingelijfd is geweest" zijn vervangen door „heeft geloot", omdat de ontworpen wet de mogelijkheid niet uitsluit, dat een uitspraak omtrent geschiktheid geschiedt tusschen de loting en de aanwijzing voor inlijving."

3. Art. 14 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming. Aanname
artikel.

4. Art. 206 van het Wetboek van Strafrecht, zooals het is gewijzigd bij de wet van 17 Juni 1918 (*Staatsblad* no. 397), luidt als volgt: Ongeschikt
maken.

„Met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren wordt gestraft:

1°. hij die zich opzettelijk voor den dienst bij de krijgsmacht ongeschikt maakt of laat maken;

2°. hij die een ander op diens verzoek opzettelijk voor dien dienst ongeschikt maakt.

Indien in het laatste geval het feit den dood ten gevolge heeft, wordt gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren opgelegd."

Voor zooveel militairen betreft, is het zich opzettelijk ongeschikt maken of laten maken strafbaar gesteld bij de artt. 101 en 131 van het Wetboek van Militair Strafrecht (*Staatsblad* 1921, no. 1352).

HOOFDSTUK IV.

Vrijstelling.

Artikel 15.

1. Vrijstelling van den dienstplicht wordt verleend wegens:

a. broederdienst;

b. kostwinnerschap;

c. persoonlijke onmisbaarheid;

d. het bekleeden van een geestelijk of een godsdienstig-menschlievend ambt of opleiding tot zoodanig ambt;

e. verdrag;

f. aanwezigheid van een bijzonder geval.

2. Het verleenen van vrijstelling geschiedt:

voor zooveel betreft de onder a genoemde redenen, door gedeputeerde staten of, in geval van beroep, door Ons;

voor zooveel betreft de overige redenen, door den minister of, in geval van beroep, door Ons.

3. De vrijstelling om de redenen, genoemd onder a, wordt voorloopig verleend, indien de beslissing vóór de loting plaats heeft en van het getal Redenen van
vrijstelling.

Wie vrijstel-
ling verleent.

Duur der
vrijstelling.

broeders de helft of, is het getal oneven, de kleinste helft nog niet heeft gediend, noch tot gewoon dienstplichtige bestemd is; in alle andere gevallen wordt zij voorgoed verleend. De vrijstelling om een der redenen, genoemd onder *b*, *c* en *d*, wordt aanvankelijk een of meermalen voor een bepaalden duur verleend; blijkt de grond voor de vrijstelling, nadat deze reeds voor een gezamenlijken duur van ten minste vier jaren is verleend, ook bij de daarna te nemen beslissing nog aanwezig, dan wordt de vrijstelling voorgoed verleend, behoudens het geval, voorzien in den tweeden volzin van het vijfde lid. De vrijstelling om een der redenen, genoemd onder *e* en *f*, wordt hetzij voorgoed, hetzij voor een bepaalden duur verleend.

4. De vrijstelling om een der redenen, genoemd onder *a*, *b* en *c*, geldt niet in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden, om het even of zij voorgoed, voorloopig of voor een bepaalden duur is verleend. Voor zoover dit bij het verleenen van de vrijstelling wordt bepaald, is hetzelfde van toepassing ten aanzien van de vrijstelling om de reden, genoemd onder *f*.

5. De tijdelijke vrijstelling om een der redenen, genoemd onder *b* en *c*, kan door degeen, die haar verleende, worden ingetrokken, indien blijkt, dat de grond voor de vrijstelling niet meer bestaat. De vrijstelling om de reden, genoemd onder *d*, houdt op te gelden, zoodra de vrijgestelde ophoudt te verkeerren in een geval, als onder *d* is bedoeld.

Veranderingen
ontwerp-
artikel.

1. In het wetsontwerp, zooals het werd ingediend:

luidde de slotbepaling van het tweede lid: „*voor zooveel betreft de overige redenen, door een door Ons in te stellen commissie of, in geval van beroep, door Ons*”;

luidde de eerste volzin van het derde lid: „*De vrijstelling om de reden, genoemd onder a, wordt steeds voorgoed verleend, behoudens het bepaalde in art. 16, eerste lid, tweeden en derden volzin*”;

luidde de aanhef van den tweeden volzin van het vierde lid: „*Voor zoover de commissie dit bepaalt*”, en

kwam in het vijfde lid de tegenwoordige eerste volzin niet voor.

De genoemde slotbepaling van het tweede lid werd geschrapt door aanneming van een amendement-DRION. Bij de tweede lezing van het wetsontwerp werd een nieuwe slotbepaling opgenomen. Een en ander is hierna verder behandeld.

De overige veranderingen hadden plaats bij de nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de M. v. A. Alleen werden bij de tweede lezing van het wetsontwerp in den eersten volzin van het derde lid opgenomen de woorden „tot gewoon dienstplichtige” ter vervanging van de woorden „voor oefening in vredetijd”. De toelichting van de bij bedoelde nota van wijzigingen aangebrachte veranderingen is hierna vermeld.

Vervallen
redenen van
vrijstelling.

2. M. v. T.: *Eerste lid*. Het verschil met het eerste lid van art. 21 der Militiewet bestaat — behoudens eenige redactionele afwijking — alleen hierin, dat niet zijn opgenomen als redenen van vrijstelling „eigen vrijwillige dienst”, „aanwezigheid van in hetzelfde jaar geboren broeders of halfbroeders” en „woonplaats of toekomstige woonplaats in de koloniën of bezittingen des Rijks in andere wereldeelen”, terwijl twee redenen van vrijstelling zijn vermeld (de onder *c* en *e* genoemde), die in de Militiewet — art. 34 — zijn gerangschikt onder de „bijzondere gevallen”.

EIGEN VRIJWILLIGE DIENST. De toestand is onder de bestaande wetten aldus, Eigen dienst. dat de vrijwilliger bij het verlaten van den dienst tot den landstorm komt te behooren, zoodat de vrijstelling geen algeheel vrijdom van dienstplicht in zich sluit, maar voor een groot deel neerkomt op ontheffing van de verplichting om na het eindigen van de verbintenis nog een eerste oefening te vervullen en aan herhalingsoefeningen deel te nemen. Zoodanige ontheffing kan echter, voor zooveel daarvoor termen bestaan, ook op andere wijze worden geregeld (zie het laatste lid van art. 32 en van art. 33); ja, zelfs naast de huidige vrijstelling van den militiedienst kan zij niet worden gemist, daar niet aan alle vrijwillig dienenden vrijstelling van den militiedienst wordt verleend. Niet allen toch voldoen aan de voorwaarden, welke tot het verkrijgen van vrijstelling gesteld zijn. Men denke slechts aan het vereischte, dat de verbintenis vóór een bepaalden datum moet zijn ingegaan (art. 21, tweede lid, der Militiewet).

Voorts doet het zich meermalen voor, dat vrijwilligers om verschillende redenen, veelal in verband met de gelegenheid tot het verwerven van een burger-betrekking, verbreking van de verbintenis vragen. Daarbij wordt dan dikwijls de moeilijkheid gevoeld, dat men door inwilliging van het verzoek den vrijwilliger, die eenmaal op grond van den duur van de soms nog slechts kort te voren gesloten verbintenis van den militiedienst is vrijgesteld, geheel van zijn militaire verplichtingen onthef, behoudens den overgang naar den landstorm.

Bijzondere vermelding verdient nog de verbintenis voor opleiding voor den militair geneeskundigen of pharmaceutischen dienst of tot militair paardenarts. Om voor de hand liggende redenen kan de gelegenheid bezwaarlijk worden gemist om ontheffing van deze verbintenis te verleenen. Deze gelegenheid schept echter de mogelijkheid, dat sommigen zich verbinden zonder den ernstigen wil om later de positie te bekleeden, waarvoor zij worden opgeleid, maar alleen om vrijstelling van den dienst bij de militie te verkrijgen en om dan later het daarheen te leiden, dat zij — zij het ook met geldelijke opofferingen — van de verbintenis worden ontslagen.

Opheffing van de vrijstelling wegens eigen vrijwilligen dienst schijnt het beste middel om aan dergelijke bezwaren te gemoet te komen. Bij het eindigen van den duur der verbintenis en evenzoo bij het verbreken van of bij ontheffing uit de verbintenis komen dan op de gewezen vrijwilligers de gewone voor dienstplichtigen geldende verplichtingen te rusten, tenzij hun om de eene of andere reden, b.v. wegens broederdienst, vrijstelling van deze verplichtingen mocht zijn verleend of hun lotingsnummer hen niet voor bestemming voor oefening in vredestand in aanmerking heeft doen komen. Naar gelang van den als vrijwilliger vervulden dienst zullen zij echter na het vervallen van de verbintenis van de hier bedoelde verplichtingen kunnen worden vrijgesteld (zie hierbij art. 3, art. 32, zevende lid, art. 33, vijfde lid, en art. 34, derde lid).

IN HETZELFDE JAAR GEBOREN BROEDERS. Deze in de Militiewet voorkomende reden van vrijstelling hangt samen met de vrijstelling wegens broederdienst. Haar betekenis is vooral hierin gelegen, dat wanneer twee of meer broeders voor eenzelfde lichting worden ingeschreven, zij allen ter inlijving als dienstplichtige bestemd zouden kunnen worden, wat voor het gezin een zwaarder druk met zich kan brengen dan naar de voor broederdienst geldende regelen behoort te worden opgelegd. De gelegenheid om eerst den éénen broeder in dienst te laten treden om daarna den anderen alsnog vrijstelling te verleenen, sluit de huidige wet buiten, doch zal bij de nieuwe wet in het leven worden geroepen (zie hierbij ook de toelichting van art. 16). In verband hiermede is er geen aanleiding om voor dit geval een afzonderlijke reden van vrijstelling te handhaven. Voor zooveel nog behoefte bestaat aan eenige voorziening voor een dergelijk geval, is deze neergelegd in het over broederdienst handelende artikel (zie art. 16, laatste lid).

In hetzelfde jaar geboren broeders.

WOONPLAATS OF TOEKOMSTIGE WOONPLAATS IN DE KOLONIEN. In verband met de invoering van den dienstplicht in Nederlandsch-Indië en met de voorziening, neergelegd in art. 4, eerste lid, moet de vrijstelling, verbonden aan het wonen in

Woonplaats koloniën.

de koloniën, worden geacht haar reden van bestaan te hebben verloren. Buiten bedoelde voorziening vallen de in Nederland dienstplichtig geworden personen, die in Indië wonen, zonder daar dienstplichtig te zijn — b.v. in het uitzonderingsgeval, dat iemand in Indië is afgekeurd zonder voor den Nederlandschen dienstplicht ongeschikt te zijn — en degenen, die wonen in de West-Indische koloniën. Er is echter geen aanleiding gevonden, voor dezen de vrijstelling te handhaven.

In verband met een en ander is er ook geen reden voor het behoud van de vrijstelling wegens toekomstige woonplaats in de koloniën. Wanneer hij, die naar Indië gaat, daar zal moeten dienen, is het landsbelang en niet meer mede gebaat, hem in Nederland van den dienst vrij te stellen; integendeel, dat belang maakt het er wenschelijk, dat hij wordt geoefend vóór hij in Indië komt. Menigeen geeft er trouwens de voorkeur aan om de eerste oefening, die hij anders in Indië zou moeten vervullen, nog tijdens zijn verblijf in Nederland te volbrengen.¹⁾

Vrijstellingscolleges.

Tweede lid. De militieraad was oorspronkelijk een college, dat omtrent iederen ingeschrevene een uitspraak deed. Dit is veranderd bij de totstandkoming van de huidige Militiewet, die de keuring in eersten aanleg aan keuringsraden, de beslissing omtrent een tweetal redenen van vrijstelling aan de colleges van gedeputeerde staten heeft opgedragen en bij welke wet is gebroken met het stelsel, dat omtrent iederen ingeschrevene een uitspraak wordt gedaan. Van de thans aan den militieraad opgedragen werkzaamheden komen enkele geheel te vervallen, met name die betreffende vrijstelling wegens eigen vrijwilligen dienst en aanwezigheid van in hetzelfde jaar geboren broeders en die betreffende voorloopige uitsluiting. Wat de herkeuring betreft, is het meer doelmatig geacht deze op te dragen aan herkeuringsraden, samen te stellen geheel of ongeveer op den voet van de keuringsraden. Zoo zou er voor de militieraden — behalve de beslissing in de weinig talrijke zaken betreffende uitsluiting-voorgoed — alleen overblijven de behandeling van de zaken betreffende vrijstelling wegens broederdienst. Het is niet noodig geacht daarvoor dergelijke colleges te behouden. Gevoeglijk zal de uitspraak omtrent deze zaken aan gedeputeerde staten kunnen worden opgedragen, bij welk college thans de beslissing berust op ingediende bezwaren omtrent uitspraken van den militieraad betreffende vrijstelling en uitsluiting, zoomede de behandeling van een deel der aanvragen om vrijstelling van geestelijken en kostwinners. Zooals bij art. 16 kan blijken, zal het getal aanvragen om vrijstelling wegens broederdienst toenemen, maar zal te gelijk de regeling van de vrijstelling en daarmede ook de behandeling van de aanvragen een belangrijke vereenvoudiging ondergaan.²⁾

Omtrent vrijstelling wegens kostwinnerschap is de beslissing thans opgedragen ten deele aan de colleges van gedeputeerde staten en ten deele aan de Kroon. Is het op zich zelf een minder wenschelijke toestand, dat de beslissing, naar gelang van den tijd van het ontstaan der reden van vrijstelling, in verschillende handen ligt, van bijzondere beteekenis zijn hier: ten eerste de moeilijkheid om eenheid van beoordeeling te verkrijgen, wanneer de beslissing bij verschillende autoriteiten of colleges berust; ten tweede het nauwe verband met de kostwinnersvergoedingen. Dat de eenheid van opvatting te wenschen laat, is een gevolg hiervan, dat het niet mogelijk is den grond tot vrijstelling in de wet zoodanig te omschrijven, dat men, elk geval aan de omschrijving toetsende, dadelijk kan zien, of het er onder valt, ja dan neen. En wat het verband met de vergoedingen betreft, waaraan eenzelfde criterium ten grondslag ligt, dient zooveel mogelijk te worden buitengesloten, dat daarbij andere opvattingen worden gehuldigd dan bij de vrijstelling wegens kostwinnerschap. Dit alles en de bepaling, dat vergoeding alleen wordt toegekend, wanneer om redenen van dienstbelang geen vrijstelling wordt verleend (art. 38), maken het noodig de beslissing omtrent kostwinners te centraliseren. Bovendien

¹⁾ Wie een verplichte eerste oefening in Nederland heeft volbracht, behoeft in Indië niet opnieuw zoodanige oefening te vervullen (art. 30, vierde lid, Dienstplichtbesluit voor Ned. Indië, *Stbl.* 1917 no. 610).

²⁾ Door het invoeren van de onderscheiding tusschen voorloopige en definitieve vrijstelling bij de le nota van wijzigingen is de vereenvoudiging minder groot geworden dan naar de oorspronkelijke voorstellen het geval zou zijn geweest.

kan de zaak moeilijk in dien zin worden geregeld, dat het militaire departement er geheel buiten blijft, omdat, wanneer het personen geldt, die reeds dienstplichtig zijn geworden, dikwijls of het stamboek geraadpleegd moet worden of, hangende het onderzoek, verlof noodig blijkt of wel op een andere wijze dan door middel van vrijstelling geholpen kan worden (uitstel, overgang bij een andere ploeg, enz.). Daarom is het raadzaam geacht voor de beslissing in te stellen een commissie, die met de daarbij betrokken departementen in nauwe verbinding kan staan.

Ten aanzien van geestelijken en aanstaande geestelijken wordt eenzelfde wenschelijkheid gevoeld, zij het ook, dat de daarvoor geldende redenen niet geheel dezelfde zijn. Twijfelachtig zijn de zaken omtrent de vrijstelling van de hierbedoelde personen slechts bij uitzondering. Van groote beteekenis is het derhalve niet, welke autoriteit of welk college met de beslissing wordt belast. Echter is verband tusschen de beslissende autoriteit en het militaire departement ook hier wenschelijk, omdat meermaals het geval zich voordoet, dat iemand een geestelijke studie of een geestelijke roeping eerst volgt na reeds korteren of langeren tijd dienstplichtig te zijn. In dat geval is dikwijls moeilijk te ontgaan, dat het departement in de zaak wordt betrokken.

Worden voorts ook de overige, minder talrijke, vrijstellingszaken, met name die betreffende persoonlijke onmisbaarheid, verdragen en bijzondere gevallen, bij dezelfde commissie vereenigd, dan mag worden verwacht een doelmatige, niet omslachtige en eenvormige behandeling.

Het ligt in de bedoeling, het recht op vrijstelling niet te binden aan vaste tijdstippen, zooals thans gesteld zijn in art. 21, tweede lid, der Militiewet, zoodat vrijstelling wegens broederdienst ook nog na het jaar van inschrijving zal kunnen worden gevraagd, wanneer de broeder eerst na dat jaar den vereischten termijn van werkelijken dienst volbrengt. Door het verleen van uitsel van eerste oefening kan in een dergelijk geval worden voorkomen, dat ook de jongere broeder, in afwachting van de vrijstelling, in werkelijken dienst zou moeten treden.

Derde lid. Dit lid komt hoofdzakelijk met de bestaande regeling overeen, doch handhaaft niet den eisch, dat de duur van de tijdelijke vrijstelling steeds rond een jaar moet bedragen; van de desbetreffende bepaling zijn in de praktijk moeilijkheden ondervonden.

Vierde lid. Met uitzondering van de vrijstelling op grond van geestelijke studie enz. en verdragen, strekt de vrijstelling in feitelijken zin alleen om den belanghebbende te vrijwaren voor de gewone dienstvervulling (eerste oefening en vervolgoefeningen). Voor de vrijstelling in bijzondere gevallen (punt f) dient de gelegenheid te bestaan, al naar gelang van het geval, dat zich voordoet, de vrijstelling al of niet ook voor het geval van oorlog enz. te doen gelden.

Vijfde lid. Het komt voor, dat zij, die vrijstelling hebben wegens geestelijke studie enz., nog van studie- of levensrichting veranderen. Het verdient aanbeveling de vrijstelling dan, ook als zij reeds voorgoed is verleend, weder te doen vervallen. Echter maakt de leeftijd, dien de voorgoed-vrijgestelde heeft bereikt, het wenschelijk om zulk een persoon bij het eindigen van de vrijstelling te rangschikken onder hen, die alleen in geval van oorlog enz. tot het vervullen van werkelijken dienst kunnen worden opgeroepen.

3. V. V.: Van verschillende zijden werd op opneming van gemoedsbezwaren onder de in het eerste lid van dit artikel genoemde redenen van vrijstelling aangedrongen.

Eenige leden wezen daarbij op Rusland en Zweden, in welke landen een dergelijke regeling reeds is tot stand gekomen. Zij stelden de vraag, welk het oordeel der Regeering is over de adviezen, welke haar te dezer zake hebben bereikt.

Andere leden meenden er op te moeten wijzen, dat bij de regeling dezer materie op den voorgrond dient te worden gesteld, dat alleen zij, die blijk geven werkelijk zeer ernstige gemoedsbezwaren tegen den militairen dienst te hebben, een vrijstelling als de hierbedoelde zullen mogen genieten en dat aan een zoodanige vrijstelling in geen geval persoonlijk of materieel voordeel mag zijn verbonden. De wegens gemoedsbezwaren vrijgestelden zouden, naar deze leden meenden, het best bij

Voor recht op vrijstelling geen vaste tijdstippen.

Duur tijdel. vrijstelling.

Omvang vrijstelling.

Vervallen grond tot vrijstelling.

Gemoedsbezwaren.

een of ander economisch werk, zooals bijv. de landontginning in Drenthe, werkzaam kunnen worden gesteld.

Sommige leden achten het gewenscht, dat zij, die ter zake van gemoedsbezwaren van den militairen dienst worden vrijgesteld, in elk geval tot een langeren diensttijd verplicht zullen worden dan zij, die op de gewone wijze hun dienstplicht vervullen.

Kostwinners. Tegen de sub *b* genoemde reden van vrijstelling hadden verscheidene leden ernstig bezwaar. Zij waren van oordeel, dat kostwinnerschap een grond behoort te zijn voor het verschaffen van een geldelijke tegemoetkoming aan hen, wier inkomen ten gevolge van den militairen dienst van den kostwinner vermindering ondergaat, doch dat deze nimmer tot vrijstelling van dien dienst mag leiden. Wordt kostwinnerschap, gelijk in het ontwerp geschiedt, tot een reden van vrijstelling gemaakt, dan zal onze weermacht naar sommige dezer leden opmerkten, hoe langer hoe verder komen af te staan van het „nationale” leger, hetwelk naar hunne meening als ideaal moet worden gesteld. Andere van de hierbedoelde leden vreesden van de voorgestelde vrijstelling wegens kostwinnerschap vooral het ontstaan van een klasse-leger met alle gevaren, welke daaraan zijn verbonden.

Van andere zijde werden de aangevoerde bezwaren echter niet gegrond geacht. Van deze zijde werd er op gewezen, dat zij, die wegens kostwinnerschap worden vrijgesteld, niet geoefend, doch wel ingelijfd worden. Van een verdere afwijking van het ideaal „een nationaal leger” achtte men op grond hiervan geen sprake, en de vrees voor het ontstaan van een klasse-leger noemde men om dezelfde reden ongerechtvaardigd. De leden, die deze opmerkingen maakten, waren integendeel van oordeel, dat de hierbedoelde vrijstelling, welke uiteraard een zeer gunstige werking op den post „kostwinnersvergoedingen” heeft, alle toejuiching verdient.

Geestelijken. Ook de sub *d* genoemde reden van vrijstelling ontmoette bij verschillende leden ernstige bedenking. Het leger — aldus deze leden —, en bijgevolg ook de militaire dienst, is of als een goede of als een verwerpelijke instelling te beschouwen. Is het eerste het geval, dan bestaat er alle reden voor de opvatting, dat de geestelijken en bedienaren van den godsdienst, alsmede zij, die als zoodanig worden opgeleid, ook in dit goede voorgaan; en is het laatste het geval, dan mag niemand tot den militairen dienst worden verplicht en dient het leger te worden afgeschaft.

Verscheidene andere leden daarentegen achten de hierbedoelde vrijstelling zeer gewenscht. De beschouwing van hen, die hierboven aan het woord waren, noemden deze leden juist, doch niet volledig. Daarbij toch wordt over het hoofd gezien, dat de geestelijken en bedienaren van den godsdienst, reeds in normale omstandigheden, doch vooral ook in moeilijke tijden, gelijk b.v. in tijd van oorlog, in hunne parochiën en gemeenten niet kunnen worden gemist. En juist hierin moet de rechtvaardiging van de vrijstelling van deze personen worden gezocht. Dat deze reden alleen geldt voor de geestelijken en bedienaren van den godsdienst zelf, en niet ook voor hen, die als zoodanig worden opgeleid, konden de hier aan het woord zijnde leden niet ontkennen. Zij zouden er zich dan ook mede kunnen vereenigen, dat de vrijstelling tot de eerstgenoemden werd beperkt, al meenden zij niet te mogen nalaten er op te wijzen, dat een dergelijke beperking, welke er toe zou leiden, dat velen zouden moeten worden geoefend, die later toch wederom van den dienst zouden worden vrijgesteld, niet geheel zonder financiële bezwaren schijnt.

Verscheidene leden konden zich met de opvatting van hen, die hierboven in de laatste plaats aan het woord waren, over het algemeen zeer goed vereenigen. Zij zouden echter ook tegen de opheffing der vrijstelling van hen, die tot geestelijke worden opgeleid, ernstig bezwaar moeten maken.

Vrijstellingscommissies. Het in het tweede lid van het artikel bepaalde gaf sommigen leden aanleiding tot de opmerking, dat het gewenscht ware, dat voor het verleen van vrijstelling wegens de in het eerste lid sub *b*—f genoemde redenen in elke provincie een commissie werd ingesteld.

Gemoedsbezwaren.

4. M. v. A.: De Regeering heeft geen adviezen ontvangen omtrent de wette-

lijke regeling voor dienstweigeraars in Rusland.¹⁾ Wel heeft zij kennis genomen van de wetgeving, die te dien aanzien bestaat in Denemarken en Zweden en de voorbereiding eener regeling in Noorwegen.

In Denemarken is ten aanzien van het dienstweigeringsvraagstuk een regeling getroffen bij de wet van 13 December 1917, in Zweden bij de wet van 21 Mei 1920, die op 1 Januari 1921 is ingevoerd.

De wetgever in beide landen is uitgegaan van het beginsel, dat alleen zij, die godsdienstige of op ethische en moreele overtuiging steunende bezwaren hebben, van den dienst kunnen worden vrijgesteld; dezen zijn echter verplicht arbeid ten behoeve van den Staat te verrichten. Dienstplichtigen, die uit politieke overwegingen weigeren militairen dienst te verrichten, worden als dienstweigeraars beschouwd en als zoodanig gestraft.

Het wetsontwerp in Noorwegen heeft zijn ontstaan te danken aan de toeneming van het aantal dienstweigeraars (van 54 in 1908 tot 306 in 1920). Bij dit ontwerp worden ook alleen die dienstweigeraars van dienst vrijgesteld, wier bezwaren van zuiver religieus aard zijn, of die het met hun geweten in strijd achten om militairen dienst te verrichten; zij, die een beroep doen op politieke overtuiging, worden niet vrijgesteld. De van militairen dienst vrijgestellten moeten arbeid voor den Staat verrichten.

Uit het bovenstaande blijkt, dat de wetgever in evengenoemde landen zich op hetzelfde standpunt plaatst als is ingenomen door den toenmaligen Minister de JONGE in zijn legerorder 1918 A no. 56, alleen met dit verschil, dat in Denemarken en de andere landen algeheele vrijstelling van den militairen dienst mogelijk is en bij ons alleen vrijstelling van dienst, die gericht is op het dooden van den evenmenschen.

De Regeering ontkent niet, dat er een verschil bestaat en zou dan ook geen bezwaar maken om een regeling in de wet vast te leggen, waarbij zij, die vallen onder evengenoemde legerorder, geheel en al van dienst worden vrijgesteld, onder verplichting om arbeid voor den Staat te verrichten, doch zij acht deze regeling niet noodig, omdat het aantal dienstweigeraars steeds afneemt, zoodat thans slechts een vijfde op de wettelijke regeling een beroep zou kunnen doen om van militairen dienst vrijgesteld te worden.

Niet uit het oog moet worden verloren, dat een wettelijke regeling, als bovenbedoeld, vele bezwaren met zich brengt, omdat, wanneer de vrijgestellten bij Staatsbedrijven te werk worden gesteld, voor hen een afzonderlijke werktijd met bijzondere belooning moet worden ingevoerd, wat storend op het bedrijf kan werken en ontevredenheid bij de medearbeiders kan verwekken.

In Denemarken b.v. worden de erkende dienstweigeraars voor landarbeid gebruikt en in barakken ondergebracht; de dagverdeeling is als volgt: opstaan 6 uur, arbeid van 7 tot 8½, ontbijt van 8½ tot 9, arbeid van 9 tot 12, middagen van 12 tot 1, arbeid van 1 tot 5½ uur, vrij van werk met recht tot uitgaan tot 9 uur, om 10 uur te bed, terwijl het loon ten behoeve van den Staat komt. Goedkoope werkkrachten dus met een vrij langen werkdag.

Het behoeft zeker geen verder betoog, dat deze afzonderlijke organisatie voor den Staat belangrijke uitgaven medebrengt.

Zooals boven reeds is gezegd, acht de Regeering een wettelijke regeling van het dienstweigeraarsvraagstuk niet noodig, in elk geval niet gemotiveerd in vergelijking met de daaraan verbonden bezwaren.

Voor de vrees, dat de vrijstelling van kostwinners van invloed zou zijn op het nationale karakter van het leger en dat zij een klasseleger zou doen ontstaan, bestaat naar de overtuiging van de Regeering geen goede grond. Men verlieze niet uit het oog, dat geenszins ieder, die tot den minder gegoeden stand behoort, voor deze vrijstelling in aanmerking zal komen, te minder daar het hier gaat over personen van ongeveer 19- à 20-jarigen leeftijd. Van de vrijstelling mag overigens een niet geringe bezuiniging voor 's lands schatkist worden verwacht. Bovendien zullen vele vrijgestellten en hun verwanten er mede gebaat zijn, wanneer de kostwinning,

Kostwinners.

¹⁾ Zie voorts aant. 6.

het middel van bestaan, wordt behoeft voor schade, welke de afwezigheid van den kostwinner, in weerwil van het genot van vergoeding, zou kunnen teweegbrengen.

Geestelijken.

Wat de vrijstelling van geestelijken en bedienaren van den godsdienst betreft, deelen ondergeteekenden in de meening van hen, die het behoud van deze vrijstelling voorstaan. Zouden de hiervoor bestaande gronden ook niet geheel kunnen gelden voor de vrijstelling van hen, die tot een geestelijk ambt worden opgeleid, het feit, dat het gros van dezen later een dergelijk ambt gaat bekleden en dan toch voor de weermacht verloren gaat, maakt het wenschelijk hen ook niet als soldaat te oefenen.

Vrijstellingscommissies.

Instelling van provinciale commissies voor de vrijstelling wegens de onder b—f genoemde redenen zou het Rijk op heel wat meer kosten komen te staan dan één commissie voor het geheele Rijk. En zij zou ook niet brengen, wat blijkens de Memorie van Toelichting beoogd wordt: eenheid van beslissing, meer bepaaldelijk wat de kostwinners aangaat, en het zoo wenschelijke verband met het bij de zaak betrokken Departement.

Toelichting verandering ontwerp-art.

5. Omtrent de in het artikel aangebrachte veranderingen vermeldde de M. v. A. het volgende:

Derde lid. Voor de hierin aangebrachte wijziging wordt verwezen naar de voorafgaande beantwoording van het verslag (art. 28).¹⁾

Vierde lid. De tweede volzin is eenigszins gewijzigd met het oog op de mogelijkheid, dat de vrijstelling niet door de commissie, maar, als beslissing op een beroep, bij Koninklijk besluit wordt verleend.

Vijfde lid. Meermalen komt het voor, dat reeds geruimen tijd vóór het eindigen van den termijn, waarvoor vrijstelling wegens kostwinnerschap of persoonlijke onmisbaarheid werd verleend, de toestand in een gezin zoodanig verandert — men denke slechts aan mogelijk overlijden van den persoon, in wiens onderhoud een dienstplichtige voorziet —, dat de grond voor de vrijstelling komt te vervallen. De gelegenheid behoort te bestaan, in zulk een geval de vrijstelling buiten verdere werking te stellen. Veelal doen de vrijgestelden, die ophouden kostwinner te zijn, zelf blijken van hun verlangen om hun oefeningstijd zoo spoedig mogelijk te vervullen. De opgenomen nieuwe volzin spreekt van *tijdelijke* vrijstelling, in tegenstelling met den daarop volgende volzin, daar het, indien de vrijstelling eenmaal voorgoed is verleend, niet noodig is tot intrekking van de vrijstelling over te gaan, als hiervoor termen zouden bestaan, omdat zij, die zijn vrijgesteld wegens kostwinnerschap of wegens persoonlijke onmisbaarheid, in buitengewone omstandigheden toch geen vrijstelling genieten (zie het vierde lid) en het niet raadzaam is, aan een voorgoed-vrijgestelde ook zonder zoodanige omstandigheden dienstverplichtingen op te leggen.

Gemoedsbezwaren.

6. Het verslag, door de Commissie van Rapporteurs uitgebracht na ontvangst van de M. v. A., houdt o.m. het volgende in:

„Op blad. 15 van het Voorloopig Verslag werd, sub art. 15, door de Commissie van Rapporteurs het volgende medegedeeld: „Van verschillende zijden werd op opneming van gemoedsbezwaren onder de in het eerste lid van dit artikel genoemde redenen van vrijstelling aangedrongen. Eenige leden wezen daarbij op Rusland en Zweden, in welke landen een dergelijke regeling reeds is tot stand gekomen. Zij stelden de vraag, welke het oordeel der Regeering is over de adviezen, welke haar te dezer zake hebben bereikt.” Blijkens het door haar hierop gegeven antwoord heeft deze mededeeling bij de Regeering den indruk gewekt, dat haar oordeel werd gevraagd over adviezen omtrent de wettelijke regeling voor dienstweigeraars in Rusland, welke zij zou hebben ontvangen. De Commissie stelt er prijs op te verklaren, dat het in hare bedoeling heeft gelegen onder de aandacht der Regeering te brengen, dat eenige leden de vraag stelden, welk haar oordeel is over de adviezen, welke haar ter zake van de opneming van gemoedsbezwaren onder de redenen van vrijstelling van den militairen dienst hebben bereikt.”

¹⁾ Zie het eerste gedeelte van aant. 5 bij art. 28.

In de nota, naar aanleiding van dit verslag ingediend, antwoordt de Regeering hierop:

„Adviezen nopens het verleen van vrijstelling van dienstplicht ter zake van gemoedsbezwaren hebben de Regeering niet bereikt.”¹⁾

7. Op het artikel werd voorgesteld een amendement van de heeren DRION c. s., strekkende om onder 2 te doen vervallen de woorden:

„voor zooveel betreft de overige redenen, door een door ons in te stellen commissie of, in geval van beroep, door Ons”.

Amendement
Drion
vrijstellings-
commissie.

Bij de indiening was het amendement niet vergezeld van schriftelijke toelichtingen, doch mondeling lichtte de heer DRION het amendement toe als volgt:

„Ik heb er bij de vorige discussies²⁾ reeds op gewezen, dat wij, indien eenigszins mogelijk, vooral bezuinigen moeten op die dingen, die niet strikt noodzakelijk zijn, en ik heb toen al met enkele woorden gesproken van de commissie, voorgesteld bij het tweede lid van art. 15, een commissie, die naar mijn overtuiging niet noodig is, een overtuiging, die met veel kennis van zaken buitendien is verdedigd in een paar artikelen in *De Nieuwe Courant*.³⁾

Tot nu toe werden die vrijstellingen behandeld door Gedeputeerde Staten. Het voordeel daarvan is, dat het gewestelijk geschiedt en dus met meer kennis van zaken en personen.

Vergis ik mij niet, dan hebben Gedeputeerde Staten nimmer geklaagd, dat zij daaraan, zooals de zaken thans gaan, te veel werk zouden hebben. Nu ben ik het er mede eens, dat door de nieuwe regeling het werk wel wat omvangrijker zal worden, maar ik zou toch willen vragen, of het wel goed is aan Gedeputeerde Staten deze behandeling te ontnemen en, zoo ja, — want dit is een tweede vraag — of dan een nieuwe commissie daarvoor moet worden ingesteld.

Dit is niet noodig, om daardoor een zekere eenheid te krijgen van beslissingen, want er bestaat altijd hooger beroep en daardoor kan vanzelf een zekere regelmatigheid en eenheid van opvatting ontstaan en als dit doorwerkt, komt er vanzelf een gemeenschappelijke opvatting van Gedeputeerde Staten in de verschillende provinciën.

Men beweert, dat deze commissie niet zooveel geld zal behoeven te kosten, maar laat men er zich nu eens in indenken, hoe de zaken gaan.

Er wordt wel eens gezegd, dat niemand zooveel drogredenen gebruikt om zich zelf te overtuigen, en zoo zou ik hier willen vragen, of de Minister geen drogredenen gebruikt, niet om de Kamer, maar om zich zelf te overtuigen. Ziet hij niet in, dat wanneer deze commissie wordt ingesteld, daarvan een belangrijke verhooging van het budget het gevolg zal zijn?

Voor die commissie zal een afzonderlijk korps ambtenaren noodig zijn, want zij zal veel werk te doen krijgen. Er zal moeten komen een chef, een referendaris, een hoofdcommissie, commissiezen. Dit alles is onvermijdelijk, als men een dergelijke organisatie in het leven roept, en ik twijfel er geen oogenblik aan, of de kosten daarvoor zullen een 70.000 à 80.000 gulden beloopt. Ik vraag mij af, waarvoor dit noodig is.

Als men dit deel der beslissingen op vrijstellingen wil onttrekken aan Gedeputeerde Staten, omdat dezen daardoor een te zware taak zouden krijgen, laat men het dan aan het Departement doen op de afdeeling, welke zich thans ook reeds met deze aangelegenheid bezighoudt. Daarvoor zullen dan misschien ook eenige ambtenaren noodig zijn, maar het bedrag daarvoor zal in de verste verte niet opwegen tegen hetgeen een afzonderlijke organisatie zal kosten.

¹⁾ Zie verder de opmerkingen van den heer KUYT, vermeld op bladz. 182, en van Minister POR, vermeld op bladz. 186.

²⁾ De spreker doelt hier op de algemeene beraadslaging; de daarbij omtrent de vrijstellingscommissie geleverde beschouwingen zijn te vinden in de Handelingen Tweede Kamer 1920—1921, bladz. 2745 en 2810.

³⁾ De hierbedoelde artikelen zijn blijkbaar die, welke onder het opschrift „Verspilling of bezuiniging” voorkwamen in de avondbladen van 18 en 19 April 1921. Over hetzelfde onderwerp bevatte ook het avondblad van 8 Juni 1921 een artikel; dit droeg tot opschrift: „Commissie-epidemie”.

Stelt de Minister het voor, omdat hij meent, dat een afzonderlijke commissie meerdere waarborgen biedt voor onpartijdigheid? Indien hij, zooals hij voornemens schijnt te zijn, in die commissie drie ambtenaren benoemt, is er van eigenlijke onpartijdigheid tegenover het Departement en den Minister toch geen sprake en dan geloof ik, dat het beter is de zaak rechtstreeks bij het Departement te brengen.

Mijn overtuiging is, dat men alles best bij Gedeputeerde Staten kan laten en dat men eerst, als blijken mocht, dat het provinciaal bestuur door dezen maatregel al te zeer met werk overladen wordt, een regeling kan zoeken, om daaraan te gemoet te komen. Indien de Minister echter meent, dat hij het hierop niet mag laten aankomen en nu reeds een regeling noodzakelijk is, laat hij dan mijn amendement overnemen en sub 2 van dit artikel vóór de woorden: „voor zooveel betreft de overige redenen” invoegen „door den Minister, en”.

Naar mijn overtuiging zal hiermede zeker een bedrag van een goede f 50.000 gespaard worden, wat op het totale budget nu niet zoo'n groot bedrag moge zijn, maar ik meen, dat het goede economie is, om ook op de kleine bedragen te letten.”

De heer K. TER LAAN:

„Het amendement van den heer DRION is tijdig genoeg ingediend, om over de voor- en nadeelen er van te kunnen denken. Het is ontegenzegglijk juist, dat zijn systeem iets voor heeft, maar dat neemt niet weg, dat er meer goeds zit in het voorstel van den Minister.

Het komt feitelijk hierop neer, dat de Minister wenscht in te stellen één commissie voor onderzoek in het geheele land en dat bij het systeem van den heer DRION de Gedeputeerde Staten komen, die het ook niet zelf doen, maar het overlaten aan ambtenaren.

Indien de Minister de toezegging zou kunnen doen, dat hij bij de samenstelling van de commissie nauwkeurig zal nagaan, dat daarin de verschillende groepen van belanghebbenden in ons land zullen vertegenwoordigd zijn, zoodat er van bevoordeeling van de eene en benadeeling van de andere geen gevaar behoeft te bestaan, heb ik geen bezwaar tegen het systeem van de Regeering. Omgekeerd, zooals ik reeds zei, wordt het op de bureaux van de Gedeputeerde Staten goed ingericht, dan is het daarmede ook wel te redden.”

De heer POP, Minister van Oorlog:

„Naar aanleiding van het amendement van den heer DRION mag ik in de eerste plaats opmerken, dat het geven van deze bevoegdheid aan de Gedeputeerde Staten daarom op eenig bezwaar moet stuiten, omdat van verschillende zijden door Gedeputeerde Staten bij mij reeds is gewezen op de aanzienlijke uitbreiding van arbeid, die voor hen het gevolg daarvan zou zijn, ook in verband met de uitbreiding, die hun werkzaamheden in ander opzicht ondergaan.

Ik zou dus meenen, dat wanneer wij practisch willen handelen, wij deze zaak niet moeten opdragen aan de Gedeputeerde Staten. Nu is de vraag: Is het goed een dergelijke commissie in te stellen? De reden, die ik daarvoor heb, is in de stukken uiteengezet en ik meen, dat tegen die commissie op zich zelf geen bezwaar zou bestaan, wanneer niet gevreesd werd door den heer DRION, dat daarmede groote kosten zouden zijn gemoeid.

Nu ben ik van oordeel, dat dat bezwaar niet behoeft te bestaan, want, zooals ik reeds bij de algemeene beschouwingen heb medegedeeld, kan met een bedrag van ongeveer f 9000 in de kosten van deze commissie worden voorzien, omdat daarvoor gebezigd zullen worden eenige ambtenaren van het Departement, tot wier taak de behandeling van deze aangelegenheid behoort. De drie burgerlijke leden zullen met vacatiegeld betaald worden, zoodat ook die uitgave niet zoo'n hoog bedrag zal belooopen, terwijl de vermeerdering van het personeel in het geheel de aanstelling van twee lagere ambtenaren beloopt.

Een voordeel is, dat de commissie rechtstreeks in verband staat met het Departement, omdat er tal van gevallen zijn, waarbij het gewenscht is onmiddellijk in te grijpen, als het geven van uitstel, enz., wat dus nu mogelijk zou zijn.

Met een kleine wijziging van het artikel, n.l. wanneer in plaats van „door een

door ons in te stellen commissie" werd gelezen: „door den Minister of in geval van beroep door Ons", zou ik daartegen geen bezwaar maken, want dan komt de zaak voor mij vrijwel op hetzelfde neer.

Ik meen dus in de gegeven omstandigheden het aan het oordeel van de Kamer te moeten overlaten, wat zij min of meer gewenscht vindt. Maar ik wil er op wijzen, dat het noodig zal zijn ook te wijzigen art. 23, 4, waarin van dezelfde commissie sprake is."

De heer DRION :

„Ik wil nog iets zeggen om te doen uitkomen, dat de Minister, die op zich zelf tegenover mijn denkbeeld niet onwelwillend staat, toch onvoldoende weerlegd heeft mijn bezwaar dat, zoo men er een afzonderlijke commissie van maakt, het gevaar groot wordt dat er een geheel afzonderlijk bureau van komt.

Dat is niet de bedoeling van den Minister, maar wij hebben uit de ervaring geleerd hoe het altijd met die dingen gaat. Het is eerst geen bureau, maar een commissie; nu is het geen werk, dat men nevens zijn gewone werkzaamheden kan verrichten; de leden der commissie zullen 3 of 4 dagen in de week er door bezet zijn, want het geldt hier een zeer omvangrijke taak.

Als het hier betrof een taak, welke men met eenige bijeenkomsten, 5 of 6 per jaar, in orde kon maken, dan zou ik niet bevreemd zijn voor stijging der kosten, maar het zal een zeer omvangrijke en belangrijke taak worden. De commissie zal voortdurend, bijna altijd bijeen moeten zijn. Maar dan komt langzamerhand de wensch op, er een afzonderlijk bureau van te maken; dikwijls is het ook noodzakelijk. Er komt een dag, dat in de bureaux van den Minister voor dergelijke eigenlijk toch afzonderlijke organisatie niet zoo gemakkelijk plaats meer is; dan gaat men omzien naar een afzonderlijk huis, dat een groot huis moet zijn en op goeden stand gelegen, om de commissie of het afzonderlijk bureau onder te brengen, en met zoo'n huis komen dan allerlei uitgaven: er moet een bode zijn, het wordt een departementje op zich zelf.

Deze bezwaren heeft de Minister niet voldoende weerlegd en daarom heb ik ze nog eens onder de aandacht der Kamer willen brengen.

Ik wil de Kamer ernstig verzoeken, te meer nu de Minister tegenover mijn denkbeeld op zich zelf zoo welwillend staat, om mij te steunen in deze poging om nu eens een belangrijke bezuiniging aan te brengen.

Ik blijf bij mijn meening, dat mijn amendement op den duur een bezuiniging van zeker een halven ton per jaar zal geven en ik zou niet gaarne willen, dat wij niet aangrepen de gelegenheid om die uitgaaf te besparen.

Indien mijn amendement wordt aangenomen, dan zal noodig zijn, zooals ook de Minister reeds heeft gezegd, een kleine wijziging in de vierde alinea van art. 23, maar dat kan later nog geschieden."

De heer DUUMAER VAN TWIST :

„Ik kan mij niet vereenigen met het amendement van den heer DRION.

Ik meen, dat de geachte afgevaardigde aan de uitvoering veel grooter bezwaren toekent dan in werkelijkheid het geval zal zijn. Ik acht het overdreven te zeggen, dat de commissie als permanent lichaam voortdurend bijeen zal zijn. Uit den aard der commissie blijkt wel, dat het niet zoo zal zijn.

De heer DRION verliest voorts uit het oog, dat wij ook reeds zulke commissiën gekend hebben voor de kostwinnersvergoedingen gedurende den mobilisatietijd. Dat waren toen geen commissiën, die zich in een speciaal gebouw hadden geïnstalleerd en waarbij allerlei ambtenaren verbonden waren. Het waren toen eenvoudige commissiën, die de zaken onderzochten.

Naar mijn inzien levert het voorstel der Regeering niet het overwegend bezwaar op als de heer DRION wel denkt. Het zal zich beperken tot een eenvoudige administratie en er zullen verder geen groote uitgaven voor noodig zijn.

Ik kan mij daarom vereenigen met het voorstel der Regeering. Ik moet dus bezwaar maken tegen het amendement van den heer DRION."

De heer JUTEN :

„Ik wil het amendement van den heer DRION ondersteunen.

De commissie, waarover het gaat, zal gedeeltelijk in de plaats treden van de militieraden van thans. Ik ben een kleine 20 jaren voorzitter geweest van zoo'n militieraad en heb dus eenig verstand van de werkzaamheden, welke aan dien raad worden opgedragen. Zoo'n militieraad heeft zich op het oogenblik alleen te bemoeien met de vrijstellingen wegens broederdienst, maar deze commissie zal meer te doen hebben; zij zal de kostwinnerszaken en dergelijke te behandelen krijgen. Nu zit de militieraad, waarvan ik voorzitter ben, voor de behandeling van de vrijstellingen wegens broederdienst 6 dagen per jaar; er zijn in het geheele land allicht 25 militieraden. Wanneer zij op dezelfde wijze werkt; dan zal zoo'n commissie 150 dagen in het jaar moeten werken. Dat zal dus een tamelijk dure zaak worden.

Daarom zal ik voor het amendement stemmen.”

De heer OUD :

„Ook ik wensch het amendement van den heer DRION te ondersteunen.

Ik ben er buitengewoon huiverig voor om, wanneer het niet absoluut noodzakelijk is, over te gaan tot instelling van nieuwe commissiën. Iedere nieuwe commissie — dat heeft de ervaring van de laatste jaren duidelijk geleerd — is als het ware een haard, die de neiging heeft zich steeds uit te breiden. Er moet een secretaris voor worden benoemd, een bureau voor worden ingericht met de noodige klerken, er moet dan een gebouw voor gehuurd of gekocht worden — wij weten het precies: er wordt dan dikwijls van af de Ministerstafel gezegd: och, het blijft alles heel eenvoudig, er komt niets bijzonders bij, maar wij hebben toch wel de ervaring, dat wij in alle opzichten met het instellen van die commissiën volkomen op den verkeerden weg zijn, en dat, wanneer men dit steeds uitbreidt, al geldt het op zich zelf kleinheden, de Rijksadministratie daardoor buitengewoon kostbaar zal gaan werken.

Waar nu de heer DRION voorstelt deze werkzaamheden op te dragen aan bestaande colleges, die daar volkomen voor zijn ingericht, die daar al de noodige ambtenaren voor hebben, ben ik voornemens mijn stem aan dit amendement te geven.

Er wordt hier nog te recht opgemerkt, dat dit werk slechts in een maand van het jaar behoeft te worden verricht, een reden te meer om voor dien korten tijd geen nieuwe commissie in het leven te roepen, en ik bevel dan ook het amendement zeer bij de Kamer aan.”

De heer K. TER LAAN :

„Het argument, zooeven door den heer JUTEN aangevoerd, kan toch niet door de Kamer worden aanvaard.

De heer JUTEN wees er op, dat de militieraden in den vroegeren tijd een dag of 6 noodig hadden, dat er 25 van die militieraden waren, en hij berekende dat dus op 150 zitdagen. Maar die militieraden hadden de zaken te behandelen betreffende broederdienst en die valt juist niet onder deze commissie; die wordt blijkens het Regeeringsvoorstel opgedragen aan Gedeputeerde Staten. Daarom is dat argument absoluut er naast, heeft het er niets mee te maken.

Iets anders is wat door den laatsten geachten spreker en door den voorsteller van het amendement is aangevoerd: dat de zaak duurder zou worden. Dat is een argument, waar ik wel ooren naar heb. Wat is echter het geval? De Regeering stelt voor één raad voor deze zaken, de voorsteller van het amendement wil die zaken door Gedeputeerde Staten laten beslissen. Bij den Minister krijgen wij dus één commissie, die ter zake binnen zeer korten tijd bij dit werk deskundig zijn zal. Nu weet ieder wel, dat Gedeputeerde Staten meer en meer met werk worden overladen, maar daar wil ik niet den nadruk op leggen, zij doen dit werk toch zelf niet, maar laten het doen door de ambtenaren met één of meer ondergeschikten. Met andere woorden, of het één Rijkscommissie wordt, zooals de Minister voorstelt, of 11 commissiën, de kosten zullen er niet grooter door zijn. In ieder geval, de

Minister van Oorlog zal telkens hebben aan te toonen, dat hij het geld noodig heeft, anders krijgt hij het niet. Het werk, dat nu door Gedeputeerde Staten gedaan wordt, zal dan door één Rijkscommissie gedaan worden. Dit heeft nog het voordeel, dat er meer kans is om tot eenheid van opvatting te komen, en wanneer de Minister er in slaagt de commissie zoodanig samen te stellen, dat de groote stroomingen, die in het volk aanwezig zijn, er in tot uiting komen, dan verdient het voorstel van de Regeering de voorkeur boven het amendement van den heer DRION."

Hierna verklaart de voorzitter van de commissie van rapporteurs, de heer DUYMAER VAN TWIST, dat twee leden dezer commissie zijn vóór het amendement op de gronden, door den voorsteller ontwikkeld, en drie er tegen op de gronden, door den Minister aangegeven.

Het amendement wordt aangenomen met 58 tegen 24 stemmen.

8. Art. 15 is aangenomen zonder hoofdelijke stemming.

Aanneming
artikel.

9. Bij de tweede lezing van het wetsontwerp stelde de Regeering in overleg met de Commissie van Rapporteurs voor om aan het tweede lid, dat ten gevolge van de aanneming van het amendement-DRION nog aanvulling behoeft, toe te voegen:

Tweede
lezing.

„voor zooveel betreft de overige redenen, door den minister of, in geval van beroep, door Ons."

Opdracht
vrijstellingen
b—f aan den
minister.

en om in het derde lid in de plaats van *„voor oefening in vrede-tijd"* te lezen: *„tot gewoon dienstplichtige"*.

Laatsbedoelde wijziging hield verband met de onderscheiding tusschen „gewone" en „buitengewone" dienstplichtigen, welke onderscheiding bij de derde nota van wijzigingen was aangebracht nadat art. 15 reeds was aangenomen. Men zie hieromtrent hetgeen bij art. 27 in aant. 6 is vermeld uit de 2e M. v. A.

Omtrent eerstbedoelde wijziging zegt de Minister van Oorlog, de heer VAN DIJK:

„Door aanneming van een amendement van den heer DRION, bij de eerste behandeling van het wetsontwerp, is een gedeelte van het tweede lid uitgevallen, waarin stond, dat het verleen van vrijstelling in alle andere gevallen door een commissie zou geschieden. Daartegen golden overwegende bezwaren.

Uit de toelichting, die ook door den heer DRION was gegeven, is gebleken, dat de voorsteller van het amendement er zich mee zou kunnen vereenigen, dat de beslissing zou liggen bij het Departement van Oorlog, bij den Minister, eventueel met beroep op de Kroon. In verband daarmee wordt nu voorgesteld het tweede lid aan te vullen met deze woorden: „voor zooveel betreft de overige redenen, door den minister of, in geval van beroep, door Ons".

De heer K. TER LAAN:

„... Nu is, geloof ik, aangenomen een amendement-DRION, waardoor is uitgevallen het geheele tweede lid in art. 15. Ik verzoek den Minister deze zaak nader uit te leggen.

Er is een technische wijziging aangebracht door de Regeering, die ik vermeer te begrijpen, maar die ik niet kan overzien en waarvan ik niet weet, of het een verbetering is. Als ik de bepaling goed voor mij heb, dan werd vroeger voorgesteld, dat de zaken beoordeeld worden door een commissie, benoemd door de Koningin, en thans door den Minister."

De heer VAN DIJK, Minister van Oorlog:

„Straks heb ik toegelicht wat de beteekenis is van de toevoeging aan het tweede lid. Naar aanleiding van het uitvallen van hetgeen aanvankelijk aan het slot van het tweede lid stond en in overeenstemming met de toelichting tot een amendement, dat aanleiding heeft gegeven tot dat uitvallen, is door de Regeering voorgesteld

om niet een commissie, zooals aanvankelijk voorgesteld was, te belasten met de beoordeeling van de vrijstellingen, maar deze op te dragen aan een ander lichaam, dat de eenheid en ook de onpartijdigheid waarborgt. Dat kan niet beter geschieden dan door die beoordeeling op te dragen aan het Departement van Oorlog, dus aan den Minister, en dan gelegenheid tot beroep open te stellen op de Kroon, indien men meent te kort te zijn gedaan in zijn recht. Waar onder de punten omtrent de vrijstelling in de eerste plaats de broederdienst wordt genoemd, is dit een feitelijk element, dat door Gedeputeerde Staten kan worden beoordeeld, maar wat de andere redenen van vrijstelling betreft, daarbij zijn de belangen van de verschillende personen op zoodanige wijze betrokken, dat de beoordeeling in vele gevallen een vraag is van opportuniteit; er dient één lichaam te zijn voor de beoordeeling, ten einde niet over het geheele land verschillende beslissingen te krijgen, waarvoor gevaar bestaat, als de beslissing bij de colleges van Gedeputeerde Staten of andere colleges zou berusten."

Gemoeds-
bezwaren.

10. Op gemoedsbezwaren heeft nog betrekking een door den heer K. TER LAAN voorgesteld artikel 15bis. Ter gelegenheid van de tweede lezing van het wetsontwerp is dit onderwerp opnieuw ter sprake gekomen bij de wijziging van art. 15 en bovendien heeft tusschen de eerste behandeling en de tweede lezing hetzelfde onderwerp nog een punt van behandeling uitgemaakt bij de wijziging van de Grondwet. Dit alles is volledig vermeld in bijlage C.

Artikel 16.

Broeder-
dienst.

1. Vrijstelling wegens broederdienst wordt verleend aan den ingeschrevene, wiens broeder gediend heeft bij de landmacht, bij de zee-macht of bij de overzeesche weermacht.

2. Als broederdienst komt slechts in aanmerking de dienst van den broeder, die:

a. gedurende ten minste vijf en een halve maand — de maand gerekend op 30 dagen — in werkelijken dienst is geweest of, indien hij als dienstplichtige een eerste oefening van korteren duur te vervullen had, deze oefening heeft volbracht;

b. militair pensioen geniet of heeft genoten;

c. gedurende zijn werkelijken dienst is overleden.

3. Door Ons wordt bepaald:

a. in hoever de tijd, gedurende den werkelijken dienst met verlof doorgebracht, en in hoever de duur der verbintenis van den vrijwilliger voor de toepassing van het tweede lid al of niet als werkelijke dienst wordt beschouwd;

b. welke groepen van personen moeten worden geacht dienst te hebben vervuld van zoodanigen aard, dat deze als broederdienst buiten aanmerking blijft.

4. Met den dienst, door een broeder vervuld, wordt gelijkgesteld de dienst, vervuld door een ingevolge de wet voor den broeder gestelden plaatsvervanger bij de militie.

5. Dienst als plaatsvervanger bij de militie geldt niet tot vrijstelling van den broeder van hem, die als zoodanig optrad. Dienst als nummerverwisselaar bij de militie geldt niet als broederdienst. De dienst, krachtens een vrijwillige verbintenis vervuld door een plaatsvervanger of nummerverwisselaar gedurende zijn dienstduur als zoodanig, geldt niet

tot vrijstelling van een broeder van hem, door wien die dienst is vervuld.

6. Indien van een aantal broeders meer dan één een voor broederdienst geldigen dienst heeft vervuld, wordt hij, op wiens dienst de aan een broeder verleende vrijstelling is gegrond geweest, niet zelf wegens broederdienst vrijgesteld. Ingeval het onzeker is, op wiens dienst de vrijstelling is gegrond geweest, wordt de oudste der broeders, die een voor broederdienst geldigen dienst hebben vervuld, en bij gelijken ouderdom hij, die het eerst in het alphabetisch register werd vermeld, beschouwd als degeen, aan wiens dienst het recht op vrijstelling werd ontleend.

7. Indien twee of meer broeders voor eenzelfde lichting tot gewoon dienstplichtige bestemd zijn, wordt, tenzij zij onderling anders overeenkomen, de oudste hunner en bij gelijken ouderdom hij, die het eerst in het alphabetisch register werd vermeld, beschouwd als degeen, wiens dienst — zoo deze voldoet aan hetgeen in het tweede lid is bepaald — recht op vrijstelling voor de anderen oplevert.

1. In het wetsontwerp, zooals het werd ingediend:

had het eerste lid den folgenden inhoud: *„Vrijstelling wegens broederdienst wordt verleend aan den ingeschreven, wiens broeder, hetzij als dienstplichtige, hetzij als vrijwilliger, dient of gediend heeft bij de landmacht, bij de zeemacht of bij de overzeesche weermacht. Zoolang de in art. 28 bedoelde bestemming voor oefening in vredetijd niet heeft plaats gehad, heeft deze vrijstelling slechts een voorloopig karakter. Zij komt te vervallen, indien de vrijgestelde krachtens art. 28, tweede lid, derden volzin, voor zoodanige oefening wordt bestemd.”*

Veranderingen
ontwerp-art.

luidde de aanhef van het tweede lid: *„De vrijstelling wordt slechts verleend, indien de broeder.”*

stond in dat lid onder a: *„zes maanden”*, waar thans staat *„vijf en een halve maand”*;

luidde punt b: *„wegens ziekte of gebreken, door den dienst bekomen, uit den dienst is ontslagen”*;

stond in het laatste lid: *„voor oefening in vredetijd”*, waar thans staat: *„tot gewoon dienstplichtige”*.

Bij de nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de eerste M. v. A., vervielen uit het eerste lid de woorden van den eersten volzin *„hetzij als dienstplichtige, hetzij als vrijwilliger”*, alsmede de tweede en de derde volzin. Voorts werd daarbij ingevoegd een derde lid, luidende: *„Voor de toepassing van het tweede lid wordt de voorgeoefende, die voor de reservetroepen is bestemd, geacht de eerste oefening te hebben volbracht.”*

Bij de tweede nota van wijzigingen had de verandering van het tweede lid onder a plaats. Ook kwam daarbij het bij de eerste nota ingevoegde derde lid weer te vervallen.

De overige veranderingen zijn aangebracht bij de derde nota van wijzigingen, welke gevoegd was bij de 2e M. v. A.

De toelichtingen zijn hierna te vinden.

2. M. v. T.: Art. 16 treedt in de plaats van de artt. 23—30 der Militiewet, hieronder begrepen art. 24a, dat bij de wet van 28 Mei 1920 (*Staatsblad* no. 260) is ingevoegd.

Het eerste lid komt in redactie voor een groot deel overeen met art. 23, eerste lid, der Militiewet, doch heeft een veel ruimere strekking. De in genoemd art. 23

gelegen bepaling, dat hij, wiens broeder dient of gediend heeft, wordt vrijgesteld, wordt n.l. beperkt niet enkel door de bepalingen der volgende artikelen, die vereischen stellen, waaraan de vervulde of te vervullen dienst moet voldoen, maar ook en vooral door de bepaling van art. 28, inhoudende dat van elk aantal broeders niet meer dan de helft of, is hun getal oneven, de grootere helft vrijstelling ontvangt. Een beperking als de laatstbedoelde komt in het wetsontwerp niet voor. Diensten-gevolge zal, wanneer in een gezin één zoon een voor broederdienst geldigen dienst heeft vervuld, elk der overige zoons kunnen worden vrijgesteld, wat neerkomt op een stelsel van levering van één per gezin.

Eén per gezin.

Doel broederdienst.

Bij dit stelsel zal de vrijstelling wegens broederdienst beter aan haar doel kunnen beantwoorden, het doel n.l. om den dienstplicht over een zoo groot mogelijk getal gezinnen te verdeelen. Immers bij een contingent, dat kleiner is dan het na keuring en vrijstelling overblijvende getal ingeschrevenen, leidt een stelsel, waarbij uit het eene gezin meer dan één voor den dienst wordt opgeëischt, er toe, dat een ander gezin minder heeft op te brengen. Gelijkmatische verdeling van het getal dienstplichtigen over de gezinnen, in verhouding tot de gezinsterte, wordt bij zulk een stelsel dus ook niet bereikt, daar het aandeel, dat een gezin heeft te leveren, mede afhangt van den uitslag der loting. En gelijkmatische verdeling van het getal beteekent trouwens ook nog niet gelijkmatische verdeling van den druk, daar deze vooral wordt bepaald door de omstandigheden, waarin het gezin verkeert, aan welke omstandigheden, indien ze te groote bezwaren voor dienstvervulling medebrengen, wordt te gemoet gekomen door andere maatregelen (vrijstelling wegens kostwinner-schap en persoonlijke onmisbaarheid).

Druk op de gezinnen.

Getal vrijstellingen.

De uitbreiding, die het getal vrij te stellen personen door het stelsel van „één per gezin” en door de in het tweede lid gelegen verruiming zal ondergaan, zal uiteraard het getal personen, waaruit het jaarlijksche contingent aan dienstplichtigen moet worden samengesteld, aanmerkelijk doen dalen. Intusschen bestaat de verwachting, dat laatstbedoeld getal, althans in geheel normale omstandigheden, nog toereikend zal blijven. Door het groote getal landstormplichtigen, dat in de mobilisatiejaren in werkelijken dienst is geweest, zal het getal personen, dat op grond van broederdienst recht op vrijstelling kan doen gelden, nog eenige jaren bijzonder hoog blijven. Vooral in verband hiermede is in art. 28 aan het slot van het tweede lid een bepaling opgenomen, die er tegen waakt, dat de vereischte lichtingsterkte niet bereikt zou kunnen worden.

Indische dienstplicht.

Werkelijke dienst.

Het eerste lid is zoodanig ingekleed, dat ook de dienst, uit den Indischen dienstplicht voortspruitende, er onder valt.

Tweede en derde lid. Bij art. 24a der Militiewet zijn ten aanzien van landstormdienst andere vereischen gesteld dan ten aanzien van anderen dienst voorkomen in art. 24. In de toelichting, bij het voorstellen van art. 24a gegeven, is uiteengezet, dat dit geschiedde wegens de onmogelijkheid om het stelsel van art. 24 voor landstormdienst te volgen. Het groote verschil is dit: art. 24 verbindt vrijstelling aan dienst, die veelal nog vervuld moet worden — zoo is het sluiten van een verbintenis, het ingelijfd zijn, ja zelfs het bestemd zijn ter inlijving in het algemeen reeds voldoende voor vrijstelling van een broeder —; art. 24a daarentegen vordert het *vervuld hebben van werkelijken dienst* van een zekeren duur, een duur, die ten minste gelijk moet zijn aan dien der eerste oefening van de meeste dienstplichtigen der militie.

Niet alleen de wenschelijkheid om meer eenheid van stelsel te verkrijgen, maar ook hetgeen laatstbedoelde regeling op de eerste vóór heeft, pleit er voor, het stelsel van art. 24a der Militiewet bij de vrijstelling wegens broederdienst in het algemeen te volgen.

Aan het stelsel van art. 24 toch kleven verschillende gebreken. Wanneer b.v. iemand wordt vrijgesteld op grond, dat zijn broeder ter inlijving bestemd is, of op grond, dat zijn broeder is ingelijfd — ofschoon deze misschien pas de eerste oefening heeft aangevangen of mogelijk zelfs nog in het geheel niet (door verkregen uitstel) in werkelijken dienst is gesteld —, dan ontbreekt bij het verleenen van de vrij-

stelling de zekerheid, dat de dienstplichtige broeder werkelijk den dienst zal vervullen, die feitelijk den grond voor de vrijstelling vormt. De broeder kan reeds vóór de indiensttreding overlijden, het kan gebeuren, dat hij zich aan zijn verplichtingen onttrekt, en — wat wel van bijzondere beteekenis is — hij kan reeds spoedig na opkomst worden afgekeurd. Tenzij afkeuring plaats had op grond van door den dienst ontstane gebreken, komt in deze en dergelijke gevallen aan de vrijstelling de eigenlijke grond te ontvallen, maar eenmaal verleend zijnde, blijft de vrijstelling gehandhaafd.

Naast deze bezwaren van te groote vrijgevigheid staan weer andere, die evenzeer art. 24 der Militiewet aankleven. Zoo moet de gediend hebbende broeder, die wegens afkeuring den dienst heeft verlaten, ten minste drie jaren hebben gediend om een broeder vrij te maken, tenzij de gebreken door den dienst zijn ontstaan. Of echter een dienstplichtige, die na zijn eerste oefening ongeschikt wordt, binnen drie jaren wordt afgekeurd, hangt dikwijls hiervan af, of hij binnen drie jaren onder de wapenen moet terugkeeren. Uitstel of vrijstelling van herhalingsoefeningen en andere omstandigheden kunnen hierbij van invloed zijn. Maar tevens rijst de vraag, of het niet billijk is vrijstelling wegens broederdienst te verbinden aan den dienst van ieder, die het meest drukkende deel van zijn dienstplicht — dat is in vredetijd de eerste oefening — heeft volbracht.

Het zijn voornamelijk deze overwegingen, die er toe hebben geleid het tweede en het derde lid in te richten naar het voorbeeld van art. 24a der Militiewet.

In het tweede lid onder a is met een werkelijken dienst van zes maanden gelijkgesteld een eerste oefening van korteren duur. Deze gelijkstelling dient hoofdzakelijk voor de dienstplichtigen van de reservetroepen¹⁾ en voor voorgeoefenden. Wat laatsbedoelden betreft, ligt het voor de hand, dat de moeite, aan het verwerven van de voorgeoefendheid besteed, opweegt tegen den werkelijken dienst, dien zij anders meer te vervullen zouden hebben gehad.

Ofschoon ten aanzien van het vervullen van de eerste oefening onder maanden steeds kalendermaanden worden verstaan, is hier de maand op 30 dagen gesteld, o. a. met het oog op vrijwilligers van den landstorm, wier werkelijke dienst zich minder goed bij kalendermaanden laat berekenen.

Vierde lid. Is in strekking gelijk aan art. 26 der Militiewet. De gevallen, waarin de in dit en het volgende lid bedoelde dienst van reeds geruimen tijd geleden gestelde plaatsvervangers en nummervervisselaars bij vrijstelling wegens broederdienst nog te pas komt, worden uiteraard zeldzaam, daar dit zich alleen nog kan voordoen, wanneer een groot verschil in leeftijd tusschen broeders of tusschen halfbroeders bestaat. Echter kunnen de hierbedoelde bepalingen nog niet worden gemist.

Vijfde lid. Hierin zijn neergelegd de uitzonderingen, thans voorkomende in de laatste drie leden van art. 27 der Militiewet.

De overige uitzonderingen, welke dat artikel inhoudt, zijn niet overgenomen. Ten deele zijn ze door de bepaling van het tweede lid van het ontwerp-artikel overbodig geworden en voor het overige schijnt er voor behoud niet voldoende grond aanwezig. Dit geldt meer bepaaldelijk den dienst, vervuld vóór den 16-jarigen leeftijd, en den dienst, in den officiersrang doorgebracht.

Wordt van Staatswege prijs gesteld op indiensttreding van personen, jonger dan 16 jaar, dan mag aan den op dien leeftijd volbrachten dienst ook genoeg beteekenis worden toegekend om dezen dienst bij vrijstelling wegens broederdienst in aanmerking te nemen.

De uitzondering van officiersdienst betreft, in verband met het tweede en het derde lid van genoemd art. 27, alleen dienst van beroepsofficieren. Hierbij doet zich al dadelijk de vraag voor, of beroepsmilitairen van lageren rang in dezen niet

Plaatsvervangers en nummervervisselaars.

Niet-gehandhaafde uitzonderingen.

¹⁾ Door de wijzigingen, bij de 2e nota van wijzigingen aangebracht, spreekt de wet niet van de in het oorspronkelijk ontwerp voorkomende onderscheiding tusschen kern- en reservetroepen (zie o. a. aant. 5 bij art. 27).

met beroepsofficieren op één lijn geplaatst dienen te worden. Er is echter geen aanleiding gevonden verschil te blijven maken tusschen dienst van beroeps- en dien van niet-beroepsmilitairen, te minder daar — behoudens gevallen van ongeschiktheid enz. — ieder, die den vrijwilligen dienst verlaat, voordat het voor eindiging van den dienstplicht gestelde tijdstip voor hem is aangebroken, overgaat in de positie van dienstplichtige.

Welke der
broeders vrij
te stellen.

Zesde lid. De strekking van het lid zal het best kunnen worden verklaard aan de hand van een voorbeeld.

In een gezin zijn twee zoons. De oudste is voor den dienstplicht ingeschreven. De jongste is nog beneden den dienstplichtigen leeftijd. Beide hebben zij echter reeds zes maanden werkelijken dienst achter den rug, b.v. als vrijwilliger bij den landstorm. Eén van hun tweeën dient te worden vrijgesteld en de ander kan op grond van den door hemzelf vervulden dienst vrijstelling¹⁾ of verkorting van eerste oefening verkrijgen. Nu vraagt echter A vrijstelling van den dienstplicht op grond van den dienst van B en B, aan de beurt komende, vraagt vrijstelling op grond van den dienst van A, zoodat beide van den dienstplicht bevrijd zouden blijven, uitgezonderd dan het geval van buitengewone oproeping. De eerste volzin van het zesde lid nu snijdt voor B de mogelijkheid af om, als op zijn dienst A is vrijgesteld, op zijn beurt aan den dienst van dezen vrijstelling te ontleenen.

Dienst-
plichtige
broeders van
één hefting.

Bij een grooter gezin kunnen de gevallen nog meer samengesteld worden. B.v. van drie broeders, waarvan de oudste, evenals in het vorige voorbeeld, voor den dienstplicht is ingeschreven, heeft ieder van de twee jongeren zes maanden gediend. A wordt vrijgesteld op den dienst van één hunner, B vraagt vrijstelling op den dienst van C en C op den dienst van B. Zoo zouden zij alle drie vrij komen. De eerste volzin van het zesde lid voorziet hierin niet voldoende, omdat de vraag kan rijzen, op wiens dienst A is vrijgesteld, op dien van B of op dien van C? Aan dit bezwaar tegemoet te komen, is het doel van den tweeden volzin.

Zevende lid. Over in hetzelfde jaar geboren broeders handelen twee artikelen der Militiewet, de artt. 29 en 30. Art. 29 voorziet in het geval, dat een broeder dient of gediend heeft en op dezen grond voor één der in hetzelfde jaar geboren broeders recht op vrijstelling bestaat. Het stelt regelen omtrent de aanwijzing van den persoon, aan wien in zulk een geval de vrijstelling zal ten deel vallen. Voor een dergelijk geval is echter een voorziening niet meer noodig, wanneer — zooals wordt voorgesteld — de dienst van één voldoende is om aan de broeders allen recht op vrijstelling te geven.

Het andere van de genoemde twee artikelen der Militiewet — art. 30 — houdt regelen in voor het geval, dat er voor geen der in hetzelfde jaar geboren broeders recht op vrijstelling wegens broederdienst bestaat, en beoogt te voorkomen, dat door het te gelijk dienstplichtig worden van twee of meer broeders de beginselen omtrent vrijstelling wegens broederdienst niet tot hun recht zouden komen. Het laatste lid van het ontwerp-artikel houdt ook een voorziening voor dergelijke gevallen in, die echter van de bestaande regeling afwijkt, v.n.l. omdat deze regeling te ver strekkende gevolgen kan hebben, in zoover zij de mogelijkheid laat, dat niet alleen de vrijgestelde, maar ook de andere broeder geen dienst of althans door afkeuring geen voldoende dienst vervult.

3. In de algemeene beschouwingen van het V. V. der Tweede Kamer komt een gedeelte voor, dat betrekking heeft op art. 16. Het luidt als volgt:

Bezwaren
stelsel één
per gezin.

„Tegen den in het ontwerp vervatten maatregel, dat van elk gezin slechts één zoon voor den dienstplicht zal worden aangewezen, bestond bij verscheidene leden, die van oordeel waren, dat hierdoor een onevenredig zware druk op de kleine gezinnen wordt gelegd, ernstige bedenking.

Dat van een gezin met meer zoons steeds de oudste zoon zal moeten dienen,

¹⁾ Vrijstelling van eerste oefening op grond van vervulden landstormdienst was bij bezit van het bewijs van voorgeoefendheid volgens het oorspronkelijk wetsontwerp mogelijk voor hen, die bestemd waren voor de reservetroepen, welke troepen een oefeningstijd van 4 maanden gehad zouden hebben.

ontmoette eveneens bij verschillende leden, die er op wezen, dat in vele gevallen, waarin nochtans van vrijstelling op grond van persoonlijke onmisbaarheid geen sprake kan zijn, de oudste zoon het slechtst kan worden gemist, ernstig bezwaar. Deze leden zouden gaarne de mogelijkheid geopend zien, dat in een gezin, waarin meer dan één zoon is, de tweede zoon den oudsten in de vervulling van zijn militaire plichten vervangt."

Omtrent een en ander gaf de Regeering in de M. v. A. te kennen:

"In twijfel mag worden getrokken, of men in den maatregel, dat van elk gezin slechts één zoon voor oefening in vredetijd zal worden bestemd, een verzwaaring van druk voor de kleine gezinnen gelegen mag achten. Althans, wanneer uit een klein gezin één persoon dient, ondergaat de druk, die hiermede op het gezin wordt gelegd, geen verandering, of uit de groote gezinnen eveneens slechts één dan wel meer dan één tot dienst verplicht wordt."

Niet altijd zal uit een gezin met meer dan één zoon de oudste moeten dienen. Indien de oudste, zij het niet als persoonlijk onmisbaar in den zin van art. 18, toch bezwaarlijk kan worden gemist uit geldelijk oogpunt, zal hij allicht voor vrijstelling wegens kostwinnerschap in aanmerking komen. Ook afkeuring van den oudste zal er toe leiden, dat op een jongere de dienstplicht komt te rusten. Verder kan het voorkomen, dat een jongere al lang genoeg gediend heeft, b.v. bij den vrijwilligen landstorm, en zoo recht op vrijstelling voor een oudere doet ontstaan. Voorts zal door het verleen van uitstel van eerste oefening aan den oudste de gelegenheid kunnen worden opengesteld, dat de jongere eerst gaat dienen, opdat vervolgens de oudste voor vrijstelling in aanmerking kan komen. Uiteraard zal hierbij eenige beperking in acht moeten worden genomen, omdat aan een dergelijken maatregel te veel bezwaren zouden kleven, wanneer er veel verschil in leeftijd tusschen de broeders bestaat, of wanneer die maatregel tot gevolg zou hebben, dat er in een jaar te veel personen aan de presente sterkte zouden komen te ontbreken."

4. Omtrent de veranderingen, welke het ontwerp-artikel bij de eerste nota van wijzigingen heeft ondergaan, vermeldde de M. v. A. het volgende:

Toelichting
veranderingen.

Eerste lid. In dit lid zou aan het woord „dienstplichtige" in verband met art. 1, eerste lid, i, een te beperkte betekenis kunnen worden toegekend. Daarom is het beter voorgekomen, de woorden „hetzij als dienstplichtige, hetzij als vrijwilliger", die veilig gemist kunnen worden, te schrappen.

Voor de overige wijzigingen van dit lid wordt verwezen naar de voorafgaande beantwoording van het verslag (art. 28).¹⁾

Nieuw derde lid.²⁾ Volgens het slot van het tweede lid, a, is de eerste oefening van de reservetroepen voldoende voor broederdienst. Heeft een dienstplichtige van de reservetroepen op grond van voorgeoefendheid geen eerste oefening te vervullen, dan dient hij ook ten aanzien van broederdienst te worden gelijkgesteld met hem, die zoodanige oefening heeft volbracht.

5. In de vergadering der Tweede Kamer van 8 Juni 1921 zeide de heer DECKERS o. a.:

Stelsel één
per gezin.

"Ook verdient het instemming, dat door de nieuwe wet de dienstplicht zooveel mogelijk slechts zal worden opgelegd aan één zoon per gezin. Hierdoor worden naar mijn meening de persoonlijke lasten beter verdeeld en tevens wordt er door bereikt een door mij toegejuichte beperking van het lotingsstelsel."

Op 9 Juni 1921 liet de heer VAN DE LAAR zich uit als volgt:

"... wat is nu het eigenaardige van dit voorstel? Het gaat vooral de eenige zoons in het leger brengen. De groote gezinnen worden meer vrijgesteld van de militaire lasten en op zichzelf verheug ik mij over dezen minderen druk voor de groote gezinnen. Dat heeft mijn hartelijke sympathie. Maar wat is er het gevolg van? Dat in het leger vooral zullen zijn zoons uit de kleinere gezinnen en nu be-

¹⁾ Zie het eerste gedeelte van aant. 5 bij art. 28.

²⁾ Dit lid is bij de 2e nota van wijzigingen weer vervallen; zie aant. 6.

hoeft men maar de statistiek na te gaan om te weten, dat juist de groote gezinnen gevonden worden bij de groepen in ons land, die tegenover de revolutie staan, terwijl de groepen in ons land, die men revolutionnair kan noemen, over het algemeen kleine gezinnen hebben. Men gaat dus door dezen maatregel percentsgewijze in het leger meer mannen brengen uit de revolutionnaire groepen dan uit de niet-revolutionnaire groepen, terwijl toch het leger juist moet dienen tot handhaving van de orde en tot onderdrukking van elke opkomende revolutionnaire beweging."

Toelichting
wijzigingen.

6. Toelichting tweede nota van wijzigingen (zie aant. 1):

Tweede lid. Hier was een termijn vermeld, overeenkomende met het laagste der voor de eerste oefening geldende maxima, zoodat verandering van dat maximum (zie art. 32) ook verandering van dit lid noodig maakt.

Derde lid. Dit lid, dat opgenomen werd met het oog op de voorgeoefenden van de reservetroepen, die in het geheel geen eerste oefening zouden hebben te volbrengen, verliest bij het gewijzigde stelsel zijn reden van bestaan.

7. Tweede M. v. A.:

„Heeft
gediend”.

Eerste lid. Dit lid sprak aanvankelijk van „dienst of gediend heeft”, welke woorden ook in art. 23, eerste lid, der Militiewet voorkomen. In die wet ontleenen de woorden „dienst of” hun reden van bestaan vooral aan het feit, dat ook het ingelijfd zijn op zichzelf — los van de vraag, of de ingelijfde reeds werkelijken dienst heeft vervuld — als broederdienst geldt. Nu het tweede lid van het ontwerp-artikel in dit opzicht van de bestaande wet afwijkt, is er aanleiding de woorden „dienst of” weg te laten. Weliswaar zal menigmaal in gevallen, als bedoeld onder *a*, de broeder nog dienen — d. w. z. nog niet ingevolge art. 43 of art. 44 zijn ontslagen —, doch niettemin kan van zulk een persoon ook worden gezegd, dat hij heeft gediend.

Gebreken,
door den
dienst
bekomen.

Tweede lid. De wijziging van den aanhef dient enkel tot verbetering van de redactie. Zooals punt *b* aanvankelijk luidde, handelde het over personen, die uit den dienst zijn ontslagen wegens gebreken, door den dienst bekomen. Hier was, op het voetspoor van de bestaande Militiewet, aangeduid een categorie van personen, die volgens de militaire pensioenwetten pensioengerechtigd zijn. Bij totstandkoming van de voorgestelde nieuwe pensioenwetten zullen echter ook pensioengerechtigd zijn personen, wier gebreken door den dienst tot uiting gekomen of verergerd zijn. Door de nieuwe lezing van punt *b* zal de hierbedoelde uitbreiding mede van toepassing worden ten aanzien van vrijstelling wegens broederdienst, m. a. w. ook de werkelijke dienst, door op dien grond gepensioneerde personen vervuld, zal dan voor broederdienst gelden, al is de duur van dezen dienst korter dan de onder *a* gestelde termijn.

De nieuwe redactie slaat ook op personen, wier tijdelijk of voorloopig pensioen een einde heeft genomen of die, na te zijn gepensionneerd, zijn overleden.

Zevende lid. Voor de in dit lid aangebrachte redactionele verandering wordt verwezen naar de toelichting van de wijziging van art. 27. ¹⁾

Vervallen
amendement.

8. Een op art. 16 voorgesteld amendement-DE MONTÉ VER LOREN (*Gedr. Stukken* 1920—1921, 441 no. 24), dat samenhang met een amendement op art. 27, is vervallen in verband met de bij dat artikel gevallen beslissing (zie mededeeling van den voorzitter der Tweede Kamer, Handel. 1921—1922, bladz. 1076, 2e kolom).

Aanname
artikel.

9. Art. 16 is (na de behandeling van art. 27) aangenomen zonder raadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

10. V. V. Ie Kamer:

Redactie
6e lid.

Art. 16. 6. De redactie van dit lid is onduidelijk.

De vraag werd gedaan, of de Minister ook kan aangeven hoe en waar men zich verbindende inlichtingen omtrent vragen, die zich bij de toepassing der wet voor-

¹⁾ Zie aant. 6 bij art. 27.

doen, kan verschaffen. Waardeerende het voorbeeld tot toelichting, door den Minister gegeven, werd het toch wenschelijk geacht, dat de wet, waarmede een zeer groot deel van de bevolking in aanraking komt, zich duidelijk uitspreekt.

11. M. v. A. Ie Kamer:

Is de duidelijkheid van een wet steeds van groote beteekenis, de Regeering beaamt volkomen, dat dit in het bijzonder het geval is bij een wet als deze, een wet, waarmede — zooals het verslag zegt — een zeer groot deel van de bevolking in aanraking komt. Dit is dan ook bij de samenstelling van dit wetsontwerp in het oog gehouden. Is in weerwil hiervan bij een enkele bepaling niet de gewenschte mate van duidelijkheid bereikt, dan worde de oorzaak gezocht niet in gebrek aan zorg, maar in de moeilijkheid, die het te regelen punt biedt om de bedoeling op een beter verstaanbare wijze in een bepaling neer te leggen.

De vraag omtrent het verkrijgen van verbindende inlichtingen leent zich minder goed voor beantwoording in slechts enkele woorden. In het algemeen is het de weg, zich voor zoodanige inlichtingen te wenden tot de autoriteit, in wier handen de beslissing omtrent het geval, dat zich voordoet, is gelegd. Omtrent inschrijving zal de beslissing berusten bij den burgemeester, tegen wiens beslissing voorziening kan worden gevraagd bij den Commissaris der Koningin. Geldt het vrijstelling van den dienstplicht, dan zal de zaak, als het broederdienst betreft, zijn onderworpen aan de beslissing van Gedeputeerde Staten, en in andere gevallen aan die van den Minister, een en ander met beroep op de Kroon. Het ligt echter voor de hand, dat noch Gedeputeerde Staten, noch de Minister in het algemeen zich beschikbaar kunnen stellen tot het geven van inlichtingen in den zin, waarin men dit gewoonlijk verstaat, daargelaten nog, dat de gelegenheid om *mondeling* inlichtingen in te winnen vrijwel zou ontbreken. Wie meent aanspraak op vrijstelling te kunnen maken, doet het best met vrijstelling *aan te vragen*. Dit zal moeten geschieden door tusschenkomst van den burgemeester. Ook bij dezen, dus ter gemeentesecretarie, zal men in vrijstellingszaken inlichtingen kunnen vragen. Een verbindend karakter zullen deze echter slechts kunnen dragen, voor zooveel zij betrekking hebben op hetgeen belanghebbenden tot het vragen van vrijstelling hebben te doen, op den aard van over te leggen stukken, enz. Dat karakter kan aan inlichtingen, door of vanwege den burgemeester gegeven, niet worden toegekend, als het gaat over een kwestie in zake het *recht* op vrijstelling. Intusschen mag worden verwacht, dat de burgemeester, die omtrent een gedane vraag betreffende recht op vrijstelling in onzekerheid verkeert, den veiligen weg zal volgen en den belanghebbende zal raden een aanvraag om vrijstelling te doen. Aan deze beschouwingen kan nog worden toegevoegd, dat het voornemen bestaat om — wat trouwens ook bij de thans geldende wet reeds gebruikelijk is — aan de ingeschrevenen een stuk uit te reiken, waarin zij van de voornaamste op vrijstelling betrekking hebbende bepalingen op de hoogte worden gebracht.

12. Onder „broeder” is te verstaan zoowel de wettige broeder als de „Broeder”. de wettige halfbroeder (zie art. I, eerste lid, letter *h*). Ook de *gewettigde* broeder of halfbroeder valt hier onder het begrip „broeder”, daar gewettigde kinderen volgens art. 332 B. W. dezelfde rechten genieten alsof zij na het huwelijk van de ouders waren geboren.

13. De beteekenis van de uitdrukkingen „landmacht”, „zeemacht” en „Landmacht”, „overzeesche weermacht” is omschreven in art. I, eerste lid, onder *b*, *c* en *d*.

Artikel 17.

1. Vrijstelling wegens kostwinnerschap wordt verleend aan hem, door wiens verblijf in werkelijken dienst voor eerste oefening voldoende mid- Kostwinners.

Redactie
de lid.

delen tot levensonderhoud aan andere personen ontbreken of zouden komen te ontbreken.

2. Onder de personen, in het vorig lid bedoeld, worden uitsluitend begrepen:

- a. de echtgenoot van den ingeschrevene;
- b. zijn bloed- en aanverwanten in de rechte linie;
- c. zijn andere bloed- en aanverwanten in den tweeden graad;
- d. zijn pleegouders;
- e. degenen, in wier onderhoud de ingeschrevene ingevolge rechterlijk vonnis moet voorzien.

3. Geldt het iemand, die reeds is ingelijfd, dan wordt de vrijstelling niet verleend, zoo de belangen van den dienst het wenschelijk maken haar niet te verleenen.

Veranderingen ontwerp-art.

1. In het wetsontwerp, zooals het oorspronkelijk luidde: kwamen in het eerste lid de woorden „voor eerste oefening” niet voor; behelsde het artikel een vierde lid, luidende: „Vrijstelling, als in dit artikel bedoeld, wordt slechts verleend aan personen, die verplicht zijn of nog geroepen kunnen worden de eerste oefening geheel of ten deele te vervullen.”

De veranderingen hadden plaats bij de nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de M. v. A. De toelichting van de veranderingen is hierna vermeld.

Maximum vergoeding.

2. M. v. T.: Twee afwijkingen van art. 32 der Militiewet zijn hier te vermelden. De eerste betreft het niet noemen van het maximum der vergoeding, waaromtrent verwezen wordt naar art. 38. De andere betreft de opnemng van het vierde lid, dat vrijstelling krachtens dit artikel buitensluit ten aanzien van kostwinners, die de eerste oefening reeds hebben volbracht. Laatstbedoelde personen zullen bij oproeping voor vervolgoefeningen¹⁾ van deze oefeningen, zoo noodig, kunnen worden vrijgesteld krachtens de ingevolge art. 33, vijfde lid, vast te stellen regelen.

Geen vrijstelling van eerste oef.

Door afzonderlijk, in het tweede lid, de personen op te sommen, in wier belang vrijstelling kan worden verleend, kon het eerste lid eenvoudiger dan de overeenkomstige bepaling van de bestaande wetten worden ingericht.

Bezwaren tegen noemen echtgen.

3. V. V.: Verschillende leden achtten de in het tweede lid sub a van dit artikel genoemde bepaling in hare algemeenheid niet zonder bedenking. Deze bepaling zal er huns inziens toe leiden, dat vele jongelieden op lichtvaardige wijze tot het sluiten van een huwelijk overgaan.

Ook andere vrouw.

Sommige leden gaven den wensch te kennen, dat onder de in het bedoelde tweede lid genoemde personen alsnog zal worden opgenomen de vrouw, niet behoorende tot de onder a tot en met e genoemde personen, in wier onderhoud de ingeschrevene voorziet.

Vele andere leden verklaarden deze opvatting allerminst te kunnen deelen. Tegen een aanvulling van het artikel als de hierbedoelde zouden deze leden zich met kracht moeten verzetten.

Lichtvaardige huwelijken.

4. M. v. A. Ook vroeger is de vrees geuit, dat de kans op vrijstelling voor kostwinners er toe zou leiden, dat vele jongelieden op lichtvaardige wijze tot het sluiten van een huwelijk overgaan. Het is den ondergeteekenden echter niet bekend, dat deze vrees is bewaarheid. In elk geval zou het niet aangaan, de deur voor vrijstelling te sluiten, wanneer degene, wier kostwinner de ingeschrevene is, zijn echtgenoot is.

¹⁾ De naam „vervolgoefeningen” (art. 33) is bij de 2e nota van wijzigingen veranderd in „herhalingsoefeningen”.

De Regeering acht geen termen aanwezig, in het tweede lid ook te vermelden de vrouw, in wier onderhoud de ingeschrevene voorziet en die niet behoort tot de onder *a—e* genoemde personen.

Andere
vrouw.

5. Omtrent de veranderingen, die het ontwerp-artikel heeft ondergaan, vermeldde de M. v. A.:

Toelichting
verandering.

„Door een kleine aanvulling van het eerste lid kan het vierde lid worden gemist.”

6. Art. 17 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Aanneming
artikel.

Artikel 18.

Vrijstelling wegens persoonlijke onmisbaarheid wordt verleend aan hem, wiens aanwezigheid noodzakelijk is voor de instandhouding der middelen van bestaan van personen, als in art. 17, tweede lid, bedoeld.

Persoonlijke
onmisbaar-
heid.

1. In het wetsontwerp, zooals het oorspronkelijk luidde:
stond in de plaats van „noodzakelijk”: „onmisbaar”;
hield het artikel een tweede lid in, luidende: „Art. 17, vierde lid, is
hierbij van toepassing.”

Verande-
ringen
ontwerp-art.

De veranderingen hadden plaats bij de nota van wijzigingen, die ge-
voegd was bij de M. v. A. De toelichting van de veranderingen is hierna
vermeld.

2. M. v. T.: Het eerste lid stemt overeen met art. 34, eerste lid, 2°, der
Militiewet.

3. Omtrent de veranderingen, die het ontwerp-artikel heeft ondergaan, vermeldde de M. v. A. het volgende:

Toelichting
veranderingen.

„Zuiverder leek het den persoon „onmisbaar”, zijn aanwezigheid „noodzakelijk”
te noemen.

Het tweede lid zou in verband met het vervallen van het vierde lid van art. 17
wijziging behoeven. De voorkeur is er echter aan gegeven, het lid te doen vervallen,
omdat, indien de werkelijke dienst ten gevolge zou hebben, dat een middel van
bestaan, als in art. 18 bedoeld, te gronde zou gaan, grond aanwezig mag worden
geacht om vrijstelling te verleen ook als het anderen werkelijken dienst dan dien
voor eerste oefening geldt.”

4. Art. 18 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke
stemming.

Aanneming
artikel.

Artikel 19.

Vrijstelling om de reden, genoemd in art. 15, eerste lid, onder *d*, wordt
met inachtneming van door Ons vast te stellen bepalingen verleend:

Geestelijken
enz.

a. aan den geestelijke, den bedienaar van den godsdienst, den zende-
ling-leeraar, den broeder-diakoon van een godsdienstige vereeniging en
den roomsch-katholieken ordebroeder;

b. aan den student in de godgeleerdheid en den zendeling-kweekeling,
die tot geestelijke, tot bedienaar van den godsdienst of tot zendeling-
leeraar wordt opgeleid, en aan den proefbroeder, die tot broeder-diakoon
van een godsdienstige vereeniging wordt opgeleid.

1. In het advies van den Raad van Defensie is het volgende opgemerkt:
„Art. 19. Den aanhef te lezen: „Vrijstelling om de reden, genoemd in art. 15,
eerste lid, onder *d*, wordt, met inachtneming van door Ons vast te stellen bepalingen,
verleend:”.

Opmerkingen
Raad van
Defensie.

Weg te laten het slot van het gestelde onder *a*, luidende: „die tot een binnen het Rijk gevestigde kloosterinrichting behoort;”.

Weg te laten in den tweeden regel van het gestelde onder *b* de woorden: „door Ons aan te wijzen”.

Door deze wijzigingen wordt het artikel eenigszins ruimer gesteld, hetgeen wenschelijk schijnt.”

De Regeering heeft bij deze opmerkingen aangeteekend:

„Het artikel is in den hierbedoelden zin gewijzigd. Onder *b* zijn enkele woorden meer geschrapt dan hier is aangegeven, n.l. de woorden: „aan een door Ons aan te wijzen inrichting van onderwijs”.

2. M. v. T.: Bij dit artikel, dat niet belangrijk afwijkt van art. 31, eerste lid, der Militiewet, is te gemoet gekomen aan den in het advies van den Raad van Defensie geuiten wensch.

Overleggen
bewijs-
stukken orde-
broeders.

3. V. V.: Volgens de thans geldende voorchriften moet de Roomsch-Katholieke ordebroeder bij het aanvragen van vrijstelling van den militairen dienst een verklaring overleggen, welke onderteekend is door het hoofd van het Bisdom, waaronder het klooster, waarin hij verblijf houdt, ressorteert. Deze bepaling heeft, naar eenige leden opmerkten, in de practijk tot moeilijkheden aanleiding gegeven. Het is namelijk meer dan eens voorgekomen, dat een zoodanige broeder ten gevolge van het feit, dat hij tot een buitenlandsche orde behoorde en de Bisschop, binnen wiens diocees het door hem bewoonde klooster was gelegen, zich op grond daarvan tot het teekenen van de vereischte verklaring niet bevoegd achtte, geen vrijstelling kon verkrijgen. De hier aan het woord zijnde leden zouden het zeer op prijs stellen, indien bij de vaststelling van de bepalingen, in dit artikel genoemd, zou worden voorzien in de leemte, welke blijkens het door hen medegedeelde in de hierbedoelde regeling bestaat.

4. M. v. A.: Het ligt in het voornemen, bij de uitvoeringsbepalingen te gemoet te komen aan de bezwaren, welke bij dit artikel in het verslag zijn weergegeven.

Aanname-
artikel.

5. Art. 19 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Artikel 20.

Verdragen.

Vrijstelling wegens verdrag wordt verleend aan hem, die blijkt ingevolge een verdrag met een vreemden Staat niet tot krijgsmilitie verplicht te zijn.

„Krijgs-
dienst”.

1. M. v. T.: Art. 20 spreekt, om voor de hand liggende redenen, van „krijgsdienst”, waar de Militiewet in art. 34, eerste lid, onder 1°, de meer beperkte uitdrukking „dienst bij de militie” bezigt.

Aanname-
artikel.

2. Art. 20 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Artikel 21.

Beroep.

1. Tegen elke omtrent vrijstelling gedane uitspraak kunnen binnen tien dagen — te rekenen van den dag, waarop de uitspraak ter algemeene kennis is gebracht — bij Ons in beroep komen de ingeschrevene, wien de uitspraak geldt, elk der overige voor de gemeente ingeschreven personen of de wettige vertegenwoordiger. Voor zooveel betreft de uitspraken van gedeputeerde staten, kan bovendien de commissaris der koningin binnen denzelfden termijn bij Ons in beroep komen.

2. Het verzoekschrift, dat met redenen omkleed moet zijn, wordt ingediend bij den burgemeester der daarbij betrokken gemeente. De

burgemeester zendt het verzoekschrift aan Ons door. De commissaris der koningin stelt zijn beroep echter rechtstreeks bij Ons in.

3. Nadat de raad van state, afdeeling voor de geschillen van bestuur, is gehoord, wordt op het beroep beslist bij een met redenen omkleed besluit.

1. M. v. T.: Art. 21 treedt, voor zooveel vrijstelling betreft, in de plaats van de artt. 48—51 der Militiewet. Doordat gedeputeerde staten omtrent vrijstelling wegens broederdienst tot dusver in tweeden, volgens het ontwerp in eersten aanleg beslissen, komt één der twee ten aanzien van deze reden van vrijstelling bestaande beroepsinstantiën te vervallen.

Eén beroeps-
instantie.

Ingevolge het tweede lid moet hij, die beroep instelt, twee bepalingen in acht nemen: ten eerste moet het verzoekschrift met redenen omkleed zijn en ten tweede moet het worden ingediend bij den burgemeester van de daarbij betrokken gemeente. Het ligt voor de hand, dat niet-inachtneming van deze bepalingen den verzoeker niet-ontvankelijk in zijn beroep maakt.

Voorwaarden
voor ont-
vankelijkheid.

2. Art. 21 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Aanname
artikel.

3. De beteekenis van de uitdrukking „wettige vertegenwoordiger” is omschreven in art. 1, eerste lid, onder e.

Wettige ver-
tegenwoor-
diger.

Artikel 22.

1. Blijkt, dat iemand ten onrechte van den dienst is vrijgesteld doordat het bewijsstuk of een der bewijsstukken, waarop de vrijstelling is verleend, vals of vervalscht is, een onvolledige of met de waarheid strijdige verklaring, getuigenis of opgaaf bevat, of een ander geldt dan hem, op wien het beschouwd werd betrekking te hebben, dan wordt gehandeld op de wijze, omschreven in art. 14, eerste lid.

Vrijstelling
door vals-
heid enz.

2. Art. 21 is hierbij van toepassing.

1. M. v. T.: Art. 22 heeft betrekking op het onderwerp, thans geregeld in art. 35 der Militiewet. Volgens het derde lid van dat artikel wordt de vrijgestelde in geval van intrekking van de vrijstelling opnieuw of alsnog voor de militie ingeschreven. Dit is echter minder wenschelijk, wanneer het iemand geldt, die de vrijstelling heeft gekregen na reeds ter inlijving bestemd of ingelijfd te zijn. Door hem opnieuw in te schrijven, zou hij namelijk, ofschoon hij reeds geloot en een dienstplichtig nummer getrokken heeft, nogmaals aan een loting deelnemen, en zoodoende alsnog kunnen vrijloten. Dit dient uiteraard te worden buitengesloten, wat bij het van toepassing verklaarde art. 14 dan ook is geschied.

De uitspraak is opgedragen aan den commissaris der koningin of, als het een ter inlijving bestemde of ingelijfde betreft, aan den minister, omdat de beslissing in inschrijvingszaken in het algemeen bij dezen commissaris berust, en de handelwijze met hen, die eenmaal dienstplichtig zijn geworden, in het algemeen een zaak is, die bij den minister thuis behoort.

Art. 35, tweede lid, der Militiewet schrijft nog voor, dat, ingeval een strafvervolg is ingesteld, de strafrechtelijke behandeling in haar geheel aan het nemen van een beslissing krachtens genoemd artikel moet voorafgaan. Deze bepaling zal kunnen vervallen. Aanleiding om de strafrechtelijke beslissing af te wachten zal er alleen zijn, als het twijfelachtig is, of een geval, als in het artikel omschreven, zich inderdaad voordoet. Doch zoolang er twijfel is, is het bestaan van zulk een geval ook niet „gebleken” en kan dus toepassing van het artikel niet plaats hebben.

Strafrechte-
lijke
beslissing.

2. Art. 22 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Aanname
artikel.

HOOFDSTUK V.

Uitsluiting.

Artikel 23.

Redenen van
uitsluiting.

1. Van den dienst wordt uitgesloten hij, die:

a. bij onherroepelijk geworden uitspraak, hetzij bij één vonnis, hetzij bij verschillende vonnissen gezamenlijk, door den Nederlandschen of den kolonialen rechter is veroordeeld tot een straf, zwaarder dan gevangenisstraf of militaire gevangenisstraf van zes maanden;

b. blijkt in het buitenland bij onherroepelijk geworden uitspraak, hetzij bij één vonnis, hetzij bij verschillende vonnissen gezamenlijk, te zijn veroordeeld tot een straf, die, ook in verband met het gepleegde feit, kan worden geacht gelijk te staan met een straf, als onder a bedoeld;

c. hetzij krachtens onherroepelijk geworden uitspraak ontslagen is uit den militairen dienst met of zonder ontzetting van de bevoegdheid om bij de gewapende macht te dienen, hetzij door den Nederlandschen of den kolonialen rechter bij onherroepelijk geworden uitspraak van het recht om ooit weder bij de gewapende macht te dienen, ontzet, of van den militairen stand of van de betrekking van militair geëmployeerde vervallen verklaard is;

d. bij wijze van krijgstuuchtelijken maatregel uit den dienst bij de land- of de zeemacht of bij de overzeesche weermacht is weggezonden.

2. Voor de toepassing van het eerste lid wordt hij, die gratie heeft verkregen, geacht slechts te zijn veroordeeld tot de straf, welke krachtens de gratie op hem blijft rusten of komt te rusten.

3. In bijzondere gevallen kan de uitsluiting om een der in het eerste lid onder a en b vermelde redenen achterwege worden gelaten.

Beslissing.

4. De uitsluiting geschiedt door den minister.

5. Art. 21 is hierbij van toepassing.

Veranderingen
ontwerp-art.

1. In het wetsontwerp, zooals het oorspronkelijk luidde:

stonden de woorden „bij onherroepelijk geworden uitspraak” onder a onmiddellijk vóór „is veroordeeld” en onder b onmiddellijk vóór „te zijn veroordeeld”;

stond onder b in de plaats van „een straf, als”: „een der straffen.”;

luidde punt d: „hetzij op grond van de Wet op de Krijgstucht uit den dienst is weggejaagd, hetzij op grond van het Reglement van Krijgstucht voor het krijgsvolk te lande of op grond van dat voor het krijgsvolk te water met een briefje van ontslag of een bijzonder gemerkt paspoort uit den dienst” enz.;

luidde het vierde lid: „De uitsluiting geschiedt door de in art. 15, tweede lid bedoelde commissie”.

De veranderingen hadden, met uitzondering van de laatste, plaats bij de nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de M. v. A. De laatste verandering werd aangebracht bij de tweede lezing van het wetsontwerp. De toelichting van de veranderingen is hierna vermeld.

Vervallen
voorloopige
uitsluiting.

2. Vóór de bespreking van art. 23 bevat de M. v. T. onder het hoofd „Uitsluiting” de volgende opmerkingen omtrent het vervallen van de voorloopige uitsluiting:

„De bestaande wet kent uitsluiting voorgoed en voorloopige uitsluiting, de voor-gestelde wet kent slechts één soort van uitsluiting en wel de definitieve.

Bezwaren, die in de praktijk met de voorloopige uitsluiting zijn ondervonden, hebben aanleiding gegeven haar niet in het ontwerp van de nieuwe wet op te nemen. Het gevolg van deze uitsluiting toch is, dat de deelneming aan de loting en wat daaraan verder verbonden is, een jaar wordt verschoven. Het gebeurt echter meermalen, dat de reden tot voorloopige uitsluiting — voorloopige hechtenis, verpleging als „regeeringskind” enz. — betrekkelijk spoedig na de uitspraak tot voorloopige uitsluiting of althans reeds voordat de uitgeslotene voor inlijving in aanmerking zou zijn gekomen, komt te vervallen, zonder dat dit ten tijde van de uitspraak kon worden voorzien. De mogelijkheid, dat de reden tot voorloopige uitsluiting vóór het tijdstip van inlijving vervalt, is vrij groot, vooral wanneer, zooals thans, na de uitspraak, die jaarlijks in April of in Augustus geschiedt, nog vrij geruime tijd verloopt vóór de ingeschrevene voor inlijving in aanmerking zou komen. Deze toch kan op zijn vroegst in Januari van het volgende jaar, maar ook nog later, mogelijk zelfs eerst in October van dat jaar, plaats hebben.

Uiteraard zal een bijzondere voorziening ten aanzien van personen, die op het voor de inlijving bepaalde tijdstip verkeerden in een der in art. 37 der Militiewet bedoelde gevallen, niet achterwege kunnen blijven, doch deze zal slechts behoeven te bestaan in een bij de uitvoeringsvoorschriften te treffen regeling in den geest van het derde lid van genoemd art. 37, hierop neerkomende, dat met de inlijving van deze personen eenvoudig wordt gewacht totdat zij ophouden in een van bedoelde gevallen te verkeerden. Zij zullen dan niet zoo lang, als thans dikwijls het geval is, behoeven te wachten totdat zij in dienst kunnen treden.”

3. M. v. T.: *Eerste lid.* De doodstraf en de onteerende straf, beide in art. 36 der Militiewet genoemd, zijn hier niet vermeld. Is de doodstraf uitgevoerd, dan komt uitsluiting niet meer te pas, en wordt zij niet uitgevoerd, dan zal dit zoo goed als altijd het gevolg zijn van gratie en ook voor dat geval is haar vermelding in verband met het tweede lid overbodig. Zooals punt *a* is gesteld, blijft de doodstraf evenwel ook zonder uitdrukkelijke vermelding onder het artikel vallen. In behoud van de vermelding van onteerende straf, welke benaming laatstelijk alleen nog voorkwam in het strafrecht van Suriname en Curaçao, maar ook daaruit is verdwenen, is geen belang meer gelegen.

Doodstraf.
Onteerende
straf.

Het is een leemte, dat de wet geen voorziening bevat voor het geval, dat straffen, overeenkomende met die, welke volgens punt *a* grond tot uitsluiting opleveren, door een vreemden rechter zijn opgelegd. Punt *b*, dat deze leemte beoogt weg te nemen, houdt rekening met de verschillen, die er tusschen het strafrecht van een vreemd land en dat van Nederland kunnen bestaan, niet alleen wat betreft den aard en de benaming der straffen, maar ook ten aanzien van de verhouding tusschen de straf en het gepleegde feit.

Veroordeeling
in het
buitenland.

Onder *c* en *d* is ook rekening gehouden met de weldra in te voeren wetten omtrent het militaire straf- en tuchtrecht.

Derde lid. Tegen de bepaling, dat veroordeeling tot een zekere straf zonder uitzondering moet leiden tot uitsluiting van den dienst, zijn bedenkingen gerezen. Zoo is het vermoeden gewekt, dat personen, die zijn veroordeeld tot straffen, welke de voor uitsluiting gestelde minimum-grens nabij komen, zich soms opnieuw aan een strafbaar feit schuldig maken met de bedoeling om zóó de bedoelde grens te overschrijden en van den dienst af te komen. Anderzijds kan deze grens er toe leiden, dat de rechter een te lichte straf oplegt om te voorkomen, dat de straf vrijdom van den dienstplicht ten gevolge zou hebben. Van niet minder beteekenis is het, dat de straf voorwaardelijk kan zijn uitgesproken. Met het karakter van een zoodanige veroordeeling zou het niet strooken, indien zij bij overschrijding van de besproken strafgrens steeds tot uitsluiting zou moeten leiden.

Achterwege
laten van
uitsluiting.

De wenschelijkheid om veroordeeling tot straffen, als in het eerste lid onder *a* en *b* bedoeld, in sommige gevallen buiten invloed te doen blijven op den dienst-

plicht, doet zich ten aanzien van reeds dienende personen nog om een bijzondere reden gevoelen, namelijk omdat het voorkomt, dat de militaire autoriteit met de straf eerst bekend wordt nadat sedert het ondergaan van de straf al vrij lange tijd is verlopen en de dienstplichtige zich inmiddels door zijn gedrag waardig heeft getoond in dienst te blijven.

Beslissing. *Vierde lid.* De vrijstellingscommissie, in art. 15 bedoeld, mag een geschikt college worden geacht om ook te beslissen in zaken van uitsluiting.¹⁾

**Toelichting
veranderingen.**

4. Omtrent de veranderingen, die het ontwerp-artikel bij de eerste nota van wijzigingen heeft ondergaan, vermeldde de M. v. A. het volgende:

„De onder *a* en *b* aangebrachte veranderingen strekken tot verbetering van de redactie.

Voor de onder *d* gegeven omschrijving is een meer eenvoudige, overeenkomende met die van art. 44, eerste lid, *d*, in de plaats gesteld.”

**Aanneming
artikel.**

5. Art. 23 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

**Wijziging
vierde lid.**

6. De verandering, die bij de tweede lezing van het wetsontwerp in het vierde lid werd aangebracht, houdt verband met de verandering, die art. 15, tweede lid, heeft ondergaan en door de aanneming van een amendement-DRION en door aanneming van een bij de tweede lezing door de Regeering voorgestelde aanvulling (zie aant. 7 en 9 bij art. 15).

HOOFDSTUK VI.

Loting.

Artikel 24.

**Wie aan de
loting
deelnemen.**

1. Voor elke lichting afzonderlijk wordt een loting gehouden, waarvan deelnemen alle voor den dienstplicht ingeschreven personen, met uitzondering van hen, omtrent wie vóór den dag, waarop de loting aanvangt, is gebleken, dat zij bij onherroepelijk geworden uitspraak:

a. voor den dienst voorgoed ongeschikt zijn verklaard;

b. van den dienst zijn uitgesloten.

**Wijze van
loten.**

2. De loting kan zoodanig worden geregeld, dat voor twee of meer gemeenten één loting wordt gehouden.

**Vrijgestelden
loten mee.**

1. M. v. T.: *Eerste lid.* Deze bepaling, die hetzelfde regelt, waarover art. 62 der Militiewet handelt, zondert van deelneming aan de loting alleen diegenen uit, die noch in vredes-, noch in oorlogstijd voor den dienstplicht in aanmerking kunnen komen. Om deze reden zijn vrijgestelden niet uitgezonderd.

Ofschoon alzoo zij, die recht op vrijstelling hebben, aan de loting zullen deelnemen, ligt het in de bedoeling het verleen van de meeste vrijstellingen, bepaaldelijk die wegens broederdienst, zooveel mogelijk aan de loting te doen voorafgaan, omdat de vrijstellingen voor het meerendeel bekend dienen te zijn vóór de aanwijzing van degenen, die voor oefening in vredetijd bestemd zijn (zie art. 28, tweede lid, tweeden volzin), en het wenschelijk is om deze aanwijzing spoedig op de loting te kunnen doen volgen.

**Districts-
gewijze
loting.**

Tweede lid. Deze bepaling zal het mogelijk maken de loting in het algemeen districts-gewijze te doen plaats hebben. Wanneer dit geschiedt en in verband hiermede ook de aandelen in de lichting als regel per district en niet meer per gemeente worden vastgesteld, kan op meer eenvoudige wijze dan anders het geval zou zijn,

¹⁾ Door aanneming van een amendement-DRION is de hierbedoelde commissie niet tot stand gekomen (zie aant. 7 en 9 bij art. 15).

worden bereikt, dat binnen een district de voorgeoefenden zooveel mogelijk aan de reservetroepen worden toegewezen.¹⁾ Dit toch zou minder gemakkelijk te bereiken zijn, als binnen een district in de eene gemeente meer en in de andere minder voorgeoefenden zouden zijn dan het aandeel der gemeente voor de reservetroepen zou bedragen.

Uitzondering ten aanzien van het districtsgewijze houden van de loting zal moeten worden gemaakt voor die gemeenten, die meer dan één district omvatten.

2. In het wetsontwerp, zooals het oorspronkelijk luidde:

kwamen de woorden „bij onherroepelijk geworden uitspraak” niet in den aanhef van het eerste lid voor;

stond onder *a* in de plaats van „verklaard”: „bevonden”.

De veranderingen hadden plaats bij de nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de M. v. A. Deze memorie vermeldde omtrent de veranderingen:

„De verandering zal aan de juistheid ten goede komen.

Hetzelfde geldt van de gelijksoortige verandering, aangebracht in de artt. 26, 27 en 28.”

3. In § 6 van het V. V. komt o. a. het volgende voor:

„Dat de Regeering gemeend heeft ook in het thans door haar ontworpen stelsel de loting nog te moeten handhaven, had bij vele leden, die tegen dit instituut ernstige bezwaren hadden, groote teleurstelling gewekt. Deze leden hadden gehoopt, dat bij deze algemeene herziening der bestaande dienstplichtwetten hiermede eindelijk zou zijn gebroken.

Verscheidene der hier aan het woord zijnde leden meenden, dat tot afschaffing van de loting zou kunnen worden overgegaan, indien een regeling zou worden ingevoerd, waarbij de keuringseischen aanmerkelijk zouden worden verhoogd, alle kostwinners in den meest ruimen zin van het woord zouden worden vrijgesteld, en dan uit de overblijvenden de meest geschiktsten voor den dienst zouden worden aangewezen. Eenige dezer leden vestigden in dit verband de aandacht op de publicatie van den reserve-kolonel van den Generalen Staf MERENS, getiteld „Nieuwe Banen”, waarin o. a. de meening wordt uitgesproken, dat niet alleen lichamelijke, doch ook geestelijke keuring zou dienen plaats te hebben, opdat alleen de besten en de meest ambitieuzen in den militairen dienst zullen worden opgenomen, waardoor het leger op de minst kostbare wijze tot de grootst mogelijke paraatheid zal kunnen worden gebracht.

Zeer vele andere leden verklaarden zich met deze beschouwingen niet te kunnen vereenigen. Ook bij hen bestond tegen de loting ernstige bedenking. Doch aanwijzing van dienstplichtigen achtten zij een nog verderfelijker stelsel.

Enkele leden stelden de vraag, hoe groot naar de meening der Regeering het aantal ingeschrevenen zal zijn, dat jaarlijks aan de loting zal deelnemen. De berekening, waarop deze meening steunt, zouden zij daarbij gaarne aan de Kamer zien overgelegd.”

Hierop antwoordde de Regeering:

Afschaffing van de loting zou de Regeering gaarne hebben voorgesteld, indien zij andere geschikte middelen had gekend om het doel van de loting te bereiken, waartoe in de eerste plaats behoort het jaarlijks aanwijzen uit de ingeschrevenen van de personen, die het voor oefening in vredetijd te bestemmen getal zullen vormen. Door verhooging van keuringseischen, verdere uitbreiding van de vrijstelling van kostwinners en verdeeling van de geschiktsten in groepen, naar gelang van den graad van geschiktheid, zou men bezwaarlijk elk jaar het juiste getal en ook niet ongeveer dit getal kunnen uitschrijven. Een dergelijke regeling zou bovendien

Veranderingen
ontwerp-
artikel.

Afschaffing
loting.

Geestelijke
keuring.

Getal deel-
nemers aan
loting.

Afschaffing
loting.

¹⁾ Door het vervallen van de wettelijke onderscheiding tusschen kern- en reservetroepen bij de tweede nota van wijzigingen heeft deze motivering haar waarde verloren.

zeer moeilijk uitvoerbaar zijn en daardoor de deur ontsluiten voor willekeur en onbillijkheid.

Geestelijke
keuring.

Ook aan een geestelijke keuring, met het doel om de besten in de eerste plaats aan den dienstplicht te onderwerpen, zijn niet geringe bezwaren ter zake van uitvoerbaarheid en billijkheid verbonden. Daarbij komt, dat niet alle functies, door dienstplichtigen te vervullen, even groote eischen van intellectueelen of zedelijken aard stellen.

Getal
lotelingen.

Van deelneming aan de loting worden volgens art. 24 alleen uitgezonderd voor goed afgekeurden en uitgesloten, wier aantal naar schatting 14 000 zal bedragen (zie bladz. 3 der Memorie van Toelichting); verwacht wordt alzoo, dat, als het geheele getal ingeschrevenen 63 000 beloopt, 49 000 personen aan de loting zullen deelnemen. Men houde wel in het oog, dat het getal ingeschrevenen wisselend is en zich over het algemeen in stijgende richting beweegt; voorts, dat onder de werking van de tegenwoordige militiewet onder het getal ingeschrevenen voor elke lichting ook begrepen is een zeker aantal, dat reeds voor een of meer vorige lichtingen ingeschreven is geweest; dit getal is echter in bijlage B¹⁾ van de Memorie van Toelichting afzonderlijk (in kolom 3) vermeld."

Amendement
Wijk.
Economische
weerbaarheid.

4. Op art. 24 werd door den heer Wijk een amendement voorgesteld, strekkende om aan het artikel een derde lid toe te voegen, luidende:

"Ingeschrevenen, die niet volgens het bepaalde in art. 28 voor oefening in vredetijd worden bestemd, kunnen — ongeacht, of zij al dan niet voor inlijving bij de land- of zeemacht zijn aangewezen — door Ons worden bestemd om, voor zooveel daarvoor geschikt, volgens nader bij de wet te stellen regelen, zoowel in vredetijd als in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden, diensten te verrichten ten behoeve der economische weerbaarheid des lands. Als zoodanige diensten zijn ook te beschouwen de huishoudelijke diensten ten behoeve der landmacht."

Dit schriftelijk niet toegelichte amendement werd bij de mondelinge behandeling door den voorsteller aanbevolen als volgt:

"Ik heb gemeend bij dit artikel een amendement te moeten voorstellen met het oog op de voorbereiding voor den economischen dienst. Bij de algemeene beschouwingen heb ik een motie voorgesteld, strekkende om in plaats van de loting over te gaan tot aanwijzing voor den dienst, maar aangezien zij niet werd gesteund, kwam zij niet in beraadslaging. Toch zijn later in dien geest van verschillende zijden stemmen opgegaan, omdat men daarin een verbetering van de wet zag. Ik hoop dan ook, dat, al zal ik er zelf niet op terugkomen, van andere zijde nu een amendement in dien geest zal worden voorgesteld.

In het belang van de economische weerbaarheid heb ik gemeend te moeten voorstellen aan art. 24 een derde lid toe te voegen.

In 1914 was de economische dienst geheel onvoorbereid. Er was in verschillende opzichten niet voorzien in de zorg voor de burgerbevolking, maar ook niet in die van het leger. Een gevolg is geweest, dat alles zeer overhaast is samengesteld moeten worden, hetgeen geleid heeft tot onregelmatigheden niet alleen, maar ook tot groote onkosten. Ik acht het wenschelijk om in deze wet den Minister gelegenheid te geven maatregelen te treffen, waardoor ook in de toekomst in den economischen dienst zal worden voorzien. De regeling van dien dienst behoeft niet zoo kostbaar en niet zoo uitgebreid te zijn; zij kan voornamelijk bestaan in het instellen van commissies of van een commissie voor het voorbereiden van dien dienst. Ik zou door de aanvulling van dit wetsartikel den Minister willen uitnodigen om een dergelijk wetontwerp voor te bereiden en in te dienen. Ik hoop en vertrouw, dat de Minister hierin zal zien een tegemoetkoming aan eigen wenschen.

Wij zouden dan kunnen krijgen een ontwerp in den geest als dat, wat nog aan-

¹⁾ Deze bijlage is in dit boek opgenomen als bijlage A.

hangig is betreffende den burgerlijken dienstplicht.¹⁾ In dit verband is het ook noodig, dat op de personen, die niet voor den gewapenden dienst worden ingedeeld, beslag kan worden gelegd.

Wat den laatsten zin van het amendement betreft, hiermede wordt bedoeld om de personen, die voor corvee, enz. in de kazernes gebruikt moeten worden, te betrekken uit de personen, welke niet zijn aangewezen voor den gewapenden dienst. Een vrij groot aantal personen is noodig voor de verschillende magazijnen, bewaarplaatsen, depots, enz., en ik meen, dat het niet noodig is, dat dezen te voren aan militaire oefeningen deelnemen, terwijl door het bezigen van deze personen voor economische diensten een groote besparing kan worden verkregen, vooral door hen voor die diensten aan te wijzen, welke ter plaatse woonachtig zijn.

Ik vertrouw, dat ik hierbij voldoende steun zal krijgen en de Minister het amendement zal overnemen."

Het amendement blijkt voldoende te worden ondersteund.

De heer Pop, Minister van Oorlog:

"Ik verschil in zooverre met den geachten voorsteller, dat ik meen, dat dit geen eenvoudige zaak is, maar veel moeilijker dan men zich denkt, en dat men er met het instellen van een commissie niet is. De Regeering heeft daarom als haar meening in de Memorie van Antwoord²⁾ te kennen gegeven, dat veel van hetgeen in de Proeve tot regeling van het vraagstuk van den dienstplicht³⁾ gezegd wordt omtrent de economische weerbaarheid, haar instemming heeft, maar dat het onderwerp te veelzijdig is en behoefte heeft aan meerdere bestudeering. Daar dit onderwerp zich bepaalt tot regeling van den krijgsmacht, is het niet vanzelfsprekend daaronder te begrijpen de economische weerbaarheid. Daardoor zou men in strijd komen met de considerans van de wet. Voorts betreft dit onderwerp een gebied, dat ook bestreken wordt door het ontwerp tot regeling van den burgerlijken dienstplicht.⁴⁾

Dit alles bijeen genomen maakt het voor mij weinig aannemelijk een dergelijk amendement in de wet op te nemen, te meer omdat wij er niets verder mee komen, want er moet dan toch weer eerst een wet gemaakt worden. Welnu, als de economische weerbaarheid door de Regeering voldoende is bestudeerd, zal deze niet nalaten met een voorstel bij de Volksvertegenwoordiging te komen."

De heer Wijk:

"Naar aanleiding van de toezegging van Zijn Excellentie, dat hij deze zaak onder de oogen zal zien en in de richting zal gaan, die ik voorstel, trek ik mijn amendement in."

5. Art. 24 is aangenomen zonder hoofdelijke stemming.

Aanneming
artikel.

Artikel 25.

1. Binnen tien dagen, te rekenen van den dag, waarop de loting heeft plaats gehad, of, indien zij niet in één dag afloopt, van dien, waarop zij is geëindigd, kunnen tegen de wijze, waarop zij is geschied, bij een met redenen omkleed verzoekschrift bezwaren worden ingebracht door belanghebbende lotelingen of door hun wettigen vertegenwoordiger. Het verzoekschrift wordt ingediend bij den burgemeester der gemeente, voor welke de ingeschrevene, die of wiens wettige vertegenwoordiger de bezwaren inbrengt, voor den dienstplicht is ingeschreven. De burgemeester zendt het verzoekschrift aan den door Ons aan te wijzen commissaris der koningin.

Bezwaren.

¹⁾ Het wetsontwerp betreffende den burgerlijken dienstplicht is ingediend bij Kon. Boodschap van 12 April 1918 (*Gedrukte Stukken zitting 1917—1918*, 373).

²⁾ Zie § 7 van die Memorie.

³⁾ Bedoeld is hier de „Proeve eener oplossing van het legeraansluiting", samengesteld door een commissie, waarvan voorzitter was de oud-opperbevelhebber van land- en zeemacht, generaal SNIJERS.

2. Deze commissaris beslist bij een met redenen omkleed besluit, hetzij tot handhaving, hetzij tot vernietiging van de loting, naar gelang en voor zoover een gepleegde onregelmatigheid op den uitslag der loting van invloed heeft kunnen zijn.

3. Strekt de uitspraak tot geheele of gedeeltelijke vernietiging van de loting, dan bepaalt de commissaris der koningin het houden van een nieuwe loting, voor zoover noodig. De artt. 24 en 25 zijn, voor zoover zij daarvoor vatbaar zijn, ook ten aanzien van de nieuwe loting van toepassing.

1. M. v. T.: Hierin treft men de bepalingen aan van de artt. 67 en 68 der Militiewet.

Aan het slot van het eerste lid wordt gesproken van „den door Ons aan te wijzen commissaris der koningin” in verband met de waarschijnlijkheid, dat het gebied van enkele indeelingsdistricten niet geheel binnen één provincie zal liggen.

De tweede volzin van het derde lid wijkt in tweeërlei opzicht van den laatsten volzin van bedoeld art. 68 af, in zoover namelijk, dat bij een nieuwe loting ook het tweede lid van art. 25 van toepassing zal zijn, en dat de woorden „voor zoover zij daarvoor vatbaar zijn” zijn opgenomen. Dit laatste is geschied, omdat in geval van *gedeeltelijke* vernietiging van de loting de in art. 24, eerste lid, bedoelde personen niet allen in de nieuwe loting moeten worden betrokken, maar alleen voor zoover zij aan het vernietigde deel van de eerste loting hebben deelgenomen of hadden behooren deel te nemen.

Veranderingen
ontwerp-
artikel.

2. In het wetsontwerp, zooals het oorspronkelijk luidde, stonden in het tweede lid vóór „*loting*” de woorden: „*plaats gehad hebbende*”.

De verandering geschiedde bij de nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de M. v. A. Deze memorie vermeldde omtrent de verandering: „De woorden „*plaats gehad hebbende*” zijn geschrapt, omdat ze overbodig zijn.”

Aanneming
artikel.

3. Art. 25 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Wettige
vertegen-
woordiger.

4. De beteekenis van de uitdrukking „wettige vertegenwoordiger” is omschreven in art. 1, eerste lid, onder *e*.

HOOFDSTUK VII.

Inlijving.

Artikel 26.

Aanwijzing
voor inlijving.

1. Behoudens de bepaling van het tweede lid worden allen, die aan de loting hebben deelgenomen, aangewezen voor inlijving bij de land- of de zeemacht. Naar door Ons te stellen regelen kan overplaatsing geschieden van de land- naar de zeemacht en van de zee- naar de landmacht.

2. Voor inlijving wordt niet aangewezen hij, die bij onherroepelijk geworden uitspraak:

- a. voor den dienst voorgoed ongeschikt is verklaard;
- b. van den dienstplicht is vrijgesteld om de reden, genoemd in art. 15, eerste lid, onder *e*;
- c. van den dienst is uitgesloten.

1. M. v. T.: De inlijving, in het eerste lid bedoeld, sluit in zich hetgeen bij de bestaande wetgeving behoort tot de inlijving bij de militie en de opnemings in den landstorm. De inlijving op zich zelf bestaat enkel in het komen te behooren tot de land- of tot de zeemacht. In hoever op de ingelijfde of de in te lijven personen verplichtingen rusten tot het vervullen van werkelijken dienst, vindt men in hoofdzak geregeld in de artt. 31—34.

Omvang
inlijving.

In de uitvoeringsbepalingen zullen ter zake van de inlijving niet alleen worden opgenomen voorschriften in den geest van de in art. 73, eerste lid, der Militiewet bedoelde, maar daarin zal ook worden neergelegd de aanwijzing van de tijdvakken van inlijving, thans geregeld in art. 72 dier wet.

Wijze en
tijdvakken
van inlijving.

Wat eerstbedoelde voorschriften betreft, valt voornamelijk te denken aan de wijze, waarop de inlijving in haar werk gaat, en aan het vastleggen van het tijdstip, waarop de inlijving als een voldongen feit moet worden beschouwd; dit laatste in verband met het van toepassing worden op ingelijfden van het militaire straffen tuchtrecht.¹⁾ Bepalingen, als hier bedoeld, komen voor in de artt. 47—49 van Militiebesluit II (Staatsblad 1912, no. 276).

Regeling van de tijdvakken van inlijving mag worden beschouwd als een onderwerp, dat bij de uitvoering van de wet thuis behoort. Die regeling toch valt niet aan te merken als een, die betrekking heeft op de begrenzing van rechten of verplichtingen. De vrijheid, om deze tijdvakken te regelen bij uitvoeringsmaatregel, zal de gelegenheid schenken om, wanneer vroeger of later zich de wenschelijkheid openbaart om in bedoelde tijdvakken eenige verandering te brengen, hiertoe op eenvoudige wijze te kunnen geraken. Ook zal zij gemak opleveren, wanneer de organisatie van de weermacht verandering mocht ondergaan, zij het slechts ten aanzien van benamingen, zooals b.v. de verandering van de benaming „hospitaalsoldaten” in „ziekenverplegers”.

Het ligt in de bedoeling om ook de voor inlijving aangewezen personen, die slechts in geval van oorlog, enz. in werkelijken dienst kunnen worden geroepen, in het jaar hunner lichting bij de land- of de zeemacht in te lijven. Opkomst zal hiervoor niet noodig zijn; de inlijving kan voor de hierbedoelde personen, evenals onder de bestaande Militiewet in sommige gevallen reeds plaats heeft, zoodanig worden geregeld, dat persoonlijke verschijning niet vereischt is. Het ligt voor de hand, dat aan deze personen van hun inlijving kennis zal worden gegeven met mededeeling van de verplichtingen, die in geval van oorlog enz. op hen rusten.”

Inlijving
buitengewone
dienst-
plichtigen.

2. In het wetsontwerp, zooals het oorspronkelijk luidde:
kwam de tweede volzin niet in het eerste lid voor;
kwamen de woorden „*bij onherroepelijk geworden uitspraak*” niet in den aanhef van het tweede lid voor;
stond onder *a* in de plaats van „*verklaard*”: „*bevonden*”.

Verande-
ringen
ontwerp-art.

De veranderingen hadden plaats bij de nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de M. v. A. De wijziging van het tweede lid was reeds toegelicht bij art. 24. Omtrent de aanvulling van het eerste lid vermeldde deze memorie:

„De opgenomen tweede volzin houdt in hoofdzak verband met de mogelijkheid, dat het noodig blijkt een deel van de tot de zeemacht behorende dienstplichtigen naar de landmacht te doen overgaan voor het doel, aangegeven aan het slot van § 2 der algemeene beschouwingen van de Memorie van Toelichting.”

Het hierbedoelde gedeelte van de M. v. T. luidt als volgt:

„Het gedurende de eerstkomende jaren aangroeiend getal dienstplichtigen, bij de zeemacht geoefend of afkomstig van het ontslagen vrijwillig dienend marine-

¹⁾ Op de toepasselijkheid van het militaire straf- en tuchtrecht hebben betrekking art. 30 van deze wet en de artt. 60 en 62 van het Wetboek van Militair Strafrecht (Staatsblad 1921, no. 1352); zie aant. 4 bij art. 30.

personeel, is voor een groot deel niet noodig voor de bemanning van de vloot en voor de overige diensten, die aan de zeemacht zullen worden opgedragen. Hiervoor zijn vijf volledige lichtingen, vermeerderd met de vaklieden (monteurs, torpedomakers, vliegtuigmakers, machinedrijvers) van de overige lichtingen en met een deel van de ontslagen vrijwilligers, waarschijnlijk ruim voldoende. De overigen zullen derhalve aan de landmacht kunnen worden afgestaan, hetzij als een georganiseerd, aan de zeemacht verbonden blijvend geheel, onder eveneens tot de zeemacht behorende officieren en onderofficieren, hetzij als dienstplichtigen, die van de zeemacht naar de landmacht zijn overgeplaatst. In beide gevallen kunnen zij worden bestemd om dienst te doen als versterking van etappentroepen, kustwacht detachementen e. d."

Aanneming
artikel.

3. Art. 26 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Artikel 27.

Lichting-
sterkte
gewone
dienstplich-
tigen.

1. Van de voor inlijving aangewezen personen worden — behoudens het bepaalde in art. 28, vierde lid — tot gewoon dienstplichtige bestemd ten hoogste 19500 man, vermeerderd met het getal van hen, die bij de voorvorige lichting tot gewoon dienstplichtige zijn bestemd, doch op het tijdstip van eindiging van het jaar dier lichting ontbraken, doordat zij:

a. in gebreke zijn gebleven aan de verplichting tot opkomst voor eerste oefening te voldoen;

b. van den dienstplicht zijn vrijgesteld of uitgesloten;

c. uit den dienst zijn ontslagen;

d. zijn overleden.

2. Van de gewone dienstplichtigen worden per lichting bestemd:

a. ten hoogste 1000 man voor de zeemacht;

b. de overigen voor de landmacht.

3. De aandeelen, door de gemeenten of groepen van gemeenten in het getal gewone dienstplichtigen te dragen, worden bepaald in evenredigheid tot de getallen der ingeschreven personen.

4. Onder de getallen, aan het slot van het derde lid bedoeld, worden niet begrepen degenen, omtrent wie vóór de maand, waarin de loting aanvangt, bekend was, dat zij zijn overleden of bij onherroepelijk geworden uitspraak:

a. voor den dienst voorgoed ongeschikt zijn verklaard;

b. van den dienstplicht zijn vrijgesteld;

c. van den dienst zijn uitgesloten.

5. De voor inlijving aangewezen personen, die niet tot gewoon dienstplichtige worden bestemd, worden bestemd tot buitengewoon dienstplichtige.

Buiten-
gewone
dienst-
plichtigen.

Wijzigingen
ontwerp-
artikel.

1. In het wetsontwerp, zooals het werd ingediend, luidde art. 27 in verschillende opzichten anders dan het thans luidt.

Het eerste lid was van den volgende inhoud:

"Van de voor inlijving aangewezen personen worden, behoudens het bepaalde in art. 28, zesde ¹⁾ lid, voor oefening in vredetijd bestemd ten hoogste 23 000 man, vermeerderd met het getal van hen, van wie vóór 1 Januari van het jaar der loting bekend was, dat zij aan de lichting van het vorig jaar ontbraken, doordat zij, hetzij niet zijn ingelijfd, hetzij na hun inlijving weder uit den dienst zijn geraakt."

¹⁾ Dit lid is later het vierde lid geworden.

Het tweede lid had deze lezing:

„Van de voor oefening in vredetijd bestemde personen worden per lichting bestemd:

- a. ten hoogste 1000 man voor de zeemacht;*
- b. ten hoogste 8000 man voor de reservetroepen;*
- c. de overigen voor de kerntroepen.”*

In het derde lid stond in de plaats van de woorden „in het getal gewone dienstplichtigen”: „in het voor oefening in vredetijd en in het voor de reservetroepen bestemde getal”.

In het vierde lid eindigde de aanhef met de woorden „dat zij” en werd deze gevolgd door vier punten:

- „a. zijn overleden;*
- b. voor den dienst voorgoed ongeschikt zijn bevonden;*
- c. bij onherroepelijk geworden uitspraak van den dienstplicht zijn vrijgesteld;*
- d. van den dienst zijn uitgesloten.”*

Het vijfde lid kwam toen in het artikel nog niet voor.

Bij de eerste nota van wijzigingen verkreeg het vierde lid de huidige lezing.

De tweede nota van wijzigingen, ingediend na verwerping van het oorspronkelijke art. 27, hield uiteraard een geheel nieuw artikel in. Het week van de vorige redactie slechts in zoover af, dat in het eerste lid, behalve de verandering van „art. 28, zesde lid” in „art. 28, vierde lid”, het getal „23 000” was vervangen door „19 500”, terwijl in het tweede lid de punten *b* en *c* hadden plaats gemaakt voor het tegenwoordige punt *b*. Verder waren nog in het derde lid weggelaten de woorden „en in het voor de reservetroepen”.

De overige veranderingen, waaronder ook de opneming van het vijfde lid, hadden plaats bij de derde nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de 2e M. v. A.

Een verandering, als het vierde lid onderging bij de eerste nota van wijzigingen, werd ook in een drietal andere artikelen aangebracht, o. a. in art. 24. Bij dat artikel vermeldde de M. v. A.: „De verandering zal aan de juistheid ten goede komen.”

Voor de toelichting van de veranderingen, bij de tweede en de derde nota van wijzigingen aangebracht, wordt verwezen naar hetgeen hierna uit de toelichting van de 2e nota van wijzigingen en uit de 2e M. v. A. wordt aangehaald.

2. M. v. T.: In het algemeen regelt dit artikel wat thans is neergelegd in de artt. 4 en 5 der Militiewet. Het voornaamste van den inhoud van dit ontwerp-artikel mag worden geacht reeds in de algemeene beschouwingen voldoende te zijn toegeelicht.

Met het oog op de verschillende bij de zeemacht te vervullen functies moeten hiervoor dienstplichtigen worden gekozen, die aan bepaalde vereischten voldoen, v.n.l. ten aanzien van het beroep. In verband hiermede is het niet doenlijk, voor elke gemeente of voor elke groep van gemeenten een evenredig aandeel in het voor de zeemacht te bestemmen getal vast te stellen. Dientengevolge is het voor de landmacht uit elke gemeente of uit elk district te bestemmen getal dienstplichtigen eenigszins afhankelijk van het aan de zeemacht toe te wijzen getal. Echter is het wenschelijk een en ander buiten invloed te laten op het getal, dat uit de verschillende deelen van het rijk voor de korte oefening van de reservetroepen¹⁾ wordt

Bestemming
voor de
zeemacht.

¹⁾ Ten gevolge van de veranderingen, aangebracht bij de 2e nota van wijzigingen, is de onderscheiding tusschen kern- en reservetroepen in het wetsontwerp komen te vervallen.

bestemd. Dit verklaart, waarom het derde lid naast de algemeene aandeelen in de lichting alleen van aandeelen voor de reservetroepen spreekt.

Grondslag
contingents-
berekening.

In het vierde lid wordt gesproken van de maand, waarin en niet van den dag, waarop de loting aanvangt, zooals in andere bepalingen is geschied (art. 9, zesde lid, en art. 24, eerste lid). Het hier gemaakte verschil houdt verband met de wenschelijkheid om de vaststelling van de contingentssaandeelen niet later dan in de maand der loting te doen plaats hebben, opdat de bezitters van een lotingsnummer niet lang in onzekerheid blijven, of zij al of niet voor oefening in vredetijd bestemd zullen worden.

Lichting-
sterkte.

3. V. V.: De in het eerste lid van dit artikel voorkomende bepaling, dat het jaarlijksch contingent van 23 000 man zal worden vermeerderd met het getal van hen, van wie vóór 1 Januari van het jaar der loting bekend was, dat zij aan de lichting van het vorig jaar ontbraken, zouden sommige leden gaarne zien vervallen. Zij achten, ook al neemt men in aanmerking, dat jaarlijks op een tekort van ongeveer 2600 man moet worden gerekend, een lichting van 23 000 man voldoende, en waren van oordeel, dat deze niet door de genoemde vermeerdering tot ruim 25 000 man behoort te worden opgevoerd.

Regeling
gemeentelijke
aandeelen.

Het derde lid bepaalt o. a., dat de aandeelen, door gemeenten of groepen van gemeenten in het voor de reservetroepen bestemde getal te dragen, bepaald worden in evenredigheid tot de getallen der ingeschreven personen. Deze regeling kwam verscheidenen leden niet juist voor. Zij zal, naar deze leden opmerkten, tot gevolg hebben, dat, indien zich in de eene gemeente of groep van gemeenten weinig of in het geheel geen voorgeoefenden onder de ingeschrevenen bevinden, in de andere daarentegen zeer vele, met deze qualiteit der ingeschrevenen in het geheel geen rekening wordt gehouden. Immers alleen hun getal bepaalt het aandeel, dat de betrokken gemeenten of groepen van gemeenten in het voor de reservetroepen bestemde aantal dienstplichtigen zullen hebben bij te dragen. Dit nu is in lijn-rechten strijd met den geheelen opzet van de nieuwe dienstplichtregeling, waarbij aan de vooroefening zulk een belangrijke rol wordt toebedeeld en waarbij wordt uitgegaan van de veronderstelling, dat de reservetroepen geheel of althans voor het grootste deel uit voorgeoefenden zullen bestaan. Op wijziging van de hierbedoelde bepaling meenden zij, die deze opmerking maakten, dan ook met klem te moeten aandringen.

Lichting-
sterkte.

4. M. v. A.: Het verminderen van de jaarlijksche lichting met 2600 man, waartoe het gehoor geven aan de vraag, vervat in de eerste alinea, zou leiden, is niet wel mogelijk, aangezien dan de voor het leger benoodigde sterkte niet zou kunnen worden bereikt zonder het vermeerderen van het getal lichten, dat bij mobilisatie onmiddellijk moet worden opgeroepen, hetgeen vermeden moet worden.

Regeling
gemeentelijke
aandeelen.

De uitdrukking „groepen van gemeenten", gebezigd in het derde lid, moet zoodanig worden opgevat, dat daaronder ook kan worden verstaan het geheele indeelingsdistrict. Het bezwaar, dat door verscheidene leden tegen dit lid werd geopperd, zal hierdoor waarschijnlijk vervallen, aangezien de aandeelen, door de verschillende districten te leveren aan de reservetroepen, niet belangrijk zullen uiteenloopen en elk dezer aandeelen dus ongeveer gelijk zal zijn aan $\frac{1}{36}$ deel ¹⁾ van het totale bij die troepen in te deelen getal dienstplichtigen. Slechts dan, wanneer in een district meer voorgeoefenden zouden zijn dan bij de reservetroepen geplaatst kunnen worden, terwijl er in een ander district minder zouden zijn dan voor de vorming van die troepen benoodigd zijn, zou de toestand ontstaan, dat in eerstbedoeld district een gedeelte van de voorgeoefenden twee maanden bij de kerntroepen zou moeten dienen, terwijl in het laatstbedoelde ongeoeffenden voor de reservetroepen zouden worden aangewezen.

De Regeering is van oordeel, dat dit bezwaar, dat voorloopig nog niet te duchten

¹⁾ Naar de oorspronkelijke plannen zou het land worden verdeeld in 36 indeelingsdistricten. Later zijn de plannen zoodanig gewijzigd, dat dit getal tot 24 is teruggebracht.

is, indien het zich voordoet, moeilijk zal zijn te ondervangen, aangezien wijziging van de getroffen regeling aanleiding zou geven tot indeeling van dienstplichtigen bij onderdeelen, corresponderende met andere districten dan waarin zij thuis behoorren, waardoor in strijd gehandeld zou worden met het stelsel van localisatie, waarop de nieuwe organisatie is gegrond.

5. Toelichting 2e nota van wijzigingen:¹⁾

„Het beraad, waartoe de verwerping van art. 27 van het ontwerp de Regeering noopte, heeft geleid tot het doen van nadere voorstellen, beoogende in hoofdzaak het verlagen van de maximum-sterkte der jaarlijksche lichting, het doen vervallen van de onderscheiding in kern- en reservetroepen en het invoeren van een 5½-maandsche eerste oefening voor het gros der onberede troepen

Het voorstel houdt in een verlaging van het contingent van 23000 tot 19500 man. Behalve deze 19500 man zal nog ingelijfd worden een zeker getal manschappen ter goedmaking van het in het eerste dienstjaar op de lichtingsterkte te lijden verlies. Laatstbedoeld getal wordt geschat op 2000²⁾, zoodat te rekenen valt op een jaarlijksche inlijving van 21 500 jongemannen. Deze lichtingsterkte zal, nu daaraan verbonden wordt de maatregel om de dienstplichtigen gelijkwaardig te oefenen, gelegenheid geven bij mobilisatie reeds dadelijk te kunnen beschikken over een paraat veldleger van 72 infanterie-bataljons en daarmede over eveneens volledig geoefende troepen voor stelling en territoriaal gebruik, terwijl daarachter ook reeds dadelijk aanwezig zijn geoefende troepen voor eerste aanvulling en reserve, die nog naar behoefte uit de aanvullingsreserve en uit de in oorlogstijd te oefenen dienstplichtigen kunnen worden versterkt.”

Omtrent hetgeen deze toelichting verder met betrekking tot de sterkte inhoudt, wordt verwezen naar hoofdstuk II der inleiding.

Ten aanzien van de redactie van de wijzigingen vermeldt de toelichting:

„Behalve de verandering van getallen en het wegvallen van de onderscheiding tusschen kern- en reservetroepen is het artikel gelijk aan het oorspronkelijk voorgestelde.”

6. 2e M. v. A. ¹⁾ De wijzigingen van dit artikel ²⁾ zijn zoo goed als geheel van redactioneelen aard.

Van de dienstplichtigen — dat zijn in het algemeen allen, die ingevolge art. 26 worden ingelijfd (zie art. 1, eerste lid, 1) — wordt slechts een deel voor oefening in vredetijd bestemd. De uitdrukking „voor oefening in vredetijd bestemde dienstplichtigen” leent er zich door haar lengte minder goed toe om steeds, in uitvoeringsvoorschriften, aanschrijvingen en ook bij mondelinge besprekingen, gebezigd te worden ter aanduiding van deze groep. Bovendien is het wenschelijk een doelmatige benaming in de wet neer te leggen ook voor dat deel der dienstplichtigen, dat niet voor oefening in vredetijd bestemd is, welk deel aanvankelijk niet anders was aangeduid dan met den term „overige dienstplichtigen” (art. 31, tweede lid). De derde nota van wijzigingen behelst het voorstel tot invoering van de benamingen „gewone” en „buitengewone” dienstplichtigen. De gewone dienstplichtigen zijn zij, die het z.g.n. contingent vormen, de buitengewone dienstplichtigen zij, die in het algemeen alleen in buitengewone omstandigheden in werkelijken dienst kunnen worden geroepen (zie hierbij art. 31, eerste en tweede lid).

De verdere wijziging van de redactie is aangebracht, omdat de aanvankelijke redactie, waarbij in hoofdzaak die van de bestaande Militiewet was gevolgd, niet

Wijziging
wetsontwerp
na verwerping
art. 27.

Gewone en
buitengewone
dienstplich-
tigen.

Verdere ver-
anderingen.

¹⁾ Het verdient aandacht, dat een deel van de mondelinge behandeling, in aant. 7 bedoeld, voortafging aan de wijzigingen, in aant. 5 en 6 besproken.

²⁾ Men dient dit getal te beschouwen in het licht der opmerkingen van § 2 der M. v. T., weergegeven in hoofdstuk II der inleiding.

³⁾ Voor deze wijzigingen, aangebracht bij de 3e nota van wijzigingen, wordt verwezen naar aant. 1.

voldoende bleek aan te passen bij het veranderde stelsel, dat het wetsontwerp huldigt ten aanzien van inlijving en ontslag.¹⁾

Mondelinge
behandeling.

7. Het oorspronkelijk voorgestelde art. 27 is in Juni 1921 door de Tweede Kamer verworpen, het later voorgestelde nieuwe art. 27 in December 1921 door deze Kamer aangenomen. De aan beide beslissingen voorafgegangene uitvoerige beraadslagingen zijn, zooals in hoofdstuk I van de Inleiding is uiteengezet, van groote beteekenis geweest, zoodat ze moeilijk in een kort bestek kunnen worden weergegeven. Evenwel zijn deze beraadslagingen van weinig of geen belang voor de toepassing van het artikel. Daarom zijn zij, evenals het op art. 27 voorgestelde amendement, in dit boek opgenomen niet bij het artikel, maar als bijlage D.

Artikel 28.

Bestemming
tot gewoon
dienst-
plichtige.

1. De bestemming tot gewoon dienstplichtige geschiedt zoodra de uitslag der loting onherroepelijk is geworden en de in de lichte te dragen aandeelen zijn bepaald.

2. Deze bestemming geschiedt in volgorde van de lotingsnummers, te beginnen bij het laagste. Hierbij blijven buiten aanmerking zij, van wie bekend is, dat zij overleden, bij onherroepelijk geworden uitspraak van den dienstplicht vrijgesteld of uitgesloten zijn of krachtens een vrijwillige verbintenis tot de land- of de zeemacht of tot de overzeesche weermacht behooren; wat de vrijwillig dienende personen betreft, behoudens de door Ons vast te stellen uitzonderingen. Indien naar deze regelen een gemeente of een groep van gemeenten het vastgestelde aandeel niet zou kunnen leveren, kunnen, voor zoover noodig, ook zij, die wegens broederdienst voorloopig zijn vrijgesteld, tot gewoon dienstplichtige worden bestemd; ook deze bestemming geschiedt in de volgorde van de lotingsnummers, te beginnen bij het laagste.

3. Voor hen, die aan de overeenkomstig de vorige leden samengestelde aandeelen blijken of komen te ontbreken, worden geen andere personen tot voltalligmaking aangewezen.

4. De gewone dienstplichtige, aan wien vrijstelling van den dienstplicht is verleend, wordt voor den duur van de vrijstelling en voor den tijd, dat de vrijstelling ingevolge art. 15, vierde lid, niet geldt, beschouwd als buitengewoon dienstplichtige.

5. De buitengewone dienstplichtige, wiens vrijstelling van den dienstplicht of wiens dienst als vrijwilliger een einde neemt, wordt beschouwd als gewoon dienstplichtige, tenzij zijn lotingsnummer hooger is dan het hoogste der nummers van degenen, die overeenkomstig het tweede lid tot gewoon dienstplichtige bestemd zijn.

Verande-
ringen
ontwerp-art.

1. In het wetsontwerp, zooals het werd ingediend: stond in het eerste en in het tweede lid in de plaats van „tot gewoon dienstplichtige”: „voor oefening in vredetijd”; kwamen in den tweeden volzin van het tweede lid de woorden „bij onherroepelijk geworden uitspraak” niet voor en kwam in den derden volzin het woord „voorloopig” niet voor; hield het artikel als derde en vierde lid de volgende bepalingen in:

¹⁾ Men houde er rekening mede, dat de veranderingen, in de 2e M. v. A. behandeld en vervat in de 3e nota van wijzigingen, zijn aangebracht na een deel van de beraadslagingen, bedoeld in ant. 7.

„3. Uit de voor oefening in vredestijd bestemde personen wordt in de eerste plaats samengesteld het voor de zeemacht bestemde gedeelte. Uit de overigen wordt een door Ons te bepalen getal van hen, die geschikt worden geacht voor de opleiding tot officier of tot onderofficier, voor de kerntroepen bestemd; deze bestemming geschiedt in de volgorde van de lotingsnummers, te beginnen bij het laagste. Daarna komen van de overblijvenden de niet-voorgeoefenden voor de kerntroepen en de voorgeoefenden voor de reservetroepen in aanmerking, behoudens de bepalingen van het volgend lid.

4. Is het voor de reservetroepen te bestemmen getal grooter dan het getal voorgeoefenden, dan komen voor voltalligmaking van eerstbedoeld getal achtereenvolgens in aanmerking personen, die geacht worden ten deele voorgeoefend te zijn, en andere niet voor de zeemacht bestemde personen. Hierbij geniet de houder van een hooger nummer voorrang boven den houder van een lager nummer. Is het getal voorgeoefenden grooter dan het voor de reservetroepen te bestemmen getal, dan worden van eerstbedoeld getal de houders van de laagste nummers, voor zooveel noodig, voor de kerntroepen bestemd.”;

vormde het tegenwoordige derde lid het vijfde lid; en

kwam aan het slot van het artikel het volgende lid voor:

„6. De dienstplichtige, wiens vrijstelling van den dienstplicht of wiens dienst als vrijwilliger een einde neemt, wordt geacht voor oefening in vredestijd bestemd te zijn, tenzij zijn lotingsnummer hooger is dan het hoogste van de nummers der dienstplichtigen, die overeenkomstig het tweede lid voor oefening in vredestijd bestemd zijn.”

Bij de nota van wijzigingen, welke gevoegd was bij de 1e M. v. A.:

had in het tweede lid in voeging plaats van de woorden „bij onherroepelijk geworden uitspraak” en „voorloopig”;

1e Nota van
wijzigingen.

werd in het derde lid „de niet-voorgeoefenden voor de kerntroepen en de voorgeoefenden voor de reservetroepen” vervangen door: „de als infanterist voorgeoefenden voor de reservetroepen en de anderen voor de kerntroepen”;

werd in het vierde lid in den eersten volzin tusschen „getal” en „voorgeoefenden” ingevoegd: „als infanterist”, „achtereenvolgens” vervangen door „eerst”, voor „andere niet voor de zeemacht bestemde personen” gelezen: „daarna de overigen” en in den derden volzin tusschen „getal” en „voorgeoefenden” ingevoegd: „van bedoelde”;

werd in het zesde lid voor „neemt, wordt geacht voor oefening in vredestijd bestemd te zijn” in de plaats gesteld: „neemt en die niet reeds voor oefening in vredestijd bestemd werd, wordt geacht daarvoor en voor de kerntroepen of voor de zeemacht bestemd te zijn”.

De heer DE MONTÉ VER LOREN c.s. hadden, in verband met hun amendement op art. 27, ook een amendement op art. 28 ingediend om:

het derde lid te lezen als volgt:

Amendement
De Monté ver
Loren.

„Uit de voor oefening in vredestijd bestemde personen wordt in de eerste plaats samengesteld het voor de zeemacht bestemde gedeelte. Uit de overigen wordt een door Ons te bepalen getal daarvoor geschikte personen voor de opleiding tot officier of tot onderofficier bestemd; deze bestemming geschiedt in de volgorde van de lotingsnummers, te beginnen bij het laagste”;

het vierde lid te doen vervallen;

in het laatste lid de woorden „daarvoor en voor de kerntroepen” te doen vervangen door: „voor de landmacht”.

Het amendement is vervallen in verband met de bij art. 27 gevallen beslissing a, met de veranderingen, die het wetsontwerp bij de tweede nota van wijzigingen had ondergaan (zie mededeeling van den voorzitter der Tweede Kamer, Handel. 1921—1922, blad. 1076, 2e kolom).

2e Nota van
wijzigingen.

Bij de tweede nota van wijzigingen zijn de leden, die oorspronkelijk het derde en vierde lid uitmaakten, vervallen en zijn in het oorspronkelijk zesde lid vervallen de woorden „en voor de kerntroepen of voor de zeemacht”.

3e Nota van
wijzigingen.

Bij de derde nota van wijzigingen (gevoegd bij de 2e M. v. A.) is in het eerste en het tweede lid de uitdrukking „voor oefening in vrede-tijd” vervangen door: „tot gewoon dienstplichtige”. Tevens is daarbij het laatste (toen vierde) lid vervangen door de twee leden, thans vormende het vierde en het vijfde lid.

2. M. v. T.: Art. 28 regelt hetgeen in de Militiewet het onderwerp uitmaakt van de artt. 69 en 71.

Voor een deel is de inhoud van dit artikel reeds in de algemeene beschouwingen uiteengezet.

Overslaan
vrijgestelden,
enz.

Van de verschillen, die het artikel vertoont met hetgeen thans geldt, vallen te vermelden het overslaan van vrijgestelden enz. en de aanwijzing ten behoeve van de kadervoorziening.

Wat het bedoelde overslaan betreft, dit geschiedt bij de huidige wet niet, doordat thans degenen, die vóór de loting zijn vrijgesteld enz., niet aan de loting deelnemen. Waarom dit laatste is veranderd, is uiteengezet bij art. 24.

Het voorschrift omtrent het overslaan van hen, die reeds als vrijwilliger dienen, is noodig, wanneer de vrijwilligers als gevolg van het vervallen van de vrijstelling wegens eigen vrijwilligen dienst aan de loting deelnemen (zie voorts de hieronder volgende toelichting van het zesde lid). Bedoeld voorschrift spreekt van uitzonderingen met het oog op enkele categorieën van vrijwilligers — zooals die van den vrijwilligen landstorm —, wier verbintenis niet van dien aard is, dat zij vrijdom van oefening in vrede-tijd behooren te genieten. Wel echter zullen zij vermindering van oeffentijd deelachtig kunnen worden, zoo zij aan de gestelde eischen van voor-geoeffendheid voldoen.

Omtrent de bepaling, opgenomen aan het slot van het tweede lid, wordt verwezen naar het voorlaatste lid der toelichting van art. 16, eerste lid.

Kader voor
reservetroe-
pen.

Het ligt voor de hand, dat wanneer in oorlogstijd de reservetroepen nog slechts een korte oefening moeten ondergaan om voor den strijd geschikt te zijn, het voor deze troepen benodigde kader reeds van den aanvang af beschikbaar behoort te zijn. Om deze reden is het noodig van de voor oefening in vrede-tijd bestemde dienstplichtigen, die geschikt zijn om voor kader opgeleid te worden, een zoodanig getal in te deelen bij de kerntroepen, dat daaruit niet alleen het kader voor de kerntroepen zelf, maar ook dat voor de reservetroepen kan worden opgeleid.

Dienstplicht
vrijgestelden.

Het zesde lid¹⁾ gaat uit van het beginsel, dat zij, die tijdelijke vrijstelling hebben genoten en geen definitieve vrijstelling verkrijgen, zoomede degenen, die den vrijwilligen dienst verlaten voordat hun dienstplicht is geëindigd, worden gerangschikt bij de wel of bij de niet voor oefening in vrede-tijd bestemde personen, naar gelang hun lotingsnummer ligt tusschen dan wel boven de nummers van eerstbedoelde groep. Gewezen vrijwilligers, die voldoende geoeffend zijn, zullen evenwel als dienstplichtige van de eerste oefening en veelal ook van de herhalingsoefeningen worden vrijgesteld.

Voor-
geoeffenden.

3. In het advies van den Raad van Defensie komt het volgende voor:

„Geraden wordt den eersten zin van het derde lid te doen vervolgen met de woorden: „waarbij niet meer dan noodzakelijk is, voorgeoeffenden zullen worden aangenomen”, zulks met het oog op de omstandigheid, dat het brevet van voor-geoeffendheid, blijkens het gestelde in het tweede lid van art. 32, geen verkorting teweegbrengt van den duur van den eerste-oefeningstijd bij de marine. Hunne niet-aanwijzing voor de marine zal dus veel teleurstelling kunnen voorkomen.”

De Regeering heeft hierbij aangeteekend:

„Een dergelijke bepaling zou evenveel of even weinig reden van bestaan hebben voor die onderdeelen van de landmacht, waarvoor het bewijs van voorgeoeffendheid

¹⁾ Thans 5e lid.

geen verkorting zou geven. Het zal voldoende mogen heeten, in de uitvoeringsvoorschriften te bepalen, dat de voorgeoefende zooveel mogelijk wordt toegewezen aan een onderdeel van de landmacht, waarbij het bewijs van voorgeoefendheid aanspraak op verkorting van de eerste oefening geeft, tenzij grond aanwezig wordt geacht hem overeenkomstig eigen wensch aan een ander onderdeel of aan de zeemacht toe te wijzen, in welk geval hij geen verkorting zou genieten."

4. V. V.: In den laatsten volzin van het tweede lid van dit artikel schuilt naar de meening van sommige leden een groote onbillijkheid. Indien een gemeente of een groep van gemeenten het vastgestelde aandeel niet zou kunnen leveren, kunnen volgens de in dezen zin vervatte bepaling, voor zoover noodig, ook zij, die wegens broederdienst zijn vrijgesteld, voor oefening in vredestand worden bestemd, met dien verstande, dat deze bestemming geschiedt in de volgorde van de lotingsnummers, te beginnen bij het laagste. In een gemeente of groep van gemeenten, waar veel vrijstellingen zijn gegeven, zullen zóó misschien alle broeders uit een gezin moeten dienen, terwijl in andere gemeenten of groepen van gemeenten, waar slechts betrekkelijk weinig vrijstellingen plaats vinden, wellicht van verschillende zeer groote gezinnen slechts één zoon aan den dienstplicht is onderworpen. Op wijziging van de hier besproken bepaling werd door de leden, die haar aan kritiek onderwierpen, aangedrongen.

Vrijgestelden
broederdienst.

Sommige leden, die er op wezen, dat in het derde lid zoowel voor de aanwijzing van de kerntroepen en de reservetroepen als voor die van het kader een grondslag wordt gegeven, voor de aanwijzing van het voor de zeemacht bestemde gedeelte der lichte echter niet, achtten deze regeling onjuist en de Regeering in dezen niet geheel van willekeur vrij te pleiten. Zij zouden ook voor de laatstgenoemde aanwijzing gaarne een grondslag in de wet zien vastgelegd.

Toewijzing
aan zeemacht.

De vraag werd gesteld, of het de bedoeling is, dat zij, die ingevolge het bepaalde in den laatsten volzin van het vierde lid van dit artikel voor de kerntroepen worden bestemd, ook al zijn zij volledig voorgeoefend, wederom, zij het dan onder aftrek van de vier maanden, in het tweede lid van art. 32 genoemd, aan de eerste oefening der kerntroepen zullen moeten deelnemen. Mocht dit inderdaad het geval zijn, dan zou men der Regeering in overweging willen geven haar standpunt in dezen, dat men dan allerminst juist zou achten, te herzien, en daarbij, zoo noodig, een wijziging van de hierbedoelde bepaling tot stand te brengen.

Eerste oefening voor-
geoefenden.

5. M. v. A.: Ten opzichte van den laatsten volzin van het tweede lid is het bezwaar geopperd, dat het geval zich zou kunnen voordoen, dat uit een gezin alle zoons voor oefening in vredestand bestemd worden. Aan dit bezwaar is te gemoet gekomen door wijziging van art. 15, derde lid, art. 16, eerste lid, en art. 28, tweede lid. Deze wijziging voorkomt, dat uit een gezin meer dan de helft of, bij een oneven getal, meer dan de kleinste helft van het getal zoons voor oefening in vredestand bestemd zou kunnen worden.

Vrijgestelden
broederdienst.

De regelen, naar welke de toewijzing aan de zeemacht moet plaats hebben, leenen zich wegens hun omvang niet tot opnemings in de wet. Deze regelen staan wegens hun aard op één lijn met die, welke voor de landmacht in de jaarlijkse indelingsbeschikking vervat zijn (zie o. a. Legerorder 1921, no. 80). Met de verdeling van het contingent voor de landmacht over kern- en reservetroepen is het anders gesteld; daarbij geldt het niet de eigenlijke toewijzing aan de korpsen; omtrent deze toewijzing, welke eerst na die verdeling plaats heeft, geeft het wetsontwerp evenmin regelen als ten aanzien van de toewijzing aan de zeemacht.

Toewijzing
aan zeemacht.

Zij, die ingevolge het bepaalde in den laatsten volzin van het vierde lid voor de kerntroepen worden bestemd, worden 4 maanden later onder de wapenen geroepen dan de overigen. Een volledige vooroefening is ten deze gelijk te stellen met een viermaandsch verblijf onder de wapenen; zij, die voorgeoefend zijn, zullen bij hun intrede in de kerntroepen nog gedurende 2 maanden een voor hen nieuwe oefenstof hebben te doorloopen.

Eerste oefening voor-
geoefenden.

Toelichting
te nota van
wijzigingen.

6. Omtrent de veranderingen, welke het artikel heeft ondergaan, hield de M. v. A. het volgende in:

Tweede lid. Omtrent de wijziging van den laatsten volzin wordt verwezen naar de voorafgaande beantwoording van het verslag.¹⁾

Voor.
geoeffenden.

Derde lid.²⁾ De gelegenheid kan worden geschapen om voorgeoefendheid te verwerven ook voor andere wapens dan de infanterie. Hiermede dient deze bepaling rekening te houden, opdat zij, die voorgeoefendheid voor een ander wapen bezitten, niet voor de reservetroepen — die enkel uit infanterie bestaan — bestemd zouden moeten worden.

Bestemming
voor reserve-
troepen.

Vierde lid.³⁾ De aan het slot van den eersten volzin voorkomende woorden „andere niet voor de zeemacht bestemde personen” zijn niet volledig, daar ook zij, die voor kaderopleiding geschikt zijn geacht en ingevolge het derde lid voor de kerntroepen bestemd zijn, bij de toepassing van het vierde lid buiten aanmerking blijven. Aanvulling wordt echter niet noodig geacht, daar de ten opzichte van bedoelde woorden aangebrachte verandering evengoed aan het gevoelde bezwaar tegemoet komt. De overige wijzigingen houden verband met die van het derde lid.

Vrijgesteld en
vrijwilligers.

Zesde lid.³⁾ Vrijstelling van den dienstplicht kan zijn verleend na bestemming voor oefening in vreedstijd. Ook kan hij, die vrijwillig dient, niettemin reeds voor oefening in vreedstijd bestemd zijn. In deze gevallen komt bij het eindigen van de vrijstelling of van de verbintenis die bestemming vanzelf te herleven. Daarom is de werking van dit lid thans eenigszins beperkt. Tevens is naast de bestemming voor oefening in vreedstijd ook vermeld de bestemming voor de kerntroepen of voor de zeemacht, omdat anders twijfel ten aanzien van laatsbedoelde bestemming zou kunnen rijzen in geval van toewijzing aan de landmacht. Regelen omtrent bestemming voor de reservetroepen in zulke uitzonderingsgevallen zouden te omslachtig moeten worden.

Toelichting
2e nota van
wijzigingen.

7. Toelichting van de tweede nota van wijzigingen:

Het derde en het vierde lid hadden geen ander doel dan te regelen de verdeling van de voor oefening in vreedstijd bestemde dienstplichtigen over de kern- en de reservetroepen. Wel werd in het derde lid ook van de zeemacht gesproken, doch dit geschiedde alleen, omdat aan de verdeling over kern- en reservetroepen de aanwijzing van de dienstplichtigen voor de zeemacht moest voorafgaan. Nu de kern- en de reservetroepen bij de gewijzigde voorstellen worden samengesmolten, kunnen het derde en het vierde lid van dit artikel vervallen.

Zesde (nieuw vierde) lid.³⁾ De woorden, waarvan schrapping wordt voorgesteld, strekken om vast te stellen, dat de personen, over wie dit lid handelt, in geval van bestemming voor de landmacht allen tot de kerntroepen zouden behooren. Zij hebben alzoo thans geen reden van bestaan meer.

Toelichting
3e nota van
wijzigingen.

8. 2e M. v. A.: *Nieuw vierde lid.* De ingeschrevenen, die zijn vrijgesteld voordat de samenstelling van het contingent plaats heeft, verkrijgen ingevolge art. 27, vijfde lid, de bestemming tot buitengewoon dienstplichtige, behoudens het uitzonderingsgeval, bedoeld in art. 28, tweede lid, laatsten volzin. Wordt aan een ingeschrevene vrijstelling verleend nadat hij reeds de bestemming tot gewoon dienstplichtige heeft verkregen, dan dient hij ten aanzien van zijn verplichtingen alsnog te worden gebracht in denzelfden toestand, waarin hij geraakt zou zijn, indien de vrijstelling vóór bedoelde bestemming verleend ware. Dit wordt bereikt door hem gelijk te stellen met een buitengewoon dienstplichtige.

Deze gelijkstelling zal volgens de ontworpen bepaling gelden zoolang de vrijstelling duurt en zoolang deze door het heerschen van buitengewone omstandigheden buiten werking treedt. Houdt de vrijstelling op te bestaan — b.v. doordat een vrijgestelde ophoudt in de godgeleerdheid te studeeren of doordat een tijdelijke

¹⁾ Zie het eerste gedeelte van aant. 5.

²⁾ Dit lid is bij de 2e nota van wijzigingen vervallen (zie aant. 7).

³⁾ Thans 5e lid.

wegens kostwinnerschap verleende vrijstelling niet wordt vernieuwd —, dan herleven voor den gewonen dienstplichtige alle als zoodanig op hem rustende verplichtingen.

Nieuw vijfde lid. Dit lid komt in strekking overeen met het oorspronkelijk vierde lid. Het heeft betrekking op personen, die vrijstelling hebben verkregen of in vrijwillige dienst zijn getreden voordat het contingent werd samengesteld en die als gevolg hiervan tot buitengewoon dienstplichtige bestemd zijn.

9. Art. 28 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming. Aanname
artikel.

Artikel 29.

1. Hij, die ter inlijving heeft moeten opkomen en op tijd en plaats, voor zijn verschijning bepaald, niet is verschenen, meldt zich zoodra mogelijk aan bij den commissaris der koningin in de provincie, binnen welke hij voor den dienstplicht is ingeschreven. De in art. 49 bedoelde personen en ambtenaren kunnen hem voor den commissaris der koningin brengen en hem daartoe aanhouden en, voor zooveel noodig, in verzerde bewaring houden. Niet-
opkomst ter
inlijving.

2. De commissaris der koningin geeft hem terstond aan de daarvoor aangewezen autoriteit over.

3. De minister kan gevallen aanwijzen, waarin toepassing van het eerste en het tweede lid achterwege blijft.

1. M. v. T.: De eerste twee leden komen overeen met de eerste twee leden van art. 75 der Militiewet.

Bij het derde lid valt te denken aan gevallen, waarin, nadat de nalatigheid reeds is ingetreden, termen worden gevonden om alsnog uitstel van eerste oefening of vrijstelling te verleen. Uitzonde-
ringen.

2. In het oorspronkelijk wetsontwerp stonden dit artikel en het volgende in omgekeerde volgorde. De omwisseling geschiedde bij de nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de M. v. A. Deze memorie vermeldde ter toelichting: Verandering
ontwerp-art.

„Art. 30 (oorspronkelijk ontwerp), handelende over nalatige inlijvingsplichtigen, heeft op de inlijving zelf betrekking; bij art. 29 daarentegen, dat de toepasselijkheid van het militaire straf- en tuchtrecht op dienstplichtigen regelt, gaat het meer over de gevolgen van de inlijving. Om deze redenen is het wenschelijk geacht, eerstbedoeld artikel alsnog te plaatsen vóór het laatstbedoelde.”

3. Art. 29 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming. Aanname
artikel.

Artikel 30.

1. Van het oogenblik, waarop de dienstplichtigen zijn ingelijfd, zijn op die der landmacht het Crimineel Wetboek en het Reglement van Krijgstucht voor het krijgsvolk te lande en op die der zeemacht het Crimineel Wetboek en het Reglement van Krijgstucht voor het krijgsvolk te water van toepassing, zoo vaak en zoo lang zij als militair worden aangemerkt. Toepassing
militair
straf- en
tuchtrecht.

2. De dienstplichtige wordt als militair aangemerkt:

a. zoodra hij, ter inlijving of in werkelijken dienst opgeroepen of vrijwillig in werkelijken dienst komende, op de plaats van zijn bestemming is aangekomen, zoodra hij zich voor dezen dienst heeft aangemeld of zoodra hij voor dezen dienst is overgenomen, een en ander totdat hij met groot verlof vertrekt;

b. zoolang hij deelneemt aan militaire oefening of militair onderwijs dan wel eenige andere militaire werkzaamheid verricht;

c. zoolang hij als dienstplichtige of als verdachte of beklagde in een militaire strafzaak bij eenig onderzoek tegenwoordig is;

d. zoolang hij uniformkleeding of het voor hem vastgestelde ken- of onderscheidingsteeken draagt;

e. zoolang hij ingevolge art. 42 streng of licht arrest ondergaat;

f. voor zooveel desertie betreft, indien hij niet voldoet aan een op hem rustende verplichting tot opkomst in werkelijken dienst.

3. De dienstplichtige, die niet voldoet aan een op hem rustende verplichting tot opkomst in werkelijken dienst, wordt als deserteur behandeld.

Bekendmaking mil. tucht.

1. M. v. T.: De toepasselijkheid van het militaire straf- en tuchtrecht is bij art. 74 der Militiewet afhankelijk gesteld van de bekendmaking aan de ingelijfden, dat zij onder de militaire tucht staan. Dit is indertijd geschied op het voorbeeld van art. 45 van het Wetboek van Militair Strafrecht (*Staatsblad* 1903, no. 111). In overeenstemming met het ontwerp der Invoeringswet (Gedrukte Stukken 1917—1918, 409; 1920—1921, 78) is de in bedoeld voorschrift gelegen voorwaarde thans weggelaten.

Tijdelijk karakter.

Het artikel is bestemd om slechts te werken zoolang de nieuwe wetten omtrent militair straf- en tuchtrecht nog niet zijn ingevoerd (zie art. 53¹⁾, derde lid). Het is voor een groot deel opgebouwd aan de hand van de artt. 45 en 46 van het Wetboek van Militair Strafrecht²⁾.

Niet-opkomst.

Punt f van het tweede lid is zóó opgesteld, dat daaronder niet enkel valt hij, die niet voldoet aan een oproeping in werkelijken dienst, maar ook de achterblijver, die tot opkomst verplicht was, zonder dat een eigenlijke oproeping heeft plaats gehad. Dit is o.a. het geval met personen, aan wie uitstel van eerste oefening en in verband hiermede groot verlof tot een bepaalden datum is verleend.

Deserteurs.

In het derde lid is de bepaling gelegen, thans voorkomende in art. 98 der Militiewet, Zij is echter eenigermate verruimd, in overeenstemming met punt f van het tweede lid (zie hierboven). Voorts is de behandeling als deserteur, in den geest van het nieuwe militair straf- en tuchtrecht, niet afhankelijk gesteld van een ministeriele beslissing omtrent de afvoering uit de sterkte van land- of zeemacht.

Verandering ontwerp-art.

2. In het oorspronkelijk wetsontwerp stonden dit artikel en het vorige in omgekeerde volgorde. Hieromtrent wordt verwezen naar de tweede aantekening bij art. 29.

Aanname artikel.

3. Art. 30 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Bepalingen mil. strafrecht.

4. Van eenige artikelen van het gewijzigde Wetboek van Militair Strafrecht (*Staatsblad* 1921, no. 1352), dat ingevolge Koninklijk besluit van 2 September 1922 (*Staatsblad* no. 515) in werking treedt met ingang van 1 Januari 1923, laten wij den tekst hier volgen:

Art. 60: Onder militairen worden verstaan³⁾:

1°. zij wier vrijwillig dienstverband bij de krijgsmacht tot doorlopenden werkelijken dienst verplicht, tijdens den geheelen duur van dat dienstverband;

2°. alle andere vrijwilligers bij de krijgsmacht en de dienstplichtigen, zoo vaak en zoolang zij in werkelijken dienst zijn, alsmede wanneer zij buiten werkelijken

¹⁾ Thans 54.

²⁾ De hierbedoelde artikelen hebben wijziging ondergaan bij de Invoeringswet militair straf- en tuchtrecht (*Staatsblad* 1921, no. 841) en zijn thans genummerd 60 en 62; zie aant. 4.

³⁾ Art. 72, eerste lid, van de Wet op de Krugstucht (*Staatsblad* 1921, no. 1352): „De zoowel in deze wet als in het Wetboek van Militair Strafrecht voorkomende uitdrukkingen hebben in beide dezelfde betekenis. Artikel 61 van het Wetboek van Militair Strafrecht is van toepassing”.

dienst in het tijdvak gedurende hetwelk zij voor dien dienst kunnen worden opgeroepen, een der feiten plegen omschreven in de artikelen 108, 110 en 150 van dit Wetboek.

Aan alle militairen wordt bekend gemaakt dat zij onder de militaire tucht staan.

Art. 61: Hij die feitelijk dient bij de krijgsmacht, wordt van rechtswege als militair aangemerkt, tenzij aannemelijk wordt gemaakt, dat hij niet onder eene der bepalingen van het eerste lid van het voorgaande artikel valt.

Art. 62: De in artikel 60 no. 2 bedoelde vrijwilliger bij de krijgsmacht of de dienstplichtige wordt geacht in werkelijken dienst te zijn:

1°. zoodra hij, ter inlijving of voor den werkelijken dienst opgeroepen of vrijwillig in werkelijken dienst komende, op de plaats van zijne bestemming is aangekomen, zoodra hij zich voor dezen dienst heeft aangemeld of zoodra hij voor dezen dienst is overgenomen, een en ander totdat hij met groot verlof vertrekt of, wat betreft den landstorm, huiswaarts wordt gezonden;

2°. zoolang hij deelneemt aan militaire oefening of militair onderricht, dan wel eenige andere militaire werkzaamheid verricht;

3°. zoolang hij als vrijwilliger of dienstplichtige of als verdachte of beklaagde in eene militaire strafzaak bij eenig onderzoek tegenwoordig is;

4°. zoolang hij uniformkleeding of het voor hem vastgestelde kenteeken of onderscheidingsteeken draagt;

5°. zoolang hij in eene militaire inrichting of aan boord van een vaartuig der krijgsmacht straf ondergaat.

Art. 108: De militair die opzettelijk een meerdere, hetzij in het openbaar mondeling of door een geschrift of afbeelding, hetzij in zijne tegenwoordigheid mondeling of door een gebaar of daad, hetzij door een toegezonden of aangeboden geschrift of afbeelding, beledigt of met eenig kwaad bedreigt, hetzij hem uitscheldt, beschimpt of in zijne tegenwoordigheid bespot, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar en zes maanden.

Art. 110: De militair die opzettelijk een meerdere door eenige feitelijkheid beledigt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

Indien het feit in dienst wordt gepleegd, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.

Art. 150¹⁾: De militair die opzettelijk niet voldoet aan eene wettige oproeping voor den werkelijken dienst, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren.

Indien het feit is gepleegd in tijd van oorlog, wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zeven jaren en zes maanden.

Blijkt niet dat het feit opzettelijk is gepleegd, dan wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste negen maanden.

HOOFDSTUK VIII.

Werkelijke dienst.

Artikel 31.

1. De gewone dienstplichtigen zijn — behalve in andere bij de wet voorziene gevallen — verplicht tot het vervullen van werkelijken dienst: Verplichting tot werkelijken dienst.

a. voor eerste oefening;

¹⁾ Art. 56 W. v. M. S.: Het recht tot strafvordering ter zake van de misdrijven omschreven in de artikelen 98 en 150, vervalt door verjaring in twaalf jaren.

Art. 58 W. v. M. S.: De termijn van verjaring van het recht tot strafvordering ter zake van ongeoorloofde afwezigheid, van desertie en van het misdrijf omschreven in artikel 150, vangt aan met den dag na dien waarop de afwezigheid is aangevangen.

b. voor herhalingsoefeningen;
c. in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden.

2. De buitengewone dienstplichtigen zijn — behalve in andere bij de wet voorziene gevallen — alleen verplicht tot het vervullen van werkelijken dienst in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden.

3. Voor hem, aan wien vrijstelling van den dienstplicht is verleend om de reden, genoemd in art. 15, eerste lid, onder d, gelden de in het eerste en het tweede lid omschreven verplichtingen slechts nadat hij heeft opgehouden te verkeer in een geval, als in eerstgenoemde bepaling is bedoeld.

1. M. v. T.: Art. 31 geeft een opsomming van de voornaamste doeleinden, waarvoor de dienstplichtigen tot het vervullen van werkelijken dienst worden geroepen. Het artikel dient ter inleiding van de volgende drie artikelen, die deze verplichtingen nader uitwerken.

„Andere gevallen”.

Waar het eerste en het tweede lid spreken van „andere bij de wet voorziene gevallen”, is gedacht aan bijzondere gevallen als die, bedoeld in art. 36, tweede lid, en art. 42 van het wetsontwerp en in art. 47 van de Wet op de Krijgstucht (*Staatsblad* 1903, no. 112).²⁾

Veranderingen ontwerp-artikel.

2. Dit artikel heeft wijziging ondergaan bij de tweede en bij de derde nota van wijzigingen.

Bij de tweede werd in het eerste lid onder b het woord „vervolgoefeningen” vervangen door „herhalingsoefeningen”.

Bij de derde (gevoegd bij de 2e M. v. A.) werd in den aanhef van het eerste lid het woord „gewone” gesteld in de plaats van „voor oefening in vreedstijd bestemde” en in het tweede lid het woord „buitengewone” gesteld in de plaats van „overige”.

Vervolg- en herb.oef.

3. In § 3 der „Algemeene beschouwingen” van de M. v. T. komt o. a. het volgende voor:

Met de eerste oefening is de opleiding niet in allen deele voltooid. Het brengen en oefenen in grootere verbanden dan de compagnie zal geschieden bij lateren terugkeer onder de wapenen. Vandaar, dat de dan te houden oefeningen niet enkel dienen als herhaling van het vroeger geleerde, maar meer als een vervolg van de eerste oefening. Dit verklaart ook den naam van „vervolgoefeningen”.

Toelichting 2e nota van wijzigingen:

Wat bij het gewijzigde voorstel het karakter van vervolgoefening heeft, maakt een deel uit van de eerste oefening. De latere oefeningen dragen het karakter van herhalingsoefeningen. Vandaar, dat naast de eerste oefening van herhalingsoefeningen gesproken dient te worden en het in de wet noemen van vervolgoefeningen niet noodig is.²⁾

4. 2e M. v. A.: De onderscheiding tusschen „gewone” en „buitengewone” dienstplichtigen is reeds toegelicht bij art. 27.³⁾

Aanneming artikel.

5. Art. 31 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

¹⁾ De gewijzigde tekst van de Wet op de Krijgstucht is opgenomen in *Staatsblad* 1921, no. 1352.

²⁾ Zie ook het voorlaatste lid van aant. 7 bij art. 32.

³⁾ Zie aant. 6 bij art. 27.

Artikel 32.

1. De duur der eerste oefening bedraagt:

Duur eerste
oefening.

Landmacht.

a. ten hoogste *vijs en een halve maand* voor de onberedenen, behoudens onder *b* en *c*;

b. ten hoogste *negen maanden* voor de onberedenen — de ziekenverplegers en de dienstplichtigen van den luchtvaartdienst uitgezonderd —, die na hun inlijving in opleiding zijn genomen tot onderofficier;

c. ten hoogste *twaalf maanden* voor de onberedenen, die na hun inlijving in opleiding zijn genomen tot officier, voor de ziekenverplegers, voor de dienstplichtigen van den luchtvaartdienst en voor de beredenen der artillerie;

d. ten hoogste *achtien maanden* voor de cavalerie;

Zeemacht.

e. ten hoogste *acht maanden* voor de zeemacht.

2. Voor de voorgeoefenden van de landmacht wordt de duur der eerste oefening met vier maanden verkort, althans indien zij behooren tot een wapen of korps, waarop de voorgeoefendheid betrekking heeft.

3. Behoudens de uitzonderingen, uit deze wet of uit door Ons vast te stellen bepalingen voortvloeiende, wordt de eerste oefening terstond na de inlijving aangevangen.

4. Voor de berekening van den duur der eerste oefening wordt deze oefening geacht te zijn aangevangen op den eersten dag van het tijdvak van inlijving, waarin de aanvang plaats heeft. Wie ter vervulling van de eerste oefening in werkelijken dienst komt buiten een tijdvak van inlijving voor de groep, waartoe hij behoort, wordt geacht deze oefening aan te vangen in het eerstvolgend zoodanig tijdvak, tenzij de minister anders bepaalt.

5. Naar door Ons te stellen regelen kan de dienstplichtige worden verplicht de eerste oefening bij gedeelten in twee of meer niet aansluitende tijdvakken te vervullen.

6. Zij, die in gewone tijden voor opleiding tot officier worden bestemd na voor eerste oefening in werkelijken dienst te zijn gekomen, worden, indien de opleiding niet dadelijk aanvangt, uiterlijk veertien dagen na opkomst met groot verlof gezonden tot in het tijdvak, waarin de opleiding begint. De vóór dit verlof vervulde werkelijke dienst komt niet in mindering van den duur der eerste oefening.

7. Naar door Ons te stellen regelen kan geheele of gedeeltelijke vrijstelling van de eerste oefening worden verleend.

1. In het oorspronkelijk wetsontwerp luiden het eerste en het tweede lid: Wijzigingen
ontwerp-art.

„1. De duur der eerste oefening bedraagt:

Kerntroepen.

a. ten hoogste *zes maanden* voor de onberedenen van de kerntroepen, behoudens de bepalingen, voorkomende onder *b*, *c* en *d*;

b. ten hoogste *acht maanden* voor de militaire werkers;

c. ten hoogste *negen maanden* voor de onberedenen — de ziekenverplegers uitgezonderd —, die tot onderofficier zijn of worden opgeleid;

d. ten hoogste *twaaft maanden* voor de onberezenen, die tot officier zijn of worden opgeleid, voor de ziekenverplegers, voor de dienstplichtigen van den luchtvaartdienst en voor de berezenen der artillerie;

e. ten hoogste *achtien maanden* voor de cavalerie;

Reservetroepen.

f. ten hoogste *vier maanden* voor de dienstplichtigen van de reservetroepen;

Zeemacht.

g. ten hoogste *acht maanden* voor de zeemacht.

2. Voor de voorgeoefenden, die tot de landmacht behooren, wordt de duur der eerste oefening met vier maanden verkort."

1e Nota van
wijzigingen.

Bij de nota van wijziging, welke gevoegd was bij de M. v. A.: is in het eerste lid onder *c* achter "*ziekenverplegers*" ingevoegd: "*en de dienstplichtigen van den luchtvaartdienst*";

zijn onder *c* de woorden "*die tot onderofficier zijn of worden opgeleid*" vervangen door: "*die na hun inlijving tot onderofficier worden of zijn opgeleid*"; zijn onder *d* vervallen de woorden "*zijn of*";

heeft het tweede lid de lezing verkregen, die het thans heeft.

2e Nota van
wijzigingen.

Het eerste lid heeft de tegenwoordige lezing gekregen bij de tweede nota van wijzigingen.

2. M. v. T.: Art. 32 vervangt de artt. 78, 79 en 77 der Militiewet.

Eerste lid. Voor de meeste dienstplichtigen worden voor de eerste oefening gelijke maxima voorgesteld als voor de lichten 1920 en 1921 hebben gegolden.

Onder-
officieren.

Voor onderofficieren duurt het eerste verblijf onder de wapenen bij de korpsen met een oefeningstijd van niet meer dan 8½ maand thans ten hoogste 3½ maand langer dan de algemeene oefeningstijd. Volgens punt *c* zal hun eerste oefening ten hoogste negen maanden bedragen, derhalve 3 maanden meer dan de algemeene voor de onberezenen geldende oefeningstijd.

Officieren.

Het wordt niet noodig geoordeeld den maximum-duur voor de eerste oefening van hen, die voor officier worden opgeleid, op 14½ maand te handhaven; met een maximum van 12 maanden kan worden volstaan. Aan behoud van de bepaling omtrent twee maanden verlenging voor hen, die niet op tijd voor benoeming in aanmerking kunnen komen (art. 79, vierde lid, laatste volzin, der Militiewet), wordt geen behoefte gevoeld.

Onder *c* en *d* is gesproken van personen, die "*zijn of worden*" opgeleid, omdat zij den rang, waarvoor de opleiding dient, gewoonlijk al verkrijgen vóór de oefeningstijd ten einde is.

Zeemacht.

Voor de zeemacht is de voorgestelde maximum-duur een halve maand korter dan die, welke in de Militiewet is bepaald, aangezien een oefeningsduur van 8 maanden voldoende is gebleken.

Kaderplicht.

Een bepaling tot regeling van de bevoegdheid om dienstplichtigen tot het volgen van de kaderopleiding aan te wijzen, is achterwege gelaten, omdat zulk een bepaling overbodig mag heeten. In de vrijheid toch, die de wet laat en ook de vroegere wetten hebben gelaten, om aan dienstplichtigen al die diensten op te dragen, welke de bestemming van het leger met zich brengt, ligt opgesloten de bevoegdheid om hen te verplichten tot het volgen van de kaderopleiding, evengoed als zij de gelegenheid biedt om dienstplichtigen b.v. te bestemmen voor den hospitaaldienst. Zoo is in de mobilisatiejaren de kaderplicht ook toegepast ten aanzien van landstormplichtigen, ofschoon de Landstormwet geen bepaling bevat, die uitdrukkelijk van dezen plicht spreekt.¹⁾

Zieken-
verplegers.
Voor-
geoefenden.

De naam "*hospitaalsoldaten*" is veranderd in dien van "*ziekenverplegers*".

Tweede lid. Van de verkorting voor voorgeoefenden zullen niet, zooals thans, sommige legeronderdeelen worden buitengesloten. Echter zullen de eischen, die

¹⁾ Zie ook aant. 7.

ten aanzien van de voorgoefendheid worden gesteld, voor zooveel noodig verschillend zijn, naar gelang van het wapen, waarbij de dienstplichtige wordt ingelijfd.

Derde lid. Tot de uitzonderingen, in dit lid bedoeld, behoort in de eerste plaats uitstel van eerste oefening; verder gevallen van bijzonderen aard als b.v. opkomst voor eerste oefening van een achtergebleven loteling, die is ingelijfd buiten de voor aanvang van de eerste oefening bestemde tijdvakken, of van een ontslagen vrijwilliger, die als zoodanig te kort heeft gediend.

Aanvang
eerste
oefening.

Vierde lid. Al is het wenschelijk in het algemeen vast te houden aan den regel, dat de eerste oefening voor hem, die in werkelijken dienst komt buiten een inlijvings-tijdvak, wordt geacht eerst in het eerstvolgend inlijvingstijdvak te beginnen, niettemin doen er zich af en toe gevallen voor, waarin de wenschelijkheid wordt gevoeld om in het belang van een dienstplichtige van den regel te kunnen afwijken. Vandaar de opnemng aan het slot van de woorden: „tenzij de minister anders bepaalt”.

Berekening
eerste
oefening.

Vijfde lid. De bevoegdheid, in dit lid vervat, is noodig o. a. ten aanzien van dienstplichtige studenten in de geneeskunde. Om dezen n.l. in hun studie zoo weinig mogelijk te storen en om aan den anderen kant hun later als reserve-officier van gezondheid een groote mate van geschiktheid te verschaffen, is het doelmatig hun oefeningstijd in twee of meer deelen te splitsen, hen in hun studietijd slechts voor enkele weken te laten opkomen en de rest van de eerste oefening eerst te doen volbrengen nadat zij de bevoegdheid van arts zullen hebben verkregen. Het is niet uitgesloten, dat een dergelijke regeling ook voor andere categorieën wenschelijk blijkt ¹⁾.

Splitsing
eerste
oefening.

Zesde lid. Op het hierin geregelde punt heeft in de Militiewet betrekking art. 79, vierde lid, eerste volzin, en ten deele ook het tweede en het derde lid.

Verlof adsp.-
officieren.

Zevende lid. Vrijstelling van de eerste oefening zal geheel of gedeeltelijk behooren te worden verleend aan hen, die in Indië een dergelijke oefening hebben vervuld of als vrijwilliger reeds geoefend zijn.

Vrijstelling
eerste
oefening.

3. In het advies van den Raad van Defensie komt het volgende voor:

„Naar aanleiding van hetgeen in de Memorie van Toelichting wordt opgemerkt onder art. 32, vijfde lid (slotzin), zij gewezen op de noodzakelijkheid om deze bepaling eveneens van toepassing te verklaren op studenten in de pharmacie, studententandarts en studenten aan de veeartsenijsschool.”

Adsp. mil.
apothekers
enz.

De Regeering heeft hierbij aangeteekend:

„Aan deze studenten is gedacht zoowel bij bedoelden laatsten volzin als bij den eersten volzin, waarin „o. a.” van studenten in de geneeskunde is gesproken.”

4. V. V.: Verschillende leden achten den in het eerste lid van dit artikel vastgestelden duur der eerste oefening voor de onberedenen van de kerntroepen en voor de zeemacht te lang. Zij zouden deze gaarne van zes en acht op vier en zes maanden zien teruggebracht. Ten opzichte van den duur der eerste oefening voor de cavalerie bestond bij deze leden verschil van meening. Sommige van hen meenden, dat voor dit wapen met een eersten oefentijd van twaalf maanden zou kunnen worden volstaan, anderen daarentegen oordeelden een maximum van achttien maanden, gelijk in het ontwerp wordt gesteld, gewenscht.

Duur eerste
oefening.

Sub *c* en *d* van het genoemde eerste lid wordt gesproken van de onberedenen, die tot onderofficier en officier *zijn of worden* opgeleid. Op blad. 29 van de Memorie van Toelichting wordt medegedeeld, dat de recursieve woorden met opzet zijn gebezigd, omdat de personen, die tot onderofficier of officier worden opgeleid, dezen rang gewoonlijk al verkrijgen vóór de oefeningstijd ten einde is. De door de Regeering gedane woordenkeus heeft echter, naar sommige leden opmerkten, een gevolg van veel wijdere strekking dan blijkens de evenvermelde mededeeling in hare bedoeling heeft gelegen. De dienstplichtige toch, die een opleiding voor den rang van onderofficier of officier heeft ontvangen en bij zijn komst onder

Kader-
opleiding.

¹⁾ Zie voorts aant. 3 en 10.

de wapenen in zijn rang intreedt, zal volgens de letter van de wet, als behoorende tot hen, die tot onderofficier of officier zijn opgeleid, gehouden zijn tot een eerste oefening van negen, respectievelijk twaalf maanden, verminderd met de vier maanden, waarmede de duur der oefening voor de voorgeoefenden, die tot de landmacht behooren, wordt verkort. De leden, die deze opmerking maakten, meenden te mogen verwachten, dat de Regeering ter vermijding van dit kennelijk door haar niet gewilde gevolg van een door haar om formeele redenen gekozen redactie tot wijziging van de hierbedoelde bepalingen bereid zal zijn.

Verkorting
voor voorgeoefenden.

Verscheidene leden waren van oordeel, dat de verkorting van den duur der eerste oefening, in het tweede lid van het artikel bedoeld, voor alle wapens, uitgezonderd de infanterie, op langer dan vier maanden behoort te worden gesteld. Uiteraard zal dan bij de vaststelling van het programma der vooroefening en van de eischen voor het getuigschrift van voorgeoefendheid hiermede ernstig rekening behooren te worden gehouden.

Duur eerste
oefening.

5. M. v. A.: *Eerste lid.* Zooals reeds eerder is uiteengezet, kan niet worden erkend, dat de voor de onberekende der kerntroepen vastgestelde duur der eerste oefening te lang zou zijn. Evenmin wordt voor de cavalerie een nog grootere inkrimping van den oefentijd toelaatbaar geacht. Ook kan de tweede ondergeteekende¹⁾ geen vrijheid vinden, voor den oefeningsduur bij de zeemacht het voorgestelde maximum te verlagen.

Kader-
opleiding.

Het bezwaar, gerezen tegen de redactie van de punten *c* en *d*, is door wijziging van deze punten weggenomen. De wijziging is niet voor beide punten gelijk, daar de benoeming tot officier nimmer geschiedt vóór het einde van de eerste oefening. In dit opzicht was de Memorie van Toelichting niet juist.

Verkorting
voor voorgeoefenden.

Tweede lid. Indien het mogelijk mocht blijken om, zonder de oefeningsbelangen te schaden, voor alle wapens, uitgezonderd de infanterie, de verkorting van den duur der eerste oefening op langer dan 4 maanden te stellen, zou gaarne daartoe worden overgegaan, daar zulks geheel in de lijn van het voorgestelde stelsel zou liggen. Intusschen, zekerheid daaromtrent bestaat allerminst; wij verkeeren te zoen opzichte nog in het tijdperk van beproeven; ervaring dient nog verkregen te worden en daarom is het wenschelijk voorschands vast te houden aan een verkorting van vier maanden, welke tijdduur is vastgesteld in overleg met de inspecteurs der wapens.

6. Omtrent de overige in het ontwerp-artikel aangebrachte wijzigingen vermeldde de M. v. A. het volgende:

Luchtvaart-
dienst.

Eerste lid. Vermelding onder *c* van de dienstplichtigen van den luchtvaartdienst — voor wie de oefeningstijd volgens punt *d* twaalf maanden bedraagt — dient tot wegneming van een leerme.

Voor-
geoefenden.

Tweede lid. Het kan voorkomen, dat een voorgeoefende redenen heeft om de voorkeur te geven aan indeeling bij een ander wapen of korps dan dat, waarvoor hij voorgeoefend is. Wordt in een dergelijk geval aan den wensch van den dienstplichtige voldaan, dan ligt het in den aard der zaak, dat de verkorting van oefentijd, die hem anders zou zijn ten deel gevallen, achterwege moet blijven. Ook zijn gevallen denkbaar — bijv. doordat voor een wapen of korps het getal voorgeoefenden grooter is dan het getal daarbij in te deelen personen — dat de gelegenheid ontbreekt om den voorgeoefende te plaatsen bij het wapen of korps, waarop zijn vooropleiding gericht was. In een dergelijk geval kan uiteraard de wettelijke verkorting van vier maanden geen toepassing vinden. Wel zal er alsdan aanleiding zijn om te overwegen, of en op welke wijze den voorgeoefende ten aanzien van zijn dienstvervulling kan worden te gemoet gekomen.

Kaderplicht.

7. Bij de algemeene beraadslaging over het ontwerp-dienstplichtwet in de Tweede Kamer maakte de heer DECKERS o. a. de volgende opmerkingen (Handel. 1920—1921, bladz. 2753):

¹⁾ D. i. de Minister van Marine a. i.

„Thans een enkel woord over de kadervorming. De vorming van geschikt kader is natuurlijk voor het leger van het allergrootste belang. Voor zoover de vorming van het kader in het leger zelf plaats vindt, zou ik wenschen te weten hoe de op te leiden personen worden aangewezen, als het aantal van degenen, die zich uit eigen beweging voor de opleiding aanmelden, niet groot genoeg is. De wet, zooals zij vóór ons ligt, geeft niet met zooveel woorden een bevoegdheid op dit punt aan eenige autoriteit, in afwijking van art. 79 der Militiewet, welk artikel de aanwijzing met name noemt en dus mogelijk maakt. De Minister is van oordeel, dat hij deze bevoegdheid al heeft, en hij verwijst o. a. naar het opleggen van den kaderplicht aan degenen, die hadden te dienen krachtens de Landstormwet¹⁾. Daar heeft men den kaderplicht opgelegd, ofschoon de Landstormwet niet sprak van eenige bevoegdheid. Dit beroep op de uitlegging van de Landstormwet acht ik niet bijster gelukkig. De Minister weet, dat die uitlegging van de Landstormwet, welke indertijd door Minister BOSBOOM daaraan is gegeven, door velen is veroordeeld. Lang niet allen waren het daarmee eens en ook volgens deze nieuwe wet beteekent het gaan behooren tot het kader het op zich nemen van een zeer bijzonderen plicht. Men kan dien plicht niet gelijkstellen met de een of andere opdracht, het is een opdracht van zeer bijzonderen aard. De dienstdtijd wordt langer, de verantwoordelijkheid grooter, wanneer men komt te behooren tot het kader. Voorschands ben ik dan ook van oordeel, dat het ongetwijfeld wenschelijk is, den kaderplicht vast te leggen in de wet....”

Een nadere uiteenzetting van het reeds in de M. v. T. medegedeelde standpunt van de Regeering heeft niet plaats gehad.

8. Toelichting 2e nota van wijzigingen:

Eerste lid. De verschillen met het oorspronkelijk lid zijn: het bepalen van den eersten oefeningstijd voor het gros der onberekenden op $5\frac{1}{2}$ maand en het vervallen van de militaire werkers. Voor een en ander moge worden verwezen naar het gestelde hierna onder „Eerste oefening”.

Duur eerste oefening.

EERSTE OEFENING.

Voor de infanterie, de wielrijders, de onberekenden der artillerie, de genietroepen (inbegrepen pontonniers en torpedisten), de ziekendragers, de motorafdeeling en de intendancetroepen zal met een eerste-oefeningstijd van $5\frac{1}{2}$ maand kunnen worden volstaan, doordat de oefeningsvoorwaarden zoo gunstig mogelijk zijn gemaakt en van den beschikbaren tijd het meest mogelijke nut wordt getrokken.

Gronden voor lager maximum.

Voor het verrichten van huishoudelijke diensten, waarvan nadeel zou kunnen uitgaan voor de opleiding, zullen uitsluitend burger-corveeërs en alzoo voortaan geen militaire werkers worden bestemd. Wel zullen hierdoor de — overigens zooveel mogelijk te beperken — kosten voor burgerpersoneel stijgen, maar daartegenover staat het groote voordeel, dat geen militairen worden aangewezen voor diensten, welke met het ontvangen van een opleiding als militair geen verband houden. Het vervallen van de militaire werkers opent voorts de mogelijkheid het contingent te verminderen, wat in zijn gevolg medebrengt, dat minder jongemannen aan de nationale voortbrenging worden onttrokken en dat mede voor de kosten van het verblijf onder de wapenen en voor kostwinnersvergoedingen met lagere bedragen kan worden volstaan.

Vervallen militaire werkers.

Van bedoelde $5\frac{1}{2}$ maand worden de eerste 4 maanden besteed aan individueele opleiding en oefeningen in klein verband. De verdere opleiding — die „vervolg-oefening” zou kunnen heeten — geschiedt voor de infanterie, de wielrijders en de genietroepen in kampementen, voor de vestingartillerie op de forten.

Spiltsing eerste oefening.

De voorgeoefenden, die voorschands wel in hoofdzak tot de infanterie zullen behooren, zullen alzoo niet in de kazerne behoeven te verblijven; zij toch zijn, althans voor zoover zij niet in opleiding worden genomen voor kader, alleen gehouden tot

Kampementen.

¹⁾ Zie aant. 2.

het volbrengen van de vervolgoefeningen in de kampementen. Deze kampementen zullen doelmatig worden ingericht en voorzien worden van hetgeen noodig is om ze tot een aantrekkelijke verblijfplaats te maken.

Oefeningstijd. 9. Beschouwingen over den oefeningstijd zijn van de zijde zoowel van de Regeering als van de Volksvertegenwoordiging gegeven ook bij de meer algemeene gedachtenwisseling. Hiervoor wordt verwezen naar de hoofdstukken I en III der Inleiding.

Splitting
eerste
oefening.

10. Ofschoon art. 32, vijfde lid, bij de tweede nota van wijzigingen geen verandering heeft ondergaan, is in de toelichting van die nota het volgende met betrekking tot dat lid vermeld:

Aan dit lid kan zonder wijziging de bevoegdheid worden ontleend om voor de tweede ploeg der onberedenen de laatste 1½ maand van de eerste oefening af te scheiden van de eerste 4 maanden en die 1½ maand eerst te doen vervullen te gelijk met het laatste gedeelte der oefening van de eerste ploeg van de volgende lichting op de wijze als hierna onder „Opkomst” is aangegeven¹⁾.

Oefeningstijd
kader-
aspiranten.

11. In het eerste lid is onder *b* en *c* o. a. gesproken van hen, die „in opleiding zijn genomen” tot onderofficier of tot officier. Uit de keus van deze woorden zal mogen worden afgeleid, dat het in de bedoeling heeft gelegen deze punten van toepassing te doen zijn ook op hen, die de opleiding niet tot het einde hebben gevolgd.

Gegevens
voor kader-
opleiding.

12. Bij de aanwijzing van dienstplichtigen voor de kaderopleiding zal voor een deel moeten worden afgestaan op mededeelingen omtrent genoten onderwijs, die van de zijde van den dienstplichtige zelf zijn gedaan. Vooral met het oog hierop bedreigt art. 46 straf tegen den „voor den dienstplicht in te schrijven of ingeschreven persoon en zijn wettige(n) vertegenwoordiger, die de in verband met deze wet van hem gevraagde opgaven niet of niet naar waarheid verstrekt”.

Voor-
oefenden.

13. Als „voorgeoefende” wordt slechts beschouwd hij, die voldoet aan de omschrijving, gegeven in art. 1, eerste lid, onder *j*.

De verkorting, in art. 32, tweede lid, aan de voorgeoefendheid verbonden, geldt ook voor hen, die worden bestemd voor opleiding tot onderofficier of tot officier. In § 3 der M. v. T. wordt hieromtrent gezegd:

„.... Voor de voorgeoefenden ... wordt de eerste oefening — ook in geval van opleiding tot onderofficier of tot officier — met 4 maanden verminderd.”

Het V. V. zegt hierover in § 5:

„... De opleiding tot officier lijdt groote schade door de mogelijkheid, dat adspirant-officiëren, die in het bezit zijn van een diploma van voorgeoefendheid, vier maanden later in dienst treden.”

De Regeering beantwoordt deze opmerking als volgt (§ 5 M. v. A.): „De opleiding tot officier behoeft geen schade te lijden door het 4 maanden later opkomen van adspirant-officiëren, die in het bezit zijn van een diploma van voorgeoefendheid. Het is toch niet te verwachten, dat een belangrijk aantal jongelieden van deze categorie bij de scholen voor verlos-officiëren zullen moeten worden opgeleid, aangezien er voor hen, die te voren kunnen weten, dat zij krachtens hun ontwikkeling voor officiersopleiding in aanmerking komen, meer voordeel in gelegen is om zich bij het reservekader te verbinden dan zich voor het diploma van

¹⁾ De hierbedoelde plannen omtrent de regeling van de opkomst zijn uiteengezet in hoofdstuk III der Inleiding.

voorgeoefendheid te bekwamen. Mochten zich echter dergelijke gevallen voordoen, dan kan bij een der scholen een afzonderlijke opleiding worden ingesteld, waarbij de door voorgeoefenden reeds verworven vaardigheid aan hun verdere opleiding ten goede komt."

14. De op art. 32 onderscheidenlijk door den heer Wijk en door de heeren DE MONTÉ VER LOREN c.s. voorgestelde amendementen (*Gedr. Stukken* 1920—1921, 441, nos. 23 en 24), die samenhangen met amendementen op art. 27, zijn vervallen in verband met de omtrent dat artikel gevallen beslissing (zie mededeeling van den voorzitter der Tweede Kamer. Handel. 1921—1922, bladz. 1076, 2e kolom).

Vervallen
amende-
menten.

15. Art. 32 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Aanneming
artikel.

Artikel 33.

1. De duur der herhalingsoefeningen bedraagt ten hoogste 40 dagen. Voor zooveel de landmacht betreft, worden deze oefeningen in den regel over twee tijdvakken verdeeld.

Herhalings-
oefeningen.

2. Voor zooveel noodig, duurt voor de onderofficieren elke herhalingsoefening zeven dagen langer dan voor de andere dienstplichtigen.

3. Behoudens de door den minister vast te stellen uitzonderingen worden de herhalingsoefeningen vervuld binnen zes jaren na het jaar, waarin de eerste oefening werd beëindigd of waarin den dienstplichtige, die van de eerste oefening is vrijgesteld, voor het eerst groot verlof werd verleend.

4. De ziekenverplegers en de dienstplichtigen van den luchtvaartdienst zijn vrij van herhalingsoefeningen.

5. Naar door Ons te stellen regelen kan ook aan kostwinners en anderen geheele of gedeeltelijke vrijstelling van de herhalingsoefeningen worden verleend.

1. Uit een aantekening, door de Regeering geplaatst bij een opmerking, die de Raad van Defensie bij art. 35 heeft gemaakt (zie aant. 1 bij dat artikel), blijkt, dat vóór de indiening van het wetsontwerp in art. 33, tweede lid, „zeven" in de plaats is gesteld van „vier".

Verandering
vóór indie-
ning wets-
ontwerp.

2. In het wetsontwerp, zooals het werd ingediend, luidde het eerste lid:

„1. De duur der vervolgoefeningen bedraagt:

Verande-
ringen
ontwerp-art.

Kerntroepen.

a. ten hoogste 46 dagen voor de onberedenen van de kerntroepen, verdeeld over ten hoogste drie tijdvakken;

b. ten hoogste 40 dagen voor de beredenen, verdeeld over ten hoogste twee tijdvakken;

Reservetroepen.

c. ten hoogste 20 opeenvolgende dagen voor de dienstplichtigen van de reservetroepen;

Zee-macht.

d. ten hoogste 40 opeenvolgende dagen voor de dienstplichtigen van de zee-macht."

In het 2e, 4e en 5e lid stond „vervolgoefening(en)", waar thans staat: „herhalingsoefening(en)".

De aanhef van het derde lid luidde: „*De vervolgoefeningen worden vervuld binnen negen jaren . . .*”

De veranderingen hadden plaats bij de tweede nota van wijzigingen.

3. M. v. T.: Omtrent den inhoud van dit artikel moge worden verwezen naar de algemeene beschouwingen ¹⁾.

Vierde lid. Hierin is, voor zooveel de ziekenverplegers betreft, belichaamd de bepaling, ten aanzien van de lichting 1921 voorkomende in art. 4 der wet van 16 Februari 1921 (*Staatsblad* no. 60).

Bezwaar te
vervolgoef.

4. V. V.: Verscheidene leden hadden bezwaar tegen de in het eerste lid van dit artikel, sub a, voorkomende bepaling, dat de duur der vervolgoefeningen voor de onberekenden van de kerntroepen over ten hoogste drie tijdvakken zal worden verdeeld. Deze leden waren van oordeel, dat met twee vervolgoefeningen zou kunnen worden volstaan.

Andere leden verklaarden deze opvatting niet te kunnen deelen. Zij achtten de hierbedoelde bepaling alleszins juist.

De vervolgoefening van zes dagen, welke na de eerste zes jaren nog voor de onberekenden zal worden gehouden, zal, naar eenige leden meenden, weinig resultaat opleveren. Voor heen en weer reizen der dienstplichtigen, voor geneeskundig onderzoek, inspectie, e. d. zal zulk een groot gedeelte van de week noodig zijn, dat voor de eigenlijke oefening slechts weinige dagen zullen overblijven.

Vervolgoef.
reserve-
troepen.

Den sub c van hetzelfde lid als maximum-duur der vervolgoefeningen voor de reservetroepen genoemden tijd van twintig dagen achtten verscheidene leden veel te kort. Zij meenden, dat deze aanmerkelijk behoort te worden verlengd, en dat ook voor de reservetroepen de vervolgoefeningen over meer dan één tijdvak moeten worden verdeeld.

Anderen konden zich met deze opvatting allerm minst vereenigen. Deze leden waren intengendeel van oordeel, dat het hier bedoelde maximum nog wel voor eenige verlaging vatbaar is.

Termijn
vervolgoef.

In het derde lid van het artikel wordt bepaald, dat de vervolgoefeningen worden vervuld binnen negen jaren na het jaar, waarin de eerste oefening werd beëindigd of waarin den dienstplichtige, die van de eerste oefening is vrijgesteld, voor het eerst groot verlof werd verleend. Op bladz. 5 van de Memorie van Toelichting nu wordt, gelijk sommige leden opmerkten, medegedeeld, dat het in de bedoeling der Regeering ligt, de vervolgoefeningen voor de kerntroepen, behoudens een afwijking voor de onberekenden, binnen de eerste zes, die voor de reservetroepen binnen de eerste twee dienstjaren te doen plaats hebben.²⁾ De onderhavige bepaling, welke alleen een uitersten termijn stelt, waarbinnen de vervolgoefeningen moeten zijn vervuld, laat verwezenlijking van dit plan volkomen toe. Doch het ware naar het oordeel der hier aan het woord zijnde leden toch juist, indien de in de Memorie van Toelichting genoemde termijnen, welke toch noch uit een militair oogpunt noch in verband met de belangen der dienstplichtigen als van ondergeschikten aard mogen worden beschouwd, in de wet werden vastgelegd.

Vrijstelling.

De in het vijfde lid vervatte bepaling zouden sommige leden gaarne zien vervallen. In een regeling betreffende vervolgoefeningen, welke, in tegenstelling met de thans bestaande *herhalings*oefeningen, vooral zullen dienen om de militaire opleiding der dienstplichtigen te *voltooien*, achtten zij een dergelijke bepaling niet op haar plaats.

Verdeeling
vervolgoef.

5. M. v. A.: De verdeeling van de vervolgoefeningen stermt in het algemeen overeen met de thans bestaande verdeeling der *herhalings*oefeningen, waarvan er twee bij de militie en één bij de landweer worden volbracht.

¹⁾ Zie aant. 3 bij art. 31, noot 1 bij aant. 4 (hierna) en aant. 1 bij art. 35, zoomede hoofdstukken I en III van de Inleiding.

²⁾ Het hier bedoelde gedeelte van de M. v. T. luidt: „Zoodanige oefeningen worden noodig geacht: voor de kerntroepen twee, voor 20 dagen elk, in de eerste 6 dienstjaren, en voor de onberekenden nog één van 6 dagen binnen de eerste 10 dienstjaren; voor de reservetroepen één van 20 dagen, binnen de eerste twee dienstjaren”.

Niet kan worden toegegeven, dat de vervolgoefening van zes dagen voor de onberekenden weinig nut zou opleveren. Te dezen aanzien wordt beschikt over de gunstige ervaringen, opgedaan met de herhalingsoefeningen van de landweer en met de tijdens de mobilisatie gehouden oefeningen van de toenmalige reserve-landweerbataljons.

Gemeend wordt, dat een regeling, waarbij aan de reservetroepen minder vervolgoefeningen worden gegeven dan aan de kerntroepen, in het kader van het gevolgde stelsel past. De duur van deze vervolgoefening moet echter op niet minder gesteld worden dan de duur van een der beide eerste vervolgoefeningen der kerntroepen. Verdeeling van deze vervolgoefening over meerdere termijnen wordt niet wenschelijk en niet in het belang van de daarbij betrokkenen geacht. Het wettelijk beperken van het aantal jaren, binnen welke de vervolgoefeningen moeten worden gehouden, tot de termijnen, genoemd in de Memorie van Toelichting, zou ten gevolge hebben, dat hiervan niet zou kunnen worden afgeweken, ook al zouden omstandigheden er toe nopen de vervolgoefeningen in een bepaald jaar niet te doen doorgaan, bijv. wegens het heerschen van besmettelijke ziekte. Er wordt daarom voordeel gezien in het laten van een zekere ruimte in de bepalingen der wet.

Het vijfde lid schept slechts de mogelijkheid kostwinners en anderen van vervolgoefeningen vrij te stellen. Hoewel de toepassing zich tot uitzonderingsgevallen zal moeten beperken, wordt op behoud van de bevoegdheid prijs gesteld.

Vervolgoef.
reserve-
troepen.

Vrijstelling.

6. Toelichting van de 2e nota van wijzigingen.¹⁾

Eerste lid. Evenals het artikel aanvankelijk sprak van verdeeling over „ten hoogste” twee (of drie) tijdvakken en derhalve de gelegenheid openliet de herhalings- (of vervolg-) oefeningen aan één stuk te doen volbrengen, evenzoo schenkt de nieuwe redactie deze gelegenheid door te spreken van „in den regel”.

Toelichting
wijzigingen.

Derde lid. In geval van desertie, uitstel van herhalingsoefeningen, enz. kan het op bezwaren stuiten, de hand te houden aan den regel, dat deze oefeningen worden vervuld binnen den in dit lid genoemden termijn. Daarom is de gelegenheid opengelaten tot afwijking van den regel in bijzondere gevallen.

HERHALINGSOEFENINGEN.

Het ligt in het voornemen de herhalingsoefeningen, voor wat de infanterie en de wielrijders betreft, per divisie eenmaal in de twee jaar te doen plaats hebben. Vier lichten kunnen dan te gelijk onder de wapenen komen, waardoor een ook voor het houden van groote oefeningen doelmatige sterkte wordt bereikt.

Regeling
opkomst.

De herhalingsoefeningen zullen in den regel gehouden worden in de maand September. In die maand zal dan mede gebruik kunnen worden gemaakt van de kampementen, die van half Juli tot einde Augustus in gebruik waren voor de vervolgoefeningen.²⁾

De regeling van de opkomst voor herhalingsoefeningen bij de overige wapens en dienstvakken zal in beginsel op soortgelijke wijze plaats hebben.

7. Op de herhalingsoefeningen hebben ook betrekking eenige beschouwingen, weergegeven in de hoofdstukken I en III der Inleiding.

8. De op art. 33 onderscheidenlijk door den heer WIJK en door den heer DE MONTÉVER LOREN c.s. voorgestelde amendementen (*Gedr. Stukken 1920—1921, 441, nos. 23 en 24*), die samenhangen met amendementen op art. 27, zijn vervallen in verband met de omtrent dat artikel gevallen beslissing (zie mededeeling van den voorzitter der Tweede Kamer, Handel. 1921—1922, bladz. 1076, 2e kolom).

Vervallen
amendement.

9. Art. 33 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Aanname
artikel.

¹⁾ Zie omtrent de uitdrukkingen „vervolg-” en „herhalingsoefeningen” aant. 3 bij art. 31.

²⁾ Zie hieromtrent hoofdstuk III der Inleiding.

Artikel 34.

Buiten-
gewone
opkomst.

1. In geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden heeft buitengewone oproeping in werkelijken dienst van dienstplichtigen plaats, voor zoover Wij dit noodig achten.

2. Wordt een bevel tot oproeping, als in het eerste lid bedoeld, gegeven ter handhaving of tot herstel van de openbare rust of orde, tot uitvoering van wettelijke voorschriften of om andere overwegende redenen, dan geschiedt dit zoodanig, dat, voor zoover een groep van dienstplichtigen niet in haar geheel wordt opgeroepen, de oproeping van dienstplichtigen eener jongere lichting aan de oproeping van die der daarop volgende oudere lichting vooraf of daarmede gepaard gaat.

3. Door Ons kunnen groepen van dienstplichtigen worden aange-
wezen, die in geval van een buitengewone oproeping, als in het eerste lid bedoeld, niet of voorloopig niet in werkelijken dienst komen.

Onderschei-
ding buiten-
gewone
omstandig-
heden.

1. M. v. T.: De Militiewet bevat in art. 81 een regeling omtrent buitengewone oproeping, maar deze regeling slaat niet op alle buitengewone omstandigheden, waarop art. 185 der Grondwet ¹⁾ het oog heeft, in het bijzonder niet op de gevallen van oorlog en oorlogsgevaar. De geschiedenis van de in art. 81 gelegen bepaling — in 1901 als art. 124bis ingelascht in de Militiewet van 1861 — doet blijken, dat er zelfs verschil van gevoelen heeft bestaan omtrent de vraag, of de bijzondere omstandigheden, waarvan art. 81 spreekt, wel onder de buitengewone van art. 185 der Grondwet moeten worden gerangschikt. ²⁾ De regeering heeft zich de laatste jaren geplaatst op het standpunt, dat dit wel het geval is. In dezen zin luiden ook uitlatingen van minister CORT VAN DER LINDEN in de vergadering der Tweede Kamer van 1 December 1916 (Handelingen 1916—1917, bladz. 722) en van minister BOSBOOM in de Memorie van Antwoord betreffende het ontwerp der wet van 23 Mei 1917, Staatsblad no. 411 (Gedrukte Stukken 1916—1917, 367, no. 5, slot). Van dit standpunt is ook uitgegaan bij het opstellen van het ontwerp-artikel.

Dit artikel vereenigt alzoo in zich een voorziening omtrent buitengewone opkomst zoowel voor handhaving van de openbare orde enz. (art. 81 Militiewet) als voor al de overige in art. 185 der Grondwet bedoelde buitengewone omstandigheden. Een dergelijke voorziening ook voor de niet onder art. 81 vallende buitengewone omstandigheden behoort in de algemeene regeling van den dienstplicht niet te ontbreken, niet enkel ter wille van de volledigheid, maar ook omdat de Grondwet — al veronderstelt zij in art. 185, dat de buitengewone oproeping behoort tot de bevoegdheden van de Kroon — toch in dat artikel een bepaling bevat, die niet zoozeer over de oproeping zelf handelt, als wel over hetgeen er gebeuren moet, nadat een buitengewone oproeping heeft plaats gehad.

Omvang der
oproeping.

De strekking van het tweede lid komt overeen met die van art. 81, eerste lid, der Militiewet. Welke troepen bij een buitengewone oproeping, als in het tweede lid bedoeld, noodig zijn, kan uiteraard zeer verschillend wezen. In het eene geval zal b.v. de infanterie, in het andere de cavalerie of een ander onderdeel der weermacht voor oproeping in aanmerking kunnen komen. Ook zou het kunnen gebeuren, dat van het kader meer lichtingen noodig zijn dan van de overige dienstplichtigen. Met het oog op al deze en dergelijke gevallen is de in dit lid neergelegde regel zoodanig omschreven, dat voor de toepassing van dezen regel elke der op te roepen groepen van dienstplichtigen als een afzonderlijk geheel kan worden beschouwd. Zoo zullen van de cavalerie twee lichtingen kunnen worden opgeroepen,

¹⁾ Art. 185 der Grondwet luidt:

Wanneer in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden de dienstplichtigen die niet in werkelijken dienst zijn, door den Koning geheel of ten deele buitengewoon onder de wapenen worden geroepen, wordt onverwijld een voorstel van wet aan de Staten-Generaal gedaan, om het onder de wapenen blijven der dienstplichtigen zoo veel noodig te bepalen.

²⁾ Zie hieromtrent het hoofdartikel in de *Gemeentestem* nr. 3286 (19 Sept. 1914).

al wordt van de infanterie slechts één lichting van een bepaald onderdeel opgeroepen. In dit opzicht onderscheidt het wetsvoorstel zich echter niet van de bestaande Militiewet. Alleen is getracht de bedoeling duidelijker in de bepaling te doen uitkomen.

Derde lid. Bepalingen van soortgelijke strekking komen voor in art. 15, tweede, derde en vierde lid, der Landweermwet en art. 7, tweede en derde lid, der Landstormwet.

2. V. V.: Verscheidene leden zouden den in het tweede lid van dit artikel voorkomenden term „groep van dienstplichtigen” gaarne eenigszins nader willen zien omschreven. Bevat zulk een groep alleen kerntroepen? ¹⁾ Of behoort ook een deel der reservetroepen daartoe, en zal dus, indien bijv. de infanterie gedeeltelijk wordt opgeroepen, ook de oproeping van de reserveplichtigen eener jongere lichting aan die van de bij de kerntroepen ingedeelden der daarop volgende oudere lichting voorafgaan?

„Groep”.

Sommige leden spraken den wensch uit, dat in de wet worde bepaald, dat in de gevallen, in het genoemde tweede lid bedoeld, de oproeping van dienstplichtigen door die van den vrijwilligen landstorm zal worden voorafgegaan.

Vrijwillige landstorm.

3. M. v. A.: Het nader in de wet omschrijven van den in het tweede lid voorkomenden term „groep van dienstplichtigen” levert bezwaar op. Uiteraard dient de Kroon, wanneer buitengewone oproeping van dienstplichtigen moet plaats hebben, vrijheid te bezitten om op te roepen die groep dienstplichtigen, waaraan in het gegeven geval het meest behoefte bestaat, die het meest geschikt voor de te verleenen diensten worden geacht of het snelst ter plaatse kunnen zijn. Komt het vooral aan op den graad van geoefendheid, dan ligt het, ingeval infanterie voor oproeping in aanmerking komt, voor de hand, dat alleen dienstplichtigen van de kerntroepen ²⁾ worden opgeroepen. Echter is het ook zeer goed mogelijk, bijv. bij ijsopruiming, bij uitvoering van maatregelen in zake veeziekten, enz., dat de reservetroepen ³⁾ even goede diensten zullen kunnen bewijzen. Met het oog op de verschillende gevallen, die zich kunnen voordoen, is het raadzaam de Kroon niet verder te binden, dan voor zooveel betreft inachtneming van den regel, dat van elke groep jongeren vóór ouderen voor oproeping in aanmerking komen.

„Groep”.

Het vastleggen in de wet van de bepaling, dat in de gevallen, bedoeld in het tweede lid, de oproeping van dienstplichtigen door die van den vrijwilligen landstorm zal worden voorafgegaan, heeft bezwaar, omdat het overgrootste deel der hierbedoelde dienstplichtigen geen bindende verplichtingen heeft aanvaard om aan een dergelijke oproeping te voldoen.

Vrijwillige landstorm.

4. In § 2 der „Algemeene beschouwingen” van de M. v. T. komt o. a. het volgende voor:

Mobilisatieregeling.

„.... Bij de vast te stellen mobilisatieregeling zal de bestemming verschillend zijn, naar gelang de dienstplichtigen behooren tot de jongste, tot de middelste of tot de oudste groep”.

Verder blijkt uit deze paragraaf, dat de jongste 15 lichtingen zullen zijn: „.... de lichtingen, die bij mobilisatie dadelijk, in het algemeen genomen, bij het veldleger of bij de bezettingstroepen dienst moeten doen.”

Aan § 4 van dezelfde memorie ontleenen wij nog het volgende:

„De 16de—20ste lichting... vormen een *aanvullingsreserve*, welke bij mobilisatie naar behoefte kan worden opgeroepen. Behoudens noodzakelijkheid, geschiedt de oproeping van deze lichtingen niet gelijktijdig met de jongste 15.”

Deze voornemens, welke deel uitmaakten van het legerstelsel van minister POP, zijn gehandhaafd bij het legerstelsel van minister VAN DIJK. Dit is gebleken in de eerste plaats uit de toelichting van de tweede nota

¹⁾ Deze vraag houdt verband met de in het oorspronkelijk ontwerp gemaakte onderscheiding tusschen kern- en reservetroepen. De laatste zouden een kortere oefening ontvangen dan de eerste (zie aant. 1 bij art. 32 en bij art. 33).

van wijzigingen en voorts o. a. uit het slot van § 3 van de 2e M. v. A., luidende:

„Bij het vorenstaande is aangenomen, dat de leden, die vermindering van het contingent beoogen, met de Regeering van meening zijn, dat het, op gronden zoowel van maatschappelijken als van militairen aard, niet juist gezien zou zijn, buiten strikte noodzakelijkheid meer dan 15 lichtingen te bestemmen om dadelijk bij het uitbreken van een oorlog onder de wapenen te worden geroepen.”

Omtrent dit onderwerp wordt voorts verwezen naar hoofdstuk V van de Inleiding en naar aant. 5.

5. In § 3 der algemeene beschouwingen van het V. V. en van de M. v. A. komt een gedeelte voor, dat betrekking heeft op art. 34 en op de uitvoering van dit artikel. Om deze reden laten wij deze gedeelten hier volgen.

Mobilisatie-
regeling.

V. V.: Sommige leden, die over het algemeen vereenvoudiging in de wetgeving zeer toejuichten, meenden, dat de bezwaren, door kolonel Von SCHMID, in zijn onlangs verschenen Gidsartikel „Militie, Landweer en Landstorm”¹⁾ tegen een vereenvoudiging als de hierbedoelde in het midden gebracht, ernstige aandacht verdienen. Gaarne zouden deze leden het oordeel van de Regeering over de genoemde bezwaren vernemen.

M. v. A.: De kolonel Von SCHMID ziet in zijn Gids-artikel in de wijze, waarop de drie dienstplichtwetten tot één vereenigd zijn, een bezwaar, omdat hierdoor de mobilisatie zich over een grooter aantal lichtingen moet uitstrekken dan volgens hem onder sommige omstandigheden wel vereischt zou zijn. Hij wijst daarbij naar de wordingsgeschiedenis onzer dienstplichtwetten, welke, zich aanvankelijk beperkende tot het hebben van een in zich zelf volledige weermacht, samengesteld uit de jongste lichtingen, gaandeweg meer lichtingen in dit samenstel betrokken, zoodat ten slotte in het raderwerk van de weermacht feitelijk geen enkele lichting meer geheel gemist kon worden. Aldus omvatte de mobilisatie in 1914 militie en landweer in haar geheelen omvang.

Het moet als een wijze voorzorg worden beschouwd, dat door het toenmalige Kabinet intijds besloten was om de mobilisatie van de weermacht niet meer, als vroeger, gesplitst te houden in die van de militie en die van de landweer. Haar was toch overtuigend gebleken, dat een afzonderlijke spoedoproeping van de landweer eerst eenige dagen na die van de militie tot uitvoering zou kunnen worden gebracht. De moeilijkheden voor een behoorlijke mobilisatie van de landweer, welke hieruit zouden kunnen ontstaan, indien na het besluit om alleen een deel op te roepen, het gevaar grooter blijkt te zijn dan men aanvankelijk verwachtte, springen in het oog. Er is geen reden om aan te nemen, dat bij een toekomstige mobilisatie de Regeering ten deze een ander standpunt zou innemen. Tot mobilisatie wordt toch niet besloten zonder dat de ernst van de omstandigheden daartoe dwingt, en dan is het zeker voor een klein land, gelegen als het onze, zaak onmiddellijk doortastende maatregelen te nemen en moet, zooals de kolonel Von SCHMID overigens opmerkt, „alle hens aan dek” het overal geldende consigne zijn.

Anders is het, zolang het slechts gaat om het nemen van strategische voorzorgen; dan kan volstaan worden met oproeping van een gedeelte der macht, maar dit blijft ook in de toekomst mogelijk. Zoo werd, toen de communistische oproeren in het Rijnland een bedreiging voor ons schenen te worden, de gedeeltelijke mobilisatie van één divisie voorbereid.

Bovendien is er, wat de reservetroepen betreft, reden om de jongste 15 lichtingen dadelijk op te roepen, omdat, zooals in de Memorie van Toelichting werd betoogd, deze nog een aanvullende opleiding behoeven, alvorens zij voor den vijand kunnen worden gebracht. Hiermede te wachten tot een later tijdstip, zou stellig niet in ons voordeel wezen.

Het nadeel, dat door het over veel lichtingen heen grijpen van de voor verschil-

¹⁾ Zie *De Gids*, jaargang 1921, afl. 5 (Mei-afl.) bladz. 296-299.

lende categorieën benooidigde manschappen, een mobilisatie van het veldleger niet voor alle wapens tot de jongste 7 lichten kan worden beperkt, wordt dan ook niet van groote betekenis geacht en tegen dit nadeel weegt in ieder geval ruimschoots op het voordeel, dat op die wijze van de beschikbare personeele krachten het meest economisch gebruik is gemaakt en de jaarlijksche lichting niet grooter genomen wordt dan noodig is.

6. Art. 34 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Aanname
artikel.

7. In art. 1, derde lid, is vastgelegd, dat de bevoegdheid om dienstplichtigen voor het een of ander in de wet omschreven doel op te roepen, tevens omvat de bevoegdheid om de op te roepen of in de oproeping begrepen personen, die om een andere reden reeds in werkelijken dienst zijn, in werkelijken dienst te houden voor het doel, waarvoor de oproeping dient of zou dienen.

Opkomen of
blijven.

Artikel 35.

Aan dienstplichtigen, die in werkelijken dienst wenschen te komen buiten den tijd, welken zij in werkelijken dienst moeten doorbrengen, kan dit naar door den minister te stellen regelen worden vergund.

Vrijwillige
opkomst.

1. In het advies van den Raad van Defensie komt het volgende voor: „Art. 35. De vraag doet zich voor, of dit artikel wellicht beoogt de verlofs- onderofficieren, die zich wenschen te bekwalen voor een hooger rang, in de gelegenheid te stellen voor dit doel vrijwillig onder de wapenen te komen.

Opmerkingen
Raad van
Defensie.

Wel is waar kunnen de vervolgoefeningen voor dit kader, blijkens art. 33, tweede lid, telkens 4 dagen¹⁾ langer duren, doch vermeend wordt, dat deze bepaling in hoofdzaak beoogt bij de onderofficieren het vroeger geleerde weder eenigszins op te frischen, voordat de overige manschappen onder de wapenen komen, en voorts verband houdt met administratieve belangen.²⁾ Trouwens voor het bijbrengen van bijzondere bekwamenheden voor een hooger rang zouden die termijnen veel te onbeduidend zijn.

Zou art. 35 dus in deze leemte moeten voorzien, dan wordt het wenschelijk geacht een en ander duidelijk in de wet te omschrijven.”

De Regeering heeft hierbij aangetekend:

bij het voorlaatste lid: „Om aan het hier geopperde bezwaar tegemoet te komen, is in art. 33, tweede lid, een termijn van zeven dagen gesteld.”;

bij het laatste lid: „Art. 35 is niet bephaldelijk voor het hier omschreven doel opgenomen, doch de bepaling laat vrijheid om haar ook voor dit doel toe te passen.”

2. M. v. T.: Art. 35 komt in hoofdzaak overeen met art. 82 der Militiewet.

3. V. V.: De vraag werd gesteld, in welke gevallen de Regeering zich voorstelt de in dit artikel bedoelde vergunning te verleen.

Toepassing.

4. M. v. A.: Het ligt in het voornemen de in dit artikel bedoelde vergunning te verleen, in het bijzonder wanneer hiermede eenig militair belang wordt gediend, bijv. verhooging van de geoefendheid — wat veelal van vrijwillige opkomst het

Toepassing.

¹⁾ Dit slaat op het vóórontwerp; in het wetsontwerp, zoals het bij de Tweede Kamer werd ingediend, stond: 7 dagen (zie het verdere deel van aant. 1).

²⁾ In § 3 van de „Algemeene beschouwingen” der M. v. T. wordt omtrent den verlengden duur van elke vervolg- (thans herhalings-) oefening voor de onderofficieren het volgende gezegd:

„De mogelijkheid behoort te worden geopend om voor de onderofficieren elke vervolgoefening ten hoogste 7 dagen langer te doen duren om hen, zoo noodig, vóór den aanvang der oefening op de hoogte van hun taak te brengen en na afloop van de oefening — dit geldt in hoofdzaak administratief kader — verschillende administratieve aangelegenheden te doen afwikkelen.”

gevolg is —, voorts opleiding tot een rang, deelneming aan bestrijding van onlusten, enz. Ook zal het artikel toepassing kunnen vinden om bij sommige korpsen te voorzien in ontbrekend vrijwillig kader.

Aanname
artikel.

5. Art. 35 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Artikel 36.

Verlenging
werkelijken
dienst.

1. De dienstplichtige kan, als hij voor groot verlof in aanmerking komt, in werkelijken dienst worden gehouden:

a. zoolang hij den graad van geoefendheid, dien hij bij het einde van den oefeningstijd had moeten bezitten, niet heeft bereikt;

b. gedurende evenveel dagen als hij door het ondergaan van straf, door ongeoorloofde afwezigheid of door desertie niet aan den dagelijken dienst heeft deelgenomen;

c. zoolang dit noodig is tot het ondergaan van straf of voor het onderzoek omtrent een strafbaar feit of een krijgstuuchtelijk vergrijp, waarvan hij verdacht of beklaagd wordt;

d. zoolang hij de geldelijke schuld, die ingevolge administratieve bepalingen op hem rust ter zake van zijn aansprakelijkheid voor militaire goederen, niet heeft aangezuiverd;

e. zoolang hij ziek is, voor zoover hij zelf verlangt in werkelijken dienst te blijven en zijn toestand dit wenschelijk maakt;

f. zoolang het vertrek met groot verlof gevaar zou opleveren voor verspreiding van in de kazerne of aan boord heerschende of geheerscht hebbende besmettelijke ziekte.

2. De dienstplichtige, die niet in werkelijken dienst is, kan ter zake van de in het eerste lid onder c omschreven reden in werkelijken dienst worden geroepen.

Verande-
ringen
ontwerp-art.

1. In het oorspronkelijk wetsontwerp:

stond in het eerste lid onder b tusschen „straf” en „door”: „of” en kwamen de woorden „of door desertie” niet in dat punt voor;

luidde punt d van het eerste lid: „zoolang hij de door verwaarlozen of zoekraken van militaire goederen op hem rustende geldelijke schuld niet heeft aangezuiverd”.

De laatste verandering had plaats bij de nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de M. v. A. Wat deze memorie ter toelichting vermeldde, is hierna opgenomen.

Eerstbedoelde verandering bracht de Regeering aan, toen het artikel bij de mondelinge behandeling aan de orde werd gesteld.

2. M. v. T.: Enkele onderdeelen van dit artikel zijn, in gewijzigden vorm, overgenomen uit art. 83 der Militiewet. Nieuw zijn de punten a, d en f en gedeeltelijk ook de punten b en c van het eerste lid, zoomede het tweede lid.

In de bepalingen, opgenomen onder a en d, ligt een prikkel voor de dienstplichtigen om bij de oefeningen hun best te doen en om naar behooren te zorgen voor de hun toevertrouwde goederen. Wat het laatste betreft, is een soortgelijke maatregel — die echter alleen voor den mobilisatietijd kon gelden — ingevoerd bij ministerieele beschikking (*Legerorders* 1918 A 83 en 1919 B 118).

De vermelding onder b van ongeoorloofde afwezigheid moet worden beschouwd als wegneming van een leemte. Bedoeld wordt hier de ongeoorloofde afwezigheid, vallende buiten den tijd der afvoering als deserteur. Zoolang toch iemand als

deserteur uit de sterkte is afgevoerd, kan er geen sprake van zijn hem te beschouwen als in werkelijken dienst te wezen en komt bij wederopneming in de sterkte de verplichting tot het vervullen van den achterstalligen werkelijken dienst vanzelf op hem te rusten.¹⁾

Dat een dienstplichtige voor het onderzoek omtrent een strafbaar feit of een krijgsmachtelijk vergrijp in werkelijken dienst gehouden of volgens het tweede lid gearoepen kan worden, is dikwijls in het belang van den dienstplichtige zelf (zie Militair-Rechtelijk Tijdschrift, deel XVI, bladz. 223—229). Een dergelijk geval is ook voorzien bij art. 47 van de Wet op de Krijgstucht.

3. V. V.: In het eerste lid van dit artikel worden de gevallen opgenoemd, waarin de dienstplichtige, die voor groot verlof in aanmerking komt, in werkelijken dienst kan worden gehouden. Verschillende van deze gevallen gaven tot het maken van opmerkingen en het voeren van gedachtenwisseling aanleiding.

Ad a. Met de aanwijzing van de hier genoemde omstandigheid als grond voor verlenging van werkelijken dienst verklaarden verscheidene leden zich niet te kunnen vereenigen. Er is — aldus deze leden — ook in het leger steeds een aantal menschen, die er behagen in scheppen den goeden gang van zaken te verstoren. Een der voornameste middelen, welke zij hiertoe aanwenden, is het lijdelijk verzet, het achterwege laten van elke actieve medewerking aan hunne militaire vorming. Deze menschen hebben voor onze weermacht niet de minste waarde. Integendeel oefenen zij vaak door hun voorbeeld een afbrekenden invloed uit. Verlenging van werkelijken dienst zal in hunne mentaliteit geen wijziging brengen en zal er slechts toe kunnen leiden, dat het leger nog langer aan den evengenoemden slechten invloed wordt blootgesteld. Daarnaast is er ook steeds een aantal dienstplichtigen, die om de een of andere reden voortdurend door hun superieuren hetgeen de soldaat noemt „genegerd” worden. Dat de hier besproken bepaling te hunnen opzichte onbillijk zal werken, behoeft geen nader betoog.

Graad van
geoeffendheid.

Bij de beoordeeling van hetgeen hierboven werd gezegd mag, naar de hier aan het woord zijnde leden opmerkten, niet uit het oog worden verloren, dat in het derde lid²⁾ van art. 28 van het ontwerp de mogelijkheid wordt geschapen, dat dienstplichtigen ook tegen hun zin voor de opleiding tot officier of onderofficier worden aangewezen, hetgeen zeker het aantal van hen, die in het hierbedoelde geval zullen komen te verkeeren, niet zal verkleinen. Dat zij, die, voor kaderopleiding aangewezen, al het mogelijke doen om deze opleiding niet te doen slagen, door den indirecten dwang, welke toch in de verlenging van den werkelijken dienst gelegen is, er toe worden gebracht een rang te behalen, welke hun een min of meer leidende positie in het leger verschaft, mag toch zeker ook allerm minst gewenscht worden geacht.

Andere leden konden zich met deze beschouwingen niet vereenigen. Deze leden meenden te weten, dat het lijdelijk verzet, waarvan in die beschouwingen sprake is, zich niet vaak voordoet, en zij vreesden ook een uitbreiding van dat euvel ten gevolge van het bepaalde in het derde lid van art. 28 niet. Bovendien waren zij van oordeel, dat van de onderhavige bepaling een belangrijke preventieve werking kan uitgaan. Vooral op dezen grond zouden zij haar gaarne in het ontwerp gehandhaafd willen zien.

Voorts vroegen sommige leden of het ook niet gewenscht zou zijn, hen, die zich bij de oefeningen bijzonder inspannen, en diensgevolge geruimen tijd vóór het einde der eerste oefening den vereischten graad van geoeffendheid bezitten, daarvoor op de eene of andere wijze te willen beloonen.

En ten slotte werd de vraag gesteld, op welke wijze zal moeten blijken, of een dienstplichtige al dan niet den vereischten graad van geoeffendheid bereikt heeft.

¹⁾ Zie voorts aant. 6.

²⁾ Dit oorspronkelijk derde lid van art. 28 is bij de 2e nota van wijzigingen vervallen. Volgens het V. V. zou dit lid de mogelijkheid hebben geschapen om dienstplichtigen te verplichten de opleiding tot een rang te volgen. Deze betoekenis had de Regering evenwel niet aan deze bepaling gehecht. Dit blijkt zoowel uit de toelichting van art. 32 (zie onder aant. 2 bij dat artikel) als uit de toelichting van de 2e nota van wijzigingen (zie aant. 7 bij art. 28).

Afwezigheid
bij dagelijk-
schen dienst.

Ad b. De hier genoemde grond voor verlenging van werkelijken dienst ontmoette in zijn algemeenheid bij vele leden bedenking. Deze leden wezen er op, dat men in het leger met het opleggen van straf zeer royaal pleegt te zijn. Zij achtten het met het oog hierop niet billijk, dat *elke* straf, welke den dienstplichtige verhindert aan den dagelijkschen dienst deel te nemen, tot verlenging van dienstdtijd aanleiding kan geven. Op eenige beperking van deze bepaling drongen zij derhalve aan.

Van andere zijde werd er op gewezen, dat het niet deelnemen gedurende eenigen tijd aan den dagelijkschen dienst, hetwelk in de laatste periode van den dienstdtijd grooten invloed op de geoefendheid van den dienstplichtige kan hebben, in het begin van den oefentijd niet van zoo overwegend belang is te achten. In verband hiermede stelde men de vraag, of het artikel ook niet in dit opzicht een beperking zou kunnen ondergaan.

Onderzoek
strafbaar feit
enz.

Ad c. De vraag werd gesteld, of de woorden „of voor het onderzoek omtrent een strafbaar feit of een krijgstuchtelijk vergrijp, waarvan hij verdacht of beklaagd wordt” niet zouden kunnen vervallen. Mochten hiertegen onoverkomelijke bezwaren bestaan, dan zou men in elk geval gaarne bepaald willen zien, dat de verlenging van dienstdtijd op dezen grond slechts voor een in de wet vastgestelden tijd kan geschieden. Het hierbedoelde onderzoek toch duurt vaak zeer lang, en het is niet billijk den bij dat onderzoek betrokkene, van wien nog niet eens vaststaat, of hij het geincrimineerde feit inderdaad heeft gepleegd, gedurende al dien tijd in werkelijken dienst te houden.

Schuld voor
mil.
goederen.

Ad d. Verscheidene leden hadden tegen dezen grond voor dienstverlenging ernstig bezwaar. Hier wordt hij, die niet in staat is zijn geldelijke schuld aan te zuiveren, met verlenging van werkelijken dienst gestraft, terwijl de meer bemiddelde, die de door hem verschuldigde vergoeding kan betalen, vrij uit gaat. Te grooter is, naar werd opgemerkt, de hierin gelegen onbillijkheid, wijl niet de eisch wordt gesteld, dat de verwaarloozing of het zoek raken van de hierbedoelde goederen aan de schuld van den dienstplichtige is te wijten. Aanvulling van de onderhavige bepaling met den laatstbedoelden eisch achtten de hier aan het woord zijnde leden in elk geval noodzakelijk.

Autoriteit
voor
beslissing.

Voorts werd de vraag gesteld, aan welke autoriteit de beslissing zal zijn, dat een dienstplichtige krachtens de bepalingen van dit artikel in werkelijken dienst zal worden gehouden.

Graad van
geoefendheid.

4. M. v. A.: *Eerste lid, a.* Geheel wordt medegegaan met de leden, die beoogden, dat — mede uit hoofde van de preventieve werking — het bepaalde onder *a* van het eerste lid gehandhaafd dient te worden.

Indien met het stellen van de vraag, of het niet gewenscht zou zijn om hen, die zich bij de oefeningen bijzonder inspannen en diensengevolge geruimen tijd vóór het einde der eerste oefening den vereischten graad van geoefendheid bezitten, daarvoor op de een of andere wijze te beloonen, bedoeld wordt om hen eerder in het genot van groot verlof te stellen, dan moet het antwoord ontkennend luiden, omdat het oefeningsprogramma niet voor den een eerder kan eindigen dan voor den ander.

Intusschen kan groote ijver wel beloofd worden door het verleen van verschillende gunsten. Gewoonlijk zullen echter zij, die zooveel vlugger dan anderen zijn, worden bestemd voor kaderopleiding of voor bijzondere functies, welke grootere capaciteiten vorderen.

Of een dienstplichtige den vereischten graad van geoefendheid heeft bereikt, zal moeten blijken uit de onderzoekingen, welke de voor de leiding der instructie verantwoordelijke chefs instellen. Uiteraard zullen afwijkingen, welke tot toepassing van punt *a* kunnen leiden, niet eerst op den laatsten dag worden geconstateerd. De tekortkomingen zullen zich eerder openbaren, zoodat als vanzelf bijzondere aandacht gevestigd zal zijn op de personen, die dreigen achteraan te komen.

Afwezigheid
bij dagelijk-
schen dienst.

b. Daar alleen de zwaarste straffen den dienstplichtige kunnen beletten aan den dagelijkschen dienst deel te nemen en deze straffen slechts bij uitzondering en alleen voor zeer ernstige overtredingen tegen de krijgstucht worden opgelegd,

kan de onbillijkheid niet worden ingezien van deze bepaling, waarvan de toepassing onder de werking van de bestaande Militiewet — waarin zij in art. 83 was opgenomen — nimmer tot bezwaren heeft aanleiding gegeven.

Het zou voorts zeer ongewenscht zijn in de wet de toepassing van de bepaling te beperken, bijv. met de strekking om alleen rekening te houden met straffen, opgelegd in de laatste periode van den dienstdag. Zoodanige beperking zou preventieve werking schade toebrengen.

c. Indien de woorden „of voor het onderzoek omtrent een strafbaar feit of een krijgstuchtelijk vergrijp, waarvan hij verdacht of beklaagd wordt” vervielen, zou een dienstplichtige, die op den laatsten dag of een der laatste dagen vóór den vastgestelden datum van vertrek met groot verlof een dusdanig feit of vergrijp bedrijft, alleen van groot verlof teruggeroepen kunnen worden op grond van het tweede lid van dit artikel (dat dan echter dienovereenkomstig aangevuld zou moeten worden). Het zou echter zeer ondoelmatig zijn, een bedrager van een wellicht ernstig feit, in den dienst begaan, te moeten laten vertrekken om hem eerst daarna weer te kunnen terugroepen.

Onderzoek
strafbaar
feit enz.

Een bepaalde tijd voor het in werkelijken dienst houden kan niet worden vastgesteld, omdat ten aanzien van krijgstuchtelijke vergrijpen niet te voren de duur van het onderzoek en de duur van de eventueel op te leggen straf kan worden bepaald, terwijl ten aanzien van het onderzoek en de berechting van strafbare feiten alleen de militaire rechter invloed op den duur daarvan kan uitoefenen, waarbij nog aangeteekend wordt, dat over het in arrest houden (preventieve hechtenis) voor die feiten ook door die autoriteit wordt beslist.

In het algemeen kan gezegd worden, dat het in werkelijken dienst houden voor de berechting van krijgstuchtelijke vergrijpen kort zal zijn. De bepaling komt overigens ongeveer overeen met die van art. 83, tweede lid, van de Militiewet, waarvan de toepassing nimmer bezwaren heeft opgeleverd.

d. Het moge waar zijn, dat het aanzuiveren van de geldelijke schuld aan sommigen gemakkelijker zal vallen dan aan anderen, ook ten aanzien van eerstbedoelden zal de bepaling haar goede werking kunnen doen gevoelen, omdat ook voor hen, wanneer bij het ten einde loopen van den termijn van verblijf onder de wapenen nog schuld op hen mocht rusten, geen plaats zal zijn voor de gedachte, dat zij zich van deze schuld niets meer behoeven aan te trekken.

Schuld voor
milit. goederen.

De aanvankelijk voorgestelde omschrijving van dit punt is bij nader inzien gebleken enerzijds iets te ruim, anderzijds niet volledig te zijn. Daarom wordt zij door een andere vervangen. De voor de landmacht geldende, in art. 63 van het Reglement van Administratie voorkomende bepaling, waarmede dit punt verband houdt, luidt als volgt:

„Een soldaat, die een kleeding- of uitrustingsstuk, of eenig ander Rijksgoed door schuld, nalatigheid, of gebrek aan zorg, vervreemdt, verliest, zoek of onbruikbaar maakt, verwaarloost of beschadigt, wordt aan eene inhouding op de soldij onderworpen ten bedrage van de helft van zijne soldij.”

De beslissing over de toepassing van dit artikel zal, voor zooveel de landmacht betreft, in het algemeen worden gelegd in handen van de korpscommandanten, die evenwel zich daarbij zullen moeten gedragen naar de van hoogerhand gegeven regelen.

Autoriteit
voor besliss-
ing.

5. Art. 36 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Aanneming
artikel.

6. Bij de mondelinge behandeling van het artikel in de Tweede Kamer is het eerste lid onder b aangevuld met de vermelding van desertie, welke vermelding aanvankelijk met opzet achterwege is gelaten. De aanvulling geschiedde zonder toelichting. De reden van deze vermelding zal hierin gezocht moeten worden, dat het bij de spoedig te wachten invoering van

het nieuwe Wetboek van Militair Strafrecht uit strafrechtelijk oogpunt niet meer noodig is om hen, die zich aan desertie hebben schuldig gemaakt, uit de sterkte van een korps der landmacht of van de zeemacht af te voeren. Weliswaar blijft er, ook als zoodanige afvoering niet meer plaats heeft, ruimte voor de meening, dat een deserteur niet alleen feitelijk, maar ook rechtens niet in werkelijken dienst, is en zou op dezen grond de vermelding van desertie in punt *b* overbodig geacht kunnen worden, doch nu het met desertie zoo nauw verwante feit van ongeoorloofde afwezigheid in de bepaling is genoemd, mag het nuttig heeten, dat deze ook van desertie spreekt, al ware het alleen om twijfel buiten te sluiten.

Uitsstel groot
verlof.

7. Met betrekking tot punt *c* verdient art. 28 der Wet op de Krijgstucht (*Staatsblad* 1921, no. 1352) aandacht, welk artikel luidt:

„Wanneer de werkelijke of de geheele dienstdienst van een met arrest gestraften militair verstrijkt gedurende het ondergaan der straf, wordt hij niet met groot verlof huiswaarts gezonden of uit den militairen dienst ontslagen, vóórdat zijn strafdienst is verstreken.”

Artikel 37.

Dienst buitenslands.

1. De dienstplichtigen van de landmacht worden niet dan met hun toestemming naar de koloniën gezonden.

2. De dienstplichtigen van de zeemacht kunnen worden bestemd voor diensten buiten Europa:

a. ingeval zij daartoe hun toestemming hebben gegeven;

b. in geval van oorlog of oorlogsgevaar;

c. in geval van andere buitengewone omstandigheden op door Ons te verleenen machtiging;

d. in gewone tijden, indien het te verwachten is, dat de voor hen bepaalde oefeningstijd daardoor niet zal worden overschreden.

3. Ingeval onvoorziene omstandigheden — niet inbegrepen de gevallen, bedoeld in het tweede lid onder *b* en *c* — verhinderen, dat dienstplichtigen van de zeemacht, die in gewone tijden voor diensten buitenslands in Europa of krachtens het bepaalde in het tweede lid onder *d* voor diensten buiten Europa zijn bestemd, vóór het einde van den voor hen bepaalden oefeningstijd in Nederland terugkeeren, kunnen zij, zonder hun toestemming, niet langer dan twaalf maanden in werkelijken dienst worden gehouden.

4. De dienstplichtigen, die in de koloniën of tusschen de keerkriegen buiten de koloniën dienen, genieten de voordeelen, aan vrijwillig dienende militairen aldaar toegekend.

Veranderingen
ontwerp-art.

1. In het oorspronkelijk wetsontwerp vormden de punten *a* en *b* van het tweede lid één punt, luidende: „*ingeval zij daartoe hun toestemming hebben gegeven en in geval van oorlog of oorlogsgevaar*”. In verband hiermede waren de punten *c* en *d* geletterd *b* en *c* en werden in het derde lid aangehaald niet *b*, *c* en *d*, maar *a*, *b* en *c*. De verandering had plaats bij de nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de M. v. A. Wat deze memorie ter toelichting bevatte, is hierna vermeld.

2. M. v. T.: Art. 37 houdt achtereenvolgens de bepalingen in; vervat in het vierde, het tweede, het derde en het vijfde lid van art. 76 der Militiewet.

De in het tweede lid van dat artikel onder 1°. voorkomende woorden „zonder

voorbehoud" zijn weggelaten, omdat zij overbodig zijn en omdat haar juistheid in twijfel zou kunnen worden getrokken, in zoover men in hetgeen dat punt verder vermeldt in zekeren zin toch een voorbehoud kan gelegen achten.

3. V. V.: Naar het oordeel van sommige leden is de in het tweede lid, sub c,¹⁾ Bevoegdheid van dit artikel aan de Regeering verleende bevoegdheid te ruim. Zij zouden de bedoelde bepaling in verband daarmee gaarne eenigszins anders zien geredigeerd. punt d.

Het in het derde lid bepaalde gaf eenigen leden aanleiding tot de vraag, wat zal geschieden, indien het schip, waarop de in dit lid genoemde dienstplichtigen dienst doen, tijdig naar Nederland is vertrokken, doch ten gevolge van onvoorziene omstandigheden hier te lande op een zoodanig tijdstip aankomt, dat daardoor de mede in dit lid genoemde termijn van twaalf maanden wordt overschreden. Zullen — vroeg men — de hierbedoelde dienstplichtigen dan voor hun langer verblijf onder de wapenen een bijzondere vergoeding ontvangen? Toepassing derde lid.

4. M. v. A.: De tweede ondergeteekende ziet niet in, dat de in het tweede lid onder c¹⁾ omschreven bevoegdheid, om dienstplichtigen van de zeemacht voor diensten buiten Europa te bestemmen, indien de verwachting bestaat, dat zij vóór het einde van hun oefeningstijd kunnen zijn teruggekeerd, als te ruim moet worden beschouwd. Het is trouwens een bevoegdheid, die in dezelfde bewoordingen reeds bij art. 76, tweede lid, 3°, der Militiewet is verleend. Bevoegdheid punt d.

Ten aanzien van het derde lid is o. a. gevraagd: wat zal geschieden, indien het schip, waarop de in dit lid genoemde dienstplichtigen dienst doen, tijdig naar Nederland is vertrokken, doch ten gevolge van onvoorziene omstandigheden hier te lande op een zoodanig tijdstip aankomt, dat daardoor de mede in dit lid genoemde termijn van twaalf maanden wordt overschreden? Toepassing derde lid.

Hierop kan het antwoord luiden, dat deze bepaling de Regeering tot taak stelt al het mogelijke te doen om te zorgen, dat de dienstplichtigen binnen dezen uitersten termijn kunnen zijn teruggekeerd. Welke maatregelen zullen worden genomen in het weliswaar denkbare, maar toch weinig waarschijnlijke geval, dat overschrijding ook van dezen uitersten termijn onvermijdelijk zou zijn, zal beoordeeld moeten worden, wanneer zulk een geval zich zou voordoen.

5. Omtrent de wijzigingen, die het ontwerp-artikel heeft ondergaan, vermeldde de M. v. A.: Toelichting wijziging.

„Door het niet overnemen uit art. 76 der Militiewet van de woorden „zonder voorbehoud” is de reden tot samenkoppeling van de twee gevallen, welke onder a te onderscheiden zijn, vervallen.

Om te voorkomen, dat men verband zou zoeken tusschen het eene en het andere geval, is punt a in twee punten gesplitst.”

6. Art. 37 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming. Aanneeming artikel.

Artikel 38.

1. Heeft het verplicht verblijf in werkelijken dienst van een dienstplichtige ten gevolge, dat voldoende middelen tot levensonderhoud ontbreken of zouden komen te ontbreken aan personen, als in art. 17, tweede lid, bedoeld, en wordt hem om redenen van dienstbelang geen vrijstelling van den dienst of van den werkelijken dienst verleend, dan wordt naar door Ons te stellen regelen aan bedoelde personen op hun verzoek een vergoeding uit 's rijks kas toegekend. Ook in geval van onverplicht verblijf in werkelijken dienst kan zoodanige vergoeding worden toegekend. Kostwinners-vergoeding.

2. Wanneer in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden de dienstplichtigen — hetzij allen, hetzij voor een deel

¹⁾ Het hier bedoelde punt is thans geletterd d.

— buitengewoon in werkelijken dienst zijn geroepen, worden de gelden, benoodigd voor de uitbetaling van de in dit artikel bedoelde vergoeding, voorgeschooten uit de gemeentekas, tenzij de minister dit niet noodig acht. Bij de regelen, omtrent het verleen van het voorschot te stellen, kan van de bepalingen der Gemeentewet in zake het doen van betalingen uit de gemeentekas worden afgeweken.

1. Bij de nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de M. v. A., is in het tweede lid vóór het woord „gelden” het lidwoord „de” ingevoegd.

Beperking.

2. M. v. T.: Art. 38 vertoont met art. 84 der Militiewet — zooals dit is gewijzigd bij de wet van 28 Mei 1920 (*Staatsblad* no. 261) — hoofdzakelijk dit verschil, dat het de toekenning van kostwinnersvergoeding beperkt tot die gevallen, waarin redenen van dienstbelang verhinderen den kostwinner vrijstelling te verleen. Hierdoor zal ten aanzien van kostwinners in het belang van de zuinigheid vrijstelling regel, vergoeding uitzondering worden.

Maximum.

Eerste lid. Een maximum is achterwege gelaten. Eenerzijds zou het niet zijn in overeenstemming met den algemeenen opzet van het wetsontwerp, om bij de vergoeding te vervallen in zoodanige onderscheidingen, dat hier, evenals in de bestaande wetten, drieërlei maximum zou worden neergelegd. Anderzijds heeft vaststelling bij de wet van één algemeen maximum ook weer zijn bezwaar, omdat binnen zulk een maximum toch weer andere maxima moeten gelden en de vergoedingsbedragen, die door belanghebbenden worden genoten, dikwijls meer nog dan van een dergelijk algemeen maximum, afhankelijk zijn van de regelen, die omtrent de toekenning gelden. Het mag daarom raadzaam heeten, hetgeen omtrent de maxima valt te regelen met de overige nader vast te stellen bepalingen samen te vatten in de uitvoeringsvoorschriften.

Verstrekking
gelden
buitengew.
omst.

Tweede lid. In geval van buitengewone oproeping kunnen niettemin de omstandigheden zoodanig zijn, dat het verstrekken van de vergoedingsgelden op den voor gewone tijden geldenden voet zonder overwegend bezwaar kan voortgaan. Om deze reden is aan het slot van den eersten volzin het voorbehoud gemaakt: „tenzij de minister dit niet noodig acht”.

Bedrag
vergoeding.

3. V. V.: Sommige leden verklaarden het op prijs te zullen stellen, indien de Regeering alsnog tot het opnemen van eene bepaling omtrent het bedrag der kostwinnersvergoeding in het eerste lid van dit artikel zou willen overgaan. Hetgeen in de Memorie van Toelichting omtrent het achterwege laten van een dergelijke bepaling, welke in de tegenwoordige Militiewet wel voorkomt, wordt gezegd, had hen niet van de wenschelijkheid hiervan overtuigd.

Voorschotten.

In het tweede lid wordt, naar werd opgemerkt, uitgegaan van de veronderstelling, dat de gemeentebesturen op het kritieke moment alle tot het verleen van de hier bedoelde voorschotten in staat zullen zijn. Heeft — vroeg men — de Regeering voor deze veronderstelling goede gronden?

Van andere zijde werd nog de vraag gesteld, of het geen aanbeveling zou verdienen den laatsten volzin van het reeds genoemde tweede lid zoodanig aan te vullen, dat deze zou komen te luiden: „Bij de regelen, door Onzen Minister van Binnenlandsche Zaken, Gedeputeerde Staten gehoord, omtrent het verleen van het voorschot te stellen”, enz.

Bedrag
vergoeding.

4. M. v. A.: De behoefte aan kostwinnersvergoeding loopt zóó uiteen, dat de bedragen hiervan moeilijk in de wet kunnen worden genoemd. Ook acht de Regeering het wenschelijk in de wet niet een maximum te noemen, omdat vaststelling van een algemeen maximum beter thuis behoort bij de bepalingen, die de bijzondere maxima regelen. Hier wordt bedoeld op bepalingen, die b.v. regelen, dat het bedrag van de vergoeding niet mag te boven gaan het bedrag, dat de schade voor het gezin zuiver belooft. Licht laatstbedoeld bedrag beneden het algemeene maximum, dan kan er van toekenning van dit maximum dus ook geen sprake zijn.

De ervaring, bij de mobilisatie in 1914 opgedaan, geeft grond voor de verwachting, dat de gemeenten ook bij een latere mobilisatie gedurende eenigen tijd tot het verleen van de bedoelde voorschotten in staat zullen zijn. Van den duur van den mobilisatietoestand en van het al of niet voortbestaan van de gelegenheid om geregeld verrekening tusschen Rijk en gemeente te doen plaats hebben — gedoeld wordt hier op verkeersgelegenheid — zal afhangen, of de gemeenten gedurende den geheelen duur van dien toestand tot het verleen van de voorschotten in staat zullen *blijven*.

De regelen, betreffende het verleen van het voorschot, zijn van zoo eenvoudigen aard, dat voor een aanvulling, als in het verslag bedoeld, geen aanleiding wordt gevonden. Opgemerkt wordt, dat deze regelen volgens het bestaande voornemen, evenals thans het geval is, zullen worden neergelegd in een Koninklijk besluit.

5. Art. 38 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Aanmelding
artikel.

HOOFDSTUK IX.

Groot verlof.

Artikel 39.

1. Zoodra voor een dienstplichtige een tijdvak aanbreekt, waarin hij niet in werkelijken dienst is, noch in werkelijken dienst behoeft te zijn, treedt hij in het genot van groot verlof.

Verleen
groot verlof.

2. Voor de toepassing van de volgende artikelen wordt onder groot-verlofganger verstaan de gewone dienstplichtige, van het tijdstip, waarop het groot verlof ingaat, tot het tijdstip, waarop hij daarna in werkelijken dienst komt.

1. In het wetsontwerp, zooals het werd ingediend, luidde dit artikel:

Veranderingen
ontwerp-
artikel.

„1: Zoolang de dienstplichtigen niet in werkelijken dienst zijn, noch krachtens wettelijke verplichting of krachtens vrijwillige verbintenis in werkelijken dienst behoeven te zijn, genieten zij groot verlof.

2. Waar in de volgende artikelen wordt gesproken van groot-verlofganger, wordt enkel bedoeld de groot-verlofganger van de kerntroepen, de reservetroepen of de zeemacht, die geen vrijstelling van den dienstplicht geniet.”

Bij de tweede nota van wijzigingen werden in het tweede lid de woorden „de groot-verlofganger van de kerntroepen, de reservetroepen of de zeemacht, die geen” vervangen door „de groot verlof genietende dienstplichtige, die voor oefening in vredetijd bestemd is en geen”.

De derde nota van wijzigingen (gevoegd bij de 2e M. v. A.) hield de volgende veranderingen in:

in het eerste lid kwamen te vervallen de woorden „noch krachtens wettelijke verplichting of krachtens vrijwillige verbintenis in werkelijken dienst behoeven te zijn,”;

in het tweede lid werden de woorden „de groot verlof genietende dienstplichtige, die voor oefening in vredetijd bestemd is en geen vrijstelling van den dienstplicht geniet” vervangen door: „de gewone dienstplichtige, die groot verlof geniet”.

De lezing, die het artikel thans heeft, verkreeg het bij de mondelinge behandeling van het wetsontwerp in de Tweede Kamer.

Groot verlof
vóór opkomst
in werk.
dienst.

2. M. v. T.: Het eerste lid van art. 85 der Militiewet spreekt van personen, die *niet meer* in werkelijken dienst behoeven te *blijven*, en doet het voorkomen, alsof groot verlof niet wordt verleend zoolang de te vervullen werkelijke dienst niet is volbracht. Echter wordt in sommige gevallen de werkelijke dienst niet terstond bij de inlijving aangevangen, zooals bij verleend uitstel van eerste oefening. Ook in die gevallen wordt in den regel groot verlof verleend krachtens bijzondere bepalingen (art. 77, vierde en derde lid, en art. 75, derde lid). In de thans gekozen redactie is met dergelijke gevallen rekening gehouden.

Buitengew.
dienst-
plichtigen.

Als gevolg van het tweede lid zullen degenen, die alleen in geval van oorlog enz. kunnen worden opgeroepen, in het algemeen niet zijn onderworpen aan de voor groot-verlofgangers geldende verplichtingen.

3. Toelichting 2e nota van wijzigingen:

Tweede lid. De redactieverandering — een noodzakelijk gevolg van de opheffing van de splitsing in kern- en reservetroepen — laat de strekking van de bepaling onaangetaast.

4. 2e M. v. A.: *Eerste lid.* De schrapping van eenige woorden dient om den dienstplichtige gedurende den geheelen tijd, dien hij niet in werkelijken dienst is, de hoedanigheid van groot-verlofganger te doen behouden, wat wenschelijk is om, wanneer hij niet voldoet aan een oproeping in werkelijken dienst, verschillende verlofgangersverplichtingen van toepassing te doen blijven.

Tweede lid. De meer eenvoudige redactie is mogelijk geworden, doordat het nieuwe vierde lid van art. 28 den gewonen dienstplichtige, die vrijstelling geniet, reeds met den buitengewonen dienstplichtige heeft gelijkgesteld.

Betekenis
laatste
wijziging.

5. De huidige redactie is aan het artikel gegeven zonder toelichting. Men zal deze redactie moeten beschouwen als een verbeterden vorm om tegemoet te komen aan het bezwaar, dat reeds tot de vorige wijziging (zie aant. 4) aanleiding had gegeven.

Het artikel heeft tweeërlei doel: enerzijds vast te leggen — o. a. in verband met art. 36 der Dienstplichtwet en met art. 62 van het Wetboek van Militair Strafrecht — het tijdstip, waarop het groot verlof aanvangt, anderzijds te omschrijven de groep van dienstplichtigen, die zullen zijn onderworpen aan de verplichtingen van de artt. 40 en 41. Het eerste is geregeld in het eerste, het laatste in het tweede lid.

Volgens de vorige redactie van het eerste lid zouden dienstplichtigen, die onder de wapenen zijn geroepen, maar aan de oproeping niet voldoen, niettemin groot verlof blijven genieten. Voorts zouden dienstplichtigen, die, b.v. door desertie, zich aan den werkelijken dienst onttrekken, bij bedoelde redactie kunnen worden beschouwd als in het genot van groot verlof te treden. De nieuwe redactie van het eerste lid dwingt niet tot het huldigen van deze opvattingen.

Het tweede lid is thans zoodanig ingericht, dat op hen, die niet gevolg geven aan een oproeping onder de wapenen, de bepalingen van de artt. 40 en 41 van toepassing blijven, zoolang zij niet in werkelijken dienst komen.

Vervallen
amendement.

6. Een op dit artikel voorgesteld amendement-DE MONTÉ VER LOREN c.s., dat samenhang met een amendement op art. 27, is vervallen door de bij dat artikel gevallen beslissing (zie mededeeling van den voorzitter der Tweede Kamer, Handel. 1921—1922, bladz. 1076, 2e kolom).

Aanname
artikel.

7. Art. 39 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Artikel 40.

1. De groot-verlofganger doet binnen tien dagen na den dag, waarop hem na den aanvang van de eerste oefening voor de eerste maal groot verlof is verleend, volledige opgaaf van zijn adres aan den burgemeester eener Nederlandsche gemeente. Hij, die, na als vrijwilliger te hebben gediend, als dienstplichtige met groot verlof vertrekt, doet zoodanige opgaaf binnen tien dagen na den dag, waarop het verlof is verleend.

Opgaaf van adres.

2. De opgaaf geschiedt in de gemeente, waarin de verlofganger gevestigd is of zich vestigt. Indien hij niet in Nederland gevestigd is of zich vestigt, zoomede indien hij zich bij vertrek met groot verlof tijdelijk buiten Nederland begeeft, doet hij de opgaaf in de gemeente zijner keuze.

3. De groot-verlofganger, die van adres verandert, doet binnen tien dagen daarna volledige opgaaf van zijn nieuw adres aan den burgemeester der gemeente, waar hij laatstelijk als groot-verlofganger werd ingeschreven. Is deze gemeente hem niet bekend, dan doet hij de opgaaf aan den burgemeester der gemeente, waar hij voor den dienstplicht werd ingeschreven. Heeft hij zich in een andere gemeente in Nederland gevestigd, dan doet hij zoodanige opgaaf binnen tien dagen tevens aan den burgemeester van laatstbedoelde gemeente.

4. De groot-verlofganger, wien een zakboekje is uitgereikt, legt dit over zoowel bij de eerste als bij elke latere opgaaf van adres. In geval van vestiging in een andere gemeente in Nederland geschiedt deze overlegging alleen in de gemeente, waarin de nieuwe woonplaats is gelegen. In geval van verandering van adres in het buitenland behoeft de overlegging niet plaats te hebben.

5. Tot het doen van de opgaaf verschijnt de verlofganger ter secretarie der gemeente op de daarvoor bestemde plaats. Onder verantwoordelijkheid van den verlofganger kan de opgaaf echter, met overlegging van het zakboekje, namens hem door een ander of schriftelijk door hem zelf geschieden.

6. Naar door den minister te stellen regelen en behoudens de daarbij vast te stellen uitzonderingen en afwijkingen, geeft de groot-verlofganger, op gelijken voet als in het derde lid omschreven, kennis van vertrek naar en terugkeer uit het buitenland ter zake van de uitoefening van de zeevaart of de zeevisscherij.

1. De laatste volzin van het vierde lid en het zesde lid zijn in het artikel opgenomen bij de tweede nota van wijzigingen. De toelichting van deze bepalingen is hierna vermeld.

Veranderingen ontwerp-art.

2. M. v. T.: De artt. 88 en 89 der Militiewet leggen den groot-verlofganger in het algemeen den plicht op om de eerste maal, dat hij na volbrachte eerste oefening met groot-verlof vertrekt, en voorts telkens als hij naar een andere gemeente verhuist, zich bij den burgemeester aan te melden. Als doel van de aanmelding vermelden art. 88, eerste, en art. 89, tweede lid: inschrijving in het verlofgangers-register. Daargelaten nu, of het wel aanbeveling verdient in een bepaling tevens haar doel uit te drukken, is het eenzijdig niet voldoende, dat de aanmelding alleen geschiedt bij verhuizing naar een andere gemeente en is het anderzijds niet noodig, zoo goed als altijd (uitgezonderd is thans alleen het geval van verblijf in het buitenland) persoonlijke verschijning van den verlofganger te vorderen.

Aanmelding.

Wat het eerste betreft, moet soms ook bij verhuizing binnen de gemeente wijziging plaats hebben van de in het zakboekje aanwezige lastgeving en is bovendien

Verhuizing binnen de gemeente.

voortdurende bekendheid met het adres om velerlei reden wenschelijk, o. a. om den verlofganger in geval van oproeping te kunnen bereiken.

Vergunning
zeevaart enz.

Ook art. 90 der Militiewet verdient aandacht hierbij. Dit artikel verbiedt den verlofganger een verbintenis voor de buitenlandsche zeevaart of de zeevischerij buitenslands aan te gaan of langer dan drie maanden buitenslands te verblijven, wanneer hem daarvoor niet door of vanwege den minister toestemming is verleend. Het nut van dit verbod is voor een groot deel gelegen in de bekendheid met het buitenslands verblijf houden van den verlofganger. Men denke hierbij aan het verzamelen van statistische gegevens omtrent het getal der personen, die bij mobilisatie dadelijk aanwezig kunnen zijn, en aan het bevorderen van de mogelijkheid om in geval van oproeping den verlofganger te kunnen vinden. Wat dit laatste betreft, is art. 90 op zich zelf echter nog niet voldoende, daar de verplichting tot opgaaf van adres nog als voorwaarde aan de vergunning moet worden verbonden.

Voor behoud van een dergelijk verbod nu is geen of althans te weinig reden, wanneer de aanmeldingsplicht van de artt. 88 en 89 wordt vervangen door een algemeene verplichting voor den groot-verlofganger om te zorgen, dat zijn adres steeds bekend is bij den burgemeester van zijn woonplaats. Zulk een verplichting is in het ontwerp-artikel belichaamd.

3. Toelichting 2e nota van wijzigingen:

Verhuizing
in buitenland.

Vierde lid. De voorgeschreven overlegging van het zakboekje is voornamelijk van belang, omdat in vele gevallen bij verhuizing tevens wijziging noodig is van de in het zakboekje voorkomende bescheiden voor eventuele opkomst in werkelijken dienst. In den regel is dit evenwel niet noodig ten aanzien van personen, die in het buitenland verhuizen. Daarom is het wenschelijk, te hunnen aanzien genoegen te nemen met kennisgeving van adresverandering, zonder overlegging van het zakboekje.

Zeevaart.

Nieuw (zesde) lid. Twijfel is gerezen, of ten aanzien van zeevarenden kan worden volstaan met de in dit artikel neergelegde verplichting om te zorgen, dat hun adres bij den burgemeester bekend is. Het doet zich n.l. meermalen voor, dat men ook aan het door een zeevarende opgegeven adres niet voortdurend op de hoogte blijft van het schip, waarop hij vaart, van de reizen, die hij doet, of van den tijd van terugkeer. De hieraan verbonden last bij het uitreiken of toezenden van kennisgevingen enz. zal zich vooral kunnen doen gevoelen, als bij totstandkoming van de nieuwe wet de bestaande verplichting tot het vragen van vergunning voor de zeevaart komt te vervallen. Daarom is er belang in gelegen, maatregelen te nemen om zooveel mogelijk op de hoogte van de reizen van den zeevarende te blijven. Daartoe zal hij van vertrek en terugkeer in het algemeen kennis behooren te geven op gelijken voet als voor verandering van adres is voorgeschreven. Echter doen zich verschillende gevallen voor, waarin niet bij elk vertrek en elken terugkeer kennisgeving noodig is, b.v. bij het varen in vasten dienst tusschen een Nederlandsche haven en Engeland. Ook kan in sommige gevallen de kennisgeving geheel achterwege blijven, b.v. wanneer een schip wel in exterritoriaal gebied komt, maar geen vreemde haven aandoet, zooals b.v. dikwijls kan voorkomen bij uitoefening van de zeevischerij. Verder kan het derde lid niet in allen deele van toepassing worden verklaard, omdat de kennisgeving van vertrek vóór den aanvang van de zeereis zal behooren te geschieden. Ook is overlegging van het zakboekje bij de hierbedoelde kennisgeving niet noodig.

De regeling van een en ander leent zich het best om in een ministerieele beschikking te worden neergelegd.

Aanmelding
artikel.

4. Art. 40 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Artikel 41.

Uitrusting.

1. De groot-verlofganger is verplicht de tot zijn uitrusting behorende goederen, voor zoover deze hem zijn uitgereikt of door hemzelf zijn aan-

geschaft, naar behooren te bewaren en te onderhouden, zoomede te zorgen, dat zij niet worden gebruikt buiten de gevallen, door den minister aangewezen.

2. De groot-verlofganger is verplicht om in de gevallen en naar de voorschriften, door den minister vast te stellen, goederen in ontvangst te nemen of in te leveren.

3. Behoudens de door den minister vast te stellen uitzonderingen is de groot-verlofganger verplicht zich elk jaar eenmaal te onderwerpen aan een onderzoek. Hij verschijnt daarbij in uniform gekleed en bovendien voorzien van de overige in het eerste lid bedoelde goederen.

4. De groot-verlofganger, die een der in het tweede en het derde lid omschreven verplichtingen niet naleeft of wiens goederen bij de inlevering of bij het onderzoek blijken niet in den vereischten staat te verkeeren, kan nogmaals worden verplicht tot gelijke handelingen, als in genoemde bepalingen omschreven.

5. De groot-verlofganger staat bij het onderzoek, in het derde lid bedoeld, en zoolang hij ter gelegenheid van het onderzoek in uniform gekleed is, onder de bevelen van de autoriteit, die het onderzoek houdt.

1. M. v. T.: *Eerste lid.* De verplichting van een groot-verlofganger van de landmacht, om in den verloftijd naar behooren voor zijn militaire goederen te zorgen, ligt thans voornamelijk in art. 94, eerste lid, 3°, der Militiewet, dat hem strafbaar maakt, als hij bij het jaarlijksch onderzoek die goederen niet in den vereischten staat vertoont. Echter is deze bepaling niet toereikend om een behoorlijke zorg van verlofgangers voor hun goederen te waarborgen. Niet ieder hunner toch verschijnt elk jaar bij het onderzoek. Er kunnen verschillende geldige redenen voor niet-verschijning bestaan. Maar bovendien is het niet wenschelijk om, wanneer blijkt, dat een verlofganger niet goed voor zijn goederen zorgt, met het nemen van eenigen maatregel te zijnen aanzien te moeten wachten, totdat hij na korter of langer tijd weer eens bij een onderzoek of onder de wapenen moet komen. Deze overwegingen hebben aanleiding gegeven tot opnemng van de bepaling van het eerste lid, die ook voor den verlofganger van de zeemacht geldt.

Zorg voor
mil. goederen.

Tweede lid. Heeft dezelfde strekking als art. 31, tweede lid, der Landweeerwet. *Uittrekking enz.*
Derde lid. Dit lid is een samenvatting van het eerste lid van de artt. 92 en 93 *Inspectie.*
der Militiewet.

Het ligt in de bedoeling het onderzoek van groot-verlofgangers der landmacht op te dragen aan de commandanten van de indeelingsdistricten.

Het artikel slaat op alle groot-verlofgangers en alzoo niet enkel op die der landmacht. Niettemin ligt het in de bedoeling om — althans voorshands — de verlofgangers van de zeemacht op te nemen onder de groepen, die ingevolge den aanhef van het derde lid niet bij het onderzoek behoeven te verschijnen. Tot dusver is voor deze verlofgangers het houden van een onderzoek niet noodig geacht. Het in dit opzicht bestaande verschil houdt o. a. verband met de verschillende wijze, waarop de verhouding van de dienstplichtigen tot de hun verstrekte kleedingstukken is geregeld. Terwijl deze bij de landmacht gratis worden verstrekt, komen ze bij de zeemacht op de rekening van den dienstplichtige. Bovendien heeft de dienstplichtige van de zeemilitie tot dusver een korteren dienstattijd dan die van de landmacht. Mochten evenwel de dienstplichtigen, die een vijfjarigen dienst bij de zeemacht hebben vervuld, ter beschikking van de landmacht worden gesteld op zoodanige wijze, dat zij niet naar de landmacht overgaan, maar tot de zeemacht blijven behoreen, dan is de mogelijkheid niet uitgesloten, dat ook voor de verlofgangers van de zeemacht tot het instellen van een jaarlijksch onderzoek zal moeten worden overgegaan, dat dan wellicht aan een der marine-autoriteiten zal dienen te worden opgedragen.

Zeemacht.

Vierde lid. Is van ongeveer gelijke strekking als art. 96 der Militiewet.

Vijfde lid. Komt overeen met art. 93, tweede lid, der Militiewet.

Aanneming
artikel.

2. Art. 41 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Artikel 42.

Straffen.

1. Aan hem, die niet voldoet aan een ingevolge art. 41, tweede of derde lid, op hem rustende verplichting, kan een streng arrest of een licht arrest van ten hoogste zes dagen worden opgelegd door de door den minister aangewezen autoriteit. Het streng arrest wordt in een daartoe bestemd vertrek of een huis van bewaring, het licht arrest in een kazerne of aan boord ondergaan.

2. Hij, die niet voldoet aan een ingevolge art. 40 of art. 41, eerste of vierde lid, op hem rustende verplichting, kan voor den tijd van ten hoogste twee maanden in werkelijken dienst worden geroepen. De minister bepaalt den duur van dezen werkelijken dienst. Hij, die in Nederlandsch-Indië verblijft, kan worden verplicht dezen werkelijken dienst aldaar te vervullen.

3. De dienstplichtige, die zich niet onderwerpt aan een hem krachtens dit artikel of krachtens een andere wettelijke bepaling opgelegde straf of niet voldoet aan een oproeping voor den werkelijken dienst, kan door de in art. 49 bedoelde personen en ambtenaren worden aangehouden en naar de plaats van bestemming worden overgebracht.

Kwartier-
en scheeps-
arrest.

1. In het advies van den Raad van Defensie is met betrekking tot art. 42 opgemerkt:

„De marine kent geen kwartierarrest, wel scheepsarrest (zie ook art. 43).”

De Regeering heeft hierbij aangeteekend:

„De woorden „arrest” en „kwartierarrest” zijn vervangen door „streng arrest” en „licht arrest”. Hieromtrent wordt verwezen naar de toelichting van art. 42.”

Streng en
licht arrest.

2. M. v. T.: Het eerste lid vermeldt soortgelijke straffen als art. 94 der Militiewet. De termen „streng” en „licht arrest” zijn ontleend aan het nieuwe militair straf- en tuchtrecht. Zoolang de desbetreffende wetten nog niet in werking zijn getreden, zal bij uitvoeringsvoorschrift kunnen worden bepaald, dat deze twee soorten van arrest worden toegepast in den zin onderscheidenlijk van het tegenwoordige provoost- en kwartier- of scheepsarrest.

In de bestaande Militiewet werd voor den militiecommissaris de gelegenheid geopend om kwartierarrest op te leggen, omdat het andere arrest, waarvan art. 94 der Militiewet spreekt, wel eens een te zware straf kan zijn. Wanneer echter de met kwartierarrest gestrafte persoon in werkelijken dienst wordt geroepen — zooals de Militiewet voorschrijft —, wordt bij niet-voldoening aan de oproeping de gestrafte als deserteur afgevoerd, wat een nieuwe straf ten gevolge kan hebben. Daarentegen heeft hij, wien de zwaardere straf van arrest werd opgelegd, maar die zich niet op tijd aan de straf onderwerpt, niets anders te duchten dan dat hij later, als hij verschijnt, de straf nog moet ondergaan. Door hem, die streng of licht arrest ondergaat, in art. 29¹⁾, tweede lid, onder e, te vermelden, zal hij als militair worden aangemerkt en kan de bedoelde oproeping in werkelijken dienst achterwege blijven. Hierdoor zal de met licht arrest gestrafte, wat de gevolgen van het niet tijdig ondergaan van de straf betreft, komen gelijk te staan met dengeen, die met streng arrest is gestraft.

Geen
oproeping in
werk. dienst
voor arrest.

¹⁾ Thans art. 30.

Het tweede lid regelt de oproeping, waarop thans betrekking hebben de artt. 91 en 97 der Militiewet en art. 35ter der Landweermwet.

Het onderwerp van het derde lid is thans geregeld in art. 95 der Militiewet. De hierin neergelegde bevoegdheid is uitgebreid tot hen, die niet aan een oproeping in werkelijken dienst gevolg geven. Arresteeren.

3. V. V.: Het in het tweede lid van dit artikel gestelde maximum van twee maanden achten sommige leden te hoog. Zij zouden dit gaarne tot een aanmerkelijk korteren tijd zien teruggebracht. Duur werk. dienst.

4. M. v. A.: Behoud van het maximum van twee maanden achten de ondergeteekenden wenschelijk, voornamelijk met het oog op personen, die zich bij herhaling aan een der onder dit artikel vallende feiten schuldig maken en bij wie zich andere verzwarende omstandigheden voordoen. Duur werk. dienst.

5. De laatste volzin van het tweede lid is opgenomen bij de nota van wijzigingen, die gevoegd was bij de M. v. A. Deze memorie vermeldde omtrent de aanvulling het volgende: Werk. dienst in Indië.

„Menigmaal moet de toepassing van bepalingen betreffende opkomst voor straten aanzien van een buitenslands verblijvenden dienstplichtige langen tijd worden uitgesteld of moet die toepassing wegens het voortdurend afwezig blijven van den dienstplichtige of wegens den leeftijd, waarop hij terugkeert, geheel achterwege blijven. Een wenschelijke toestand is dit niet. Het is daarom raadzaam ten aanzien van de in Indië verblijvende dienstplichtigen de gelegenheid in het leven te roepen, om hen in het land, waar zij verblijf houden, den bedoelden dienst te doen vervullen. De Minister van Koloniën zal overwegen aanvulling te bevorderen van het Dienstplichtbesluit voor Nederlandsch-Indië met een bepaling, die de hierbedoelde oproeping regelt.”

6. Art. 42 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming. Aanneming artikel.

HOOFDSTUK X.

Ontslag.

Artikel 43.

1. De dienstplichtigen worden — behoudens het bepaalde in het tweede lid — uit den dienst ontslagen: Algemeene diensteindiging.

a. voor zoover zij den rang van onderofficier of dien van officier niet bekleeden, met ingang van 1 October van het jaar, waarin zij 40 jaar oud worden;

b. voor zoover zij den rang van onderofficier bekleeden, met ingang van 1 October van het jaar, waarin zij 45 jaar oud worden;

c. voor zoover zij den rang van officier bekleeden, met ingang van 1 October van het jaar, waarin zij 50 jaar oud worden.

2. De dienstplichtigen van de zeemacht, die als vrijwilliger bij de zeemacht worden gepensionneerd en als zoodanig krachtens andere wettelijke bepalingen in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden kunnen worden opgeroepen, worden op den datum van hun pensionneering tevens als dienstplichtige uit den dienst ontslagen.

3. Zij die, als dienstplichtige van de landmacht tot officier worden benoemd, behooren van hun benoeming af tot het reservepersoneel

der landmacht voor den tijd, dien zij als dienstplichtige nog hebben te dienen.

4. De dienstplichtigen van de zeemacht, die vóór de eindiging van hun dienstplicht worden ontslagen als vrijwilliger bij de zeemacht en niet behooren tot de dienstplichtigen, bedoeld in het tweede lid, behooren van dat ontslag af tot de Koninklijke marine-reserve voor den tijd, dien zij als dienstplichtige bij de zeemacht nog hebben te dienen.

5. Het ontslag, bedoeld in het eerste lid, kan worden opgeschort zoolang de dienstplichtige krachtens art. 36 in werkelijken dienst behoort te blijven en zoolang hij den ingevolge een andere wettelijke bepaling te vervullen werkelijken dienst nog niet heeft volbracht.

1. Omtrent dit artikel heeft de Raad van Defensie het volgende opgemerkt:

Off. en
onderoff.
zeemacht.

„Dit artikel is niet zonder meer toepasselijk op officieren en onderofficieren der zeemacht, aangezien de marine geen reserve-officieren kent in den geest van de wet voor het reservepersoneel 1905 en pensionneering op 40-jarigen leeftijd mogelijk is.

Art. 43 zal dus voor onderofficieren sub *b* en officieren sub *c* moeten behelzen, dat zij, die gepensionneerd zijn, niet meer vallen onder de dienstplichtwet, doch, wat de officieren van de marine betreft, opgeroepen kunnen worden volgens het bepaalde in de bevorderingswet.”

De Regeering heeft hierbij aangeteekend

„Ter tegemoetkoming aan de hierbedoelde bezwaren is in art. 43 een nieuw (2de) lid ingevoegd.”

Ontslag-
datum.

2. M. v. T.: Het algemeene voor diensteindiging gestelde tijdstip verschilt twee maanden met het tijdstip, waarop thans de dienstplicht bij den landstorm eindigt. De datum 1 October is gekozen, omdat de oudste lichte niet behoort te worden ontslagen, voordat de jongste voor een belangrijk deel is geoefend.

Officieren en
onderoff.

Zij, die aanvoedersfuncties vervullen, kunnen worden geacht langer voor de van hen gevorderde diensten geschikt te blijven dan de overigen. Dit, in verband met het groote belang, dat bij de bezetting van de hoogere rangen betrokken is, maakt het wenschelijk, officieren tot hun 50ste en onderofficieren tot hun 45ste jaar ter beschikking te houden.

Uitzonde-
ringen
zeemacht.

Bij de zeemacht kan het, als gevolg van het dubbel tellen van keerkringsjaren, voorkomen, dat een officier, onderofficier of mindere onderscheidenlijk vóór het bereiken van den 50-, 45- of 40-jarigen leeftijd wegens langdurigen dienst wordt gepensionneerd. Ten aanzien van zoodanige gepensionneerden is in de Bevorderingswet en in de Pensioenwet voor de zeemacht 1902 bepaald, dat zij in geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden kunnen worden opgeroepen om in hun vroegeren rang of stand en klasse weder in dienst te worden gesteld. Voor hen is dus een bepaling omtrent bestendiging van hun dienstplicht tot het 50ste, 45ste of 40ste jaar overbodig en wordt daarom een bepaling voorgesteld, als is neergelegd in het tweede lid.

Als derde lid is opgenomen de bepaling, thans uitmakende het vijfde lid van art. 79 der Militiewet.

Ontslagen
vrijwilligers
zeemacht.

De dienstplichtigen van de zeemacht, die als vrijwilliger bij de zeemacht gediend hebben, zullen in geval van oproeping zoo eenigszins mogelijk in de vroeger door hen bekleede betrekking en rang of stand moeten worden in dienst gesteld. Deze indienststelling te doen geschieden in de positie van dienstplichtige zou verschillende bezwaren opleveren, inzonderheid ten aanzien van officieren, aangezien de wetsbepalingen, die hun benoeming, ontslag en op-pensioen-stellen beheerschen, de hoedanigheid van dienstplichtig officier niet kennen. Deze hoedanigheid in het leven te roepen is niet wenschelijk, daar de bedoelde officieren gevoeglijk kunnen

worden ingedeeld bij het reeds bestaande instituut der Koninklijke marine-reserve. Alleen zal daarvoor noodig zijn een wijziging van de op deze reserve betrekking hebbende wet van 12 Juli 1895 (*Staatsblad* no. 104) en van de daarop gebaseerde regeling van het personeel dier reserve. Vandaar, dat wordt voorgesteld (zie art. 51, zevende ¹⁾ lid) met den overgang naar de reserve van de bedoelde officieren en van de dienstplichtige gewezen vrijwilligers beneden den rang van officier eerst een aanvang te maken nadat de noodige wettelijke voorzieningen zullen zijn tot stand gekomen.

Het vijfde lid komt voor een deel in vervanging van art. 99, vijfde lid, der Militiewet. De bepaling is in facultatieven vorm gesteld, omdat er zich gevallen kunnen voordoen, waarin het wenschelijk is de toepassing van dit lid achterwege te laten.

Opschorting
ontslag.

3. Art. 43 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Aanneming
artikel.

4. Art. 28 der Wet op de Krijgstucht (*Staatsblad* 1921, no. 1352):

Opschorting
ontslag.

Wanneer de werkelijke of de geheele diensttijd van een met arrest gestraften militair verstrijkt gedurende het ondergaan der straf, wordt hij niet met groot verlof huiswaarts gezonden of uit den militairen dienst ontslagen, vóórdat zijn straf tijd is verstreken.

Artikel 44.

1. Met afwijking van de bepalingen van het vorig artikel wordt zoo spoedig mogelijk uit den dienst ontslagen de dienstplichtige:

Tusschen-
tijdsch
ontslag.

a. die wegens te geringe lichaamslengte of wegens ziekte of gebreken blijft voorgoed ongeschikt te zijn voor den dienst;

b. die van den dienstplicht wordt vrijgesteld om de reden, genoemd in art. 15, eerste lid, onder e;

c. die van den dienst wordt uitgesloten;

d. die bij wijze van krijgstuuchtelijken maatregel uit den dienst moet worden weggezonden;

e. wien tijdelijk het recht is of wordt ontzegd om bij de gewapende macht of als militair geëmployeerde te dienen, of die tijdelijk van dat recht is of wordt ontzet, met dien verstande, dat hij alleen in bijzondere gevallen, ter beoordeeling van den minister, opnieuw wordt ingelijfd, mits de ontzegging of de ontzetting, hetzij door het verstrijken van den daarvoor bepaalden termijn, hetzij ten gevolge van verleende gratie een einde heeft genomen.

2. Ten aanzien van den onder c bedoelden persoon blijft toepassing van het eerste lid achterwege, indien de ontzegging of de ontzetting voorwaardelijk is uitgesproken en geen last tot tenuitvoerlegging is gegeven en kan zij achterwege worden gelaten, indien de ontzegging of de ontzetting, hetzij door het verstrijken van den daarvoor bepaalden termijn, hetzij ten gevolge van verleende gratie reeds een einde heeft genomen.

1. M. v. T.: Art. 44 komt voor een groot deel overeen met art. 100, eerste lid, der Militiewet.

Vrijstelling van den dienstplicht zal tot ontslag uit den dienst moeten leiden alleen in gevallen, waarin de vrijstelling ook voor oorlogstijd geldt (zie hierbij art. 15, vierde en vijfde lid).

Ontslag bij
vrijstelling.

Het weder in den dienst doen terugkeeren van personen, die den dienst hebben verlaten wegens tijdelijke ontzegging of ontzetting van het recht om te dienen,

Indienst-
stelling na
ontzegging
enz.

¹⁾ Thans 8e lid.

is onder e beperkt tot bijzondere gevallen, op het voetspoor van het bepaalde in de artt. 16 en 28 van het Wetboek van Militair Strafrecht.¹⁾

Voorwaarde-
lijke veroor-
deeling.

Tweede lid. Wanneer de rechter voorwaardelijk ontzegging of ontzetting heeft uitgesproken, ligt het voor de hand, dat het ontslag niet moet plaats hebben zoolang geen last tot tenuitvoerlegging is gegeven. Voor het overige houdt het tweede lid eenzelfde bepaling in als in art. 16, derde lid, der Landstormwet voorkomt.

Aanname-
artikel.

2. Art. 44 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Artikel 45.

Schorsing
ontslag.

1. In geval van oorlog, oorlogsgevaar of andere buitengewone omstandigheden kunnen Wij dienstplichtigen langer in dienst doen houden dan is bepaald in art. 43.

2. Nadat van deze bevoegdheid is gebruik gemaakt, wordt onverwijld een voorstel van wet aan de staten-generaal gedaan, om het langer in dienst houden zooveel noodig te bepalen.

1. M. v. T.: In omgekeerde volgorde en met eenige wijziging, voornamelijk in den vorm, komen in dit artikel de bepalingen voor, uitmakende het eerste en het tweede lid van art. 101 der Militiewet.

Aanname-
artikel.

2. Art. 45 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

HOOFDSTUK XI.

Strafbepalingen.

Artikel 46.

Nalatigheid
inschrijving,
opgaven en
keuring.

1. Met hechtenis van ten hoogste veertien dagen of geldboete van ten hoogste honderd vijftig gulden wordt gestraft:

a. hij, die niet voldoet aan een ingevolge art. 4, tweede of derde lid, art. 8, tweede lid, of art. 12 op hem rustende verplichting;

b. de voor den dienstplicht in te schrijven of ingeschreven persoon en zijn wettige vertegenwoordiger, die de in verband met deze wet van hem gevraagde opgaven niet of niet naar waarheid verstrekt;

c. diegene der bestuurders van krankzinnigen-, idioten-, doofstommen- of blindengestichten, rijksopvoedingsgestichten, tuchtcholen, gevangnissen of rijkswerkinrichtingen, die niet voldoet aan een ingevolge art. 8, tweede lid, op de bestuurders rustende verplichting of die niet overeenkomstig door Ons te geven voorschriften opgaven verstrekt ter inschrijving voor den dienstplicht van in die gestichten opgenomen personen.

2. Met gevangenisstraf van ten hoogste twee maanden of geldboete van ten hoogste zeshonderd gulden wordt gestraft hij, die opzettelijk een der in het eerste lid bedoelde feiten pleegt.

Vertrek en
verlaten
Indië.
Opgaven
voor kader-
opleiding
enz.

1. M. v. T.: Art. 46 vermeldt, behalve de in art. 102 der Militiewet genoemde feiten, nog twee andere. Hiertoe behoort in de eerste plaats niet-naleving van de in art. 4 neergelegde verplichting van hen, die naar Indië vertrekken of Indië verlaten, in de tweede plaats nalatigheid in het verstreken van opgaven omtrent in te schrijven of ingeschreven personen. Het strafbaar stellen van de hierbedoelde nalatigheid is vooral van belang om te voorkomen, dat personen met een ontwik-

¹⁾ De hierbedoelde artikelen zijn in den tekst, zooals deze is opgenomen in het *Staatsblad* no 1352 van 1921, genummerd 24 en 36.

kelingsgraad, die hen voor kaderopleiding in aanmerking kan doen komen, nalaten aan vragen omtrent hun ontwikkeling gevolg te geven of onjuiste mededeelingen doen. Hierbij valt te denken aan opgaven, die reeds vóór indiensttreding noodig zijn, in het bijzonder in verband met de toepassing van art. 28, derde lid.¹⁾

Voor zoover bestuurders van gestichten enz. voogdij over minderjarigen uitoefenen en verplicht zijn tot het doen van aangifte ter inschrijving, is ter zake van verzuim straf bedreigd in art. 102 der Militiewet, terwijl voor het geval, dat zij niet met voogdij zijn belast en nalaten opgaaf ter inschrijving te doen, hun strafbaarheid is geregeld in art. 104 dier wet. Voor handhaving van het in dit opzicht bestaande verschil is geen aanleiding gevonden; om deze reden zijn beide gevallen in art. 46 van het ontwerp ondergebracht.

Bestuurders
gestichten.

2. Art. 46 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Aanneming
artikel.

Artikel 47.

1. Met hechtenis van ten hoogste een maand of geldboete van ten hoogste driehonderd gulden wordt gestraft:

Nalatigheid
inlijving.

a. hij, die ingevolge deze wet ter inlijving moet opkomen en niet verschijnt op tijd en plaats, voor zijn verschijning bepaald, tenzij blijkt, dat voor zijn niet-verschijning een geldige reden bestond;

b. hij, die niet voldoet aan de ingevolge art. 29, eerste lid, eersten volzin, op hem rustende verplichting.

2. Met gevangenisstraf van ten hoogste tien maanden of geldboete van ten hoogste drie duizend gulden wordt gestraft hij, die opzettelijk een der in het eerste lid bedoelde feiten pleegt.

1. M. v. T.: Behoudens een kleine redactionele afwijking is dit artikel gelijk aan art. 103 der Militiewet.

2. In het eerste lid onder b stond oorspronkelijk „art. 30”. De verandering was een gevolg van de omwisseling van de artt. 29 en 30, die plaats had bij de nota van wijzigingen, welke gevoegd was bij de M. v. A.

Verandering
ontwerp-art.

3. Art. 47 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Aanneming
artikel.

Artikel 48.

De feiten, bij deze wet strafbaar gesteld, worden als overtredingen beschouwd, met uitzondering van die, strafbaar gesteld bij art. 46, tweede lid, en bij art. 47, tweede lid, welke als misdrijven worden beschouwd.

Overtre-
dingen en
misdrijven.

1. M. v. T.: Art. 48 is van gelijke strekking als art. 106 der Militiewet.

2. Art. 48 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Aanneming
artikel.

Artikel 49.

Met de opsporing van de feiten, bij deze wet strafbaar gesteld, zijn, behalve de in art. 8, onder nos. 1—6, van het Wetboek van Strafvordering aangewezen personen, belast de marechaussee, de militairen der politietroepen en alle verdere ambtenaren van rijks- en gemeente-politie.

Opsporing
strafbare
feiten.

1. M. v. T.: Behalve de in art. 107 der Militiewet vermelde personen en ambtenaren zijn hier ook genoemd de militairen der politietroepen.

¹⁾ Het hier bedoelde derde lid, dat handelende over bestemming voor de kerntroepen in verband met de kaderopleiding, is bij de 2e nota van wijzigingen komen te vervallen, wat intusschen geen verandering brengt in de behoefte aan de bedoelde gegevens.

Aanneming
artikel.

2. Art. 49 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Art. 8
Wetboek van
Strafverorde-
ring.

3. Art. 8 van het bij het in werking treden van de Dienstplichtwet nog geldende Wetboek van Strafvordering van 1838 luidt als volgt:

„Met het opsporen der strafbare feiten zijn, volgens de onderscheidingen bij de wet gemaakt, de hiernavolgende ambtenaren belast, elk voor zoo veel aangaat de uitgestrektheid van het grondgebied voor hetwelk hij is aangesteld en beëdigd:

1°. De veld- en boschwachters;

2°. De officieren en onderofficieren der marechaussee;

3°. De directeuren en commissarissen van politie en de waterschouten;

4°. De burgemeesters, of degenen die hen vervangen, doch alleen in de gemeenten alwaar geene commissarissen van politie zijn;

5°. De kanton-regters;

6°. De ambtenaren van het openbaar ministerie, behalve die bij de kanton-ge-regten;

7°. Alle andere beambten in zaken bij bijzondere wetten en wettige verordeningen aan hunne waakzaamheid toevertrouwd.”

Staatsblad no. 14 van 1921 bevat een nieuw Wetboek van Strafvordering, dat echter nog niet in werking is getreden.

HOOFDSTUK XII.

Overgangs- en slotbepalingen.

Artikel 50.

Ingeschre-
venen Licht-
ting 1923.

1. Zij, die voor de lichting der militie van 1923 zijn ingeschreven, worden geacht voor den dienstplicht te zijn ingeschreven overeenkomstig de bepalingen van deze wet.

Verzuimde
inschrij-
ving.

2. Zij, die vóór het in werking treden van deze wet voor de militie hadden moeten worden ingeschreven, doch wier inschrijving niet heeft plaats gehad, worden voor den dienstplicht ingeschreven, zoodra het verzuim blijkt.

Toepassing
bepalingen
op lichting
1922 en
vroegere
lichtingen.

3. Door Ons wordt bepaald in hoeverre de wettelijke bepalingen, die laatstelijk vóór het in werking treden van deze wet golden, na dat in werking treden nog worden toegepast ten aanzien van de lichtingen van 1922 en vroegere jaren en in hoeverre de bepalingen van deze wet niet voor die lichtingen gelden.

Tijdelijk-vrij-
gestelden.

4. Zij, die bij het in werking treden van deze wet in het genot zijn van tijdelijke vrijstelling van den dienst bij de militie of van ontheffing van den werkelijken dienst bij de landweer, worden, totdat de duur van deze vrijstelling of ontheffing zal zijn geëindigd, geacht vrijstelling van den dienstplicht te genieten overeenkomstig de bepalingen van deze wet.

Ter inlijving
bestemden.

5. Zij, die bij het in werking treden van deze wet ter inlijving bij de militie bestemd zijn, worden geacht overeenkomstig de bepalingen van deze wet tot gewoon dienstplichtige bestemd te zijn, met dien verstande, dat een deel van hen, die voor de lichting van 1922 ter inlijving zijn bestemd, alsnog tot buitengewoon dienstplichtige kan worden bestemd.

Ter inlijving
opgeroepen.

6. Zij, die vóór het in werking treden van deze wet ter inlijving bij de militie zijn opgeroepen, maar nog niet zijn ingelijfd, worden geacht overeenkomstig de bepalingen van deze wet ter inlijving te zijn opgeroepen.

1. In het ontwerp-artikel stond in het eerste lid oorspronkelijk „1922”, waar thans staat „1923”. Bij de nota van wijzigingen, welke gevoegd was bij de 1e M. v. A., werd achter „1922” ingevoegd „of van 1923”. Bij de 2e nota van wijzigingen kwamen de woorden „van 1922 af” te vervallen.

Veranderingen
ontwerp-art.

De opnemng van het tweede en het derde lid geschiedde bij de eerste nota van wijzigingen. De laatste drie leden, aanvankelijk genummerd 2, 3 en 4, verkregen toen de volgnummers 4, 5 en 6.

Het tegenwoordige vijfde (oorspronkelijk tweede) lid luidde aanvankelijk:

„Zij, die bij het in werking treden van deze wet ter inlijving bij de militie bestemd zijn, worden geacht overeenkomstig de bepalingen van deze wet voor oefening in vredestd en, voor zoover zij bij de landmacht worden ingelijfd, voor de kerntroepen bestemd te zijn.”

Bij de 2e nota van wijzigingen zijn de woorden „en, voor zoover zij bij de landmacht worden ingelijfd, voor de kerntroepen” komen te vervallen en is aan het slot toegevoegd: „behoudens het bepaalde in art. 52”.

Bij de 3e nota van wijzigingen (gevoegd bij de 2e M. v. A.) werd „voor oefening in vredestd” vervangen door „tot gewoon dienstplichtige” en is het slot: „behoudens” enz. vervangen door „met dien verstande” enz., zooals het laatste gedeelte thans luidt.

De toelichting van de wijzigingen vindt men hierna.

2. M. v. T.: Art. 50 dient ter bevestiging van de verhouding tot den dienstplicht, waarin verschillende groepen van niet dienende personen op het tijdstip van inwerkingtreding van de nieuwe wet verkeerden.

3. M. v. A.: *Eerste lid.* Het inschrijvingsregister voor de lichting 1923 is ingevolge art. 19, eerste lid, der Militiewet geopend op den laatsten Februari van dit jaar. Met het oog hierop is het wenschelijk in het eerste lid van art. 50 van het ontwerp ook deze lichting te vermelden.

Lichting 1923.

Nieuw tweede lid. Twijfel dient te worden buitengesloten omtrent de bevoegdheid om, ingeval verzuim van inschrijving voor de militie wordt ontdekt na het in werking treden van de nieuwe wet, alsnog tot de inschrijving over te gaan.

Verzuim van
inschrijving.

Nieuw derde lid. Voor de lichting 1922 zal na het in werking treden van de nieuwe wet de dan vervallende Militiewet nog in sommige opzichten toegepast dienen te worden, bijv. ten aanzien van de tweede zitting van den militieraad en het beslissen omtrent aanhangige vrijstellingszaken naar de bepalingen van de oude wet. Ook zal dienen te worden uitgesloten, dat dienstplichtigen van deze of van een vroegere lichting op grond van de nieuwe regelen omtrent broederdienst nog aanspraak op vrijstelling zouden kunnen doen gelden. Iets dergelijks kan zich wellicht ook nog voordoen met betrekking tot andere bepalingen. Het eenvoudigste zal zijn de regeling van een en ander over te laten aan de Kroon.

Toepassing
oude en
nieuwe wet.

4. Toelichting 2e nota van wijzigingen:

Eerste lid. Wanneer de nieuwe wet eerst in werking treedt met ingang van 1 Januari 1922 (zie de wijziging van art. 53¹⁾), heeft ten aanzien van de lichting 1922 de bestemming ter inlijving, bedoeld in art. 69 der Militiewet, reeds plaats gehad. Dat deze bestemming — voor zooveel noodig — onder de nieuwe wet haar waarde behoudt, volgt reeds uit het vijfde lid. En met betrekking tot de ingeschrevenen voor genoemde lichting, die met ter inlijving bestemd zijn geworden, is er geen behoefte aan eenige wettelijke voorziening. Om deze redenen is de vermelding van de lichting 1922 in het eerste lid geschrapt.

Inschrijving
lichting 1922.

Vijfde lid. De schrapping van een aantal woorden is ook hier het gevolg van het vervallen van de meergenoemde splitsing in kern- en reservetroepen.

¹⁾ Thans art. 54.

- Sterkte
lichting 1922. Aan het slot is een voorbehoud opgenomen, omdat uit kracht van het gewijzigde art. 52 de sterkte van de lichte 1922 lager zal zijn dan die, waarop zij aanvankelijk onder de werking van de bestaande Militiewet waarschijnlijk zal worden bepaald. Er zal dus onder de ter inlijving bestemd wordende ingeschrevenen voor de lichte 1922 een zeker aantal zijn, dat — bij totstandkoming van de onderwerpelijke wetsvoordracht — niet voor oefening in vreedstijd behoeft op te komen.
- Sterkte
lichting 1922. 5. 2e M. v. A.: Voor de lichte 1922 is het contingent reeds vastgesteld op 25600 man. Het ligt in het voornemen, bij tijdige totstandkoming van de voorgestelde dienstplichtwet dit contingent nader te bepalen op 21500 man. De verandering van het slot van het vijfde lid dient om de bevoegdheid voor deze verlaging, als afwijking op hetgeen dit lid overigens bepaalt, vast te leggen.
- Vervallen
amendement. 6. Een op dit artikel voorgesteld amendement-DE MONTÉ VER LOREN c.s., dat samenhang met een amendement op art. 27, is vervallen in verband met de bij dat artikel gevallen beslissing (zie mededeeling van den voorzitter der Tweede Kamer, Handel. 1921—1922, blad. 1076, 2e kolom.).
- Aanneming
artikel. 7. Art. 50 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Artikel 51.

- Ingelijfd
militie en
landweer. 1. Zij, die bij het in werking treden van deze wet bij de militie of als dienstplichtige bij de landweer dienen, worden geacht overeenkomstig de bepalingen van deze wet tot gewoon dienstplichtige bestemd te zijn. Te hunnen aanzien geldt het bepaalde in art. 26, eerste lid, tweeden volzin.
- Landweer-
vrijwilligers. 2. Zij, die bij het in werking treden van deze wet tot de landweer behooren krachtens een bij het reservepersoneel der landmacht aangegane verbintenis, volbrengen de uit deze verbintenis voortspruitende, bij de landweer te vervullen, verplichtingen na het in werking treden van deze wet bij de landmacht.
- Landstorm-
plichtigen. 3. Zij, die bij het in werking treden van deze wet als dienstplichtige behooren tot den landstorm, worden beschouwd als buitengewone dienstplichtigen in den zin van deze wet. Voor zooveel zij, hetzij vóór, hetzij na den aanvang van den landstormplicht, in werkelijken dienst zijn geweest, zijn de artikelen 39—42, met uitzondering van het derde en het vijfde lid van art. 41, op hen van toepassing. Echter geldt voor hen, die bij de zeemacht hebben gediend, het bepaalde in art. 41, eerste lid, slechts ten aanzien van uitrustingsgoederen, die zijn uitgereikt of aangeschaft na het in werking treden van deze wet. De minister kan groepen van dienstplichtigen aanwijzen, voor wie het bepaalde in den tweeden volzin niet geldt.
- Vrijgestelden
eigen vrijwil-
lige dienst,
enz. 4. Zij, die vóór het in werking treden van deze wet een vrijwillige verbintenis hebben aangegaan, niet bij de militie zijn ingelijfd en niet tot den landstorm behooren, worden eveneens beschouwd als buitengewone dienstplichtigen in den zin van deze wet, voor zoover het in art. 43 bedoelde tijdstip te hunnen aanzien nog niet is verstreken en de vrijwillige dienst niet is geëindigd om een reden, als bedoeld in art. 44. Ten aanzien van diegenen hunner, wier vrijwillige dienst bij het in werking treden van deze wet nog niet is geëindigd, wordt de bepaling van den vorigen volzin eerst toegepast van het tijdstip af, waarop zij den vrijwilligen dienst verlaten.

5. Zij, die bij het in werking treden van deze wet tot den landstorm behooren krachtens een daarbij aangegane verbintenis, volbrengen de uit deze verbintenis voortspuitende verplichtingen na het in werking treden van deze wet bij een onderdeel van de landmacht of bij de zee-macht.

Landstorm-
vrijwilligers.

6. Zij, die bij het in werking treden van deze wet krachtens art. 79, vijfde lid, der Militiewet of krachtens art. 16, vierde lid, der Landweeerwet tot het reservepersoneel der landmacht behooren, blijven daartoe behooren tot 1 October van het jaar, waarin zij 50 jaar oud worden, tenzij hun volgens de geldende wettelijke bepalingen eerder ontslag wordt verleend. Gedurende den tijd, dien zij krachtens deze bepaling dienen na het tijdstip, waarop zij volgens de Militiewet of de Landweeerwet zouden zijn ontslagen, zijn zij niet verplicht voor oefeningen in werkelijken dienst te komen.

Dienst-
plichtige res.-
officieren.

7. De wet van 6 Juni 1905 (Staatsblad no. 178) is niet van toepassing op hen, die na 1 Maart 1912 uit de militie tot officier zijn benoemd.

Militie-
officieren.

8. De dienstplichtigen van de zeemacht, die als vrijwilliger bij de zeemacht zijn ontslagen of die als zoodanig worden ontslagen voordat de wettelijke voorzieningen ter uitvoering van het bepaalde in art. 43, vierde lid, in werking zullen zijn getreden, komen eerst met ingang van den datum van die inwerkingtreding tot de Koninklijke marine-reserve te behooren.

Gewezen vrij-
willigers zee-
macht.

9. Zij, die bij het in werking treden van deze wet den werkelijken dienst, dien zij ingevolge een vroegere wet te vervullen hadden, nog niet hebben volbracht, zijn verplicht dien dienst nog te volbrengen, tenzij de minister anders bepaalt.

Werkelijke
dienst.

10. Voor hen, die vóór het in werking treden van deze wet ter inlijving bij de militie bestemd zijn en hun eerste oefening nog niet hebben volbracht, duurt deze oefening niet langer dan zij volgens de Militiewet zou hebben geduurd. Hierbij wordt het in art. 79, zesde lid, der Militiewet bedoeld verlengd verblijf in werkelijken dienst van dienstplichtigen, die tot onderofficier worden opgeleid, gerekend tot de eerste oefening te behooren.

1. In het wetsontwerp, zooals het werd ingediend, luidde het tweede gedeelte van het eerste lid: „... worden geacht overeenkomstig de bepalingen van deze wet voor oefening in vredetijd bestemd te zijn en tot de kerntroepen of tot de zeemacht te behooren”. Bij de eerste nota van wijzigingen (gevoegd bij de M. v. A.) werd aan het slot toegevoegd: „behoudens het bepaalde in art. 26, eerste lid, tweeden volzin”. Bij de 2e nota van wijzigingen werd al hetgeen volgt na „bestemd te zijn” geschrapt. De 3e nota van wijzigingen (gevoegd bij de 2e M. v. A.) stelde voor „voor oefening in vredetijd” in de plaats: „tot gewoon dienstplichtige” en voegde aan het lid den huidige tweeden volzin toe.

Verande-
ringen ont-
werp-artikel.

In het derde lid luidde het slot van den eersten volzin oorspronkelijk: „worden geacht te behooren tot de dienstplichtigen, bedoeld in art. 31, tweede lid”. De redactieverandering had plaats bij de 3e nota van wijzigingen. De laatste volzin van het 3e lid werd ingelascht bij de 1e nota van wijzigingen.

De eerste volzin van het vierde lid luidde aanvankelijk: „Zij, die vóór het in werking treden van deze wet van den dienst bij de militie zijn vrijge-

steld wegens eigen vrijwilligen dienst en niet tot den landstorm behooren"

De verandering, welke dit zinsdeel heeft ondergaan, werd aangebracht bij de 1e nota van wijzigingen. Voor het verdere deel van den zin hield de 3e nota van wijzigingen een gelijksoortige verandering in als de eerste, welke hierboven ten aanzien van het derde lid is vermeld.

De opneming van het vijfde lid geschiedde bij de 2e nota van wijzigingen. De aan het slot van dat lid voorkomende woorden „of bij de zeemacht” zijn er eerst aan toegevoegd bij de 3e nota van wijzigingen.

In het zesde (oorspronkelijk vijfde) lid stond aanvankelijk „1 Augustus”; dit is bij de 1e nota van wijzigingen veranderd in „1 October”.

2. In het advies van den Raad van Defensie is met betrekking tot art. 50 het volgende opgemerkt:

„Aan dit artikel ware een vijfde lid toe te voegen, luidende:

Uitrusting
dienstplich-
tigen
zeemacht.

„Op de dienstplichtigen der zeemacht, die vóór het in werking treden van deze wet reeds met groot verlof waren gezonden, is het bepaalde omtrent „uitrusting” in art. 41 niet van toepassing.”

Ter toelichting diene, dat het daar bepaalde tot nu toe bij de marine niet werd gekend en dat het nakomen der nieuw geschapen verplichtingen bezwaren zal opleveren voor de reeds met groot verlof gezonden.”

De Regeering heeft hierbij aangeteekend:

„Aan het voorstel is tegemoet gekomen door een toevoeging aan art. 51, derde lid ¹⁾. Er is geen aanleiding om een beperking, als daarin is neergelegd, ook te doen gelden voor hen, die nog bij de zeemilitie dienen, daar voor dezen reeds een voorschrift bestaat, waarbij is bepaald, dat zij hun uitrusting moeten bewaren en in orde houden.”

Reeds dienen
de personen
enz.

3. M. v. T.: Art. 51 regelt de verdere verplichtingen van personen, die bij het in werking treden van de nieuwe wet dienen of tot den landstorm behooren. Zooveel mogelijk is getracht hen over te brengen in een positie, overeenkomende met die, waarin zij vóór de invoering van de nieuwe wet verkeerden.

Derde lid. De tweede volzin brengt mede, dat de geoefende landstormplichtigen, zoolang zij niet onder de wapenen zijn, beschouwd worden als groot-verlofganger en dientengevolge de voor groot-verlofgangers geldende verplichtingen, behoudens uitzonderingen, ook op hen van toepassing zijn, wat vooral van belang is ten opzichte van de adres-opgaaft (art. 40).

Vierde lid. Dit lid slaat op personen, die na het eindigen van hun vrijwilligen dienst landstormplichtig zouden worden, maar voor wie de landstormplicht nog niet is aangevangen of doordat ze buiten Nederland, Duitschland en België gevestigd zijn (zie art. 3, eerste lid, laatste gedeelte, der Landstormwet) of doordat hun vrijwillige dienst nog niet geëindigd is.

Vijfde lid. Deze bepaling beoogt buiten twiffel te stellen, dat voor de bij het reservepersoneel der landmacht dienende personen, die, als gevolg van hun benoeming tot officier, van de militie of van de landweer naar dat personeel zijn overgegaan, de diensttijd in het algemeen eindigt op het in art. 43, eerste lid, onder c vermelde tijdstip.

De tweede volzin voorkomt, dat de hierbedoelde personen verplicht zouden kunnen worden in de jaren, die aan hun diensttijd worden toegevoegd, hun regelmatige opkomst voor oefeningen voort te zetten.

Zesde lid. Is geheel gelijk aan art. 117, derde lid, der Militiewet.

Zevende lid. Verwezen wordt naar de toelichting van art. 43, vierde lid.

Aanvullingen
enz.

4. M. v. A.: *Derde lid.* De nieuwe volzin houdt de bepaling in, thans gelegen in art. 3, tweede lid, der wet van 16 Februari 1921 (*Staatsblad* no. 61).

Vierde lid. Dit lid bleek niet volledig te zijn, omdat er buiten vielen vrijwilligers,

¹⁾ Zie den derden volzin van dat lid.

die niet wegens eigen vrijwilligen dienst zijn vrijgesteld en ook niet bij de militie zijn ingelijfd, bijv. vrijgeloot of wegens broederdienst vrijgesteld zijn.

Vijfde lid. Hier dient dezelfde datum te worden vermeld als die, welke in art. 43, eerste lid, is genoemd.

5. De heer VAN DER VOORT VAN ZIJP heeft een amendement ingediend, om tusschen het 2e en het 3e lid op te nemen een nieuw lid van den volgende inhoud:

Landstorm-vrijwilligers.

„Zij die bij het in werking treden van deze wet tot den Vrijwilligen Landstorm behooren krachtens een bij den landstorm aangegane vrijwillige verbintenis, volbrengen de uit deze verbintenis voortspruitende verplichtingen na het in werking treden van deze wet bij den Vrijwilligen Landstorm.”

Dit amendement is komen te vervallen door de invoering van het nieuwe vijfde lid bij de 2e nota van wijzigingen (zie aant. 6).

6. Toelichting 2e nota van wijzigingen:

Eerste lid. Voor de wijziging geldt dezelfde grond als die, welke voor de wijziging van art. 28, zesde (nieuw vierde) lid, is aangegeven.

Nieuw vijfde lid. Deze bepaling stelt vast, dat het vervallen van de Landstormwet, op grond van welke wet tot dusver de verbintenissen bij den landstorm werden aangegaan, op het van kracht blijven van die verbintenissen geen invloed heeft. De bepaling komt in hoofdzaak overeen met het door den heer VAN DER VOORT VAN ZIJP voorgestelde nieuwe derde lid (stuk no. 26). Zij is zooveel mogelijk ingekleed naar het voorbeeld van het tweede lid. Zij spreekt echter van een onderdeel van de landmacht, in verband met de bedoeling, om bij totstandkoming van de nieuwe wet daarvoor aan te wijzen het opnieuw te vestigen instituut, bekend onder den naam van „vrijwilligen landstorm”.

Landstorm-vrijwilligers.

7. 2e M. v. A.: De aanvulling van het eerste lid beoogt te herstellen de aanhaling van art. 26, die bij de tweede nota van wijzigingen ten onrechte is begrepen in het toen vervallen zinsdeel.

In het vijfde lid is naast de landmacht thans de zeemacht genoemd, omdat ook daarbij het aangaan van landstormverbintenissen voorkomt.

Landstorm-vrijwilligers.

8. De op art. 51 onderscheidenlijk door den heer WIJK en door de heeren DE MONTÉ VER LOREN c.s. voorgestelde amendementen (*Gedr. Stukken* 1920—1921, 441, nos. 23 en 24), die samenhangen met amendementen op art. 27, zijn vervallen in verband met de omtrent dat artikel gevallen beslissing (zie mededeeling van den voorzitter der Tweede Kamer, *Handel.* 1921—1922, bladz. 1076, 2e kolom).

Vervallen amendementen.

9. Art. 51 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Aanneming artikel.

Artikel 52.

Voor zooveel de lichtingen van 1923 en 1924 betreft, kan ten aanzien van het getal voor oefening in vredetijd te bestemmen personen worden afgeweken van art. 27, eerste lid, met dien verstande, dat op het einde van het lichtingsjaar het getal van deze tot de land- of de zeemacht behorende personen voor elk der genoemde lichtingen niet meer dan 19500 mag bedragen.

Lichtingsterkte 1923 en 1924.

1. In het wetsontwerp, zooals het werd ingediend, telde art. 52 twee leden. Aan het lid, dat thans het geheele artikel vormt, ging toen een lid vooraf, luidende:

Veranderingen ontwerp-artikel.

„Ten aanzien van de lichting der militie van 1921 blijft het eerste lid van art. 2 der wet van 16 Februari 1921 (*Staatsblad* no. 60) van kracht.”

Dit lid is komen te vervallen bij de 2e nota van wijzigingen (zie hierna).

Het tweede, thans overgebleven, lid sprak aanvankelijk van de lichteningen van 1922 en 1923 en noemde in het laatste gedeelte een getal van 23000. De vervanging van dit getal door „19500” geschiedde eveneens bij de 2e nota van wijzigingen. De verandering van „1922 en 1923” in „1923 en 1924” had plaats bij de 3e nota van wijzigingen (welke gevoegd was bij de 2e M. v. A.)

2. M. v. T.: Bij het tweede lid van art. 2 der wet van 16 Februari 1921 (*Staatsblad* no. 60) is het in het eerste lid van dat artikel verlaagde maximum-contingent voor de lichting 1921 afhankelijk gesteld van de totstandkoming van een nadere regeling van de lichtingsterkte vóór 1 September 1921. Het ontwerp-artikel handhaaft het voor genoemde lichting verlaagde maximum.

Bij het stelsel van het wetsontwerp, meer in het bijzonder ten aanzien van de vrijstelling van kostwinners, zal het verloop van de lichting vóór en gedurende het eerste dienstjaar grooter worden dan thans. Zal op den duur het grootere verloop zich afspiegelen in de vermeerdering, bedoeld in art. 27, eerste lid, ten aanzien van de eerste twee lichtingsjaren onder de werking van de nieuwe wet is een bijzondere voorziening noodig, als is neergelegd in het tweede lid van art. 52.

3. Toelichting 2e nota van wijzigingen:

Wetsvoorstel
Bomans.

Eerste lid. Voor wat dit lid inhield, is thans¹⁾ een afzonderlijke regeling ahangig bij het door de heeren BOMANS en DECKERS ingediende voorstel van wet.²⁾

Lichteningen
1923 en 1924.

4. 2e M. v. A.: Doordat de lichting 1923 de eerste zal zijn, waarop de nieuwe bepalingen, die van invloed zijn op het z.g.n. verloop, ten volle in toepassing zullen komen, meer in het bijzonder wat de vrijstellingen betreft, zal de vermeerdering, die de aanvankelijke sterkte van elke lichting in verband met het verloop ondergaat (zie art. 27, eerste lid), eerst bij de lichting 1925 geheel op den nieuwen voet geregeld kunnen worden. Vandaar, dat de in art. 52 gelegen overgangsbepaling behoort te gelden voor de lichteningen 1923 en 1924.

Vervallen
amendement.

5. Een op dit artikel voorgesteld amendement-Wijk, dat samenhang met een amendement op art. 27, is vervallen door de bij dat artikel gevallen beslissing (zie mededeeling van den voorzitter der Tweede Kamer, Handel. 1921—1922, bladz. 1076, 2e kolom).

Aanneming
artikel.

6. Art. 52 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

Artikel 53.

Titel.

Deze wet kan worden aangehaald onder den titel van „Dienstplichtwet”.

Verandering
wetsontwerp.

1. Dit artikel kwam in het oorspronkelijk wetsontwerp niet voor. Echter werden toen de aan het slot van het formulier van afkondiging voorkomende woorden „... gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze” gevolgd door de woorden: „vast te stellen de volgende bepalingen, welke zullen uitmaken de Dienstplichtwet.”

2. V. V.: Gevraagd werd, of tusschen de artikelen 52 en 53 niet een nieuw artikel zou kunnen worden opgenomen, waarbij zou worden bepaald, dat deze wet kan worden aangehaald als „Legerwet” of „Legerwet 1921”.

3. M. v. A.: Voor opneming van een artikel omtrent den naam der wet bestaat geen aanleiding, daar, in overeenstemming met de bestaande Militiewet en enkele

¹⁾ Dit was op 25 Augustus 1921.

²⁾ Dit wetsvoorstel is geworden de wet van 9 September 1921 (*Staatsblad* no. 1051).

andere wetten, reeds aan het slot van de beweegreden (onmiddellijk boven „Hoofdstuk I”) de naam „Dienstplichtwet” is vermeld. De naam „Legerwet” moet minder geschikt heeten, daar deze wet geen andere legerzaken dan den dienstplicht regelt en bovendien ook op de zeemacht betrekking heeft.

4. 2e V. V.: § 15. Ten slotte veroorlooft de Commissie van Rapporteurs zich de aandacht te vestigen op een onjuistheid, op welke eerst na afloop der aanvankelijke schriftelijke voorbereiding haar oog is gevallen. De Commissie is namelijk van meening, dat de wijze, waarop de naam der wet in het ontwerp is vermeld, niet geheel juist is. Aan dezen naam is een plaats gegeven in het formulier van afkondiging. Dit schijnt der Commissie in strijd met artikel 72 der Grondwet. In dit artikel wordt vastgesteld, dat het afkondigingsformulier luidt:

Wij enz., Koning der Nederlanden, enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat enz. (De beweegreden der wet.)

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze enz. (De inhoud der wet.)

Een toevoeging, als daaraan in het ontwerp heeft plaats gehad, komt der Commissie, ook omdat op die wijze een deel van den inhoud van het wetsontwerp aan het oordeel der Staten-Generaal wordt onttrokken, niet geoorloofd voor. Het moge waar zijn, dat een soortgelijke toevoeging ook in andere wetten voorkomt, er bestaat geen enkele reden om bij de samenstelling van een nieuwe wet deze minder juiste methode wederom te volgen. De Commissie zou daarom der Regeering in overweging willen geven in den voorlaatsten regel van het formulier van afkondiging de komma achter „deze” te vervangen door een dubbele punt en de op die komma volgende woorden „vast te stellen de volgende bepalingen, welke zullen uitmaken de Dienstplichtwet” te doen vervallen. De naam der wet zou dan alsnog in een nieuw aan de wet toe te voegen artikel kunnen worden opgenomen.

De Commissie zou van deze gelegenheid tevens gebruik willen maken, om er de aandacht op te vestigen, dat „Raad van State” en „Staten-Generaal” in plaats van „raad van state” en „staten-generaal” in het afkondigingsformulier meer met het grondwettelijk voorschrift in overeenstemming zouden zijn.

5. 2e M. v. A.: § 15. Volgens het Voorloopig Verslag zou de wijze, waarop de naam der wet in het ontwerp is vermeld, niet juist zijn en in strijd wezen met art. 72 der Grondwet, doordat aan dien naam een plaats zou zijn gegeven in het formulier van afkondiging. Dit schijnt voor betwisting vatbaar. Het formulier toch eindigt met de woorden „bij deze”; wat op deze woorden volgt, kan derhalve gerekend worden deel uit te maken van den „inhoud der wet”, al is het bewuste zinsdeel ook niet onder de artikelen gerangschikt. De gevolgde methode van opneming van een titel is gekozen op het voorbeeld van een aantal wetten van oudere en jongere dagteekening en vindt aanhangers onder personen, die den vorm van wetten tot een onderwerp van studie hebben gemaakt (men zie het hoofdartikel in *De Gemeentestem* van 22 April 1916). Intusschen hechten de ondergeteekenden aan de gevolgde methode niet in die mate, dat zij bezwaar zouden maken de in overweging gegeven verandering aan te brengen. Aan den in het verslag geuiten wensch is daarom gevolg gegeven. Dit is ook geschied ten aanzien van die woorden, waaromtrent, ter wille van overeenstemming met de Grondwet, het gebruik van hoofdletters werd aanbevolen.

Artikel 54.

1. Deze wet treedt in werking met ingang van 1 Maart 1922.

2. Alsdan vervallen de Militiewet (*Staatsblad* 1912, no. 21), de Landweerwet (*Staatsblad* 1901, no. 160) en de Landstormwet (*Staatsblad* 1913, no. 149) met de in die wetten gebrachte wijzigingen, zoomede de wet van 16 Februari 1921 (*Staatsblad* no. 61).

Bezwaar tegen voorgestelde titel vermelding.

Inwerking-treding.

3. Artikel 30 geldt slechts zoolang het Wetboek van Militair Strafrecht en de Wet op de Krijgstucht niet in werking zijn getreden.

Veranderingen-ontwerp-artikel.

1. In het wetsontwerp, zooals het werd ingediend, was dit artikel genummerd „53”, was in het eerste lid als datum van inwerkingtreding voorgesteld 30 Juli 1921 en werd in het derde lid art. 29 aangehaald.

De vernummering van het artikel geschiedde in verband met de invoeging van het nieuwe art. 53.

De datum van inwerkingtreding werd bij de 2e nota van wijzigingen veranderd in 1 Januari 1922 en bij de 3e nota van wijzigingen (gevoegd bij de 2e M. v. A.) in 1 Maart 1922.

De verandering van het derde lid had plaats bij de 2e nota van wijzigingen.

Vervallen wetten.

2. M. v. T.: Volgens het slot van het tweede lid zal ook de wet omtrent landstormvoorzieningen komen te vervallen. De personen, op wie de hierbedoelde wet van toepassing is, behooren tot de landstormplichtigen, te wier aanzien een voorziening is getroffen in het derde lid van art. 51.

Wijziging 3e lid.

3. Toelichting 2e nota van wijzigingen:

Derde lid. De wijziging is noodig als gevolg van de omwisseling van de artt. 29 en 30 bij de eerste nota van wijzigingen (stuk no. 13).

Wijziging 1e lid.

4. 2e M. v. A.: De datum van inwerkingtreding is gewijzigd, omdat anders de nog beschikbare tijd voor de verdere behandeling van het wetsontwerp in beide Kamers ontoereikend zou kunnen blijken.

Aanneming artikel.

5. Art. 54 is aangenomen zonder beraadslaging en zonder hoofdelijke stemming.

6. De wetten, waarbij de Militiewet is gewijzigd, zijn die van:

15 Januari	1916	(<i>Staatsblad</i> no. 36);
22 Maart	1917	(„ „ 243); ¹⁾
22 Maart	1917	(„ „ 244); ¹⁾
23 Mei	1917	(„ „ 411);
26 Juli	1918	(„ „ 499);
28 Mei	1920	(„ „ 260);
28 Mei	1920	(„ „ 261); ²⁾
5 Juli	1921	(„ „ 841). ³⁾

De wetten, waarbij de Landweermet is gewijzigd, zijn die van:

27 April	1906	(<i>Staatsblad</i> no. 73);
13 Juli	1907	(„ „ 187);
30 December	1909	(„ „ 421);
28 April	1913	(„ „ 148);
27 Mei	1916	(„ „ 205);
22 Maart	1917	(„ „ 243); ¹⁾
22 Maart	1917	(„ „ 244); ¹⁾
26 Juli	1918	(„ „ 499);
28 Mei	1920	(„ „ 261); ²⁾
5 Juli	1921	(„ „ 841). ³⁾

¹⁾ De wetten van 22 Maart 1917 (*Stbl.* nos. 243 en 244) zijn de Registratie- en de Zegelwet. Art. 103, eerste lid, van eerstbedoelde en art. 98, eerste lid, van laatstbedoelde wet hebben verandering gebracht in de bepalingen van andere wetten, die over registratie of zegel handelden.

²⁾ Deze wet treedt eerst in werking met ingang van den dag na dien, waarop de duur der heerschende buitengewone omstandigheden eindigt.

³⁾ Deze wet — de „Invoeringswet militair straf- en tuchtrecht” — treedt eerst in werking met ingang van 1 Januari 1923 (K. B. 2 Sept. 1922, *Stbl.* no. 514).

De wetten, waarbij de Landstormwet is gewijzigd, zijn die van:

11 Juni	1915	(<i>Staatsblad</i> no. 242);
27 Mei	1916	(" " 207);
22 Maart	1917	(" " 243); ¹⁾
22 Maart	1917	(" " 244); ¹⁾
27 Juni	1919	(" " 413);
28 Mei	1920	(" " 261); ²⁾
5 Juli	1921	(" " 841). ³⁾

7. Het Wetboek van Militair Strafrecht en de Wet op de Krijgstucht treden in werking met ingang van 1 Januari 1923 (zie Kon. besluit 2 Sept. 1922, *St.bl.* no. 515, en art. 74 der Wet op de Krijgstucht).

Wetboek
Mil. Straf-
recht enz.

De gewijzigde tekst van wetboek en wet is opgenomen in het *Staatsblad* no. 1352 van 1921.

De Invoeringswet, die eveneens op 1 Januari 1923 in werking treedt (Kon. besluit 2 Sept. 1922, *St.bl.* no. 514), komt voor in het *Staatsblad* no. 841 van 1921.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle ministerieele departementen, autoriteiten, colleges en ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te 's Gravenhage, den 4den Februari 1922.

WILHELMINA.

De Minister van Oorlog,

VAN DIJK.

De Minister van Marine a. i.,

VAN DIJK.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,

CH. RUYS DE BEERENBROUCK.

Uitgegeven den dertienden Februari 1922.

De Minister van Justitie,

HEEMSKERK.

¹⁾ Zie noot 1 vorige bladz.

²⁾ Zie noot 2 vorige bladz.

³⁾ Zie noot 3 vorige bladz.

BIJLAGE A ¹⁾.

Opgaaf van de bepalingen van de Dienstplichtwet met aanduiding van de op hetzelfde onderwerp betrekking hebbende bepalingen van de vervallen wetten.

DIENSTPLICHTWET.	VERVALLEN WETTEN.
ALGEMEENE BEPALINGEN.	
Art. 1	Art. 11 Militiewet.
	„ 12, 2de lid „
	„ 23, 2de „ „
„ 2, 1ste lid	„ 10, 3de „ „
	„ 10, 3de „ Landw.wet.
2de „	„ 44, 2de „ Militiewet.
	„ 57, 3de „ „
	„ 63, 2de „ „
	„ 73, 2de „ „
	„ 92, 3de „ „
3de „	„ 44, 4de „ „
	„ 57, 5de „ „
	„ 64, 5de „ „
	„ 93, 3de „ „
4de „	„ 9 „ „
„ 3	„ 7 „
„ 4	—
„ 5	—
INSCHRIJVING.	
Art. 6, 1ste lid	Art. 12 Militiewet.
2de „	„ 13, 1 ^o „
„ 7	„ 17 „
„ 8	„ 15 „
	„ 14 „
„ 9	„ 18 „
	„ 19 „
	„ 20 „
KEURING.	
Art. 10	Art. 58 Militiewet.
	„ 57, 4de lid „
„ 11	„ 61 „
	„ 46, 4de „ „
„ 12	„ 59 „
„ 13	„ 55, 5de „ „
„ 14	—

¹⁾ De inhoud van deze bijlage is in hoofdzaak ontleend aan bijlage D van de M. v. T.

DIENSTPLICHTWET.	VERVALLEN WETTEN.
Vrijstelling.	
Art. 15	Art. 21 Militiewet
" 16	" 34, 1ste lid "
	" 23, 1ste " "
	" 24 "
	" 24a "
	" 25 "
	" 26 "
	" 27, 4de—6de lid "
	" 28 "
	" 29 "
	" 30 "
" 17, 1ste en 2de lid 3de lid	" 32 "
" 18	" 34, 1ste lid, 2 ^o . "
" 19	" 31 "
" 20	" 34, 1ste " 1 ^o . "
" 21	" 48—51 "
" 22	" 35 "
Uitsluiting.	
Art. 23	Art. 36 Militiewet.
Loting.	
Art. 24	Art. 62 Militiewet.
" 25	" 67 "
	" 68 "
Inlijving.	
Art. 26	Art. 4 en 5 Militiewet.
" 27	" 2, 1ste lid, 1 ^o . Landst.wet.
" 28	" 69 Militiewet.
	" 2 "
" 30	" 75 "
" 29	" 74 "
	" 98 "
WERKELIJKE DIENST.	
Art. 31, 1ste lid 2de "	Art. 4, 1ste lid, Landst.wet.
" 32	" 78, 1ste en 2de lid, Militiewet.
	" 79, 4de en 6de " "
	" 77 "
" 33	" 80 "
	" 11 Landw.wet.

DIENSTPLICHTWET.	VERVALLEN WETTEN.
Art. 34	Art. 185 Grondwet. " 81 Militiewet. " 11 <i>bis</i> Landw.wet. " 11 <i>ter</i> " " 15, 2de—4de lid, " " 6 en 7 Landst.wet. " 82 Militiewet. " 83 " " 76 " " 84 " " 15 <i>bis</i> Landw.wet. " 9 Landst.wet.
VERLOF.	
Art. 39	Art. 85, 1ste lid, Militiewet.
" 40	" 88 " " 89 " " 90 "
" 41, 1ste lid 2de—5de lid	— " 31, 2de lid, Landw.wet. " 92, 1ste lid, Militiewet. " 93, 1ste en 2de lid, " " 96 " " 35 <i>bis</i> Landw.wet. " 94 Militiewet. " 32, 1ste lid, II, Landw.wet. " 32, 2de " " " 91 Militiewet " 97 " " 35 <i>ter</i> Landw.wet. " 95 Militiewet.
ONTSLAG.	
Art. 43	Art. 3, 2de lid, Landst.wet. " 79, 5de " Militiewet. " 99, 5de " " " 100 " " 16 Landst.wet. " 101 Militiewet. " 12 Landst.wet.
STRAFBEPALINGEN.	
Art. 46	Art. 102 Militiewet.
" 47	" 104 "
" 48	" 103 "
" 49	" 106 "
	" 107 "

DIENSTPLICHTWET.	VERVALLEN WETTEN.
OVERGANGS- EN SLOT- BEPALINGEN.	
Art. 50	—
" 51	—
" 52	—
" 53	—
" 54	—

BIJLAGE B.

Gedrukte Stukken Tweede Kamer
(of Bijlagen der Handelingen).

ZITTING 1920—1921. — 441.

No.	1	Koninklijke Boodschap.	11 Maart 1921
"	2	Ontwerp van wet.	
"	3	Memorie van Toelichting.	
"	4	Verloopcijfers (Bijlage A der M. v. T.).	
"	5	Statistische gegevens lichten 1896—1920 (Bijlage B der M. v. T.). Figuratief overzicht van de bestemming der lichten enz. (Bijlage C der M. v. T.).	
"	6	Vergelijkende opgaaf van bepalingen der vroegere wetten en der nieuwe wet (bij- lage D der M. v. T.).	
"	7	Advies van den Raad van Defensie (bijlage E der M. v. T.).	
"	8	Voorloopig Verslag ¹⁾ .	13 Mei 1921
"	9	Memorie van Antwoord.	28 Mei 1921
"	10	Eischen voor individueel geoefend man (bijlage A der M. v. A.).	
"	11	Ontwerp-regeling opleiding infanterie 1921 (bijlage B der M. v. A.).	
"	12	Opgaaf kostenverschillen (bijlage C der M. v. A.).	
"	13	Nota van wijzigingen (bijlage M. v. A.).	
"	14	Gewijzigd ontwerp van wet (bijlage M. v. A.).	
"	15	Tekst oorspronkelijk wetsontwerp met wij- zigingen (bijlage M. v. A.).	
"	16	Verslag.	2 Juni 1921
"	17	Nota naar aanleiding van het Verslag.	4 Juni 1921
"	18	Nota van drukfouten.	
"	19	Amendement-DRION art. 15.	8 Juni 1921
"	20	Motie-DRION bezuiniging vestingstelsel.	8 Juni 1921
"	21	Amendement-DUYMAER VAN TWIST c.s. art. 1.	9 Juni 1921
"	22	Motie-KRUYT schorsing beraadslaging.	9 Juni 1921
"	23	Amendementen-Wijk artt. 24, 27, 32, 33, 51 en 52.	9 Juni 1921
"	24	Amendementen-DE MONTÉ VER LOREN c.s. artt. 16, 27, 28, 32, 33, 39, 50 en 51.	10 Juni 1921
"	25	Motie-K. TER LAAN schorsing beraadslaging.	10 Juni 1921
"	26	Amendement-VAN DER VOORT VAN ZIJF art. 51.	15 Juni 1921

¹⁾ De Commissie van Rapporteurs bestond uit de heeren DUYMAER VAN TWIST, K. TER LAAN VAN RIJSEWIJK, RUTGERS en VAN VEEN.

No. 27	Tweede nota van wijzigingen.	25 Aug. 1921
" 28	Figuratief overzicht betr. overgang van vredes- naar oorlogsorganisatie (bijlage 2e nota van wijzigingen).	
" 29	Verslag, houdende voorstel tot nieuw afdeelingsonderzoek.	13 Sept. 1921

ZITTING 1921—1922. — 35.

No. 1	Voorloopig Verslag van het <i>hernieuwde</i> afdeelingsonderzoek.	27 Oct. 1921
" 2	Nota van verbetering.	
" 3	Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag van het <i>hernieuwde</i> afdeelingsonderzoek (zie no. 1).	25 Nov. 1921
" 4	Derde nota van wijzigingen (bijlage 2e M. v. A., no. 3).	
" 5	Gewijzigd ontwerp van wet (bijlage 2e M. v. A., no. 3).	
" 6	Verslag naar aanleiding van de 2e Memorie van Antwoord (zie no. 3).	1 Dec. 1921
" 7	Brief betreffende benodigd artilleriematerieel enz.	5 Dec. 1921
" 8	Nota naar aanleiding van het verslag (zie no. 6).	5 Dec. 1921

Handelingen Tweede Kamer.

ZITTING 1920—1921:

8 Juni 1921.

Bladz.		Voorzitter Commissie van Rapporteurs	Verslag.
2741.		De heer DRION	Alg. besch.
2742—2745.		" " VAN ZADELHOFF	" "
2745—2751.	" "	" " DECKERS	" "
2751—2754.	" "	" " DE MURALT	" "
2755—2758.	" "	" " VAN VEEN	" "
2758—2760.	" "	" " K. TER LAAN	" "
2760—2765.	" "	" "	" "

9 Juni 1921.

Bladz.		Voorzitter Commissie van Rapporteurs	Verslag.
2768—2771.	De heer	VAN DE LAAR	Alg. besch.
2771—2776.	" "	oud	" "
2776—2779.	" "	DUYMAER VAN TWIST	" "
2779—2783.	" "	WIJK	" "
2783—2785.	" "	BOMANS	" "
2785—2787.	" "	KRUYT	" "
2788—2792.	" "	VAN DER VOORT VAN ZIJP	" "
2792—2795.	" "	SCHOKKING	" "
2795—2799.	" "	TROELSTRA	" "
2799—2803.	" "	MARCHANT	" "
2803.	" "	POP, Minister van Oorlog	" "

10 Juni 1921.

Bladz.		Voorzitter Commissie van Rapporteurs	Verslag.
2805—2811.	De heer	POP, Minister van Oorlog	Alg. besch.
2812—2813.	" "	DRION	" "
2813—2814.	" "	DE MURALT	" "
2814—2815.	" "	VAN VEEN	" "
2815.	" "	MARCHANT	" "
2815—2816.	" "	DUYMAER VAN TWIST	" "
2816—2818.	" "	oud	" "
2818—2819.	" "	K. TER LAAN	" "
2819—2820.	" "	BOMANS	" "
2820.	" "	VAN DE LAAR	" "
2820—2821.	" "	VAN ZADELHOFF	" "
2821—2822.	" "	SCHOKKING	" "
2822—2823.	" "	VAN RAVESTEYN	" "
2823—2824.	" "	VAN DER VOORT VAN ZIJP	" "
2824.	" "	POP, Minister van Oorlog	" "

14 Juni 1921.

Bladz.		Stemming over moties.	
2829.			Art. 1
2830.	De heer	DUYMAER VAN TWIST	" 1
2830.	" "	POP, Minister van Oorlog	" 1
2830.	" "	K. TER LAAN	" 1

Bladz. 2831.			Artt. 2—14
" 2831—2832.	De heer	DRION	Art. 15
" 2832.	" "	K. TER LAAN	" 15
" 2832.	" "	POP, Minister van Oorlog	" 15
" 2832.	" "	DRION	" 15
" 2832—2833.	" "	DUYMAER VAN TWIST	" 15
" 2833.	" "	JUTEN	" 15
" 2833.	" "	OD	" 15
" 2833.	" "	K. TER LAAN	" 15
" 2834.	" "	K. TER LAAN	" 15bis
" 2834—2835.	" "	KRUYT	" 15bis
" 2835.	" "	DRION	" 15bis
" 2835.	" "	SCHOKKING	" 15bis
" 2835.	" "	VAN DE LAAR	" 15bis
" 2836.	" "	K. TER LAAN	" 15bis
" 2836.	" "	VAN DE LAAR	" 15bis
" 2836.	" "	DRION	" 15bis
" 2837.	" "	VAN DE LAAR	" 15bis
" 2837.	" "	POP, Minister van Oorlog	" 15bis
" 2837—2838.	" "	K. TER LAAN	" 15bis
" 2838.	Uitstel	behandeling	" 16
" 2838.			Artt. 17—23
" 2838—2839.	De heer	WIJK	Art. 24
" 2839.	" "	POP, Minister van Oorlog	" 24
" 2839.	" "		Artt. 25 en 26
" 2839.	" "		Art. 27
" 2840.	" "	WIJK	" 27
" 2840—2842.	" "	DE MONTÉ VER LOREN	" 27
" 2842—2844.	" "	DRION	" 27
" 2844—2846.	" "	DUYMAER VAN TWIST	" 27
" 2845—2846.	" "	VAN VEEN	" 27
" 2846—2848.	" "	K. TER LAAN	" 27
" 2848—2850.	" "	OD	" 27
" 2850.	" "	VAN DE LAAR	" 27
" 2850—2853.	" "	POP, Minister van Oorlog	" 27
" 2855—2856.	" "	DE MONTÉ VER LOREN	" 27
" 2856—2857.	" "	DUYMAER VAN TWIST	" 27
" 2857—2858.	" "	WIJK	" 27
" 2858.	" "	TROELSTRA	" 27
" 2858.	" "	VAN VEEN	" 27
" 2858—2859.	" "	OD	" 27
" 2859—2860.	" "	POP, Minister van Oorlog	" 27
" 2860.	" "		" 27
" 2860.	Schorsing	van de beraadslaging.	"

ZITTING 1921—1922.

8 December 1921.

Bladz. 951—956.	De heer	DE MURALT	Art. 27
" 956—959.	" "	K. TER LAAN	" 27

Bladz.	960—963.	De heer	DUYMAER VAN TWIST	Art. 27
"	963—966.	" "	DECKERS	" 27
"	966—970.	" "	OUD	" 27
"	970—971.	" "	VAN DE LAAR	" 27
"	971—973.	" "	KOLTHEK	" 27
"	973.	" "	VAN DIJK, Minister van Oorlog	" 27

14 December 1921.

Bladz.	1050—1058.	De heer	VAN DIJK, Minister van Oorlog	Art. 27
"	1058—1062.	" "	DE MURALT	" 27
"	1062—1063.	" "	DRESSELHUIJS	" 27
"	1063—1066.	" "	OUD	" 27
"	1066—1067.	" "	DUYMAER VAN TWIST	" 27
"	1067—1069.	" "	K. TER LAAN	" 27
"	1069—1071.	" "	KOLTHEK	" 27
"	1071—1072.	" "	MARCHANT	" 27
"	1072—1073.	" "	VAN DE LAAR	" 27
"	1073.	" "	WIJNKOOP	" 27
"	1073—1074.	" "	A. P. STAALMAN	" 27
"	1074—1076.	" "	VAN DIJK, Minister van Oorlog	" 27
"	1076	" "	DRESSELHUIJS	" 27
"	1076	" "	"	" 16
"	1076.	" "	"	Artt. 28—35
"	1076.	Wijziging van	"	Art. 36
"	1076.	"	"	Artt. 37—38
"	1076—1077.	Wijziging van	"	Art. 39
"	1077.	"	"	Artt. 40—54
"	1077.	<i>Wijziging in tweede lezing</i>	"	Artt. 15 en 23
"	1077.	De heer K. TER LAAN.	"	
"	1078.	" " MARCHANT.	"	
"	1078.	" " DUYS.	"	
"	1078.	<i>Beraadslaging in tweede lezing</i>	"	Art. 15
"	1078.	De heer K. TER LAAN	"	" 15
"	1078.	" " VAN DIJK, Minister van Oorlog	"	" 15
"	1079—1081.	" " K. TER LAAN	"	" 15
"	1081.	" " VAN DIJK, Minister van Oorlog	"	" 15
"	1082.	"	"	" 23
"	1082.	<i>Eindstemming.</i>	"	

STATISTISCHE GEGEVENS BETREFFENDE DE MILITIELICHTINGEN 1896—1920.

BIJLAGE C a).

Statistische gegevens betreffende

Lichting.	Getal personen, ingeschreven:		Vrijgesteld: ¹⁾							Uitgesloten.	
	voor de eerste maal.	voor de tweede of volgende maal.	Eenige zoons.	Eigen vrij-willige dienst.	Broeder-dienst.	Tweeling-broeders enz.	Geestelijken enz.	Kostwinners.	Totaal.	Voor-goed.	Voor-loopig.
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
1896	46 503	—	5 224	1 740	10 119	66	—	—	16 149	47	23
1897	47 175	—	5 384	1 726	9 864	64	—	—	17 038	47	32
1898	47 068	—	5 116	1 564	9 829	75	—	—	16 584	52	10
1899	47 952	—	5 095	1 650	9 460	79	—	—	16 284	58	12
1900	46 500	—	4 932	1 711	9 005	58	—	—	15 706	60	20
1901	47 809	—	5 098	1 541	9 333	91	—	—	16 063	44	27
1902	49 194	—	5 052	1 509	9 367	78	—	—	16 006	38	30
1903	48 794	—	5 131	1 531	6 140	61	—	—	7 732	53	42
1904	50 825	—	—	1 308	6 280	71	—	—	7 659	53	43
1905	52 130	—	—	1 165	6 529	80	—	—	7 774	63	46
1906	52 471	—	—	1 193	6 622	88	—	—	7 903	56	38
1907	53 296	—	—	1 128	6 607	100	—	—	7 835	40	37
1908	53 937	—	—	1 161	6 683	81	—	—	7 925	36	32
1909	54 447	—	—	1 086	6 460	95	—	—	7 641	33	29
1910	53 716	—	—	1 151	6 385	64	—	—	7 600	26	10
1911	56 370	—	—	1 126	6 658	100	—	—	7 884	24	22
1912	54 936	—	—	1 006	6 457	80	—	—	7 543	32	33
1913	58 749	—	—	1 227	10 314	52	321	927	12 841	33	85
1914	58 692	1 485	—	1 440	10 663	49	592	1 705	14 449	39	172
1915	59 986	2 582	—	1 545	11 476	62	933	2 524	16 540	23	256
1916	61 543	3 891	—	1 771	12 458	60	1 120	3 219	18 628	24	229
1917	61 958	4 548	—	1 658	12 265	73	1 373	3 634	19 003	15	186
1918	62 774	3 754	—	1 161	²⁾ 8 448	63	1 057	2 001	12 730	³⁾ 103	⁴⁾ —
1919 a)	62 900	1 095	—	986	⁵⁾ 10 240	111	1 199	732	13 268	⁶⁾ 164	⁷⁾ —
1920 a)	62 652	920	—	738	⁸⁾ 14 926	92	1 342	1 136	18 234	113	201

a) De inhoud van deze bijlage is nagenoeg geheel ontleend aan bijlage B van de M. v. T. Ten aanzien van de lichtingen 1919 en 1920 waren de in die bijlage opgenomen gegevens nog van eenigzins voorloopigen aard, daar bij het samenstellen van die bijlage de verslagen van den afloop dier lichtingen nog niet verschenen waren. Nu deze verslagen inmiddels zijn verschenen (*Statistiecrant* van 20 Juli 1921 en van 20/21 Januari 1922), zijn de gegevens betreffende genoemde twee lichtingen met die verslagen in overeenstemming gebracht.

de militielichtingen 1896—1920.

Ongeschild.		Over-leden.	Overge-bleven na vrij-stelling, enz.	Lichting-sterkte (nominaal).	Vrijgeloof.	Ingelijfd:		Ont-brek-en.	Achterge-bleven van vorige lichtingen, ingelijfd in het in kolom 1 vermelde jaar.	Opmer-kingen.
Te klein.	Ge-broken.					land-macht.	zee-macht.			
13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.
918	4 351	31	¹¹⁾ 24050	¹²⁾ 11000	13050	10359	598	¹⁴⁾ 15	¹⁵⁾ —	
832	4 288	44	24877	11000	13877	10369	599	15	—	
818	4 451	38	25575	11000	14575	10431	509	38	—	
696	4 196	37	26679	11000	15679	10391	509	9	—	
635	4 350	23	25706	11000	14706	10465	510	13	—	
647	4 662	33	26333	11000	15333	10461	510	13	—	
650	4 550	24	27896	11000	16896	10436	508	39	—	
618	6 614	34	33701	17500	16201	16910	515	48	—	
754	7 618	38	34660	17500	17160	16888	522	56	—	
717	8 184	35	35311	17500	17811	16896	522	52	—	
670	8 158	48	35598	17500	18098	17004	398	63	—	
729	9 067	26	35562	17500	18062	16990	398	83	—	
608	9 381	28	35927	17500	18427	16991	400	80	—	
636	10 928	46	34134	17500	16634	16972	396	106	—	
627	11 015	35	34304	17500	16804	16951	400	117	—	
630	11 493	26	36291	17500	18791	16955	400	118	—	
609	10 683	30	36006	17500	18506	16950	399	128	—	
1002	15 872	71	28845	23000	5845	21991	393	616	110	
974	17 626	50	26867	25830	1037	24623	476	731	223	
877	17 782	68	27022	¹⁶⁾ 27022	—	25824	580	618	136	
			¹⁷⁾ 25720	¹⁸⁾ 1302	—	28620	567	1 170	85	
885	15 250	61	30357	¹⁹⁾ 30357	—	—	—	—	—	
			²⁰⁾ 25265	²¹⁾ 5092	—	29724	565	1 012	147	
810	15 127	64	31301	²²⁾ 31301	—	—	—	—	—	
			²³⁾ 24609	²⁴⁾ 6710	—	42690	1 096	1 385	176	
1076	19 154	70	33498	²⁵⁾ 45171	—	—	—	—	—	
			²⁶⁾ 25386	²⁷⁾ 8122	—	41596	1 330	8934 ²⁸⁾	261	
1061	9 752	123	39791	²⁹⁾ 51860	—	—	—	—	—	
			³⁰⁾ 25527	³¹⁾ 14720	—	24293	568	898	270	
894	9 902	87	34140	25761	8368	—	—	—	—	

Toelichtingen van bijlage C.

¹⁾ Voor de lichtingen 1914—1920 bestaat het geheele getal ingeschrevenen uit het totaal van de kolommen 2 en 3. De in kolom 3 vermelden behooren naar hun geboortejaar bij een vroegere lichting, waarvoor zij aanvankelijk ook werden ingeschreven. Elk getal, in kolom 3 vermeld, is dus ook begrepen in het getal, dat ten aanzien van de onmiddellijk voorafgaande lichting in kolom 2 vermeld en ten deele ook in dat, hetwelk bij een of meer vroegere lichtingen in kolom 3 opgegeven is. Hun overbrenging naar het inschrijvingsregister van een volgende lichting geschiedde in verband met tijdelijke vrijstelling enz. (zie art. 19, tweede lid, c, der Militiewet). Dat over de jaren 1914—1917 het in kolom 3 vermelde getal van jaar tot jaar grooter werd, is een gevolg hiervan, dat er in 1914 slechts personen waren, die voor de eerste maal tijdelijke vrijstelling genoten, terwijl er elk der volgende drie jaren weer een groep bij kwam, die vrijstelling hadden voor den tweeden, derden of vierden keer. In de na 1917 volgende jaren is er een tijdelijke daling, hoofdzakelijk in verband met den tijdelijken achteruitgang van het getal vrijgestelde kostwinners en met het niet dadelijk ingaan van de vrijstelling wegens kostwinnerschap, voor zooveel de lichtingen 1918 en 1919 betreft (zie de wetten, aangehaald in noot 5).

²⁾ Onder de getallen vrijgesteld zijn niet begrepen degenen, die eerst omstreeks of na de inlijving vrijstelling (of vroeger ontheffing van den werkelijken dienst) hebben verkregen als geestelijke of kostwinner, wegens Indische woonplaats of aanwezigheid van een bijzonder geval.

³⁾ De vrijstelling van eenige wettige zoons is bij de inwerkingtreding van de Militiewet 1901 komen te vervallen.

⁴⁾ Onder de Militiewet van 1861 werd bij een oneven getal broeders de grootste, onder de wet van 1901 (lichtingen 1903—1912) de kleinste en onder de wet van 1912 weer de grootste helft vrijgesteld.

⁵⁾ Voor de lichtingen 1918 en 1919 is het getal vrijstellingen wegens broederdienst belangrijk kleiner dan voor de lichtingen der laatst voorafgegangene jaren, voornamelijk als gevolg van de bepaling, dat de vrijstellingen bij deze lichtingen eerst zouden ingaan op een later te bepalen datum; zie art. 2 der wet van 22 Februari 1917 (*Staatsblad* no. 224), gewijzigd bij de wet van 23 Mei 1917 (*Staatsblad* no. 412) en art. 2 der wet van 20 April 1918 (*Staatsblad* no. 256). De ingang van die vrijstellingen is bepaald op 20 Maart 1919. Bedoelde bepaling schijnt velen in den waan te hebben gebracht, dat zij niets aan de vrijstelling zouden hebben, en er toe te hebben geleid, dat een groot aantal personen naliet vrijstelling aan te vragen. Naderhand is de gelegenheid tot het aanvragen van vrijstelling opnieuw opengesteld, ten gevolge waarvan alsnog zijn vrijgesteld voor de lichting 1918 964 en voor de lichting 1919 2448 personen. Deze getallen zijn niet begrepen in die, welke in kolom 6 zijn vermeld.

⁶⁾ Bij de wet van 28 Mei 1920 (*Staatsblad* no. 260) is de Militiewet aangevuld om ook landstormdienst bij vrijstelling wegens broederdienst in aanmerking te doen komen. Ingevolge art. 2 van eerstbedoelde wet is de wijziging ook nog toegepast o.a. op de lichting 1920. Als gevolg hiervan zijn boven het in kolom 6 vermelde getal voor de lichting 1920 nog vrijgesteld 2310 personen.

⁷⁾ Vóór 1913 genoten geestelijken en tot op zekere hoogte ook kostwinners ontheffing van den werkelijken dienst. Zij kwamen toen in mindering van het contingent.

De in de kolommen 8 en 9 vermelde getallen geven over de eerste 5 jaren een stijging en daarna een tijdelijke daling — deze laatste meer bepaaldelijk in kolom 9 — te zien. Voor de oorzaken wordt verwezen naar noot 1.

⁸⁾ Voor de lichtingen 1918 en 1919 zijn de uitspraken tot uitsluiting-voorgoed geschied niet door den militieraad, maar door Gedeputeerde Staten, krachtens art. 36, vierde lid, der Militiewet. Voorloopige uitsluiting heeft voor die lichtingen niet plaats gehad. Voor hen, die daarvoor in de termen zouden zijn gevallen, is de inlijving, voor zooveel noodig, uitgesteld.

⁹⁾ Ongeschiktheid behoorde vóór 1912 tot de redenen van vrijstelling. Ter wille van de doelmatigheid van het overzicht zijn evenwel de ongeschikten van alle lich-

tingen in eenzelfde, niet onder de groep vrijgestelden geplaatste, kolom vermeld. Zij, die eerst na de inlijving ongeschikt zijn bevonden, zijn niet in de kolommen 13 en 14 opgegeven.

¹⁰⁾ De toeneming van het getal ongeschikt bevondenen bij de lichting 1913 is toe te schrijven aan de invoering van den keuringsplicht. Vroeger werden alleen gekeurd degenen, die gebreken als reden van vrijstelling opgaven; als regel bleven toen bij de keuring afwezig zij, die, hoezeer ongeschikt, zich hun gebrek niet bewust waren, de onverschilligen en zij, die een vrij nummer hadden getrokken (de loting ging toen aan de keuring vooraf).

Het bijzonder groote getal, bij de lichting 1918 opgegeven, houdt verband met het feit, dat o. a. het verleenen van de vrijstellingen wegens broederdienst eerst na de keuring plaats had, waardoor de uitzondering van de vrijgestelden (art. 59, eerste lid, Militiewet) bij de keuring voor die lichting uitwerking miste.

De sterke daling, bij de lichting 1919 ingetreden, voor zooveel kolom 14 betreft, is een gevolg van de invoering van een nieuw keuringsreglement (*Staatsblad* 1918, no. 200).

¹¹⁾ Van de lichting 1913 af geven de in kolom 16 vermelde getallen tevens de getallen der lotelingen weer (met uitzondering van de lichtingen 1915—1919, waarvoor de loting niet is gehouden). Te voren namen nagenoeg alle ingeschrevenen aan de loting deel.

¹²⁾ Bij de lichtingen van 1912 en vroegere jaren werden de in de eerste maanden na de inlijving opengevallen plaatsen aangevuld door oproeping van houders van hoogere nummers. Laatsbedoelden zijn niet in de opgegeven getallen begrepen. Van de lichting 1914 af wordt — aan de hand van het tekort bij de voorvorige lichting — de lichtingsterkte al dadelijk zooveel hooger genomen, dat het verloop gedurende het eerste dienstjaar de sterkte niet beneden den norm doet dalen.

Voor de lichtingen 1915—1919 is de loting niet gehouden en zijn dientengevolge alle na vrijstelling, keuring, enz. overgebleven ingeschrevenen ter inlijving bestemd geworden. Voor de lichtingen 1918 en 1919 is het getal hunner buitengewoon groot, v.n.l. doordat het meerendeel der vrijstellingen werd verleend met ingang van een nader te bepalen datum (zie hieromtrent noot 5) en de vrijgestelden dientengevolge — behoudens uitzonderingen — aanvankelijk bij de militie moesten dienen. Na het ingaan van de vrijstellingen zijn de vrijgestelden overgegaan naar den landstorm. Dit geldt ook van de vrijgestelden, bedoeld in noot 6.

¹³⁾ De klein gedrukte getallen geven den toestand weer, zooals deze geweest zou zijn, indien de loting gehouden en de lichtingsterkte op normale wijze vastgesteld ware.

¹⁴⁾ In kolom 21 zijn opgegeven de getallen van de inlijvingsnalatigen, die omstreeks het einde van het lichtingsjaar ontbraken. Onder de vroegere wet (lichtingen 1912 en vroeger) werden hieronder niet begrepen de achtergeblevenen, wier plaatsen door oproeping van houders van hoogere nummers inmiddels weer waren aangevuld.

¹⁵⁾ De getallen, in kolom 22 bedoeld, komen, voor zooveel de lichtingen van 1912 en vroegere jaren betreft, niet voor in de verslagen, waaraan de overige gegevens zijn ontleend.

^{16) *)} Het getal ontbrekenden is bij de lichting 1919 buitengewoon hoog, doordat onderscheidene vrijstellingen, die waren verleend met ingang van een nader te bepalen datum (zie noot 5), zijn ingegaan voordat de vrijgestelde ter inlijving moest opkomen.

Het totaal getal ontbrekenden (8934) wordt blijkens het verslag, opgenomen in de *Staatscourant* van 20 Juli 1921, gevormd door de volgende groepen:

nalatigheid in de verplichting tot opkomst	862
overleden vóór de inlijving	192
uitsluiting na den gewonnen tijd	164
uitstel van inlijving voor Regeeringskinderen enz.	10
vrijgesteld vóór de inlijving, voor zoover dadelijk ingegaan	260
ingang vóór de inlijving van reeds eerder verleende vrijstelling	7 446

Totaal 8 934

*) Noot 16, die in bijlage B van de M. v. T. niet voorkomt, is door de samenstellers van dit boek bijgevoegd.

BIJLAGE D.

Gewetensbezwaren.

Jongste
geschiedenis
in het
parlement.

In de stukken, over het ontwerp-dienstplichtwet tusschen Regeering en Tweede Kamer gewisseld, zijn bij de bespreking van art. 15 ook opmerkingen gemaakt met betrekking tot de gewetensbezwaren. Deze opmerkingen zijn in dit boek bij art. 15 vermeld. Bij de mondelinge behandeling op 14 Juni 1921 werd dit onderwerp bij art. 15 niet aangeroerd. Echter stelde de heer K. TER LAAN met andere leden de invoering voor van een nieuw artikel — art. 15a —, dat zou dienen ter tegemoetkoming aan bedoelde bezwaren. Op 8 December 1921, bij de wijziging van de Grondwet, hebben deze bezwaren opnieuw een punt van behandeling uitgemaakt. En toen daarna, bij de tweede lezing van het ontwerp-dienstplichtwet op 14 December 1921, art. 15 nogmaals aan de orde kwam, is ook daarbij weder over de gewetensbezwaren gesproken. Verder is deze zaak nog aangeroerd in het V. V. en de M. v. A. betreffende hoofdstuk VIII der Staatsbegroting voor 1922 en is bij Koninklijke Boodschap van 17 Februari 1922 een wetsontwerp ingediend, dat een regeling van deze aan gelegenheid inhoudt.

De bedoelde behandeling van dit onderwerp is hieronder in haar geheel weergegeven.

Voorstel
K. Ter Laan.

Het voorstel van de heeren K. TER LAAN e. a. strekte om tusschen art. 15 en art. 16 een nieuw art. 15a in te lассchen van den volgende inhoud:
„Vrijstelling van den dienstplicht wordt verleend wegens gemoedsbezwaren.”

De heer
K. Ter Laan.

De heer K. TER LAAN licht het amendement mondeling als volgt toe:
Onder de motieven, waarbij vrijstelling van dienstplicht wordt verleend, worden in artikel 15 genoemd de gewone gevallen, die men ook in de vorige Dienstplichtwet vindt, broederdienst, kostwinnerschap, persoonlijke onmisbaarheid, enz., en ten slotte aanwezigheid van een bijzonder geval. Daaronder zou, als men wilde, het geval gerekend kunnen worden, als een dienstplichtige werkelijk ernstige gemoedsbezwaren blijkt te hebben. Maar de ervaring op dit punt heeft geleerd, dat er geen enkele Regeering is, die in werkelijkheid deze zaak aan wil. Een paar maal heeft een Minister toegezegd, de zaak ernstig te overwegen. Er is over gesproken om de betrekkelijk weinigen, die principieel zijn tegen den dienst, in plaats van dienstplicht economischen arbeid te doen verrichten, bijv. landarbeid, en het komt mij voor, dat dit, nu er een nieuwe Dienstplichtwet wordt gemaakt, in een afzonderlijk artikel moet worden geregeld, welk artikel zou kunnen luiden: „Vrijstelling van den dienstplicht wordt verleend wegens gemoedsbezwaren”.

Wanneer de Kamer dit principieel aanneemt, kan de Regeering de voorwaarden waaronder nader uitwerken. Ik wil erkennen, dat niet iedereen zonder meer maar zal kunnen zeggen, dat hij gemoedsbezwaren heeft, want dan hebben het er zeker 95 van de 100, zoowel Rooms-Katholieken en Protestanten van allerlei gading als sociaal-democraten en anarchisten; allen hebben zij, waar zij ook wonen, het land aan den dienst. Ik wensch een ernstig voorstel te doen om degenen, die ernstige gemoedsbezwaren hebben tegen den dienst, in de gelegenheid te stellen daarvan af te komen, op voorwaarden, die zeker niet gemakkelijker zijn dan de te vervullen dienstplicht.

De Minister heeft zich omtrent dit punt in de Memorie van Antwoord maar

kort uitgelaten en ik vrees, dat hij het opnemen van een artikel daarvoor in deze wet niet bijzonder begunstigen zal. Maar misschien valt het nog mee.

De zaak is in het Voorloopig Verslag ernstig opgezet, maar de Minister maakt er zich min of meer van af. Er is gevraagd, of der Regeering iets bekend is omtrent een regeling van de dienstweigering in vreemde landen, maar in plaats van zijn best te doen om die inlichtingen te verschaffen, worden wij met een kluitje in het riet gestuurd. Ook deelt de Minister niet mede, wat op zijn eigen Departement in dat opzicht is gedaan. Wil hij het persoonlijk niet, het is zijn recht, maar hij kan toch mededeelen, hoe zijn voorgangers of zijn ambtenaren meenen, hoe wij eindelijk eens af kunnen komen van de quaestie van de gemoeds- of gewetensbezwaren.

Het komt mij voor, dat wij op de zaak zelf niet diep behoeven in te gaan; zij is reeds meermalen uitvoerig behandeld. Het loopt thans over naar ik meen slechts vijf menschen, doch al was het er maar één, het doet er niet toe. Juist hoe minder er zijn, hoe gemakkelijker het kan gebeuren. Zeker, als eenmaal de gelegenheid is opengesteld, zal het niet bij het kleine getal van 5 blijven, maar toch behoef men daarvoor niet terug te schrikken. Ik vraag aan de Kamer dus een principieele uitspraak en daarom heb ik de eer een nieuw art. 15a voor te stellen.

De heer KRUYT:

De heer
Kruyt.

De heer TER LAAN heeft zich zoo juist op zeer minzame wijze over den Minister uitgelaten door te zeggen, dat wij in de gewisselde stukken door den Minister met een kluitje in het riet waren gestuurd. Ik meen, dat wij door den Minister op dit punt onbillijk zijn behandeld. In het Voorloopig Verslag wenschten enkele leden te vernemen, welke adviezen den Minister hadden bereikt en het antwoord was, dat adviezen uit Rusland niet te zijner kennis waren gekomen. Als dat als een grap is bedoeld, is het volstrekt niet grappig; de zaak is daarvoor te ernstig! Ook de gelegenheid, in het Eindverslag hem geboden, heeft de Minister laten voorbijgaan om ernstig te antwoorden op de vraag, wat het oordeel der Regeering is over de adviezen, die haar te dezer zake hebben bereikt. Kortweg wordt gezegd, dat adviezen nopens het verleen van vrijstelling van dienstplicht ter zake van gemoedsbezwaren de Regeering niet hebben bereikt. Ik vrees, dat de Minister niet weet, wat er op zijn eigen Departement omgaat.

Ik herinner er aan, dat ik 6 Mei 1919 een schriftelijke vraag heb gedaan betreffende de samenstelling van de commissie in zake het voordragen voor gratie van principieele dienstweigeraars. 's Ministers ambtsvoorganger, de heer ALTING VON GEUSAU, antwoordde daarop, bijster vlug, 12 Mei, dat hij den raad zou inwinnen van de door zijn ambtsvoorganger Minister DE JONGE in November 1917 ingestelde commissie van advies in zake gewetensbezwaarden tegen den krijgsveld. Daar werd bij verteld, dat die commissie bestond uit de heeren Jhr. VAN DEN BRANDELER, Mr. J. WOLTMAN, den betrokken compagniescommandant en als toegevoegd secretaris den heer A. C. JOSEPHUS JITTA. Daaruit bleek, dat aan het Departement van Oorlog een door den Minister aangestelde commissie van advies in zake gewetensbezwaarden tegen den krijgsveld bestond. Die commissie zal in November a.s. haar vierden verjaardag vieren. Ik vrees, dat ik zal moeten herhalen wat ik gezegd heb, want deze zaak heeft ook zelfs nu niet de aandacht van den Minister bij deze discussie, evenmin als in de gewisselde stukken. Ik wil dus nog even constateeren, dat mij, dank zij 's Minister ALTING VON GEUSAU's antwoord op een door mij gestelde vraag, ter kennis mocht komen, dat straks reeds vier jaar aan het Departement van Oorlog een commissie van advies bestaant in zake gewetensbezwaarden tegen den krijgsveld. Nu vind ik het wel zeer vreemd, dat een commissie, afzonderlijk daarvoor ingesteld, die reeds bijna vier jaar aan den arbeid zou zijn, nog altijd geen enkel advies aan den Minister zou hebben uitgebracht. De Minister behoefde dus heusch niet te zeggen, dat hem uit Rusland geen adviezen waren toegekomen, want die adviezen behoeften niet van zoo ver te komen, zij konden komen van onder het dak vandaan, waaronder de Minister zetelt. Ik herhaal dus

de vraag, die in de stukken tot vermoeienis toe onbeantwoord is gebleven: Welke adviezen hebben de Regeering bereikt? En ter verduidelijking zeg ik er bij: van de zijde van de commissie van advies in zake gewetensbezwaarden tegen den krijgsveld, destijds door Minister DE JONGE ingesteld.

Overigens wil ik het voorbeeld van den heer TER LAAN volgen en over dit onderwerp niet al te veel zeggen. Al geloof ik, dat in het voorstel van den heer TER LAAN, zooals het bij u is gedeponeerd, naar den vorm wel het een en ander te verbeteren valt, de hoofdzaak, het beginsel, heeft mijn volle sympathie. De ervaring, die hier te lande ten opzichte van de dienstweigering is opgedaan, maakt dat dit onderwerp nu recht heeft op een serieuze behandeling en op opneming in de wet. Men kan zich slechts er over verbazen, dat op het Departement van Oorlog de betrokkenen zoo doof zijn of de muren zoo dik, dat al wat hoorbaar is geweest over de vrijstelling van gemoedsbezwaarden daar niet heeft kunnen doordringen. Met verbazing vraagt men zich af, of men daar dan nooit iets gehoord heeft van de pleidooien voor krijgsvelden en voor het Hoog Militair Gerechtshof door mannen, in dit opzicht van gezag, als Mr. GERLINGS en Mr. TYDEMAN, gehouden. Hoe is het mogelijk, dat de Minister zeggen kan: van adviezen is ons ten eenenmale niets bekend, terwijl bijna in ieder pleidooi ten behoeve van gemoedsbezwaarden in den een of anderen vorm adviezen aan de Regeering zijn uitgebracht? Maar een onwillige kan dat alles ter zijde laten, niemand is zoo doof als wie niet hooren wil. Ondanks dat alles is er een commissie aan het Departement van Oorlog zelf; die commissie moet in ieder geval kennis genomen hebben van wat van verschillende zijden, ook van vrijzinnig-democratische en van antirevolutionnaire zijde, geadviseerd is aan de Regeering ten opzichte van de gemoedsbezwaarden, en de Minister kan er niet onder uit, of hij zal hier moeten verklaren, wat hij van die adviezen weet en wat zijn meening daaromtrent is.

De heer
Drion.

De heer DRION:

De voorsteller van dit amendement zal niet verwacht hebben, dat de Kamer anders zou doen dan er een woordje over praten; hij zal zich niet hebben voorgesteld, dat men dit amendement ernstig in stemming zou kunnen brengen. Hij stelt voor: vrijstelling van dienstplicht wordt verleend wegens gemoedsbezwaren: daarbij stelt hij geen enkele regeling van deze uiterst moeilijke materie voor. Hij voegt er zelfs niet bij, dat bij algemeenen maatregel van bestuur of bij Koninklijk besluit — in beide gevallen zou ik mij er tegen verzetten — regelen kunnen worden gesteld. Ik acht de zaak van zoo groote beteekenis, dat de Kamer zelf moet vaststellen, volgens welke regelen vrijstelling wegens gemoedsbezwaren kan plaats hebben.

Ik ben met den voorsteller eens, dat de zaak van beteekenis is, hoewel niet van zoo groote beteekenis als hij meent. Feitelijk is zijn amendement een motie, en nu zou dit de uitweg kunnen wezen, dat hij, indien hij deze uitspraak wenscht, die vraagt in den vorm van een motie. Wil hij op die wijze een uitspraak van de Kamer vragen, dan zou ik hem willen voorstellen, dat hij daarbij te gelijk de gedachte uitdrukt, dat de vrijstelling behoort geregeld te worden bij een nadere wet. Indien hij dat doet, dan zou ik geen bezwaar hebben aan een motie van die strekking mijn stem te geven, maar ik meen, dat wij er niet aan kunnen denken, verder serieus te discussieeren over een amendement, dat de zaak, waar het om gaat, geheel en al ongeregeld laat.

De heer
Schokking.

De heer SCHOKKING:

Na de opmerking van den heer DRION heb ik niet veel meer te zeggen, om de eenvoudige reden, dat ik hetzelfde bezwaar heb als de heer DRION heeft ontwikkeld. Ook ik wensch er toe mede te werken, dat de mogelijkheid van vrijstelling wegens gemoedsbezwaren in de wet wordt gebracht, maar met de wijze, waarop die gedachte nu in het amendement is geformuleerd, kan ik moeilijk meegaan. Daarom zou ik aan den voorsteller in overweging willen geven, er een anderen vorm aan te geven, hetzij dat de weg wordt opgegaan, dien de heer DRION heeft

voorgesteld, of wel — al is hierbij de moeilijkheid, dat de wet een delegatie geeft aan een andere wet — door te zeggen, dat de vrijstelling wegens gemoedsbezwaren wordt verleend op nader bij de wet te stellen voorwaarden.

Ik zou er prijs op stellen, indien bij de behandeling van deze wet dit punt kon worden vastgelegd, maar ik meen, dat het niet kan op de wijze, waarop het nu wordt voorgesteld. Laat de voorsteller de zaak daarom nog eens nader bezien. In elk geval wensch ik mij voor de gedachte zeer bepaald uit te spreken.

De heer VAN DE LAAR:

De heer
Van de Laar.

Een enkel woord om de gedachte, die in het amendement is neergelegd, zoo krachtig mogelijk te steunen en te verdedigen. Het is reeds door den geachten voorsteller gezegd: laten er maar enkelen zijn, die inderdaad ernstige gemoedsbezwaren hebben, hoe bedroevend is het dan, wanneer die enkelen toch gedwongen worden, of zich moeten onderwerpen aan zware straffen.

Het erge van dit alles is, dat het regelrecht ingaat tegen de gewetensvrijheid. En waar nu in deze Kamer groepen van alle richtingen voortdurend bepleiten: gewetensvrijheid, en voortdurend vooropstellen, dat Nederland is het land der gewetensvrijheid, geldt dit, geloof ik, zeer krachtig.

In de tweede plaats wensch ik er op te wijzen, dat, al heb ik zelf nooit behoord tot de voorstanders van dienstweigering, reeds de eerste Christenen, zij mogen het dan al of niet juist hebben gezien, hebben gemeend, dat men niet in militairen dienst mocht treden. Nu de eerste Christenen van die opvatting zijn geweest, is het ergerlijk, dat wij jonge mannen, die van dezelfde opvatting zijn als die eerste Christenen, op een zoodanige wijze straffen.

In de derde plaats wijs ik er op, wat voor een groep in deze Kamer ook van groote beteekenis is, dat het juist Dr. KUYPER is geweest, die reeds jaren geleden er op heeft gewezen, dat men bij ernstige gemoedsbezwaren de middelen moest zoeken, om de jonge mannen van dienst vrij te stellen.

Wat de formulering van het amendement betreft, ben ik het met den heer SCHOKKING eens, dat het aldus niet kan worden aanvaard. Ik zou daarom aan den geachten voorsteller in overweging willen geven, een formulering als deze: „vrijstelling van den dienstplicht kan worden verleend wegens gemoedsbezwaren, volgens regelen, bij algemeenen maatregel van bestuur te stellen” of „volgens regelen, bij de wet te stellen”, zoodat op een van die wijzen in ieder geval een regeling kan worden ontworpen.

Mocht de geachte voorsteller tot zulk een wijziging besluiten en mocht hij nemen: „volgens regelen, bij algemeenen maatregel van bestuur te stellen”, dan zou ik gaarne, bij wijze van sub-amendement, willen voorstellen: „volgens regelen, bij de wet te stellen”, opdat over beide voorstellen door de Kamer kan worden gestemd.

De heer K. TER LAAN:

De heer
K. Ter Laan.

De redactie van mijn artikel was inderdaad een weinig te vlug samengesteld en kan aanmerkelijk verbeterd worden in den geest zooals verschillende geachte sprekers dat hebben aangegeven.

Er zijn drie wegen aangegeven. In de eerste plaats, om de zaak te laten beslissen door de Kamer als beginselquaestie bij motie. Dat vind ik uitstekend, maar dan bereik ik mijn doel niet, omdat ik zou willen, dan van nu af aan, reeds bij deze wet, degenen, die gewetensbezwaren hebben, worden geholpen.

De heeren SCHOKKING en VAN DE LAAR hebben gezegd: maak er van, dat het kan gebeuren onder de bepalingen van een nadere wet. Het middel is op zich zelf zeer goed, maar dat helpt mij nu ook niet, voor de lichting 1921, want een wet heeft vaak een langen weg af te leggen vóór zij in het *Staatsblad* is. Ik heb dan ook de eer, mijn amendement zoodanig te wijzigen, dat het luidt:

„Art. 15a. Vrijstelling van dienstplicht kan worden verleend wegens gemoedsbezwaren, volgens regelen bij Algemeenen Maatregel van Bestuur te stellen.”

Alleen als het zoo in deze wet wordt opgenomen, wordt dadelijk aan mijn verlangen voldaan.

De heer
Van de Laar.

De heer VAN DE LAAR:

Mag ik, in aansluiting bij hetgeen ik zooveel heb gezegd, een sub-amendement voorstellen om te lezen in plaats van de woorden:

„volgens regelen bij algemeenen maatregel van bestuur te stellen”,

de woorden:

„volgens regelen bij de wet te stellen.”

De heer
Drion.

De heer DRION:

Ik meen, dat wij met de methode van den heer VAN DE LAAR niet op den goeden weg zijn. Wij kunnen toch in een wet niet bepalen, dat iets volgens regelen bij een wet zal worden geregeld.

Als wij iets in een wet willen regelen, dan regelen wij dat bij de wet, waarmede wij bezig zijn. Als wij daarvoor geen tijd of gelegenheid hebben, dan spreken wij daarover bij een andere gelegenheid, waarbij wij wel den noodigen tijd en gegevens hebben.

Ik meen, dat de methode van den heer VAN DE LAAR niet toelaatbaar is.

Daarnaast zou ik mij willen verzetten tegen het denkbeeld van den heer TER LAAN om deze zaak bij algemeenen maatregel van bestuur te regelen. Deze zaak is zoo uiterst gewichtig, dat ik niet zou willen, dat eenige Regeering zonder overleg van en met de Kamer deze materie zou mogen regelen.

Wij weten allen, dat tot nu toe iedere poging in andere landen, om hiervoor een regeling te maken, mislukt is en het zal dus nog veel voeten in de aarde hebben om een behoorlijke regeling te maken, die niet de menschen er toe brengt, gemoedsbezwaren voor te wenden, en ik wil dan ook, dat hier over deze zaak ampel en breed gesproken kan worden.

Ik kan dus noch het denkbeeld van den heer K. TER LAAN, om te bepalen, dat vrijstelling wegens gemoedsbezwaren zou worden verleend volgens regelen, bij algemeenen maatregel van bestuur te stellen, steunen, noch mij vereenigen met de methode van den heer VAN DE LAAR, in de wet te bepalen, dat wij daarvoor een wet zullen maken.

En ik meen, dat de eenige oplossing is die, welke ik reeds aan de hand heb gedaan en nu hierbij nogmaals aan de hand doe, het indienen van een motie.

Ik zou een motie willen indienen, luidende:

„De Kamer,

overwegende dat het wenschelijk is vrijstelling van den dienstplicht te verleenen wegens gemoedsbezwaren, naar bij de wet te stellen regelen, gaat over tot de orde van den dag.”

Ik geloof, dat op deze wijze aan alle bezwaren wordt te gemoet gekomen en dat dit de eenig mogelijke oplossing is.

De heer
Van de Laar.

De heer VAN DE LAAR:

Het komt mij voor, dat ter wille van de zaak, waar het hier om gaat, aanneming van de motie-DRION of van het amendement van den heer K. TER LAAN, het beste is. Daarom trek ik mijn sub-amendement in.

De Voorzitter.

De Voorzitter:

Het komt mij voor, dat de Kamer moeilijk zal kunnen doen wat de heer VAN DE LAAR wenscht. Het is niet mogelijk, dat een artikel in de wet komt, waarbij de regeling der gemoedsbezwaren wordt overgelaten aan een algemeenen maatregel van bestuur, terwijl te gelijker tijd een motie wordt aangenomen, waarbij wordt verlangd, dat die regeling geschiedt bij de wet.

De heer VAN DE LAAR deelt mede, dat hij zijn sub-amendement intrekt, en dit maakt dus geen onderwerp van beraadslaging meer uit.

Aan de orde zijn dus de motie van orde van den heer DRION en het amendement van den heer K. TER LAAN c. s.

De heer POP, Minister van Oorlog:

Minister Pop.

Ik moet in de eerste plaats een woord laten hooren tegen de meening, dat aan deze aangelegenheid door de Regeering minder aandacht is geschonken.

Het tegendeel is waar. Alleen heeft de Regeering in de stukken medegedeeld, dat, aangezien de quaestie van dienstweigeren teruggebracht is tot een zeer miniem aantal personen, er voor haar geen aanleiding bestond om naar aanleiding daarvan in deze wet een afzonderlijke regeling op te nemen. In deze wet behoort een dergelijke regeling niet thuis. Dit is een wet, die regelt den verplichten krijgsveld, zoodat dus vrijstellingen van dien dienst kunnen worden gegeven, voor zoover het absolute vrijstellingen zijn. Maar de heer TER LAAN heeft, in eerste instantie zijn amendement verdedigende, al dadelijk gezegd: tegenover de ontheffing van den dienstplicht moet iets staan, het verrichten van andere diensten. Daarom geloof ik dus, dat iedere wetswijziging, die begint met vrijstelling van den dienst, niet goed is. Men moet deze zaak regelen bij een afzonderlijke wet, waartoe de motie van den heer DRION den weg zou kunnen openen, maar ik acht het verkeerd om in deze wet die zaak op te nemen.

De vraag is gedaan, of de Regeering geen adviezen hebben bereikt. Neen, adviezen hebben mij niet bereikt, want ik acht mij alleen dan bereikt door adviezen, wanneer zij aan mij persoonlijk worden ingezonden. Ik ben toch niet verplicht om alle mogelijke pleidooien en brochures te lezen, ook al staan daarin adviezen, waarvan de Regeering gebruik zou kunnen maken? Zij maakt daarom wel gebruik van alle gegevens, die haar ten dienste staan, maar adviezen, zooals door mij bedoeld worden, hebben de Regeering niet bereikt.

Men spreekt nu van de commissie, die onder het dak van den Minister werkzaam is. Zeer zeker. Maar als men zich de moeite wil geven te lezen de legerorders, waarin die zaak geregeld is, dan zal men zien, dat het niet een commissie is, die aan den Minister uitbrengt adviezen omtrent het vraagstuk van de dienstweigeren, maar dat het is een commissie, die aan den Minister adviseert in elk bijzonder geval en die bijzonderlijk zich bezighoudt met de dienstweigers zelf.

Want wat is het geval? De zaak wordt zeer op de spits gedreven en wordt zeer moeilijk gemaakt, doordat men van het zuivere beginsel, waarin ik mij denken kan, dat iemand zegt: „ik wil mijn nevenmensch niet doden“, afwijkt en zoover gaat, dat men geen enkelen dienst wil verrichten, die met den militair dien in betrekking staat. Dat is de zaak en dat is de overdrijving in mijn oog. Want niemand doet eenig kwaad met een geweer op te nemen en zich te oefenen. Ik kan mij begrijpen, dat hij niet op iemand wil schieten. Maar welk bezwaar er tegen is, dat hij zich oefent, kan ik mij niet begrijpen.

Bovendien, wanneer men zich werkelijk op dat zeer humane standpunt stelt, zou men moeten zeggen, dat men gaarne de gelegenheid zou aangrijpen om, wanneer men niet aan den krijgsveld wil deelnemen, althans wil helpen de eventueel geslagen wonden te verbinden. Er is voor iedereen gelegenheid om dienst te nemen bij het verplegend personeel. Iedereen, die aan het gewone maatschappelijke leven deelneemt, neemt immers middellijk deel aan de voorbereiding van den oorlog. Dat kan niet anders. Zoolang er oorlog is en er voorbereidingen voor getroffen worden, staat het geheele maatschappelijke en burgerlijke leven mede in dienst daarvan.

Dat is dus het standpunt, dat ik inneem.

Ik herzeg, dat ik meen, dat de regeling van deze zaak in deze wet niet op haar plaats is; dat, wanneer de Kamer behoefte gevoelt zich in deze richting uit te spreken, zij dat zal kunnen doen in den vorm van een motie en dat bij een afzonderlijke wet deze aangelegenheid geregeld zal moeten worden.

De heer
K. Ter Laan.

De heer K. TER LAAN:

Het doet mij genoegen, dat de verschillende sprekers, die hierover het woord hebben gevoerd, evenals de heer Minister, zonder uitzondering zijn begonnen met de erkenning, dat het hier een belangrijke zaak betreft, zij het dan ook een zaak, die voor betrekkelijk weinig personen belangrijk is.

Als men werkelijk daarvan overtuigd is, staan wij op dit oogenblik heel wat verder dan bij het laatste debat, dat door mijn vriend VAN ZADILHOFF hierover bij de behandeling van de begroting is gevoerd. Toen werd het eenvoudig nog als een academisch debat beschouwd over het vraagstuk van de dienstweigering.

Wij hebben nu voor ons een nieuwe regeling van den dienstplicht.

Welnu, dan mag in deze regeling vandaag deze quaestie niet ongeregeld blijven en dit is ook door de Kamer bij het onderzoek in de afdelingen volkomen gevoeld. Er is direct in het Voorloopig Verslag op deze principiele quaestie van verschillende kanten de nadruk gelegd en ik kan dan ook de Regeering een woord van lof niet onthouden, dat zij daarop is ingegaan. Kort en, naar mijn wijze van zien, niet goed, maar de quaestie heeft de aandacht van den Minister gehad.

In 1922 zullen door deze wet 23 000 man, in werkelijkheid 26 000, worden opgeroepen. Nu zijn sommige komediestukken heel mooi, maar er zijn er niet veel, die zoo mooi zijn als het komediestuk, dat de Minister hier zooeven heeft opgevoerd. Het gaat niet — zoo zeide hij — om het opnemen van de wapenen om te doden, maar om het leeren gebruiken daarvan. Dit is er nu toch zoo absoluut naast, dat een Minister van Oorlog zoo iets niet moest zeggen.

De Minister zal toch ook wel eens bezocht hebben het fort Spijkerboor of de inrichting hier aan den Pompstationsweg op Scheveningen. Zulk een bezoek moet hem toch de overtuiging hebben bijgebracht, dat er wat gebeuren moet. Verschillende personen zitten daar gevangen. Misschien zijn er wel onder, bij wie twijfel gerechtvaardigd is, of zij het ernstig meenen. Maar de zeer bekwame directeur, de heer LOEFFEN, van de inrichting te Spijkerboor, zou hem wel terstond uit den droom hebben geholpen; er zijn ook een aantal, die diep inwendig gevoelen, dat zij een geweer niet mogen opnemen. Dit zijn de ernstige dienstweigeraars, met wie de Minister in zijn leger toch niets kan doen.

Er moet natuurlijk voor zulke menschen een regeling getroffen worden.

Nu hebben de heeren SCHOKKING en VAN DE LAAR deze zaak bij een nadere wet willen regelen, maar als dat de weg was, had de Minister dat al reeds moeten doen, want de Kamer heeft er in het Voorloopig Verslag nadrukkelijk om gevraagd, zoo niet in meerderheid, dan toch in grooten getale, en dus had een dergelijk ontwerp bij deze gelegenheid klaar moeten zijn.

Nu heeft de heer DRION een motie voorgesteld. Ik ben hem dankbaar voor den steun, welken hij mij daardoor gegeven heeft, maar de tijd voor een motie is voorbij. Een motie dient men in over een zaak, welke nog niet voorbereid is. Maar deze zaak is geheel voorbereid: mondeling in de afdelingen, schriftelijk in het Voorloopig Verslag en in de Memorie van Antwoord en ten slotte hier in het debat. Men kan dus niet meer met een motie komen, tenzij als middel, om van de zaak af te komen. En daarom zou ik den heer DRION den raad willen geven het voorbeeld te volgen van den heer VAN DE LAAR en zijn motie in te trekken. Door aanneming van mijn amendement heeft de heer DRION de gelegenheid te doen, wat hij zich voorstelde door de motie te bereiken. De zaak wordt dan in de wet zelf opgenomen; er komen geen lichten meer, vóórdat deze wet werkt en dus kan er tijdig een algemeene maatregel van bestuur worden genomen, waarin het vraagstuk van de dienstweigeraars wordt geregeld.

Laat hen burgerlijken arbeid verrichten, nuttigen zwaren arbeid, langduriger desnoods dan in den militairen dienst. Ik heb er niets tegen.

Maar wees verstandig, ook in uw eigen belang, breng die elementen niet in uw leger.

Men zie toch eens naar wat daar in Spijkerboor gebeurt, hoe daar maanden lang

jonge, vaak idealistische mensen worden opgesloten en gefolterd, niet met lichamelijke folteringen op de manier van vroeger, maar op de moderne manier van onze gevangenis; die mensen mogen zich daar bevinden onder leiding van een humanen chef, zij worden er toch gefolterd door de gevangenschap om een beginsel!

De Minister was geen mensch, als hij dat kon aanzien en zijn geweten er gerust bij was.

Waarom dan niet een anderen weg ingeslagen en in deze wet niet bepaald, dat ernstige gemoedsbezwaren redenen van vrijstelling zijn? Men moet hier middelen weten te vinden, om aan deze menschen op betere wijze te gemoet te komen dan tot nog toe het geval is geweest.

Wat is de ellende? Iedere jonge man, die daar op Spijkerboor is, heeft zijn vrienden, zijn kennissen. Bij hen komt het idee op om ook te doen zooals hun vriend; zij zijn idealisten en willen niet, dat hun vriend daar alleen lijdt; op hun beurt zullen zij ook zoo handelen. Iedere dienstweigeraar kweekt nieuwe dienstweigeraars.

Van het standpunt van den Minister is het dus ook veel verstandiger om de zaak aldus te stellen: wilt ge niet dienen wegens gemoedsbezwaren, goed, maar dan zal ik u op andere wijze nuttig gebruiken gedurende zekeren tijd in het belang van het algemeen.

Het moet mogelijk wezen het aldus te regelen.

De voorzitter van de commissie van rapporteurs, de heer DUYMAER VAN TWIST, deelt mede, dat van de 4 aanwezige leden 3 tegen het amendement zijn op de gronden, door den Minister medegedeeld, terwijl één lid vóór het amendement is op de gronden, die door den voorsteller zijn ontwikkeld.

Comm. van
Rapp.

Het gewijzigd amendement K. TER LAAN c.s. wordt verworpen met 61 tegen 23 stemmen.

Verwerping
amend.
K. Ter Laan.

De motie-DRION wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Aanname
motie Drion.

Deze behandeling had plaats op 14 Juni 1921.

Eenigen tijd later, in de Troonrede van 20 September 1921, werden aan dit onderwerp de volgende woorden gewijd:

Troonrede.

„In voorbereiding is een wetsontwerp, dat beoogt de mogelijkheid te openen om vrijstelling van militairen dienst te verleenen aan hen, die daartegen ernstige gewetensbezwaren koesteren.”

Op 8 December 1921 kwam in de Tweede Kamer aan de orde de behandeling o. a. van de artt. 180 en 181 der Grondwet.

Grondwets-
herziening.

Deze artikelen luiden als volgt:

Art. 180. Alle Nederlanders, daartoe in staat, zijn verplicht mede te werken tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied.

Ook aan ingezetenen die geen Nederlanders zijn, kan die pligt worden opgelegd.
Art. 181. Tot bescherming der belangen van den Staat is er eene zee- en eene landmagt, bestaande uit vrijwillig dienenden en uit dienstplichtigen.

De wet regelt de verplichte krijgsdienst. Zij regelt ook de verplichtingen die aan hen, die niet tot de zee- of landmagt behooren, ten aanzien van 's Lands verdediging opgelegd kunnen worden.

Een amendement van de heeren TROELSTRA c.s. strekte om de beide leden van art. 180 te laten vervallen, van het eerste lid van art. 181 in gewijzigden vorm een nieuw artikel 180 te maken en achter het overblijvende tweede lid van art. 181 een nieuw lid op te nemen over gemoedsbezwaren. De artt. 180 en 181 zouden dan komen te luiden:

Amend.-
Troelstra.

Art. 180. De wet bepaalt, of er, ter bescherming der belangen van den Staat, een zee- en landmagt zal zijn.

Art. 181. De wet regelt de verplichte krijgsmacht. Zij regelt ook de verplichtingen, die aan hen, die niet tot de zee- of landmagt behooren, ten aanzien van 's lands verdediging opgelegd kunnen worden.

Bij de wet worden de voorwaarden genoemd, waarop wegens ernstige gemoedsbezwaren vrijstelling van den dienst wordt verleend.

Amend.-
Kolthek.

Een amendement van den heer KOLTHEK strekte om art. 180, eerste lid, te doen luiden als volgt:

Alle Nederlanders daartoe lichamelijk en volgens hun geestelijke gezindheid in staat, zijn verplicht mede te werken tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk en tot de verdediging van het grondgebied.

Uit de beraadslagingen nemen wij alleen over wat verband houdt met de gewetensbezwaren.

De heer
K. Ter Laan.

De heer K. TER LAAN:

„Wij hebben bij deze paragraaf twee verschillende kwesties behandeld. De eerste betreft de vraag, of nog langer in de Grondwet moet staan, dat er zal zijn een landmacht en een zeemacht

Naast dit voorstel hebben wij in diezelfde paragraaf een voorstel gedaan betreffende de dienstweigering. Ons amendement stelt voor, art. 181 van de Grondwet aldus te lezen:

„Artikel 181. De wet regelt de verplichte krijgsmacht. Zij regelt ook de verplichtingen, die aan hen, die niet tot de zee- of landmagt behooren, ten aanzien van 's lands verdediging opgelegd kunnen worden.”

Tot zoover is het precies hetzelfde als de tegenwoordige Grondwet, maar waar het op aankomt, is de tweede alinea:

„Bij de wet worden de voorwaarden genoemd, waarop wegens ernstige gemoedsbezwaren vrijstelling van den dienst wordt verleend.”

Wij hebben gezien, hoe moeilijk het is, een dergelijke bepaling in de Militiewet opgenomen te krijgen. Heelemaal niet toevallig, maar omdat de tijd tot oplossing van deze kwestie meer dan rijp is, is deze zaak bij de behandeling van de jongste Militiewet in Juni j.l. ter sprake gebracht. Ik heb een amendement ingediend op art. 15 van het ontwerp, om onder de voorwaarden voor ontheffing van den dienst ook opgenomen te krijgen de gemoedsbezwaren. Dat amendement is verworpen. Maar bij de behandeling daarvan, toen wij ook in dezen hoek wel zagen, dat het amendement verworpen zou worden, hebben wij overleg gepleegd, om althans het beginsel te redden en bij de eerst mogelijke gelegenheid uitgevoerd te krijgen. Het gevolg daarvan is geweest de motie van den heer DRION, die precies hetzelfde was de bepaling nog niet in de Militiewet opnemen, omdat men de zaak niet voldoende voorbereid achtte, maar de Kamer zou zich in beginsel hierover uitspreken. Het heeft mij heel veel genoegen gedaan, dat de motie-DRION, die precies hetzelfde was als ons amendement, alleen zij gaf wat uitstel van executie, met algemeene stemmen in de Kamer is aangenomen. Sinds dat oogenblik zijn echter zes maanden verlopen en de Regeering is zeker niet zoo overtuigd geweest als wij, dat bij de regeling van deze zaak *periculum in mora* is. Als zij daarvan overtuigd was, gelijk wij dat zijn, terwijl er mannen in de gevangenis zitten, zonder eenig uitzicht voor hen en voor de Regeering, dan ben ik er van overtuigd, dat de Minister van Oorlog, of van Justitie, of van Binnenlandsche Zaken zich meer had beijverd, om in die 6 maanden een oplossing van de kwestie te zoeken. Ik meen uit de houding van den Minister te mogen opmaken, dat men daarmede bezig is, maar dan zal de Minister het met mij betreuren, dat wij op het oogenblik die wet nog niet hebben. Het is een zaak, die dringt, en waarvoor van alle zijden in de Kamer de noodige instemming werd

gevonden en die eindelijk moet worden afgedaan. Het komt mij voor, dat dit belangrijke beginsel ook in de Grondwet moet worden opgenomen, dat iemand, die wegens zijn gemoedstoestand niet kan dienen, ook wordt vrijgesteld.

Het doet mij zeer veel genoegen, dat de Minister van Binnenlandsche Zaken nu te kennen geeft, dat men op het oogenblik daar zeer ernstig mede bezig is en dat wij het voorstel binnenkort kunnen verwachten. Ik herhaal, het doet mij buitengewoon veel genoegen, maar ik herinner toch aan de pogingen, gedaan door Ministers, die ook achter de groene tafel hebben gezeten, zeer ernstige pogingen, gedaan door twee of drie Ministers, die aan dezen bewindsman vooraf zijn gegaan, maar die toch allemaal helaas vruchteloos zijn beproefd. De zaak moet in de Grondwet vastliggen.

De getallen der dienstweigeraars waren in ons land nooit zoo buitengewoon groot, maar het aantal is toch altijd groot genoeg, om met deze zaak den grootsten ernst te maken.

Men kan alle dienstweigeraars niet altijd volkomen ernstig nemen, maar er zijn toch altijd een aantal onder, die men als zeer ernstige mannen moet aanmerken.

Het feit, dat er menschen voor hun beginsel lijden, en dat zij er nog veel zwaarder voor zouden willen lijden, als het moest, maakt, dat ik over deze zoo ernstige zaak thans niet meer woorden behoef te gebruiken.

Ik wijs er alleen op, dat het van belang is, dat het duidelijk wordt vastgelegd in de Grondwet, omdat, mocht de toestand weer anders worden, en wij weer eens een Regeering krijgen met minachting voor de gemoedsbezwaren, wij dan toch altijd de Grondwet achter ons hebben. De Ministers van Oorlog kunnen dan ook gemakkelijker begrijpen, dat er van dienstweigeraars, waar zij nooit plezier van hebben gehad, toch nooit goede soldaten zijn te maken. Het doel van de straf wordt toch nooit bereikt.

Wij, sociaal-democraten, hebben nooit het middel van de persoonlijke dienstweigering als een middel tegen het militarisme aanbevolen. Wij prediken de bestrijding van het militarisme op andere wijze, en als wij succes hebben met onze propaganda, zal dat veel sneller en veel beter gaan. Wij zijn veel betere antimilitaristen dan de dienstweigeraars; wij zien in, dat op de manier van de dienstweigeraars niets te bereiken is. Maar daarom mag de toestand van heden met zijn martelingen toch niet zoo blijven. Een groot gedeelte van het volk, ook buiten deze Vergadering, heeft uitdrukkelijk te kennen gegeven, dat het uit moet zijn met de middelen, welke men nu toepast op die menschen. Zoo denken wij er ook over en vandaar dit ons voorstel. Dit is een voorstel, dat zeer wel te aanvaarden is door de verschillende groepen in deze Kamer, omdat er in staat, dat de gemoedsbezwaren ernstig moeten zijn en dat de wet nader de omstandigheden zal regelen. Men kan natuurlijk bepalingen, die noodig zijn, aan de zaak verbinden, maar ik sta er op, dat het zoodanig wordt, als wij op het oogenblik in ons amendement hebben voorgesteld, n.l. dat er moet komen vrijstelling „van den dienst“.

Daarom trent nog een enkel woord.

Wij hebben Ministers gehad, die een vorm wenschten te zoeken, waarmede zij den dienstweigeraars zeer veel te gemoet kwamen. Zij begrepen ook zeer goed, dat zij toch aan die menschen niets hadden. Maar dan redeneerde men altijd zoo, dat men die menschen een ander baantje gaf, maar in het leger. Zij waren nog altijd militairen, en zij stonden nog altijd onder de verschillende bepalingen van de krijgswetten. Het resultaat is echter geweest, dat men van die dingen, hoe goed ook bedoeld en hoe ernstig ook overwogen, geen resultaat heeft gehad.

Stel het geval, dat iemand gemoedsbezwaren heeft tegen den dienst, dat hij niet dienen kan als soldaat. Wel, zeide de Minister van Oorlog, de heer DE JONGE, dat is goed, laat die man dan maar ziekendrager worden, dien heb ik ook noodig.

Op het oog lijkt dat een zeer geschikte oplossing. Maar dat is alleen maar geschikt voor iemand, die geen gemoedsbezwaren heeft tegen het militarisme. Ik kom op tegen het feit, dat hij dienst moet doen als ziekendrager in het leger.

Het moet dus zoo zijn — en ik geloof, dat dit in ons amendement goed geredigeerd is — dat er komt vrijstelling van dienst.

Met deze woorden beveel ik ons amendement in de aandacht der Regeering en der Kamer aan.

De heer
Kolthek.

De heer KOLTHEK:

Laat ik volstaan met te zeggen, dat ik mijn amendement heb ingediend, omdat ik de mogelijkheid voorzag — ofschoon ik die zeer zou betreuren — en die mogelijkheid in mijn berekeningen heb opgenomen, dat het door den heer MARCHANT op art. 181 voorgestelde amendement en dat van den heer TER LAAN, tot schrapping van art. 180, zouden worden verworpen.

Wanneer dan na verwerping van die amendementen art. 180 der Grondwet ongewijzigd zou blijven bestaan, zou, naar het mij voorkomt, door de door mij voorgestelde wijziging althans iets goeds in de goede richting bereikt kunnen worden.

Wij lezen in art. 180, dat elk Nederlander, die daartoe in staat is, ook verplicht is om het land te dienen in militairen dienst.

Nu bestaat reeds langen tijd, ook in de kringen der juristen, verschil van meening over wat verstaan moet worden onder den term: „daartoe in staat“. Ik herinner aan de verdediging van verschillende dienstweigeraars door den jurist GERLINGS uit Utrecht, die voortdurend heeft betoogd, dat op grond van art. 180 en de bewoordingen, waarin dat artikel is vervat, de militaire rechtbanken dienstweigeren als een geoorloofd middel kunnen beschouwen en daarin aanleiding tot vrijspraak kunnen vinden, wanneer blijkt, dat die menschen door andere dan lichamelijke oorzaken niet geacht kunnen worden in staat te zijn datgene te doen, wat van hen verlangd wordt.

De practijk heeft tot heden echter bewezen, dat geen militaire rechtbank ooit de mogelijkheid heeft aangenomen, dat er een andere ongeschiktheid is dan een lichamelijke ongeschiktheid. Men heeft nooit willen aannemen, dat er geestelijke overmacht kan bestaan, waardoor men niet in staat is datgene te doen, wat art. 180 vraagt. En dat lijkt mij toch wel eenigszins vreemd. Ik meen n.l., dat ook ons burgerlijk recht een geestelijke overmacht erkent en aanvaardt. Het burgerlijk recht stelt bijv. vast, dat een contract, dat door dwang, onder dwaling of door bedrog tot stand is gekomen, geen rechtsgeldigheid bezit.

Nu zou dwang nog kunnen geïnterpreteerd worden als te zijn van stoffelijken aard, maar dwaling en bedrog zijn toch zeer zeker zaken van geestelijken aard. Dan is er dus sprake van de geestelijke overmacht en in dergelijke gevallen is een contract niet rechtsgeldig.

Bij den militairen dienstplicht is tot heden echter geestelijke overmacht practisch ontkend.

Niet alleen, dat geestelijke overmacht practisch ontkend is, maar men heeft ook nimmer — ik geloof, dat de vorige spreker hierop ook reeds heeft gewezen — eenig onderscheid gemaakt tusschen de verschillende dienstweigeraars, onverschillig om welke motieven zij tot hun daad kwamen.

Toch zijn er verschillende onder geweest, van wie het onomstootelijk vaststaat, dat zij door hun positief Christelijke beginselen tot hun daad werden gedreven. Ik wil in dit verband slechts twee namen noemen, die tot geen enkele tegenspraak aanleiding kunnen geven, n.l. JAN TERWEY, van jaren geleden, en HERMAN GROENENDAAL, die beiden door hun positief Christelijke beginselen, en daardoor alléén, tot hun daad werden geleid.

Toch werden en worden deze jongelui precies gelijk behandeld als de dienstweigeraar, dien wij indertijd gehad hebben, met name KRILLER, die door atheïstisch-anarchistische motieven tot zijn daad kwam.

Er was in de practijk niet het minste verschil van bejegening.

Dit geldt, zooals reeds uit de door mij genoemde en uit verschillende andere komende namen blijkt, volstrekt niet als een grief tegen deze Regeering. Wij hebben in den tijd, dat de dienstweigeren uit principieele overwegingen aan de orde van

den dag is, een heele reeks van Regeeringen gehad van zeer verschillend karakter. Laat ik slechts noemen het Zaken-Kabinet-De MEESTER, het liberale Kabinet-GOEMAN BORGESIUS, het Christelijk Kabinet-KUYPER en het tegenwoordige Kabinet, om slechts de bekende Kabinetten te noemen. Al die Regeeringen hebben precies hetzelfde standpunt ingenomen tegenover de dienstweigering en hebben dat beschouwd als een wetsovertreding, die gestraft moet worden.

Het wordt dus, dunkt mij, tijd, dat er verandering in komt. Langer dan 25 jaren is het verschijnsel van de dienstweigering uit principieele overwegingen doorlopend aan de orde. Er is tot heden niets gedaan om een bevredigende regeling tot stand te brengen.

Ik kan mij daarom best begrijpen, dat menschen, die van alle revolutionnaire smetten vrij zijn, door dit verschijnsel zóódanig worden getroffen, dat zij in adressen aan deze Kamer en aan het Nederlandsche volk uiting geven van hun misnoegen.

Ik wil in dit verband een citaat voorlezen uit een adres van de Vereeniging van Nederlandsche Staatsburgeressen, dat kort geleden in alle bladen gepubliceerd is en ook ter kennis van de Regeering is gebracht. Daarin staat o. m. de volgende verzuchting:

„Waarom moeten de meest ingrijpende veranderingen, die toch noodig zijn, zoo menig keer ten koste van vele menschenlevens veroverd worden? Heeft men niets geleerd door den ontzettenden oorlog? Laat men trachten in deze zorgwekkende dagen conflicten te voorkomen en eerbied te hebben voor ernstige overtuigingen.”

Dit komt uit kringen, die de Regeering in alle opzichten trouw zijn, die de burgerlijke Staatsorde, waaronder wij op dit oogenblik leven, in geen enkel opzicht in gevaar zouden willen brengen, doch die worden getroffen, omdat steeds meer op den voorgrond dringt het verschijnsel, dat aan het probleem van de dienstweigeraars niets wordt gedaan, terwijl toch het probleem zoo ernstig is.

Dit klemmt vooral in een land als het onze.

Wanneer er één land is, waar de gewetensvrijheid, het uitkomen voor eerlijk gekoesterde overtuigingen, recht van bestaan moeten hebben, dan is het toch zeker wel ons land, dat als 't ware gegrondvest is op de gewetensvrijheid. Wanneer wij dan ook onze eigen literatuur van eeuwen her nagaan, vinden wij overal en bij schrijvers van de meest uiteenlopende levensopvattingen, die gewetensvrijheid verheerlijkt en verdedigd. Het is dan ook in flagranten strijd met de historie van ons Staatswezen, dat de dienstweigeraars worden behandeld op de wijze, zooals we dat tot nu toe kennen.

Ik zou een heele reeks van werken en schrijvers kunnen opnoemen, die zich speciaal of incidenteel over deze quaestie zeer kras hebben uitgelaten.

Ik wil echter niet meer aandacht van de Kamer vragen dan beslist noodig is en wil daarom verwijzen, zonder te citeeren, naar het belangrijke werk van Dr. KUYPER, *Ons Program*, waarin op bladz. 201 en 202 zeer belangrijke beschouwingen te lezen staan over de gewetensvrijheid in zake den Staatsdienst.

De conclusie, waartoe die geleerde schrijver en Staatsman kwam, was deze, dat de Overheid voor de consciëntie steeds uit den weg moet gaan en dat het veel beter is een aantal menschen, die om der gewetenswille niet aan den krijgsmacht kunnen deelnemen, uit den krijgsmacht te missen dan een eerlijke overtuiging geweld aan te doen.

Ik wil ook herinneren aan de krasse woorden van een politiek op een geheel ander standpunt staanden man, den heer CORT VAN DER LINDEN, die niet minder onomwonden het voor de gewetensvrijheid opneemt. Hij zegt:

„Waar sprake is van consciëntiedwang, waar de vrijheid van consciëntie in gevaar is, kunt gij mij vinden, onverschillig van welke partij, of van wien ook, het gevaar uitgaat.”

Niet minder kras drukte zich uit een even bekend Staatsman, n.l. THORBECKE, die zegt: „Het heilige voor een ander is mij heilig in de ziel”.

En DA COSTA, wiens naam aan de rechterzijde misschien meer gezag heeft dan die van CORT VAN DER LINDEN en THORBECKE, zegt, dat er geen gezag mag staan tusschen God en de consciëntie.

Alles wijst er op, dat in onze literatuur van de meest verschillende zijden vrijheid van consciëntie een zaak van het allergrootste belang is.

Ik heb hier ook voor mij tal van uitingen, die betrekking hebben op de gewetensvrijheid, gevonden in de pers van de meest verschillende richting. Ik heb hier b.v. een adres van het Protestantisch Comité voor Gewetensvrijheid, samengesteld uit belijdende, kiesgerechtigde leden der Nederlandsch-Hervormde Kerk te 's-Gravanhage, waarin ik lees:

„Voornoemd comité is van oordeel, dat Gods Woord, met name Hij, die de vervulling van dat Woord is, Zich ten stelligste uitspreekt tegen het opnemen en voeren der wapens (Mattheus 26 : 52 e.e.) en dat zij, die deze leering opvolgen, dus volkomen handelen naar den wil Gods.

Voornoemd comité meent ook, dat in Nederland, waar zoo lang en vastberaden is gestreden voor vrijheid van consciëntie — en dat niet het allerminst door de Protestanten —, gemoedsbezwaren tegen het vervullen van den militairdienst door den Staat behooren geëerbiedigd te worden, en dat met name zij, die dien dienst weigeren en daarmede opzeggen gehoorzaamheid aan een menschenwet, die naar hun (en onze) innigste overtuiging, blijkens de H. Schrift en Jezus' leer, in strijd is met de ordonnantiën Gods, met begrippen van naastenliefde en met het geweten, daarom niet gekerkerd mogen worden.”

Dit is een adres uit den allerlaatsten tijd en van een zijde, welke door niemand van revolutionnaire gevoelens zal worden verdacht.

Ik heb hier ook een citaat uit het Katholieke blad *De Voorhoede*, waarin over deze materie gesproken wordt en wel op een zeer eigenaardige manier, maar die toch voor het doel, dat ik beoog, zeer geschikt is.

In het maandschrift *Ons Leger*, van September j.l., was een stuk opgenomen, getuigende van het streven van zekere zijde om de a.s. priesters en predikanten niet van het vervullen van den dienstplicht uit te sluiten, maar hen in het leger op te nemen. Dat streven werd verdedigd hiermede, dat deze a.s. priesters en predikanten het leger beter zouden leeren kennen en dat daarnaast van deze jongelui misschien een weldadige invloed zou uitgaan, wanneer zij nader met de soldaten in aanraking kwamen.

Maar het Katholieke blad *De Voorhoede* komt er met kracht en klem tegen op en drukt zich daarbij uit op een manier, die aan duidelijkheid niets te wenschen overlaat. Laat mij er slechts dit korte citaat uit voorlezen:

„Men wil, dat de Staat op heiligschennende wijze de hand zal slaan aan de gewijde personen, die de menschheid in Christus' naam leiden moeten op den weg door dit leven.

Men wil aan de bedienaren van den godsdienst een recht ontrukken, dat eeuwen lang, door heel de geschiedenis heen, door bijna alle Staten aan hen is toegekend.

Men wil onze priesters ontrukken aan hun arbeid voor het heil der zielen en hen dwingen zich af te richten in het „nobele handwerk” van het menschenmoorden.”

Wanneer van Katholieke zijde het soldaat-zijn op een dergelijke wijze wordt gequalificeerd, dan moet men ook eerbied hebben voor het geweten van diegenen, die zeggen: ik kan dat nobele handwerk van menschenmoorden niet vervullen; ik verkeer in een toestand van geestelijke overmacht en men kan met mij doen wat men wil, maar daartoe zal men mij niet mogen dwingen.

Ten slotte wil ik er op wijzen, dat ook in vrijzinnige kringen en met name in den Vrijzinnig-Democratischen Bond, een zeer krachtige stem is opgegaan ter verdediging van de vrijstelling van personen, die door geestelijke overmacht niet in staat zijn den militairdienst te vervullen.

Ik citeer uit het blad van genoemden bond het volgende:

„Van nu af zal onze partij strijden voor ontwapening, wat men ook in andere landen moge doen.

Geen halfheid! Geen „erkenning van de eischen van bonden van miliciens" of van soldatenraden. „Gewetensvrijheid ook in zake krijgsdienst" is een eisch, die niet meer behoeft te worden gesteld. Onomwonden uitgesproken, dat er in ons land geen plaats meer is voor een leger, zoodat er vanzelf geen bonden van miliciens, geen krijgsdienst en geen soldatenraden zullen zijn."

Ik wensch het bij het aanvoeren van dezen steun, dien ik in de pers en de literatuur heb gevonden voor mijn streven, te laten.

Ik geloof, dat er in al deze overwegingen, in die verschillende door mij gereleeverde stukken, voldoende motief is, om het door mij voorgestelde amendement op art. 180 te aanvaarden.

Te meer nog, omdat in uitzicht is gesteld — we hebben dit in de jongste Troonrede reeds gelezen — een wetsontwerp, waarbij de zaak van de dienstweigering zal worden geregeld. Welnu, een dergelijke wet moet steun vinden in de Grondwet en de Regering moet reeds in de Grondwet het motief vinden en ook reeds het beginsel vinden aangeduid, dat in het aangekondigde wetsontwerp nader moet worden uitgewerkt. Daarom, nu de praktijk ons bewezen heeft, dat de woorden „daartoe in staat", zooals in art. 180 van de Grondwet voorkomen, zeer eenzijdig en zeer ten nadeele van een zaak, die steeds meer de aandacht vraagt, wordt uitgelegd, daarom is het noodzakelijk, dat het eerste lid van art. 180 wordt gelezen op de wijze, als ik heb voorgesteld, n.l.:

„Alle Nederlanders daartoe lichamelijk en volgens hun geestelijke gezindheid in staat, zijn verplicht mede te werken tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk en tot de verdediging van het grondgebied."

Ik hoop, dat het amendement van den heer TROELSTRA c.s. tot schrapping van art. 180 zal worden aangenomen, in welk geval ik gaarne bereid zal zijn mijn amendement in te trekken. Maar ik moet het handhaven, voor het geval, dat dit amendement mocht worden verworpen.

De heer RUYLS DE BEERENBROUCK, Minister van Binnenlandsche Zaken:

Min. Ruys de
Beerenbrouck.

Het eerste amendement, dat van den heer TROELSTRA c.s., toegelicht door den geachten afgevaardigde den heer TER LAAN, beoogt te bepalen, dat de wet zal voorschrijven of er een leger zal zijn

In de tweede plaats zou vervallen de verplichting van alle Nederlanders, c. q. ingezetenen, om mede te werken aan de verdediging van de onafhankelijkheid

Het amendement brengt verder in het tweede lid van art. 181 de vrijstelling wegens ernstige gemoedsbezwaren van de zoogenaamde dienstweigeraars. Het is de Kamer bekend, dat een wetsontwerp in bewerking is. Van mij kan natuurlijk niet worden verlangd, dat ik nu reeds mededeelingen doe over den inhoud van dat wetsontwerp. Ik kan alleen zeggen — om de geijkte uitdrukking te gebruiken —, dat het wetsontwerp de Departementen heeft verlaten. Nu hier een voorstel wordt gedaan tot wijziging van de Grondwet, moet ik met een enkel woord vooruitloopen op den inhoud van dat wetsontwerp, omdat door den heer TROELSTRA c.s. in hun amendement een woord wordt gebezigd, dat naar het oordeel van de Regering niet juist is. In het wetsontwerp komen voor de woorden „ernstige gewetensbezwaren", aan welke woorden ik de voorkeur geef boven hetgeen de geachte afgevaardigden voorstellen: „ernstige gemoedsbezwaren". Ik geef den voorstellers dan ook in overweging — ik bemerk, dat zij aan mijn wenk zullen gevolg geven — te spreken van „ernstige gewetensbezwaren" in plaats van „ernstige gemoedsbezwaren".

In de tweede plaats verzoek ik den voorstellers te spreken van „den krijgsdienst" en niet van „den dienst". De tweede alinea zou dan worden:

„Bij de wet worden de voorwaarden genoemd, waarop wegens ernstige gewetensbezwaren vrijstelling van den krijgsdienst wordt verleend.”

Ten einde nu den geachten afgevaardigde, die het amendement heeft verdedigd, direct gerust te stellen, dat er niet een addertje onder het gras schuilt, mag ik, terugkomende op het wetsontwerp, mededeelen, dat het niet de bedoeling is om hospitaaldiensten of andere diensten, betrekking hebbende op het leger, in de plaats te stellen van gewapenden dienst. Het is de bedoeling om geen diensten in het leger aan ernstig-gewetensbezwaarden op te leggen, maar om hen op andere wijze in het belang van den Staat werkzaam te doen zijn.

Ik stap verder hiervan af, om niet vooruit te loopen op den inhoud van het wetsontwerp, waarover nog gelegenheid zal zijn met elkander van gedachten te wisselen.

Met hetgeen ik gezegd heb, meen ik reeds te hebben aangekondigd, dat het amendement van den heer KOLTHEK zou kunnen vervallen. Dat gaat trouwens verder door te spreken van „geestelijke gezindheid”, een uitdrukking, ruim genoeg om ook hen te omvatten, die geen zin in den dienst hebben. Men zou daarenboven kunnen beweren, dat aan menschen als GROENENDAAL geen andere verplichting zou kunnen worden opgelegd

De heer
Kolthek.

De heer KOLTHEK:

. Wat het tweede amendement-TROELSTRA betreft, de Minister heeft in zake de dienstweigering doen uitkomen, dat wat de heer VAN DER VOORT VAN ZIJP heeft gezegd op het Weerbaarheidscongres in Arnhem, in vervulling zal gaan. De heer VAN DER VOORT VAN ZIJP heeft aangekondigd, dat alleen voor ernstige gewetensbezwaren vrijstelling van den dienst mogelijk zal zijn, maar niet voor anarchisten e. a. Wie de dienstweigering in haar ontwikkeling van de laatste jaren hier en in andere landen heeft gadeslagen, moet erkennen, dat wat de Regeering wil, en dat gedekt wordt door het amendement-TROELSTRA, niet voldoende is. Duidelijk blijkt, dat men alleen wil vrijstellen de dienstweigeraars uit godsdienstige overwegingen. Nu is voor mij een godsdienstige overtuiging niets heiliger of eerbiedwaardiger dan die van iemand, die uit socialistische overwegingen den kapitalistischen Staat niet bij diens imperialistische politiek in het leger wil dienen. Ik kan er dus geen genoegen mee nemen, dat alleen op grond van godsdienstige overwegingen vrijstelling wordt verleend, en ook het amendement-TROELSTRA, dat van „gemoedsbezwaren” spreekt, geeft gelegenheid een groot aantal dienstweigeraars van vrijstelling uit te sluiten. Ik herhaal echter, dat de overtuiging van diegenen voor mij niets minder heilig of eerbiedwaardig is.

De heer
K. Ter Laan.

De heer K. TER LAAN:

. Van meer practisch belang op dit oogenblik is de quaestie van de dienstweigeraars. Het wetsontwerp, waarvan de Minister de verschijning als aanstaande heeft aangekondigd, spreekt niet van gemoedsbezwaren, maar van gewetensbezwaren. De Minister heeft ons verzocht, die uitdrukking in het amendement over te nemen. Het zou mij eenige moeite kosten, onderscheid te vinden tusschen gemoedsbezwaren en gewetensbezwaren, maar ook met dat woord is het volkomen duidelijk en onze fractie heeft geen bezwaar om die wijziging aan te brengen.

Een tweede wijziging, die de Minister in overweging geeft, is om in plaats van dienst te lezen krijgsdienst. Ik acht deze wijziging niet noodig, omdat boven het achtste hoofdstuk staat: van de defensie. Daar het gehele hoofdstuk daarover spreekt, kan „dienst” hier niets anders beteekenen dan „krijgsdienst”; wanneer de Minister die toevoeging dus wenscht, hebben wij daartegen geen bezwaar. Dat is ons vooral gemakkelijk na de toelichting, die hij kort en klaar gegeven heeft, dat hij geen diensten in het leger bedoelt. Dus zijn wij het daarmede volkomen eens, want wij hebben er geen bezwaar tegen, dat zoo iemand op een andere wijze in dienst van den Staat wordt gesteld. Ook aan dit verlangen van den Minister zullen wij dus voldoen

De Voorzitter:

De heer K. TER LAAN deelt mede, dat hij, mede namens zijn medevoorstellen, den inhoud van het amendement in drieën verdeelt, zoodat het thans zijn geworden drie amendementen:

1°. een, met de strekking om art. 180 der Grondwet te doen vervallen;

2°. een, dat strekt om artikel 181 te lezen:

„De wet bepaalt, of er, ter bescherming van de belangen van den Staat, een zee- en landmagt zal zijn.

De wet regelt de verplichte krijgsdienst. Zij regelt ook de verplichtingen, die aan hen, die niet tot de zee- of landmagt behooren, ten aanzien van 's lands verdediging opgelegd kunnen worden.”;

3°. een, waarbij wordt voorgesteld invoeging van een § 1a:

„Na artikel 181 der Grondwet wordt ingevoegd:

Artikel 181bis. Bij de wet worden de voorwaarden genoemd, waarop wegens ernstige gewetensbezwaren vrijstelling van den krijgsdienst wordt verleend.”

De heer KRUYT:

Na het vele, dat over het beginsel der vrijstelling van gewetensbezwaarden is gezegd, zal ik, om niet in herhalingen te vervallen, daarover zwijgen. Wat te dezer zake is gezegd, vertolkt, mag ik veilig aannemen, de opinie van niet alleen revolutionnaire of socialistische leden dezer Kamer, maar vrijwel van alle leden.

Daarom heeft het mij eenigszins verwonderd, toen de Minister zooeven zijn rede begon met te zeggen, dat het toch wel een blijk was van al te groot optimisme om deze amendementen in de Grondwet te willen zien opgenomen. De Minister kon zelf niet zeggen, of de volgende Grondwetsherziening daarvoor rijp zou zijn, hij wilde ruimte laten voor een eventueel daarop volgende Grondwetsherziening.

In deze uitspraak van den Minister kan ik helaas niet anders zien dan een negatie, een behandeling als *quantité négligeable* van de algemeene uitspraak van de Kamer inzake de motie van den heer DRON. Het was een zeer verrassend verschijnsel.

Ik ben een van de eersten geweest, die hier in de Kamer die vrijstelling voor gewetensbezwaarden naar voren heeft gebracht; 3 of 4 jaar geleden kon ik er in het geheel geen adhaesie voor krijgen, behalve bij de sociaal-democraten. Maar nu is er een uitspraak van de heele Kamer over dit onderwerp, die de Minister eenvoudig naast zich neer legt.

Wat betreft het amendement-KOLTHEK kan ik slechts constateeren, dat diens mondelinge toelichting met zijn schriftelijk amendement in een eigenaardige tegenspraak is. Uit die mondelinge toelichting bleek, dat hij leger en vloot, het militarisme in het algemeen natuurlijk niet aanhangt, maar bij zijn poging, om voor de gemoedsbezwaarden te verkrijgen, dat hun goed recht ook in de Grondwet wordt opgenomen, komt hij met een amendement, dat als geneesmiddel erger is dan de kwaal, aangezien hij daarin zeer positief leger en vloot, het militarisme inclusief, vastnagelt, door te schrijven:

„Alle Nederlanders daartoe lichamelijk en volgens hun geestelijke gezindheid in staat, zijn verplicht mede te werken tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk en tot de verdediging van het grondgebied.”

Het doet mij leed, dat ondanks de voortreffelijke bedoeling van den heer KOLTHEK het resultaat van dien aard is, dat wij ons onmogelijk met een dergelijk vastleggen van leger en vloot en militarisme (wat in elk geval in dit amendement zwart op wit te lezen staat) in de Grondwet kunnen vereenigen. Wij zullen dus daartegen stemmen.

Met het amendement-TROELSTRA c.s. kunnen wij ons op dezelfde gronden niet vereenigen, behalve met het nu pas voorgestelde art. 181bis.....

De heer RUYLS DE BEERENBROUCK, Minister van Binnenlandsche Zaken: Ik heb slechts twee opmerkingen te maken. In de eerste plaats naar aanleiding

De Voorzitter.

De heer Kruyt.

Min. Ruys de Beerenbrouck.

van het begin van de rede van den laatsten spreker. Deze heeft mij volmaakt verkeerd begrepen en het doet mij genoeg gehoord te hebben van andere afgevaardigden, dat het niet aan mij heeft gelegen. Ik heb uitdrukkelijk gezegd, dat alleen het eerste amendement van den heer TROELSTRA c. s. aanleiding gaf tot verkeerd optimisme en verschuiving van hetgeen zij hebben voorgesteld tot een volgende Grondwetsherziening. Maar zelfs al had ik dat niet uitdrukkelijk gezegd, dan zou uit het verder verloop van mijn rede moeten worden afgeleid, dat ik de beide andere amendementen van den heer TROELSTRA wel bekijk door een anderen bril. En om dat te bewijzen, deel ik mede, dat ik het laatste amendement van den heer TROELSTRA c. s. overneem.

De heer
Kolthek.

De heer KOLTHEK:

Het zij mij vergund, een enkele opmerking te maken naar aanleiding van de allerzonderlingste redeneering van den heer KRUYT. Die is zoo lang uit de Kamer weg geweest, dat hij blijkbaar den gewonen gang van het debat en de bedoeling van het indienen van amendementen totaal heeft vergeten. Althans, hij heeft van mijn amendement een caricatuur gemaakt, dat ik even nader onder handen wil nemen.

De heer KRUYT heeft verklaard, dat hij ten volle instemt met het nu door de Regeering overgenomen gewijzigde amendement van den heer TROELSTRA, waarin wordt vastgesteld, dat bij de wet regelen zullen worden gesteld, waardoor degenen, die ernstige gemoedsbezwaren tegen den dienstplicht hebben, zullen worden vrijgesteld. Dus de heer KRUYT aanvaardt, dat al die anderen tot den krijgslid worden opgeroepen. Dat zit er onvermijdelijk aan vast. Als men de uitzondering aanvaardt voor ernstige gewetensbezwaren, dan aanvaardt men den regel voor alle anderen.

Ik heb duidelijk gezegd, waarom ik mijn amendement heb ingediend, n.l. voor het geval, dat het amendement van den heer TROELSTRA tot schrapping van art. 180 zou worden verworpen. In dat geval zou artikel 180 blijven zooals het is, en dan zou door aanneming van mijn amendement voor de dienstweigeraars althans verkregen worden, dat zij om principiële redenen vrijstelling kunnen krijgen.

De heer KRUYT moet nu maar eens een tijdje hier blijven en den gewonen gang van zaken hier volgen, dan zal hij in het vervolg dergelijke blunders waarschijnlijk niet meer maken.

Verwerping
amende-
menten.

De amendementen op art. 180 worden verworpen.

Intrekking
amendement.

De heer TROELSTRA trekt zijn amendement op art. 181 in, om de Kamer een stemming te besparen.

Aanneming
art. 181bis.

Art. 181bis, dat door de Regeering is opgenomen door overneming van het desbetreffende amendement van den heer TROELSTRA c. s., wordt zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Tweede lezing
ontwerp-
Dienstplicht-
wet.

Op 14 December 1921, toen bij de tweede lezing van het ontwerp-Dienstplichtwet art. 15 weder aan de orde kwam, zeide de heer K. TER LAAN o. a.:

De heer
K. Ter Laan.

..... Ik herinner mij, dat ik op dit artikel ¹⁾ een amendement had om te bepalen, dat ook gemoedsbezwaren redenen zouden zijn voor vrijstelling. Als wij nu dit artikel weer behandelen, heb ik alle reden om weer mijn amendement daarop in te dienen en ik doe dat dan ook bij dezen

Ik heb dus de eer voor te stellen, aan het eerste lid van art. 15 toe te voegen onder letter g het woord: „gewetensbezwaren”. Ik wil eens zien, of de behandeling van de Grondwet ernst is geweest

¹⁾ Hierin vergiste de heer TER LAAN zich. Het desbetreffende voorstel strekte tot invoering van een nieuw art. 15a (zie hiervóór).

Na opmerking van den Voorzitter, dat art. 100 van het Reglement van Orde dit amendement niet toelaat, trekt de voorsteller het in.

Intrekking
amendement.

Ook in het V. V. der Tweede Kamer betreffende hoofdstuk VIII der Staatsbegrooting voor 1922 is aan deze zaak aandacht geschonken. Het zegt onder het hoofd „Dienstweigering”:

V. V. begroo-
ting 1922.

Op spoedige indiening van een wetsontwerp, waarin vrijstelling van den militairen dienst wordt verleend aan hen, die tegen het vervullen van dezen dienst ernstige gemoedsbezwaren hebben, werd aangedrongen.

In de op 6 Februari 1922 verschenen M. v. A. geeft de Minister van Oorlog hieromtrent te kennen:

M. v. A. be-
grooting 1922.

Een wetsontwerp, waarin een regeling wordt getroffen voor hen, die tegen het vervullen van den militairen dienst gewetensbezwaren hebben, heeft het Departement van Oorlog verlaten.

De indiening van het bedoelde wetsontwerp geschiedde bij Koninklijke Boodschap van 17 Februari 1922 (*Gedrukte Stukken* 1921—1922, 433). Het luidt als volgt:

Wetsontwerp
gewetens-
bezwaren.

ONTWERP VAN WET BETREFFENDE DIENSTWEIGERING.

WIJ WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat een regeling noodig is voor hen, die op grond van hunne overtuiging, dat zij den evenmensch niet mogen dooden, ook wanneer dit ingevolge overheidsbevel rechtmatig is, gewetensbezwaren hebben tegen den militairen dienst;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel I.

Hij, die voor inlijving als dienstplichtige is aangewezen of de militair, die op grond van zijn overtuiging dat hij den evenmensch niet mag dooden, ook wanneer dit ingevolge overheidsbevel rechtmatig is, gewetensbezwaren heeft tegen de vervulling van militairen dienst,

Verzoek.
schrift.

a. bepaaldelijk gericht op strijd met de wapenen,

b. van welken aard ook,

kan zich, met een met redenen omkleed verzoekschrift, wenden tot Onzen Minister van Oorlog, wanneer hij voor de landmacht bestemd is, of daartoe behoort; tot Onzen Minister van Marine, wanneer hij voor de zeemacht bestemd is, of daartoe behoort.

Artikel 2.

Onderzoek
enz.

De betrokken Minister beslist op dit verzoekschrift, na advies van een door Ons ingestelde commissie.

Deze commissie is verplicht den verzoeker te hooren.

Voorloopige
vrijstelling
van diensten
enz.

Vanaf den dag, waarop het verzoekschrift is ingediend, tot dien, waarop de beslissing door den betrokken Minister is genomen, kan de verzoeker van dienstverrichtingen vrijgesteld worden en kan indien tegen hem wegens ongehoorzaamheid aan eenig dienstbevel of dienstvoorschrift een strafvervolgning aanhangig is, deze geschorst worden.

Bij gunstige beschikking op het verzoekschrift wordt de strafvervolgning gestaakt.

Artikel 3.

Aard der
beslissing.

Bij erkenning van de gewetensbezwaren door den betrokken Minister wordt:

a. hij, die een beroep heeft gedaan op het gestelde bij artikel 1 sub *a*, belast met militairen dienst, die niet gericht is op strijd met de wapenen,

b. hij, die een beroep heeft gedaan op artikel 1 sub *b*, tewerkgesteld bij een Staatsbedrijf — wapen- en munitiefabrieken uitgezonderd — om aldaar zijn werkelijken dienst ingevolge wet of verbintenis te vervullen.

Artikel 4.

Duur
werkelijken
dienst.

De in het geheel te vervullen werkelijke dienst duurt voor de onder artikel 3 sub *a* genoemden zes maanden langer en voor de onder artikel 3 sub *b* genoemden twaalf maanden langer dan deze dienst zonder toepassing van artikel 3 zou duren.

De betrokken Minister bepaalt wanneer de krachtens het 1ste lid te volbrengen dienst zal worden vervuld.

Artikel 5.

Nalatigheid
opkomst.

Hij die, ingevolge deze wet bij een Staatsbedrijf te werk gesteld, opzettelijk niet voldoet aan eene wettige oproeping om bij dat bedrijf zijn werkelijken dienst te vervullen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste één jaar.

Blijkt niet, dat het feit opzettelijk is gepleegd, dan wordt hij gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes maanden.

Artikel 6.

Veronachtza-
ming dienst.

Hij die, ingevolge deze wet bij een Staatsbedrijf te werk gesteld, zijn dienst bij dat bedrijf bij voortduring of in ernstige mate veronachtzaamt, of zich daarin bij voortduring misdraagt, wordt gestraft met gevangenisstraf of hechtenis van ten hoogste één jaar.

Artikel 7.

Plaatsing
rijkswerk-
inrichting.

De schuldige aan een der in de beide voorafgaande artikelen omschreven strafbare feiten kan bovendien tot plaatsing in een rijkswerkinrichting worden veroordeeld voor ten hoogste één jaar.

Indien tijdens het plegen van het feit nog geen jaar is verloopen, sedert een vroegere veroordeeling van den schuldige wegens een der in de beide voorafgaande artikelen omschreven strafbare feiten onherroepelijk is geworden, wordt hij bovendien veroordeeld tot plaatsing in een rijkswerk-inrichting voor ten hoogste één jaar.

Artikel 8.

Van de strafbare feiten, in de artikelen 5 en 6 omschreven, neemt de Berechting.
burgerlijke strafrechter kennis.

Zij worden als misdrijven aangemerkt.

Wat betreft de voorloopige hechtenis, worden zij gelijkgesteld met misdrijven, waarop als maximum een gevangenisstraf van vier jaar of meer is gesteld.

Artikel 9.

De voor de uitvoering van deze wet noodige maatregelen worden door Uitvoering
der wet.
Ons vastgesteld.

Artikel 10.

Deze wet treedt in werking op een nader door Ons te bepalen tijdstip, Inwerking-
tredding.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven te

De Minister van Oorlog,

De Minister van Marine a. i.,

De Minister van Justitie,

De Memorie van Toelichting betreffende bovenstaand wetsontwerp is Memorie van
Toelichting.
van den volgende inhoud:

ALGEMEENE BESCHOUWINGEN.

In de vergadering van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van 14 Juni j.l. is een door den heer DRION voorgestelde motie van orde, luidende: „De Kamer, Overwegende dat het wenschelijk is de vrijstelling van den dienstplicht te verleenen wegens gemoedsbezwaren naar bij de wet te stellen regelen” zonder hoofdelijke stemming aangenomen.

Bij de beraadslagingen over deze motie is door den toenmaligen Minister van Oorlog reeds te kennen gegeven, dat het dienstweigeringsvraagstuk niet bij de toen aanhangige dienstplichtwet geregeld kon worden, doch afzonderlijke wettelijke voorziening eischte, omdat de vrijstelling niet zonder meer kon worden verleend en tegenover de vrijstelling van militaire dienstverrichtingen oplegging van andere lasten moet staan.

*Regeling niet
in Dienst-
plichtwet.*

I. Bij een te ontwerpen wettelijke regeling stonden twee wegen open:

a. een aanvulling van de militaire strafwetten, door bij de artikelen, waarin de dienstweigeraar strafbaar wordt gesteld, een nieuwe bepaling in te lassen, waarbij wordt bepaald, dat hij, die zich schuldig heeft gemaakt aan dienstweigerig, zich op gewetensbezwaren kan beroepen. Het onderzoek naar de gewetensbezwaren zou alsdan door den militairen rechter plaats hebben, die den overtreder zou kunnen vrijspreken, wanneer bij onderzoek bleek, dat de gewetensbezwaren zoo ernstig waren gemeend, dat zij onoverkomelijke bezwaren voor dienstvervulling medebrachten.

*Aanvulling
milit.
strafwetten.*

Daargelaten, dat door deze regeling geen afdoende oplossing verkregen

wordt, immers de vrijgesprokene blijft daarbij verplicht militairen dienst te vervullen, geldt daartegen voor ondergeteekenden het bezwaar, dat aan dit vrijspreken gerechtelijk onderzoek met arrest voorafgaat, hetwelk hem, die ernstige gewetensbezwaren heeft, moet worden bespaard;

b. een regeling bij een speciale wet.

Afzonderlijke
wet.

Uitbreiding
bestaande
regeling.

„Gewetens-
bezwaren”.

Hoewel ondergeteekenden van oordeel zijn, dat de Legerorder van den toenmaligen Minister Jhr. DE JONGE een belangrijke stap is geweest in de richting van eene bevredigende oplossing van het dienstweigeringsvraagstuk, en verschillende personen, die onoverkomelijke gewetensbezwaren hebben, daarmede geholpen kunnen worden, hebben zij gemeend, dat de daarin opgenomen regeling toch in eenige opzichten uitbreiding behoeft. Zoo stelt die regeling in de eerste plaats den eisch, dat de dienstplichtige, totdat omtrent zijn bezwaren zal zijn beslist, zijn dienst moet vervullen. En vervolgens houdt zij geen rekening met het bestaan van personen, die tegen *elken* militairen dienst, dus ook voor zoover die, als b.v. de hospitaaldienst, niet bepaaldelijk gericht is op strijd met de wapenen, gewetensbezwaren gevoelen. Nadere regeling is derhalve gewenscht.

Als uitgangspunt hebben ondergeteekenden genomen het hebben van „gewetensbezwaren”, waarbij een breedere schare wordt omvat dan door de Zweedsche wet van 21 Mei 1920, die alleen vrijstelling van militairen dienst verleent aan hen, die op godsdienstige overtuiging berustende bezwaren te berde brengen; zij willen m.a.w., in aansluiting met de op 9 November 1917 uitgevaardigde L. O. (1917, Deel A, no. 99), in het ontwerp een andere wijze van dienstvervulling openstellen voor hen, die tegen de vervulling van den militairen dienst gewetensbezwaren hebben, hetzij van *godsdienstigen* hetzij van *zedelijken* aard, mits die gewetensbezwaren voortvloeien uit hunne overtuiging, dat zij den evenmensch niet mogen dooden, ook wanneer dit ingevolge overheidsbevel rechtmatig is.

Uitgaande van dit beginsel, zijn dus uitgesloten de politieke dienstweigeraars, zij, die de dienstweigerings als propagandamiddel gebruiken, om aldus tot geheele ontwapening te geraken, of zij die het Staatsgezag bestrijden, dat hun plichten oplegt. Alleen hij, die op gronden, ontleend aan zijne in de voorgaande alinea omschreven overtuiging, gewetensbezwaren te berde brengt, valt onder de ontworpen wettelijke regeling.

Dit standpunt komt den ondergeteekenden het eenig juiste voor en stemt overeen met dat, door den wetgever in Zweden, Noorwegen en Denemarken ingenomen. De menschelijke overwegingen mogen in aanmerking komen, de overwegingen van politieken aard zijn uitgesloten.

Verschl in
omvang
gewetens-
bezwaren.

II. Verder moet rekening worden gehouden met het feit, dat sommigen geen bezwaren hebben tegen de vervulling van den op iederen Nederlander rustenden plicht om mede te werken tot handhaving der onafhankelijkheid van het Rijk en tot verdediging van zijn grondgebied, doch wel tegen de uiterste consequentie van dien plicht, te weten het dooden van den evenmensch, dat anderen daarentegen bezwaren hebben tegen welken militairen dienst ook, omdat door dienst te doen als non-combattant toch middellijk steun wordt verleend aan het oorlogvoeren, hetwelk tot gevolg heeft het dooden van den evenmensch.

Oplegging
andere
plichten.

III. Terecht heeft de heer K. TER LAAN in de zitting der Tweede Kamer van 14 Juni j.l. gezegd, dat wie gemoedsbezwaren heeft, op andere wijze

moet worden gebruikt in het algemeen belang en dat men het den dienstweigerers niet gemakkelijk moet maken, doch dat hun zware arbeid moet worden opgelegd.

In het algemeen belang kunnen zij worden gebruikt, wanneer zij werkzaam worden gesteld bij een Staatsbedrijf. Aan den eisch van zwaren arbeid kan niet zoo gemakkelijk worden voldaan, omdat wat de een zwaar noemt, de ander wellicht als gemakkelijk zal qualificeeren, zoodat een betere maatstaf kan worden gevonden in het tijdsverloop gedurende hetwelk dienst moet worden gedaan of arbeid moet worden verricht.

IV. Aan wien moet de beslissing worden opgedragen omtrent het al of niet aanwezig zijn van gewetensbezwaren?

Beslissings-
autoriteit.

Te dien aanzien meenen de ondergeteekenden de bestaande regeling te moeten bestendigen, waarbij de beslissing in handen van den betrokken Minister is gelegd, na advies te hebben ingewonnen van een daarvoor aangewezen commissie. Deze regeling heeft geen aanleiding tot klachten gegeven; in de veertig gevallen, waarbij een beroep is gedaan op gewetensbezwaren, hebben de opvolgende Ministers steeds goed gemotiveerde adviezen ontvangen, waarvan niet is behoeven te worden afgeweken.

V. De in artikel 1 sub *b* bedoelde moet financieel in niet betere conditie komen dan de militair; de opbrengst van zijn arbeid moet ten voordeele van den Staat komen; voeding, werkkleeding (uniformkleeding is natuurlijk uitgesloten), huisvesting, geneeskundige behandeling, enz., moeten hem worden verstrekt op de wijze als aan militairen geschiedt, kortom de materiele verzorging moet in het algemeen zijn als die van den militair.

Materieele
verzorging
enz.

En niet alleen wat zijn materiele verzorging betreft, ook in elk ander opzicht moet hij als militair worden beschouwd, met dien verstande, dat hij van diensten, die een militair karakter dragen, moet worden ontheven en in geval van overtrekking van de artikelen 5 en 6 voor den burgerlijken rechter terecht zal staan.

Hiertegen kan geen enkel bezwaar bestaan, omdat de bedoeling van dit wetsontwerp geen ander is, dan hem, die gewetensbezwaren heeft tegen den militairen dienst, van dezen dienst vrij te stellen en in plaats daarvan bij een Staatsbedrijf te werk te stellen. Deze tewerkstelling moet worden beschouwd als te zijn werkelijke dienst, zoodat zij b.v. vrijstelling wegens broederdienst medebrengt en kostwinnersvergoeding ten gevolge kan hebben.

Werk. dienst.

Ook krijgstuuchtelijk en strafrechtelijk wordt hij als militair beschouwd en staat dan ook bij eventueele vergripen voor den militairen rechter terecht, voorzoover bij dit wetsontwerp niet uitdrukkelijk anders is bepaald.

Krijgstucht
enz.

ARTIKELN.

Artikel 1. Het is de bedoeling onder „militair” te verstaan, ieder, die hetzij als vrijwilliger, hetzij als dienstplichtige, tot de land- of tot de zee-macht behoort, ook gedurende den tijd, dat hij met groot verlof is.

„Militair”.

Artikel 5. De ondergeteekenden hebben gemeend, dat zij, wier gewetensbezwaren zijn erkend, indien zij niet voldoen aan de oproeping om arbeid te verrichten in een Staatsbedrijf, moeten kunnen worden gestraft. In artikel 5 is strafbaar gesteld hij, die niet aan een oproeping voldoet en is overgenomen de strafbepaling van art. 133¹⁾ van het Wetboek van Militair Strafrecht, gewijzigd bij art. 21 van de Invoeringswet (*Staatsblad*

Salattigheid
opkomst.

¹⁾ Thans 150 (zie *Staatsblad* no. 1552 van 1921).

1921, no. 841). De straffen zijn eenigszins verlicht, omdat hier de gevolgen van het feit in het algemeen minder bedenkelijk zijn te achten.

Nalatigheid
dienst enz.

Door *artikel 6* wordt het mogelijk hem te straffen, die nalatig is om het hem opgedragen werk te verrichten of zich onbehoorlijk gedraagt. Het artikel is zoo geredigeerd, dat een enkele veronachtzaming of misdraging aanleiding geeft tot een waarschuwing; eerst bij herhaalde veronachtzaming of misdraging kan er sprake zijn van een strafvervolgning.

Plaatsing
rijkswerklr.

In *artikel 7* wordt de mogelijkheid geopend om, naast de veroordeeling tot hoofdstaffen, in de artikelen 5 en 6 genoemd, de plaatsing in een rijks-werkinrichting te gelasten, omdat juist door deze straf de niet-werkwillige tot werk kan worden gedwongen en hij dus aldaar meer op zijn plaats is dan in een gevangenis.

Burg. straf-
rechter.

In *artikel 8* wordt de berechting opgedragen aan den burgerlijken straf-rechter, omdat de militaire elementen in het strafbaar feit ontbreken.

Voor verdere toelichting der artikelen worde verwezen naar de Algemeene Beschouwingen.

De Minister van Oorlog,
VAN DIJK.

De Minister van Marine a. i.,
VAN DIJK.

De Minister van Justitie,
HEEMSKERK.

Voorloopig
Verslag.

Het Voorloopig Verslag der Tweede Kamer, verschenen op 21 Maart 1922, is van den volgende inhoud:

Algemeene
beschouwin-
gen.

§ 1. De kennisneming van dit wetsontwerp en van de toelichting, welke daarop is gegeven, had, naar zij verklaarden, bij eenige leden den indruk gewekt, dat de Regeering het standpunt inneemt, dat het hebben van gewetensbezwaren tegen den militairen dienst eene misdaad is, welke gestraft behoort te worden, en wel zwaarder naarmate de bezwaren ernstiger zijn. Voorgesteld toch wordt eene verlenging van den diensttijd met zes maanden voor hem, die gewetensbezwaren heeft tegen de vervulling van militairen dienst, bepaaldelijk gericht op strijd met de wapenen, en met twaalf maanden voor hem, die zoodanige bezwaren heeft tegen de vervulling van militairen dienst van welken aard ook. Dit standpunt nu achten zij te eenen male in strijd met de opvatting, welke ten deze van een Christelijk kabinet mag worden verwacht. Door Christelijke belijders toch behoort de gewetensvrijheid te worden geëerbiedigd en mag geen gewetensbezwaarde worden gestraft. Een eigenaardigen klank had voor deze leden in dit verband het beroep, in de Memorie van Toelichting gedaan op de woorden, door den heer K. TER LAAN in de vergadering der Tweede Kamer van 14 Juni j.l. te dezer zake gesproken. Afgezien van de vraag, welke waarde, gelet op de beginselen van de partij, waartoe de genoemde afgevaardigde behoort, aan deze woorden mag worden gehecht, meenden zij, dat het tegenwoordige kabinet, dat toch als Christelijk wordt en wenscht te worden beschouwd, zich had behooren te wachten voor een beroep

op de opvatting van iemand, die behoort tot eene politieke groep, welke de leer van het historisch materialisme heeft aanvaard.

Ernstige bedenking bestond bij dezelfde leden tegen het feit, dat het wetsontwerp is beperkt tot eene regeling ten aanzien van hen, die tegen den militairen dienst bezwaren van godsdienstigen of zedelijken aard hebben. Huns inziens behoort deze regeling te worden uitgebreid tot hen, die het bestaan van leger en vloot veroordeelen, omdat zij dit slechte instellingen achten in het belang van een slechte zaak, de instandhouding van de kapitalistische maatschappij. Voor de voorgestelde beperking achtten zij geen goeden grond aanwezig. De op gang zijnde Grondwetsherziening omvat een artikel betreffende de vrijstelling van den krijgsdienst, dat spreekt van „gewetensbezwaren” zonder meer, en politieke dus niet uitsluit. Ook de motie-DRION, welker aanneming in de Memorie van Toelichting als de directe aanleiding tot de indiening van het wetsontwerp beschouwd wordt, is van ruime strekking. Zij spreekt van „gemoedsbezwaren”, waaronder toch zonder twijfel ook bezwaren van politieken aard kunnen worden gerekend. Aan het wetsontwerp in zijn tegenwoordigen vorm — aldus de leden, hier aan het woord — kan slechts de beteekenis worden toegekend van een voorstel tot het treffen van eene regeling voor uitzonderingsgevallen. Wordt het op dit punt ongewijzigd aangenomen, dan zal voor de groote meerderheid der dienstweigeraars de toestand onveranderd blijven. Het brandende vraagstuk der dienstweigering zal daarmee dan ook allerminst zijn opgelost.

Resumeerende gaven de leden, door wie de bovenstaande beschouwingen werden gehouden, als hunne meening te kennen, dat dit wetsontwerp vrijwel alle waarde mist, wijl daarin aan de dienstweigering een misdadig karakter wordt toegekend en wijl de daarin voorgestelde regeling zich niet uitsrekt tot hen, die om redenen van politieken aard tegen het vervullen van militairen dienst bezwaar hebben. En zij voegden daaraan toe, dat het allen schijn heeft, of de Regeering in dezen slechts op den ouden weg wil voortgaan.

§ 2. Verscheidene leden oefenden op het wetsontwerp eene critiek, welke zakelijk met de in de vorige paragraaf weergegevene geheel overeenkomt. De hierbedoelde leden waren overtuigd van de groote moeilijkheden, waarmede de oplossing van vraagstukken als dit gepaard gaat. In het algemeen toch dient bij de beantwoording van de vraag, of gewetensbezwaren al dan niet mogen leiden tot vrijstelling van door de wet gestelde verplichtingen, de uiterste voorzichtigheid in acht te worden genomen, ook in verband met de ver strekkende consequenties, tot welke de te nemen beslissing kan leiden. Men denke slechts aan de in den laatsten tijd meermalen als voorbeeld genoemde gewetensbezwaren tegen het betalen van belasting. En is eenmaal uitgemaakt, dat gewetensbezwaren in een bepaald opzicht tot vrijstelling van eene wettelijke verplichting behooren te leiden, dan komt de groote moeilijkheid van het bepalen van de wijze, waarop er voor moet worden gewaakt, dat slechts zij, die ernstige gewetensbezwaren hebben, voor vrijstelling in aanmerking komen. Deze leden meenden dan ook, dat erkenning verdient, dat de Regeering eene poging tot het treffen van eene regeling voor hen, die zich op grond van gewetensbezwaren tegen den militairen dienst verzetten, heeft onder-

nomen. Ook zij waren echter van meening, dat deze poging zeer weinig geslaagd kan worden genoemd.

De zaak der dienstweigering is, naar de hier aan het woord zijnde leden opmerkten, niet eerst in Juni 1921 door de S. D. A. P. ter sprake gebracht, doch zij werd door leden dier partij reeds in het zittingsjaar 1915—1916 in de Tweede Kamer besproken. Toen reeds werd van deze zijde op de moeilijkheid van het vraagstuk gewezen en toen reeds werd in aansluiting daaraan de meening uitgesproken, dat bij eene eventueele vrijstelling de gewetensbezwaarden vooral niet in gunstiger conditie zouden mogen komen dan zij; die op de gewone wijze hun dienstplicht vervulden. Deze stelling moge van theoretisch standpunt aanvechtbaar zijn, practisch is zij noodzakelijk. Wel dient echter in het oog te worden gehouden, dat zij geenszins den eisch inhoudt, dat dienstweigeraars op de eene of andere wijze in aanmerkelijk ongunstiger positie worden gebracht dan zij, die op de gewone manier hun dienstplicht vervullen. Dat zulks bij ongewijzigde aanneming van dit wetsontwerp wel zou geschieden, was voor de leden, hier aan het woord, dan ook een reden om ernstig te overwegen, of zij aan eene zoodanige aanneming wel zouden kunnen medewerken.

Wat de beperkte strekking van het wetsontwerp betreft, wezen dezelfde leden er op, dat de partij, waartoe zij behooren, de individueele dienstweigering nooit heeft beschouwd als een geschikt middel om het militairisme te bestrijden. Enkel en hunner vonden in deze opvatting aanleiding tot de verklaring, dat zij meenden de in § 1 aanbevolen verruiming van het wetsontwerp in dezen zin, dat daaronder ook zouden komen te vallen zij, die op politieke gronden tegen het vervullen van militairen dienst bezwaar hebben, niet mede te moeten bepleiten; en dit te minder, waar eene zoodanige verruiming ten gevolge zou kunnen hebben, dat bijv. hij vrijstelling van den militairen dienst zou erlangen, die zijn medemensch niet dooden wil onder eene kapitalistische regeering, maar daartegen onder eene socialistische of communistische regeering geen bezwaar zou hebben. De overigen echter, die het zeer verklaarden toe te juichen, dat naast godsdienstige ook zedelijke bezwaren als grond van vrijstelling worden erkend, achtten met de in de vorige paragraaf genoemde leden eene nog verdere uitbreiding, namelijk tot hen, die op grond van politieke gevoelens tegen den krijgsdienst bezwaar hebben, noodzakelijk. Mocht het wetsontwerp niet in dien zin worden gewijzigd, dan zou de onderhavige regeling ook naar hunne meening uiterst weinig beteekenis hebben.

Hun oordeel over dit wetsontwerp in zijn geheel verklaarden verscheidene der in deze paragraaf bedoelde leden zich te moeten voorbehouden, totdat zij zouden hebben kennis genomen van de beantwoording door de Regeering van verschillende vragen — voornamelijk betreffende de Commissie, bedoeld in artikel 2 — van welke in het vervolg van dit verslag nog melding zal worden gemaakt.

§ 3. Vele andere leden verklaarden zich met het wetsontwerp zeer goed te kunnen vereenigen. Deze leden stelden voorop, dat het nationale plicht is, het Vaderland in tijden van gevaar te dienen en zich daartoe tijdig voor te bereiden; een ernstige plicht, die ieder burger heeft te vervullen, die daartoe ingevolge de bepalingen der wet is aangewezen. Eene uitzondering achtten zij hierop echter mogelijk en gewenscht, n.l. ten aan-

zien van hen, die op grond van gewetensbezwaren geen militairen dienst meenen te mogen vervullen. Maar ook slechts deze eene. Politieke bezwaren mogen huns inziens nimmer tot het verleenen van vrijstelling van militairen dienst leiden. Deze bezwaren toch staan naar hunne opvatting op gelijke lijn met die, welke uit verschillende kringen tegen allerlei wetten worden ingebracht, waarbij aan de geheele burgerij of aan een gedeelte daarvan bepaalde lasten worden opgelegd.

Intusschen verklaarden sommige dezer leden zich met de toelichting, meer in het bijzonder met dat gedeelte daarvan, waarin wordt medegedeeld, dat het ontwerp eene andere wijze van dienstvervulling openstelt voor hen, die tegen de vervulling van militairen dienst gewetensbezwaren hebben, hetzij van *godsdiens*tigen hetzij van *zedelijken* aard, minder ingenomen. Deze leden toch waren van oordeel, dat gewetensbezwaren steeds van godsdiens

tigen aard zijn en ook slechts daarom behooren te worden geëerbiedigd. Het bevel der Overheid is bindend voor het individu, met uitzondering alléén van het geval, waarin het individu zich aan de nakoming van dit bevel onttrekken moet, omdat hij voor eene hoogere macht moet buigen. De onderscheiding, welke te dezen opzichte in de Memorie van Toelichting is gemaakt, doet naar het oordeel der leden, hier aan het woord, de beteekenis van het woord „gewetensbezwaa” geweld aan en stelt dit gelijk met „overtuiging”.

§ 4. Sommige leden gaven als hunne meening te kennen, dat het niet juist gezien is de dienstplichtigen of militairen, die op grond van gewetensbezwaren, bedoeld in artikel 3, sub *b*, van den militairen dienst zijn vrijgesteld, wegens eventueele vergrijpen, behalve die in dit wetsontwerp genoemd, voor den militairen rechter te doen terechtstaan. Deze categorie behoort huns inziens ook voor andere vergrijpen dan de bovengenoemde voor den burgerlijken rechter terecht te staan, wijl zij toch eigenlijk geen militairen meer zijn. Opneming van eene uitdrukkelijke bepaling dienaangaande in het wetsontwerp achtten de hier aan het woord zijnde leden dan ook zeer gewenscht. Mocht intusschen de Regeering meenen hiertoe niet te kunnen overgaan en haar standpunt, dat de vrijgestelde aan de militaire jurisdictie onderworpen moet blijven, te moeten handhaven, dan zou het wellicht aanbeveling verdienen, ook de in dit ontwerp genoemde vergrijpen aan de kennisneming van den militairen rechter te onderwerpen.

De in de Memorie van Toelichting voorkomende mededeeling, dat de vrijgestelde ook krijgstu

chtelijk als militair wordt beschouwd, zou men gaarne eenigszins zien toegelicht.

§ 5. Eenige leden stelden de vraag, of niet voor de dienstweigeraars, wier belangen niet door dit ontwerp beschermd worden, eene algemeene regeling ware te treffen in den geest, zooals die in verscheidene andere landen voor politieke gevangenen bestaat.

Van andere zijde werd hiertegenover opgemerkt, dat wellicht velen het gemakkelijke en betrekkelijk vrije leven van politiek gevangene zouden verkiezen boven den militairen dienst en dat eene dergelijke regeling aldus in een propagandamiddel voor dienstweigering zou ontarden.

§ 6. Eenige leden stelden de vraag, of de Regeering bereid is de dienstweigeraars, die thans in voorloopige bewaring zijn, in vrijheid te doen

stellen, in afwachting van de totstandkoming van de voorgestelde wet en van de mogelijkheid dus, dat de bepalingen dezer wet op hen worden toegepast.

Artikelen.

Art. 1. Verscheidene leden hadden bezwaar tegen de in dit artikel gemaakte onderscheiding tusschen hen, die gewetensbezwaren hebben tegen de vervulling van militairen dienst, bepaaldelijk gericht op strijd met de wapenen, en hen, die zoodanige bezwaren hebben tegen vervulling van militairen dienst van welken aard ook. Deze leden waren van meening, dat alleen ten opzichte van de in de laatste plaats genoemden, voorstanders van de absolute geweldloosheid, van gewetensbezwaren kan worden gesproken en dat de eerstgenoemden, die geen bezwaar hebben aan anderen wapenen te verschaffen of aan zoodanige verschaffing mede te werken, die geen bezwaar hebben tegen militairen dienst, mits dit voor hen niet beteekent strijd met de wapenen, niet als gewetensbezwaarden kunnen worden beschouwd. Bij deze laatsten zou huns inziens hoogstens van een gevoelsbezwaar kunnen worden gesproken.

Vele andere leden verklaarden het boven ontwikkelde bezwaar niet te kunnen deelen. De gemaakte onderscheiding kwam hun intendeel zeer juist voor. Zij is, op gronden, aan de werkelijkheid ontleend, noodzakelijk. Zij, die alleen bezwaar hebben tegen het vervullen van militairen dienst, bepaaldelijk gericht op strijd met de wapenen, kunnen nog belangrijke diensten verrichten in en voor het leger. Zij loopen daardoor meer gevaar dan de overigen. Daarom moeten zij ook anders dan die overigen worden behandeld. En daarvoor is eene onderscheiding als de bedoelde in de wet onmisbaar.

Sommige leden stelden in dit verband de vraag, of het onder *b* gestelde wel noodzakelijk moet worden geacht. Zij betwijfelden, of bezwaren tegen het verrichten van hospitaaldienst e. d. wel behooren te worden geëerbiedigd.

Andere leden waren van oordeel, dat, indien iemand nu eenmaal zoodanige opvattingen heeft, daarmede rekening behoort te worden gehouden.

Eenige leden gaven als hunne meening te kennen, dat in het wetsontwerp uitdrukkelijk zal moeten worden bepaald, wie onder „militair” is te verstaan. Wel wordt in de Memorie van Toelichting gezegd, dat het de bedoeling is, onder „militair” te verstaan ieder, die, hetzij als vrijwilliger hetzij als dienstplichtige tot de land- of tot de zeemacht behoort, ook gedurende den tijd, dat hij met groot verlof is; doch de leden, hier aan het woord, achtten dit niet voldoende en meenden, dat in het ontwerp zelf eene desbetreffende bepaling behoort te worden opgenomen, welke desnoods zou kunnen bestaan in eene verwijzing naar eene soortgelijke omschrijving in eene andere wet.

Bij sommige leden bestond bezwaar tegen het woord „evenmenschen”. Zij zouden het gaarne door „menschen” of „medemenschen” zien vervangen.

Ook het in het artikel voorkomende woord „rechtmatig” werd aan critiek onderworpen. Dit woord is hier naar de meening van vele leden niet op zijne plaats. Het dooden van een mensch wordt niet rechtmatig door een Overheidsbevel, het wordt daardoor alleen wettelijk geoorloofd. Op vervanging van de woorden „rechtmatig is” door „geschiedt” werd aangedrongen.

De aandacht werd er op gevestigd, dat in het artikel niet gezegd wordt,

waartoe het in te dienen verzoekschrift moet strekken. In verband daarmee werd aanbevolen, het artikel aldus te lezen: „Hij enz. kan zich bij een met redenen omkleed verzoekschrift om vrijstelling van den militairen dienst wenden, enz.”.

Gevraagd werd, welke beteekenis in dit geval aan de woorden: „met redenen omkleed” is te hechten. Volgens het ontwerp zelf is er maar ééne reden van vrijstelling: gewetensbezwaren. De mededeeling van het bestaan dier bezwaren schijnt voldoende.

Art. 2. Vele leden, van wie verscheidenen er op wezen, dat het antwoord op de vraag, of met deze wet het doel zal worden bereikt, dat de Regeering zich daarmee voor oogen stelt, voor een zeer groot deel zal afhangen van de manier, waarop de in dit artikel genoemde commissie hare taak zal vervullen, verzochten omtrent de wijze van samenstelling en de werkwijze dier commissie, daaronder begrepen de door haar bij het onderzoek te volgen methode, nader te mogen worden ingelicht.

Enige leden gaven in verband met deze vraag als hunne meening te kennen, dat het militair element uit de commissie moet worden geweerd. Naar hun oordeel behoort de commissie permanent te zijn en uit hoogstaande en deskundige mannen, gelijk bijv. een jurist, een paedagoog, een psychiater, te bestaan.

Ook werd in de bovenstaande vraag aanleiding gevonden tot het verzoek een en ander omtrent de resultaten van den arbeid der bestaande commissie te mogen vernemen. Hoeveel — vroeg men — van de veertig personen, in de Memorie van Toelichting genoemd, zijn vrijgesteld? Op welke gronden berustte in elk dier veertig gevallen de al of niet vrijstelling? Is de Regeering bereid de gemotiveerde adviezen over al deze gevallen aan de Kamer over te leggen?

Verscheidene leden gaven als hun gevoelen te kennen, dat de wijze van samenstelling der commissie in de wet behoort te worden geregeld.

Ook waren er leden, die meenden, dat in de wet zou moeten worden voorgeschreven, naar welken maatstaf de commissie de geopperde bezwaren zal hebben te beoordeelen, opdat geene voorgewende gewetensbezwaren tot vrijstelling zullen kunnen leiden en de uit te brengen adviezen geene bron zullen zijn van afgunst of onbillijkheden.

Enige leden hadden bezwaar tegen de benoeming van de commissie door de Kroon. Zij waren van meening, dat deze commissie behoort te worden benoemd door de Tweede Kamer — al of niet voorgelicht door eene commissie uit haar midden — uit eene voordracht, opgemaakt uit eene lijst van sollicitanten.

Enige leden wenschten beroep op de uitspraak van den Minister opengesteld te zien.

Andere leden achtten dit niet wel mogelijk.

Ééne commissie voor het geheele land werd over het algemeen wel juist geacht, doch er waren leden, die betwijfelden, of deze commissie alle gevallen — ongeveer een paar honderd per lichteing, — tijdig zal kunnen afdoen.

Aanbevolen werd het tweede lid van het artikel aan te vullen met de woorden „, althans behoorlijk op te roepen”.

Art. 3. De vraag werd gesteld, wat hier onder een Staatsbedrijf is

te verstaan. Vallen hieronder alleen de Staatsbedrijven in engeren zin, of bijv. ook de Staatsmijnen?

Gaarne zouden eenige leden vernemen, of het de bedoeling is, de vrijgestelden, die in een Staatsbedrijf werkzaam zijn, te zamen in één gebouw te doen wonen of wel hen bij particulieren onder te brengen. Zullen zij — vroeg men voorts — vrijheid van beweging genieten?

Eenige leden vestigden de aandacht op de uitspraak in de Memorie van Toelichting, dat de in artikel 1 sub *b* bedoelde dienstplichtige of militair, financieel in niet betere conditie moet komen dan de militair, dat de opbrengst van zijn arbeid ten voordeele van den Staat moet komen, dat voeding, werkkleding, huisvesting, geneeskundige behandeling, enz. hem moeten worden verstrekt op de wijze als aan militairen geschiedt, dat kortom de materiele verzorging van den vrijgestelde in het algemeen moet zijn als die van den militair. Komt nu — aldus deze leden — een vrijgestelde dienstplichtige in een Staatsbedrijf, dan ontvangt hij dus geen loon, maar wordt overigens geheel voor hem gezorgd. De kosten van voeding, kleding enz., hierboven genoemd, zullen in het meerendeel der gevallen te zamen niet minder bedragen dan de vrijgestelde op zijn leeftijd in de vrije maatschappij zou kunnen verdienen. Hij is dus in geen enkel opzicht achteruitgegaan, is alleen van den militairen dienst bevrijd. De verlenging, in artikel 4 bedoeld, zal hem weinig deren, omdat deze voor hem niet anders beteekent dan bestendiging van zijne normaal bezoldigde betrekking.

De leden, hier aan het woord, meenden goed te doen dit voorbeeld te geven, waaruit blijken kan, hoe weinig zwaar de dienst in een Staatsbedrijf, welke den militairen dienst vervangt, een groot deel der vrijgestelden, n.l. den dienstplichtigen, over het algemeen zal vallen en met hoe groote nauwgezetheid daarom tegen het simuleeren van gewetensbezwaren zal moeten worden gewaakt.

Ten slotte werd nog de vraag gesteld, of het geen aanbeveling zou verdienen in de wet vast te leggen, dat voor het werken in het Staatsbedrijf aan den vrijgestelde geen loon zal worden uitbetaald.

Art. 4. Een aantal leden achtte de bepaling van het eerste lid te eenenmale onjuist. Deze leden meenden, dat, waar gewetensbezwaren erkend worden, de bezwaarden niet door verlenging van dienstdienst mogen worden gestraft.

Deze opvatting vond tegenspraak bij andere leden, die als hunne meening te kennen gaven, dat de verzwarende van den dienst, welke hier in den vorm van verlenging van den dienstdienst wordt toegepast, onmisbaar is als hulpmiddel om den ernst der naar voren gebrachte bezwaren te meten. Deze leden verwezen daarbij naar de regeling, getroffen ten aanzien van hen, die gemoedsbezwaren hebben tegen het vervullen van de verplichtingen, hun door de Invaliditeitswet opgelegd, welke eene analoge bepaling bevat.

Ernstig werd bezwaar gemaakt tegen hetgeen men noemde de onderscheiding in „strafmaat”, welke in dit artikel tusschen de beide in artikel 1 genoemde categorieën van gewetensbezwaarden wordt gemaakt. Naar men meende staan alle gewetensbezwaren, indien ze eenmaal erkend zijn, volkomen gelijk en mogen daarom de bezwaarden niet ongelijk worden behandeld.

Verscheidene leden achtten de in het artikel genoemde termijnen van 6 en 12 maanden te lang. Sommige van hen achtten voor beide groepen zes maanden, andere zelfs eene maand voldoende. Zij spraken de vrees uit, dat bij handhaving van de thans voorgestelde termijnen de bezwaarden er van weerhouden zullen worden zich op hunne bezwaren te beroepen.

Andere leden meenden, dat eerder verlenging dan verkorting van de bedoelde termijnen in overweging moet worden genomen, om te voorkomen, dat al te veel bezwaarden zich opdoen. Stelt men de termijnen te kort, dan zullen wellicht door velen bezwaren worden voorgewend.

In verband met deze opmerkingen vroegen sommige leden, of niet een werkkring voor de bezwaarden zou kunnen worden gevonden, waarin eene volstreekte compensatie van de lasten, verbonden aan den dienstplicht, is gelegen. Zou dit mogelijk zijn, dan zou het langer dienen van thans kunnen vervallen.

Deze vraag gaf anderen leden wederom aanleiding tot het verzoeken van eenige inlichtingen. Heeft — vroegen zij — de Regeering zich voorgesteld werk te zullen vinden, waarvan het gevaar vervangen kan het gevaar, aan den militairen dienst verbonden? En zullen de bezwaarden in het Staatsbedrijf worden opgeroepen, wanneer anderen moeten opkomen voor herhalingsoefeningen, ter handhaving van de openbare orde en rust of bij mobilisatie?

Gaarne zouden sommige leden vernemen, welke dienstdtijd met de hier genoemde zes en twaalf maanden wordt verlengd. Wordt hier rekening gehouden met het verschil in dienstdtijd tusschen de onderscheidene wapens, enz.?

Artt. 5 en 6. Eenige leden stelden de vraag, of hij, die ingevolge eene der bepalingen van deze artikelen wordt gestraft, na het ondergaan van zijne straf wederom bij hetzelfde bedrijf zal worden te werk gesteld. Mocht dit inderdaad de bedoeling zijn, dan zouden zij daartegen ernstig bezwaar hebben.

Art. 7. Eenige leden opperden twijfel aan de wenschelijkheid van de in dit artikel vervatte bepalingen in zake de bijkomende straf van plaatsing in eene Rijkswerkinrichting.

Art. 8. Het laatste lid van dit artikel werd zeer onduidelijk en daarenboven onvolledig geacht. In verband daarmee werd overneming van de bepaling, welke te dezen aanzien voorkomt in artikel 1 der wet van 22 Februari 1917 (*Staatsblad* 225) tot beteugeling van den smokkelhandel, aanbevolen.

Art. 9. De vraag werd gesteld, welke de maatregelen zijn, in dit artikel genoemd.

Op de in de considerans voorkomende woorden „evenmensch” en „rechtmatig” werd gelijke critiek geoeffend als die betreffende dezelfde woorden, welke reeds eerder in dit Verslag werd weergegeven.

Considerans.

De Memorie van Antwoord is nog niet verschenen.

BIJLAGE E.

Beraadslaging over art. 27.

In aant. 7 bij art. 27 is vermeld om welke redenen de mondelinge gedachtenwisseling over dat artikel hier afzonderlijk wordt weergegeven.

De meeste redevoeringen zijn, in verband met den omvang, slechts verkort opgenomen. Echter zijn die, welke van de zijde der Regeering zijn gehouden, nagenoeg onverkort vermeld, voornamelijk omdat deze zijn te beschouwen als een nadere toelichting van het wetsvoorstel.

BERAADSLAGING OP 14 EN 15 JUNI 1921.

Amendementen.

Op art. 27 werd een tweetal amendementen voorgesteld. Ofschoon beide amendementen te gelijk in behandeling zijn geweest en zoowel over het eene als over het andere is gestemd nadat de beraadslagingen over het artikel waren geëindigd, was de strekking van de amendementen van zoo uiteenlopenden aard, dat wij meenen goed te doen, met de beperkte gedachtenwisseling over het eerste amendement te scheiden van die over het andere, welke meer was samengeweven met de bespreking van het artikel in het algemeen.

Amend.-
Wijk.

Het eerste amendement was afkomstig van den heer Wijk en luidde:

In het eerste lid het getal „23 000” te vervangen door „28 000”.

Het tweede lid te doen luiden als volgt:

„Van de voor oefening in vreedstijd bestemde personen worden per lichting aangewezen:

- a. ten hoogste 1000 man voor de zeemacht;
- b. ten hoogste 9000 man voor plaatselijke oefening;
- c. de overigen voor oefening bij de korpsen en diensten der landmacht.”

In het derde lid te doen vervallen de woorden: „en in het voor de reservetroepen bestemde getal”.

Aan het derde lid toe te voegen:

„Door Ons wordt bepaald, in welke gemeenten personen voor plaatselijke oefening worden bestemd en hoeveel hunner in elke dier gemeenten.”

In het vierde lid het woord „slot” te vervangen door: „in de eerste zinsnede”.

Het amendement — ingediend te gelijk met amendementen o.a. op de artt. 24, 32 en 33 — werd niet schriftelijk toegelicht. Mondeling werd het door den voorsteller toegelicht als volgt:

De heer
Wijk.

„Ik begrijp wel, dat dit amendement weinig kans op aanneming heeft. De geest, die in de Kamer heerscht, is van dien aard, dat men liever streeft naar vermindering dan naar vermeerdering. Toch meen ik dit amendement te moeten toelichten, omdat naar mijn overtuiging de voorgestelde sterkte der lichteningen te gering is.

Bij de algemeene beschouwingen is er herhaaldelijk op gezinspeeld, dat de Minister wil vier divisien, te zamen 36 bataljons infanterie, een veldleger van in totaal 65 000 man. Dat is veel te gering. Vandaar mijn voorstel, om de lichteningen uit te breiden en het aantal divisien en hulpwapens te vergrooten.

Nogmaals wil ik wijzen op de scheeve verhouding, waarin ons leger bij den eersten aanval van den vijand zal komen te staan. Het veldleger, dat den eersten stoot zal moeten opvangen, bedraagt hoogstens 65 000 man. Het leger, dat België in het veld kan brengen, wordt in 1921 plm. 450 000 man, waartegenover Nederland, bij terugkeer tot de oorlogsterkte van 1914, hoogstens 200 000 man kan stellen, ongerekend den landstorm, die echter niet meer georganiseerd, noch gekleed en bewapend is en dus in de eerste 14 dagen onbruikbaar is. België beschikt over 384 veldvuurmonden, plus 500 stukken van allerlei kaliber, afkomstig uit Duitschland,

die in bruikbaren staat worden gebracht, dus totaal ongeveer 950. Nederland zal slechts beschikken over 204 stukken veldgeschut, 72 houwitsers en voorts vestinggeschut van ouderen datum. Het Belgische veldleger zal dus niet alleen nagenoeg dubbel zoo sterk kunnen zijn als het onze, maar is zeer belangrijk beter geoutilleerd met artillerie, genie, verbindingstroepen, tanks, cavalerie, luchtvaartmateriaal en gasdienst. Bovendien heeft men in België een veel langeren dienstdienst; de eerste oefentijd zal hier 4 of 6 maanden bedragen, in België is hij 12 of 18 maanden. Niet alleen dus in getalsterkte, maar ook in bewapening en geoefendheid zal ons leger ver bij het Belgische achterstaan. Daarom acht ik het wenschelijk, dat onze lichten worden opgevoerd tot 28000 man, waaruit dan kunnen worden geformeerd vier divisiegroepen, elk van 2 divisies, totaal dus 8 divisies, geheel uitgerust naar de eischen des tijds. Met een minder getal kunnen wij onmogelijk volstaan, willen wij ons inderdaad voldoende voorbereiden voor de verdediging.

Ik zal er niet verder over spreken, ik spreek hier toch voor doovemansooren, maar ik heb toch willen getuigen, dat de voorgestelde sterkte absoluut onvoldoende is om de weerbaarheid van het land te verzekeren.

Het amendement wordt voldoende ondersteund en maakt alzoo een onderwerp van beraadslaging uit. Het wordt van de zijde der medeleden slechts zijdelings besproken door den heer K. TER LAAN.

De heer POP, Minister van Oorlog:

Min. Pop.

..... Vooreerst de amendementen van den heer WIJK. Daaruit is gebleken, dat de voorsteller drieërlei beoogt: in de eerste plaats invoering van den oefenplicht, een stelsel, dat juist door de Regeering niet in haar definitief ontwerp is voorgesteld, omdat zij daaraan groote nadeelen verbonden acht, vergeleken bij het stelsel van de vrijwillige vooroefening, waardoor hetzelfde wordt bereikt, maar met meer kans op succes. In de tweede plaats wenscht hij uitbreiding van het contingent en in de derde plaats verlenging van den oefentijd en van de herhalingsoefeningen. Aangezien die drie zaken lijnrecht ingaan tegen het stelsel, dat de Regeering zich gedacht heeft en heeft getracht te verwezenlijken door te streven bij haar nieuwe systeem naar beperking van persoonlijke en financiële lasten, kan de Regeering een dergelijk stel amendementen niet aanvaarden.

In tweeden termijn voert de heer WIJK nog het volgende aan:

De heer
Wijk.

Na hetgeen hier de vorige week en gister omtrent de voorgestelde dienstplichtwet is gezegd, is bij alle onduidelijkheid, verwarring en geheimzinnigheid dit wel duidelijk geworden, dat de voorstellen voor de Kamer onaannemelijk moeten zijn, omdat zij leiden tot verzwakking onzer reeds zwakke weermacht.

Geen enkele spreker, behalve misschien de heer DRION, heeft deze voorstellen in bescherming genomen. En ook deze geachte afgevaardigde aanvaardde de voorstellen als een soort compromis, als een noodzakelijk kwaad. De andere vrijheidsman, de heer DE MURALT, noemde het door de Regeering voorgestelde stelsel het nog het minst slechte van de vele slechte voorstellen.

Voor al gisteren heerschte hier een doorgaande verwarring. Hoe komt dat? Dat komt, omdat hier niet eerlijk en oprecht wordt uitgegaan van het belang der defensie, maar dat allerlei politieke overwegingen hun invloed doen gelden en met politieke slimmigheden getracht wordt het tusschen de partijen op een akkoordje te gooien. Omdat al maar door het beeld van den kiezer en het partijbelang voor oogen staat. Noch links, noch rechts vindt men uit een oogpunt van landsverdediging maar iets goeds in deze wet. Men is in elke partij overtuigd, dat deze wet ons geen leger brengt, waarop in tijden van gevaar ook maar een oogenblik kan worden vertrouwd.

Deze wet is meermalen reeds van uit de rechterzijde zelfs genoemd het stelsel van de gewilde, voorziene niet-gereedheid.¹⁾

De sterkte van het veldleger is absoluut onvoldoende.

¹⁾ Zie de hierna verkort weergegeven rede van den heer DE MONTÉ VER LOREN.

De geoefendheid der troepen zal in één woord meer dan treurig zijn, wat ze trouwens nu al is.

Iedereen weet nu wel al, dat een zesmaandsche oefeningstijd feitelijk te kort is om onze mannen behoorlijk voor de landsverdediging voor te bereiden, dat aan dezen uitersten termijn slechts is toegegeven door politieke invloeden, dus onder den drang der omstandigheden. Ieder weet, althans ieder deskundige, dat in de laatste jaren nimmer een lichting behoorlijk geoefend is huiswaarts gekeerd. De oefentijd was daartoe te kort. Nu wordt bij wijze van een nieuw compromis voorgesteld den oefentijd dan maar op 5 maanden te brengen, om daardoor de vergroting van het aantal kerntroepen te verkrijgen.

Het is schandelijk om zoo ongeoeffend onze jongens een wissen dood in te jagen. Het is schandelijk, officieren en kader op te dragen willens en wetens met mannen den vijand te ontmoeten te gaan, terwijl wij allen nu reeds weten, dat het einde een bloedbad moet zijn, zonder eenig nut voor het vaderland.

Ik protesteer hiertegen met al de kracht, die in mij is.

En met mij protesteeren duizenden en duizenden in den lande, die walgen van dit politiek gescharrel hier met het leger, met onze weerbaarheid, met de veiligheid van het land. Van tal van vooraanstaande Nederlanders heb ik schriftelijke instemming ontvangen met hetgeen hier door mij de vorige week is gezegd — hoogere en lagere officieren, studenten, economen, moeders, zelfs van buitenslands verblijvenden, spreken in hun brieven hun groote verontwaardiging uit over hetgeen hier geschiedt. Zelfs eischt men een volksreferendum, wijl wat hier door verschillende partijprekers is gezegd volkomen in strijd is met de algemeene meening in den lande.

Ons volk is niet zoo lamdelig en onverschillig voor zijn weerbaarheid als hier wordt voorgesteld. Het vervloekt de politieke leuzen, waaronder hier de afbraak van het leger is aangevangen.

Ik doe een beroep op de politieke partijen. Ziet af van uw heilloos drijven, van uw weifelende houding, waar het de weermacht betreft!

In het buitenland houdt men ons scherp in het oog en geen ander land zal ooit een hand uitsteken voor onze verdediging, wanneer wij zelf het niet de moeite waard achten ons naar behooeren voor te bereiden en er de noodige offers voor te brengen.

Het is krankzinnig te verwachten, dat, terwijl wij slechts 36 bataljons half geoefende, slecht bewapende troepen te velde brengen, een andere Staat ons met een veel grootere troepenmacht — wat noodig zal zijn — te hulp zal komen.

Alleen als we ons zelf helpen, zal God ons helpen, ook door hulp van anderen; spannen we ons zelf niet in, dan zijn wij de vrijheid niet waard, zijn we verloren en een vod tusschen de Europeesche Staten.

Schande over ons land, wanneer deze wet uit politiek gescharrel en gekwansel zou worden aangenomen!

Ik protesteer, ik protesteer daartegen in naam van ieder, die zich Nederlander durft te noemen.

Beantwoording viel aan deze rede niet ten deel.

Verwerping
amend.-Wijk.

De Commissie van Rapporteurs verklaart zich unaniem tegen het amendement, dat daarop wordt verworpen met 83 stemmen tegen 1.

Amend.-
De Monté
ver Loren.

Het tweede amendement werd voorgesteld door de heeren DE MONTÉ VER LOREN c. s. Het hield in het voorstel om uit het tweede lid te doen vervallen de bepaling onder *b* — „ten hoogste 8000 man voor de reserve-troepen” — en om onder *c* in plaats van „de overigen voor de kerntroepen” te lezen: „de overigen voor de landmacht”.

Het amendement maakt deel uit van een serie amendementen — o.a. op de artt. 16, 27, 28, 32 en 33 —, over welke strekking reeds is gesproken in hoofdstuk I der Inleiding.

Schriftelijk zijn deze amendementen niet toegelicht. Daar de behan-

deling van art. 16 was uitgesteld, kwam alzoo het strijdpunt — scheiding tusschen kern- en reservetroepen — aan de orde bij art. 27.

De heer DE MONTÉ VER LOREN licht het amendement toe. Hij meent hierbij eenigszins kort te mogen zijn, daar ook de algemeene beraadslagingen voor een groot deel hebben geloopt over hetzelfde onderwerp. De strekking van het amendement is niet om in beginsel uit te maken, dat in ons leger een scheiding tusschen kern- en reservetroepen voor immer ontoelaatbaar zou zijn, maar wel om zoo krachtig mogelijk stelling te nemen tegen de wijze van splitsing, die het ontwerp wil en die een kernleger zou scheppen van veel te kleinen omvang. De mannen, bestemd voor reservetroepen, moeten zoodanig worden geoefend, dat zij bij mobilisatie dadelijk te gelijk met hun jaargenooten voor den vijand kunnen worden gebracht. Om te blijven binnen het kader der persoonlijke en financieele lasten, die de regeering zich heeft gesteld, is genoeg genomen met een eersten oefeningsduur van vijf maanden ook voor de onberekende kerntroepen. Hoewel bij de algemeene beraadslagingen de minister tegen dien duur bezwaren heeft aangevoerd, meenen de voorstellers aan dien duur te moeten vasthouden. Zij doen dit op grond van het oordeel van bekwaame deskundigen, die bij voldoende intensiteit der oefeningen, zoowel tijdens de eerste oefening als bij de vervolgoefeningen, 5 maanden voldoende achten voor de opleiding van voor den oorlog bruikbare soldaten. Voor sommigen onder de voorstellers beteekent de verkorting van den eersten oefenduur van 6 tot 5 maanden een concessie, waartoe zij bereid zijn, omdat zij het voordeel van een eenheidsleger hooger schatten dan het nadeel dezer verkorting.

De heer
De Monté
ver Loren.

Intusschen zijn de voorstellers tot nader overleg met de regeering bereid, mits een eenheidsleger wordt verkregen. Als voorspruitende uit deze gezindheid is ook te beschouwen het denkbeeld, geopperd door den heer VAN DER VOORT VAN ZIJP, om de eerste vervolgoefening aan te trekken bij den eersten oefenduur. In het stelsel van de regeering zijn toch de drie vervolgoefeningen, zoo meent de heer DE MONTÉ VER LOREN, geen zuivere herhalingsoefeningen, maar strekken deze reeds wel degelijk niet alleen tot herhaling, doch ook tot aanvulling van het vroeger geleerde. Blijft de regeering niettemin vasthouden aan een eerste oefening van 6 maanden, dan zou hij daarmede kunnen accoord gaan, niettegenstaande de verzwarende van persoonlijke en geldelijke lasten, die hieruit zou voortvloeien.

Intusschen, wat de persoonlijke en geldelijke lasten betreft, stellen de voorstellers zich op de basis van het regeeringsontwerp. Wat de persoonlijke lasten betreft, mag wel gezegd worden: geheel. Immers het verschil in manmaanden met het regeeringsvoorstel is zoo onbeduidend, dat veilig van volkomen gelijkheid mag worden gesproken. Wel zullen sommigen een maand langer moeten dienen, maar daartegenover staat een verkorting met een maand voor evenveel of nog meer anderen. En wat de geldelijke lasten aangaat, deze hangen af van het getal manmaanden en nu deze gelijk of ongeveer gelijk zullen blijven, kunnen de kosten ook niet noemenswaard uiteenloopen.

De mogelijkheid bestaat evenwel, dat de exploitatiekosten van het leger bij het systeem der voorstellers hooger zouden zijn dan bij het stelsel der regeering. Het wil den heer DE MONTÉ VER LOREN voorkomen, dat het verschil niet groot kan zijn, in elk geval niet zoo groot, dat het zou kunnen

motiveeren het verkiezen van een stelsel, dat naar zijn meening ten aanzien van de reservetroepen niet anders kan heeten dan het stelsel van de voorzienen en gewilde niet-gereedheid. In dit stelsel van de regeering ziet hij de grondfout. Als niet-deskundige is dit inzicht eerst gaandeweg tot hem doorgedrongen, maar thans is hij volkomen overtuigd, dat de onderscheiding tusschen het geheel geoefende en gereedstaande kernleger en de nog verder te oefenen reservetroepen voor onze defensie noodlottige gevolgen moet brengen. Bij de algemeene beraadslaging is van den minister vernomen, dat een optreden van de reservetroepen van het veldleger, behoudens in zeer bijzondere gevallen, eerst mogelijk zal zijn, wanneer die reservedeelen niet alleen verder geoefend zullen zijn, maar ook de noodige uitrusting zullen hebben verkregen uit het buitenland, hetzij van bondgenooten of van neutralen. Van een verdubbeling van de infanterie-sterkte van het veldleger zal dus binnen afzienbaren tijd na de mobilisatie geen sprake kunnen zijn.

En hoe staat het met de uitrusting van het kernleger, zoo vraagt de heer DE MONTÉ VER LOREN zich af. Op papier, in de ter griffie neergelegde regeeringsnota, is zij wel aanwezig, maar in werkelijkheid? In de memorie van antwoord staat wel, dat op de begrooting voor 1922 zal worden gevraagd een vermeerderd krediet voor de legeruitrusting en dat nog andere maatregelen zouden kunnen worden genomen, waaronder genoemd wordt de instelling van een fonds, dat de aanschaffing van de uitrusting binnen afzienbaren tijd mogelijk zou maken, maar wat staat van dit alles vast? Niets. Is het nu de bedoeling om, indien de noodzakelijkheid zich mocht voordoen onze troepenmacht te gebruiken nog binnen de jaren, die verloopden zullen vóór de uitrusting geheel aanwezig is, dan ook slechts een deel van het kernleger, namelijk het deel, dat voldoende van uitrusting en geschut is voorzien, tegenover den vijand in het veld te brengen en zal het overig deel van het kernleger voorloopig worden achtergehouden totdat van bondgenooten of neutralen de noodige hulpmiddelen zijn verkregen? En de gedurende de mobilisatie gekweekte reserve van geheel geoefende manschappen, die tot 1929 onze legermacht zal kunnen helpen versterken, zal ook deze eerst bij onze troepen worden gevoegd nadat het buitenland geschut en verdere uitrusting zal hebben geleverd? Op deze vragen zou hij gaarne van de regeeringstafel een antwoord ontvangen.

De minister heeft genoemd een bedrag van 123 miljoen gulden om de reservetroepen te kunnen voorzien van artillerie op den voet als de kerntroepen. Critiek op deze som is moeilijk, ook voor deskundigen, omdat niet blijkt hoe de berekening is opgesteld. Spreker meent echter te moeten wijzen op een blijkbaar van deskundige hand afkomstig hoofdstuk in de *Nieuwe Courant* van 13 Juni, waarin, onder verwijzing naar de nieuwe legerinrichting in België, de meening wordt uitgesproken, dat van de 123 miljoen het overgroot deel zou kunnen worden geschrapt.

Hoe dit zij en zelfs al moest voor de uitrusting van het leger een hooger bedrag moeten worden uitgetrokken dan thans wordt geraamd, de voorstellers van het amendement achten noodig bij mobilisatie een geheel paraat veldleger van de volle sterkte en niet op de halve sterkte. Dit klemmt h. i. te meer, omdat naar hun overtuiging 's ministers denkbeeld — het voorloopig achterhouden van een deel der troepen, die naar hun leeftijd voor deelneming aan den strijd in aanmerking komen — in de practijk

wel nimmer toepassing zal vinden. Dit denkbeeld heeft de minister verdedigd met een beroep op de gedragslijn van Amerika, nadat dit land tot den wereldoorlog was toegetreden. De heer DE MONTÉ VER LOREN acht dit beroep minder gelukkig; de Vereenigde Staten voerden den oorlog ver buiten het eigen gebied; ons land daarentegen kan van alle kanten worden aangevallen en moet daarom van den aanvang kunnen beschikken over de geheele geoefende macht.

De minister heeft gezegd, dat de vraag hoe het veldleger zal worden gebruikt, moet worden beslist door en ter beoordeeling staat van hen, die alsdan de verantwoordelijkheid van het legerbeleid dragen. Er kunnen zich evenwel, zoo meent spreker, velerlei gevallen voordoen. Wij zouden kunnen komen te staan tegenover een vijand, die zelf onvoldoende is toegerust; mede is het denkbaar, dat wij een sterke stelling zouden kunnen bezetten, die ook zonder veel geschut goede gelegenheid biedt tot krachtigen weerstand. In zoodanige gevallen zou het kunnen gebeuren, dat de alsdan door de omstandigheden meest wenschelijke maatregelen niet zouden kunnen worden gekozen, omdat in 's ministers stelsel de uit reservetroepen bestaande deelen van het veldleger niet onmiddellijk gevechtsbruikbaar zijn, maar eerst nog opgeleid en gevormd moeten worden.

Tegenover den toekomstigen opperbevelhebber, maar ook tegenover ons volk, laden naar de meening van den heer DE MONTÉ VER LOREN regeering en kamer een groote verantwoordelijkheid op zich, indien zij door afwijzing van het amendement het onmogelijk maken in de oogenblikken van gevaar onmiddellijk gebruik te maken van alle in vredestijd geoefende mannen.

De heer DRION acht een eersten oefeningstijd van 5 maanden onvoldoende; beneden 6 maanden mag z. i. niet worden gegaan. Tot dusver hebben de troepenofficiëren zich in groote meerderheid krachtig verzet tegen verdere inkorting van den termijn. Eerst in den laatsten tijd, zoo meent hij, hoort men met zekere nonchalance over korten oefentijd spreken, mits het contingent grooter wordt gemaakt. Niet lang geleden moest hij uit den mond van een der vooraanstaande troepenofficiëren vernemen: „indien ge den moed hebt te stemmen voor een korteren oefentijd dan wij thans hebben, dan zijt gij een landsverrader”. Hij kan daarom niet medegaan met eenig voorstel tot verdere verkorting dan de minister voorstelt. Misschien zal er een tijd komen, waarin verdere verkorting mogelijk is; dat zal dan de tijd zijn, waarin behoorlijke lichamelijke oefening voldoende in ons volk is doorgedrongen.

De heer
Drion.

Evenmin kan spreker er toe medewerken om de schepping van de 8000 man reservetroepen af te wijzen. Van verschillende zijden, vooral in de pers, is beweerd, dat onjuist zou zijn de voorstelling van den minister en van spreker, dat invoeging van het reserveleger in het kernleger een enorme verzwaring van lasten beteekent. Z. i. is het leger steeds onvoldoende toegerust geweest; in het rapport der legercommissie o. a. is daarop duidelijk gewezen. Onze eerste zorg moet zijn een leger te krijgen, dat voldoende is toegerust. Straks kunnen wij verder bouwen. Al zegt de heer DE MONTÉ VER LOREN, dat hij bereid zou zijn voor het grootere leger ook meer geld beschikbaar te stellen, het is niet aannemelijk, dat in de Kamer, althans in de naaste toekomst, daarvoor een meerderheid zou zijn te vinden.

De heer DRION eindigt zijn rede aldus:

„Hetgeen ik tot slot ga zeggen, zeg ik met eenige voorzichtigheid en niet zonder vrees. Ik kan mij begrijpen, dat het beroepskader en de beroeps-officiëren de aanneming van dit wetsontwerp met groot bezwaar te gemoet zien, omdat zij overtuigd zijn, dat daarin een gevaar voor het leger ligt, maar men moet niet vergeten, dat bij degenen, die die overtuiging hebben of zich die overtuiging suggereeren, er eenigermate dit feit bijkomt, dat, als deze voorstellen van den Minister worden aangenomen, voor tal van beroepsofficiëren in het leger geen plaats meer zal zijn. Daarmede zal hun carrière gebroken zijn en dat is een ernstig feit, want daarmede zien zij de vooruitzichten op promotie voor het leven verloren gaan. Als wij overtuigd zijn van den ernst van deze voorstellen, moeten wij ons daardoor niet laten terugschrikken en moeten wij begrijpen, dat de campagne, welke daartegen wordt gevoerd, buiten de bedoeling van hen, die die campagne voeren, daardoor eenigszins wordt beïnvloed.”

De heer
Duymaer
van Twist.

De heer DUYMAER VAN TWIST, een der mede-voorstellers van het amendement, meent, dat bij de regeering in de eerste plaats het streven had moeten voorzitten om een leger te krijgen, in staat om de veiligheid en de onafhankelijkheid des lands te verzekeren. Het schijnt echter, dat bij het voorstel van wet meer gelet is op vermindering van persoonlijke en financieele lasten. Niet, dat hij tegen die vermindering bezwaar heeft, integendeel, maar de regeering had een stelsel moeten bedenken, dat bij eenzelfde vermindering van lasten een regeling zou geven, die niet het funeste karakter draagt van het aanhangige ontwerp. Het amendement zal er toe leiden een beter leger te verkrijgen, zulks met gelijke vermindering van lasten als bij het ontwerp.

Het amendement wil een eenheidsleger met een eersten oefeningstijd van 5 maanden. Dit zal geven een belangrijke vermindering van persoonlijke lasten; 13344 man kerntroepen zullen een maand korter worden geoefend, daartegenover zullen 8000 man reservetroepen één maand langer onder de wapenen blijven, met een vervolgoefening van 20 dagen en een van 6 dagen. Ten slotte blijft het stelsel 1650 man maanden boven dat van de regeering, maar daardoor wordt dan ook een regeling verkregen, die z. i. heel wat gunstiger is dan die van het ontwerp.

Spreeker beschouwt het ontwerp ook in verband met de kazerneering. Elke stap in de richting van oefeningen buiten de kazernes is hem sympathiek. In dit opzicht schept het amendement gunstiger verhoudingen dan het regeeringsvoorstel. Is bijv. de geheele lichte voorgoefend, dan zullen er in het regeeringsvoorstel nog 2 maanden overblijven, die in de kazernes zullen moeten worden doorgebracht; bij het amendement echter schiet er slechts 1 maand over, voor welk kortstondig verblijf geen kazernes noodig zijn.

De minister en de heer DRION achten 5 maanden eerste oefening te kort. Spreker zou ook 6 maanden prefereren, maar het geldt hier een compromis en de overgrote meerderheid der infanterie-officiëren weet hij aan zijn zijde, als hij het stelsel van het amendement verkiest boven dat van de regeering. Zeker, vroeger was hij tegen een oefenduur van 5 en zelfs van 6 maanden, maar het feit is, dat bij de 8½ maand van thans de eigenlijke opleiding niet langer duurde dan 3 maanden, en dat na die 3 maanden de oefening slechts ongeregeld werd voortgezet, doordat de

compagniescommandant dan vele manschappen moest afstaan voor allereerste corvéeën. Zoodoende kan op het oogenblik niet gerekend worden op een langeren oefeningsduur dan van 4 maanden in totaal. Krijgen wij nu 5 maanden, dan komen wij alzoo in betere conditie en bij die 5 maanden kan de minister desgewenscht dan nog aantrekken de eerste vervolgoefening van 20 dagen.

Naar 's ministers mededeeling zal de toevoeging van de reservetroepen aan de kerntroepen een uitgaaf vorderen van 123 miljoen gulden voor aanschaffing van de noodige artillerie. Spreker kan zich voorstellen, dat deze mededeeling bij de Kamer is ingeslagen. Maar had deze mededeeling wel veel zin? Volgens het plan van den minister toch zullen elk jaar slechts 5 miljoen worden gevraagd, zoodat er 19 jaren mede zullen zijn gemoeid voor en aler het kernleger in het bezit zal zijn van zijn op 95 miljoen begroote toerusting. Bij het ontwerp „Tijdelijke afwijkingen van de militiewet” heeft de minister in de M. v. T. gezegd, dat de gedurende de mobilisatiejaren gekweekte reserve van geoefende landstormmannen bij een nieuwe mobilisatie dadelijk zou komen bij de gemobiliseerde strijdkrachten; het is daarom minder begrijpelijk waarom de toevoeging van de reservetroepen aan de kerntroepen een uitgaaf zou vorderen van 123 miljoen. Die 123 miljoen beschouwt spreker daarom als bangmakerij. Ook verzwijgt de minister, dat voor de 36 bataljons reservetroepen beschikbaar zijn 1000 Vickers-mitrailleurs met 50 miljoen patronen; dit is wel geen artillerie-materiaal, maar voor de infanteriebataljons zijn deze mitrailleurs van onschatbare waarde.

Ook heeft de minister gezegd, dat de samenvoeging van kern- en reservetroepen de exploitatiekosten van het leger zou opvoeren. Weinig aannemelijk schijnt dit, als men bedenkt, dat het stelsel van den minister gecompliceerd en daardoor als vanzelf duur is, ook door de belangrijke bedragen voor burgerpersoneel.

Van het leger, dat de minister wil, gaat, zoo eindigt spreker, geen preventieve kracht uit; zulk een leger moet zich opbergen in liniën en stellingen; met belangrijke vermindering van personeele en geldelijke offers evenwel is een leger te verkrijgen, dat in staat is in het open veld den eersten stoot op te vangen.

De heer VAN VEEN, ook een der mede-voorstellen van het amendement, betuigt zijn instemming met de rede van den heer DE MONTÉ VER LOREN. Nu als compromis het amendement een eersten oefenduur vraagt van slechts 5 in stede van 6 maanden, hoewel velen 6 maanden beter achten, had hij gehoopt, dat het amendement met meer waardeering zou zijn ontvangen zoowel door den minister als door de katholieken.

De heer
Van Veen.

De minister zegt thans, dat 123 miljoen zou noodig zijn voor uitlevering van de reservetroepen, zoo deze bij het kernleger worden gevoegd; spreker meent te kunnen aantoonen, dat de minister niet altijd op dit standpunt heeft gestaan en zelfs in vorige stukken heeft gezegd, dat hij na aanschaffing van 93 miljoen artillerie voldoende geschut zou bezitten om het geheele reserveleger te kunnen opnemen en daarmee vervalt dan natuurlijk de bewering van den minister, dat verwezenlijking van het denkbeeld, dat aan het amendement ten grondslag ligt, een uitgaaf van 123 miljoen noodig maakt. Op blz. 8 van de M. v. T. staat:

„Zooals uit figuur III ¹⁾ blijkt, zijn de troepen van het veldleger zeer voldoende toegerust met artillerie, technische troepen en wielrijders. Daardoor zal hun strijdwaarde aanzienlijk grooter worden dan tot dusver bij eenheden van gelijke sterkte aan infanterie het geval was. Bovendien opent deze wijze van toerusting de mogelijkheid om, indien de omstandigheden daartoe nopen en gunstig zijn, de infanterie van het veldleger uit de reservetroepen te versterken.”

Spreeker meent zich van interpretatie dezer woorden te kunnen onthouden; de minister toch heeft ze reeds zelf geïnterpreteerd, want elders ²⁾ zegt hij:

„Met de op bladz. 8 van de Memorie van Toelichting gebezigde uitdrukking, dat de infanterie van het veldleger uit de reservetroepen zou kunnen worden versterkt, indien de omstandigheden daartoe nopen en gunstig zijn, wordt bedoeld, dat zoodra de alsdan in functie zijnde opperbevelhebber de geoefendheid der reservetroepen daartoe voldoende oordeelt en versterking van het veldleger met infanteriebrigades gewenscht is, de reservetroepen voor die versterking kunnen worden gebezigd.”

en dan komt de zin:

„Met name bij een mobilisatie vóór 1 October 1929 zal dit, zoo noodig, reeds dadelijk kunnen geschieden.”

De minister gaat dus uit van de gedachte, dat, wanneer vóór 1929 een nieuwe mobilisatie noodig mocht zijn, de oorlogswinst van geoefende landstormmannen reeds dadelijk kan gebracht worden bij het veldleger. Maar waar haalt dan de minister de artillerie vandaan? Het alsdan versterkte kernleger moet het dan doen zonder de 123 miljoen artillerie. Duidelijk is het daarom voor spreker niet, waarom de minister de reservetroepen van zijn eigen ontwerp niet zonder die artillerie kan brengen bij het kernleger.

De heer
K. Ter Laan.

De heer K. TER LAAN noemt art. 27 het meest belangrijke artikel van het ontwerp. Het gaat daarbij om de grootte van het contingent. Volgens dezen afgevaardigde zal men goed doen niet zoo zeer te letten op de contingentssterkte van de wet-COLIJN, welke sterkte in naam is 23 000, maar feitelijk de 26 000 man nadert, doch op de sterkte, die wij thans hebben, dat is 13 000 man. Beschouwt men het wetsvoorstel aldus, dan komt minister POP en met hem de regeering dus eigenlijk niet minder vragen dan een verdubbeling van het contingent. De sociaal-democraten willen ontwapening, daarom is van hun zijde geen amendement ingediend om op de 13 000 man van het oogenblik terug te komen. Het amendement van den heer DE MONTÉ VER LOREN c.s. wil een eenheidsleger van 23 000 man. De minister zegt echter, dat dan 123 miljoen gulden noodig is om de 8000 man reservetroepen, die dan bij de kerntroepen zullen komen, toe te rusten met artillerie. Alleen voor de artillerie 123 miljoen; spreker meent, dat er nog wel iets bij zal komen voor allerlei moderne wapens, tanks enz. en de noodige gelden voor bezoldiging van kader, voor kazerneering, kleeding enz. Hoeveel dit alles te zamen zal kosten, hebben de bekwame verdedigers van het amendement niet verteld. Hij betreurt het, dat de minister niet volhard heeft bij zijn 13 000 man. Het over stag gaan door het contingent weder te brengen op 23 000 man heeft hem niet

¹⁾ Figuur, voorkomende op de grafische voorstelling, die gevoegd was bij de M. v. T.

²⁾ Op blz. 18 van de M. v. A.

gebaat; immers de militaristen zijn nu toch niet tevreden. Alsof de uitrusting van het kernleger op zich zelf niet reeds genoeg kostte, 95 miljoen! Wat zou men voor dit bedrag niet tal van nuttige dingen kunnen doen, bijv. aan woningbouw, ziekteverzekering, onderwijs, traktementsregelingen e. d.

Moet spreker dus het amendement bestrijden, toch vindt hij er wel iets goeds in, namelijk de vermindering van den eersten oefeningsduur tot op 5 maanden. De heer VAN VEEN heeft steun verwacht van de katholieken; bij hen heeft hij dien gevonden; welnu van de sociaal-democraten wordt hem steun gaarne verleend in dien zin, dat zij hem gaarne hulp bieden ter verkrijging van den oefenduur van 5 maanden, als hij met ons wil medewerken ter bekoming van een contingent van 13 000 man. In ieder geval acht spreker het reeds een grooten vooruitgang, dat nu van de zijde der voorstellers van het amendement een duur van 5 maanden zoo met klem is verdedigd; hij wil nu reeds zeggen, dat het amendement, mocht het door de voorstellers worden ingetrokken, door de sociaal-democraten zal worden overgenomen.

Ten slotte stelt de heer K. TER LAAN nog de vraag, wat de bedoeling is van het gezegde van den heer DUYMAER VAN TWIST, dat de minister, zoo deze 5 maanden niet toereikend acht, de eerste vervolgoefening er kan bijrekenen. Zal die eerste vervolgoefening aan den eersten oefentijd worden vastgekoppeld? Spreker eindigt aldus: „Ik zie, dat de minister het ontkent, welnu, dan gaat op dit punt de redeneering van den heer DUYMAER VAN TWIST niet op. Het is mogelijk, zegt de heer DUYMAER VAN TWIST nu, maar dat is nooit de opvatting geweest en in de practijk zal het ook niet gaan. Die 20 dagen er aan vastkoppelen geeft dus een onjuiste voorstelling van de zaak. Het ligt echter niet in de bedoeling van den minister, ik zal er dus niet verder over spreken.”

De heer OUD verklaart niet in te zien het groote verschil tusschen het stelsel van de regeering en dat van het amendement; hij begrijpt dus ook niet het door den heer DRION gevreesde groote gevaar van een kabinetscrisis, dat zou dreigen bij aanneming van het amendement. Verschil van betekenis tusschen beide stelsels kan hij niet ontdekken. De minister becijfert in de M. v. A., dat het gelijkwaardig maken van de reservetroepen aan de kerntroepen zou kosten 1½ miljoen, zoo althans de duur van de eerste oefening voor beide deelen 6 maanden werd. Wat wil nu het amendement? Dit wensch dien duur voor beide deelen brengen op 5 maanden. Naar sprekers berekening zal het aantal manmaanden niet veel verschillen van dat bij het regeeringsvoorstel. De kosten kunnen dus ook niet veel uiteenloopen. De heer TER LAAN heeft de situatie minder juist weergegeven, toen hij het voorstelde alsof het amendement zou brengen een contingent van 23 000 man, terwijl de minister er slechts 14 000 zou vragen. Bij het stelsel van den minister komen de voorgeoefenden in het geheel niet in de kazerne, zoo zij het diploma van voorgeoefendheid bezitten en tot de reservetroepen behooren; maken zij deel uit van de kerntroepen, dan komen zij voor 2 maanden op. Bij het stelsel van het amendement wordt de eerste oefeningstijd 5, voor de voorgeoefenden 4 maanden, zoodat dezen dan één maand in de kazerne moeten verblijven. Het is een onbillijke critiek op het amendement, als men het voorstelt alsof het aanleiding zou geven tot verzwaring van persoonlijke en financieele lasten. Zal dan

De heer Oud.

misschien de uitrusting zooveel hooger uitgaven vorderen bij aanvaarding van het amendement? Dit is bezwaarlijk aan te nemen. Het leger, dat de minister wil, is even sterk als het leger, dat de voorstanders willen. Het is daarom moeilijk te begrijpen, waarom de minister nu zich zoo sterk kant tegen het amendement en zoo hoog opgeeft van de kostenvermeerdering, die dit zal medebrengen. Over de aan het amendement ten grondslag liggende denkbeelden moge men denken zooals men wil, toch zij men voorzichtig met zijn critiek op het amendement; men meene niet, dat de plannen der voorstellers zooveel militaristischer en zooveel kostbaarder zullen zijn dan die van de regeering.

De heer
Van de Laar.

De heer VAN DE LAAR maakt slechts een tweetal opmerkingen. De minister zegt van het amendement, dat aanneming zal leiden tot de débacle van het leger; omgekeerd zeggen de voorstellers hetzelfde van de regeeringsplannen. Daaraan geven wij dus ons geld uit, aan plannen, die naar het oordeel van vooraanstaande mannen toch op een débacle moeten uitloopen.

Thans de tweede opmerking. De voorstellers van het amendement mogen met groote nauwgezetheid hebben betoogd en becijferd, dat bij aanneming de gezamenlijke en de gemiddelde persoonlijke en financieele lasten niet zullen toenemen, toch zien zij voorbij, dat in het stelsel van den minister een deel van het contingent geheel vrij kan blijven van de kazerne en dat juist hierin voor de tegenstanders van het kazerneverblijf een groot bezwaar kan liggen, dat bij aanneming van het amendement het geheel buiten de kazerne blijven niet kan worden verwezenlijkt, maar dat in het gunstigste geval nog ten minste één maand in de kazerne moet worden doorgebracht.

Min. Pop.

De Minister van Oorlog, de heer POP:

Ten aanzien van de opmerkingen, die gemaakt zijn in verband met het amendement van den heer DE MONTÉ VER LOREN en de andere onderteekenaars, zou ik toch, alvorens dit in onderdeelen te beschouwen, eenige algemeene opmerkingen willen maken.

Er is door den heer DUYMAER VAN TWIST gesproken over de groote schatten geld, die dit stelsel zal kosten. Ik begrijp dat niet, zooals ik Vrijdag reeds gezegd heb, want het zal iedereen duidelijk moeten zijn dat, vergeleken bij de wet waaronder wij nu leven, het stelsel, dat de Regeering voorstaat, bezuiniging moet geven. En wanneer men mij nu te gemoet voert brieven, die ik niet ken en die bestemd moeten zijn om door mij te worden gelezen, en die hoogstens kunnen beoogen het in dienst stellen van burgerlijke werkkrachten, om daardoor den oefeningstijd van de militairen tot zijn recht te laten komen, welnu, dan geloof ik, dat wij dat allemaal moeten toejuichen. Wij moeten allen willen, dat een jonge man, die in de kazerne komt om geoefend te worden, ook ongestoord geoefend worden kan, en dat alle andere diensten verricht worden door burgerpersoneel, en, als dat geld kost, zullen wij het wel zoo weten te beperken, dat het geen schatten zijn. Doch de zaak op zich zelf zal toch de instemming van de geheele Kamer moeten hebben.

Dat er nu maar drie en een halve maand geoefend wordt, is een gezegde, dat ik moet laten voor wat het is, maar ik heb in de stukken uitdrukkelijk gezegd, dat de toestand, dien wij op het oogenblik hebben, een overgangstoestand is en dat, als de nieuwe wet is aangenomen, ook juist zal worden te gemoet gekomen aan het bezwaar, dat wij nu ondervinden, namelijk dat de oefeningstijd nietvolkomen benut wordt.

Verder heb ik gehoord, dat men in een stelsel van vijf maanden wel de kazerne kan missen, maar in een stelsel van zes maanden niet.

Het is mij niet duidelijk! Wanneer ik aanneem, zooals wij hopen dat zal geschieden,

dat alle jonge mannen in de toekomst zullen zijn voorgeoefend, dan zal in dit stelsel door allen één maand geoefend moeten worden en in dat van de Regeering twee maanden. Wil men nu aan die ééne maand nog toevoegen de 20 dagen van de eerste vervolgoefening, dan wordt het in beide gevallen toch ongeveer twee maanden. Als het nu in het eene stelsel kan geschieden in kampen, waarom kan het dan niet in het andere stelsel? De menschen kunnen niet zes maanden in kampen verblijven, dat spreekt, maar dat de eindoefening bij vijf of zes maanden niet op dezelfde wijze kan plaats hebben, is mij niet duidelijk.

De kerntroepen komen al voor in de tijdelijke afwijking van de Militiewet, dus dat is volstrekt geen nieuw systeem. Men heeft altijd aanvaard het stelsel van troepen, die onmiddellijk gereed zouden zijn, en troepen, die een zoodanigen graad van geoefendheid bezitten, dat zij bij mobilisatie spoedig gereed zijn. Men heeft nooit gehad het stelsel, dat alle menschen een zekeren tijd in de kazerne moeten zijn.

Na deze algemeene opmerkingen moge ik over de amendementen nog het volgende zeggen:

Het stel amendementen van den heer DE MONTÉ VER LOREN vormt één geheel en beoogt de samensmelting van de kern- en reservetroepen. Ik behoef niet te zeggen, dat, aangezien daardoor het stelsel van de wet wordt aangetast, het dus alle aanbeveling verdient, om, niettegenstaande ik Vrijdag mijn meening hierover reeds heb gezegd, die nogmaals in bijzonderheden mede te deelen. Daarbij moet men onderscheiden drieërlei gevolgen van dezen maatregel: de economische, de financieele en de militaire.

Wat de economische gevolgen zullen zijn, ligt voor de hand. Het aantal jongelieden, dat jaarlijks voor de eerste oefening aan hun gewone omgeving wordt onttrokken om eenigen tijd in militairen dienst te verblijven, wordt vermeerderd met 8000 en het aantal vervolgoefeningen wordt gebracht van 1 op 3. Ik ga hierbij uit van de gedachte, dat de voorgeoefenden ook werkelijk voorgeoefend zullen zijn, wanneer het stelsel van de wet heeft doorgewerkt; men moet niet redeneeren op een exceptie. Hiertegenover staat, dat men het verblijf onder de wapenen van de overigen met een maand vermindert. Nu geef ik dadelijk toe, wanneer men het aantal mannaanden gaat uitrekenen, dat het niet zoo heel veel verschil zal maken, maar het maakt wel verschil, wanneer men een 8000 menschen, die zouden kunnen volstaan, als zij willen, met een vooroefening, zonder verblijf in de kazerne, wel tot een verblijf in de kazerne gaat dwingen. Als een dergelijke maatregel noodig was, zou dat geleden moeten worden, maar wanneer hij voorkomt in een stelsel, dat op zich zelf niet gewenscht is, dan wordt het er mijns inziens niet aannemelijker op.

De financieele gevolgen van deze amendementen zijn driedelig. Zij worden veroorzaakt, doordien het verblijf onder de wapenen voor eerste oefening langer is en doordat de vervolgoefeningen van de tegenwoordige reservetroepen worden vermeerderd. Daartegenover staan de mindere kosten, doordat men het verblijf van de bij het kernleger behoorenden, in het tegenwoordige systeem, met één maand vermindert. Die twee kostenbedragen kunnen wij dus aannemen dat niet zoo heel veel uit elkaar zullen loopen.

Van meer betekenis zijn intusschen de hoogere exploitatiekosten. Wanneer men het aantal menschen, dat onder de wapenen kan en moet worden geroepen (en zij allen moeten er die maand zijn), zoodanig vermeerderd, dan moet noodwendig het aantal oefeningseenheden toenemen, en toename van het aantal oefeningseenheden veroorzaakt vermeerdering van het beroepskader, van het aantal kazernes, van de hospitalen, van den geneeskundigen dienst, van de magazijnen, kortom uitbreiding van de garnizoenen, die anders buiten gebruik kunnen blijven, wat kost per jaar in ronde cijfers 2 miljoen gulden.

Daarbij komt de meerdere uitrusting aan artillerie-materieel. Ik heb j.l. Vrijdag al uiteengezet, dat en waarom in dit opzicht uitbreiding noodig is, en, aangezien ik uit het gesprokene van zoeven heb opgemerkt, dat daaromtrent nog altijd misverstand bestaat, wil ik dat nog eens duidelijk uiteenzetten.

Het kernleger is naar mijn meening voldoende van artillerie voorzien. De heeren VAN DER VOORT VAN ZIJP en VAN VEEN meenen, dat dat niet het geval is, die achten die toerusting maar matig, maar ik meen, dat men met het voldoen aan de eischen, die ik gesteld heb, voorziet in een zeer voldoende uitrusting.

Zooals ik in de Memorie van Antwoord uiteengezet heb, acht ik het mogelijk — en ik zal trachten, dat den heer VAN VEEN nogmaals duidelijk te maken, waar ik het blijkbaar Vrijdag te vergeefs heb trachten te doen — dat, als de omstandigheden daartoe nopen en gunstig zijn, het kernleger versterkt wordt met één of meer infanterie-brigades van het reserveleger, wanneer die troepen althans een voldoende oefening hebben verkregen, en zonder dat in dat geval meer toebedeeling van artillerie noodig is. Een dergelijke verdunning van de artillerie, die natuurlijk nooit in verwatering zou mogen ontaarden, is alleen onder daartoe gunstige omstandigheden toelaatbaar; de krachten, waarover de vijand beschikt — er is hier o. a. ten tooneele gevoerd een vijand, die zonder artillerie of met weinig artillerie zou komen — en de opdracht, die het eigen leger te vervullen heeft, zullen beslissen over de mogelijkheid, om ook brigades der reservetroepen, als zij hun voldoende oefening gekregen hebben, met de voor de kerntroepen beschikbare artillerie te velde te zenden.

Dat kan intusschen niet, wanneer men aan het veldleger ten taak stelt, zooals de opzet is van de heeren, die het amendement hebben ingediend, dat het veldleger onder alle omstandigheden, offensief optredend, den oorlog buiten onze landspalen zal houden, want het spreekt vanzelf, dat aannemende, dat de daartoe noodige infanteriekrachten beschikbaar zouden zijn, de verdunning van de artillerie in dat geval niet toegelaten zou kunnen worden, daar die dan even sterk zou moeten zijn als die van den vijand.

Wanneer men, om dat doel te bereiken, samensmelting van reservetroepen en kerntroepen beoogt, die beide even sterk zijn, dan moet men, wanneer men tot die samenvoeging overgaat, ook de artillerie-uitrusting verdubbelen, en daarvan zijn de kosten eenvoudig te berekenen. Dat kost, aan de hand van de nota, die ik ter kennis van de heeren heb gebracht, 123 millioen.

Verdeelde men nu de artillerie, die wij op het oogenblik bij het kernleger hebben, over de 36 bataljons van het kernleger en de 36 bataljons van de reservetroepen, dan kreeg men 4 stukken geschut per 1000 man of per bataljon infanterie, dat is nog minder dan het Duitsche leger op het oogenblik heeft, d. w. z. wat door de Entente aan het Duitsche leger is toegestaan te hebben, omdat men de artilleristische kracht van dat leger heeft willen breken, om het daardoor zijn offensief vermogen te ontnemen.

Dat aannemende, zullen de heeren wel willen inzien, dat het niet mogelijk zal zijn een veldleger, dat zóó onvoldoende is toegerust, aan dien strijd, die los van liniën, van het terrein, van wat ook, moet zijn, die moet worden gevoerd aan de grenzen, om den vijand buiten onze landspalen te houden, te doen deelnemen.

Behalve nu die 123 millioen brengt natuurlijk een dergelijke uitbreiding van artillerie nog andere kosten met zich.

Want wanneer men op het oogenblik zelf van de mobilisatie wil kunnen beschikken over die artilleristische eenheden, dan moet men de daarvoor beschikbare manschappen ook nemen uit de jongste lichting en, om ze daaruit te kunnen nemen, moet men deze lichting uitbreiden en tevens uitbreiden het aantal oefeningseenheden.

Want de heeren zullen zich herinneren, dat men juist bij de artillerie en ook bij andere onderdeelen van verschillende zijden er op heeft aangedrongen, en te recht, dat voor iedere eenheid, die gevormd zal worden, een stameenheid in vredes-tijd aanwezig zij, waaruit die zich zal kunnen ontwikkelen.

En dus zal men niet alleen de lichting moeten uitbreiden, maar bovendien het aantal stameenheden bij de artillerie moeten vermeerderen. Ook dat brengt kosten met zich mede. Summa summarum een aanmerkelijke verzwaring van persoonlijke en financieele lasten.

En nu moge men over die persoonlijke lasten eenigszins gemakkelijk heenstappen en over de toename van uitgaven optimistisch oordeelen, ik geloof toch inderdaad, dat, behalve de geachte voorstellers van dit amendement, er in deze vergadering eigenlijk niemand aan denkt om blijvend zulke zware lasten op te leggen als bij de uitbreiding van dit systeem noodig zullen zijn.

Daarentegen is de uitbreiding, die door de Regeering noodig wordt geacht, financieel bereikbaar en de Regeering zal niet stilzitten, wanneer deze wet tot stand zal zijn gekomen, deze binnen zoo kort mogelijken tijd uit te voeren.

Ik hoor daar de opmerking: „dan gaan wij in de stellingen zitten”, maar ik heb Vrijdag al gezegd, dat de voorstelling, alsof ons leger onder alle omstandigheden in de stellingen zou moeten gaan zitten, onjuist is; ik heb uitdrukkelijk en nadrukkelijk gezegd, dat de omstandigheden, waaronder men oorlog voert, geheel moeten beslissen over de wijze, waarop men zijn krachten gebruikt.

Dat kan op honderderlei manieren gebeuren, omdat het aantal combinaties in den oorlog niet vooruit te zeggen is. Er is dan ook geen enkele reden om aan te nemen, dat onder alle omstandigheden ons leger zou moeten terugtrekken. Hierop kom ik straks nog nader terug.

Thans nog een enkel woord over de militaire gevolgen van dit voorstel.

Ten einde de persoonlijke en geldelijke lasten, die het voorstel oplegt, eenigszins te verminderen, hebben de voorstellers in overweging gegeven om den eersten oefentijd te beperken tot 5 maanden.

Wanneer men een oogenblik wil denken aan de zooveel hoogere eischen, die thans, vergeleken bij vroeger, aan de soldaten gesteld worden — men denke slechts aan mitrailleurs, aan handgranaten, aan de uitbreiding van het seinwezen, aan den loopgravenoorlog en alles, wat daarmede verband houdt —, als men bedenkt, dat de oefentijd, die in de laatste jaren al van 8½ tot 6 maanden is teruggebracht, thans veel korter is dan in het buitenland ergens het geval is, althans in de landen, die met ons in aanraking kunnen komen, wanneer men de oefenprogramma's inziet, die ik heb overgelegd, en wanneer men daarbij overweegt, dat de geoefendheid, die door het oefenen volgens die programma's zal worden verkregen, 20 jaar behouden zal moeten blijven, terwijl daarentegen de vervolgoefeningen in mijn stelsel bekort zijn, om niet meer lasten op te leggen dan ik noodzakelijk acht, dan zal iedereen, die deskundig is, moeten zeggen, dat vermindering hier niet toelaatbaar is.

De heer DUYMAER VAN TWIST interrumpeert:

Door de corvéediensten wordt een groot deel van den tijd voor de oefeningen onttrokken. Ontken u dat maar eens.

De Minister, de heer POP:

Ik ontken niets. Ik herzeg, wat ik zooveel reeds gezegd heb, dat de overgangstoestand, dien wij beleven in 1921, volstrekt niet tekenend is voor den vervolg. Het is voldoende duidelijk door mij in de stukken gezegd, dat ik maatregelen neem, genomen heb en zal nemen om den oefentijd volkomen tot zijn recht te doen komen.

Ik geloof niet, dat er één deskundige is, die zou kunnen aanbevelen den eersten oefentijd te verminderen.

De commandant van het veldleger, dien ik mag aannemen als eersten deskundige, de Raad van Defensie, precies hetzelfde, bevelen wel aan verlenging van oefentijd, maar geen van allen vermindering. Maar dan stel ik de deskundigheid van die personen toch tegenover die van andere deskundigen, die niet genoemd worden, die geen verantwoordelijkheid hebben te dragen, maar die adviezen geven, die in deze Kamer gebracht worden.

De heer VAN VEEN interrumpeert:

Hebt u ook aan den commandant van het veldleger gevraagd, wat hij liever heeft, ons stelsel of het uwe?

De Minister:

Ik spreek hier over de 5 maanden oefentijd en de bezwaren, daaraan verbonden.

De heer DUYMAER VAN TWIST interrompeert:

Dat is een compromis; dat weet u zeer goed.

De Minister:

Een compromis is altijd slecht; daarmee bereikt men noch het een, noch het ander.

Die oefentijd van 5 maanden is voor hen, die een volledige oefening in de kazerne in het militair verband volbrengen, reeds een groot bezwaar, maar een nog veel grooter bezwaar voor hen, die vooroefening hebben gehad en slechts een maand samengebracht worden om hun verdere opleiding te voltooien.

Voor hen is mijns inziens geen voldoende gelegenheid aanwezig om geoefend te worden. Een zoodanig geoefend leger zal niet alleen in oorlogstijd aanleiding geven tot groote teleurstelling en de daarop gebouwde verwachtingen tot schande maken, maar het heeft bovendien dit groote bezwaar, dat in gewone tijden bij ernstige mannen een gevoel van onbevredigdheid zal blijven bestaan, als men ziet, dat, ondanks alle moeite en zorgen, welke men aan zijn dagelijksche taak besteedt, men nimmer een bevredigend resultaat kan bereiken. Ik heb dit zelf jarenlang gevoeld. Ik heb jarenlang gezien, dat ondanks alle moeite, geld en zorgen, welke men aan het leger besteedde, altijd het onbevredigende gevoel bleef bestaan, dat er nog zooveel ontbrak, dat het instituut als oorlogsinstituut niet voldeed aan de eischen, welke men daaraan stellen moest.

Dit alles was een gevolg van het feit, dat men iets trachtte te bereiken, dat met de voorhanden middelen niet te bereiken was.

Wanneer ik dan ook de voorstellers van deze amendementen mocht overtuigd hebben van de waarde van hetgeen ik in het midden bracht, wanneer zij mochten inzien, dat hun goede bedoelingen, om de weermacht te versterken, slechts ten gevolge zullen hebben, dat men wel het getal vermeerdert, maar de hoedanigheid verre beneden de eischen zal blijven en in elk opzicht onvoldoende zal zijn, dan zullen zij, hoop ik, terugkomen op hun voorstel, dat, hoe goed ook gemeend, in zijn gevolgen niet anders dan hoogst ongunstig voor onze weermacht kan zijn. En eens een stap in deze verkeerde richting gezet hebbende, kan men daarop niet terugkomen. De ervaring heeft geleerd, dat men het aantal wel kan uitbreiden, als het moet, maar wat men aan eersten oefentijd heeft prijs gegeven, heeft men nimmer teruggekregen.

Wartoe zou men nu dit waagstuk ondernemen? Welke waarborgen heeft men, dat met de weermacht, welke de voorstellers zich voorstellen, bereikt zal worden wat met de Regeeringsvoorstellen niet zal kunnen worden bereikt?

Wartoe schetst men in zoo schelle kleuren de schijnbare onvoldoendheid van de door de Regeering voorgestelde weermacht? Meent men in ernst, dat het mogelijk zal zijn, zelfs met veel meer dan 72 bataljons, den absoluten waarborg te geven, dat onze landsgrenzen te allen tijde bewaard zullen blijven? Als men aan het veldleger de taak opdraagt, die de voorstellers zich denken, dan eischt men, dat het leger offensief zal optreden, dat het den vijand dadelijk zal verslaan. Dat kan men alleen doen, als men heeft een overmacht in aantal, in geoefendheid en in uitrusting. Als men dat niet heeft, dan zal men — op straffe van vernietiging — genoodzaakt zijn steun te zoeken in den bodem om, door afwerend op te treden, den opmarsch van den vijand te vertragen, tot tijd en wijle, dat men steun ontvangt.

Dit is niets vreemds. Dat is in den laatsten oorlog overal geschied. Heb ik niet bij de algemeene beschouwingen doen zien, hoe alle Staten, die in den oorlog gewikkeld zijn geweest en die geographisch voor hun tegenstander bereikbaar waren, den oorlog niet buiten hun landsgrenzen hebben kunnen houden?

Vergeet men niet te veel, dat de Fransche troepen, hoe oordeelkundig ook geleid, zeer te recht eerst tot aan de Marne zijn moeten teruggaan, maar ten slotte toch overwinnaars in den strijd zijn gebleven?

Ik geef de verzekering, als men daar in den beginne alles op één kaart had gezet en er zijn kracht aan gewaagd had om den oorlog buiten de landsgrenzen te houden,

dan was een wanhopige toestand ontstaan; dan had Frankrijk nooit als overwinnaar uit den strijd kunnen komen.

Dan zitten wij in de Noordzee, zegt de heer DUYMAER VAN TWIST. Pardon, de geachte afgevaardigde vergeet, dat bij ons de terreinen van dien aard zijn, dat wij niet in de Noordzee behoeven te zitten. Het voordeel is, dat ook wij onze Marne hebben. Als het moet, zullen wij die gebruiken.

Van welke zijde ik de zaak ook beschouw, ik blijf bij mijn oordeel, dat, wanneer wij binnen de grenzen van het bereikbare willen blijven, wij ons tevreden moeten stellen met een betrekkelijk klein maar goed geoefend en toegerust leger, dat, mits het geleid wordt door oordeelkundige hand en wanneer het gebruik maakt van de voordeelen, die ons terrein biedt, onze belangen voldoende kan beschermen. Daar dit nooit het geval kan zijn, als het leger onvoldoende geoefend is, zijn de hier besproken amendementen voor de Regeering dan ook onaannemelijk."

In tweeden termijn voert in de eerste plaats het woord de heer DE MONTE VER LOREN. Deze protesteert tegen de bewering van den heer K. TER LAAN, die hem in den mond legt de verklaring, dat in vijf maanden goede soldaten zijn te vormen. Hij, spreker, heeft het slechts gehad over „bruikbare" soldaten en dat deze verkregen kunnen worden bij een intensieve opleiding van 5 maanden, zoo daarbij de vervolgoefeningen goed worden benut; voorts dat hij deze 5 maanden slechts aanvaardt als compromis, ter verkrijging van een eenheidsleger. Dan heeft de heer TER LAAN gezegd, dat de meerdere exploitatiekosten van het leger bij aanvaarding van het amendement 8 miljoen zouden bedragen; de minister noemde hiervoor een bedrag van 2 miljoen, welke som spreker niet te hoog vindt voor het doel.

De heer
De Monté
ver Loren.

Wat betreft de 123 miljoen voor artillerie ten behoeve van de reservetroepen in geval van hun gelijkstelling met de kerntroepen, staat het geenszins vast, dat dit zeer zeker hoog bedrag niet zou zijn te betalen, maar wel is uit de discussies voldoende duidelijk geworden, dat in tal van gevallen van die reservetroepen een nuttig gebruik zou kunnen worden gemaakt, ook al zou hun uitrusting niet in allen deele volmaakt zijn. Hoe meer spreker over de zaak heeft nagedacht, hoe meer hij overtuigd is geworden van de ondeugdelijkheid der regeeringsvoorstellen; hij betreurt het daarom, dat van de zijde der regeering niet getracht is op den grondslag van het amendement tot overeenstemming te geraken.

Ook de heer DUYMAER VAN TWIST komt terug op de 123 miljoen. In de Memorie van Toelichting op het ontwerp „tijdelijke afwijkingen van de Militiewet", een stuk van een paar maanden oud, spreekt de minister van 20 lichten van 13000 man, die zullen vormen een betrekkelijk klein, doch goed toegerust kernleger en toen is van die 123 miljoen met geen woord gesproken. De regeering is dus binnen drie maanden van inzicht veranderd; de verantwoordelijkheid voor de moeilijkheden van thans liggen dus bij de regeering.

De heer
Duymaer
van Twist.

De heer TROELSTRA:

Ik grijp de gelegenheid tot repliek aan, om de stem te motiveeren, die door mijn fractie over dit artikel en daarmede over het wetsontwerp zal worden uitgebracht.

De heer
Troelstra.

Als resumptie der gehouden debatten constateer ik:

dat dit ontwerp een reactie beteekent tegen de vermindering der jaarlijksche

lichting tot 16000 man, onder den indruk der hervormingsactie na November 1918 tot stand gekomen;

dat het, mede om die reden, niet is op te vatten als een stap in de richting van verdere vermindering van militaire lasten;

dat het berust op de gevaarlijke fictie, dat voor de middelen, die, volgens alle partijen, van het Nederlandsche volk voor militaire doeleinden kunnen worden gevraagd, een leger is te vormen, waarmede met vertrouwen de strijd voor de handhaving der neutraliteit en der nationale onafhankelijkheid is te voeren;

dat de overweging, dat de onvoldoendheid van ons leger zal worden aangevuld door troepen van buitenlandsche legers, die met ons een coalitieoorlog zouden voeren, berust op de veronderstelling van een militair verbond met militairkrachtige Staten en consequent zal moeten leiden tot aansluiting bij het Fransch-Belgisch militair verbond, een denkbeeld, dat volstrekt moet worden verworpen, daar het in zijn gevolg onze onafhankelijkheid meer bedreigt dan handhaaft, ons blootstelt aan het gevaar van in allerlei imperialistische militaire avonturen te worden meegesleept en een verdere verzwaring van militaire lasten in het vooruitzicht stelt, die alles, wat tot nog toe van het Nederlandsche volk voor dit doel is gevraagd, verre zal overtreffen;

dat met name in dit verband het ontwerp onaannemelijk is en de eenige waarborg tegen verwezenlijking van dit perspectief te vinden is in een besluit aansturen op ontwapening in den geest van het besluit van het laatste congres der S. D. A. P.;

dat de mogelijkheid, dat dit ontwerp door een combinatie van meer militaristisch gezinde met antimilitaristische groepen zal worden verworpen, ons geen aanleiding geeft, de consequentie uit voorgaande overwegingen niet te trekken, zelfs niet, waar ten gevolge dier verwerping een langere oefentijd dan het ontwerp wil tijdelijk mocht worden bestemd;

dat toch door het Regeeringsontwerp zelf is vastgelegd, dat geen langer diensttijd dan die van 6 maanden noodig is, terwijl meerdere versterking van het leger dan die het ontwerp brengt, zelfs op de basis van een 5-maandelijkschen oefentijd, is mogelijk geacht, waarmede bevestiging van den 8½-maandelijkschen oefentijd, die blijkens deskundige gegevens in de huidige practijk trouwens op een oefentijd van ongeveer 4 maanden neerkomt, als onhoudbaar is gekenschetst.

Hetzij dan ook de Regeering al of niet komt met plannen, die werkelijk als een stap in de richting van systematische, zij het ook geleidelijke, ontwapening kunnen gelden, heeft het Nederlandsche volk bij de verkiezingen de gelegenheid, zich omtrent dit vraagstuk uit te spreken.

De sociaal-democratische fractie, die slechts in die richting een oprechte, met de feiten rekening houdende, politiek mogelijk acht, wenscht de medeverantwoordelijkheid van dit ontwerp niet te aanvaarden en zal daartegen stemmen.

De heer
Van Veen.

De heer VAN VEEN beklagt zich, dat de minister geen duidelijke inlichtingen heeft gegeven over de 123 millioen; het blijft hem toeschijnen, dat de minister dit bedrag genoemd heeft alleen pour besoin de la cause. Minder juist acht hij ook 's ministers bewering, dat de voorstellers van het amendement een leger zouden wenschen, in staat om onder alle omstandigheden den vijand van onze grenzen te houden. Deze eisch zou al te dwaas zijn. Spr. vervolgt dan:

De Minister schoof ons hier dan ook iets in de schoenen, dat wij niet hebben gezegd. Wij willen alleen een kernleger, om den eersten stoot op te vangen, dat, wat zijn sterkte betreft, evenredig is aan onze kracht als volk, maar niet een, dat in staat zou zijn om, als de geheele wereld op ons af kwam, deze buiten onze grenzen te houden.

De Minister heeft er zich op beroepen, dat in den laatsten oorlog ieder volk den vijand binnen zijn grenzen heeft gehad. Frankrijk zag ze zelfs tot de Marne en werd toch overwinnaar. Ik hoop, dat de vijand bij ons nooit tot onze Marne, de stellingen,

of de inundaties zal komen, maar dat wij er in zullen slagen den vijand buiten de grenzen te houden, en daarvoor is het kernleger van dezen Minister naar mijn meening onvoldoende.

Den heer OUD wil het voorkomen, dat het verschil in standpunt tusschen den minister en de voorstellers van het amendement zóó gering is, dat dit geenszins rechtvaardigt de groote proportie, die van de zijde der regering aan de zaak is gegeven. Naar de voorstelling van den minister zouden de hogere kosten bij aanvaarding van het amendement bedragen ongeveer 1½ miljoen gulden per jaar; naar zijn overtuiging kan deze voorstelling echter niet juist zijn en kan het verschil in kosten tusschen beide stelsels slechts een gering bedrag vertegenwoordigen. Dat het amendement meer kader en meer kazerneruimte zou vragen, acht hij onjuist en de minister is dan ook naar zijn meening in gebreke gebleven dit duidelijk te maken.

Daar evenwel vaststaat, dat het amendement geen afdoende verbetering zal brengen, kan hij geen vrijheid vinden er zijn stem aan te geven.

De heer Oud.

De Minister van Oorlog, de heer POP:

Min. Pop.

Naar aanleiding van de bij deze replieken gemaakte opmerkingen moge ik nog het volgende mededeelen, dat tevens kan strekken ter aanvulling van een enkele zaak, die wellicht gisteren aan mijn aandacht was ontsnapt.

In de eerste plaats is gesproken over de toerusting der artillerie van het Belgische leger. Er is daarbij op gewezen, dat het Belgische leger, volgens het „Jaarbericht van de Vereeniging voor Krijgswetenschap”, een lager cijfer aan artillerie had, dan ik noodig achtte. Dit is juist, wanneer men zegt, dat het staat in dat Jaarbericht, maar zooals alles verouderd, is ook dit verouderd. En wanneer men gelezen had de verschillende mededeelingen, die omtrent de organisatie van het Belgische leger voorkomen in de *Militaire Spectator*-afleveringen van den laatsten tijd, zou men gezien hebben, dat sinds de samenstelling van dat Jaarbericht die artillerie bij de infanterie-divisiën is uitgebreid met 1 afdeling per divisie, wat geeft een vermeerdering van 33 pct., terwijl de brigade leger-artillerie uitgebreid is tot 1 divisie, een vermeerdering gevende van 50 pct. Dientengevolge is het aantal vuurmonden, dat volgens dat jaarbericht becijferd moet worden op 6½ per 1000, gestegen tot 9,3.

Ik hoop, dat ik hiermede voldoende heb toegelicht hetgeen de heer DUYMAER VAN TWIST meende, dat nog ontbrak aan mijn mededeeling.

In de tweede plaats moet ik nog een opmerking maken naar aanleiding van hetgeen ik gisteren of Vrijdag over Amerika heb gezegd. Ik heb toen niet gedoeld op het feit, dat Amerika zich voor een groot deel gedurende den oorlog tot den oorlog had toegerust, maar — en ik heb dit, dunkt me, duidelijk uitgesproken — dat Amerika vóór het in den oorlog kwam, zeer vele Staten zooveel mogelijk van artilleriematerieel heeft voorzien. Dat is het geval geweest en daar heb ik op gedoeld. Daarom heb ik gezegd — het is niets vreemds, dat gedurende den oorlog de toerusting aan artillerie vermeerderd wordt —: Amerika heeft alle Staten voorzien van artillerie.

Naar aanleiding van het aantrekken van 1 vervolgoefening bij de eerste oefening, om daardoor te komen op een termijn van 5 maanden en zooveel dagen of nagenoeg 6 maanden, heb ik gisteren al gezegd, dat men daardoor de zaak niet beter maakt. Want eenerzijds kan men daardoor wel ongeveer een 6-maandschen oefentijd krijgen, anderzijds vermindert men echter het aantal vervolgoefeningen met één, en wanneer men die wegneemt, is er één gelegenheid minder om de oorlogsverbanden op te stellen, en dat is hoogst noodzakelijk, omdat wij, ons toekomstig leger encadreërend, ten deele met reserveofficieren, gelegenheid moeten hebben in de vervolgoefeningen die verbanden op te stellen en te oefenen. Gaat men die gelegenheid beperken of onmogelijk maken, dan is het noodzakelijk gevolg, dat het leger voor zijn taak bij mobilisatie minder geschikt is.

Na eenige opmerkingen over de kosten van burgerpersoneel voor het onderhoud van materieel, vervolgt de Minister:

Voorts heb ik gezegd: wanneer de omstandigheden daartoe nopen en gunstig zijn, kan het kernleger versterkt worden met een of meer infanterie-brigades, zoodra de reservetroepen voldoende geoefend zijn, en ik heb er bijgevoegd, dat dit tot 1929 altijd dadelijk kan gebeuren, onder datzelfde voorbehoud, dat de omstandigheden gunstig zijn, omdat wij tot 1929 voor alle 24 infanterie-regimenten beschikken over onze nu reeds geoefende miliciens, terwijl de zoogenaamde oorlogswinst dan voor andere formatiën en voor de depots bestemd worden. Er is dus absoluut geen inconsequentie in wat ik gezegd heb.

De heer VAN VEEN interrumpeert:

Waar haalt u dan de artillerie vandaan?

De Minister:

Maar, mijnheer VAN VEEN, ik wil voor de derde maal trachten het u duidelijk te maken. In mijn woorden: wanneer de omstandigheden daartoe nopen en gunstig zijn, is de mogelijkheid gelegen om dat te doen, namelijk wanneer wij aangevallen worden door een strijdmacht, die minder artillerie heeft, of wanneer wij aan het leger een taak opdragen, die met minder artillerie is te volbrengen. Maar ik heb gisteren uitdrukkelijk gezegd, dat, als men den oorlog buiten de landspalen wil houden, men daarvoor moet hebben een veldleger, dat van niet minder artillerie mag zijn voorzien dan dat van den tegenstander. Als dit den heer VAN VEEN nu nog niet duidelijk is, begrijp ik het niet.

Het heeft mij getroffen, dat verschillende sprekers eenigszins smalend hebben gesproken over de 36 bataljons van het veldleger, alsof er verder niets meer zou zijn. Het tegendeel is het geval. Die 36 bataljons worden gevormd uit de jongste lichten van de militie; de volgende lichten vormen wederom 36 bataljons, die ik betitelde als bezettings- en territoriale troepen, en waaromtrent ik reeds in de Memorie van Toelichting gezegd heb, dat zij zooveel noodig in hooger verband kunnen worden gebracht. Wanneer men dus 72 bataljons wil hebben, kan men die ook hebben.

De heer VAN VEEN interrumpeert:

Maar brengen die dan ook artillerie mede?

De Minister:

Ik herzeg, dat men een onvoldoende met artillerie toegerust leger niet aan de inwerking van een vijandelijke macht mag blootstellen.

Waar nu de heer DE MONTÉ VER LOREN spreekt van gewilde en voorziene ongereedheid, meen ik, dat die qualificatie beter past op het leger, dat wij zullen krijgen als het amendement wordt aangenomen, want dan krijgen wij een leger, dat niet voldoende is geoefend en geen voldoende toerusting heeft, terwijl ik in mijn stelsel juist voorzie het gereed hebben van een bepaalde macht, die voldoende toegerust en goed geoefend is.

Wat nu aangaat die toerusting met artillerie, om alle misverstand uit den weg te ruimen, wil ik nog eens duidelijk zeggen, dat de door de Regeering gewenschte toerusting met artillerie in zoo kort mogelijken tijd zal worden volbracht, in dier voege, dat het in haar voornemen ligt om, zoodra deze wet in het *Staatblad* zal zijn geplaatst, een voorstel te doen, om door het instellen van een fonds zoo spoedig mogelijk te voorzien in de uitrusting, die wij in ons stelsel behoeven.

Voorts nog deze opmerking, naar aanleiding van het smalende spreken over „maar” 36 bataljons. De Regeering is volstrekt niet teruggekeerd van haar meening, dat het kernleger, dus allen die behooren tot de kerntroepen, moet bestaan uit 20 lichten van 13000 man. Maar er is verschil tusschen het kernleger en het veldleger! Het veldleger bestaat uit de jongste lichten, te zamen 36 bataljons, en daarachter staan, uit hetzelfde kernleger, 36 bataljons van de oudere lichten,

die wij bij voorkeur niet in het veld brengen, omdat wij van meening zijn, dat de jongere manschappen het veldleger moeten vormen.

Ten slotte nog twee korte opmerkingen naar aanleiding van de verklaring van den heer TROELSTRA.

Na de hervormingsactie van 1918 is er niets gebeurd; er is geen teruggang geweest tot 13000 man; dat is een fictie. Na 1918 is de sterkte gebleven zooals zij was. Zoodra wij in 1920 kwamen met voorstellen in zake de nieuwe legervorming, is er op gewezen, dat men 13000 man zou moeten hebben voor de kerntroepen en ongeveer 10000 oefenplichtigen; van een gevolg geven aan de hervormingsactie van 1918 is geen sprake.

Voorts wil ik er de aandacht op vestigen, dat ik meermalen heb verklaard, dat ik mij in het tegenwoordige tijdsgewricht niet meer kan voorstellen een oorlog van Staat A tegen Staat B, terwijl de rest van Europa met gekruiste armen staat toe te zien. Ik kan mij niet anders denken dan dat het zal zijn een oorlog van weerszijden met bondgenooten. Tusschen dat beginsel en de conclusie van den heer TROELSTRA, dat men dus reeds te voren coalities zou moeten sluiten en zich zelfs bij een bepaalde partij zou moeten aansluiten, ligt een zóó groote kloof, dat ik de verantwoordelijkheid daarvoor geheel moet laten voor rekening van dien geachten afgevaardigde. Wanneer de heer TROELSTRA mij nu vraagt of ik een samengaan met Duitschland ook mogelijk acht, dan antwoord ik, dat ik alle coalities mogelijk acht, omdat altijd degenen, die gelijke belangen hebben, zich bij elkander zullen aansluiten!

Van de Commissie van Rapporteurs verklaren zich drie leden vóór aanneming van het amendement en twee er tegen.

Het amendement wordt daarop verworpen met 67 tegen 18 stemmen.

Verwerping
amendement-
De Monté
ver Loren.

Art. 27, op verzoek van den heer K. TER LAAN in stemming gebracht, wordt verworpen met 46 tegen 39 stemmen.

Verwerping
artikel.

De heer POP, Minister van Oorlog:

In verband met den uitslag van deze stemming, verzoekt de regeering schorsing der beraadslaging over dit wetsontwerp.

Schorsing
beraadslaging.

Hieraan wordt door den Voorzitter voldaan.

BERAADSLAGING OP 8 EN 14 DECEMBER 1921.

Op 8 December 1921 werden de beraadslagingen hervat over art. 27, thans in zijn nieuwe lezing. Besloten werd, dat bij de hernieuwde behandeling van dit artikel tevens gelegenheid zou worden gegeven tot het voeren van algemeene beschouwingen over het wetsontwerp in zijn geheel.

Hervatting
beraadslaging.

De eerste spreker, de heer DE MURALT, komt al dadelijk verzekeren, dat de fractie, waartoe hij behoort, het ontwerp, zooals het daar ligt, niet kan aanvaarden, en dat hij zich nimmer zal kunnen vereenigen met de kostbare organisatie, die deze minister in het vooruitzicht stelt. Hij heeft zich afgevraagd of het niet beter ware het ontwerp te laten rusten tot na de verkiezingen. Er is voor en tegen; evenwel zal hij den loop der debatten afwachten, om te zien in hoever deze er wellicht toe mochten leiden op dit punt de uitspraak der Kamer te vragen.

De heer
De Mural.

Spreker treedt daarna in een vergelijking met het stelsel-POP, waaraan zijn partij nog steeds de voorkeur zou schenken. Minister POP wilde op oordeelkundige wijze gebruik maken van de tijdens de mobilisatie geweekte reserve aan geoefenden; ook bedroeg in diens stelsel het getal

oefeningseenheden slechts de helft van dat, door minister VAN DIJK gevraagd. De door dezen voorgestelde organisatie zou een te zwaren druk leggen op de schatkist; zoo de minister echter zijn veldleger van 72 bataljons zou willen terugbrengen op 36, zou de partij van den Vrijheidsbond de voorgestelde organisatie kunnen aanvaarden, mits besnoeid en verbeterd zonder aan het karakter van eenheidsleger afbreuk te doen. Gaat de minister hiertoe niet over, dan zal de situatie onverkwikkelijk worden: het zou gaan rechts tegenover links met een meerderheid van wellicht slechts één enkele stem en de wet zou geen nationale wet mogen heeten.

Zou de wet onveranderd tot stand komen, dan zou het in 't eind toch moeten misloopen, doordat de uitvoering, met haar eischen voor de technische uitrusting ondragelijke lasten zou vorderen, zoodat het zich laat aanzien, dat de minister de daarvoor benoodigde hooge sommen niet zal gevoteerd krijgen, ook niet voor het artilleriefonds, dat deze wil voorstellen, welk fonds op zichzelf reeds tientallen van millioenen zal vereischen. Minister VAN DIJK, zoo betoogt spreker verder, wil een organisatie, nog breeder opgezet dan die van minister COLIJN. Deze stelde zich tevreden met een veldleger van 72 infanteriebataljons en 48 op zichzelf staande landweerbataljons zonder hooger organisatorisch verband. Laat minister VAN DIJK ook met deze getallen genoegen nemen; alsdan zou het contingent niet behoeven te bedragen 19 500, doch slechts 17 500 à 17 600 man. Indien de minister dit zou willen doen, dan zou dit zeker een groote stap zijn tot den vrede. En als de minister dan verder bereid zou zijn de verklaring af te leggen, dat hij het ontwerp geheel losmaakt van de in uitzicht gestelde organisatie, dan zou spreker bij bevredigend antwoord op de beide vragen nopens contingent en organisatie een amendement voorstellen tot bedoelde contingentsvermindering. Bij aanvaarding van dit amendement zou de partij van den vrijheidsbond zeer dicht bij de Regeering komen te staan. Wijst de minister deze vragen kortweg af, dan zal de vrijheidsbond zijn medewerking aan de totstandkoming der wet niet kunnen verleen. De wet zal dan misschien wel een meerderheid halen, maar spreker eindigt met de voorspelling, dat van de uitvoering toch niets zal komen en dat het militaire vraagstuk in het moeras zal blijven steken.

De heer
K. Ter Laan.

De heer K. TER LAAN, optredende voor de sociaal-democratische kamer-groep, bestrijdt de in de tweede Memorie van Antwoord gegeven voorstelling, dat het ontwerp in zijn nieuwe gedaante zal leiden tot contingentsvermindering. Daartegenover plaatst hij zijnerzijds een gansch andere voorstelling: in de laatste jaren hadden wij 13 000 man; het stelsel-POP vroeg niet meer dan 15 000 man met daarnaast 8 000 man, die alleen zouden behoeven op te komen, ingeval zij niet zouden zijn voorgeoefend; thans wenscht men het contingent te zien bepaald op 19 500 man; in zijn oog is dit een vermeerdering in plaats van een vermindering. En aan wie is dat te wijten? Zijn antwoord op deze vraag luidt: aan de antirevolutionairen en christelijk-historischen; deze schrijven hierin aan de Kamer de wet voor, doordat de roomsch-katholieken gezwicht zijn voor de beide andere coalitiepartijen en de rechterzijde thans aaneengesloten achter het ontwerp staat. Dit hooge contingent zal groote geldelijke offers kosten, maar grooter nog zullen die zijn voor de organisatie. Daarop had de heer

De MURALT blijkbaar een goeden kijk, maar minder verklaarbaar acht hij diens oppositie tegen het contingent, omdat deze zelf had gezegd, dat al zou dit een paar duizend man hooger zijn, dit voor diens partij geen reden zou behoeven te zijn zich quand même tegen het ontwerp te blijven verzetten. Krijgt de minister het door hem gevraagde contingent, dan zal hij in elk geval afstand moeten doen van de gedurende de mobilisatiejaren gekweekte reserve. Doet de minister dit niet eigener beweging, dan zal spreker daartoe zoo noodig zelf een voorstel doen.

Spreker komt dan tot den duur der eerste oefening. Wat op dit gebied is geschied in de laatste jaren, vindt hij allermerkwaardigst. Vroeger hoorde men steeds, dat $8\frac{1}{2}$ maand de minste tijdduur was, waarmede zou kunnen worden volstaan; POP kon met 6 maanden toe en nu is op eens $5\frac{1}{2}$ maand voldoende. Hoe dit zij, er is althans één voordeel bereikt: er zal niet meer geluierd kunnen worden. En al is dan dit voordeel voornamelijk te danken aan de vrees van de roomsch-katholieken voor de kazerne, het is er niet minder een voordeel om.

Ten slotte de kosten. De minister heeft nagelaten een berekening te geven van de kosten, die het ontwerp zal vergen. Wel heeft deze veel cijfers gegeven en ook heeft hij ter griffie nog andere ter raadpleging doen nederleggen, maar een eigenlijke kostenberekening is uitgebleven. In die kostenberekening zou hij dan ook wenschen opgenomen te zien die voor de bewapening, ook met artillerie; voor de kampementen, voor de vooroefeningen, voor de politietroepen, voor den vrijwilligen landstorm enz.; kortom die berekening zou moeten omvatten alle militaire uitgaven, die na totstandkoming der wet op de begrooting zullen rusten. Het ontbreken van deze berekening maakt het ondoenlijk het ontwerp goed te behandelen. Daarom stelt hij een motie van orde voor van dezen inhoud:

„De Kamer,
van oordeel dat het wetsontwerp tot nieuwe regeling van den dienstplicht niet voldoende is toegelicht, wat de geldelijke gevolgen betreft,
noodigt de Regeering uit nadere gegevens over te leggen omtrent de kosten van de geheele legerinrichting in de eerstkomende jaren, zoowel wat de uitgaven voor eens als wat de jaarlijksche begrooting betreft,
en besluit de beraadslaging over dit ontwerp te schorsen tot de gevraagde inlichtingen zijn verstrekt,
met dien verstande dat zij op de medewerking der Regeering rekent om de sterkte van de lichte 1922 evenals voorgaande jaren op 13 000 man te brengen.”

Deze motie wordt voldoende ondersteund en zal overeenkomstig den wensch van den voorsteller eerst in stemming worden gebracht na het sluiten van de beraadslaging over art. 27.

De heer DUYMAER VAN TWIST begint met zijn blijdschap er over uit te spreken, dat bij de reconstructie van het Kabinet de keuze voor een minister van oorlog is gevallen op den heer VAN DIJK; hij heeft van diens optreden groote verwachtingen.

Het stelsel, dat minister VAN DIJK in het gewijzigd ontwerp heeft belychaamd, voldoet naar sprekers oordeel aan deze twee eischen: 1°, dat het leger goed en paraat moet zijn en 2°, dat wordt gestuurd in de richting van bezuiniging. Spreker laat daarna de verschillende partijen in de Kamer

Motie
K. Ter Laan.

De heer
Duymaer
van Twist.

de revue passeeren en meent te mogen verwachten, dat het overgrootste deel der Kamer zich zal kunnen vereenigen met de grondslagen, waarop het ontwerp berust, en met de perspectieven, welke het opent. De communisten zullen er evenwel, hiervan houdt hij zich overtuigd, hun stem niet aan geven, evenmin de sociaal-democraten, al doet het vreemd aan, dat deze partij ten aanzien van de landsverdediging in België een zoo geheel andere houding aanneemt als bij ons. Komende tot de vrijzinnig-democraten, wil het spreker toeschijnen, dat het wetsvoorstel geheel is in den geest van hetgeen deze willen: algemeene oefenplicht met een daarbij aansluitend kortstondig verblijf in de kazerne. Dit is ook het stelsel der Regeering, doch zonder den dwang. De regeling, die de vrijzinnig-democraten voorstaan, acht hij omslachtiger, kostbaarder en minder economisch. Uitvoerig tracht hij de gegrondheid van dit oordeel aan te toonen, zich daarbij beroepende op de nota van den heer OUD bij het Voorloopig Verslag op stuk no. 136, zitting 1920—1921. Zich daarna wendende tot den Vrijheidsbond, meent spreker te mogen zeggen, dat het nieuwe stelsel geheel voldoet aan de eischen, van die zijde gesteld. Deze partij wil bezuinigen; welnu, minister VAN DIJK vraagt 30 000 manmaanden minder dan minister POP; dit geeft op de oorlogsbegroting voor 1922 een voordeelig verschil van ruim 2 miljoen gulden. Nu wijst wel de ter griffie gedeponeerde artillerie-nota een totaal aan van 106 miljoen gulden of 13 miljoen meer dan de gelijksoortige nota van minister POP, maar naar een rentevoet van 6 % blijft dan toch het jaarlijks daarvoor gevorderde bedrag beneden het bedrag van f 2 miljoen, dat op het verblijf onder de wapenen wordt bezuinigd. Spreker meent te mogen wraken de vergelijking, die de heer DE MURALT gemaakt heeft tusschen het stelsel COLIJN en het stelsel VAN DIJK; de legersterkte, die laatstgenoemde vraagt, gaat die van minister COLIJN met slechts 34 000 man te boven, en wat de organisatie betreft, meent hij, dat de heer DE MURALT de vredesorganisatie heeft verward met de oorlogsorganisatie.

Na de hoop te hebben uitgesproken, dat de heer TER LAAN diens motie tot schorsing der beraadslaging alsnog zal intrekken, treedt spreker in een beschouwing over de vooroefeningen, over de daarbij te werk te stellen instructeurs, over het beschikbaar stellen van materiaal en over de kosten. Hij eindigt met de uitspraak, dat naar zijn oordeel het wetsvoorstel een regeling brengt, voor een ieder te aanvaarden.

De heer
Deckers.

De heer DECKERS opent zijn rede met een woord van hulde voor de voortvarendheid, die minister VAN DIJK ten toon spreidde, waardoor de hervatting van de beraadslaging reeds thans mogelijk werd, en met het uitspreken van de hoop, dat het ontwerp zijn weg zal vinden naar het Staatsblad.

Hoewel elk redelijk streven naar internationale en gelijktijdige ontwapening toejuichende, meent hij, dat van een beperking dier bewapening nog weinig is waar te nemen. Noch een beroep op den Volkenbond, noch vertrouwen in de internationale arbeidersbeweging mogen ons afhouden van het brengen der noodige offers voor de eischen der landsverdediging. Tot steun voor dit oordeel verwijst spreker naar een verklaring van den heer SCHAPER in de *Socialistische Gids* van Maart/April 1921. Hij wijst verder op de Pauselijke vredesnota van 1 Augustus 1917 en hoe ook overigens van roomsch-katholieke zijde wordt gepropageerd voor legerbeper-

king. Voor ontwapening zijn de tijden echter nog niet rijp en aan de leuze der sociaal-democraten „geen man en geen cent” ligt z. i. niet de noodige ernst ten grondslag. Dezen zouden, zelf tot de verantwoordelijkheid geroepen, die leuze niet in een daad kunnen omzetten.

Zoolang een leger nog niet kan worden ontbeerd, moet dit goed zijn, al laat spreker er dadelijk op volgen, dat naar het vermijden van elke overbodige uitgave, naar een zoo groot mogelijke bezuiniging moet worden gestreefd. Het ontwerp wil brengen een vast stelsel. Dit is in de eerste plaats noodig, maar daarnaast staat de vraag: voldoet het aan redelijke eischen, wat betreft weerbaarheid en geldelijke draagkracht? Dat stelsel houdt vast aan een kaderleger en zal alzoo niet brengen een volksleger, al gaat het in die richting, doordat de militaire vorming voor een goed deel kan worden verkregen buiten de kazerne. De ervaring zal nu uitspraak moeten doen, of het volk zal toonen deze richting op prijs te stellen.

Spreker gaat dan nader in op de plannen, die in het ontwerp zijn neergelegd. Deze hebben in het algemeen zijn instemming, ook de kampeementen, en de bezwaren, door den heer K. TER LAAN daartegen ingebracht, deelt hij niet. Hij vestigt de aandacht op eenige voordeelen, aan het legeren in kampeementen verbonden, en vermoedt, dat deze inrichtingen ook buiten den tijd der vervolgoefening nog wel tot nuttige doeleinden kunnen worden gebezigd. Met betrekking tot de voorgeoefenden is hij van oordeel, dat de vele opleidingscompagnieën niet in stand moeten worden gehouden, zoodra het getal der voorgeoefenden sterk zal zijn aangegroeid, bijv. tot de helft van het contingent. Komt het zoover, dan zullen de voorgeoefenden over beide ploegen moeten worden verdeeld, zoodat het getal oefeningseenheden zal kunnen worden verminderd en het kader het geheele jaar door volledig emplooi zal vinden.

In minder rechtstreeksch verband tot het aan de orde zijnde ontwerp vestigt spreker de aandacht op de naar zijn gevoelen verkeerde neiging van vele officieren om zich afzijdig te houden van het maatschappelijk en staatkundig leven, zeer tot schade van hun algemeene vorming.

Terugkeerende tot het ontwerp, vraagt hij aan den Minister de uitdrukkelijke toezegging op twee punten: 1°. of deze bereid is de voorgeoefenden te verdeelen over de beide ploegen, zoodra hun aantal dat wenschelijk maakt; en 2°. of hij bij de vooroefening die officieren wil werkzaam stellen, van wie er alle reden is om aan te nemen, dat zij voor die taak geschikt zijn en dus allereerst instemmen met de opleiding buiten de kazerne.

Ten slotte wijdt spreker nog een korte beschouwing aan de kosten. Hij is van oordeel, dat verkorting van den oefeningsduur, inkrimping van het beroepskader, vermindering van het getal legerpaarden, beperking van het getal kazernes in 't eind zullen leiden tot bezuiniging. Dat de Minister niet het juiste bedrag van deze bezuiniging kan noemen, hiervan maakt hij hem geen grief. Een afwachtende houding is raadzaam; naar gelang het nieuwe stelsel meer zal doorwerken, zal er gelegenheid ontstaan verdere bezuinigingen aan te brengen. Gezien de omstandigheid, dat het tot stand brengen van een legerwet ten onzent altijd eenigermate het karakter zal moeten dragen van een compromis, is spreker van meening, dat met het ontwerp in zijn nieuwen vorm zal worden bereikt wat bereikt kan worden.

De heer Oud. De heer OUD opent zijn beschouwingen met er op te wijzen, dat in het Voorloopig Verslag betreffende het hernieuwde afdelingsonderzoek twijfel werd uitgesproken over het bestaan van den noodigen ernst bij het Kabinet met betrekking tot zijn militair beleid. Daarop kwam in de Memorie van Antwoord het bescheid, dat bedoelde opmerking zou berusten op een minder juiste waardeering der feiten. Dit antwoord verklaart spreker niet te kunnen begrijpen. Hij zet nader uiteen waarom en wijst daartoe op de feiten, die zijn voorgevallen. Van den heer POP kreeg de Kamer feitelijk twee stelsels. Eerst kwam deze met een contingent van 13 000 man; dat was voor de lichting 1921; maar duidelijk bleek, dat deze sterkte ook voor de toekomst zou gelden. Onder den invloed van een deel der regeeringspartijen veranderden echter deze plannen, zoodat bij de indiening van POP's ontwerp-dienstplichtwet het contingent feitelijk weer werd teruggebracht op 23 000 man. Een voorstel met een contingent van 13 000 man had een behoorlijke meerderheid kunnen vinden, met behulp ook van verschillende groepen ter linkerzijde. Nu komt deze zaak voor de derde maal aan de orde en nu is er opnieuw achteruitgang, wat de vermindering van militaire lasten aangaat. De houding van het Kabinet in de militaire zaak meent hij daarom eigenaardig te mogen noemen, wat hij verder nog door de vermelding van sommige feiten meent nader te kunnen aantonen.

In betrekking tot de geldelijke lasten, die het ontwerp zal opleggen, geeft spreker uiting aan zijn bevreemding, dat ook thans weer, evenals bij de behandeling van het stelsel-POP, de Regeering verklaart niet te kunnen opgeven het bedrag der kosten. Wel wordt gezegd hoeveel het eene stelsel duurder zal zijn dan het andere, maar hoeveel de kosten zullen bedragen van het stelsel, dat op een zeker oogenblik aan de orde is, dat verneemt men niet. Voor zoover hij in staat is tot oordeelen, zal het stelsel van kampementen een kostbaar stelsel worden, omdat dit de aanwezigheid vordert van kazernes zoowel als van kampementen. De burgercorveeërs zullen ook niet goedkoop zijn.

Men veroordeelt vaak den door de vrijzinnig-democraten voorgestanen oefenplicht en slaat dan de waarde der vrijwillige oefeningen veel hooger aan, omdat deze uitgaan van vrijwilligheid, van eigen bereidvaardigheid. Die vrijwilligheid acht hij echter slechts betrekkelijk, want zij, die aan de vrij hoog gestelde eischen voldoen, worden voor 4 maanden naar de kazerne gedreven. Dat is dus de bekende stok achter de deur als bij de z.g. vrijwillige leening. Spreker verzet zich verder tegen de bewering, dat de oefenplicht in zijn toepassing tot hooge kosten zal voeren. Indien er waarheid zou liggen in deze bewering, dan zou deze zich richten mede tegen de vooroefeningen; beide stelsels toch, oefenplicht en vrijwillige vooroefeningen, berusten op denzelfden grondslag van plaatselijke opleiding. De vrijwillige oefeningen zullen, zoo meent hij, een dubbel stel kader vragen, één voor den dienst in de kazerne en één voor de vooroefeningen. Het voordeel van het stelsel der vrijzinnig-democraten is, dat er gedurende het grootste deel van het jaar geen mensch onder de wapenen is, dat men dan de kazernes niet noodig heeft en dat men het kader verspreidt over het heele land.

Tot besluit zijner rede ontwikkelt spreker zijn bezwaren tegen de organisatie, zooals die in de stukken is weergegeven. Acht divisies infanterie, waar minister COLIJN er slechts vier noodig had, acht hij te breed van opzet. Maar meer nog geldt dit bezwaar de organisatie van de artillerie

en de hoeveelheid geschut, die zal moeten worden aangeschaft. Dit alles te zamen zal voor ons land te duur worden.

De heer VAN DE LAAR wijst er op, dat Europa door den jongsten oorlog aan den rand van den afgrond is gebracht en dat allerwege om bezuiniging wordt geroepen. Doorgaan met de bewapeningen keurt hij daarom af. In internationale geleidelijke ontwapening heeft hij geen vertrouwen. Voor ons land bestaat naar zijn meening slechts deze keuze: of geheele ontwapening of een leger van zoo groot mogelijke sterkte op den grondslag van algemeenen dienstplicht en een zoo goed mogelijke uitrusting. Het wetsontwerp zal geen van beide brengen.

De heer
Van de Laar.

Deze spreker juicht toe, dat het ontwerp in zijn nieuwen vorm beperking zal brengen in het aantal kazernen; uit kracht van zijn Christelijk beginsel zou hij echter volkomen afschaffing van het kazernesysteem begeren.

Naar het oordeel van den heer KOLTHEK is het wetsontwerp in volkomen overeenstemming met den internationalen toestand en hij kan het daarom den minister van oorlog niet kwalijk nemen, dat deze met dusdanig ontwerp is gekomen. Ware hij niet de socialist, de principieele antimilitarist, dan zou hij zeer ernstig het verwijt doen klinken, dat het ontwerp niets bevat omtrent de voorbereiding tot den oorlog met chemische middelen, voor welk doel in Amerika, naar hij op gezag van een Engelsch dagblad meent te mogen aannemen, een speciale afdeeling aan het leger werd toegevoegd.

De heer
Kolthek.

De Volkenbond heeft naar zijn oordeel weinig bevredigende resultaten opgeleverd; van de conferentie te Washington koestert hij weinig optimistische verwachtingen; de ontwapening zal ook deze bijeenkomst niet brengen. Dit is te betreuren. Groote sommen voor leger en vloot worden nu opgeëischt en dit in een tijd, waarin de berooide toestand van de schatkist ons er toe brengt zoovele nuttige zaken achterwege te laten.

Minister VAN DIJK zegt ontwapening slechts toelaatbaar te achten, zoo zij geschiedt door alle landen te gelijk en dan nog zal in dit opzicht een kleine mogendheid nog steeds in ongunstiger conditie komen te staan dan de grootere mogendheden. Wat de beperking der bewapening betreft, dit streven vindt vrij algemeen bijval, ontmoet althans geen openlijke tegenkanting. Maar steeds wordt daarbij als eisch gesteld, dat de nationale veiligheid gewaarborgd zij. Verzekering van de nationale veiligheid is ook de grondgedachte van het wetsontwerp.

Min.
Van Dijk.

Omtrent de overige tegen het wetsvoorstel ingebrachte bedenkingen zegt de minister:

De heer DE MURALT heeft gezegd, dat het antwoord, gegeven door de Regeering in de Memorie van Antwoord op blz. 1, waar gezegd is:

„De in het verslag uitgesproken vrees, dat het ontwerp thans niet die mate van bezuiniging zal brengen als van het oorspronkelijk ontwerp werd verwacht, wordt in dit verband niet door cijfers gesteund, zoodat de beantwoording in deze paragraaf ter zijde kan worden gelaten.”

was een niet gepast antwoord van de Regeering.

Ik weet niet, of dat de gebruikelijke en juiste qualificatie is, wanneer men een

antwoord krijgt, waarmede men niet tevreden is, maar het komt mij voor, dat in dit opzicht de heer DE MURALT ten eenenmale mis is. Er staat toch uitdrukkelijk: „in deze paragraaf” wordt het antwoord ter zijde gelaten, omdat daar ter plaatse in het Voorloopig Verslag ook geen cijfers waren aangevoerd, maar elders in de Memorie van Antwoord werd op tal van cijfers en gedane vragen ingegaan en daar werd ook aangewezen, in welk opzicht wel bezuiniging zou kunnen worden verkregen.

Ik meen dan ook de qualificatie, die de heer DE MURALT heeft gegeven, wat mij betreft, niet te kunnen aanvaarden.

In de tweede plaats een enkel woord over de „afhankelijkheid van de rechterzijde”, zooals die in het bijzonder door den heer DE MURALT in het debat is gebracht. Ik zou kunnen volstaan met te verwijzen naar het antwoord, dat de Kabinetsformateur heeft gegeven op een zelfde opmerking bij de interpellatie-MARCHANT.

De zaak komt hierop neer. Het Kabinet heeft overleg gepleegd met de partijen ter rechterzijde, ook in zake instemming met het militair program. Dat is echter geen afhankelijkheid, zooals de heer DE MURALT bedoelt, die zelfs meende te mogen wijzen op het aantal zetels ter rechterzijde en daarbij adviseerde niet te letten op de zetels zelf, maar meer op de mensen, die er op zitten — blijkbaar is er verschil in aantal —; de heer DE MURALT zeide dan:

„als er maar één lid ter rechterzijde zijn wenkbrauwen fronsen, gaat de Minister op den loop, en dat blijkt wel hieruit, dat nu reeds twee regimenten cavalerie er bij komen, terwijl aanvankelijk was gezegd, dat wij met twee regimenten cavalerie konden volstaan.”

Wat de heer DE MURALT heeft gezegd, is in tweeërlei opzicht onjuist.

In de eerste plaats omdat het met eenige instigatie van de rechterzijde niets te maken heeft, en ik kan dat te meer zeggen, omdat aanstonds, nadat was vastgesteld, dat wij zouden behouden twee vredesregimenten cavalerie, het plan voorlag, om te trachten, twee oorlogsregimenten daarnaast te verkrijgen.

En in de tweede plaats is het niet juist, omdat die twee oorlogsregimenten in de vredesorganisatie niet voorkomen; er blijft dus gehandhaafd hetgeen in de oorspronkelijke Memorie van Toelichting is gezegd, dat er zullen zijn twee vredesregimenten cavalerie. In de Memorie van Antwoord is te dezer zake aangeteekend, dat een onderzoek wordt ingesteld om na te gaan, of het mogelijk is te komen tot die twee oorlogsformaties. Immers, voor die twee reserveregimenten is alles aanwezig, behalve de paarden: de wapenen, ledergoed, harnachement, kortom alles, zoodat het zal afhangen van de vraag, of voldoende paardenmateriaal in ons land aanwezig is, of die beide regimenten kunnen worden gevormd. Indien dat mogelijk is, zullen zij in de oorlogsformatie worden opgenomen.

Nu reeds gesproken is over de verhouding tot de rechterzijde, wil ik een enkel woord zeggen naar aanleiding van de opmerking van den heer OUD, dat er niet voldoende ernst wordt gevonden in de defensiepolitiek van de Regeering en dat er partijpolitiek wordt gedreven. Daarom trent moge ik de volgende opmerking maken:

Tot bereiking van het doel: vermindering van militaire lasten met behoud van een voldoende weerkracht voor ons volk, zijn verschillende oplossingen mogelijk. Het spreekt vanzelf, dat de keuze van de middelen berust bij den betrokken minister, mits hij aan het Kabinet duidelijk maakt, dat het doel kan worden bereikt. Toen de laatst voorgestelde oplossing van minister POP door de Kamer niet werd aanvaard, moest een andere oplossing worden gevonden. Deze wordt hierbij opnieuw aan het oordeel van de Kamer onderworpen. Deze oplossing zal naar eigen verdiensten of gemis van verdiensten moeten worden beoordeeld. Het heeft weinig zin om ieder onderdeel daarvan te vergelijken met een overeenkomstig onderdeel van de vorige voorgestelde regeling en om dan het oordeel gereed te hebben: daar en daar is verschil en dus is er geen lijn in de defensiepolitiek van het Kabinet.

De Kamer heeft voortdurend vergelijkingen getrokken tusschen het voorstel

van minister POP en dit voorstel. De Regeering heeft daarop geantwoord, de beantwoording daarvan was dus geenszins Regeeringscritiek op het voorgaande voorstel. Het is slechts het voordragen van hetgeen, naar de Regeering meent, goed is in het thans voorgestelde stelsel. Waar de vergelijking aan de orde wordt gesteld, zullen daarop aanstonds de noodige aantekeningen worden gemaakt.

De tweede opmerking is, dat geen partijpolitiek gevoerd is in dien zin, dat 's Lands belang is opgeofferd aan hetgeen één of meer partijen zouden wenschen. Wel is gestreefd in de eerste plaats naar overeenstemming met de Regeeringspartijen. Zou men soms anders hebben verwacht? Geenszins is hiermede bedoeld een afwijzing van de medewerking van anderen. Integendeel, indien die kan worden verkregen, zal die zeer op prijs worden gesteld.

Wanneer ik nu enkele vraagpunten achtereenvolgens zal behandelen, noem ik in de eerste plaats het vraagstuk van het contingent in verband met den dienstdienst. Er hebben zich te dien aanzien langzamerhand enkele legenden gevormd, zoodat het gewenscht is, eerst vast te leggen, hoe historisch de gang van zaken is geweest.

Er was de wet-COLIJN, bevattende een contingent van 23000 man plus de aanvulling van het vóór vorige lichtingsjaar.

Daar wordt verder in vastgelegd voor de militie een dienstdienst van 6 jaar, voor de landweer van 5 jaar en voor den landstorm van 9 jaar, en op dit laatste wensch ik de aandacht te vestigen, omdat bij al de discussies die landstorm eenvoudig buiten beschouwing is gelaten.

Daarop is gevolgd de tijdelijke afwijking van de Militiewet, n.l. het wetje van 1921, waarin werd aangenomen voor dat jaar een lichting van 13000 man plus een aanvulling op dezelfde wijze als in de bestaande Militiewet. Daarop is weer gevolgd het stelsel van minister POP met 23000 man contingent, waarvan 8000 met een korten oefentijd en minder herhalingsoefeningen. De dienstdienst was 20 jaar, dat wil zeggen 15 jaar bij het leger en 5 jaar bij de aanvullingsreserve.

Thans wordt voorgedragen een contingent van 19500 man met herstelling van het eenheidsleger.

Nu wordt in de eerste plaats gezegd — en ik zou dat de eerste legende willen noemen — er wordt thans een verhooging voorgesteld, want er is geweest een contingent van 13000 man, maar dan verliest men uit het oog, dat dit contingent een tusschenmaatregel was, geldende voor één jaar en niet voor twee, zooals de heer TER LAAN vertelde. Het gold alleen voor 1921; voor 1920 is de volle lichting opgeroepen volgens de wet-COLIJN, in totaal 23495 man.

Zooals ik zeide, alleen voor 1921 was een tijdelijke maatregel genomen en de Regeering heeft toen gemeend dat te kunnen en te moeten doen in afwachting van de herziening van den dienstplicht in zijn geheel, daarbij er op rekenende, dat er was een landstormoorlogswinst, m. a. w. een reserve aan geoefenden, waarvan in geval van nood zou kunnen worden gebruikgemaakt. Daarbij was tevens te kennen gegeven, dat er zou worden ingevoerd een oefenplicht naast de gewone oefening voor het actieve leger. Bij de later ingediende voorstellen van minister POP is die oefenplicht vervangen door iets anders, n.l. door het instituut van de reservetroepen, maar nu gaat het toch niet aan, dit instituut in gedachte eenvoudig te liquideeren en te zeggen: wij hebben dus alleen een contingent, zoo sterk als het voor de kerntroepen is aangevraagd. Wij hebben ons aan het ontwerp te houden, hetwelk zegt, dat er een contingent van 23000 man is. Het is dus geen legende, wanneer thans wordt gezegd, er komt een vermindering van het contingent; integendeel, men moet er voor waken, dat niet de legende post vat, alsof het zou zijn een vermeerdering van het contingent.

Men zal aanvoeren: in het voorstel-POP moogt gij niet rekenen met hetgeen er staat, n.l. 23000 man, en dat zou ik nu willen noemen de tweede legende, omdat alleen het gedeelte van het contingent, hetwelk voor de kerntroepen bestemd was, zou mogen gelden als het eigenlijke contingent. Er is geen enkele reden bij de beoordeeling de reservetroepen uit te schakelen, toch niet omdat zij voorgoed

zouden kunnen worden? Er kan nu evenzeer voorgeoefend worden! Toch niet omdat de diensttijd korter is? Indien dat juist was, zou op het oogenblik misschien de geheele infanterie kunnen worden uitgeschakeld, omdat voor de bereden wapenen de diensttijd langer is dan voor de niet bereden wapens! Toch niet omdat er aan die reservetroepen aanvankelijk een andere bestemming werd gegeven, n.l. een bestemming in de tweede linie? Er is immers uitgesproken, dat ook die reservetroepen zouden moeten optreden, zoodra zij bijgeoeft zouden zijn, tot versterking van het veldleger. En dat dit juist is en niet weersproken kan worden, blijkt wel daaruit o. a., dat de bezettings- en territoriale troepen beiden werden genomen uit de diepere lichting en zoowel van de kerntroepen als van de reservetroepen. Ook hieruit volgt dus, dat hetgeen thans wordt aangeboden, inderdaad is een vermindering van contingent.

Er is een derde legende, die zich langzamerhand gevormd heeft, namelijk dat de reserve aan geoefende mannen in het algemeen en de landstormoorlogswinst in het bijzonder een reële basis zoude zijn om op te rekenen voor de vorming van onze krijgsmacht.

In de Memorie van Antwoord op bladzijde 6 is dit met een enkel woord onder de oogen gezien. Ik stip alleen dit er van aan.

Elk jaar, dat de lichting beneden het aantal is, dat noodig is voor de vorming van het leger in de toekomst, maakt een gat in de lichting, dat niet meer gestopt kan worden. Die oorlogswinst is gedurende enkele jaren een bate, maar gaat voortdurend achteruit in geoefendheid. Die menschen moeten bij opkomst gekleed, uitgerust en geoefend worden. Er is dus geen sprake van, dat zij anders kan dienen dan als reserve, zij het dan de eerste jaren als een zeer waardevolle.

In de lichting 1921 is thans een dergelijk gat geslagen; dat kon bezwaarlijk anders, want de tijd voor oefening was voorbij en er waren verwachtingen opgewekt, die bezwaarlijk konden worden teleurgesteld. Maar de Regering zou zich niet verantwoord achten, daarvan een herhaling te ondernemen of te aanvaarden.

In het stelsel van minister POP werd van de oorlogswinst ook geen gebruik meer gemaakt dan alleen als reserve buiten hetgeen de wet zou geven. Men kan het dus niet aanvaarden als een bezwaar tegen het thans voorgedragen stelsel.

In dit verband zou ik even willen beantwoorden de vraag, door den heer TER LAAN gesteld, of het voor de Regeering aanvaardbaar is de oorlogswinst of wel de zoogenaamde Bosboomianen — zooals de heer TER LAAN het noemde — los te laten.

Het is, geloof ik, in de practijk voldoende gebleken, dat het niet heel makkelijk is, om een eens verkregen oorlogswinst los te laten. Voor de Regeering is dit ook niet gemakkelijk en gewenscht, maar hier gaat het om een nationale zaak.

Die oorlogswinst is een bruikbare reserve, er rust op die menschen geen militaire verplichting meer van opkomst en dergelijke; bij mobilisatie zou waarschijnlijk toch aanstonds een nieuwe wettelijke regeling moeten worden gemaakt, om ook over hen te kunnen beschikken als waardevolle reserve. Het komt mij voor, dat het eenvoudiger is de zaak te laten zooals zij is, en wanneer de Dienstplichtwet mocht worden aangenomen, dan zal bij een der laatste artikelen van die wet die zaak ook zijn geregulariseerd.

Een verdere legende zou ik willen noemen, n.l. dat het thans voorgedragen stelsel meer vraagt dan het stelsel volgens de wet van minister COLIJN. Wanneer ik eenige cijfers noem, dan zal het mogelijk zijn parallel te trekken.

Volgens het stelsel-COLIJN zou voor de militie aanwezig kunnen zijn bij mobilisatie 128 000 man, bij de landweer 83 000 man, bij den landstorm 170 000 man, totaal 381 000 man, waarvan 211 000 man georganiseerd in het legerverbanden 170 000 man als landstorm, voorschands ongeorganiseerd.

Het thans voorgedragen stelsel zal in de 15 eerste jaren leveren ongeveer 243 000 man en in de 5 latere jaren als algemeene reserve omstreeks 74 000 man, totaal 317 000 man, waarvan 74 000 man ongeorganiseerd.

Daar blijkt dus uit: volgens het stelsel-COLIJN 381000 man, waarvan 170000 man ongeorganiseerd, volgens het stelsel van thans 317000 man, waarvan 74000 man ongeorganiseerd, d. w. z. thans dus een kleinere sterkte, maar meer georganiseerd.

Nu vraagt men naar de toepassing in verband met de oorlogsjaren 1914 tot 1918. Deze zaak is vrij ingewikkeld en ik zal slechts een enkele lijn aangeven.

Er werd n.l. gezegd: minister COLIJN nam genoegen met 72 veldbataljons en 48 landweerbataljons; waarom wordt thans méér gevraagd, n.l. 72 veldbataljons en 72 reservebataljons?

De geachte afgevaardigde de heer DE MURALT verbindt daaraan een uitnoodiging of wensch. Hij zegt: krimp uw veldleger in, eerst tot 36 bataljons, daarna wordt de wensch uitgesproken: doe het, zooals minister COLIJN het heeft gedaan, 72 veldbataljons en 48 bataljons in reserve; daarna wordt gezegd, zooals een artikel in *De Nieuwe Courant* te zien geeft: 48 veldbataljons en 72 bataljons in de reserve. De heer DE MURALT heeft te kiezen, welk stelsel van de 3 hij wil aanvaarden, ik weet het niet precies.

Volgens het stelsel-POP werd niet minder gevraagd dan thans: 36 veldbataljons kerntroepen, 36 reservebataljons, 36 territoriale en bezettingsbataljons uit de oudere lichten van de kerntroepen en nog eens 36 bataljons uit de latere lichten van de reservetroepen en ten overvloede 24 depotbataljons. Dat was dus 2 maal 72 bataljons met 24 depotbataljons.

Ik zal daar niet op afdingen, maar ik meen, dat tegen het thans voorgedragen stelsel niet mag worden uitgespeeld, dat er thans zooveel bataljons worden gevraagd, in afwijking van wat vroeger werd voorgesteld.

Wat is nu de uitwerking geweest — want daarop komt het aan voor de beantwoording van de vraag, wat is noodig voor ons leger in geval van mobilisatie? — van de wet-COLIJN in 1914 en 1918?

Hier kunnen wij de ervaring laten spreken.

Dan wijs ik er in de eerste plaats op, dat er voor die wet een gunstige omstandigheid was, namelijk dat er nog meer militie- en landweerlichten ter beschikking waren krachtens de voorafgaande wetten en ook, dat de sterkte van de bataljons in het algemeen grooter was en in den loop van de mobilisatie veel grooter is geworden (tot 1200 en 1300 man toe) dan op dit oogenblik is ontworpen.

In den aanvang van de mobilisatie waren er 48 landweerbataljons, bestemd 35 bataljons voor de bezettingstroepen en 13 bataljons voor de territoriale troepen.

In den aanvang van de mobilisatie is reeds onmiddellijk gebleken, dat die territoriale troepen onvoldoende waren.

Ik volsta slechts met deze enkele vermelding en meen, dat het thans geen gevaar oplevert, deze uit te spreken, dat reeds in de eerste maanden van de mobilisatie zooveel infanteriebataljons aan het veldleger moesten worden onttrokken, ten einde dienst te doen als territoriale troepen, dat van de divisiegroep-Brabant, dat wil zeggen van de IIIde en IVde divisie, ons eigenlijke operatieve leger, ongeveer 50 pct. aan de infanteriesterkte is komen te vervallen.

De heer K. TER LAAN interrumpeert:

Precies wat ik toen gezegd heb en wat men niet heeft willen erkennen.

De Minister vervolgt:

De heer TER LAAN zal mij dus steun geven om meer te krijgen.

Voortdurend werden reservebataljons gevormd, zoodat langzamerhand de toestand weder is hersteld. De toestand kon worden hersteld door verschillende wettelijke maatregelen, die werden genomen. In de eerste plaats, omdat sommige lichten van de militie en landweer niet naar den landstorm overgingen, voorts door de opheffing van de loting, en eindelijk ook door de oproeping van den landstorm uit de breedte.

Hiervoor is echter tijd noodig geweest en niemand kan zeggen, hoeveel tijd er beschikbaar zal zijn, wanneer we weer voor het onheil komen te staan. Het is

gebleken, dat voor een goede uitoefening van den dienst, n.l. om het leger voldoende beschikbaar te houden voor het doel waarvoor het bestemd is, noodig zijn 72 reserve-bataljons, zooals thans wordt aangevraagd; daarvan in beginsel aan te wijzen 60 bataljons voor de territoriale verdediging en voor bezetting van de stellingen, zoodat inderdaad slechts 12 reserve-bataljons overblijven als eigenlijke reserve voor het veldleger, zeer zeker een reserve, die niet te groot mag worden genoemd.

In verband met hetgeen ik hieromtrent reeds heb gezegd, kom ik tot de vraag, die is gesteld, n.l. of het niet mogelijk zou kunnen zijn het contingent te verminderen tot 17600 man. Wanneer ik nu het gunstige geval neem, dat van die 17600 man zouden kunnen worden gebruikt voor de infanterie 11500 man, — feitelijk te veel, want dit zou corresponderen met een totale lichte van 18000 man — dan komen wij tot de conclusie, dat daaruit kunnen worden gevormd, met 8 lichten voor het veldleger en 7 lichten voor de reserve, 72 veldlegerbataljons en omstreeks 53 reserve-bataljons. Er blijkt dus, dat hiermede aan de eischen van 's Lands defensie, zooals ik zoeven heb uiteengezet, niet kan worden voldaan.

En dan moge ik nog het volgende opmerken. Er is voorgesteld, dat dit contingent van 17600 man zou gelden voor 8 lichten. Maar men vergete niet, dat de uitbreiding van de lichten naar de diepte steeds ernstige consequenties met zich meebrengt. Hoe dieper in de lichten wordt gegrepen, hoe langer de eerste oefening moet zijn en hoe grooter het aantal herhalingsoefeningen. De eerste geoefendheid is als het ware de teerkost, die den menschen wordt meegegeven op hun weg en die gaandeweg vermindert. De teerkost moet, wanneer ik weet dat de weg lang is, meer zijn, maar ook meermalen worden aangevuld onderweg. In het vóórliggend ontwerp is ten aanzien van beide, d. w. z. eerste oefening en herhalingsoefeningen, de uiterste beperking in acht genomen, zoodat geenszins zou mogen worden aangevaard, dat bij het dieper grijpen, zelfs met één jaar althans, geen meer herhalingsoefeningen zouden noodig zijn, en dan is de kostenbesparing illusoir, althans voor het grootste gedeelte.

Ik moet hierbij doen opmerken, dat het aangevraagde contingent van 19500 man niet uit de lucht is gegrepen, maar de resultante is van de organisatie, zooals die is opgezet op de grondslagen van het uiterste minimum. Ik zou hier verschillende cijfers van andere landen kunnen noemen, maar ik acht dat grootendeels overbodig. Ik wensch alleen te noemen Zwitserland, dat in 1921 20000 man heeft opgeroepen, en België, dat heeft opgeroepen: in 1910 15000 man, in 1914 23000 man en in 1921 55000 man.

Een tweede punt, dat ik zou wenschen aan te roeren, is het vraagstuk van de organisatie. Met een enkel woord is, voor zoover er gesproken is over kern- en reservetroepen en het aantal benodigde bataljons, reeds op dat terrein een stap gedaan. Er is een ernstige bedenking ingebracht tegen de organisatie. Die is te groot van opzet en is eigenlijk een uitbreiding van de bestaande, is er gezegd, maar dan vraag ik in gemoede aan degenen, die voldoende kennis hebben genomen van hetgeen in de stukken is neergelegd en die de grafiek hebben bestudeerd, welke bij de toelichting op de aanvankelijke nota van wijziging is gevoegd, welke dan toch die groote opzet, die groote uitbreiding is. Ik zou in de eerste plaats willen vragen: wat bedoelt men, de vredes- dan wel de oorlogsorganisatie? Vermoedelijk bedoelt men de vredesorganisatie, omdat daaruit de jaarlijksche kosten voortvloeien. Ten aanzien van die vredesorganisatie kunnen twee stelsels bestaan. Het eerste is verreweg de eenvoudigste: in vredestijd is het leger niet anders dan een oefeningsinstituut en in oorlogstijd worden eerst de oorlogsvorbanden gevormd. Het tweede stelsel is: in vredestijd moeten gereed zijn het geraamte en de kernen, waar bij mobilisatie alles, wat inkomt van de oudere lichten, wordt ingepast.

Voor het eerste kan als voorbeeld dienen het Zwitsersche stelsel: geen kernen en geen korps- en divisiestaven, oefening alleen in opleidingscentra, los van elke oorlogsorganisatie. En wat is de consequentie? Een uiterst moeilijke mobilisatie,

die alle kans heeft in de war te loopen. In Zwitserland moet dan ook de dekking van de mobilisatie door landstormbataljons geschieden, m.a.w. door mannen van 41—48 jaar. Algemeen heeft men als oordeel uitgesproken, dat een zwakke vijandelijke macht in de eerste dagen der mobilisatie in 1914 daar in staat zou zijn geweest de grenzen te forceeren en daardoor de mobilisatie onherstelbaar te verijdelen en dat, terwijl Zwitserland het groote voordeel heeft van een gesloten horizontalen vorm en van een verticalen vorm, die overigens groote veiligheid biedt. Hoe moet Nederland daartegenover staan met zijn langgerekten horizontalen vorm met veel inspringende deelen en een verticalen vorm, die geenerlei veiligheid biedt? Er moet voor Nederland zijn een groote mobilisatieveiligheid, iets anders is ontoelaatbaar, en daarom kan een behoorlijk sluitende vredesorganisatie niet worden gemist, een vredesorganisatie met zijn onderdeelen en kernen en een voldoende aantal beroepskader, vooral voor de hogere staven en de technische wapens. Maar binnen die grenzen, dat spreekt, moet de grootst mogelijke eenvoud worden betracht.

Er is veel gesproken van het verdubbelingsstelsel. Dat was het kenmerk van den eenvoud. Men neemt een vredesorganisatie, die men in oorlogstijd verdubbelt en die daardoor gelegenheid biedt tot het opnemen van hetgeen bij mobilisatie opkomt. Indien dat reeds eenvoudig is, hoe eenvoudig is dan wel het thans voorgedragen stelsel, want daarbij hebben wij voor de infanterie het verviervoudigd stelsel en voor de artillerie het verdrievoudigd, d.w.z. voor de infanterie vormt een opleidingseenheid vier compagnieën en een opleidingsbatterij een volle afdeling van drie batterijen in oorlogstijd. Er is dus geen sprake van een grooten opzet, noch van uitbreiding van het bestaande, maar alleen van een zeer sterke inkrimping van hetgeen thans bestaat. Men had dat kunnen zien uit de gegevens, die zijn verstrekt, maar men vertrouwt de zaak niet.

De heer DE MURALT zegt: die 72 reserve-bataljons zijn in regimentsverband gebracht, omdat men er wat mede voor heeft; het zijn feitelijk reserve-legerkorpsen, en die moeten natuurlijk worden voorzien van artillerie en waar is dan het einde van de zaak?

Wanneer de heer DE MURALT ook had bestudeerd de nota, die ter griffie is nedergelegd ter zake van de artillerie, zou hij ook het antwoord daarop hebben gevonden. Voor die reserve-bataljons wordt geen artillerie gevraagd. Die reserve-bataljons dienen in hoofdzaak, n.l. 60 van de 72, voor het bezetten van de stellingen en voor territoriale diensten. Van legerkorpsen is dus geen sprake. Hoe men daaraan komt, is mij inderdaad een raadsel.

Maar nog sterker. In het stelsel van mijn ambtsvoorganger had men ook 36 reserve-bataljons. En daarbij was men ook niet in gebreke gebleven de hogere verbanden vast te leggen. Daarbij is zelfs in de stukken gesproken van vier brigades, elk van drie regimenten, dus 12 regimenten, samen te voegen in hooger verband.

Het spreekt toch wel vanzelf, dat men een aantal bataljons met het oog op de bevelvoering niet als losse eenheden kan strooien, maar dat er een hooger verband moet zijn.

De vrees van den heer DE MURALT, dat wij als gevolg van die reserveformaties, die gecamoufleerde legerkorpsen, wel buiten de linien en stellingen zullen gaan optreden, is dus niet juist; d.w.z. wij zullen wel buiten de linien en stellingen optreden, maar dat is het doel van het operatieve leger, dat is absoluut onafhankelijk van de omstandigheid, dat er 24 reserveregimenten zijn.

Bij het bestrijden van deze organisatie als te groot van opzet en te uitgebreid is misschien gedacht aan de artillerie.

Inderdaad zal de artillerie een belangrijke uitbreiding moeten ondergaan. Ook in het stelsel van mijn ambtsvoorganger was gerekend op 8 regimenten artillerie. Uitbreiding van dit technische wapen was noodig om twee redenen; ten eerste, omdat een belangrijke achterstand moest worden ingehaald; ten tweede, omdat er ook nog zoo iets geweest is als een wereldoorlog. De ervaring van den jongsten oorlog heeft geleerd, dat er moet zijn een overweldigend artillerievuur. Hoe men

dat noemt: roffelvuur, trommelvuur, rolvuur, afsluitvuur of gordijnvuur, doet weinig ter zake; vaststaat, dat per eenheid infanterie een zeker aantal stukken geschut niet kan worden ontbeerd. Dat is voor de legers zeer verschillend. In dit stelsel is gekozen een artillerie van ruim 6 stuks per bataljon infanterie. Wanneer men dat aantal niet juist acht, is er een betrekkelijk eenvoudig formule om het te controleren. Het is gebleken, dat bij aanval en verdediging per batterij omstreeks een strook van 150 tot 200 M. moet worden gebruikt tot ondersteuning van dien aanval of die verdediging. Wij hebben in totaal 26 batterijen uitgetrokken per divisiegroep; dat vormt dus een front van 3,9 à 5,2 K.M. Waar een divisiegroep omstreeks 18 bataljons infanterie telt, plus minus 16 000 man, en per meter wordt op 4 man gerekend, dan blijkt, dat een divisiegroep een gevechtsfront heeft van ongeveer 4 K.M., wat vrij aardig klopt met het cijfer, dat ik ten aanzien van de artillerie noemde. Ik wil hieraan toevoegen, dat, zooals uit de grafiek blijkt, in de toekomst 12, wat is teruggebracht tot 11, regimenten artillerie aanwezig zullen zijn, maar voorshands zal men daartoe niet komen; dat zal pas gebeuren over een betrekkelijk ruim aantal jaren, wanneer de outilleering ten opzichte van de artillerie volkomen is doorgevoerd. De artillerie, die thans in de vredesorganisatie zal worden opgenomen, zal niet sterker zijn dan 8 regimenten en 1 regiment voor de zware artillerie, waardoor ook het aantal oefeningseenheden van 39 tot 29 zal worden teruggebracht.

Ik meen uit een en ander de conclusie te mogen trekken, dat, wat de organisatie in vredetijd betreft, er zooveel mogelijk is beperkt geworden, dat er is een groote vereenvoudiging bij het bestaande systeem, en dat dat niet met een enkel woord kan worden weggewerkt, doch dat de feiten hier spreken.

Een algemeene opmerking in zake de organisatie: deze zal geleidelijk moeten worden opgebouwd; langzaam voortgaande en alle vraagstukken en moeilijkheden overziende, zal men telkens moeten kiezen wat het eenvoudigste en het beste kan dienen voor het doel. Vandaar, dat de organisatie, zooals die is omschreven in de Memorie van Toelichting, niet is een organisatie, die absoluut vaststaat, alleen de hoofdlijnen staan vast, maar talrijke modificaties zijn nog voortdurend mogelijk.

Waar ik nu toch over de artillerie spreek, wil ik tevens den heer VAN DE LAAR beantwoorden, die de vraag gesteld heeft, of er wel voldoende artillerie is om te dienen voor het geheele volk onder de wapenen. Het antwoord is natuurlijk: neen. Er bestaat een vaste verhouding tusschen artillerie en infanterie en als niet het geheele volk onder de wapenen wordt geroepen, dus de infanterie zooveel minder is, dan spreekt het vanzelf, dat de thans aangevraagde artillerie daarvoor ook niet voldoende is. Nu zegt de heer VAN DE LAAR: dan is het stelsel fout, gij moet óf niets doen óf alles. Dat alternatief aanvaardt de Regeering niet. Men zou het ook aldus kunnen stellen: er is een tusschenweg, n.l. een goed toegerust leger, dat als instrument van het geheele volk optreedt.

Het derde onderwerp, dat ik even zou willen aanroeren, is de oefeningstijd. Ernstige bedenkingen heb ik niet gehoord. Ik meen dus, dat ik daarop niet heb in te gaan en eenvoudig kan volstaan met aan te stippen, dat er zal zijn een viermaandsche oefening in klein verband, eventueel vervangen door vooroefeningen, 1½ maand in kampementen met de daaraan verbonden groote voordeelen, als: het uitmatten van den tijd en de mogelijkheid van het oefenen in grooter verband, het ontgaan van het kazerneverblijf voor degenen, die dat wenschen, een uitstekend gewaarborgde kaderopleiding en ten slotte het moreele voordeel, een samenleven van officieren, onderofficieren en soldaten, dat er toe nopen zal, dat men elkander beter zal leeren verstaan en waardeeren en begrijpen. Die kampementen zullen inderdaad kosten medebrengen, maar daartegenover staat, dat het verblijf in de kampementen mogelijk zal maken het achterwege laten van tal van oefeningen, die buiten de garnizoenen moeten plaats hebben, vooral voor wat betreft de garnizoenen in onze lagere terreinen, n.l. alle oefeningen binnen het verband van een divisie.

Een vierde groot onderwerp is het kadervraagstuk. Omtrent het kader zijn ver-

schillende vragen gesteld, voornamelijk of afvloeiing van het kader zal moeten plaats hebben bij de thans voorgestelde organisatie. Het antwoord op deze vraag is uit den aard der zaak bevestigend, omdat de vredesorganisatie op zoo belangrijke wijze wordt ingekrompen.

Er is opgemaakt een voorloopige kaderlijst, zeer voorloopig, ik kan dus voor die cijfers nog niet als definitief juist instaan; deze cijfers zijn vergeleken met die, welke door mijn ambtsvoorganger in zijn Memorie van Antwoord gegeven zijn ten aanzien van de infanterie, en ook met de gegevens zooals zij op het Departement aanwezig waren, n.l. zooals zij door minister POP in overweging waren genomen voor de andere wapens. Daaruit blijkt, dat in het thans voorgedragen stelsel met nog iets minder kader kan worden volstaan dan in het stelsel van minister POP. Men zal allicht vragen, hoe dat mogelijk is, want in het stelsel van minister POP waren opgenomen 12 regimenten infanterie en in het thans voorgestelde systeem 24 regimenten. Men vergeet echter niet, dat in het stelsel van minister POP voor de 12 reserve-regimenten staven waren uitgetrokken. De bataljonsstaven zijn in het voorgestelde stelsel vervallen, terwijl zij in het stelsel van minister POP bleven bestaan. Per schoolcompagnie, die zooveel minder sterk is geworden, wordt belangrijk aan kader bezuinigd. Ik wijs er op, dat volgens de thans ontworpen organisatie er minder zullen zijn per schoolcompagnie: 1 kapitein, 1 sergeant-majoor-instructeur, 1 sergeant-majoor-administrateur, 1 fourier en 4 sergeants.

Ik noem verder, dat er minder indeelingsdistricten zijn, dat er is opheffing van twee regimenten cavalerie, en dat alles maakt, dat in totaal met minder beroepskader kan worden volstaan dan aanvankelijk volgens het stelsel-POP was geraamd.

Er zal afvloeiing moeten plaats hebben — de heer BIJLEVELD heeft verschillende vragen gesteld, ik meen dat het goed is, reeds thans een paar cijfers te noemen, maar de heer BIJLEVELD krijgt dezer dagen een volledig antwoord op zijn vragen — een vermoedelijke afvloeiing van pl.m. 250 officieren, 1750 onderofficieren, 200 muzikanten en 100 werklieden. Zooals ik reeds bij de behandeling van de Pensioenwet heb gezegd, zal er, zoodra het stelsel van afvloeiing ontworpen is, overleg worden gepleegd met de betrokken vereenigingen om te komen tot een billijke oplossing van dit belangrijke vraagstuk.

Men zou kunnen vragen, of het beroepskader nog niet meer kan worden verminderd. Niet, wanneer men vasthoudt aan het stelsel van de vredesorganisatie, zooals ik straks heb genoemd, wel als men een vredesorganisatie — ik zou het geen organisatie noemen — zou kiezen, waarbij ik eenvoudig zou hebben een oefenings-instituut en niet meer.

Wanneer ik vasthoud aan een vredesorganisatie, is er een minimumgrens ten aanzien van het beroepskader, welke niet mag worden overschreden met het oog op de behoeften bij mobilisatie, d.w.z. voor het encadreeren van de onderdeelen der oorlogsorganisatie. Het spreekt vanzelf, dat in grooten getale verlofskader noodig is, en dat een deugdelijk voortgezette opleiding van het verlofskader niet mag uitblijven, maar het beroepskader mag niet ontbreken. De menschen, voor wie het militaire vak een levensstudie is geweest, die in het gebruikmaken van het instrument, het leger, zekerheid en zelfvertrouwen moeten bezitten, de menschen, van wie zoo ontzettend veel afhangt — want zonder goede leiding is een leger niets en worden onze mannen eenvoudig ter slachtbank gevoerd —, dat beroepskader kan niet worden beperkt beneden een zeker minimum.

Het verlofskader moet, als het onder de wapenen komt, zich eerst geheel inleven, moet zich vertrouwd maken met de leiding en het spreekt vanzelf, dat dat alleen op oordeelkundige en goede wijze kan gebeuren, wanneer het den steun geniet van het aanwezige beroepskader.

De aanvoering moet onder alle omstandigheden verzekerd zijn, anders wordt slechts onheil bewerkt.

Laat ik dit ééne voorbeeld noemen: Wanneer bij de infanterie per bataljon genomen wordt één opleidingsseenheid, d.w.z. één schoolcompagnie, dan zijn daarvoor

uitgetrokken 8 sergeants, dus in de oorlogsorganisatie krijgt iedere compagnie 2 van die 8 sergeants; dat is dus het beroepskader bij een compagnie infanterie in oorlogstijd.

Zegt men nu, dat dat te veel is, dan houdt men absoluut geen rekening met hetgeen als minimum noodzakelijk is.

Een vijfde onderwerp betreft de kosten.

Uit het voorafgaande volgt reeds, dat door de groote vereenvoudiging de kosten belangrijk zullen verminderen. Terecht is er gezegd, het zit niet in het contingent alleen, maar voornamelijk ook in de organisatie, doch deze hangen zeer nauw samen.

In de Memorie van Toelichting bij de Nota van Wijziging zijn globale cijfers aangevoerd ten bewijze, dat op bezuiniging wordt aangestuurd.

Er is gewezen op de vermindering van het aantal mandagen, er is nader aangegevoerd, dat die bezuiniging, vergeleken bij het stelsel-POP, omstreeks twee miljoen per jaar zal bedragen. Er is gewezen op de inkrimping van het beroepspersoneel, waaromtrent ik zoeven nadere gegevens heb gegeven. De bezuiniging ten gevolge daarvan wordt in de Memorie van Toelichting geraamd op 5 miljoen en dat bedrag blijft staan. Er is verder gewezen op de vermindering van het wapen der cavalerie. Er is gewezen op de vermindering van het aantal paarden bij de artillerie. Men heeft gevraagd, hoe dat mogelijk is, waar toch immers de artillerie wordt uitgebreid. Maar men heeft blijkbaar er geen rekening mee gehouden, dat het aantal oefenings-eenheden kleiner is geworden, zoodat het aantal paarden vermoedelijk kan worden teruggebracht van 2400 tot ruim 1700. Er is gewezen op de inkrimping van de garnizoenen, waaromtrent in de Memorie van Antwoord eenige mededeelingen zijn gedaan. Er is gewezen op de vereenvoudiging van het legerbeheer, dat met de organisatie samenhangt.

Er is reeds gebleken, dat op de begroting voor 1922 naar bezuiniging is gestreefd. Er is een Nota van Wijziging ingediend om de begroting te verlagen met twee miljoen en ik hoop, dat eerstdaags een tweede Nota van Wijziging zal kunnen worden ingediend, ook met een flinke besparing. De verdere bezuiniging zal moeten komen door afvloeiing van het beroepskader en opheffing van verschillende staven, die op het oogenblik nog bestaan.

Te recht is aangevoerd, dat tegenover de bezuiniging ook staan verhoogingen van uitgaven.

Er is gewezen op de vermeerdering van het aantal burgercorveeërs. Er is aan getwijfeld, of het cijfer van 500, dat genoemd is, niet te krap zal zijn genomen. Ik meen, dat het eerder te ruim zal blijken te zijn. Wij hebben gevolgd de verschillende cijfers, zooals zij uit het leger aan het departement zijn opgegeven, en die cijfers zullen, als gewoonlijk, wel een weinig te ruim zijn genomen en wij zullen trachten daarop nog te bezuinigen.

Er is gewezen op de vóór-oefeningen. Maar zeer rationeel heeft men daar onmiddellijk aan toegevoegd, dat tegenover die vermeerdering van uitgaven weer staat een besparing, omdat de voorgeoefenden niet onder de wapenen komen. Op zich zelf is dat dus geen vermeerdering van kosten.

Er is gewezen op de kosten van de kampementen. Inderdaad moet daarvoor een belangrijk bedrag worden uitgetrokken. Men wijst op de 8 miljoen. Maar er is mij verklaard, dat die kampementen minstens voor 40 jaar, misschien zelfs voor 60 jaar, dienst zullen kunnen doen, zoodat er geen bezwaar is, om die te brengen op buitengewoon en daardoor de gewone oorlogsbegroting te ontlasten, zoodat wij alleen rekening hebben te houden met de som voor rente en afschrijving.

Er is gezegd, dat de kampementen duur zullen zijn, niet alleen aan aanschaffingskosten, maar ook voor de exploitatie van het leger. Ik zou dat willen vergelijken met iemand, die een goed huis heeft in de stad, maar die gewend is, een paar weken of maanden in een jaar naar buiten te gaan. En in plaats van dat ieder jaar geïmproviseerd te doen, heeft hij laten inrichten een buitenhuis, waardoor het hem heel wat goedkoopert uitkomt.

De zaak is deze, dat het bestaan van de kampementen mogelijk zal maken tal van oefeningen achterwege te laten, die vóórdien moesten worden gehouden, zoodat ik meen, dat niet alleen de normale exploitatiekosten van de kampementen daardoor zullen worden gecompenseerd, maar integendeel, dat de kosten, die worden uitgespaard, grooter zijn dan die van de exploitatie van de kampementen.

Er is voorts gewezen op de aanschaffing van de artillerie. Die aanschaffing zou moeten plaats hebben uit een wapeningsfonds. Het doet mij leed, dat de heer DE MURALT uit de nota, welke ter griffie is neergelegd, enkele cijfers heeft aangehaald. Die had hij niet mogen gebruiken.¹⁾ Ik zal daarop ook niet verder ingaan. Het aantal schoten, dat per vuurmond aanwezig is, behoort onder die dingen, die hier in het publiek niet behooren te worden besproken. Ik zou den heer DE MURALT er echter wel op willen wijzen, dat het cijfer, dat hij heeft genoemd, niet juist is wat het veldgeschut betreft, dat toch het belangrijkste is. Wanneer de geachte afgevaardigde de nota naziet, zal hem dat blijken.

Er moest een bezuiniging ten aanzien van het artilleriematerieel in overweging genomen worden, n.l. terwijl aanvankelijk onder mijn ambtsvoorganger een grooter aantal schoten per vuurmond werd uitgetrokken, is dat echelonsgewijze vermindert, d. w. z. voor het geschut, dat onmiddellijk in de eerste linie moet optreden, is het aantal schoten grooter; naarmate het geschut meer achterwaarts moet optreden en van zwaarder kaliber is, is het aantal schoten minder gesteld, terwijl daarvoor materialen worden opgelegd, om zoo mogelijk door het particulier bedrijf in oorlogstijd te worden verwerkt tot munitie.

Dat is echter nog een open vraag; op het oogenblik is in de nota alleen uitgetrokken het materiaal, dat daarvoor noodig is. Zal het moeten blijken, dat het niet mogelijk is al de munitie, die ons nog ontbreekt, door het particulier bedrijf te doen aanmaken, dan zullen onderdeelen moeten worden opgelegd, waarvoor, zooals in de Memorie van Antwoord is medegedeeld, de noodige gelden zullen worden aangevraagd. Dat is iets, dat eerst over een belangrijk aantal jaren, wanneer de types van de vuurmonden en van de schoten vaststaan, kan worden vastgesteld.

Het wapeningsfonds zal over een belangrijk aantal jaren kunnen worden verdeeld, omdat wij mogen rekening houden met de omstandigheid, dat het geschut lange jaren zal kunnen worden gebruikt en dat de hoeveelheid munitie, die is opgelegd, altijd intact blijft, omdat voor oefening het oudste wordt opgebruikt en met nieuwe wordt aangevuld.

Er wordt overwogen de kosten te verdeelen over 20 of 25 jaar, terwijl, om de gedachte te bepalen, een 10-tal jaren noodig zal zijn, om het geschut volledig te doen afleveren.

Men moet toch niet vergeten, dat er zeker $1\frac{1}{2}$ of 2 jaar overheen zal gaan, voordat de proefnemingen zijn afgelopen en dus de types kunnen zijn vastgesteld.

De bedragen, die worden aangevraagd voor het wapeningsfonds, zijn inderdaad hoog. Maar die artillerie kan niet worden ontbeerd. Ik wijs er op, dat in het stelsel van mijn ambtsvoorganger ook was medegedeeld, dat er een bedrag zou noodig zijn van f 93.6 miljoen en dat, indien de reservetroepen werden omgevormd tot kerntroepen en er ook voor die troepen een zelfde uitlevering aan artillerie zou worden aangenomen, er nog f 123 miljoen bovendien noodig zou zijn, in totaal dus f 216 miljoen, terwijl thans f 106 miljoen zal worden aangevraagd.

Ik meen hiermede te hebben aangetoond, dat tot het uiterste minimum, ook in dit opzicht, is gegaan.

Er is in het algemeen een verwijt gemaakt, dat geen nauwkeurige kostenberekeningen zijn gegeven in zake de uitvoering van deze wet. Ik kan daarop eenvoudig antwoorden: er is gegeven, wat mogelijk was te geven. Een organisatie schudt men niet uit zijn mouw, die moet worden opgebouwd, stap voor stap gaat men vooruit en het is niet mogelijk al de consequenties er van te voren vast te leggen.

Er is gewezen op minister ELAND, die berekende, dat voor de uitvoering van zijn

¹⁾ Uit een latere rede van den heer DE MURALT is gebleken, dat deze de hier bedoelde cijfers niet aan de ter griffie neergelegde nota had ontleend (zie ook de rede van min. VAN DIJK op bladz. 257).

wetten zouden noodig zijn *f* 577.500 meer dan te voren op de begrooting voorkwam en wat is het resultaat daarvan geweest?

Op 14 Januari 1913 verklaarde minister COLIJN, dat de meerdere kosten hadden bedragen niet bijna 6 ton, maar *f* 3.887.000; een bewijs hoe bezwaarlijk een schatting is. Daar heeft de Kamer niets aan.

Het gaat thans niet om vermeerdering van kosten. Ik heb, meen ik, aangetoond, dat het gaat om vermindering van kosten. Men kan toch bezwaarlijk aanvoeren, dat men daarmede niet kan doorgaan, want als op dit oogenblik dit wetsontwerp niet zou doorgaan, dan treedt automatisch weer de wet-COLIJN in werking en zal dan ook voor 1922 moeten gelden.

De heer TER LAAN noemt tal van onderwerpen op, waarvan hij de kosten zou moeten hebben, onderwerpen, die ten deele niet aan de orde zijn, ten deele hiermede nauwelijks in verband staan, maar in elk geval waarop het mogelijk¹⁾ is in korten tijd een beslissend antwoord te geven. Een en ander culmineert in zijn motie, waaromtrent ik straks zal mededeelen, welk standpunt de Regeering te dien aanzien meent te moeten innemen.

Een zesde onderwerp zijn de vooroefeningen. Ik wijs er alleen op, dat de regeling van die vooroefeningen geheel op dezelfde wijze plaats heeft en plaats zal hebben als reeds onder mijn ambtsvoorganger het geval was. Ik heb dus uitsluitend op enkele vragen te antwoorden, die dienaangaande gesteld zijn.

Met den heer DUYMAER VAN TWIST ben ik het volkomen eens, dat het slagen van de vooroefeningen afhankelijk is van het leidend personeel. Nu moeten wij hier onderscheiden tusschen 2 groepen van het personeel, dat daarbij werkzaam is, het eigenlijke instructiepersoneel en het personeel, dat de algemeene leiding heeft, dat dus in de landstormverbanden in het centrum aanwezig is.

Het eigenlijke instructiepersoneel zal zooveel mogelijk moeten zijn verlofspersoneel; het zal worden toegejuicht, wanneer wij het zoover kunnen brengen, dat het uitsluitend door verlofspersoneel kan worden gedaan, maar ik moet er wel op wijzen, dat thans door de inspectie van den landstorm voortdurend gezegd wordt, dat zij het verlofspersoneel, dat geschikt is, nog niet in die mate kan krijgen als gewenscht wordt.

En dit is niet te verwonderen. Het verlofspersoneel heeft een opleiding gehad als aanvoerder, maar niet als geschoold onderwijzer. Die opleiding zal in dien zin nog moeten plaats hebben en ook dit zal inderdaad nog onderhanden worden genomen.

Indien het gelukt dit verlofspersoneel volledig te instrueeren in dien zin, dan zal het mogelijk zijn, om ook de instructie aan het verlofspersoneel op te dragen.

Maar naast dat personeel is er personeel in de landstormverbanden, dat een volle dagtaak heeft bij den arbeid ten behoeve van den landstorm. Daar doet het feitelijk niets ter zake, of ik verlofs- dan wel beroepspersoneel heb, want als ik daar verlofspersoneel heb, is dit toch altijd onder de wapenen en zou dus feitelijk als beroepspersoneel kunnen worden beschouwd.

In elk speciaal geval is het hier telkens de vraag, welke geschikte menschen daarvoor kunnen worden gevonden, waarbij ik er voorts op wijs, dat het mogelijk zal zijn bij de afvloeiing van het officiers- en onderofficierspersoneel, die zal moeten plaats hebben, gebruik te maken van die krachten, die overigens, hetzij met wachtgeld, hetzij op andere wijze het leger zouden hebben verlaten en verder geen diensten voor het leger meer zouden kunnen bewijzen. Het is economisch om van die krachten zooveel mogelijk gebruik te maken.

Het spreekt vanzelf, dat ook de Regeering op het standpunt staat, dat voor zoover beroepspersoneel moet worden aangewezen, dat beroepspersoneel ten volle geschikt moet zijn voor die taak. Dat geschikt zijn impliceert in het algemeen ook de genegenheid, maar dat behoeft niet altijd het geval te zijn. Wanneer ik iemand heb, die volkomen genegen is, zal het mogelijk zijn, dat hij als opleider zeer slecht op zijn plaats is, wanneer hij niet voldoende tact bezit om zijn taak naar behoorente vervullen.

¹⁾ Aldus staat het in de Handelingen; het zal echter wel „niet mogelijk” moeten zijn.

Wanneer ik dan de keuze zou hebben tusschen zoo iemand en iemand, die misschien dit instituut niet bijzonder genegen is, maar voldoende plichtsbefes bezit om, aangewezen zijnde, te doen wat hem wordt opgedragen, geef ik aan den laatste de voorkeur. Kunnen genegenheid en geschiktheid samengaan, het zal mij lief zijn. Ik geef den heer DUYMAER VAN TWIST en den heer DECKERS de verzekering, dat alle mogelijke maatregelen zullen genomen worden om het in die richting te sturen.

In de tweede plaats heeft de heer DUYMAER VAN TWIST gesproken over de instructie van den inspecteur van den landstorm, waaruit hij niet heeft kunnen afleiden, dat de inspecteur eenigen invloed zou kunnen doen gelden op de keuze van het personeel.

In art. 4 van de instructie staat, dat hij zich in verbinding stelt met de betrokken autoriteiten voor het beschikbaar te stellen personeel en in art. 11, eerste lid, staat, dat hij zich tot den Minister van Oorlog wendt in al die gevallen, waarin hij niet gedaan krijgt, wat hij zou wenschen.

Mocht men meenen, dat de practijk niet voldoende beantwoordt aan datgene, wat gewenscht wordt, dan is er geen enkel bezwaar die instructie aan te vullen, maar op het oogenblik bestaat er in de practijk niet het minste bezwaar tegen de instructie.

In de derde plaats heeft de heer DUYMAER VAN TWIST gevraagd, of het oefenmaterieel overal ter plaatse voor den vrijwilligen landstorm aanwezig is.

De vraag, die ik dienaangaande heb gericht tot den inspecteur van den vrijwilligen landstorm, is volkomen bevestigend beantwoord: „Ter plaatse is het materieel volkomen aanwezig”. Wanneer men er misschien op doelt, dat niet overal mitrailleurs aanwezig zijn, deel ik hierbij mede, dat in de opleidingseischen het kennen van den mitrailleur nog niet is opgenomen. Zoodra die eisch opgenomen is, zal voor de beschikbaarstelling worden gezorgd.

In de vierde plaats heeft de heer DUYMAER VAN TWIST gesproken over den kostprijs van de gewoon-opgeleiden, n.l. f 2,25 per man en per dag, en hij heeft gemeend, dat de Regering zich daarbij eenigszins op de vlakte heeft gehouden, althans, dat dat cijfer nu plotseling voor den dag was gekomen en berekend was geworden. Laat ik den heer DUYMAER VAN TWIST mededeelen, dat die berekening in Juni is gemaakt en het getal getrokken is uit de begrootingscijfers. Die cijfers zijn dus volkomen betrouwbaar.

Dan heeft deze geachte afgevaardigde nog medegedeeld, dat hem de balans eenigszins geflatteerd voorkwam bij vergelijking van de kosten van de gewoon-opgeleiden en de kosten van de opgeleiden bij de vooroefening.

Ik zou daarop dit willen zeggen, dat wanneer op het oogenblik de balans zou moeten worden opgemaakt, ten laste van de vooroefening moet komen al datgene, wat niet in mindering komt van de kosten van het leger. Wanneer eenmaal de vooroefening een zoodanige uitbreiding zal hebben gekregen, dat de kosten voor het leger als opleidingsinstituut kunnen worden verminderd, zal de rekening gunstiger worden voor de opleiding door de vooroefeningen.

En wanneer de heer DUYMAER VAN TWIST zegt, dat ik ten opzichte van de kleeding niet geheel juist geweest ben, dan is dat volkomen waar. Als iemand, die voorgeoefd is, in het leger treedt, dan is zijn kleeding aan minder slijtage onderhevig geweest dan de kleeding van iemand, die ze reeds vier maanden heeft gedragen. Het verschil is te gering om in aanmerking te brengen, te meer waar ook, zoals in de Memorie van Antwoord is medegedeeld, verschillende andere posten zijn weggelaten bij de berekening van de kosten voor de vooroefeningen.

De heer DECKERS heeft twee vragen gesteld. Wat de laatste betreft, meen ik, dat de geachte afgevaardigde genoeg zal willen nemen met mijn antwoord aan den heer DUYMAER VAN TWIST.

De eerste vraag is van groote beteekenis en die vraag is eenigszins bedenkelijk. De heer DECKERS zegt: U hebt op het oogenblik de voorgeoefenden ingedeeld in twee ploegen. Als deze voorgeoefenden nu zoo groot in aantal zijn, dat de tweede ploeg kan wegvallen, dan houdt u alleen de eerste ploeg over, en uw kader heeft dus over een gedeelte van het jaar niet genoeg employment; misschien in den

landstorm, maar dat is niet zeker. Dat zal de toekomst moeten leeren. En nu vraagt de heer DECKERS om reeds de toezegging te doen, dat de voorgeoefenden dan over de twee ploegen zullen worden verdeeld. Ik vraag mij af: indien dat dan moet plaats hebben, waarom dan nu niet? Hierom niet: omdat die tweede ploeg in ongunstige conditie verkeert, aangezien er splitsing is tusschen die vier maanden individueel oefenen en de 1½ maand vervolgoefening. Wanneer de vier maanden oefening worden vervangen door de vooroefeningen, bestaat de splitsing feitelijk niet en wordt de zaak voor die groep veel gemakkelijker.

Maar de heer DECKERS zal toegeven, wat ik gezegd heb: wanneer wij behouden een vredesorganisatie, moet die geschikt wezen om de kern te zijn van de oorlogsorganisatie. Beneden een zeker minimum van het beroepskader kan niet worden gegaan. Indien het mogelijk is nog meer naar beneden te gaan, zal daartoe worden overgegaan, maar indien dit niet mogelijk is, zal die maatregel niet genomen mogen worden. Daarom zou het bedenkelijk zijn nu reeds toe te zeggen de voorgeoefenden over de twee ploegen te verdeelen, met de bedoeling het beroepskader te verminderen. Wel wil ik den heer DECKERS de verzekering geven, dat in elk stadium, dat wij successievelijk zullen bereiken ten aanzien van de voorgeoefenden, voortdurend in overweging zal zijn op welke wijze het meest nuttige rendement zal verkregen worden van tijd, menschen en geld.

Ik hoop, dat de heer DECKERS, zonder aan te dringen op een absoluut bevestigend antwoord op zijn vraag, hiermede genoegen zal nemen.

Waar ik enkele vragen aan het beantwoorden ben, heb ik ook nog in te gaan op een paar vragen, die de heer OUD mij gesteld heeft. De heer OUD heeft gezegd, dat zolang er kazernes zijn en vooroefeningen, dit stelsel duur is met het oog op het kader, want er is te veel kader noodig. De heer OUD zal zoo straks hebben gehoord, dat voor de vooroefeningen steeds meer verlofkader zal worden gebezigd, zoodat dan het vraagstuk niet meer in dien zin zal bestaan.

Ik wensch ten opzichte van de meening, dat die vooroefeningen ten slotte altijd duur zullen zijn, slechts dit te zeggen: er is door den heer OUD aangevoerd, dat ik twee menschen noodig heb en ik er slechts één in het leger krijg, hetgeen duur is. Die twee, die geoefend worden, kosten te zamen op dit oogenblik zooveel als een, die geoefend wordt in het leger. Dit geeft nu reeds de bate, dat degene, die niet in het leger treedt, toch een stuk weerkracht is, dat in het volk is gelegd. En dat kan een groote bate zijn, als er een oorlog uitbreekt en een mobilisatie moet worden gelast, want dan ligt daarin een bruikbare reserve.

Een laatste punt is het vraagstuk, dat door den heer KOLTHEK is aangeroerd, n.l. de voorbereiding van den oorlog met chemische middelen. Ik zal er alleen dit van zeggen, dat er is ingesteld een permanente studie-commissie voor deze aangelegenheid, dat er thans reeds gerekend wordt op gasmaskers en afweermiddelen, die noodig mochten zijn, en dat er proeven worden genomen met gasgranaten om die zoo noodig te kunnen gebruiken.

Ik kom thans tot het laatste gedeelte van hetgeen ik meen in het midden te moeten brengen en wel in de eerste plaats het standpunt, dat door den heer DE MURALT en zijn politieke vrienden wordt ingenomen. De heer DE MURALT zegt het ontwerp van wet niet te kunnen aanvaarden en hij noemt de weermacht duur en slecht, maar hij is in gebreke gebleven daarvoor ook maar één bewijs bij te brengen. De geachte afgevaardigde zegt: als het niet meer kost dan het vroegere stelsel, zijn wij bij den neus genomen of er is geen vermeerdering van weerkracht. Dat alternatief aanvaardt de Regeering niet. Er kan nog een andere oplossing zijn, waarbij het meest oordeelkundig gebruik wordt gezocht van mannen, tijd en geld, en de Regeering meent daarin zoo goed mogelijk te zijn geslaagd, d. w. z. de Regeering meent bezuiniging te hebben aangebracht en te hebben kunnen aanbrengen zonder eenige vermindering van weerkracht, integendeel, met vermeerdering van weerkracht, vergeleken bij het wetsontwerp van mijn ambtsvoorganger.

De heer DE MURALT heeft in de eerste plaats vermindering van het contingent tot 17 600 man gevraagd. Ik heb reeds aangetoond, dat bij een dergelijk contingent

's lands defensie niet gewaarborgd is. Ik zeg dat tot mijn leedwezen, omdat ik straks heb medegedeeld, dat geen medewerking wordt afgewezen, integendeel, dat medewerking wordt ingeroepen. Als men zegt: maak het ons mogelijk, dan keer ik het om en zeg ik: maak het der Regeering mogelijk!

In de tweede plaats heeft de heer DE MURALT gevraagd om het wetsontwerp los te maken van de organisatie. Uiteraard is wettelijk de organisatie los van de Dienstplichtwet. De organisatie is gegeven in de toelichtingen om aan te toonen, vooreerst, dat het gevraagde contingent noodig is, en omgekeerd om te laten zien wat men voor het gevraagde contingent kan krijgen.

De Regeering kan zich er dus niet van losmaken, moet kunnen doorwerken. Er moet eindelijk iets gebeuren. De onzekerheid moet ophouden. Het korps officieren en onderofficieren moet weten, wat er met hen staat te gebeuren. Vertrouwen en rust moeten terugkeeren. Waarop zal men nog moeten wachten? Bovendien: wat wij aanbieden is vermindering en bezuiniging. Wat geeft het aannemen van de wet, als er niet op gewerkt kan worden? Moet soms de dure oude organisatie worden gehandhaafd met al de bezwaren, die in verband met het gewijzigde opleidings-systeem van dit oogenblik bestaan? Dat kan men toch niet willen? Maar wat dan? Als men wil, dat de Kamer zal kunnen oordeelen over elk object, waarvoor gelden worden aangevraagd, bijv. voor de kampementen, dan spreekt het toch vanzelf, dat dit zal kunnen gebeuren. Bij de begroting zullen die gelden aangevraagd worden. Laat ik mededeelen, dat op de begroting voor 1922 een memoriepost zal worden geplaatst, waardoor men deze zaak zoo ruim zal kunnen bespreken als men wenscht. De Regeering aanvaardt dus, dat ten aanzien van elk object de Kamer een oordeel zal kunnen vormen. De Regeering zegt toe, dat bij den verderen opbouw van de organisatie steeds naar de eenvoudigste oplossing zal worden gestreefd en dat aan de Kamer een volledige opening van zaken zal worden gegeven.

Geen vertrouwen wordt gevraagd zoodanig, alsof ongezien alles wat wordt aangeboden als staande in verband met de organisatie, door de Kamer zal moeten worden goedgekeurd. Maar wel wordt vertrouwen gevraagd, dat er nu kan worden doorgewerkt. Die doorwerking zal in elk opzicht vereenvoudiging medebrengen.

Naar het mij voorkomt, zal de Vrijheidsbond zich bij dit standpunt kunnen neerleggen, maar het gaat niet aan zich aan de verantwoordelijkheid te onttrekken, wanneer men te voren eischen zou stellen, die niet kunnen worden ingewilligd, en die destructief zouden staan ten opzichte van hetgeen de Regeering thans voorstelt.

Ten tweede de motie van den heer TER LAAN. Schorsing van de beraadslaging zou uitsel ten gevolge hebben, met al de daaraan verbonden nadeelen, zooeven reeds genoemd. Die schorsing houdt de mogelijke bezuinigingen tegen, die thans reeds aanstonds kunnen worden aangebracht. Wij willen dus blijkbaar meer bezuinigen dan de heer TER LAAN en zijn politieke vrienden. De schorsing doet de onzekerheid voortbestaan en richt ten slotte de mentaliteit in onze krijgsmacht te gronde. Medewerking van de Regeering in zake vermindering van de lichte van 22000 tot 13000 man kan niet worden toegezegd. Die vermindering zou door de Regeering niet kunnen worden aanvaard. Het Kabinet kan dus niet de verantwoordelijkheid voor aanneming van de motie van den heer TER LAAN aanvaarden.

Bij de replieken noemt de eerste spreker, de heer DE MURALT, een absoluut verkeerde voorstelling de bewering van den Minister, dat in het stelsel-POR de reserve bestemd zou zijn om „buitengaats” op te treden; alleen naar behoefte — zoo staat het op blz. 8 van de Memorie van Toelichting — zou deze reserve in hogere verbanden „kunnen” worden gebruikt. Trouwens die reserve zou bestaan uit halfgeoefenden, dat op zichzelf reeds operatief optreden buitensluit. Bij het nieuwe stelsel is dat anders geworden; door de instelling van regimentsverbanden is feitelijk

De heer
De Muralt.

reeds imperatief uitgemaakt, dat de reserve bestemd is voor operatieve oorlogshandelingen.

Spreker komt verder op tegen de door den Minister gegeven voorstelling alsof de Vrijheidsbond zich aan een inconsequentie zou bezondigen door wel de 144 bataljons te aanvaarden van minister POP en niet de 144 bataljons van het gewijzigde stelsel. De 2×72 bataljons van toen zijn echter niet de 2×72 bataljons van nu; de tweede 72 bataljons van minister POP zouden bestaan uit halfgeoefenden en goedkoop zijn, wat uitrustings-, oefenings- en andere kosten betreft; in het eenheidsleger, dat de tegenwoordige minister wil, zouden zij niet passen. Bij zoo groot verschil kan in aanvaarding van het een en de verwerping van het ander geen inconsequentie worden gezien.

Den minister is spreker dankbaar voor de duidelijke uiteenzetting van de groote betekenis, die er ligt in een contingentsverlaging met 1900 man. Hiermede is voldoende aangetoond de onhoudbaarheid van de in sommige bladen opgenomen bewering, alsof het amendement tot zoodanige vermindering niet anders zou beteekenen dan een besparing van één miljoen gulden per jaar. Spreker moet echter krachtig optreden tegen de door den minister gegeven voorstelling, alsof hij in het eerste deel zijner rede zou hebben gesproken van 36 en verder van 72 bataljons. Door citaten uit de Handelingen verduidelijkt hij zijn bedoeling.

Na zijn teleurstelling er over te hebben uitgesproken, dat in het nieuwe stelsel geen profijt wordt getrokken van de aanwezigheid der in de mobilisatiejaren gekweekte reserve, komt spreker tot de organisatie en tot de artillerie, die zoo hooge kosten zullen vorderen, dat de partij, waartoe hij behoort, daaraan niet haar goedkeuring zal kunnen hechten. De minister heeft wel gezegd, dat zijn stelsel het toelaatbaar minimum is en zich hiertoe beroepen op de militaire deskundigen, maar voor spreker is dit niet van waarde. Deze deskundigen zijn immers altijd met elkaar in tegenspraak, welke stelling hij door aanhalingen ondersteunt. De adviezen van de pers stelt hij al niet veel hooger, hetgeen hij mede door citaten tracht te rechtvaardigen.

De heer
Dresselhuys.

De heer DRESSELHUYNS wil de houding van den Vrijheidsbond ten aanzien van het ontwerp nader preciseeren. Voor dezen gelden twee hoofdpunten: ons land moet hebben een zoo goed mogelijk leger en dit leger moet liggen binnen onze financiële krachten. Van dit standpunt uitgaande, onderscheidt hij twee momenten: ten eerste wat er in de wet zal worden vastgelegd en ten tweede de organisatie. De organisatie, gelijk de minister deze wenscht, acht hij ten eenenmale onaannemelijk als te kostbaar; de 72 bataljons, die deze minister stelt in plaats van de 36 van minister POP, zullen naar zijn oordeel noodwendig moeten leiden tot hooger uitgaven. En dan de kosten van geschut en ammunitie, deze zullen bedragen 106 miljoen en bij minister POP 93 miljoen gulden. De lezing van de geheime nota, waarin dat eindcijfer van 106 miljoen voorkomt, is voor spreker geweest een doorlopende ergernis, omdat hetgeen daarin is uitgetrokken voor een leger van den begeerden omvang geheel onvoldoende is. Wij zullen krijgen een voorshands doellooze massa infanterie, onvoldoende gedekt door artillerie en andere middelen; wel een in getalsterkte groot, doch geen voldoende geëncadreerd en voldoende uitgerust leger. Zou men dit leger op

het vereischte peil willen brengen, dan zouden daarvoor naar matige schatting jaarlijks nog 40 miljoen gulden extra noodig zijn. Dit acht hij onverdedigbaar. Verder meent hij camouflage, zij het dan geen opzettelijke, te moeten vaststellen, waar het gaat om sommige kosten, zoo o.a. bij de kosten voor de kampeementen, waarbij voor aflossing en onderhoud gerekend schijnt op 1 %, terwijl 10 % meer logisch zou zijn, en eveneens bij de kosten voor onderhoud van een soldaat in de kazerne, dat eveneens te laag zou zijn berekend en wel niet zal kloppen met hetgeen voor dit doel op de begrooting voorkomt.

Spreeker is verder van oordeel, dat de geoefendheid, te verkrijgen bij de vooroefening, niet gewaarborgd zal zijn, indien althans op een belangrijk getal voorgeoefenden wordt gerekend. Ook betreurt hij de inkorting van de eerste oefening van 6 maanden op $5\frac{1}{2}$ maand; 6 maanden acht hij reeds ruim kort.

De minister heeft gezegd: maak u los van de organisatie, want gij stemt thans alleen over de wet. Theoretisch moge dit juist zijn, maar als de minister zelf zich niet losmaakt van die organisatie, is de Kamer tegenover het leger en tegenover het land moreel gebonden. Als de minister zou zeggen: als de wet aangenomen is, gaan wij als vrije mannen uiteen, dan is er over te praten. Maar de minister heeft dat niet gezegd. Of het contingent een paar honderd man meer of minder zou bedragen, legt voor spreker geen groot gewicht in de schaal. Voor den minister bestaat er echter tusschen organisatie en contingent een innig verband en om die reden wil spreker niet aan een vast contingent gebonden zijn; hij wil in het contingent een dalende lijn; de bekende uitdrukking „ten hoogste” mag niet anders zijn dan een maximum-cijfer zonder meer. Hij verlangt algeheele vrijheid ten aanzien van de organisatie en ook ten aanzien van dit maximum-cijfer. Afwachten zal hij nog wat de minister hierop zal antwoorden.

De motie-K. TER LAAN zal door spreker niet worden gesteund en evenmin, naar hij gelooft, door de overige leden van den Vrijheidsbond; de zaak moet thans tot afdoening komen.

De heer OUD komt terug op de houding der Regeering in het defensievraagstuk en bespreekt ook die der roomsch-katholieken, die wel niet allen zullen zijn ingenomen met het compromis, waarop volgens den heer DECKERS het gewijzigde stelsel berust.

De heer Oud.

Al moge het tegenwoordige leger met inbegrip van den landstorm niet veel sterker zijn dan de legersterkte, die de minister thans vraagt, niet vergeten mag worden, dat de landstorm bij mobilisatie niet of althans niet dadelijk wordt opgeroepen, zoodat bij de huidige regeling de mobilisatie aanvankelijk beperkt blijft tot 11 lichtingen. In het nieuwe systeem zal de mobilisatie-oproeping zich steeds moeten uitstrekken tot 15 lichtingen; dit acht hij een groote fout. Men moet zich niet blind staren op het contingent alleen, men moet eveneens in het oog houden, dat bij het nieuwe stelsel dadelijk duizenden moeten opkomen van tusschen de 30 en 35 jaar. Ook zou hij de vraag willen stellen: zullen bij zoodanig stelsel twee herhalingsoefeningen toereikend zijn?

De houding van den Vrijheidsbond tegenover het ontwerp is naar de meening van den heer OUD ook niet volkomen consequent; met name

ten aanzien van het contingent meent hij verandering van inzicht te kunnen vaststellen.

Uit hetgeen de minister bij zijn vergelijking met het stelsel-COLIJN gezegd heeft, komt het duidelijk uit, dat wij zullen krijgen een vergrooting in plaats van een vermindering der totale weermacht, maar dat heeft niet in de bedoeling gelegen; integendeel, wij zouden gaan in de richting van beperking.

Spreeker kan niet inzien de gegrondheid van 's ministers stelling, dat bij een stelsel als het Zwitsersche, waarbij in vreedstijd enkel oefenings-eenheden aanwezig zijn, de mobilisatie meer moeilijkheden zal opleveren dan bij een stelsel als dat van den minister, waarbij men beschikt over een kern van oefeningscompagnieën, die zich dan bij mobilisatie uitzetten tot bataljons. Het komt hierbij alles aan op een deugdelijke voorbereiding. Voor mogelijke verstoring van de geregelde mobilisatie-opkomst bestaat naar zijn oordeel bij het eene stelsel niet meer gevaar dan bij het andere.

Uit de stukken meent spreker te mogen opmaken, dat de minister wenscht 12 regimenten veldartillerie, namelijk bij elke divisie 3 regimenten, en daarnaevens nog een afzonderlijk regiment zware artillerie, dat is meer dan een verdriedubbeling van hetgeen wij thans hebben. Hij begrijpt voorts niet, hoe het te rijmen is met den eisch van zuinigheid, dat in de vredesorganisatie voor de artillerie de brigadeformatie is opgenomen; in de oorlogsorganisatie gaan toch de 3 regimenten der artilleriebrigade uiteen. Voorts stelt hij nog deze vraag: de minister heeft gezegd, dat in zijn vredesorganisatie zullen verdwijnen de bataljonsstaven; wil dat zeggen, dat de bataljonscommandanten in die vredesorganisatie verdwijnen of wel, dat zij commandanten worden van de schoolcompagnieën?

Uit een uittaling in de tweede memorie van antwoord nopens het getal burgercorveeërs trekt spreker de conclusie, dat er aan het Departement van Oorlog op dit punt nog absoluut geen zekerheid bestaat. Hij treedt verder in een nadere beschouwing over de kampementen en blijft vasthouden aan zijn meening, dat het in uitzicht gestelde gemengde stelsel van kampementen en kazernes duurder moet uitkomen dan een éénvormig stelsel.

De heer
Duymaer
van Twist.

De heer DUYMAER VAN TWIST komt op tegen de voorstelling, die de heer DRESSSELHUYTS gegeven heeft van de kosten voor de kampementen. Uit de stukken toont hij aan, dat de 1 %, waarvan de heer DRESSSELHUYTS sprak, genoemd is enkel voor onderhoud en niet voor aflossing tevens. Ook op een ander punt meent hij een onjuistheid te kunnen aanwijzen. Minister POP heeft namelijk in zijn Memorie van Toelichting gezegd te zullen verkrijgen 251 000 man kern- en 122 000 man reservetroepen, samen 373 000 man. Deze minister vraagt een leger van 297 180 man; het gaat daarom niet aan, te beweren, dat minister VAN DIJK een zoo groot leger vraagt. Ook acht spreker ongegrond de klacht tegen den minister van te weinig cijfers te hebben verstrekt omtrent het thans voorgedragen stelsel en hij noemt verschillende punten, waaromtrent minister VAN DIJK uitvoeriger gegevens heeft verstrekt dan zijn ambtsvoorganger. Overigens is naar zijn oordeel niet de oorlogssterkte zoozeer de factor, die een legerstelsel beheerscht, maar zit deze meer in den druk, dien het stelsel legt op de bevolking. Het stelsel-COLIJN met zijn contingent van 23 000 man en

zijn eerste-oefeningsduur van 8½ maand en ook het stelsel-POP met zijn even groot contingent en een eerste-oefeningsduur van 6 of van 4 maanden beteekenen uiteraard een veel grooteren druk dan het stelsel van dezen minister met diens contingent van 19500 man bij een eerste oefening van 5½ maand.

De heer K. TER LAAN is van meening, dat wij met een contingent van 19500 man niet uit den toestand van onzekerheid zullen geraken; eenerzijds is men aan den militaristischen kant niet tevreden met dit getal en anderzijds voelen de sociaal-democraten zelfs niets voor de vraag, of het contingent 19500 dan wel 17600 man zal bedragen; de ontwapening, die dezen begeeren, zal het ontwerp toch niet brengen. En wat de aanschaffing van geschut betreft, de minister vraagt voor dit doel nu 106 miljoen gulden, maar later zal dit bedrag wel onvoldoende blijken en zal hij of zijn opvolger om meer komen.

Voor zijn motie, van gelijke strekking als die, bij de behandeling van het ontwerp-POP ingediend, had spreker meer steun mogen verwachten van den Vrijheidsbond en van de roomsch-katholieken, maar nu laatstbedoelde partij thans in haar geheel is gewicht voor de ongeveer 20 anti-revolutionnair en christelijk-historischen, behoort in elk geval de Vrijheidsbond zijn steun te geven aan de motie, die bij aanneming tot gevolg zal hebben, dat er een uitstel zal komen zoo lang, dat het volk gelegenheid zal hebben zich over de militaire zaak uit te spreken.

De heer
K. Ter Laan.

De heer KOLTHEK maakt de opmerking, dat de afwijzing der motie door den minister en het onthouden van steun daaraan door den Vrijheidsbond zullen beletten, dat het Nederlandsche volk gelegenheid krijgt over de militaire kwestie een oordeel te vellen voor en aleer deze definitief geregeld wordt. Overigens had de minister het recht aan zijn zijde, toen hij zei, dat niemand de consequenties van de ontwapening zou durven dragen, als daaraan verantwoordelijkheid verbonden is; daarom is het voor een bepaalde partij in de Kamer niet te hopen, dat zij in dit opzicht op de proef wordt gesteld. Een doodoener acht hij echter de bewering van den minister, dat ontwapening alleen mogelijk zou zijn, als deze geschiedt internationaal en gelijktijdig. Voor hem en andere anti-militaristen was het een goede dag in de Kamer; zoowel de houding van den minister als de rede van den heer DRESSELHUIS leveren een bevestiging van een der voornaamste argumenten, die de anti-militaristen voor hun propaganda behoeven, vooral waar laatstgenoemde deed uitkomen, dat een leger, geoefend en uitgerust naar de eischen van den tegenwoordigen tijd, ondragelijke geldelijke offers vraagt. In dit verband wijst spreker er op, dat voor de werkloozen en voor voorziening in den woningnood slechts onvoldoende bedragen worden beschikbaar gesteld.

De heer
Kolthek.

Uit het antwoord, dat de minister gaf op zijn in eersten termijn gestelde vraag nopens de vergiftigende en verstikkende gassen, zal het Nederlandsche volk kunnen zien wat het van een Christelijke Regeering te wachten heeft.

Ten slotte dringt spreker krachtig aan op aanneming van de motie K. TER LAAN. Er zal dan kunnen blijken, of het Nederlandsche volk inderdaad bezuiniging wil op zijn militaire uitgaven.

De heer
Marchant.

De heer MARCHANT acht het niet gewaagd te voorspellen, dat het ontwerp zal worden aangenomen, dank zij de trouwe opkomst der roomsch-katholieke fractie, door wier zwichten thans er een duurdere wet zal komen dan die van minister POP. Aan den Vrijheidsbond echter brengt spreker een woord van lof. Hij behandelt daarna de vraag, of verwerping zou worden een Kabinetsskwesie; hij betwijfelt dit, daarbij zich grondende op hetgeen men bij het ontwerp-POP zag gebeuren.

Het is sprekers vaste overtuiging, dat aanneming van het ontwerp ruïneus zal zijn voor onze financiën en dat de minister onder het aanheffen van de nationale leuzen helpt om ons land ten verderve te voeren.

De heer
Van de Laar.

De heer VAN DE LAAR komt op tegen de uitlating van den heer DECKERS, dat een legerwet nu eenmaal moet worden tot stand gebracht door de Volksvertegenwoordiging. Dit moge in theorie alleszins juist zijn, de praktijk is echter anders, dan heeft het den schijn, alsof het alleen de coalitie is, die te zorgen heeft, dat er een legerwet komt. Men schijnt niet te rade te gaan met hetgeen er leeft in de Volksvertegenwoordiging, maar vraagt alleen naar hetgeen er gewenscht wordt in de partijen der coalitie.

Tot den minister zich wendende, keurt hij af, dat deze gebruik zou maken van de in oorlogstijd gekweekte reserve. Dit zou hij onverantwoordelijk achten, omdat er voor die reserve geen gescht beschikbaar is. Ook bespreekt hij in afkeurenden zin wat de minister gezegd heeft omtrent ontwapening: „Aan de moreele overwegingen wil ik alle recht laten wederbaren, maar de nationale plicht gaat daar boven uit.” Deze woorden acht hij in strijd met elk Christelijk, met elk anti-revolutionnair beginsel. De proeven met giftgas zondigen evenzeer tegen dit beginsel. Men ziet daaruit waarheen het militarisme den mensch voert. Duidelijk springt dit ook in het oog, als men let op hetgeen men in Duitschland zag gebeuren tijdens den oorlog, toen van overheidswege bij het leger bordeelen werden ingesteld. Zulke dingen gebeuren, als men de moreele overwegingen laat achterstaan bij den nationalen plicht.

De heer
Wijnkoop.

De heer WIJNKOOP ziet in den strijd, die in de Kamer over de legerwet wordt gevoerd, geen ernstigen strijd, doch slechts een spiegelgevecht, want de Kamer wil eigenlijk precies hetzelfde als de Minister: een zoo goed mogelijk leger. Men komt er echter niet rond voor uit, uit vrees voor de kiezers; het is camouflage. Dit tracht hij nader aan te toonen door te wijzen op sommige uitlatingen van de heeren DRESSSELHUYTS, DE MURALT en MARCHANT.

De heer
A. P. STAALMAN.

De heer A. P. STAALMAN ziet in het voorstel een „fusie-brug”, doch van licht getimmerte, waarop hij zijn leven niet wil wagen. De Regeering ontkent wel, dat bij den opzet van dat voorstel sprake zou zijn geweest van partijpolitiek, maar een afdoende verdediging van haar houding heeft zij, naar hij meent, niet geleverd. Die partijpolitiek blijkt z. i. voldoende uit het achterwege laten van overleg met de niet tot de fusie behorende partijen. Het getuigt niet van wijs beleid, thans de militaire voorstellen te willen doordrijven, ofschoon er, goed bezien, feitelijk geen meerderheid voor in de Kamer aanwezig is. Hoe dit zij, spreker is in elk geval tegen het wetsvoorstel, tegen elk oorlogsleger trouwens; hij wil alleen een politieleger, goed geoutilleerd en voldoende, als het moet, ook aan de

eventueel te stellen eischen van den Volkenbond. Het ontwerp zal anders koren zijn op den molen van de voorstanders van ontwapening, althans van weerloosheid, want een deugdelijk leger zal het niet brengen, doch integendeel leiden tot algeheele onttreding van alle militaire organisatie. Hoe iemand kan gelooven, dat het voorstel voldoende weerkracht zal brengen, is hem een raadsel; geen oorlogsleger zullen wij krijgen, doch enkel een dure organisatie, tot niets in staat, onbruikbaar voor alles.

De heer VAN DIJK, Minister van Oorlog:

Minister
Van Dijk.

Met het oog op den beperkten tijd, meen ik, dat het gewenscht is, slechts kort op enkele punten in te gaan.

Laat ik dan beginnen met een opmerking te maken naar aanleiding van hetgeen de heer DE MURALT in het midden heeft gebracht. In de eerste plaats dit, dat waar hij een cijfer heeft genoemd, dat, naar ik meende, was getrokken uit de nota, die ter griffie van de Kamer was gelegd, en waar mij nu blijkt uit hetgeen de heer DE MURALT mededeelde, dat dit cijfer niet daaruit was gehaald, ik mijn opmerking, dat hier een cijfer is gebruikt, dat hier niet had gebezigd moeten worden, terugneem. Waar de heer DE MURALT dat cijfer vandaan gehaald heeft, weet ik niet, maar dat blijft verder buiten beschouwing.

De heer DE MURALT heeft nog een aantal punten aangehaald, om duidelijk te maken, welk verschil er bestaat tusschen het stelsel van den heer POP en het stelsel, dat thans wordt aangeboden.

Laat ik het samenvoegen tot dit een: de heer DE MURALT heeft gezegd: er waren bij het stelsel van den heer POP 144 bataljons, maar daarvan was een gedeelte half geoefend en nu krijgen wij 144 bataljons geheel geoefend.

Ik zou zeggen, dat het een voordeel is voor het thans voorgedragen stelsel, waar ik aangevoerd heb, dat het niet meer zou kosten dan het stelsel met de halfgeoefende bataljons.

De heer DE MURALT heeft verder medegedeeld, dat het hem sympathieke in het stelsel van den heer POP was, dat daarin gebruik gemaakt werd van de oorlogswinst ten aanzien van den landstorm.

In het voorgedragen stelsel wordt op volkomen dezelfde wijze daarvan gebruik gemaakt. Het is inderdaad de bedoeling de oorlogswinst bij de reserve een nuttig empool te geven.

Voorts heeft de heer DE MURALT aangehaald, dat wanneer minister POP ongeveer f 93 miljoen voor artillerie heeft gevraagd voor 36 bataljons infanterie, thans te weinig wordt gevraagd, als het bedrag nu gesteld wordt op f 106 miljoen voor de dubbele sterkte aan infanterie.

Men vergeet daarbij, dat in het stelsel van den heer POP het verhoudingscijfer tusschen de artillerie en een bataljon infanterie was 9 : 1, d.w.z. per bataljon 9 kanonnen, terwijl in het stelsel van nu wordt volstaan met 6 kanonnen per bataljon. Daarin zit het belangrijke verschil. Bovendien is er een verschil ten aanzien van het aantal schoten per vuurmond. Dat maakt de zaak volkomen verklaarbaar. Als er nu gezegd wordt: dan is de artillerie voor dat leger onvoldoende, wensch ik er de aandacht op te vestigen, dat het ook de bedoeling was van den heer POP om, als de reserve-bataljons waren bijgeoefend en in de eerste linie waregebracht, de artillerie, die hij beschikbaar had voor de kerntroepen, voor het geheele leger te laten dienen.

Minister POP heeft gezegd, dat wanneer hij die 36 reserve-bataljons volledig zou willen uitrusten als de 36 kern-bataljons, het nog f 123 miljoen meer zou kosten.

Maar ook is gezegd, dat het de bedoeling was om de reserve-bataljons te plaatsen bij de kerntroepen, wanneer zij voldoende bijgeoefend waren, ook zonder vermeerdering van de hoeveelheden artillerie, die aanvankelijk berekend waren voor de kerntroepen.

Nu heeft de heer DE MURALT nog gezegd, dat het moeilijk was een keuze te doen uit al die 19 stelsels, die in den loop van enkele maanden van de zijde van deskundigen te zijner kennis waren gekomen. Ik erken volmondig, dat er vele stelsels zijn gepropageerd, die elkaar misschien geheel of gedeeltelijk tegenspreken. Maar aangezien ik mij met geen enkele van die stelsels conform heb verklaard, houd ik mij aan hetgeen door mij is voorgesteld.

De heer DRESSELHUYTS heeft in zijn rede twee hoofdpunten vooropgesteld: dat het land een goed leger moet hebben en dat dit leger in overeenstemming moet zijn met onze financiële draagkracht. En verder heeft hij eenige momenten aangehaald; in de eerste plaats heeft hij gewezen op de voorgestelde organisatie, die duur was en slecht.

Ik ben maar steeds bezig geweest aan te toonen, met cijfers en voorbeelden, dat het niet duur is en wanneer nu nog altijd maar wordt gezegd, dat het wel duur is, dan geloof ik, dat het beter is, dat ik daarover verder zwijg.

Nu is gezegd: 72 bataljons zijn natuurlijk duurder dan 36, maar als men die 36 bataljons alleen noemt, bedoelt men de kernbataljons, en daarnaast staan 36 reservebataljons en 72 voor de stellingen. Kosten die dan geen geld? Ik heb juist aangegevend, dat er in totaal zouden komen 144 bataljons volledig geoefenden, en dat die niet meer zouden kosten dan de sterkte aan infanterie in het aanvankelijk voorgedragen stelsel.

Op een andere plaats heeft de heer DRESSELHUYTS er van gesproken, dat het leger verduubeld is. Nu begrijp ik het heelemaal niet. Het gaat ten slotte alleen over deze vraag: als het leger verduubeld is, vanwaar komen dan die meerdere menschen? In het stelsel van minister POP was het contingent 23000 man; nu zal het zijn 19500. Hoe hier van verdubbeling gesproken kan worden, is mij een raadsel.

De heer DRESSELHUYTS heeft gememoreerd, dat hij met erge kennis heeft genomen van de nota, welke ik ter griffie heb nedergelegd. Ook ik zal niet over de cijfers spreken, maar toch wil ik er op wijzen, dat, wanneer de heer DRESSELHUYTS zegt: er wordt slechts de helft van de munitie uitgetrokken, die uitgetrokken is in de nota van den minister POP, en het leger, dat nu wordt voorgedragen, is tweemaal zoo groot als het leger van den heer POP was, dus hebt gij slechts $\frac{1}{4}$ van de munitie, die logica mij ontgaat. Er staat bij elk stuk hoeveel schoten, evenals in de nota van minister POP. Het is dus de helft en blijft de helft. Wat de veldartillerie betreft, komt het voorgedragen stelsel zeer nabij aan dat van den heer POP.

De heer DRESSELHUYTS heeft verder gezegd, dat hij er tegen op komt, een groot leger van infanterie op te roepen, dat onvoldoende uitgerust is, aangezien het zoalang zal duren, alvorens de verhouding tusschen infanterie en artillerie wordt bereikt; hij acht zulks doelloos. Mijn antwoord is: men begint een leger te maken voor de toekomst en het gaat niet aan om, alleen omdat de artillerie nog niet aanwezig is, geen leger van behoorlijke sterkte te vormen. Door het voorgestelde contingent en den voorgestelden diensttijd zal er een goed leger komen, dat uitgerust zal zijn tegen den tijd, dat het leger zal moeten optreden.

De heer DUYMAER VAN TWIST heeft reeds gewezen op de onjuistheid, welke de heer DRESSELHUYTS heeft begaan, toen hij zeide, dat ik slechts 1 pct. voor onderhoud en afschrijving op de kampementen berekende. Ik heb dat percentage slechts genoemd voor het onderhoud alleen. Dat getal is niet uit de lucht gegrepen. Er zijn twee typen van kampementen, het eene is dat van de barakken te Waalsdorp, waaraan groote kosten moeten worden besteed, omdat zij voor korten tijd zijn gebouwd, en het andere type is dat, hetwelk wij te Ede hebben en dat van betere constructie is; het percentage voor onderhoud is afgeleid uit hetgeen voor die kampementen noodig is gebleken sedert 1917.

De heer DRESSELHUYTS heeft aanmerking gemaakt op de kosten van f 2,25 per man en per dag, maar die afzonderlijke postjes zijn uit de groote posten op de begroeting getrokken.

De heer DRESSELHUYTS meent, dat de voorgeoefenden onvoldoende geoefend zouden zijn, tenzij deze gedurende 3 of 4 jaar 4 uur per week geoefend worden. Ik

zou den heer DRESSELHUYS willen verzoeken eens een kijkje te nemen hoe de menschen nu geoefend worden, vast staat, dat reeds thans een belangrijk aantal aan de zware eischen heeft voldaan.

De heer DRESSELHUYS heeft ten slotte nog eens zijn eischen herhaald. Ik heb niets toe te voegen aan of af te doen van hetgeen ik in eerste instantie heb gezegd. De heer DRESSELHUYS stelt den eisch, dat de Regeering zich absoluut losmaakt van de organisatie en uitsluitend zich bepaalt tot de wet. Ik heb reeds gezegd, dat de Regeering dat niet kan doen. Wij moeten doorwerken. De wet is de consequentie van de organisatie, die is opgezet. Maar de Kamer is van haar kant ten slotte volkomen vrij.

Een enkele opmerking naar aanleiding van hetgeen de heer OUD in het midden heeft gebracht. De heer OUD heeft gezegd, dat het een fout is, dat er dadelijk 15 lichten worden opgeroepen. Ik wensch er de aandacht op te vestigen, dat, wanneer men het contingent klein neemt, men dieper in de lichten moet grijpen, maar men krijgt dan een grooter nuttig rendement van het geld, dat in de oefeningen gestoken is.

Nog een opmerking naar aanleiding van hetgeen de heer MARCHANT heeft gezegd. Deze heeft gezegd, dat hij met ergernis heeft gehoord de uiting van een militaristischen geest, toen ik het heb gewaagd een enkel vaderlandslievend woord te spreken. Het spijt mij zeer, dat ik deze qualificatie van den heer MARCHANT heb moeten hooren, want ik meen dan ook te mogen zeggen, dat wanneer elders een vaderlandslievend woord gesproken wordt, het bij den heer MARCHANT zal vaststaan, dat dit ergerlijk is.

De heer MARCHANT heeft gezegd, dat deze Regeering absoluut geen invloed kan uitoefenen op wat er zal gebeuren, wanneer de motie-TER LAAN zal zijn aangenomen. Ik heb de zaak in ander verband gezegd, n.l. dat indien de schorsing zou doorgaan en de Regeering zich daarmede zou vereenigen, automatisch zou intreden de werking van de wet van 1912, omdat de Regeering niet zou komen met een voorstel om 'het contingent voor 1922 te verminderen.

De heer VAN DE LAAR heeft een verwijt gemaakt, dat van antirevolutionnaire zijde gezegd is, dat de nationale plicht uitgaat boven moreele overwegingen. Ik constateer, dat dit uit zijn verband is gerukt. Ik heb gesproken in dezen zin: ik wensch recht te doen wedervaren aan de moreele overwegingen van de idealisten, maar daartegenover staat, dat voor de Regeering de nationale plicht daarboven uitgaat en dat dan verder met die moreele overwegingen geen rekening mag worden gehouden.

De motie van orde van den heer K. TER LAAN wordt verworpen met 65 tegen 33 stemmen.

Verwerping
motie
K. Ter Laan.

De heer DRESSELHUYS legt daarna de volgende verklaring af:

Na de mededeeling van den minister is het duidelijk, dat de minister de verzoenende hand, die mijn vrienden en ik hem hebben toegestoken, geheel afwijst. Dit op zichzelf pleit natuurlijk voor de rondheid en beslistheid van den minister, maar het zal ons er toch toe moeten leiden te stemmen tegen het wetsontwerp. Ik wil wel zeggen, dat dit ons te meer leed doet, omdat wij door de houding van den minister gedwongen worden samen te gaan met die leden der Kamer, die het militaire vraagstuk geheel anders beschouwen dan wij.

De heer
Dresselhuys.

Art. 27 wordt aangenomen met 50 tegen 48 stemmen.

Aanneming
art. 27.

ALPHABETISCH REGISTER.

	BLZ.
Aandeelen	114—117, 118
Aangifte.	
— ter inschrijving	74
Aanhouden.	
— van nalatigen	123, 152
Aanmelding.	
<i>Zie Aangifte, Adres en Op-</i> <i>gaven.</i>	
Aanvullingsreserve	31, 117, 137
Aanwijzing.	
— in plaats van loting 15, 17, 18,	109
— voor inlijving	112—114
<i>Zie ook Bestemming, Buitenge-</i> <i>wone dienstplichtigen, Gewone</i> <i>dienstplichtigen en Indeeeling.</i>	
Academie.	
Kon. Mil. —	28
Achterblijvers.	
— bij mobilisatie	13, 31
Achtergebleven lotelingen	123, 157
Administratietroepen	4, 9, 13, 29
<i>Zie ook Militaire werkers.</i>	
Adres.	
Opgaaf van —	149, 150, 162
<i>Zie ook Indië.</i>	
Adviezen.	
Verstrekken van —	69
Afdeelingsonderzoek.	
Nieuw — van het wetsontwerp	
na de 2e nota van wijziging	21
Afkeuring.	
— door bedrog	80
<i>Zie ook Keuring en Verloop.</i>	

	BLZ.
Afkondiging.	
Formulier van — der wet 65, 164,	165
Aflossing.	
— van dienstplichtigen tijdens	
mobilisatie	2
Afvoering.	
— van het inschrijvingsregister	75
— als deserteur	124
<i>Zie ook Desertie.</i>	
Afwezigheid.	
— bij den dagelijkschen dienst	140,
142	
Ongeoorloofde —	140
<i>Zie ook Desertie.</i>	
Afwijkingen.	
Tijdelijke — van de Militie-	
wet	4, 6
Algemeene bepalingen	66
Algemeene dienstplicht	2, 10, 28
<i>Zie ook Loting en Oefenplicht.</i>	
Alphabetisch register	75, 76
Ambtenaren.	
Verplichtingen van —	69
— van rijks- en gem.politie	157
Apotheker.	
Vervallen van de vrijstelling	
wegens opleiding tot mili-	
tair —	83
Opleiding tot reserve—	129
Archief.	
— van keurings- en herkeu-	
ringsraden	69
Arrest	143
Streng en licht —	124, 152
Arresteeren.	
— van nalatigen	123, 152

- Artikel 27.
Beraadslaging over — 212—259
- Artikelen.
Opgaaf van — van de nieuwe wet en van vervallen wetten enz. 168—171
- Artillerie . . . 19, 21, 24, 27, 29, 35, 127, 131, 219 en volg.
Zie ook *Bewapeningsfonds* en *Luchtdeel-artillerie*.
- Aspirant-reserve-officier van gezondheid 129
- Autoriteiten.
Verplichtingen en bevoegdheden van — 69
- Bedienaars van den godsdienst.
Zie *Geestelijken*.
- Bedrog.
— bij de keuring 80
— bij de vrijstelling, zie *Valschheid*.
- Beginselen.
Inleiding, hoofdstuk I 1
- Bekendmaking.
— van het staan onder militaire tucht 124, 125
- Beleediging 125
- België 73
- Belofte 79
- Bepalingen.
Vergelijkende opgaaf van — 168—171
- Beperking.
— van militaire lasten . . 3, 146
Zie ook *Kosten*.
- Beraadslagingen.
Schorsing van de — 19
Hervatting van de — 22
— over art. 27 212—259
— over gewetensbezwaren 182—211
- Beredenen 127
- BLZ.
- Beroep 104
Zie ook *Bezwaren*.
- Beroepspersoneel 37
- Basmettelijke ziekte . . . 135, 140
- Bestemming.
— ter inlijving 112—114, 158, 159
— tot gewoon dienstplichtige 114, 118
— tot buitengewoon dienstplichtige 114
— voor de landmacht . . . 114
— voor de zeemacht . . 114, 115
Zie ook *Aanwijzing* en *Indeeling*.
- Bestuurders.
Zie *Gestichten*.
- Bevoegdheden.
— van autoriteiten 69
— tot langer onder de wapenen houden, zie *Verlenging*.
— tot langer in dienst houden, zie *Verlenging*.
- Bewaarplaats.
— voor archief keuringsraad enz. 69
- Bewapeningsfonds 21, 24
Zie ook de beraadslagingen over art. 27 212—259
- Bewaren.
— van militaire goederen . . 151
- Bezuiniging 3, 146
Zie ook *Kosten* en *Lasten*.
- Bezwaren.
— tegen registers 75
— tegen de loting 111
Zie ook *Beroep* en *Herkeuring*.
- Bijlage A.
Vergelijkende opgaaf van nieuwe en vervallen bepalingen 168—171
- Bijlage B.
Gedrukte stukken en Handelingen 172—176
- BLZ.

BLZ.

- Bijlage C.**
Statistische gegevens . . . 177—181
- Bijlage D.**
Gewetensbezwaren . . . 182—211
- Bijlage E.**
Beraadslagingen over art. 27
212—259
- Bijlagen.**
— der Handelingen Tweede
Kamer 172, 173
- Bijzondere gevallen.**
Vrijstelling in — 81
- Bijzondere omstandigheden.**
*Zie Buitengewone omstandig-
heden.*
- Blijvend gedeelte.**
Afschaffing van het — . . . 7, 41
- Blindengestichten** 156
- Boete** 156, 157
- Briefje van ontslag.**
Zie Uitsluiting.
- Broeder.**
Beteekenis van de uitdrukking
— 66
Gewettigde — 101
- Broederdienst** 41, 67
Voorloopige en definitieve vrij-
stelling wegens — . . . 81, 82
Verleenen van vrijstelling we-
gens — 81, 84, 94—101, 108
Tijd voor het aanvragen van
vrijstelling wegens — . . . 85
Aan welke broeders de vrij-
stelling te verleenen . . . 98, 99
Vrijstelling van in hetzelfde
jaar geboren broeders . . . 83
Dienst als dienstplichtige in
Indië geldt voor — . . . 96
Dienst bij een staatsbedrijf in
verband met gewetensbe-
zwaren geldt voor — . . . 203
Niet-toepassing van de nieuwe
bepalingen op lichting 1922
enz. 159

BLZ.

Broederdienst. (Vervolg.)

- Niet-gelden van vrijstelling in
geval van oorlog enz. . . . 82
- Bestemming van vrijgestelden
wegens — tot gewoon dienst-
plichtige 96, 118, 121
- Doel van de vrijstelling we-
gens — 96
- Stelsel „één per gezin” 96, 89, 99
- Toeneming van het getal vrij-
stellingen wegens — 10, 84, 96
- Vervallen van de tabel in zake
— 41
- Verstreken van inlichtingen
omtrent vrijstelling wegens
— 100, 101
- Zie ook Beroep en Vrijstelling.*

Broeders.

- Aanwezigheid van in hetzelfde
jaar geboren — 82, 83, 95, 98
Zie ook Broeder.

Buitengewone dienstplichtigen 22, 31,
113, 148, 158, 160

- Onderscheiding tusschen ge-
wone en — 117
- Gelijkstelling van — met ge-
wone dienstplichtigen 118, 120,
123
- Verplichtingen van — . . . 126

Buitengewone omstandigheden.

- Opkomst in geval van — 13, 126,
136—139

*Zie ook Oorlog.***Buitengewone oproeping** . 13, 31,
136—139**Buitenland.**

- Straffen, in het — opgelegd
106, 107
- Verblijf in het — 150
- Adresverandering in het — . 149
- Dienst in het — 144, 145
- Zie ook Indië.*

Burgereorveeërs . 20, 29, 32, 131**Burger-geneeskundigen** 79**Burgerlijke dienstplicht** 111

- BLZ.
- Burgerlijke stand.**
 Rechten van den —, zie *Leges*.
- Burgerwachten** 68
- Cavalerie** 4, 5, 9, 13, 21, 24, 29, 35,
 36, 127, 129
- Colleges.**
 Verplichtingen van — . . . 69
 Zie ook *Commissie, Gedeputeerde Staten, Herkeuringsraad en Keuringsraad*.
- Commentaar.**
 Bepalingen van de wet met — 66
- Commissaris der Koningin** 75, 104,
 105, 111, 112, 123
- Commissie.**
 — voor vrijstelling 82, 84, 86, 88,
 89—93
 — ook voor uitsluiting 106, 108
- Contingent** 4, 9, 10, 12, 15, 16, 28,
 32, 96, 114, 116, 117,
 118, 131, 138, 163
 Zie ook *Sterkte*.
- Corveeërs.**
 Zie *Burgercorveeërs*.
- Crimineel Wetboek** 123
- Curaçao** 66
- Curateele** 66
- Departement van Defensie** . . . 6
- Depôts** 31, 35
- Deserteurs** 124
- Desertie** 124, 140, 143, 144
- Deskundige.**
 Verplichtingen als — 79
- Detachementen.**
 — voor scholen voor verlofs-officiëren 28
 — voor de Kon. Mil. Academie 28
- Dienst.**
 Verlenging van — in geval van oorlog enz. 156
- Dienst. (Vervolg.)**
 Zie *Afwezigheid, Broederdienst, Diensttijd en Werkelijke dienst*.
- Dienstplicht.**
 — in Indië 71
 Zie ook *Algemeene dienstplicht, Indië en Overzeesche weermacht*.
- Dienstplichtige.**
 Begrip „—” 66
 Zie ook *Buitengewone dienstplichtigen, Gewone dienstplichtigen en Inlijfing*.
- Dienstplichtwet.**
 Indiening van het ontwerp— 11
 Inrichting van het ontwerp 11, 39
 Tekst van de — 43
 Bepalingen van de — met aantekeningen 65
 Vergelijkende opgaaf van bepalingen der — met vervallen bepalingen . . . 168—170
 Zie verder de bijzondere onderwerpen.
- Diensttijd.**
 Verlenging van — in geval van oorlog enz. 156
 — van reserve-officiëren 153, 154, 161
 Zie ook *Eerste oefening, Ontslag, Vervolg-oefeningen en Werkelijke dienst*.
- Dienstweigering.**
 Wetsontwerp betr. — . 199—211
 Zie voorts *Gewetensbezwaren*.
- Dislocatie** 37
- Districten** 14, 37, 108, 112
- Doodstraf** 107
- Doofstommengestichten** 156
- Duitschland** 73
- Duur.**
 Zie *Diensttijd, Eerste oefening en Herhalings-oefeningen*.
- BLZ.

	BLZ.		BLZ.
Echtgenoot.		Encadreering	37
In aanmerking nemen van de		Europa.	
— bij kostwinnerschap 102, 103		Woonplaats in — grond voor	
Economische voordeelen	32	inschrijvingsplicht . . .	73, 74
Economische weerbaarheid . . .	110	Dienst buiten — . . .	144, 145
Eed	79	Financieele lasten.	
Eerste oefening . . . 16, 19, 21, 32		Zie <i>Kosten en Lasten</i> .	
Duur van de — . . . 127, 128, 130,		Fonds.	
131, 212 en volg.		Bewapenings—	21, 24
Berekening van den duur der		Formulier van afkondiging 65, 164,	
— 127, 129		165	
Aanvang van de — . . . 127, 129		Garnizoenen	37
— van voorgeoefenden 120, 121,		Gebroken.	
130		Lichaams—	76
— van voorgeoefenden, die tot		Vrijstelling wegens broeder-	
officier worden opgeleid . .	132	dienst in verband met ont-	
Vrijstelling van — 83, 120, 127, 129		slag wegens —	94, 100
Idem noot 1, 98		Ontslag wegens —	155
Idem van gewezen vrijwilligers 83,		— van de vroegere wetten .	39
120, 129		Zie ook <i>Ongeschiktheid</i> .	
Idem in Indië . . . noot 1, 84, 129		Gedeputeerde Staten	81, 84
Vervulling van de — in gedeel-		Gediend.	
ten 127, 129, 131, 132		Beteekenis van „—” voor broe-	
Verlof bij aanvang — voor		derdienst	100
adspirant-officieren . . . 127, 129		Gedrukte stukken.	
Verkorte — in verband met		Opgaaf van —	172, 173
toewijding bij de oefeningen		Geestelijken.	
141, 142		Vrijstelling van — . . . 85, 86, 103,	
Verlengd verblijf in werk. dienst		104	
o.a. na het einde van de —		Verleenen van vrijstelling door	
140—144		den minister	81
Idem wegens niet tijdigen terug-		Vervallen van de vrijstelling 82, 85	
keer van het schip . . . 144, 145		Verplichting tot opkomst in	
— van dienstplichtigen met ge-		werkelyken dienst van vrij-	
wetensbezwaren 200, 203, 211		gestelde —	126
— van dienstplichtigen, inge-		Gegevens.	
lijfd vóór 1 Maart 1922 . .	161	— omtrent een aantal lichtin-	
Volbrachte — in beginsel eisch		gen	177—181
voor broederdienst	97	Geldboete	156, 157
Plannen min. Alting von Geu-		Geldelijke schuld.	
sau	4	Zie <i>Schuld</i> .	
Plannen min. Pop . . . 7, 8, 9, 13			
Voorstellen min. Van Dijk . .	20		
Zie ook <i>Kaderopleiding</i> .			
Eigen vrijwillige dienst . . 41, 82, 83			
160, 163			

	BLZ.		BLZ.
Gemachtigde.		Gewone dienstplichtigen	22, 118, 158, 160
Aangifte ter inschrijving door		Onderscheiding tusschen — en buitengewone dienstplichtigen	117
—	74	Wie uit een gezin worden bestemd tot —	99
Gemeente.		Bestemming tot — van vrijgestelden wegens broederdienst	96, 118, 121
Verplichting van de — voor het verstrekken van vertrekken enz.	69	Gelijkstelling van — met buitengewone dienstplichtigen .	118, 120, 122
Gemeentepolitie	69, 157	Verplichtingen tot werk. dienst van —	125
Gemeentewet	146	Aan bestemming tot — dient het verleenen van vrijstelling zooveel mogelijk vooraf te gaan	108
Gemoedsbezwaren.		Gezin.	
Vervanging van de uitdrukking — door gewetensbezwaren .	195—197	<i>Zie Broederdienst en Kostwinners.</i>	
<i>Zie voorts Gewetensbezwaren.</i>		Godsdienst.	
Geneeskundige dienst.		Bedienaren van den — enz., <i>zie Geestelijken.</i>	
Vervallen van vrijstelling wegens opleiding voor den mil. —	83	Goederen.	
Geneeskundigen.		<i>Zie Militaire goederen.</i>	
Verplichtingen van —	79, 80	Gouvernementsmarine	67
Geneeskundig onderzoek.		Graad.	
<i>Zie Keuring en Herkeuring.</i>		— van geoefendheid	140, 141, 142
Genie	29, 37, 131	— van voorgeoefendheid	
Geschiedenis.		Gratie	106, 155
Voor—	1	Grenswacht	35
Geschiktheid	76	Griffiekosten	69
Gestichten.		Groep.	
Inschrijving van personen in —	74, 156	Beteekenis van „—” bij buitengewone oproeping	136, 137
Gevangenenissen	74, 156	Grondslagen.	
Gevangenisstraf	156, 157	Inleiding, hoofdstuk I	1
<i>Zie ook Strafbepalingen en Uitsluiting.</i>		Grondwet	40, 136, 165, 189—198
Gewetensbezwaren	85, 86, 87, 88, 94, 182—211		
Wetsontwerp betr. —	208—211		
Vervanging van het woord gemoedsbezwaren door —	195—197		
Wat onder — valt	202, 205, 207		

	BLZ.
Groot verlof	147, 148
— in verband met opleiding tot officier	127
Opschorting van — in verband met verlengd verblijf in werk. dienst	140—144
Vervroegd — in verband met graad van geoefendheid	141, 142
Groot-verlofgangers	147, 162
Verplichtingen van —	149—152, 162
Halfbroeder	66
Handelingen.	
Opgaaf van — der Kamers	174—176
Handhaving.	
— van de openbare orde	136, 137, 140
Hechtenis	156, 157
Voorloopige —	107, 143
Helft.	
Dienstplichtigheid van ten hoogste de — van het getal broeders	121
Herhalingsoefeningen	13, 32, 33, 133—135
Over den naam —	126
— voor onderofficieren	133, 139
Vrijstelling van — van gewezen vrijwilligers	83, 120
Idem van ziekenverplegers, dienstplichtigen van den luchtvaartdienst, kostwinners enz.	133, 134, 135
Verlengd verblijf in werkdienst o.a. na volbrachte —	140—144
Zie ook <i>Vervolgoefeningen</i> .	
Herkeuring	77
Herkeuringsraad.	
Vertrekken voor den —	69
Handhaving van de orde bij den —	69

	BLZ.
Hoofdletters	165
Hospitaalsoldaten	7, 128
Zie ook <i>Ziekenverplegers</i> .	
Houden.	
Bevoegdheid tot oproeping omvat bevoegdheid tot het — van reeds in werk. dienst zijnde dienstplichtigen	66, 139
Idiotengestichten	156
Indeeling.	
Verdeeling van het contingent	28
— van voorgeoefenden	120, 121
— bij de zeemacht	121
Zie ook <i>Inlijving</i> .	
Indeelingsdistricten	14, 37, 108, 112
Indië.	
Dienstplicht in —	71, 83
Vertrek naar en verlaten van —	71, 72, 73, 156
Vervallen van de vrijstelling wegens woonplaats in —	82, 83
Vervullen van strafdienst in —	152, 153
Zie ook <i>Eerste oefening</i> en <i>Overzeesche weermacht</i> .	
Indiening.	
— ontwerp-dienstplichtwet	11
Indienststelling.	
Zie <i>Inlijving</i> , <i>Opkomst</i> en <i>Oproeping</i> .	
Infanterie	28, 131
Zie ook <i>Eerste oefening</i> , <i>Onberedenen</i> en <i>Organisatie</i> .	
Ingeschrevenen.	
Getal —	109, 110
Ingezetene	66, 73, 74
Verlies van ingezetenschap	75
Inlandsche schepelingen	66
Inlevering	151
Vertrekken voor de —	69

- BLZ.**
- Inlichtingen.**
 Verstrekken van — . . . 69, 101
- Inlijving** 28, 112—125
 Uitstel van — lichting 1921 . . . 8
 Vertrekken enz. voor de — . . . 69
 Handhaving van de orde bij
 de — 69
 — van regeeringskinderen enz. 107
 — na tijdelijke ontzegging of
 ontzetting 155
 — van personen, opgeroepen
 vóór 1 Maart 1922 . . . 158
 Niet-opkomst ter — . . . 123, 157
 Zie ook *Aanwijzing, Inlijving*
en Nalatigen.
- Inontvangsneming** 151
 Zie ook *Uitreiking.*
- Inrichting.**
 — van de wet 39
- Inschrijving** . . . 73, 74, 75, 158, 159
 Aangifte ter — 74
 Verzuim van — 76, 159
 Kaartenstelsel bij de — . . . 76
 — opnieuw in geval van afkeu-
 ring door bedrog 80
 Zie ook *Nalatigen.*
- Inschrijvingsregister** 75
- Inspectie.**
 Zie *Onderzoek van verlofgan-
 gers.*
- Instructiescholen** 13
- Intendancetroepen** 29, 131
- Intrekking.**
 — van vroegere wetten 165, 167
 — van vrijstelling 82
- Invoeringswet.**
 — betr. het Wetboek van Mi-
 litair Strafrecht 167
- Inwerkingtreding.**
 — van de Dienstplichtwet 20, 22,
 165, 166
 — van de Dienstweigeringswet 201
- BLZ.**
- Jaarlijksch onderzoek.**
 Zie *Onderzoek van verlofgan-
 gers.*
- Kaartenstelsel** 76
- Kabinetserisis** 19
- Kader.**
 Zie *Kaderopleiding, Kaderplicht,*
Officieren en Onderofficieren.
- Kaderopleiding** 13, 15, 17, 33, 119,
 120, 129, 132, 139, 142, 157
- Kaderplicht** 119, 128, 130, 131, 141
- Kampementen** 20, 21, 22, 32, 38,
 131, 132, 135
 Zie ook de beraadslagingen over
 art. 27 212—259
- Kazerneverblijf** 18, 32, 131
- Kennisgeving.**
 Zie *Adres en Bekendmaking.*
- Kerntroepen** . . . 8, 12, 13, 15, 16, 17
- Keuring** 40, 76—81
 Verscherping van keurings-
 eischen 109
 Bedrog bij de — 80
 — vóór de vrijstelling . . . 78
 — van buitengewone dienst-
 plichtigen 77, 79
 Vrijstelling van de — . . . 78
 Vertrekken enz. voor de — . . 69
 Zie ook *Nalatigen.*
- Keuringsplicht** 78
- Keuringsraad** 76, 77
 Vertrekken enz. voor den —
 Handhaving van de orde bij
 den — 69
- Keuringsreglement.**
 Zie *Keuring.*
- Kleeding** 151
 Zie voorts *Uitrusting.*
- Kloosters.**
 Zie *Geestelijken.*

- BLZ.
- Koloniale reserve.**
Zie *Overzeesche weermacht*.
- Koloniale troepen.**
Zie *Overzeesche weermacht*.
- Koloniën.**
Vertrek naar de — enz. 71, 72, 73, 156
Dienst van Nederlandsche dienstplichtigen in de — 144, 145
Zie ook *Indië, Overzeesche weermacht* en *Woonplaats*.
- Koninklijke marine.**
Zie *Overzeesche weermacht* en *Zeemacht*.
- Kosten.**
—, uit de wet voortvloeiende 10, 18, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 32, 34
— van vertrekken enz. . 69, 70
— van de contrôle inzake kostw.verg. 69
Zie ook de beraadslagingen over art. 27 212—259
- Kostwinners . 32, 41, 86, 87, 164**
Verleenen van vrijstelling aan — 81, 82, 84, 101—103
Intrekking van vrijstelling van — 82, 88
Niet gelden van vrijstelling in geval van oorlog enz. . . . 82
Vrijstelling van herhalingsoefeningen van — 133, 145
Kosten van de contrôle inzake —vergoeding 69
Zie ook *Onmisbaarheid, Vergoeding* en *Vrijstelling*.
- Krankzinnigengestichten 156**
- Krijgstucht . . 113, 123—125, 203**
Zie ook *Wet op de Krijgstucht*.
- Kustartillerie 29, 38**
- Kustwacht 35**
- Kwartierarrest.**
Zie *Arrest*.
- BLZ.
- Landmacht.**
Uitdrukking „—” 66
Zie voorts de bijzondere onderwerpen.
- Landstorm 160**
Uitbreiding van den — 2
Reserve van geoefende landstormplichtigen . . 7, 8, 219 en volg.
- Verplichtingen van gewezen — plichtigen 162
Verplichtingen van —vrijwilligers 161, 163
Zie ook *Broederdienst, Vooroefeningen* en *Vrijwillige Landstorm*.
- Landstorm-voorzieningen.**
Wet, houdende — 7, 8, 11, 166
- Landstormwet.**
Totstandkoming — 1
Vervallen van de — . 165—167
- Landweer 160**
- Landweerwet.**
Herziening — 1
Vervallen van de — . 165—167
- Lasten.**
Beperking van militaire — 3, 4, 6, 7, 9, 10
- Lastgeving.**
Zie *Zakboekje*.
- Leeftijd.**
— voor inschrijvingsplicht 74, 75
Geen minimum— voor medetellen van dienst voor broederdienst 97
- Legalisatie 69**
- Leger.**
Zie *Landmacht, Overzeesche weermacht* en andere bijzondere onderwerpen.
- Legersterkte.**
Zie *Sterkte*.
- Leges 69**

- BLZ.
- Lengte 76, 77, 155
- Lichaamslengte 76, 77, 155
- Lichamelijke ontwikkeling.
- Wetsontwerp betr. de — . . . 8
- Licht arrest.
- Zie *Arrest*.
- Lichting.
- Wet betr. de — 1920 4
- „ „ — 1921 6, 8, 11, 20
- „ Bomans-Deckers betr. de — 1921 20, 164
- Toepassing van vorige wetten op de — 1922 enz. . . . 158
- Sterkte — 1921 163, 164
- „ — 1922 158, 160
- „ — 1923 en 1924 163, 164
- Zie ook *Contingent, Gegevens, Indeeling, Statistische gegevens en Sterkte*.
- Lichtingen.
- , bij mobilisatie op te roepen 30, 31
- Zie ook *Statistische gegevens en Sterkte*.
- Lokalen.
- Zie *Vertrekken*.
- Lotelingen.
- Getal — 109, 110
- Loting 2, 10, 11, 15, 17, 18, 28, 41, 108—112
- Deelneming aan de — van tijdelijk-ongeschikten . . . 81
- Vertrekken enz. voor de — . 69
- Handhaving van de orde bij de — 69
- Afschaffing van de — 15, 17, 18, 109
- Zie ook *Algemeene dienstplicht*.
- Luchtdeel-artillerie 29
- Luchtvaartdienst 29, 127, 130, 133
- Maanden 94, 97
- Maat.
- Zie *Lengte*.
- BLZ.
- Mannelijke personen 66
- Marechaussee 157
- Marine.
- Zie *Marinereserve, Mariniers en Zeemacht*.
- Marinereserve . 66, 154, 155, 161
- Mariniers 66
- Medewerking.
- in verband met de uitvoering van de wet 69
- Merens.
- Geschrift „Nieuwe Banen” van den reserve-kolonel — . . 109
- Meting.
- Zie *Lengte*.
- Meubelen 69
- Militair.
- Wie als — worden aangemerkt 123, 124, 125, 203, 208
- Militaire bijstand 69
- Militaire gebouwen.
- Beschikbaarstelling van vertrekken in — 70
- Militaire goederen 140, 142, 143, 150, 151
- Vertrekken voor de uitreiking en inlevering van — . . . 69
- Militaire lasten.
- Beperking van — 3, 4, 6, 7, 9, 10
- Zie ook *Kosten*.
- Militaire macht.
- Hulp van de — 69
- Militairen.
- Inschrijving voor den dienstplicht van — 74
- Zie ook *Militair*.
- Militaire tucht . . . 113, 123—125
- bij de vooroefeningen: noot 2 67
- Militaire werkers 4, 9, 13, 20, 29, 32, 131
- Zie ook *Administratietroepen*.

	BLZ.
Militair strafrecht	113, 123—125
Militie	160
Militiecommissarissen	41
Militie-officieren	161
<i>Zie ook Officieren.</i>	
Militieraad	41, 84
Militiewet.	
— van 1912	1
— van 1861	1
Tijdelijke afwijkingen van de	
—	4, 6
Vervallen van de — van 1912	165—167
Opgaaf van bepalingen der	
Dienstplichtwet en der —	168—171
Minister.	
Opricht van het beslissen om-	
trent vrijstelling aan den —	93,
	105
Idem omtrent uitsluiting . . .	106
Uitdrukking „—”	66
Aftreden — Alting von Geusau	5
Optreden — Pop	6
Aftreden — Pop	20
Optreden — Van Dijk	20
Ministerie.	
Vervanging van de dep. van	
Oorlog en Marine door een	
dep. van Defensie	6
Misdrijven	157, 201
Mobilisatie.	
— van 1914	1
Aflossing van dienstplichtigen	
tijdens de —	2
Regeling der oproeping bij —	13,
	136—139
Lichtingen, bij — op te roepen	31
Niet-opkomst bij —	13, 31
Moeder.	
<i>Zie Wettige vertegenwoordiger.</i>	
Moties	18, 23, 186, 201, 233
Motorafdeeling	29, 131

	BLZ.
Motordienst	29, 131
Munitie	27, 34
Naam.	
— van de wet	65, 164, 165
Nalatigen.	
— ter inschrijving	76, 156, 159
— ter keuring	156
— ter inlijving	123, 157
— voor opkomst in werkelijken	
dienst	124, 125, 152, 200, 203
— tot het ondergaan van straf	152
— ten aanzien van het ver-	
strekken van opgaven	156
— bij mobilisatie	13, 31
Nationaliteit	73—75
Nederlander	73, 74
Verlies van Nederlanderschap	75
Nederlandsch-Indië.	
<i>Zie Indië en Overzeesche weer-</i>	
<i>macht.</i>	
Niet-ontvankelijkheid	105
Niet-opkomst.	
— ter inlijving	123, 157
— in werkelijken dienst . . .	124, 125,
	152, 200, 203
— na uitstel van eerste oefe-	
ning	124
— bij mobilisatie	13, 31
Nummervwisselaars	94, 97
Oefening	32
Bestemming voor — in vredes-	
tijd	117
— van reserve-officieren, be-	
noemd vóór 1 Maart 1922	161,
	162
<i>Zie ook Eerste oefening, Gewone</i>	
<i>dienstplichtigen, Herhalings-</i>	
<i>oefeningen, Vooroefeningen en</i>	
<i>Werkelijke dienst.</i>	
Oefeningsdetachementen	28
Oefeningstijd.	
<i>Zie Eerste oefening, Herhalings-</i>	
<i>oefeningen en Vervolgoefe-</i>	
<i>ningen.</i>	

	BLZ.
Oefenplicht 8, 9, 10, 12, 15, 16, 17	
Officieren 33, 119, 127, 128, 129, 130	
Opleiding tot — van voorgeoefenden	132
Dienst van dienstplichtige — bij het reservepersoneel 153, 154, 161, 162	
Militie —	161
Dienst van — geldt voor broederdienst	97
Zie ook <i>Eerste oefening, Kaderplicht en Ontslag</i> .	
Officier van gezondheid.	
Reserve —	129
Vervallen van de vrijstelling wegens opleiding tot — . .	83
Onberedenen.	
Eerste oefening van de — 127, 129	
Onderofficieren 33, 119, 127, 129, 161	
Opleiding van — tot een hoo-geren rang	139
Zie ook <i>Eerste oefening, Herhalingsoefeningen, Kaderopleiding, Kaderplicht en Ontslag</i> .	
Onderzoek.	
— van verlofgangers	151
Vertrekken voor dit —	69
Handhaving van de orde bij dit —	69
— omtrent een strafbaar feit enz.	140—143
Geneeskundig —, zie <i>Keuring en Herkeuring</i> .	
Ongeoorloofde afwezigheid	140
Zie ook <i>Desertie</i> .	
Ongeschiktheid	76, 77
Tijdelijke —	76, 77, 81
Ontslag wegens —	155
— door bedrog uitgesproken 80	
Zie ook <i>Keuring</i> .	
Onlusten	136, 137, 140

	BLZ.
Onmisbaarheid.	
Verleenen van vrijstelling wegens persoonlijke — 81, 82, 85, 103	
Niet gelden van vrijstelling wegens — in geval van oorlog enz.	82
Intrekking van vrijstelling . .	82
Zie ook <i>Kostwinners en Vrijstelling</i> .	
Onteerende straf	107
Ontheffing.	
— van den werkelijken dienst bij de landweer	158
Zie ook <i>Vrijstelling</i> .	
Ontslag	41, 153—156
—aanvraag van het Kabinet 19	
Ontwapening . 3, 9, 14, 15, 17, 21, 24, 25, 26	
Zie ook de beraadslagingen betreffende <i>Gewetensbestaaren</i> .	
Ontwikkeling.	
Lichamelijke —	8
Opgaven omtrent genoten — 132	
Ontzegging	155
Ontzetting	106, 155
Oorlog.	
Invloed van den — op wetswijziging	1
Vervroeging van inschrijving enz. in geval van — . 75, 76	
Vervallen van vrijstelling in geval van — enz.	82
Verplichting tot opkomst in geval van — 13, 126, 136—139	
Bestemming van dienstplichtigen der zeemacht in geval van — enz.	144
Voorschotten voor kostw.vergoeding in geval van — enz. 145—147	
Verplichtingen in geval van — enz. van gepensioneerde vrijwilligers van de zeemacht 153	

BLZ.

Oorlogsgevaar.

Vervroeging van inschrijving
in geval van . . . 75, 76
Verplichting tot opkomst in
geval van — 13, 126, 136—139
Zie ook *Oorlog*.

Oorlogsorganisatie 34**Oost-Indië.**

Zie *Indië*.

Openbare orde . . . 136, 137, 140**Opgaven.**

Verstrekken van — . . . 69, 132
Zie ook *Adres en Indië*.

Opkomst.

— volgens de plannen van min.
Pop. 8, 9, 10
— volgens de plannen van min.
Van Dijk 32
— bij mobilisatie 13, 136—139
— met spoed 13, 31, 136—139
— in geval van opleiding tot
onderofficier 34
Vrijwillige — 139
Vrijstelling van — bij buiten-
gewone oproeping 136
Zie ook *Eerste oefening, Herha-
lingsoefeningen, Niet-opkomst*
en *Oproeping*.

Opleiding.

— tot een rang . . . 119, 129
Zie ook *Eerste oefening, Kader-
opleiding, Kaderplicht, Offi-
cieren en Onderofficieren*.

Oproeping 66

— bij mobilisatie 13, 31, 136—139
Buitengewone —, anders dan
bij mobilisatie . . . 136, 137
— wegens overtredingen . . 152
— tot het ondergaan van straf
enz. 140
Geen — in werk. dienst tot
het ondergaan van arrest . 152
Niet-voldoening aan een —
voor den werk. dienst 124, 125

BLZ.

Oproeping. (Vervolg.)

Bevoegdheid tot — omvat be-
voegdheid tot het houden
van hen, die reeds in werk.
dienst zijn 66, 139
Zie ook *Eerste oefening, Herha-
lingsoefeningen, Inlijving,
Nalatigen en Werkelijke
dienst*.

Opschorting.

Zie *Verlenging*.

Opsporing 157**Opvoedingsgestichten.**

Rijks— 156

Orde.

Handhaving van de — bij den
keuringsraad enz. 69
Handhaving van de openbare
— 136, 137, 140

Ordebroeders.

Zie *Geestelijken*.

Organisatie 13, 23, 24

Zie ook de beraadslagingen
over art. 27 212—259

Ouderlijke macht 66**Overgangsbepalingen . . 158—167****Overledenen 75, 94, 118****Overplaatsing.**

— van de zee- naar de land-
macht enz. 113, 151

Overtredingen 157**Overwegende redenen.**

Buitengewone oproeping we-
gens — 136

Overzeesche weermacht . . 66, 67

Zie voorts de bijzondere onder-
werpen.

Paardenarts.

Vervallen van de vrijstelling
wegens opleiding tot — . 83
Adspirant-reserve—, zie *Vee-
artsenschool*.

	BLZ.		BLZ.
Paspoort.		Registratie	69
<i>Zie Ontslag en Uitsluiting.</i>		Reglement van krijgstuicht 123—125	
Pensioen	94, 100, 153	Remontedepot	37
Persoonlijke lasten.		Reserve.	
<i>Zie Lasten.</i>		Aanvullings—	31
Persoonlijke onmisbaarheid.		— aan geoefende landstorm-	
<i>Zie Kostwinners en Onmisbaar-</i>		plichtigen . 7, 8, 219 en vlg.	
<i>heid.</i>		Reserve-apotheken	129
Pharmaceutische dienst.		Reservekader.	
Vervallen van de vrijstelling		Verbintenis bij het — te ver-	
wegens opleiding voor den		kiezen boven het verwerven	
—	83	van het diploma van voor-	
Pharmacie.		geoefendheid	132
Studenten in de —	129	Reserve-officieren	153, 154, 161
Plaatsvervangers	94, 97	Reserve-officier van gezondheid	129
Ploegen.		Reserve-paardenarts	129
<i>Zie Opkomst.</i>		Reservepersoneel	66, 160
Politie	69, 157	Bij benoeming tot officier komt	
Politietroepen	157	de dienstplichtige te behoo-	
Pontonniërs	29, 131	ren tot het — of de marine-	
Programma.		reserve	153, 154
— van vooroefening	130	Reserveregimenten	34
Provoostarrest	152	Reserve-tandarts	129
Rang.		Reservetroepen	8, 12, 14, 15, 16
— bij overgang van vrijwilli-		Rijksopvoedingsgestichten	156
gers in de positie van dienst-		Rijkspolitie	69, 157
plichtige	70	Rijkswerkinrichtingen 156, 200, 204,	
<i>Zie ook Kaderopleiding, Kader-</i>		211	
<i>plicht, Officieren en Onder-</i>			
<i>officieren.</i>		Rust.	
Rechten.		Openbare —	136, 137, 140
Heffing van —	69	Scheepsarrest	152
Redactie.		Schepelingen	66
Opmerkingen over de — van		Schietschool	29
art. 16	100, 101	Schmid, Von.	
Regeeringskinderen	107	Gids-artikel van kolonel —	138
Registers.		Scholen.	
Inschrijvings- en alphabeti-		— voor verlofsofficieren 28, 33,	
sche —	75	36, 37	
Kaartenstelsel bij de —	76	Schoolbataljon	37

BLZ.
Schoolecompagnieën 36, 37

Schorsing.

— van de beraadslaging . . . 19

— van de bepalingen omtrent
het ontslag in geval van oor-
log enz. 156

Schrijfbehoeften 69

Schuld.

Geldelijke — . . . 140, 142, 143

Sergeant.

Zie *Onderofficieren*.

Slothebalingen 159—167

Staatsbedrijf.

Zie *Broederdienst* en *Gewetens-
bezwaren*.

Staten.

Vreemde — 73

Statistische gegevens . . . 177—181

Zie ook *Lotelingen* en *Verloop*.

Sterkte.

Lichting— 114, 116, 117, 131,
212 en vlg., 240 en vlg.

— van de lichting 1921 . 20, 163,
164

— van de lichting 1922 158, 160,
188

— van de lichtingen 1923 en
1924 163, 164

Plannen min. Alting von Geu-
sau 4

Plannen min. Pop . 7, 10, 13

Voorstel min. Van Dijk . . 20

Beschouwingen over de — 19, 23,
25, 26, 27, 28, 212 en vlg.,
240 en vlg.

Straf.

Verlengd verblijf in werk.
dienst in verband met onder-
gane — enz. 140—144

Oproeping voor — wegens
overtredingen 152

Strafbare feiten.

Zie *Onderzoek* en *Strafbepalingen*.

BLZ.
Strafbepalingen 152, 156—158, 200,
201

Straffen 152

Zie ook *Strafbepalingen*, *Straf-
vordering*, *Uitsluiting* en *Wet-
boek van Strafrecht*.

Strafrecht.

Toepassing van het militair — 113,
123—125

Zie ook *Wetboek van Militair
Strafrecht* en *Wetboek van
Strafrecht*.

Strafvordering.

Verjaring van het recht tot —
noot 1 125

Zie ook *Wetboek van Strafrecht*.

Streng arrest.

Zie *Arrest*.

Studenten.

— in de geneeskunde enz. . 129

— in de godgeleerdheid, zie
Geestelijken.

Suriname 66

Tabel.

— in zake broederdienst . . 41

Tandarts 129

Tekst.

— van de Dienstplichtwet . . 43

Ten hoogste.

Beteekenis van „—” . . . 5, 135

Tervisielegging.

— van registers 75

Theologische studie.

Zie *Geestelijken*.

Tijdelijke afwijkingen.

— van de Militiewet . . . 4, 6

Tijdelijke ongeschiktheid 76, 77, 81

Zie ook *Keuring* en *Ongeschild-
heid*.

Tijdelijke vrijstelling.

Zie *Vrijstelling*.

- BLZ.
- Tijdvakken.
— van inlijving 113
- Titel.
— der wet 65, 164, 165
- Toekomstige woonplaats.
Zie Woonplaats.
- Toestemming.
— tot verblijf buitenslands enz. 150
- Toewijzing.
Zie Indeeling.
- Torpedisten 29, 131
- Totstandkoming.
— der wet 1
- Tractaat.
Zie Verdrag.
- Tucht 113, 123—125, 203
Militaire — bij de vooroe-
fening, zie noot 2 67
- Tuchtrecht.
Toepasselijkheid van het mi-
litaire — 113, 123—125, 203
- Tuichtscholen 156
- Tweede Kamer.
Gedrukte Stukken en Hande-
lingen der — 172—176
- Tweede lezing 23
- Tweelingbroeders 82, 83, 95, 98
Zie ook Broederdienst.
- Uitdrukkingen.
Verklaring van — 66
- Uitgaven.
Zie Kosten.
- Uitreiking.
— van militaire goederen . 151
Vertrekken voor de — 69
Zie ook Inontvangstneming.
- Uitrusting 140, 142, 143, 150, 151,
160, 162
Vertrekken voor de uitreiking
en inlevering van — 69
- BLZ.
- Uitsluiting 41, 106—108
Ontslag wegens — 155
Zie ook 77
- Uitspraken.
— van keurings- en herkeu-
ringsraden 76
— geschieden niet omtrent
elken ingeschrevene 84
- Uitstel van eerste oefening.
— aan nalatigen 123
Niet-opkomst na — 124
- Uitvoering.
— van de Dienstplichtwet . 72
— van de Dienstweigerings-
wet 201
- Uniform 151
— bij de vóbroefeningen, zie
noot 2 67
Zie ook Uitrusting.
- Vader.
Zie Wettige vertegenwoordiger.
- Valschheid 105
- Veeartsenijsschool.
Studenten aan de — 129
- Veldleger 34, 36
- Veldwachters.
Zie Politie.
- Verbintenissen.
— als vrijwilliger 70, 83
— voor de zeevaart enz. 150
Zie ook Vrijwilligers.
- Verblijf.
Zie Woonplaats.
- Verblijf buitenslands 149, 150
- Verblijf onder de wapenen.
Zie Werkelijke dienst.
- Verdrag 94, 104
- Vereenvoudiging 12, 39, 84

- BLZ.
- Vergelijkende opgaaf.**
— van nieuwe en vervallen bepalingen 168—170
- Vergoeding** 32, 84, 86, 88, 102, 131, 145—147
- Kosten van de contrôle in zake kostw.— 69
— kan ook worden toegekend wegens den dienst bij een staatsbedrijf in verband met gewetensbezwaren . . . 203
- Vergunning.**
— tot verblijf buitenslands enz. 150
- Verhuizing.**
Zie Adres.
- Verjaring.**
— van het recht tot strafvordering 125
- Verlenging.**
— van werkelijken dienst wegens verschillende omstandigheden 140—144
Idem wegens niet-tijdigen terugkeer van het schip 144, 145
— van diensttijd in geval van oorlog enz. 156
— van diensttijd wegens nog niet vervulden werkelijken dienst 154
— van diensttijd wegens nog niet onderganen straf . . . 155
- Verlof.**
Mederekenen van — voor broederdienst 94
Zie ook Groot verlof.
- Verlofgangers** 147
Verplichtingen van — 149—152
Zie ook Onderzoek.
- Verlofsofficieren.**
Zie Officieren en Scholen.
- Verloop** 29, 30, 164
- Veroordeeling.**
Zie Uitsluiting.
- BLZ.
- Vertegenwoordiger.**
Zie Wettige vertegenwoordiger.
- Vertrekken** 69, 70
— in garnizoensplaatsen . . . 70
- Vervallen-verklaring.**
Zie Uitsluiting.
- Vervallen wetten** 165—167
- Vervalsching.**
Zie Valschheid.
- Vervolgoefeningen** . . . 13, 20, 32
Over den naam — . . . 126, 131
- Vervroeging.**
— van inschrijving en inlijving 75, 76
- Verwaarloozen.**
Zie Uitrusting.
- Verzekerde bewaring.**
— van achtergebleven lotelingen 123
- Verzuim.**
Zie Nalatigen.
- Vestingartillerie** . . . 29, 35, 37, 38
- Visscherij.**
Zee— 149
- Vliegdienst.**
Zie Luchtvaartdienst.
- Volkenbond** 3, 6, 7, 9, 24, 25, 26, 237, 257
- Vonnissen.**
Zie Uitsluiting.
- Voogdij** 66
- Voorgeoefenden** 12, 16, 32, 33, 97, 109, 116, 119—122, 127, 128, 130, 132
Begrip „—” 66, 67
Indeeling van — 120
Opleiding van — tot officier 132
- Voorgeschiedenis.**
— der wet 1

	BLZ.
Voorloopige hechtenis	107
Voorloopige uitsluiting.	
Vervallen van de —	106, 107
Voorloopige vrijstelling.	
Zie <i>Broederdienst</i> .	
Vooroefeningen 15, 17, 25, 27, 67,	
68, 130	
Zie ook <i>Oefenplicht</i> en <i>Voor-</i>	
<i>ge oefenden</i> .	
Voorschotten.	
— in zake kostwinnersver-	
goedingen	145—147
Voorwaardelijke veroordeeling 41,	
107, 155, 156	
Vredesorganisatie	36
Vreemdelingen	73, 104
Vreemde Staten	73, 104
Vrijgestelden.	
Overslaan van — bij bestem-	
ming tot gewoon dienstplich-	
tige	118, 120
Handelwijze met — ten aan-	
zien van bestemming	118
Vrijstelling.	
Vermelding van — in de wet 40	
Redenen van — van den dienst-	
plicht	81
Wie — verleent	81, 84
Verleenen van — voorloopig,	
tijdelijk en voorgoed	82
Duur van tijdelijke —	85
— wegens verblijf in Indië 71, 83	
Uitbreiding van de — 10, 84, 96	
Niet gelden van — in geval	
van oorlog enz.	82, 85
Vervallen van verleende —	
wegens geestelijke studie enz. 82	
Intrekking van — wegens kost-	
winnerschap enz.	82
— van nalatigen	123
—, verleend vóór 1 Maart 1922 158	
— zooveel mogelijk vóór de	
loting te verleenen	108

Vrijstelling (Vervolg.)

	BLZ.
Verplichting tot werk, dienst	
na geëindigde — wegens	
geestelijke studie enz.	126
Ontslag wegens verleende — 155	
— door valsheid enz.	105
— van eerste oefening 83, 120,	
127, 129	
— van herhalingsoefeningen . 83,	
120, 133, 134, 135	
— van opkomst bij buitenge-	
wone oproeping	136
Invloed van — op bestemming	
tot gewoon of buitengewoon	
dienstplichtige	118
Verstrekken van inlichtingen	
omtrent —	100, 101
Zie ook <i>Beroep</i> , <i>Bijzondere ge-</i>	
<i>vallen</i> , <i>Broederdienst</i> , <i>Com-</i>	
<i>missie</i> , <i>Eerste oefening</i> , <i>Eigen</i>	
<i>vrijwillige dienst</i> , <i>Geestelijken</i> ,	
<i>Gewetensbezwaren</i> , <i>Herhalings-</i>	
<i>oefeningen</i> , <i>Kostwinners</i> , <i>On-</i>	
<i>misbaarheid</i> , <i>Verdragen</i> en	
<i>Woonplaats</i> .	
Vrijwillige landstorm 10, 15, 17, 40,	
66, 67, 68, 137, 161, 163	
Zie ook <i>Voorgeoefenden</i> en <i>Voor-</i>	
<i>oefeningen</i> .	
Vrijwillige opkomst	139
Vrijwilligers.	
Toepasselijkheid van de wet	
op —	70
Inschrijving van —	74
Overslaan van — bij bestem-	
ming tot gewoon dienstplich-	
tige	118, 120
Verplichtingen voor gewezen	
—	83, 160, 161
Vrijstelling van eerste oefening	
en herhalingsoefeningen van	
gewezen —	83, 120
Dienst van — en vrijstelling	
wegens broederdienst	94
Zie ook <i>Landstorm</i> , <i>Vrijwillige</i>	
<i>landstorm</i> en <i>Vrijwillige ver-</i>	
<i>bintenissen</i> .	

BLZ.
 Vrijwillige verbintenissen . . . 70

Vrouw.

Alleen de echtgenoot komt bij
 kostwinnerschap in aanmer-
 king 102, 103

Wederkeerigheid.

Beginsel van — 73

Weerbaarheid.

Economische — 110

Weermacht.

Overzeesche — 66, 67

Wegzending 106, 155

Werkelijke dienst 125—147

Bevoegdheid tot oproeping in
 — omvat bevoegdheid tot
 het houden van hen, die
 reeds in — zijn . . . 66, 139

Wanneer militairen worden ge-
 acht in — te zijn 125

Verlenging van — om bijzon-
 dere redenen 140—144

Idem wegens niet-tijdigen te-
 rugkeer van het schip 144, 145

— van dienstplichtigen, inge-
 lijfd vóór 1 Maart 1922 . . 161

— van reserve-officieren, be-
 noemd vóór 1 Maart 1922 161,
 162

— van dienstplichtigen met
 gewetensbezwaren 200, 203, 211

Niet-opkomst in — . . . 124, 125

Oproeping in — wegens over-
 tredingen 152

Geen oproeping in — tot het
 ondergaan van arrest . . . 152

— ten aanzien van broeder-
 dienst 94, 96, 100

Zie ook *Buitengewone oproe-
 ping, Eerste oefening, Herha-
 lingsoefeningen en Vrijwillige
 opkomst.*

Werkers.

Zie *Militaire werkers.*

West-Indië.

Zie *Indië.*

Wet.

Inrichting van de — 39

Tekst van de — 43

Bepalingen van de — met aan-
 teekeningen 65

Uitvoering van de — 72

— betreffende landstormvoor-
 zieningen 7, 8, 11, 166

Zie ook *Landstormwet, Land-
 weervet en Wet op de Krijgs-
 tucht.*

Wetboek van Militair Strafrecht 81,
 124, 125, 148, 166, 167, 203

Wetboek van Strafrecht 79

Wetboek van Strafvordering 157,
 158

Wet Bomans-Deckers.

— betr. de lichting 1921 20, 164

Wet op de Krijgstucht 124, 144,
 155, 166, 167

Wetsvoorstel.

— voor dienstverlenging in
 geval van oorlog 156

— voor het onder de wapenen
 houden bij buitengewone
 oproeping noot 1, 136

Wetswijzigingen.

Vroegere — 1, 166, 167

Wettelijke voorschriften.

Oproeping in verband met de
 uitvoering van — 136

Wettige vertegenwoordiger . . . 66

Wielrijders 28, 131

Wijzigingen.

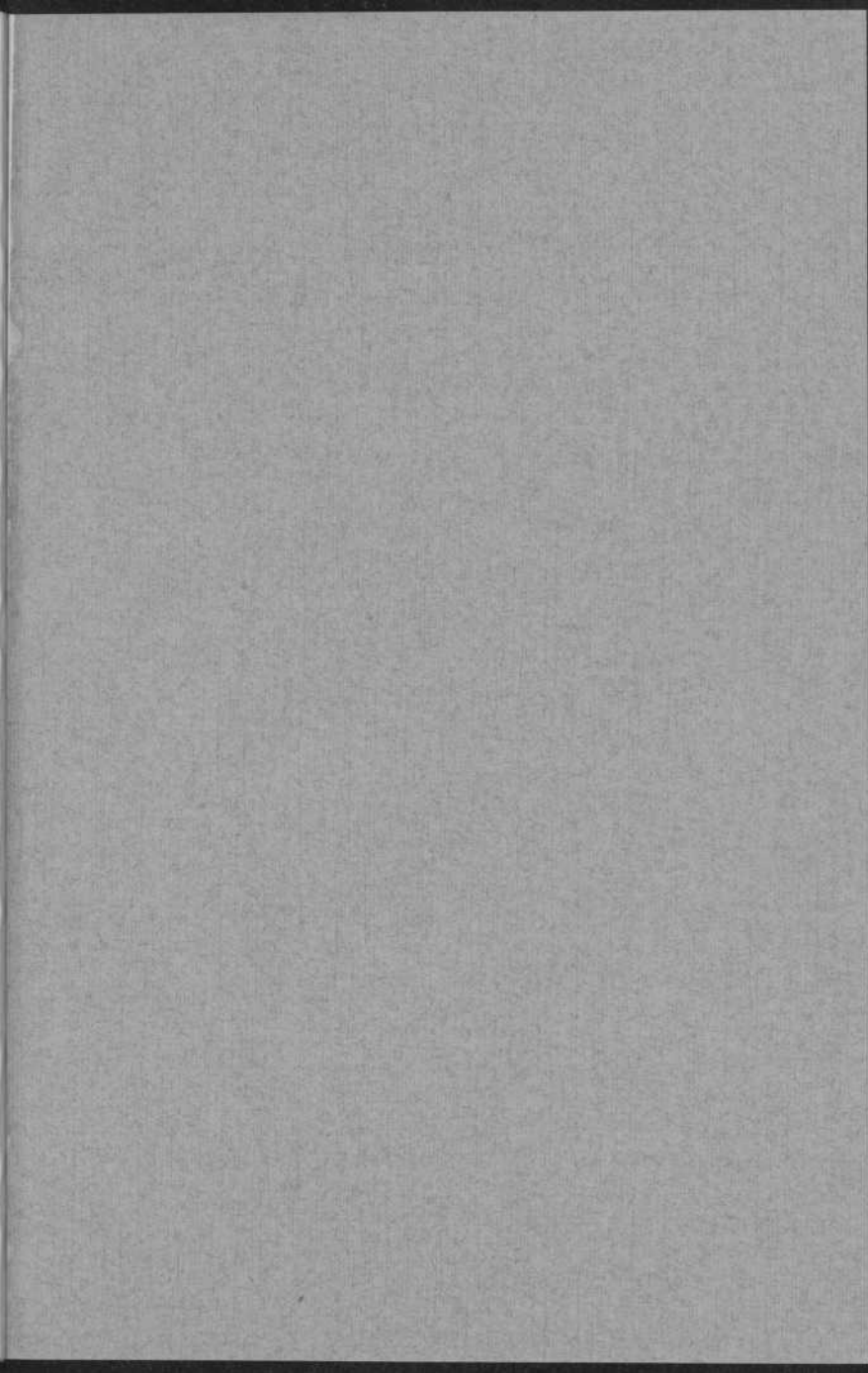
Vroegere wets— 1, 166, 167

Woonplaats 66

— in Indië 71, 72, 73, 82, 83

Zakboekje 149, 150

	BLZ.		BLZ.
Zeemacht	7, 29, 66, 114, 115, 119, 121, 122, 127, 128, 129, 144, 151, 160, 161, 162, 163	Zending-leeraren.	
Zie ook	<i>Ontslag, Overzeesche weermacht</i> en andere bijzon- dere onderwerpen.	Zie <i>Geestelijken</i> .	
Zeevaart	149, 150	Ziekendragers	28, 131
Zeevisscherij	149, 150	Ziekenverplegers	13, 28, 127, 128, 133, 134
Zegel	69	Zie ook <i>Hospitaalsoldaten</i> .	
		Ziekte	140
		Besmettelijke —	135, 140
		Zie ook <i>Gebreken</i> .	

63/128

